به عون صانع مکین و مکان و فضل خلاق زمین و زمان

نفحات الانس

مع

حواشی مفیده

در مطبع نامی گرامی منشی نولکشور لکهنو بطبع مزین بقبول جهان شد

اطلاع - اس مطبع مین ہر علم و فن کی کتب کا ذخیرہ سلسلہ وار فروخت کے لئے موجود ہی جسکی فہرست مطول ہر ایک شائق کو چھاپہ خانہ سے مل سکتی ہی جسکے معائنہ و ملاحظہ سے شائقان اصلی حالات کتب کے معلوم فرما سکتے ہین قیمت بھی ارزان ہی اس کتاب کے ٹیٹل پیج کے تین صفحہ جو سادے ہین اُن مین بعض کتب تواریخ حالات انبیا و اولیا اُردو و فارسی وغیرہ درج کرتے ہین تاکہ جس فن کی یہ کتاب ہی اُس فن کی اور بھی کتب موجودہ کارخانہ سے قدر دانون کو آگاہی کا مزید ذریعہ حاصل ہو۔

نام کتاب	قیمت
کتب حالات انبیا و اولیا اُردو	
روضۃ الاصفیا - ترجمۂ قصص الانبیا از مولوی محمد طاہر صاحب۔	۶ر۹ تا ۴
ایضاً - مطبوعۂ مطبع شعلۂ طور۔	۵ر۹ تا ۴
عجائب القصص - حالات انبیا و اولیا از آدم علیہ السلام تا خاتم الانبیا صلعم مرتبۂ مولوی فخر الدین صاحب	عہ ۱۲ر پ
تاریخ حبیب الٰہ - مدینۂ منورہ مولفۂ مفتی عنایت احمد۔	۲ر۹ تا ۴
ترجمۂ فوائد سعدیہ - حالات اولیا از مولانا ابو الحسن کاغذ دو قسم -	
(۱) کاغذ سفید گندہ -	۱۲ر پ
(۲) کاغذ سفید ریشمی -	۱۰ر پ
مرآۃ الکونین - مصنفۂ غلام نبی صاحب	عہ پ
تفریح الاذکیا فی احوال الانبیا - جدید تاریخ مقبول عام از ابتدائے آدم علیہ السلام تا ائمہ شہدا علیہم السلام بصحت احادیث و	

نام کتاب	قیمت
آثار مولفۂ مولانا ابو الحسن حسین کاکوروی کامل در دو جلد۔	للعہ ۱۲ر پ
البدر - مشاہیر شہدائے بدر کی پاک زندگی کا سچا فوٹو تاریخ عرب و جغرافیہ ملک عرب کا سچا حال و سوانح عمری حضرت خلفاء اربعہ رضی اللہ عنہم مرتبۂ مولوی ظہیر احمد شاہ۔	عہ پ
سیر المدار - معروف بہ ظہیر الابرار جس مین بلاد عرب و عجم و ہندوستان کے سفرون کا بیان و مراتب قطبیت و ولایت کی تصریح و مدار کے معنی وغیرہ کا تذکرہ ہی مرتبۂ مولانا شاہ ظہیر احمد صاحب مصنف البدر و ظہیر الاسلام	عہ ۸ر پ
عین الولایت - حالات اولیاء اللہ خاندان چشتیہ مصنفۂ عزیز اللہ شاہ صاحب المعروف بہ منشی ولایت علی۔	۶ر پ
تذکرۂ علمائے حال - حالات مقدس علمائے حال مولفۂ مولوی محمد ادریس صاحب	۴ر پ
حدیقۃ الاولیا - از مفتی غلام سرور لاہوری	۵ر۲ تا ۴

بعون صانع مکین و مکان و فضل خلاق زمین و زمان

نفحات الانس

مع

فواتح غیبیه

در مطبع نامی گرامی منشی نولکشور لکهنؤ بطبع مقبول جهان شد

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی جعل مرائی قلوب اولیائه مجالی جمال وجهه الکریم. والآئح منها علی صفائح وجوههم لآئح نور القدیم. فصلروا بحیث اذا رأوا ذکر الله. والصلوة علی افضل من ارتفع حجب الکون عن بصره بصائرهم. وانکشف سر سریان وجوده الساری فی الکل علی سرائرهم. فما رأوا فی الوجود الا ایاه. وعلی آله الطیبین. واصحابه الطاهرین وعلی من تبعهم وتبع تابعیهم اجمعین. الی یوم الدین اما بعد می گوید پای شکسته زاویهٔ خمول گم نامی عبد الرحمن بن احمد الجامی ثبته الله علی منهج الصدق والسداد فی العمل والقول والاعتقاد که شیخ امام عالم عارف ابو عبد الرحمن محمد بن حسین السلمی النیسابوری قدس الله تعالی روحه در بیان سیر واحوال مشائخ طریقت قدس الله ارواحهم که کبرای دین وعظمای اهل الیقین اند. وجامع اند میان علوم ظاهر وباطن کتابی جمع کرده است وآنرا الطبقات الصوفیه نام نهاده. وآنرا پنج طبقه گردانیده. وطبقه عبارت از جماعتی داشته که در زمان واحد یا در ازمنه متقاربه به انوار ولایت وآثار هدایت از ایشان روی نموده. وسفر ورحلت مریدان ومستفیدان با ایشان بوده. ودر هر طبقه بیست تن از مشائخ وائمه وعلمای این طائفه ذکر کرده. وبحسب اقتضای وقت ومقام از کلمات قدسیه. وشمائل مرضیه. ایشان آنچه دلالت می کند بر طریقت وعلم وحال وسیرت ایشان در بیان آورده. وحضرت شیخ الاسلام کهف الانام ناصر السنة قامع البدعة

ابو اسمعیل عبدالله بن محمد الانصاری الهروی قدس الله تعالی روحه - آن را در مجالس صحبت
و مجامع تذکیر و موعظت - املامی فرموده اند - وسخنان دیگر بعضی از مشائخ که دران کتاب مذکور
نشده - و بعضی از اذواق و مواجید خود بران می افزوده - و یکی از محبان و مریدان ایشان
جمع می کرده - و در قید کتابت می آورده - والحق آن کتابی است لطیف و مجموعه ایست
شریف مشتمل بر حقائق و معارف صوفیه - و دقائق و لطائف این طائفه علیه - اما چون بزبان
هروی قدیم که دران عهد معهود بوده وقوع یافته - و تصحیف - و تحریف - نویسندگان بجائے
رسیده - که در بسیاری از مواضع فهم مقصود بسهولت دست نمیداد - و ایضاً مقتصر است بر ذکر
بعض متقدمان و از ذکر بعضی دیگر - و از ذکر حضرت شیخ الاسلام - و معاصران وی - و متاخران
از وی خالی است - بارها در خاطر فقیر می گذشت که بقدر وسع و طاقت در تحریر و تقریر آن کوشش
نماید و آنچه معلوم شود بعبارتی که متعارف روزگار است در بیان آرد - و آنرا که مفهوم نشود در
حجاب ستر و کتمان بگذارد و از کتب معتبره دیگر سخنان چیده - و معارف سنجیده - اضافه آن کرده
برلوح بیان نگارد - و شرح احوال - و مقامات و معارف و کرامات و تاریخ ولادت و وفات
جماعتی که دران کتاب مذکور نشده - بآن منضم گرداند - اما بواسطه وفور علائق - و هجوم
عوائق میسر نمی شد تا آنکه در تاریخ سنه احدی و ثمانین و ثمانمایه محب درویشان و معتقد
و معتمد ایشان آن همه از شغل سیر بزرگ امیر نظام الدین علی شیر اعزه الله تعالی
بعز قبوله و وفقه بسلوک طریق وصوله که بطوع و اختیار از اعلی مراتب جاه و
اعتبار اعراض نموده و بقدم تسلیم و رضا بر سلوک جاده فقر و فنا اقبال فرموده از این فقیر
مثل آن صورتی که بر دل گذشته بود و در خاطر متمکن گشته استدعا کرد و داعیه قدیم صورت تجدید
یافت و داعیه سابق همت تقویت و تاکید پذیرفت لاجرم بصدق همت و خلوص طویت در
امضای آن نیت و استقصای آن امنیت شروع افتاد مامول از مکارم اخلاق و مراسم
اشفاق مطالعه کنندگان آنکه چون ایشان را از نسیم انفاس طیبه اولیا قدس سرهم نفحه بدماغ معتقد
ایشان وقت خوش گردد و منتهدی و باعث این جمع و تالیف را که بجهت اشتمال بر نفحات

انفاس طیبهٔ مشایخ که از حظائر قدس رسیده و بر مشام جان مشتاقان محاضر انس وزیده مسمّی می گردد
بنفحات الانس من حضرات القدس از گوشهٔ خاطر فرو نگذارند و بدعای خیر یاد آرند و التکلان
فی جمیع الاحوال علی المهیمن المتعال تمهید فی القول فی الولایة والولی

ولایت مشتق است از ولی که قرب است و آن بر دو قسم است ولایت عامه و ولایت خاصه ولایت
عامه مشترک است میان همه مومنان قال الله تعالی اللّٰهُ وَلِیُّ الَّذِینَ آمَنُوا یُخْرِجُهُمْ مِنَ
الظُّلُمَاتِ اِلَی النُّور و ولایت خاصه مخصوص است بواصلان از ارباب سلوک و هی عبارة
عن فناء العبد فی الحق و بقائه به فالولی هو الفانی فیه والباقی به و فنا
عبارت است از نهایت سیر الی الله و بقا عبارت است از بدایت سیر فی الله چه سیر الی الله
وقتی منتهی شود که بادیهٔ وجود را بقدم صدق یکبارگی قطع کند و سیر فی الله آنگاه متحقق شود
که بنده را بعد از فناء مطلق وجودی و ذاتی مطهر از لوث حدثان ارزانی دارد تا بدان در عالم
اتصاف باوصاف الهی و تخلق باخلاق ربانی ترقی می کند. ابوعلی جوزجانی گوید رحمه الله
الولی هو الفانی من حاله والباقی فی مشاهدة الحق لم یکن له عن
نفسه اخبار ولا مع غیر الله قرار ولی آن بود که فانی بود از حال خود و باقی

بمشاہدہ حق ممکن نباشد مرا ورا کہ از خود خبر دہد و بہ مجبر خداوند نیا را ابراہیم ادہم رحمۃ اللہ علیہ مردے را گفت خواہی کہ ولی باشی از اولیاء اللہ گفت بلے خواہم گفت لَا تَرْغَبْ فِيْ شَيْءٍ مِنَ الدُّنْيَا وَلَا الْاٰخِرَةِ وَافْرُغْ نَفْسَكَ لِلّٰهِ تَعَالٰى وَاَقْبِلْ بِوَجْهِكَ عَلَيْهِ بدنیا و عقبیٰ رغبت مکن کہ رغبت بآنہا اعراض بود از حق سبحانہ و فارغ کن مر خود را از برائے دوستی خداوند دنیا و عقبیٰ را در دل راہ مدہ و روے دل بحق آر و چون این اوصاف در تو موجود شد ولی باشی وَفِي الرِّسَالَةِ الْقُشَيْرِيَّةِ اِنَّ الْوَلِيَّ لَهٗ مَعْنَيَانِ اَحَدُهُمَا فَعِيْلٌ بمعنی مفعول وَهُوَ مَنْ يَتَوَلَّى اَمْرَهٗ قال اللہ تعالیٰ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِيْنَ فَلَا يَكِلُهٗ اِلٰى نَفْسِهٖ لَحْظَةً بَلْ يَتَوَلَّى الْحَقُّ سُبْحَانَهٗ رِعَايَتَهٗ وَالثَّانِيْ فَعِيْلٌ مُبَالَغَةٌ مِنَ الْفَاعِلِ وَهُوَ الَّذِيْ يَتَوَلّٰى عِبَادَةَ اللّٰهِ وَطَاعَتَهٗ فَعِبَادَتُهٗ تَجْرِيْ عَلَيْهِ عَلَى التَّوَالِيْ مِنْ غَيْرِ اَنْ يَتَخَلَّلَهَا عِصْيَانٌ وَكِلَا الْوَصْفَيْنِ وَاجِبٌ حَتّٰى يَكُوْنَ الْوَلِيُّ وَلِيًّا يَجِبُ قِيَامُهٗ بِحُقُوْقِ اللّٰهِ عَلَى الْاِسْتِقْصَاءِ وَالْاِسْتِيْفَاءِ وَدَوَامِ حِفْظِ اللّٰهِ اِيَّاهُ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَمِنْ شَرْطِ الْوَلِيِّ اَنْ يَكُوْنَ مَحْفُوْظًا كَمَا اَنَّ مِنْ شَرْطِ النَّبِيِّ اَنْ يَكُوْنَ مَعْصُوْمًا فَكُلُّ مَنْ كَانَ لِلشَّرْعِ عَلَيْهِ اِعْتِرَاضٌ فَهُوَ مَغْرُوْرٌ مُخَادِعٌ قَصَدَ اَبُوْ يَزِيْدَ الْبِسْطَامِيُّ

قَدَّسَ اللهُ تعالیٰ رُوحَهُ بعضَ مَنْ وُصِفَ بِالوِلَایَةِ فَلَمَّا دَاَنی مَسْجِدَہٗ
فَقَدَ اِنْتَظَرَ خُرُوجَهُ فَخَرَجَ الرَّجُلُ وَرَمٰی بِبُزَاقِهِ تُجَاهَ القِبْلَةِ فَانْصَرَفَ
اَبُویَزِیدَ وَلَمْ یُسَلِّمْ عَلَیْهِ وَقَالَ هٰذَا رَجُلٌ غَیْرُ مَامُونٍ عَلیٰ اَدَبٍ
مِنْ آدَابِ الشَّرِیعَةِ فَکَیْفَ یَکُونَ اَمِیناً عَلیٰ اِسْرَارِ الحَقِّ شخصے نزدیک
شیخ ابوسعید ابوالخیر قدس اللہ تعالیٰ روحہ درآمد نخست پاے چپ اندر مسجد نہاد شیخ
اورا گفت باز گرو کہ ہر کہ درخانۂ دوست ادب درآمدن نداند مارا نشاید کہ با وے صحبت
داریم شیخ رکن الدین علاء الدولہ قدس اللہ روحہ فرمودہ است انبیا علیہم السلام از انشاء
گناہ عامدًا معصوم اند و اولیا از خوار داشت گناہ محفوظ و از مصطفےٰ صلی اللہ علیہ وسلم
مرویست اِنْ تَغْفِرِ اللّٰهُمَّ فَاغْفِرْ جَمًّا وَاَیُّ عَبْدٍ لَکَ لَا اَلَمَّا و نزدیک
این بیچارہ ہیچ گناہے بدتر ازین نیست کہ بندہ خود را مقصر و محروم نداند القول فی
المعرفۃ والعارف والمتعرف والجاہل وَفِی الفَصْلِ الاَوَّلِ مِنَ البَابِ
الثَّالِثِ مِنْ تَرْجَمَةِ العَوَارِفِ معرفت عبارت است از باز شناختن معلوم مجمل
در صور تفاصیل چنانکہ در علم نحو مثلاً بداند کہ ہر یک از عوامل لفظی ومعنوی چہ عمل کنند
این چنین دانستن بر سبیل اجمال علم نحو باشد و باز شناختن ہر عاملی ازان علی التفصیل در
وقت خواندن سواد عربیت بے توقفے وروئیتے۔ واستعمال آن در محل خود معرفت نحو و
باز شناختن بفکر وروئیت تعرف نحو وغافل بودن ازان با وجود علم سہو وخطا پس معرفت
ربوبیت عبارت بود از باز شناختن ذات وصفات الٰہی در صور تفاصیل احوال وحوادث
ونوازل بعد ازانکہ بر سبیل اجمال معلوم شدہ باشد کہ موجود حقیقی وفاعل مطلق اوست
سبحانہ وتعالیٰ وتا صورت توحید مجمل علمے مفصل عینی نگردد چنانکہ صاحب علم توحید در
صور تفاصیل وقائع واحوال متجددہ متضادہ از ضر ونفع وعطا ومنع وقبض وبسط ضار
ونافع ومعطی ومانع وقابض وباسط حق را سبحانہ نہ بیند ونہ شناسد بے توقفے وروئیتے
اورا عارف نخوانند واگر در اول وہلہ ازان غافل بود وعنقریب حاضر گردد وفاعل مطلق را
جل ذکرہ در صور وسایط وروابط باز شناسد اورا متعرف خوانند نہ عارف و
اگر بکلے غافل بود وتاثیرات افعال را حوالہ بوسایط کند اورا ساہی ولاہی ومشرک
خفی خوانند مثلاً اگر معنی توحید را تقریر می کند وخود را مستغرق بحر توحید می نماید ودیگری

اورا بر سبیل انکار باو باز گرداند و گوید این سخن نه از سر حالست بل نتیجهٔ فکر و رویتست
در حال بر نجد و بر وے خشم گیرد و نداند که این رنجش عین مصداق قول منکر است والا
فاعل مطلق را در صورت این انکار باز شناختے و بروے خشم نه گرفتے و معرفت الٰہی را
مراتب است اوّل آنکه هر اثرے که یابد از فاعل مطلق جل ذکره داند چنانکه گفته شد۔
دوم آنکه هر اثرے که یابد از فاعل مطلق جل ذکره بیقین داند که نتیجه کدام صفت است
از صفات او سوم آنکه مراد حق را عز وجل در تجلی هر صفتے بشناسد۔ چهارم آنکه علم الٰہی را
در صورت معرفت خود باز شناسد و خود را از دائرهٔ علم و معرفت بل وجود اخراج کند
چنانکه از جنید قدس اللہ سره پرسیدند که معرفت چیست گفت اَلْمَعْرِفَةُ وُجُوْدُ
جَهْلِكَ عِنْدَ قِيَامِ عِلْمِهٖ گفتند زِدْنَا اَيُّهَا الشَّيْخُ فرمود هُوَ الْعَارِفُ وَالْمَعْرُوْفُ
و چندانکه مراتب قرب زیادت شود و آثار عظمت الٰہی ظاهر تر گردد علم بجهل بیشتر حاصل شود
و معرفت نکرت زیادت گردد و حیرت بر حیرت بیفزاید و فریاد رَبِّ زِدْنِيْ تَحَيُّرًا فِيْكَ
از نهاد عارف بر خیزد و این معنی که تقریر می افتد همه علم معرفت است نه معرفت
چه معرفت امر وجدانیست و تقریر از ان قاصر اما علم مقدمهٔ آنست پس معرفت
بے علم محال باشد و علم بے معرفت وبال۔ **اَلْقَوْلُ فِيْ مَعْرِفَةِ الصُّوْفِيِّ وَالْمُتَصَوِّفِ
وَالْمَلَامَتِيِّ وَالْفَقِيْرِ وَالْفَرْقِ بَيْنَهُمْ** وَ فِي الْفَصْلِ الْعَاشِرِ مِنْ بَابِ الثَّالِثِ
مِنْ تَرْجَمَةِ الْعَوَارِفِ بدانکه مراتب طبقات مردم علی اختلاف درجاتهم بر سه قسم است
قسم اول مرتبهٔ واصلان و کاملان و آن طبقهٔ علیاست و قسم دوم مرتبهٔ سالکان طریق
کمال و آن طبقهٔ وسطی است و قسم سوم مقیمان وهدهٔ نقصان و آن طبقهٔ سفلی است
واصلان مقربان و سابقانند و سالکان ابرار و اصحاب یمین و مقیمان اشرار و اصحاب
شمال و اهل وصول بعد از انبیاء صلوٰة الرحمٰن علیهم دو طائفه اند اول مشائخ صوفیه که
بواسطهٔ کمال متابعت رسول صلی اللہ علیه وسلم مرتبهٔ وصول یافته اند و بعد از ان در رجوع
برائے دعوت خلق بطریق متابعت مامور و ماذون شده اند و این طائفهٔ کاملان مکمل اند
که فضل و عنایت ازلی ایشان را بعد از استغراق در عین جمع و لجهٔ توحید از شکم
ماهی فنا بساحل تفرقه و میدان بقا خلاصی و مناصے ارزانی فرموده تا خلق را بنجات
و درجات دلالت کنند و اما طائفهٔ دوم آن جماعت اند که بعد از وصول بدرجهٔ

کمال حواله تکمیل و رجوع بخلق بایشان نرفت و غرقهٔ بحر جمع گشتند و در شکم ماهی فنا چنان
ناچیز و مستهلک شدند که از ایشان هرگز خبرے و اثرے بساحل تفرقه و ناحیت بقا نرسیده
و در سلک زمرهٔ سکان قباب غیرت و قطان دیار حیرت انخراط یافتند و بعد از کمال
وصول ولایت تکمیل دیگران بایشان مفوض نگشت و اهل سلوک نیز بر دو قسم اند طالبان
مقصد اعلیٰ و مریدان وجه الله یُرِیدُوْنَ وَجْهَهٗ و طالبان بهشت و مریدان آخرت
وَمِنْکُمْ مَنْ یُّرِیْدُ الْاٰخِرَةَ و اما طالبان حق دو طائفه اند متصوفه و ملامتیه
متصوفه آن جماعت اند که از بعضے صفات نفوس خلاص یافته اند و بعضے از احوال و
اوصاف صوفیان موصوف گشته و مطلع نهایات احوال ایشان شده ولیکن هنوز
باذیال بقاے صفات نفوس متشبث مانده باشند و بدان سبب از وصول غایات
و نهایات اهل قرب و صوفیه متخلف گشته و اما ملامتیه جماعتے باشند که در رعایت معنی اخلاص
و محافظت قاعدهٔ صدق غائت جهد مبذول دارند در اخفاے طاعات و کتم خیرات از نظر
خلق مبالغت واجب دانند با آنکه هیچ دقیقه از صوالح اعمال مهمل نگذارند و تمسک
بجمیع فضائل و نوافل از لوازم شمرند و مشرب ایشان در کل اوقات تحقیق معنے اخلاص بود
و لذت شان در تفرد نظر حق باعمال و احوال ایشان و همچنان که عاصی از ظهور معصیت
پرحذر بود ایشان از ظهور طاعت که مظنهٔ ریا باشد حذر کنند تا قاعدهٔ اخلاص نه پذیرد
بعضے گفته اند اَلْمَلَامَتِیُّ هُوَ الَّذِیْ لَا یُظْهِرُ خَیْرًا وَّلَا یُضْمِرُ شَرًّا
این طائفه هرچند عزیز الوجود و شریف الحال باشند هنوز حجاب وجود خلقیت از نظر ایشان
بکلی منکشف نشده باشد و بدان سبب از مشاهدهٔ جمال توحید و معائنهٔ عین تفرید محجوب مانده
باشند چه اخفاء اعمال و ستر احوال خود از نظر خلق مشعر و مؤذن است برویت وجود خلق و نفس
خود که مانع معنی توحید ند و نفس نیز از جملهٔ اغیار است تا هنوز بر حال خود نظر دارند اخراج اغیار
از مطالعهٔ اعمال و احوال خود بکلی نکرده اند و فرق میان ایشان و صوفیه آنست که جذبهٔ عنایت
قدیمه هستی صوفیه را بکلی از ایشان انتزاع کرده بود و حجاب خلق و انانیت از نظر شهود ایشان
برداشته لاجرم در اتیان طاعت و صدور خیرات خود را و خلق را در میان نه بینند
و از اطلاع نظر خلق مامون باشند و باخفاے اعمال و ستر احوال مقید نه اگر مصلحت
وقت در اظهار طاعت بینند اظهار کنند و اگر در اخفاے آن بینند اخفا پس ملامتیه مخلصانند

بکسر لام و صوفیه مخلصا اند بفتح لام إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ وصف حال ایشان است و اما طالبان آخرت چهار طائفه اند زهاد و فقرا و خدام و عباد اما زهاد طائفه باشند که بنور ایمان و ایقان جمال آخرت مشاهده کنند و دنیا را در صورت قبح معائنه بینند و از التفات بزینت مزخرف فانی او رغبت بگردانند و از جمال حقیقی باقی رغبت نمایند و تخلف این طائفه از صوفیه بآنست که زاهد بحظ نفس خود از خلق محجوب بود چه بهشت مقام حظ نفس است فِيهَا مَا تَشْتَهِي الْأَنْفُسُ و صوفی بمشاهدهٔ جمال ازلی و محبت ذات لم یزلی از هر دو کون محجوب بود همچنانکه از دنیا صرف رغبت کرده باشد و از آخرت نیز رغبتش مصروف بود پس صوفی را در زهد مرتبهٔ بود ورا از مرتبهٔ زاهد که حظ نفس ازان دور بود و اما فقرا آن طائفه اند که مالک هیچ چیز از اسباب و اموال دنیوی نباشد و در طلب فضل و رضوان الٰهی ترک همه کرده باشند و باعث این طائفه بر ترک یکے از سه چیز باشد اول رجار تخفیف حساب یا خوف عقاب چه حلال را حساب لازم است و حرام را عقاب دوم توقع فضل ثواب و مسابقت در دخول جنت چه فقرا بانصد سال پیش از اغنیا به بهشت در آیند سوم طلب جمعیت خاطر و فراغت اندرون از برای اکثار طاعات و حضور دل دران و تخلف فقیر از ملامتیه و متصوفه بآنست که او طالب بهشت و حظ نفس خود است و ایشان طالب حق و خواهان قرب و ورا این مرتبه در فقر بمقامے است فوق مقام ملامتیه و متصوفه و آن وصف خاصهٔ صوفیه است چه صوفی اگرچه مرتبهٔ او ورا از مرتبهٔ فقر است ولیکن خلاصهٔ مقام فقر در مقام او درج است و سبب آنست که صوفی را عبور بر مقام فقر از جملهٔ شرائط و لوازم است و هر مقام که ازان ترقی کند صفاوه و نقاوهٔ آنرا انتزاع نماید در رنگ مقام خودش دهد پس فقر را در مقام صوفی وصفی دیگر زاید بود و آن سلب نسبت جمیع اعمال و احوال و مقامات است از خود و عدم تملک آن چنانکه هیچ عمل و هیچ حال و هیچ مقام از خود نه بیند و بخود مخصوص نداند بلکه خود را نه بیند نیس او را نه وجود بود نه ذات و نه صفت محو در محو و فناء در فنا بود این حقیقت فقر است که مشائخ در فضیلت آن سخن گفته اند و انچه پیش ازین در معنی فقر یاد کرده شد رسم فقر است و صورت آن شیخ ابو عبد اللّٰه خفیف قدس سره گفته است اَلْفَقْرُ عَدَمُ الْأَمْلَاكِ وَالْخُرُوْجُ عَنْ أَحْكَامِ الصِّفَاتِ و این حد جامع است مشتمل بر رسم فقر و حقیقت آن و بعضے گفته اند اَلْفَقِيْرُ الَّذِيْ

لا یملک و لا یملک و فوقیت مقام صوفی از مقام فقیر بآنست که فقیر بارادت فقر و
ارادت حظ نفس محجوب بود و صوفی را هیچ ارادت مخصوص نبود و در صورت فقر و غنا ارادت
او در ارادت حق محو بود بلکه ارادت او عین ارادت حق باشد و بنا برین اگر صورت فقر و رسم آن
اختیار کند بارادت و اختیار خود محجوب نشود چه ارادت او ارادت حق باشد ابو عبد الله
خفیف رحمه الله گفته است اَلصُّوفِیُّ مَنِ اسْتَصْفَاهُ الْحَقُّ لِنَفْسِهٖ تَوَدُّدًا
وَالْفَقِیْرُ مَنِ اسْتَصْفیٰ نَفْسَهٗ فِیْ فَقْرِهٖ تَقَرُّبًا و بعضی گفته اند اَلصُّوفِیُّ هُوَ الْخَارِجُ
عَنِ النُّعُوْتِ وَالرُّسُوْمِ وَالْفَقِیْرُ هُوَ الْفَاقِدُ لِلْاَشْیَاءِ و ابو العباس نهاوندی
رحمه الله گوید اَلْفَقْرُ بِدَایَةُ التَّصَوُّفِ و فرق میان فقر و زهد آنست که فقر بی وجود
زهد ممکن بود چنانکه کسی ترک دنیا کند بعزمی ثابت از سر یقین و هنوز رغبت اندران باقی بود
و همچنین زهد بی فقر ممکن است چنانکه کسی با وجود اسباب رغبتش ازان مصروف بود
فقر را اسمیست و حقیقتی رسم او عدم املاک است و حقیقت او خروج از احکام صفات
و سلب اختصاص چیزی بخود و رسم فقر صورت زهد است و امارت آن و معنی زهد صرف
رغبت از دنیا و حق سبحانه چون خواهد که بعضی از اولیا را غیور را در تحت قباب عزت
از نظر اغیار محجوب گرداند ظاهر ایشان را بلباس غنا که صورت رغبت است بدنیا
بپوشاند تا اهل ظاهر ایشان را از جملهٔ راغبان دنیا پندارند و جمال حال ایشان از نظر
نامحرمان پوشیده ماند و این حقیقت فقر و زهد وصف خاص و لازم حال صوفی است
و اما رسم فقر اختیار بعضی از مشایخ صوفیانست و مراد ایشان دران اقتدا بانبیا و تقلل
از دنیا و ترغیب و دعوت طالبان با صورت فقر بزبان حال و اختیار ایشان درین معنی
مستند باختیار حق نه بطلب حظ اخروی و اما خدام جامعی باشند که خدمت
فقرا و طالبان حق اختیار کنند چنانکه بداود علیه السلام خطاب کردند اِذَا رَأَیْتَ
لِیْ طَالِبًا فَکُنْ لَهٗ خَادِمًا و اوقات خود را بعد از اداء فرائض در ترویح و ترفیه

---

۱ قوله من استصفاه الحق یعنی صوفی آنست که حق سبحانه وی را برگزیده بود برای خود و فقیر آنست که خود را برگزیده در فقر [illegible] از جهت تقرب بحضرت حق [illegible]

۲ [illegible] بحق بود تا تقرب بنده بحق [illegible]

۳ قوله الصوفی هو الخارج [illegible] یعنی صوفی آنست [illegible]

خاطر ایشان از اهتمام بامور معاش و اعانت بر استعداد امر معاد مصروف دارند و آنرا
بر نوافل عبادات تقدیم کنند و در طلب ما یحتاج ایشان در هر طریق که در شرع مذموم
نباشد مداخلت نمایند بعضی بکسب و بعضی بدریوزه و بعضی بفتوح - و نظر ایشان در اخذ
و اعطا بر حق بود و خلق را در اخذ رابطهٔ اعطاء حق سبحانه دانند و در اعطاء واسطهٔ قبول و از
عزت این مقام بر طائفهٔ حال خادم و شیخ مشتبه شده است و خادم را از شیخ فرقی نهاده اند
و فرق آنست که خادم در مقام ابرار است و شیخ در مقام مقربان زیرا که مراد خادم در اختیار
خدمت نیل ثواب آخرت بود و لا بدان مقید نگردد و شیخ بمراد حق قائم بود نه بمراد نفس خود و اما
عباد آن طائفه اند که پیوسته بر وظائف عبادات و فنون نوافل مواظبت و ملازمت
نمایند از برای نیل ثواب اخروی و این وصف در صوفی موجود بود و لیکن معرا و مبرا
از شوائب علل و اغراض چه ایشان حق را برای حق پرستند نه برای ثواب
اخروی و فرق میان زهاد و عباد آنست که با وجود رغبت بدنیا صورت عبادت ممکن بود
و فرق میان عباد و فقرا آنکه با وجود غنا باشد که شخص عابد بود پس معلوم شد که واصلان
دو طائفه اند و سالکان شش طائفه و هر یک ازین طوائف هشتگانه دو متشبه دارد یکی محق
و دیگرے مبطل اما متشبه محق بصوفیان متصوفه اند که بنهایات احوال صوفیان مطلع و مشتاق
باشند و بقایا تعلقات صفات از بلوغ مقصد و مقصود معوق و ممنوع و متشبه مبطل
بایشان جماعتے که خود را در زی صوفیان اظهار کنند و از حلیهٔ عقائد و اعمال و احوال
ایشان عاطل و خالی باشند و ربقهٔ طاعت از گردن بر داشته خلع العذار در مراتع اباحت
می چرند و گویند تقید باحکام شریعت وظیفهٔ عوام است که نظر ایشان بر ظواهر
اشیا مقصور بود و اما حال خواص و اهل حقیقت ازان عالی تر است که برسوم ظاهر
مقید شوند و اهتمام ایشان بمراعات حضور باطن بیش نبود - و این طائفه را باطنیه و مباحیه
خوانند و اما متشبه محق بمجذوبان واصل طائفه باشند از اهل سلوک که سیر ایشان
هنوز در قطع منازل صفات نفوس بود و از تابش حرارت طلب وجود شان در قلق
و اضطراب و پیش از ظهور تباشیر صبح کشف ذات و استقرار و تمکن در مقام فنا گاه
گاه برقے از بوارق کشف بر نظر شهود ایشان لائح و لامع گردد و نفحهٔ از نفحات وصل
از مهب فنا بمشام دل ایشان پیوندد - و چنانکه ظلمات نفوس ایشان در لمعات

نور آن برق منطوی و متواری گردد و هبوب آن نفحه باطن ایشان را از دهیج آتش طلب وقلق شوق روحی آرامی بخشد و دیگر باره چون آن برق منقطع گردد و آن نفحه ساکن شود ظهور صفات نفوس و حرارت طلب و قلق شوق معاودت نماید و سالک خواهد که بکلی از ملابس صفات وجود منسلخ و منخلع گردد و غرق بحر فنا شود تا از تعب وجود یکبارگی بیاساید و چون آن سکان هنوز مقام او نگشته باشد و گاه گاه بدو نازل گردد و باطن مطلع و مشتاق این مقام باشد او را لقب متشبه محق بمجذوبان واصل کرده شد و اما متشبه مبطل بمجذوبان واصل طائفه باشند که دعوی استغراق در بحر فنا و استهلاک در عین توحید کنند و حرکات و سکنات خود را بهیچ وجه بخود اضافت نکنند و گویند حرکات ما همچو حرکات ابوابست که بی محرک ممکن نبود و این معنی هر چند صحیح است ولیکن نه حال آن جماعت بود زیرا که مراد ایشان ازین سخن تمهید عذر معاصی و مناهی بود و حوالت آن بارادت حق و دفع ملامت از خود و این طائفه را زنادقه خوانند سهل بن عبد الله را رحمه الله تعالی گفتند شخصی می گوید نسبت فعل من بارادت حق همچنانست که نسبت حرکت ابواب با محرک آن گفت این قائل اگر کسی بود که مراعات اصول شریعت و محافظت حدود و احکام عبودیت کند از جمله صدیقان باشد و اگر کسی بود که از تورع و انهماک در مخالفات احکام شرع باک ندارد و این سخن را برای آن گوید تا وجه حوالت افعال با حق سبحانه و اسقاط ملامت از نفس خود بانخلاع از دین و ملت ظاهر گرداند از جمله زندیقان بود و اما متشبه محق بملامتیه طائفه باشند که به تعمیر و تخریب نظر خلق مبالات و زیادت نه نمایند و اکثر سعی ایشان در تخریب رسوم و عادات از قیود آداب مخالطات بود و سرمایه حال ایشان جز فراغ خاطر و طیبة القلب نباشد و ترسم بمراسم زهاد و عباد از ایشان صورت نه بندد و اکثار نوافل و طاعات از ایشان نیاید و تمسک بعزایم اعمال ننمایند و جز بر ادای فرائض مواظبت نه کنند و جمع و استکثار اسباب دنیوی بایشان منسوب نباشد و بطیبة القلب قانع باشند و طلب مزید احوال نکنند ایشان را قلندریه خوانند و این طائفه از جهت عدم ریا با ملامتیه مشابهت دارند و فرق میان ایشان آنست که ملامتی بجمیع نوافل و فضائل تمسک جوید ولیکن آنرا از نظر خلق پنهان دارد و اما قلندریه از حد فرائض در نگذرد و باظهار اعمال و با خفاء از خلق مقید نبود و اما طائفه که درین زمان بنام قلندری موسوم اند و ربقهٔ اسلام از گردن برداشته اند

ازین اوصاف که شمرده شد خالی اند این اسم بر ایشان عاریت است و اگر ایشان را حشویه خوانند لایضر و اما متشبه مبطل بملامتیه طائفهٔ باشند هم از زنادقه که دعوی اخلاص کنند و بر اظهار فسق و فجور مبالغت نمایند و گویند مراد ما ازین ملامت خلق و اسقاط نظر مردم است و حق سبحانه از طاعت خلق بے نیاز است و از معصیت ایشان غیر متضرر و معصیت را در آزار خلق منحصر دانند و طاعت را در احسان و اما متشبه محق بزاهدان طائفهٔ باشند که هنوز رغبت ایشان بکلے از دنیا مصروف نشده باشد و خواهند که یکبارگی از دنیا رغبت بگردانند و ایشان را متزهد خوانند و اما متشبه مبطل بدیشان جماعتی باشند که از برای قبول خلق ترک زینت دنیا کنند و خاطر از جمع اسباب دنیوی بازگیرند و بدان تحصیل طلب جاه کنند در میان مردم و ممکن بود که بر بعضی حال ایشان مشتبه شود و مردم پندارند که ایشان از دنیا اعراض کلی کرده اند و ایشان خود بترک مال جاه خریده اند۔ ترکوا الدنیا للدنیا و ممکن که بر ایشان نیز حال خودشان متشبه شود و گمان برند که چون خاطر شان بطلب اسباب دنیوی مشغول نیست علت آنست که اعراض کرده اند و این طائفه را مرائیه خوانند و اما متشبه محق بفقرا آنست که ظاهرش برسم فقر مترسم بود و باطنش خواهان حقیقت فقر ولیکن هنوز میل بغنا دارد و بتکلف بر فقر صبر مے کند و فقیر حقیقے فقر را نعمتے خاص داند از حق سبحانه و بر ان وظائف شکر همواره تبقدیم مے رساند و اما متشبه مبطل بفقرا آنست که ظاهرش برسوم فقر مترسم بود و باطن بحقیقت آن غیر مطلع و مرادش مجرد اظهار دعوی بود و صیت و قبول خلق و این طائفه را هم مرائیه خوانند و اما متشبه محق بخادم آنست که همواره بخدمت بندگان حق سبحانه قیام می نماید و بباطن میخواهد که خدمت ایشان را بشائبه غرض دنیوی مالی یا جاهی مشوب نگرداند و نیت را از شوائب میل و هوا و ریا تخلیص کند ولیکن هنوز بحقیقت زهد نرسیده باشد پس وقتے بحکم غلبهٔ نور ایمان و استصغار نفس بعضے از خدمات او در محل استحقاق افتد و وقتے بحکم غلبهٔ نفس خدمت او بهوا و ریا آمیخته بود جمعے را که نه در محل استحقاق باشند بتوقع محمدت و ثنا خدمت بلیغ بتقدیم رساند و بعضے را که مستحق خدمت باشند محروم گذارد و اینچنین کس را متخادم خوانند۔ و اما متشبه مبطل بخادم کسے بود که او را در خدمت نیت اخروی نباشد بلکه خدمت خلق را دام منافع دنیوی کرده بود تا بآن سبب استجلاب اقوات از اوقاف و اسباب می کند و اگر از ادر تحصیل غرض و تیسیر مراد خود موثر نه بیند ترک کند پس خدمت او مقصور بود بر طلب جاه و مال و کثرت اتباع

قوله ترکوا الدنیا للدنیا یعنی ترک کرده اند دنیا را برای دنیا ۱۲

[illegible] قوله متشبه محق بفقرا [illegible] از آن طائفه اند که بحقیقت فقر متحقق [illegible] در فقرا [illegible] ایشان ۱۲

واشباع تا در محافل ومجامع بدان تقدم ومفاخرت جوید ونظر او در خدمت همگی بحظ نفس خود بود واین چنین کس را متخدم خوانند واما متشبه محق بعابد کسے بود که اوقات خود را مستغرق عبادات خواهد ولیکن بسبب بقایاے دواعی طبیعت وعدم کمال تزکیهٔ نفس هر وقت در اعمال واوراد طاعات او فترات وتعویقات افتد یا کسے که هنوز لذت عبادت نیافته باشد وبتکلف بدان قیام مے نماید او را متعبد خوانند واما متشبه مبطل باو شخصے بود از جملهٔ مرائیه که نظر او در عبادت بر قبول خلق بود ودر دل او ایمان بثواب آخرت نباشد وتا اطلاع غیرے بر طاعت خود نه بیند بدان قیام ننماید اَعَاذَنَا اللّٰهُ سُبْحَانَهٗ مِنَ السُّمْعَةِ وَالرِّيَاءِ وَبِاللّٰهِ الْعِصْمَةُ وَالتَّوْفِيْقُ

القول فی التوحید ومراتبه وارباﺑﻬا

وَفِي الْفَصْلِ الثَّانِي مِنْ بَابِ الْاَوَّلِ مِنْ تَرْجُمَةِ الْعَوَارِفِ توحید را مراتب است اول توحید ایمانی دوم توحید علمی سوم توحید حالی چهارم توحید الٰهی اما توحید ایمانی آنست که بنده بتفرد وصف الٰهیت وتوحد استحقاق معبودیت حق سبحانه بر مقتضاے اشارت آیات واخبار تصدیق کند بدل واقرار دهد بزبان واین توحید نتیجهٔ تصدیق مخبر واعتقاد صدق خبر باشد ومستفاد بود از ظاهر علم وتمسک بآن خلاص از شرک جلی وانخراط در سلک اسلام فائده دهد ومتصوفه بحکم ضرورت ایمان با عموم مومنان درین توحید مشارک اند وبدیگر مراتب متفرد ومخصوص اما توحید علمی مستفاد است از باطن علم که آنرا علم یقین خوانند وآن چنان بود که بنده در بدایت طریق تصوف از سر یقین بداند که موجود حقیقی ومؤثر مطلق نیست الا خداوند عالم جل جلاله وجملهٔ ذوات وصفات وافعال را در ذات وصفات وافعال وی ناچیز داند هر ذاتے را فروغے از نور ذات مطلق شناسد وهر صفتے را پرتوے از نور مطلق داند چنانکه هر کجا علمے وقدرتے وارادتے وسمعے وبصرے یابد آنرا اثرے از آثار علم وقدرت وارادت وسمع وبصر الٰهی داند علیٰ هذا القیاس جمیع الصفات والافعال واین مرتبه از اوائل مراتب اهل توحید مخصوص ومتصوفه است ومقدمهٔ آن بابتداء توحید عام پیوسته ومشابه این مرتبه مرتبهٔ ایست که کوته نظران آنرا توحید علمی خوانند ونه توحید علمی بود بلکه توحیدے باشد رسمی از درجهٔ اعتبار ساقط وآنچنان باشد که شخصے از سر ذکا وفطنت بطریق مطالعه یا سماع تصوری کند از معنی توحید ورسمی از صورت توحید در ضمیر او مرتسم گردد واز انجا در اثناء بحث ومناظره گاه گاه سخنے بے مغز گوید چنانکه از حال توحید هیچ اثر

قوله ومستفاد بود از ظاهر علم یعنی اول مرتبه علم که از مشغولی بطریق این طائفه حاصل گردد

در و نباشند و توحید علمی اگرچه فرود مرتبهٔ توحید حالیست ولیکن از توحید حالی مزجی
بآن همراه بود - وَمِزَاجُهٗ مِنْ تَسْنِيْمٍ عَيْنًا يَّشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُوْنَ وصف
شراب این توحید است و ازین جهت صاحب آن بیشتر در ذوق و سرور بود چه بنابر
مزج حال بعضے از ظلمت رسوم او مرتفع شود چنانکه در بعضے تصاریف بر مقتضای علم خود
عمل کند و وجود اسباب را که روابط افعال الٰهی اند در میان نه بیند اما در اکثر احوال بسبب
بقایای ظلمت وجود از مقتضاے علم خود محجوب شود و بدین توحید بعضے از شرک خفی بر خیزد
واما توحید حالی آنست که حال توحید وصف لازم ذات موحّد گردد و جملهٔ ظلمات
رسوم وجود الا اندک بقیّه در اشراق نور توحید متلاشی و مضمحل شود و نور توحید در نور حال
او مستتر و مندرج گردد بر مثال اندراج نور کواکب در نور آفتاب ؎ فَلَمَّا اسْتَبَانَ
الصُّبْحُ اَدْرَجَ ضَوْءُهٗ + بِاِسْفَارِهٖ اَضْوَاءَ نُوْرِ الْكَوَاكِبِ + درین مقام وجود موحّد در
مشاهدهٔ جمال وجود واحد چنان مستغرق عین جمع گردد که جز ذات و صفات واحد در نظر
شهود او نیاید تا غایتے که این توحید را صفت واحد بیند نه صفت خود و این دیدن را هم
صفت او بیند و هستی او بدین طریق قطره وار در تصرف تلاطم امواج بحر توحید افتد
و غرق جمع گردد و ازینجاست قول جنید قدس الله تعالیٰ سره قَالَ اَلتَّوْحِيْدُ مَعْنًى يَّضْمَحِلُّ
فِيْهِ الرُّسُوْمُ وَيَنْدَرِجُ فِيْهِ الْعُلُوْمُ وَيَكُوْنُ اللّٰهُ كَمَا لَمْ يَزَلْ +
و منشاء این توحید نور مشاهده است و منشاء توحید علمی نور مراقبه و بدین توحید اکثرے از رسوم
بشریت منتفی شود و بتوحید علمی اندکے ازان رسوم مرتفع گردد و سبب بعضے از بقایای
رسوم در توحید حالے آنست که تا صدور ترتیب افعال و تهذیب اقوال از موحّد
ممکن بود بدین جهت در حال حیات حق توحید چنانکه باید گزارده نشود و ازینجاست
قول ابو علی دقاق قدس سرہ که ؎ اَلتَّوْحِيْدُ غَرِيْمٌ لَا يُقْضٰى دَيْنُهٗ
وَغَرِيْبٌ لَا يُؤَدّٰى حَقُّهٗ + و خواص موحدان را در حال حیات از حقیقت

توحید صرف که یکبارگی آثار و رسوم وجود در وی متلاشی گردد و گاه گاه لمحه بر مثال برقِ خاطف لامع گردد و فی الحال منتفی شود و بقایای رسوم دیگرباره معاودت کند و درین حال بکلی بقایای شرک خفی مرتفع گردد و رای این مرتبه در توحید آدمی را مرتبهٔ دیگر ممکن نیست و امّا توحید الٰهی آنست که حق سبحانه در ازل الآزال بنفس خود نه بتوحید دیگری همیشه بوصفِ وحدانیت و نعت فردانیت موصوف بود و منعوت کَانَ اللّٰهُ وَلَمْ یَکُنْ مَعَهٗ شَیْءٌ و اکنون همچنان بر نعت ازلی واحد و فرد است وَالْاٰنَ کَمَا کَانَ و تا ابدالآباد هم برین وصف خواهد بود کُلُّ شَیْءٍ هَالِکٌ اِلَّا وَجْهَهٗ نگفت یهلک تا معلوم شود که وجود همه اشیا در وجود او امروز هالک است و جوه المشاهده این حال بفردا در حق محجوبانست و الّا ارباب بصائر و اصحاب مشاهدات که از مضیق زمان و مکان خلاص یافته اند این وعده در حق ایشان عین نقد است و این توحید الٰهی است که از وصمت نقصان بری است و توحید خلائق بسبب نقصان وجود ناقص و حضرت شیخ الاسلام قدس سره کتاب منازل السایرین را باین سه بیت ختم کرده است ع مَا وَحَّدَ الْوَاحِدَ

مَنْ وَاحِدٍ ؛ اِذْ كُلُّ مَنْ وَحَّدَهُ جَاحِدٌ ؛ تَوْحِيدُ مَنْ يَنْطِقُ عَنْ نَفْسِهِ عَارِيَةٌ اَبْطَلَهَا الْوَاحِدُ ؛ تَوْحِيدُهُ اِيَّاهُ تَوْحِيدُهُ ؛ وَنَعْتُ مَنْ يَنْعَتُهُ لَاحِدٌ

القول فی اصناف ارباب الولایۃ قدس اللہ تعالیٰ اسرارہم

فی کتاب کشف المحجوب خداوند سبحانہ وتعالیٰ برہان نبوی را باقی گردانیدہ است واولیا را سبب اظہار آن کردہ تا پیوستہ آیات حق وحجت صدق محمد صلی اللہ علیہ وسلم ظاہر می باشد وایشان را والیان عالم حق گردانیدہ تا مجرد مر حدیث وے را گشتہ اند وراہ متابعت نفس را در نوشتہ از آسمان باران ببرکات اقدام ایشان آید واز زمین نبات بصفاء احوال ایشان روید وبر کافران مسلمانان نصرت بہمت ایشان یابند واز ایشان چہار ہزار اند کہ مکتوم اند ومر یکدیگر را نشناسند وجمال حال خود ندانند واندر کل احوال از خود وخلق مستور باشند واخبار برین دار داست وسخن اولیا بدین ناطق ومرا خود اندرین معنی بحمد اللہ خبر عیان گشتہ است واما آنانکہ اہل حل وعقد اند وسرہنگان درگاہ حق اند سیصد اند کہ مر ایشان را اخیار خوانند وچہل دیگر از ایشان را ابدال خوانند وہفت دیگر ایشان را ابرار خوانند وچہار دیگر اند کہ ایشان را اوتاد خوانند وسہ دیگر اند کہ ایشان را نقبا خوانند ویکے دیگر کہ وے را قطب وغوث خوانند واین جملہ یکدیگر را بشناسند واندر امور باذن یکدیگر محتاج باشند وبرین نیز اخبار مروی وناطق است واہل حقیقت بر صحت این مجتمع اند صاحب کتاب فتوحات مکیہ رضی اللہ عنہ در فصل سی ویکم از باب صد ونود وہشتم از آن کتاب رجال ہفتگانہ را ابدال گفتہ است ودر انحاذ کر کردہ کہ حق سبحانہ وتعالیٰ زمین را ہفت اقلیم گردانیدہ وہفت تن از بندگان خود برگزیدہ ایشان را ابدال نام نہادہ ووجود ہر اقلیمے را یکے از آن ہفتگانہ نگاہ میدارد وگفتہ است کہ من در حرم مکہ با ایشان جمع شدم وبر ایشان سلام گفتم وایشان بر من سلام گفتند وبا ایشان سخن گفتم

فَمَا رَاَيْتُ فِيمَا رَاَيْتُ اَحْسَنَ سَمْتًا ؛ مِنْهُمْ وَلَا اَكْثَرَ

شُغْلاً مِنْهُمْ بِاللهِ و فرموده است که مثل ایشان نیز ندیدم مگر یک کس در قونیه شیخ طریقت شیخ فریدالدین عطار قدس الله تعالی سره گفته اند قومے از اولیاء الله عزوجل باشند که ایشان را مشائخ طریقت و کبرا حقیقت اویسیان نامند و ایشان را در ظاهر به پیری احتیاج نبود زیرا که ایشان را حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم در حجر عنایت خود پرورش میدهد بے واسطه غیرے چنانکه اویس را داد رضی الله عنه و این عظیم مقامے بود و بس عالی تا کرا اینجا رسانند و این دولت روے بکه نماید ذٰلِكَ فَضْلُ اللهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَّشَآءُ و همچنین بعضے از اولیاء الله که متابعین آن حضرت اند صلی الله علیه وسلم بعضے از طالبان را بحسب روحانیت تربیت کرده اند بے آنکه او را در ظاهر پیری باشد و این جماعت نیز داخل اویسیانند و بسیارے از مشائخ طریقت را در اول سلوک توجه باین مقام بوده است چنانکه شیخ بزرگوار شیخ ابوالقاسم گرگانی طوسی را که از سلسله مشائخ حضرت ابوالجناب نجم الدین الکبری بایشان مے پیوندد و از طبقه شیخ ابوسعید ابوالخیر و شیخ ابوالحسن خرقانی قدس الله تعالی ارواحهم در ابتدا ذکر این بوده که علی الدوام گفتی اویس اویس

القَوْلُ فِي الفَرْقِ بَيْنَ المُعْجِزَةِ وَالكَرَامَةِ وَالاسْتِدْرَاجِ وَفِي التَّفْسِيرِ الكَبِيرِ لِلْإِمَامِ النِّحْرِيرِ فَخْرِ الدِّينِ رَازِي رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ إِذَا ظَهَرَ فِعْلٌ خَارِقٌ لِلْعَادَةِ

و والعشرین من شهر رمضان سنه اربع و اربعین و قیل سنه ثلاث و اربعین و خمسمائة بالمرمی ۱۲ قدس سره سنه ۱۲

على يد انسانٍ فذلك إمّا أن يكون مقروناً بالدعوى أو لا مع الدعوى والقسم الاوّل وهو ان يكون بالدعوى امّا ان يكون دعوى الالهيّة او دعوى النبوّة او دعوى الولاية او دعوى السحر وطاعة الشياطين فهذه اربعة اقسام القسم الاوّل ادّعاء الالهيّة وجوّز اصحابنا ظهور خوارق العادات على يده من غير معارضة كما نُقل انّ فرعون كان يدّعي الالهيّة وكان يظهر على يده خوارق العادات وكما نُقل ذلك ايضاً في حقّ الدجّال قال اصحابنا وانّما جاز ذلك لانّ شكله وخلقته يدلّ على كذبه فظهور الخوارق على يده لا يفضي الى التلبيس والقسم الثاني ادّعاء النبوّة وهذا القسم على قسمين لانّه امّا ان يكون ذلك المدّعي صادقاً او كاذباً فان كان صادقاً وجب ظهور الخوارق على يده وهذا متّفق عليه بين كلّ من اقرّ بصحّة النبوّة وامّا من كان كاذباً لم يجز ظهور الخوارق على يده وبتقدير ان يظهر وجب المعارضة وامّا القسم الثالث وهو ادّعاء الولاية فالقائلون بكرامات الاولياء اختلفوا في انّه هل يجوز ادّعاء الكرامة ثمّ انّها تحصل على وفق دعواه ام لا القسم الرابع وهو ادّعاء السحر وطاعة الشياطين فعند اصحابنا يجوز ظهور خوارق العادات على يده وعند المعتزلة لا يجوز وامّا الثاني وهو ان يظهر خوارق العادات على يد انسانٍ من غير شيء من الدعاوي فذلك الانسان امّا ان يكون صالحاً مرضيّاً عند الله وامّا ان يكون خبيثاً مذنباً والاوّل من القول بكرامات الاولياء وقد اتّفق اصحابنا على جوازه وانكرها المعتزلة الّا ابا الحسين البصري وصاحبه محمود الخوارزمي وامّا القسم الثاني وهو ان يظهر خوارق العادات على بعض من كان مردوداً عن طاعة الله فهذا هو المسمّى بالاستدراج القول في اثبات الكرامة

ه برین معنی اما آنکه کتاب دلالت می کند این است که کلما دخل علیها زکریا المحراب الآیة یعنی هرگاه زکریا بر مریم در آمدی

للاولیاء و فی کتاب دلائل النبوۃ للامام المستغفری رحمہ اللہ
کرامات الاولیاء حق بکتاب اللہ تعالیٰ والآثار الصحیحۃ المرویۃ
واجماع اھل السنۃ والجماعۃ علیٰ ذلک فاما الکتاب فقولہ
تعالیٰ کلما دخل علیھا زکریا المحراب وجد عندھا
رزقا قال اھل التفسیر فی ذلک کان یری عندھا فاکھۃ
الصیف فی الشتاء وفاکھۃ الشتاء فی الصیف ومریم رضی اللہ
عنھا لم تکن نبیۃ بالاجماع فھذہ الآیۃ حجۃ علیٰ منکر الکرامات
للاولیاء وفی کتاب کشف المحجوب خداوند سبحانہ وتعالیٰ در نص کتاب ما را
خبر داد از کرامت آصف کہ چون سلیمان را بایست کہ تخت بلقیس پیش از آمدن وے
آنجا حاضر کند و خدائے تعالیٰ خواست تا شرف آصف را بخلق نماید و کرامت وے
ظاہر کند و باہل زمانہ باز نماید کہ کرامت اولیا جائز بود سلیمان علیہ السلام گفت از شما کیست

که تخت بلقیس را پیش از آمدن وے اینجا حاضر کند۔ قَالَ عِفْرِيتٌ مِّنَ الْجِنِّ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَن تَقُومَ مِن مَّقَامِكَ عفریت از جن گفت من بیارم تخت وے را پیش از انکه تو برخیزے از جایگاه خود سلیمان علیه السلام گفت زود تر خواهم آصف گفت أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَن يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ من پیش از انکه تو چشم برهم زنے من تخت اینجا حاضر کنم بدین گفتار سلیمان بروے متغیر نشد و انکار نه کرد ویرا آن مستحیل نیامد واین بهیچ حال معجزه نبود زیرا که آصف پیغمبر نبود پس لا محاله باید که کرامت باشد ونیز احوال اصحاب کهف وسخن گفتن سگ با ایشان وخواب ایشان وتقلب ایشان اندر کهف بر یمین ویسار وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ وَكَلْبُهُم بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ این جمله ناقض عادت است ومعلوم است که معجزه نیست پس باید که کرامت باشد واما اثبات کرامت اولیا بسنت آنست که در حدیث وارد است که روزے صحابه رضی الله عنهم گفتند یا رسول الله ما را از عجائب امم ماضیه چیزے بگوے گفت پیش از شما سه کس بجائے میرفتند چون شبانگاه شد قصد غارے کردند و اندر آنجا شدند چون پاره شب بگذشت سنگے از کوه در افتاد و در غار استوا گشت ایشان متحیر شدند گفتند که نرهاند ما را ازینجا هیچ چیز جز آنکه کردارهاے خود را آنچه بے ریاست بخداوند سبحانه شفیع آوریم یکے گفت مرا مادری وپدرے بود از مال دنیا چیزے نداشتم که با ایشان دهم بجز بزکے که شیر او بدیشان دادمے ومن هر روز پشتهٔ هیزم بیاوردمے وبهاے آن اندر وجه طعام خود کردمے شبے بیگاه تر آمدم تا من آن بزک را بدوشیدم وطعام ایشان در شیر آغشتم ایشان خفته بودند آن قدح در دست من بماند من برپاے ایستاده وچیزے ناخورده انتظار بیدار ایشان مے بردم تا صبح بر آمد وایشان بیدار شدند وطعام بخوردند انگاه بنشستم وگفتم بار خدایا اگر من درین راست گویم مرا فریاد رس پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمود آن سنگ جنبیدنے کرد وشگافے پدید آمد دیگرے گفت مرا دخترعمے بود با جمال ودلم پیوسته مشغول وے بود وهر چند او را بخواندمے اجابت نمی کرد تا وقتے بحیله صد وبیست دینار زر بدو فرستادم تا یک شب با من خلوتے کرد چون بنزدیک من در آمد ترسے در دلم پدید آمد از ترس خداوند تعالیٰ دست از وے بداشتم بار خدایا اگر من درین راست گویم ما را فرجے فرست پیغمبر صلی الله علیه وسلم گفت آن جنبیدنے دیگر کرد وآن شگاف زیاده شد

اما آنچنانکه ازان بیرون توانند شد آن کس سوم گفت مرا گروہے مزدوران بودند چون کارے کہ مے کردم تمام شد ہمہ مزد خود بستدند یکے ازان ناپدید شد من آن مزد وے بگوسفندے بدادم یکسال و دو سال و دہ سال و چہل سال گذشت مرد پدید نیامد ومن نتایج آن گوسفند نگاہ میداشتم روزے آمد و گفت کہ من وقتے کار تو کردہ ام یاد دارے واکنون مرا بآن مزد حاجت است اورا گفتم برو و آن گوسفندان جملہ حق تست بران آن مرد گفت بر من افسوس میدارے گفتم افسوس نمیدارم و راست مے گویم آن ہمہ فرا وے بتو دادم و ببرد بار خدایا اگر من درین راست گویم مرا فرجی فرست پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم گفت آن سنگ بیکبار ازان در غار فراتر شد بیرون آمدند و این فعل ناقض عادت بود و دیگر حدیث جریج راہبیست راوے آن حدیث ابو ہریرہ است رضی اللہ عنہ کہ پیغمبر صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم گفت کہ در بنی اسرائیل راہبے بود جریج نام و مرد مجتہد بود و مادرے داشت مستورہ روزے بزیارت وی دیدار پسر بیامد وے در نماز بود و در صومعہ نگشاد و بازگشت روز دوم وسوم ہمچنان کرد مادرش گفت از تنگدلے کہ یارب پسر مرا رسوا گردان و بحق منش بگیر دران زمانہ زنے بود بدسیرت گفت من جریج را از راہ ببرم بصومعہ وے شد جریج التفات نکرد با شبانے دران راہ صحبت کرد و حاملہ شد چون بشہر در آمد گفت این از جریج است چون بار بنہاد مردم قصد صومعہ جریج کردند و ویرا پیش سلطان آوردند جریج گفت اے غلام پدر تو کیست گفت مادرم بر تو دروغ ہمی گوید پدر من شبانی است ثُمَّ قَالَ الْاِمَامُ الْمُسْتَغْفِرِیُّ رَحِمَہُ اللّٰہُ وَالْحُجَّۃُ عَلَیْہِمْ مِنْ طَرِیْقِ الْاٰثَارِ کَثِیْرَۃٌ مِنْہَا قَوْلُ اَبِیْ بَکْرِ الصِّدِّیْقِ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ لِاِبْنِہٖ عَبْدِ اللّٰہِ یَا بُنَیَّ اِنْ وَقَعَ بَیْنَ الْعَرَبِ یَوْمًا اخْتِلَافٌ فَاْتِ الْغَارَ الَّذِیْ کُنْتُ فِیْہِ اَنَا وَرَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ وَکُنْ فِیْہِ فَاِنَّہٗ یَاْتِیْکَ رِزْقُکَ بُکْرَۃً وَّعَشِیًّا وَفِیْ قَوْلِہٖ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ فَاِنَّہٗ یَاْتِیْکَ

رِزْقُكَ بُكْرَةً وَّعَشِيًّا اِثْبَاتُ الْكَرَامَاتِ لِلْاَوْلِيَاءِ وَرَوَى الْاِمَامُ الْمُسْتَغْفِرِيُّ رَحِمَهُ اللّٰهُ بِاِسْنَادِهٖ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ اَمَرَ اَبُوْ بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ وَقَالَ اِذَا اَنَا مُتُّ فَجِيْئُوْنِيْ عَلَى الْبَابِ يَعْنِيْ بَابَ الْبَيْتِ الَّذِيْ فِيْهِ قَبْرُ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَدُقُّوْهُ فَاِنْ فُتِحَ لَكُمْ فَادْفُنُوْنِيْ فِيْهِ قَالَ جَابِرٌ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فَانْطَلَقْنَا فَدَقَقْنَا الْبَابَ وَقُلْنَا اِنَّ هٰذَا اَبُوْ بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَدِ اشْتَهٰى اَنْ يُّدْفَنَ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَفُتِحَ الْبَابُ وَلَا نَدْرِيْ مَنْ فَتَحَ لَنَا وَقَالَ لَنَا اُدْخُلُوْهُ وَادْفِنُوْهُ كَرَامَةً وَّلَا نَرٰى شَخْصًا وَّلَا نَرٰى شَيْئًا رَوَى الْاِمَامُ الْمُسْتَغْفِرِيُّ بِاِسْنَادِهٖ عَنْ مَالِكِ بْنِ اَنَسٍ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا اَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ خَطَبَ النَّاسَ

له نور در دی [illegible]
امام المستغفری یعنی امام مستغفری
بروایت کردی رسیده از جابر بن عبد الله رضی الله عنه
عنه روایت می کند که وی گفت که امر کرد ابوبکر رضی الله عنه
با که چون از قید حیات جسمانی خلاص یابم بر در آن خانه که قبر رسول الله
صلی الله علیه وآله وسلم است برید و بگذارید اگر در خانه گشاده شود درآنجا دفن کنید
جابر گوید چون آن واقعه پیش آمد روان شدیم و در خانه را کوفتیم و گفتیم ابوبکر است وی
[illegible] که نزدیک نبی صلی الله علیه وآله وسلم مدفون گردد چون این سخن گفتیم فی الحال در خانه گشاده
[illegible] بما گفته که در آئید و برادر دفن کنید با عزت و [illegible] هیچ کسی را ندیدیم و نه چیزی را
[illegible] قال ابن الجوزی فی کتاب صفوة الصفوة [illegible] سنة ثلث عشر من الهجرة
[illegible] امیر المؤمنین عمر رضی الله عنه
[illegible]

بالمدينة فقال يا سارية بن زنيم الجبل الجبل من استرعى الذئب
فقد ظلم قال فانكر الناس ذكر سارية وسارية بالعراق فقال
الناس لعلي رضي الله عنه انا سمعنا عمر يذكر سارية
وسارية بالعراق على المنبر فقال ويحكم دعوا عمر فقلما
دخل في شيء الا خرج منه فلم يلبث ان جاء رسول
ان سارية لقي العدو فهزمهم ثم جاء بالغنيمة الى
سفح الجبل فاراد العدو ان يحولوا بينهم وبين الغنيمة و
سفح الجبل فاتاهم نداء من السماء يا سارية بن زنيم
الجبل الجبل من استرعى الذئب فقد ظلم قال وكانوا
يرون ان صوت عمر رضي الله عنه هو الذي سمعوه روى
الامام المستغفري رحمه الله ايضا باسناده انه لما فتحت
مصر اتى اهلها الى عمرو بن العاص رضي الله عنه فقالوا ايها
الامير ان لنيلنا هذه سنة لا يجري الا بها قال لهم وما
ذلك قالوا اذا كانت ثنتا عشرة ليلة خلون من هذا الشهر
عمدنا الى جارية بكر بين ابويها فارضينا ابويها فجعلنا عليها
من الحلي والثياب افضل ما يكون ثم القيناها في هذا النيل
فقال عمرو ان هذا الامر لا يكون ابدا في الاسلام وان الاسلام يهدم
ما كان قبله فاقاموا ثلاثة اشهر لا يجري قليلا ولا كثيرا حتى
هموا بالجلاء فلما رأى ذلك كتب عمرو بن العاص الى عمر بن الخطاب
رضي الله عنه بذلك فكتب عمر رضي الله عنه انك قد اصبت
الذي فعلت وان الاسلام يهدم ما كان قبله وبعث ببطاقة

فِي دَاخِلِ كِتَابِهِ وَكَتَبَ إِلَيْهِ إِنِّي قَدْ بَعَثْتُ إِلَيْكَ بِطَاقَةً فِي دَاخِلِ كِتَابِي فَأَلْقِهَا فِي النِّيلِ فَلَمَّا قَدِمَ الْكِتَابُ إِلَى عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ أَخَذَ الْبِطَاقَةَ فَفَتَحَهَا فَإِذَا فِيهَا مِنْ عَبْدِ اللهِ عُمَرَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى نِيلِ مِصْرٍ أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّكَ إِنْ كُنْتَ تَجْرِي مِنْ قِبَلِكَ فَلَا تَجْرِ وَإِنْ كَانَ اللهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ سُبْحَانَهُ هُوَ الَّذِي يُجْرِيكَ فَنَسْأَلُ اللهَ الْوَاحِدَ الْقَهَّارَ سُبْحَانَهُ أَنْ يُجْرِيَكَ فَأَلْقَى الْبِطَاقَةَ فِي النِّيلِ وَقَدْ تَهَيَّأَ أَهْلُ الْمِصْرِ لِلْجَلَاءِ وَالْخُرُوجِ مِنْهَا لِأَنَّهَا لَا تَقُومُ مَصْلَحَتُهُمْ فِيهَا إِلَّا بِالنِّيلِ فَأَصْبَحُوا وَقَدْ أَجْرَاهُ اللهُ تَعَالَى سِتَّةَ عَشَرَ ذِرَاعًا فِي لَيْلَةٍ وَاحِدَةٍ وَقَطَعَ اللهُ تَعَالَى تِلْكَ السُّنَّةَ السُّوءَ عَنْ أَهْلِ مِصْرٍ إِلَى الْيَوْمِ وَرَوَى الْإِمَامُ الْمُسْتَغْفِرِيُّ رَحِمَهُ اللهُ أَيْضًا بِإِسْنَادِهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ رَأَى عُثْمَانُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ لَيْلَةً قَبْلَ صُبْحِهَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَقُولُ يَا عُثْمَانُ إِنَّكَ تُفْطِرُ عِنْدَنَا فَقُتِلَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مِنْ يَوْمِهِ وَرَوَى الْإِمَامُ الْمُسْتَغْفِرِيُّ رَحِمَهُ اللهُ بِإِسْنَادِهِ أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيًّا رَضِيَ اللهُ عَنْهُ سَأَلَ رَجُلًا عَنْ حَدِيثٍ فِي الرَّحْبَةِ فَكَذَّبَهُ قَالَ إِنَّمَا كَذَّبْتَنِي قَالَ مَا كَذَّبْتُكَ فَقَالَ فَأَدْعُو اللهَ عَلَيْكَ إِنْ كُنْتَ كَاذِبًا أَنْ يُعْمِيَ بَصَرَكَ قَالَ فَادْعُ اللهَ فَدَعَا عَلَيْهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَعَمِيَ بَصَرُهُ فَلَمْ يَخْرُجْ مِنَ الرَّحْبَةِ إِلَّا هُوَ أَعْمَى

و بعضی از سائر صحابه و تابعین و تبع تابعین و مشائخ طریقت طبقةً بعد طبقةٍ

نہ چندان کرامات وخوارق عادات ظاہر شدہ است کہ در حیز تقریر و تحریر گنجد
قَالَ الْإِمَامُ الْقُشَيْرِيُّ رَحِمَهُ اللّٰهُ فِي رِسَالَتِهِ وَلِكَثْرَةِ مَا تَوَاتَرَ بِأَجْنَاسِهَا
يَعْنِي بِأَجْنَاسِ الْكَرَامَاتِ الْأَخْبَارُ وَالْحِكَايَاتُ صَارَ الْعِلْمُ بِكَوْنِهَا وَظُهُورِهَا
عَلَى الْأَوْلِيَاءِ عِلْمًا قَوِيًّا انْتَفَى عَنْهُ الشُّكُوكُ وَمَنْ تَوَسَّطَ هٰذِهِ
الطَّائِفَةَ وَتَوَاتَرَ عَلَيْهِ حِكَايَاتُهُمْ وَأَخْبَارُهُمْ لَمْ يَبْقَ لَهُ شُبْهَةٌ فِي ذٰلِكَ
ومقصود ازین ہمہ مبالغہ و تطویل در اثبات کرامت اولیا آنست کہ تا ہر سلیم القلبی
کہ مشاہدۂ احوالِ این طائفہ ومطالعۂ اقوال ایشان نکردہ است بسخنان سست
وحکایات نادرست اصحابِ جہالت وارباب ضلالت کہ درین زمان ظاہر شدہ اند
ونفی کرامات اولیاء بلکہ انکارِ معجزاتِ انبیا می کنند فریفتہ نشود ودین خود برباد ندہد
وہمانا کہ باعث این طائفہ بر نفی کرامات آنست کہ خود را در اعلی مراتب ولایت
می نمایند وازین امور واحوال ایشان را خبرے واثرے نے نفی آن می کنند
تا پیش عوام فضیحت نشوند واز فضیحت خواص نمی اندیشند باآنکہ اگر ہزار خارقِ عادت
بریشان ظاہر شود چون نہ ظاہر ایشان موافق احکام شریعت است ونہ باطن ایشان
مطابق آدابِ طریقت آن از قبیل مکر واستدراج خواہد بود نہ از مقولۂ ولایت وکرامت وفی
کتاب اعلام الہدی وعقیدۃ ارباب التقی تصنیف الشیخ الامام قطب الانام شہاب الدین
ابو عبداللہ عمر بن محمد السہروردی قدس اللہ تعالی سرہ وَنَعْتَقِدُ أَنَّ الْأَوْلِيَاءَ
من امتہ یعنی امتِ محمد صلی اللہ علیہ وسلم کرامات واجابات وَهٰكَذَا كَانَ فِي

---

۱ قوله قال الامام القشیری یعنی امام قشیری گفته در رساله خود که [illegible] اخبار و [illegible] تحقیق [illegible]
۲ قوله وفی جنس کرامت بتواتر پیوسته بود [illegible] علم الیقین حاصل [illegible] شد
کرامت وہر آنکس کہ در میان طائفہ اولیاء افتد وحکایات ایشان شنود
۳ قوله وفی کتاب اعلام الہدی [illegible] تصنیف شیخ امام قطب عارف شہاب الدین ابی
عبداللہ عمر بن محمد سہروردی قدس سرہ [illegible] کہ ما اعتقاد می کنیم کہ اولیاء را [illegible]
صلی اللہ علیہ وسلم کرامات است واجابت دعوات [illegible] در زمان ہر رسولے از اتباع وے
کرامات وخوارق عادات ظاہر می شدہ وکرامات اولیا از تتمہ معجزات نبی است یعنی دلالت
[illegible] واین استقامت دلالت می کند بر صدق نبوت
بی [illegible] کسی کہ از وے خوارق ظاہر گردد ودی التزام احکام
شریعت نکردہ باشد اعتقاد می کنیم کہ وے
زندیق است وآنچہ [illegible] از قبیل سحر [illegible]

فِي زَمَنِ كُلِّ رَسُوْلٍ كَانَ لَهُمْ اَتْبَاعٌ ظَهَرَتْ لَهُمْ كَرَامَاتٌ وَ مُخْرِقَاتٌ لِلْعَادَاتِ وَكَرَامَاتُ الْاَوْلِيَاءِ مِنْ تَتِمَّةِ مُعْجِزَاتِ الْاَنْبِيَاءِ وَمَنْ ظَهَرَ لَهٗ وَعَلٰى يَدِهٖ مِنَ الْمُخْرِقَاتِ وَهُوَ عَلٰى غَيْرِ الْاِلْتِزَامِ بِاَحْكَامِ الشَّرْعِيَّةِ نَعْتَقِدُ اَنَّهٗ زِنْدِيْقٌ وَاَنَّ الَّذِيْ ظَهَرَ لَهٗ مَكْرٌ وَاِسْتِدْرَاجٌ

القول فی انواع الکرامات وخوارق العادات انواع خوارق عادات بسیار است چون ایجاد معدوم و اعدام موجود و اظهار امرے مستور و ستر امری ظاهر و استجابت دعا و قطع مسافت بعیده در مدت اندک و اطلاع بر امور غایبه از حس و اخبار از ان و حاضر شدن در زمان واحد در امکنه مختلفه و احیاء موتی و اماته احیا و سماع کلام حیوانات و نباتات و جمادات از تسبیح و غیر آن و احضار طعام و شراب در وقت حاجت بے سبب ظاهر وَغَيْرُ ذٰلِكَ مِنْ فُنُوْنِ الْاَعْمَالِ النَّاقِضَةِ لِلْعَادَةِ كَالْمَشْيِ عَلَى الْمَاءِ وَالسِّيَاحَةِ فِي الْهَوَاءِ وَكَالْاَكْلِ مِنَ الْكَوْنِ وَكَتَسْخِيْرِ الْحَيَوَانَاتِ الْوَحْشِيَّةِ وَكَالْقُوَّةِ الظَّاهِرَةِ عَلٰى اَبْدَانِهِمْ كَالَّذِيْ اِقْتَلَعَ شَجَرَةً بِرِجْلِهٖ مِنْ اَصْلِهَا وَهُوَ يَدُوْرُ فِي السَّمَاءِ وَ ضَرَبَ الْيَدَ عَلَى الْحَائِطِ فَيَنْشَقُّ وَبَعْضُهُمْ يُشِيْرُ بِاُصْبُعِهٖ اِلَى الشَّخْصِ لِيَقَعَ فَيَقَعُ اَوْ يَضْرِبُ عُنُقَ اَحَدٍ بِالْاِشَارَةِ فَيَطِيْرُ رَاْسُ الْمُشَارِ اِلَيْهِ وبالجمله چون حضرت حق سبحانه وتعالیٰ یکے از دوستان خود را مظهر قدرت کامله خود گرداند در هیولاے عالم هر نوع تصرفے که خواهد تواند کرد بالحقیقت آن تاثیر و تصرف حق سبحانه وتعالیٰ است که در وے ظاهر مے شود و وے درمیان نے۔ قَالَ بَعْضُ كُبَرَاءِ الْعَارِفِيْنَ اَلْاَصْلُ الَّذِيْ يَجْمَعُ لَكَ هٰذَا كُلَّهٗ

إنه من خرق عادة في نفسه مما استمرت عليها نفوس الخلق
أو نفسه فإن الله يخرق له عادة مثلها في مقابلتها تسمى
كرامة عند العامة وأما الخاصة فالكرامة عندهم
العناية الإلهية التي وهبتهم التوفيق والقوة حتى خرقوا
عوائد أنفسهم فتلك الكرامة عندنا وأما هذه التي تسمى
في العموم كرامة في الرجال أنفوا من ملاحظتها لمشاركة
المستدرج الممكور به فيها ولكونها معاوضة فيخافوا أن
يكون حظ عملهم لأن الحظوظ محلها الدار الآخرة فإذا عجل
منها بشيء فراغبا أن يكون حظ عملنا وقد وردت في ذلك أخبار
وأنى يصح الخوف مع الكرامة فإذن ليست بكرامة عندنا
وإنما هي خرق عادة فإن اقترن معها البشرى بأنها زيادة
لا تنقص حظا ولا سبقت بحجاب فح يسمى كرامة فالبشرى على
الحقيقة هي الكرامة وقال أيضا أجل الكرامات وأعظمها
التلذذ بالطاعات في الخلوات والجلوات ومنها مراعات
الأنفاس مع الله ومنها حفظ الأدب معه في تلقي الواردات
في الأوقات ومنها الرضاء عن الله في جميع الحالات ومنها البشرى
لهم من الله بالسعادة الأبدية في الدار الآخرة.

القول في أنه متى سميت الصوفية صوفية قال الإمام القشيري رحمه الله اعلموا
رحمكم الله إن المسلمين بعد رسول الله صلى الله عليه وسلم

لم يسم افاضلهم في عصرهم بتسمية علم سوى صحبة الرسول صلى الله عليه وسلم اذ لا فضيلة فوقها فقيل لهم الصحابة ولما ادركهم اهل العصر الثاني سمي من صحب الصحابة التابعين ورأوا ذلك اشرف سمية ثم قيل لمن بعدهم اتباع التابعين ثم اختلف الناس وتباينت المراتب فقيل الخواص الناس ممن لهم شدة عناية بامر الدين الزهاد والعباد ثم ظهرت البدعة وحصل التداعي بين الفرق فكل فريق ادعوا ان فيهم زهادا فانفرد خواص اهل السنة المراعون انفسهم مع الله الحافظون قلوبهم عن طوارق الغفلة باسم التصوف واشتهر هذا الاسم لهؤلاء الاكابر قبل المائتين من الهجرة پس انچه مذکور خواهد شد درین کتاب اسامی بسیاری از مشائخ طائفهٔ صوفیه خواهد بود وتاریخ ولادت ووفات ایشان وذکر سیر واحوال ومعارف وکرامات ومقامات ایشان باشد که مطالعه کنندگان را از مطالعه وملاحظهٔ آن یقینی نسبت باین طائفه حاصل شود وهذیانات جماعتی که نفی کرامات ومقامات این طایفه میکنند درایشان سرایت نه کند واز غائلهٔ غوایت آن جماعة محفوظ مانند اعاذنا الله وجميع المسلمين من شرور انفسنا وسيات اعمالنا وورای این فوائد دیگر هست که بعضی ازان بتفصیل مذکور می گردد قال سيد الطائفة ابو القاسم جنيد بن محمد بن الصوفي قدس الله تعالى سره حكايات المشائخ جند من جنود الله عز وجل يعني للقلوب ازوی پرسیدند که این حکایات چه منفعت کند مریدان را جواب داد که حضرت حق سبحانه وتعالی می فرماید وكلا نقص عليك من انباء الرسل ما نثبت به فوادك یعنی قصهای پیغمبران واخبار ایشان بر تو می خوانیم واز احوال ایشان ترا آگاه می کنیم تا دل ترا بآن ثبات باشد وقوة افزاید وچون بار ورنج بتو رسد وبر تو زور آورد از اخبار واحوال ایشان بشنوی وبراندیشی دانی که چون مثل این بارها ورنجها بایشان رسیده دران صبر کرده اند واحتمال وتوکل وثقت پیش آورده اند که دل ترا بآن ثبات وعزم وصبر افزاید همچنین شنیدن سخن نیکان وحکایات پیران واحوال ایشان دل مریدان را تربیت باشد وقوت وعزم افزاید

ودران از حضرت حق سبحانه ثبات یابدودر بلا وامتحان از وبر درویشے وناکامی قدم
فشارد تا عزم مردان یابد وسیرت ایشان گیرد وایضاً سخنان مشائخ ودوستان حق تعالیٰ
دوستی ایشان آرد ودوستی ایشان ترا با ایشان نسبت افگند چنانکه گفته اند اَلْمَوَدَّةُ
اِحْدَی الْقَرَابَتَیْنِ وگفته اند لَا قَرَابَةَ اَقْرَبُ مِنَ الْمَوَدَّةِ
وَلَا بُعْدَ اَبْعَدُ مِنَ الْعَدَاوَةِ وَلِلّٰهِ دَرُّ الْقَائِلِ سو اَلْقَوْمُ
اِخْوَانُ صِدْقٍ بَیْنَهُمْ نَسَبٌ مِنَ الْمَوَدَّةِ لَمْ یَعْدِلْ بِهٖ سَبَبٌ و مصطفیٰ را صلی اللہ
علیه وآله وسلم پرسیدند از مردے که قومے را دوست میدارد اما بکردار ایشان
نمی رسد گفت اَلْمَرْءُ مَعَ مَنْ اَحَبَّ مرد با آن کس است که وسے را دوست
میدارد و در خبر است از مصطفیٰ صلی اللہ علیه وآله وسلم که روز قیامت بنده
نومید شده باشد از مفلسے کردار خود حق سبحانه وتعالیٰ گوید بنده من فلان دانشمند را
در فلان محلے شناختی فلان عارف را گوید می شناختم گوید که برو که ترا بوی بخشیدم
پس وقتے که بشناخت نسبت می پیوندد و سبب نجات می گردد بهر دوستان وے
وگرفتن سیرت ایشان و پے بردن باحسان بایشان اولی تر ـ ابو العباس
عطا گوید اگر نتوانی که دست در دوستی او زنے دست در دوستی دوستان او
زن که دوستی دوستان او دوستی اوست و مصطفیٰ صلی اللہ علیه وسلم گفت یا ابن مسعود
اَتَدْرِیْ اَیُّ عُرَی الْاِسْلَامِ اَوْثَقُ قَالَ قُلْتُ اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ اَعْلَمُ
قَالَ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ اَلْوِلَایَةُ فِی اللّٰهِ وَالْحُبُّ فِیْهِ وَالْبُغْضُ فِیْهِ وفضیل عیاض
رحمه اللہ گوید که اللہ تعالیٰ فردا با بنده گوید یَا ابْنَ اٰدَمَ اَمَّا زُهْدُكَ فِی الدُّنْیَا

فانما طلبت الراحة لنفسك واما انقطاعك الیّ فانما طلبت العز
لنفسك ولكن هل عاديت لي عدوًا او واليت لي وليًا و کمترین فائده
از شنیدن حکایات این طائفه آنست که بداند افعال و احوال و اقوال وے نه چون
ایشان است تا از کردار خود برگیرد و تقصیر خود در جنب کردار ایشان به بیند
از عُجب و ریا و استحسان بپرهیزد - شیخ الاسلام ابو اسمعیل عبدالله الانصاری
الهروی قدس الله سره - و هرجا که درین کتاب شیخ الاسلام مذکور شده مراد ایشان
خواهند بود - وصیت کرده است که از هر پیرے سخنے یاد گیرید و اگر نتوانید نام ایشان
یاد دارید که از آن بهره یابید و نیز فرموده است که پیشین نشان درین کار آنست
که سخن مشائخ شنوی خوش آید و بدل بایشان گرائے و انکار نیاری و هرگاه
از دوستان خود یکے را با تو نماید ترا قبول نیفتد و حقیر آید بتر باشد از هر گناه
که آن بتر باشد که بکنے زیرا که آن دلیل محرومے و حجاب باشد نعوذ بالله
من الخذلان و اگر در نظر غلط افتد وے نه آن باشد که ترا بوے قبول افتاد
ترا زیان ندارد که قصد تو بآن راست بوده باشد والله المستعان و علیه
التکلان - ابو هاشم الصوفی قدس الله سره بکنیت مشهور است شیخ بوده
بشام و در اصل کوفی است و با سفیان ثوری معاصر بوده و مات سفیان الثوری
رحمه الله بالبصرة سنة احدی وستین ومائة و سفیان ثوری گوید لولا ابوهاشم
الصوفی ما عرفت دقائق الریاء و هم وے گوید که من ندانستم که صوفی
چه بود تا ابو هاشم صوفی را ندیدم و پیش از وے بزرگان بوده اند در زهد
و ورع و معاملت نیکو در طریق توکل و طریق محبت لیکن اول کسی که وی را
صوفی خواندند وے بود و پیش از وے کسی را باین نام نخوانده بودند و همچنین اول
خانقاهے که برائے صوفیان بنا کردند آنست که برمله شام کردند سبب آنست که امیری
ترسا بشکار رفته بود در راه دو تن را دید ازین طائفه که فراهم رسیدند و دست
در آغوش یکدیگر کردند و هم آنجا بنشستند و آنچه داشتند از خوردنی پیش نهادند
و بخوردند آنگاه برفتند امیر ترسا را معامله و الفت ایشان را با یکدیگر خوش آمد یکے
زایشان را طلب کرد و پرسید که آن که بود گفت ندانم گفت ترا چه بود گفت هیچ چیز گفت

از کجا بود گفت ندانم آن امیر گفت پس این الفت چه بود که شمارا با یکدیگر بود درویش گفت که این مارا طریقت است گفت شمارا جائی هست که آنجا فراهم آیند گفت نے گفت من برائے شما جائے سازم تا بایکدیگر آنجا فراهم آئید پس آن خانقاه برمله بساخت۔ شیخ الاسلام قدس سرہ ۔ خَيْرُ دَارٍ حَلَّ فِيْهَا اَرْبَابُ الدِّيَارِ + وَقَدِيْمًا وَفَّقَ اللّٰهُ خَيْرَ الْمِيَادِ + وَاَيْضًا لَهٗ قدس سره هِيَ الْمَعَالِمُ وَلَا طَلَالُ وَالدَّارُ دَارٌ عَلَيْهَا مِنَ الْاَحْبَابِ اٰثَارٌ + ابو هاشم گفته۔ نَقْلُعُ الْجِبَالِ بِالْاِبَرِ اَيْسَرُ مِنْ اِخْرَاجِ الْكِبْرِ مِنَ الْقُلُوْبِ بسوزن کوه کندن آسانتر از بیرون کردن کبرو منی از دلها ابو هاشم شریک قاضی را دید از خانه یحیی خالد بیرون آمد بگریست وگفت اَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ دیهم وے گفته اَحْسَنَ الْمَرْءُ نَفْسَهٗ بِحُسْنِ الْاَدَبِ تَادِيْبُ اَهْلِهٖ منصور عمار دمشقی گوید ابو هاشم صوفی بیمار بود به بیمارے مرگ وی را گفتم خود را چون می یابی گفت بلائی عظیم می بینم اما هوا یعنی مهر و دوستی بیش از بلاست یعنی بلا بزرگ است اما در جنب مهر حقیر است شیخ الاسلام قدس سره گفت اگر بقدر هوا بلا بودے هوا نبودی ذوالنون مصری قدس الله روحه از طبقهٔ اولی است نام وی ثوبان بن ابراهیم است کنیت وی ابو الفیض و ذوالنون لقب است وغیر ازین نیز گفته اند اما اصح اینست و وے باخمیم مصر بوده آنجا که قبر شافعی است رحمه الله تعالی و پدر وے

نوبی بوده از موالی قریش و نوبه بلادیست میان صعید مصر و حبشه و ویرا برادران بوده
یکی از ایشان ذوالکفل است رُوِيَ عَنْهُ حِكَايَاتٌ فِي الْمُعَامَلَاتِ وَغَيْرِهَا
وَقِيلَ اِسْمُهٗ مَيْمُوْنٌ وَذُوالْكِفْلِ لَقَبٌ لَهٗ وذوالنون شاگرد مالک انس
بوده و مذهب وے داشته و موطا از وے سماع داشت و فقه خوانده بود و پیر وے
اسرافیل بوده بمغرب شیخ الاسلام گفت ذوالنون نه از انست که ویرا بیا راینند
بکرامات و بستایند بمقامات مقام و حال و وقت در دست وے سخره بود و در مانده
امام وقت و یگانهٔ روزگار و سر این طائفه است و همه را نسبت و اضافت با وست
و پیش از وے مشائخ بودند ولیکن وے پیشین کسے بود که اشارت با عبارت آورد
و ازین طریق سخن گفت و چون جنید پدید آمد در طبقهٔ دیگر این علم را ترتیب نهاد
و بسط کرد و کتب ساخت و چون شبلی پدید آمد این علم را با سر منبر برد و آشکارا کرد
جنید گفت ما این علم را در سردابها و خانهاے گفتیم پنهان شبلی آمد و آنرا بر سر منبر
برد و بر خلق آشکارا کرد ذوالنون گفت سه سفر کردم و سه علم آوردم در سفر
اول علمے آوردم که خاص پذیرفت و عام پذیرفت و در سفر دوم علمے آوردم
که خاص پذیرفت و عام نه پذیرفت و در سفر سوم علمے آوردم که نه خاص پذیرفت
و نه عام فَبَقِيْتُ شَرِيْدًا طَرِيْدًا وَحِيْدًا شیخ الاسلام گفت قدس سره

۱ قوله نوبه بضم نون و سکون واو و فتح با موحده ۱۲
۲ قوله از موالی قریش یعنی به روی آزاد کرده‌های قریش بود ۱۲
۳ قوله صعید مصر [illegible]
[illegible]

و وحیداً یس ماندم گریزان از خلق و متوحش در آمده و تنها ۱۲

که اول علم توبه بود که آنرا خاص و عام قبول کنند و دوم علم توکل و معاملت و محبت بود که خاص قبول کنند نه عام و سوم علم حقیقت بود که نه بطاقت علم و عقل خلق بود در نیافتند وی را مهجور کردند و بروے به انکار برخاستند تا آنگاه که از دنیا برفت در سنه خمس واربعین و مائتین چون جنازهٔ وے مے بردند گروہے مرغان بر سر جنازهٔ وے پر در هم یافتند چنانچه همه خلق را بسایهٔ خود بپوشیدند هیچکس ازان مرغان یکے ندیده بود مگر پس ازوے بر سر جنازهٔ مُزنی شاگرد شافعی رضی الله عنهما پس ازان ذوالنون را قبول پدید آمد دیگر روز بر سر قبر وے نوشته یافتند چنانکه بخط آدمیان نمے مانست که ذُوالنُّوْنِ حَبِیْبُ اللّٰهِ مِنَ الشَّوْقِ قَتِیْلُ اللّٰهِ هرگاه آن نبشته را تبرا فید ندے باز آن را نبشته یافتندے شیخ الاسلام گفت که آن سفر یمین نه بپاے بوده که با وے بقدم روند که بهمه روند ذوالنون گفت مَا اَعَزَّ اللّٰهُ عَبْدًا بِعِزٍّ اَعَزَّ لَهٗ مِنْ اَنْ یَّدُلَّ لَهٗ عَلٰی نَفْسِهٖ وهم وے گفته اَخْفَی الْحِجَابِ وَاَشَدُّهٗ رُؤْیَةُ النَّفْسِ وَتَدْبِیْرُهَا وهم وے گفته اَلتَّفَکُّرُ فِیْ ذَاتِ اللّٰهِ تَعَالٰی جَهْلٌ وَّالْاِشَارَةُ اِلَیْهِ

شرک و حقیقة المعرفة حیرة شیخ الاسلام گفت حیرت دو است حیرت
عام و آن حیرت الحاد و ضلالت است و حیرت دیگر در عیانست و آن حیرت یافتست
و هم وے گفته اوّل گسستن و پیوستن در آخر نه گسستن و نه پیوستن شیخ الاسلام قدس
سره کیف یحکی وصل اثنین + هما فی الاصل واحد + من قسم
الواحد جهلا + فهو بالواحد جاحد ذو النون را گفتند مرید کیست و مراد کیست
گفت المرید یطلب و المراد یهرب شیخ الاسلام گفت که مرید می طلبد
و با او صد هزار نیاز و مراد وے گریزد و با او صد هزار ناز و گفت پیشین کسے که موے
سفید در پاے من مالید احمد چشتی بود که وقتے بسر بازار پیل گران فرا من
رسید با ابو سعید معلم که بنزدیک تربت ابو اسحاق شهریار در گورست بپارس ایشان با
یکدیگر در مناظره بودند که مرید به یا مراد چون فرا من رسیدند گفتند اینک حاکم آمد من گفتم
لا مرید و لا مراد و لا خبر و لا استخبار و لا حد و لا رسم و
هو الکل بالکل ابو سعید مرقعے داشت از سر برکشید و بینداخت و بانگی چند
بکرد و برفت و چشتی در پاے من افتاد و موے سفید در پاے من مالید ذو النون

[illegible]

[illegible]

گفت که وقتی با جماعتی در کشتی نشستم تا از مصر بجده روم جوانی مرقع دارے با ما در
کشتی بود و مرا آرزوے صحبت وے می بود اما هیبت وی مرا نمی گذاشت بسخن گفتن
با وی که سخت عزیز روزگار بود و هیچ گه از عبادت خالی نه تا روزی صرّه زر و جواهر از مردے
غائب شد و خداوند صرّه مر آن جوانرا متهم کرد خواستند که با وی جفا کنند من
گفتم که با وی ازین سخن مگوئید تا من از وے بخوبی پرسم نزدیک وی آمدم و
با وے بتلطف بگفتم که این مردمان را صورت چنین دست داده است و بتو بدگمان
شده اند و من ایشان را از درشتی و جفا باز داشتم اکنون چه باید کرد او روی بآسمان
کرد و چیزی بگفت ماهیان دریا بروے آب آمدند هر یک جوهرے در دهان گرفته
یک جوهر بستد و بدین مرد داد و قدم بر روے آب نهاد و برفت پس آنکه صرّه را
برده بود صرّه را بیفگند و بیافتند و اهل کشتی ندامت بسیار خوردند ذوالنون سیّاح
بودے گوید وقتی میرفتم جوانی دیدم شورے بود در وے گفتم از کجائی اے
غریب گفت غریب کسی بود که با او موانست ندارد بانگ از من برآمد و بیفتادم
و بیهوش شدم چون بهوش آمدم گفت چه شد گفتم دارو با درد موافق افتاد شیخ الاسلام
گفت قدّس سرّه که خستهٔ او پیدا بود کسے که او را دیده بود جان در تن او شیدا بود
هر جا که آرام یابد دشمن آرام شود که او وطن غریبانست و مایهٔ مفلسانست و همراه
بیگانگانست وقتی که کسے یابی که بضاعت تو بدست او بود و درد تو با داروی او موافق
بود دامن او را استوار دار ذوالنون مصری بمغرب شد پیش عزیزی که از متقدمان
مشائخ است بحجت مسئلهٔ آن عزیز گفت بهر چه آمدهٔ اگر آمدهٔ که علم اولین و آخرین
بیاموزی این را روی نیست این همه خالق داند و اگر آمدهٔ که او را جوئی آنجا که اول
گام برگرفتی او خود آنجا بود شیخ الاسلام گفت که او با جویندهٔ خود همراه است دست
جویندهٔ خود گرفته و در طلب خود می تازاند اسرافیل رحمه الله از متقدمانست شیخ الاسلام

[illegible marginal notes]

گفت کہ وے از پیران ذوالنون مصریست از مغرب بودہ و بمصر رسیدہ بودہ وے را سخنان است
بسیار در زہد و توکل و معاملات نیکو شیخ الاسلام گفت علی فتح شیخ رف بمصر شد ششصد فرسخ
بیک سوال و با سرافیل چون فرصت یافتہ از وے پرسید هَلْ تُعَذِّبُ الْاَسْرَارُ
قَبْلَ الْمَصَادِرِ گفت مرا صبر دہ سہ روز و روز چہارم گفت مرا جواب دادند اگر روا بود
ثواب پیش از عمل ہم روا بود عذاب پیش از ذلل این بگفت و زعقۂ بزد و در شوریدپس
آن سہ روز بزیست و برفت شیخ الاسلام گفت آن سہ روز درنگ پس جواب آن سہ
روزہ درنگ خواستن بود دگرنہ در وقت جواب دادے در وقت برفتی شیخ الاسلام
گفت ربوبیت ہم عین عبودیت است او قسمتہا بکردہ پیش از گردہ خلق و خلق زیر حکم
خواست وے اسیر تا ہر یکے را رقم چیست عاقبت آن کند کہ خود خواہد و وے را است
حکم و دران عادل است کس را چون و چرا نیاید و نہ سزد وے کار بر علم و حکمت می کند
و کرد تا سزاے ہر کس چیست و عنایت وے بکیست ابو الاسود مکی رحمہ اللہ بزیارت
عزیزی رفت و سلام کرد گفت ایہا الشیخ من دوست توام عزیزے برجست و گفت
علیک السلام چونی و در حال از خود غائب گشت ہمان حال بود تا سہ روز ابو الاسود
بدانست کہ عزیزے از دست آب و خاک و رسوم انسانیت بیرون شدہ است
دیدار وے غنیمت دانست و باز گشت ابو الاسود راعی رحمہ اللہ نیز
از مشائخ بودہ وقتے در بادیۂ اہل خود را گفت بدرود باش کہ من رفتم خواہر او مطہرۂ
پر از شیر کرد و بوے داد و وے برفت چون بطہارت احتیاج شد خواست کہ طہارت
کند از مطہرۂ شیر بیرون آمد از راہ باز گشت و گفت آب ندارم کہ طہارت کنم مرا آب واجب
تر است از شیر مطہرہ را از شیر تہی کرد و از آب پر کرد و برفت ہر گہ طہارت کردے
آب فرو آمدے و چون تشنہ و گرسنہ شدی شیر ابو ہاشم یعقوب رحمہ اللہ از ین

طائفه بوده و میگفته که هرگز مرا فراموش نشود که روز عید با ذوالنون می آمدم مردمان از عیدگاه
بازگشته بودند شادی کلان ذوالنون گفت این مردمان شادی میکنند که امانت خود
بگزارده اند و ندانند که از ایشان پذیرفته اند یا نه یعنے طاعت رمضان بیاتا بیکسوے
بازشویم و برایشان بگرییم شیخ الاسلام گفت این حکایت همان حکایت
جوهر و جوهری است آنکه قیمت ندانستی بسفتے و آنکه دانستی از سفتن آن ترسان
بودے و عید بازیگر دو بجاے خود نهند و اهل آن غافلان بودند آنانکه نه اهل آن
بودند بیند از بودند آن وعید در ایشان آویخت شیخ الاسلام گفت که بیتایع
موجیلے گفت که داود گفت علیه السلام خداوندا مرا گفتے که دست در دکے بشوے
خدمت را اکنون بصحبت میخوانی دل مرا چه چیز بشوید صحبت را گفت
الهموم والاحزان تیمار و اندوه شیخ الاسلام گفت که درین طریق ازین
چاره نیست ولید بن عبد الله السقا رحمه الله کنیت وے ابواسحق است
از اصحاب ذوالنون بود وے گوید که ذوالنون گفت که در بادیه زنگیے دیدم سیاه
هرگاه الله گفتے سپید شدے ذوالنون گوید هر که الله را یاد کند در حقیقت صفت
وے جدا گردد توفی ولید السقا سنة عشرین وثلثمایة وقیل سنة ست وعشرین وثلثمایة
ابوعبدالله رازے گفت پیش ولید سقا در رفتم و میخواستم که در فقر ازو سوال کنم
سر برآورد و گفت اسم فقر آن را مسلم است که هرگز جز حق در خاطر او نیامده است
و بقیامت از عهدهٔ این سخن بیرون تواند برآمد فضیل بن عیاض قدس الله
تعالی سره وے از طبقهٔ اولی است کنیت او ابوعلی است باصل از کوفه است
و گفته اند باصل از خراسان بود از ناحیت مرو و گفته اند که وے بسمرقند زاده و بباورد
بزرگ شده و کوفی الاصل است و نیز گفته اند که بخاری الاصل است والله تعالی
اعلم وفات وے در محرم سنة سبع وثمانین ومائة بوده فضیل عیاض گوید قدس الله روحه
که من حق را سبحانه وتعالی بر دوستی پرستم که نشکیبم که نپرستم محمود الوراق

تعصی الاله وانت تظهر حبه ٭ هذا وربی فی القیاس بدیع
لو کان حبک صادقاً لاطعته ٭ ان المحب لمن یحب مطیع

شیخ الاسلام گفت هر که او را بیم می پرستد خود را می پرستد و بطمع نجات خود
می پرستد نه بجهت محبت و اطاعت فرمان و هر که او را بامید می پرستد او نیز خود را
می پرستد و بتوقع نعم و راحت خود نه جهت برای محبت و اطاعت امر او نه بر امید
و بیم می پرستم چون مزدوران و نه بجهت محبت او که از پرستشی که سزای او باشد استحقاق
آن دارد عاجز مانم بلکه او را بفرمان او می پرستم که گفت پرست می پرستم و بر دوستی سنت رسول الله
صلی الله علیه وآله وسلم بتقصیر خود معترفم محمد بن سعید الزنجی را رحمه الله پرسیدند که سفله
کیست گفت آنکه حق سبحانه را بربیم و امید پرستد گفتند پس تو چون پرستی گفت مهر و دوستی
وی مرا بر خدمت و اطاعت میدارد یوسف اسباط رحمه الله از متقدمانست از ائمه
شرع است و سید و بزرگ بوده در زهد و ورع و خوف وی و فزع بر وی غلبه کرده و علم بر وی بشورید
مات سنة ست و تسعین و مائة شیخ الاسلام گفته که او گفته که وی هفتاد او را نه چیز
بداده اند حلاوت و مهابت و هیبت شیخ الاسلام گفت فضیل عیاض را پسری بود
علی نام از پدر مه بود در زهد و عبادت و ترس روزی در مسجد حرام نزدیک
زمزم خواننده برخواند و یوم القیمة تری المجرمین الآیة وی بشنید
و از عقره و جان داد شیخ الاسلام گفت از دوست نشان و از عارف جان بس
من مات عشقاً فلیمت هکذا ٭ لا خیر فی عشق بلا موت

معروف کرخی قدس الله تعالی سره از طبقه اولی است و از قدماء مشایخ
است استاد سری سقطی و کنیت وی ابو محفوظ است نام پدر وی فیروز
و بعضی گفته اند فیروزان و بعضی گفته اند معروف بن علی الکرخی پدر وی مولی بوده دربان
امام علی بن موسی الرضا رضی الله عنهما و گویند که بر دست وی مسلمان شده بود
روزی بار داده بود ازدحام کردند و دربان آمد و دربان هلاک گشت و معروف
با داود طائی قدس الله روحه صحبت داشته و مات داود الطائی سنة خمس و ستین و مائة
و معروف در سنة مائتین از دنیا رفته وی گفته است که صوفی اینجا مهمانست
تقاضای مهمان بر میزبان جفاست مهمان که بادب بود منتظر بود نه متقاضی

۵۴ قوله از دوست نشان الخ یعنی اشارت ۱۲ ۵۵ قوله من مات عشقاً الخ یعنی آنکه از عشق بمیرد باید که چنین بمیرد

شخصے معروف را گفت مرا وصیتی کن گفت إِحْذَرْ أَنْ لَا يَرَاكَ اللّٰهُ إِلَّا فِي زِيِّ مِسْكِيْنٍ شیخ الاسلام گفت که معروف روزے فرا خواہرزادہ گفت کہ چون ترا باو حاجت بود بمن سوگند بر وده و بمصطفے صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در دعا می گفت اَللّٰهُمَّ إِنِّيْ أَسْئَلُكَ بِحَقِّ السَّائِلِيْنَ عَلَيْكَ وَبِحَقِّ الرَّاغِبِيْنَ إِلَيْكَ وَبِحَقِّ مُمْشَاىَ إِلَيْكَ بحق این گامهای من بہ تو وَسُئِلَ مَعْرُوْفٌ عَنِ الْمَحَبَّةِ فَقَالَ الْمَحَبَّةُ لَيْسَتْ مِنْ تَعْلِيْمِ الْخَلْقِ إِنَّمَا هِيَ مَوَاهِبُ الْحَقِّ وَفَضْلُهٗ و قبر معروف در بغداد ست بدعا کردن و زیارت و تبرک بآنجا روند و مجربست که ہر کہ دعا کند مستجاب گردد ابو سلیمان دارانی قدس اللہ تعالیٰ سرہ از طبقۂ اولے است نام وے عبد الرحمن بن احمد بن عطیۃ العنسی است و بعضے گفتہ اند عبد الرحمن عطیہ از قدمار مشایخ شام بودہ از داران کہ دیہی است از دیہہاے دمشق و قبر وے درہمان دہ است و وے استاد احمد بن ابی الحواری است ریحانۃ الشام در سنہ خمس و عشر و مائتین برفتہ از دنیا ابو سلیمان را پرسیدند کہ حقیقت معرفت چیست گفت آنست کہ مرا دجز یکے نبود در دو جہان و ہم وے گفتہ کہ در کتابے خواندہ ام کہ حق سبحانہ و تعالیٰ گفتہ است کہ كَذَبَ مَنِ ادَّعٰى مَحَبَّتِيْ إِذَا جَنَّهُ اللَّيْلُ نَامَ عَنِّيْ و ہم وے گفتہ کہ وقتے بعراق بودم عابد بودم و بشام عارفم

بعضی ازین طائفه گفته اند که بشام از آن عارف بود که بعراق عابد بود اگر آنجا عابد تر بودے اینجا عارف تر بودے ۔ وهم ابوسلیمان گفته ۔ رُبَّمَا يَنْكُتُ الْحَقِيقَةُ فِي قَلْبِي أَرْبَعِينَ يَوْمًا فَلَا آذَنُ لَهَا أَنْ تَدْخُلَ قَلْبِي إِلَّا بِشَاهِدَيْنِ مِنَ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ وهم وے گفته که هر چیزے که ترا از حق سبحانه مشغول کند بر تو شوم است و هر چیزے که خوی تو از حق باز کند و خوی تو با سباب کند ترا دشمن است هر نفسے که از تو بر آید در غفلت نه در یاد حق سبحانه بر تو داغ است وهم ابوسلیمان گفته أَدْخَلَهُمُ الْجِنَانَ قَبْلَ أَنْ يُطِيعُوهُ وَأَدْخَلَهُمُ النَّارَ قَبْلَ أَنْ يَعْصُوهُ وهم وی گفته إِذَا بَكَى الْقَلْبُ مِنَ الْفَقْدِ ضَحِكَ الرُّوحُ مِنَ الْوَجْدِ احمد بن ابی الحوارے گوید که ابوسلیمان را گفتم که در خلوت نماز کردم از ان لذت یافتم پرسید که سبب لذت تو چه بود گفتم آنکه مرا هیچکس ندید گفت إِنَّكَ لَضَعِيفٌ حَيْثُ خَطَرَ بِقَلْبِكَ ذِكْرُ الْخَلْقِ وهم وے گفته مَنْ أَظْهَرَ الْانْقِطَاعَ إِلَى اللهِ فَقَدْ وَجَبَ عَلَيْهِ خَلْعُ مَا دُونَهُ مِنْ رَقَبَتِهِ وهم وے گفته أَبْلَغُ الْأَشْيَاءِ فِيمَا

بَیْنَ اللہِ وَبَیْنَ الْعَبْدِ الْمُحَاسِبَۃُ داؤد بن احمد دارانی رحمۃ اللہ علیہ وے برادر ابو سلیمان دارانی است وصاحب ریاضت عظیم بود و با ابو سلیمان صحبت داشتہ بود و سخنان وے در معاملت مثل سخنان برادر وے بود احمد بن ابی الحواری گوید کہ از داؤد پرسیدم کہ چہ گوئی در دلے کہ آواز خوش در وے اثر مے کند گفت آن دل ضعیف و بیمار بود او را معالجہ باید کردن و ہم وے گفتہ لِکُلِّ شَیْءٍ صَدَاءٌ وَصَدَاءُ الْقَلْبِ الشِّبَعُ ابو سلیمان داؤد بن نصر الطائی رحمۃ اللہ علیہ وے از کبار مشائخ و سادات اہل تصوف بود و در زمان خود بے نظیر و شاگرد ابو حنیفہ رضی اللہ عنہ بود و از اقران فضیل و ابراہیم ادہم وغیر ایشان بود از طبقۂ اولی است و در طریقت مرید حبیب راعی بود و در جملۂ علوم حظ وافر داشت و بدرجۂ اعلیٰ بود و در فقہ فَقِیْہُ الْفُقَہَا بود عزلت اختیار کرد و از ریاست اعراض نمود و طریق زہد و ورع و تقوے بردست گرفت ویرا فضائل بسیار است و مناقب بے مذکور وے گفتہ مریدے را کہ اِنْ اَرَدْتَ السَّلَامَۃَ سَلِّمْ عَلَی الدُّنْیَا وَاِنْ اَرَدْتَ الْکَرَامَۃَ کَبِّرْ عَلَی الْاٰخِرَۃِ اے پسر اگر سلامت خواہی دنیا را وداع کن و اگر کرامت خواہے بر آخرت تکبیر گوے و از معروف کرخی قدس سرہ روایت کنند کہ گفت ہیچکس راندیدم کہ دنیا را در چشم وے قدر و خطر کمتر بود از داؤد طائی کہ ہمہ دنیا را و اہل آنرا بہ نزدیک وے ہیچ مقدار نبود و در فقراء بچشم کمال نگریستے اگرچہ پُر آفت بودندی ابراہیم بن ادہم قدس اللہ تعالیٰ روحہ از طبقۂ اولی است کنیت او ابو اسحاق است و نسب او ابراہیم بن ادہم بن سلیمان بن منصور البلخی است از ابنار ملوک است در جوانے تو بہ کرد وقتے بصید بیرون رفتہ بود ہاتفے آواز داد کہ ابراہیم نہ براے این کار آفریدہ اند ترا ویرا آگاہی پدید آمد دست در طریقت نیکو زد بمکہ رفت و آنجا با سفیان ثوری و فضیل عیاض و ابو یوسف غسولی صحبت داشتہ و بشام رفت آنجا کسب میکرد و در طلب حلال ناطوری باغ مے کرد و دیر احادیث است و از اہل کرامات و ولایت است و بشام از دنیا رفتہ در سنۂ احدے و اثنین و ستین و مایۃ ویقال فی سن ست و ستین وَھٰذَا اَکْثَرُ شخصے با براہیم ادہم ہمراہ شد و ہمراہی وے دیر کشید

لہ زجر یعنی برهانی سازنگی است و تکلف دل سیر ... چیز ... انعکاس انوار معارف و حقائق را مسدود سازد ۱۲
سہ غسولی بفتح غین معجمہ و ضم سین مہملہ ۱۲
سہ ناطور بنظار معجمہ یعنی دشت بان یعنی دیدبان ۱۲
سہ حدیث ... علم حدیث ... شصت و ... سال ... است ۱۲

چون میخواست که جدا شود گفت شاید که درین صحبت از من رنجه شده باشی که بی خرجی فراوان کردم ابراهیم گفت من ترا دوست بودم دوستی عیب تو بر من پوشید من از دوستی خود ندیدم که نیک میکنی یا بد شعر وَيَقْبُحُ مِنْ سِوَاكَ الْفِعْلُ عِنْدِي فَتَفْعَلُهُ فَيَحْسُنُ مِنْكَ ذَا كَا عثمان عماره گفت که بزمین حجر بودم با ابراهیم بن ادهم و محمد بن ثوبان و عباد منقری سخن مے گفتیم جوانی دور تر نشسته بود بارادتے نیاز تمام گفت ای جوانمردان من مردے ام گرد این کار می گردم بشب نخسپیم و بروز هیچ نخورم و عمر خویش را بخش کرده ام یکسال حج کنم و یکسال غزا چون نست که مرا بوسے نمیدهد و در دل خود هیچ خبری یا بم و نمیدانم که شما چه مے گوئید گفت هیچکس از ما جواب وے باز نداد و در سخن خویش برفتند آخر یکے از یاران گفت که مرا دل بر نیاز وے بسوخت گفت اے جوانمردانیان که گرد این کار میگردند آنرا خواهان و طالبند نه در فراوانی طاعت و خدمت میکوشند در نگریستن و تیز بینے مے کوشند شیخ الاسلام گفت این نه آنست که خدمت و طاعت نباید کرد یعنی بآن چیز دیگرے باید صوفے بے خدمت نبود اما تصوف نه خدمتیست صوفیان خدمت نه بگذارند بلکه از همه خلق زیادت آرند اما انچه کنند بر و نشمارند یعنے عوض و مزد و مکافات بآن طلب نکنند و مایهٔ ایشان چیزے دیگر است در باطن و نه در ظاهر ظاهر به تلبیس گذرانند و به باطن در جهان دیگر زیند ابو القاسم نصرآبادی گفته جَذْبَةٌ مِنْ جَذَبَاتِ الْحَقِّ تُرْبِيْ عَلَى عَمَلِ الثَّقَلَيْنِ یک کشیدن که دل تو باو نگرو یعنے بمحبت و معرفت و صحبت ترا به از کردار یه آدمے و پرے ابراهیم ادهم و علے بکار و حذیفه مرعشے و سلم خواص یاران یکدیگر بودند با یکدیگر بیعت کردند که هیچ چیز نخوریم مگر که دانیم که از حلال

است چون درماندند از یافتن حلال بے شبہہ باندک خوردن آمدند گفتند چندان خوریم
کہ ازان چارہ نبود بارے شبہہ اندک تر بود **ابراہیم بن سعد العلوے**
الحسنی قدس اللہ روحہ کنیت او ابو اسحق شریفست حسینی از قدماے مشائخ
است از اہل بغداد از انجا بشام رفت و آنجا متوطن شد صاحب کرامات ظاہر بود
نظیر ابراہیم ادہم شیخ الاسلام گفت کہ ہزار و دویست دانند شیخ شناسم ازین طائفہ
دو علوے بودند یکے ابراہیم بن سعد دیگر حمزۂ علوے صاحب کرامات ابراہیم
سعد استاد ابو الحارث اَوْلاسے است ابو الحارث اولاسے در ابتداے
ارادت بخانۂ خود خاگینہ خوردہ بے یاران پیش ابراہیم سعد رفت و وے در
راہ بود پاے بر آب نہاد و ابو الحارث را گفت دست بیار دست بوسے داد
پاے وے در آب فرو شد ابراہیم گفت پاے تو در خاگینۂ آویختہ است باین سخن ویرا
مطالبہ و عتاب کرد بران کار پس گفت تو نہ جویندۂ این کارے برو از خلق عزلت گیر
و فراغت دل جمع گرد کہ ازان گرد **ابو الحارث الاَوْلاسے رحمہ اللہ**
نام وے فیض بن الخضر است شاگرد ابراہیم سعد علوے است وے گفتہ کہ ابتداے
دیدن من ابراہیم سعد را آن بود کہ در غیر ایام موسم از اولاس بعزیمت مکہ بیرون
آمدم در راہ بسہ تن باز خوردم گفتم کہ من ہم با شما ہمراہم دو تن از ایشان جدا شدند
من ماندم و یکتن و آن ابراہیم سعد علوے بود شریف بود و حسنے گفت تو کجا می روی
گفتم بشام گفت من بکوہ لکام میروم بعد ازان جدا شدیم اما ہمیشہ کتابت وی
بمن مے آمد و ہم وے گفتہ کہ روزے با براہیم علوے از کوہ لکام مے آمدم
لشکرے دراز گوش زنے را گرفتہ بود آن زن بما استغاثہ کرد ابراہیم با آن
لشکرے سخن گفت قبول نکرد و دعا کرد آن لشکرے و زن ہر دو بیفتادند بعد ازان
زن برخواست و لشکرے بمرد من گفتم دیگر با تو مصاحبت نے کنم
کہ تو مستجاب الدعوۂ مے ترسم کہ از من بے ادبے ظاہر شود و بر من دعا
کنے گفت ایمن نیستے گفتم نے پس وصیت کرد و گفت تا بتوانے بکمتر
چیزے از دنیا قناعت کن و ہم وے گفتہ کہ روزے در اولاس نشستہ بودم
دل من بجہت بیرون رفتن در حرکت آمد بیرون آمدم دیدم کہ شخصے درمیان درختان

نماز میگذارد مرا هیبت او فرو گرفت چون نیک نظر کردم ابراهیم سعد بود نماز را کوتاه کرد و سلام داد و بکنار بحر آمد و لب آب بجنبانید ماهیان بسیار صف کشیده روے بوے نهادند بخاطر من گذشت که صیادان کجا اند همه متفرق شدند پس گفت ای ابو الحارث ترا مرد این کار نه بر تو باد کردرین ریگها از خلق پنهان شوی و بقلیلے از دنیا بسازے تا اجل تو برسد و غائب شد و دیگر ندیدم اورا و هم ابو الحارث گفته که آوازه ذو النون شنیدم بحث مسئله چند عزیمت زیارت وے کردم چون بمصر رسیدم گفتند وے دیروز از دنیا برفت بسر قبر وے رفتم و نماز بر وے گذاردم و بنشستم و مرا خواب در ربود و ویرا بخواب دیدم انچه مشکل داشتم از وے سوال کردم همه را جواب داد

ابراهیم ستنبه هروی قدس الله روحه کنیت وے ابو اسحق است صحب ابراهیم ادهم وکان من اقران ابی یزید وے اصل از کرمان بوده و در هرات اقامت کرده بود از ان ویرا هروے گویند و قبر وے در قزوین است یزار و یتبرک به وے گفته که بصحبت ابراهیم ادهم رسیدم اول مرا دلالت بتجرید کرد از دنیا بعد از ان مرا دلالت بکسب کرد کسب میکردم بعد از ان مرا گفت کسب بگذار و توکل خود را بر خداے درست کن تا ترا صدق و یقین حاصل آید انچه گفت فرمان بردم بعد از ان فرمود که ببادیه در راه در آمدم مرا صدق توکل و اعتماد بر خداے تعالی میسر شد گفته اند که ویرا جاهے عظیم بود در هرات چندچ بکرد بر توکل و در همه راه دعا میکرد وے گفت اللهم اقطع رزقی من اموال اهل هراة وزهدنی فیهم میگوید که بعد از ان روزها گرسنه ماندم و چون ببازار میگذشتم مردم با هم میگفتند این کسے است که هر شب با مردم چندین و چندین درم نفقه میکند وقتے بحج رفت بر قدم تجرید و چند روز در بادیه هیچ نخورد و هیچ نیاشامید گفت نفس من با من حدیث کرد که ترا نزدیک خداے تعالی قدرے و منزلتے

ل قوله نماز را کوتاه گزارد و این نزد بعضی از اصحاب نبی صلی الله علیه وسلم و بعضی مشائخ قدس الله تعالی [illegible] ... حفظ قلب ... قلب در نماز طویل متعسر است ۱۲ ... ٣ قوله بزار ... ٤ قوله بصحبت ... ابراهیم بن ادهم ... ٥ قوله اللهم اقطع ... [illegible]

ہست ناگاہ شخصی از جانب دست راست با من در سخن آمد و گفت یَا اِبْرَاهِیْمُ تَرَاءِیَ اللّٰہُ فِیْ سِرِّکَ بوے نگریستم و گفتم قَدْ کَانَ ذٰلِکَ بود انچہ می گوئی پس گفت میدانی کہ چند گاہست کہ من اینجایم ہیچ نخوردہ و ہیچ نخواستہ با آنکہ برجاے ماندہ و بر زمین افتادہ ام گفتم خداے تعالیٰ داناترست گفت ہشتاد روز است و من شرم میدارم از خداے تعالیٰ کہ خاطرے کہ ترا واقع شدہ است مرا واقع شود و اگر بر خداے تعالیٰ سوگند دہم کہ این درخت را از زر گردان ہر آئینہ زر گرداند و برکت دیدار وے مرا آگاہی حاصل شد۔ روزے بایزید با اصحاب خود نشستہ بود گفت برخیزید کہ باستقبال دوستی از دوستان خداے تعالیٰ میرویم چون بدروازہ رسیدند ابراہیم ستنبہ را دیدند کہ مے آمد بایزید گفت در خاطر من آمد کہ باستقبال تو آیم و ترا شفیع گردانم بخداے تعالیٰ در حق خویش ابراہیم گفت اگر در ہمہ خلق مرا شفاعت دہد پارۂ گِل بخشیدہ باشد شیخ در جواب او متحیر شد کہ سخت زیبا گفت وے گفتہ کہ روزے بمجلس بایزید حاضر گشتم مردمان میگفتند فلان کس علم از فلان کس گرفتہ است بایزید گفت مسکینان علم خود از مردگان گرفتند و ما علم از زندہ گرفتیم کہ ہرگز نمیرد و ہم وے گفتہ۔ مَنْ اَرَادَ اَنْ یَبْلُغَ

اَلشَّرَفُ کُلَّ الشَّرَفِ فَلْیَخْتَرْ سَبْعًا عَلٰی سَبْعٍ اَلْفَقْرَ عَلَی الْغِنٰی وَالْجُوْعَ عَلَی الشِّبَعِ ۔ وَالدُّوْنَ عَلَی الْمُرْتَفِعِ ۔ وَالذُّلَّ عَلَی الْعِزِّ وَالتَّوَاضُعَ عَلَی الْکِبْرِ ۔ وَالْحُزْنَ عَلَی الْفَرَحِ ۔ وَالْمَوْتَ عَلَی الْحَیٰوۃِ ۔ ابراہیم رباطی رحمہ اللہ تعالیٰ وے مرید ابراہیم ستنبہ است و طریقۂ توکل از وے گرفتہ و قبر وے در رباط زنگی زادہ است در ہرات وقتے با ابراہیم ستنبہ در سفر بود و چون در راہ مے رفتند ابراہیم ستنبہ بار باطے گفت کہ با تو ہیچ معلومے ہست و با خود ہیچ زادے برگرفتۂ رباطے گفت نہ پارۂ دیگر برفت باز گفت رباطے با تو ہیچ معلومے ہست گفت نہ بار دیگر برفت پس بنشست گفت راست بگو کہ پای من گران شد نمیتوانم رفت رباطے گفت با من چند شراک نعلین است کہ چون بگسلد وران کشم گفت اکنون بگسستہ است گفتم نہ گفت پس بینداز کہ معلوم است ازان نمی توانم رفت رباطی آنرا بینداخت در خشم شد و میخواست کہ زود تر زوال بگسلد تا ویرا سرزنش کند قضارا یکی بگسست دست فراکرد کہ بیرون کشد دیگرے دید افتادہ ہمہ راہ چنین بود آخر وے را گفت کَذَا مَنْ عَامَلَ اللّٰہَ عَلَی الصِّدْقِ ابراہیم اطروش رحمہ اللہ ۔ شیخ الاسلام گفتہ کہ وے از متاخران است و وے گفتہ کہ رکوۂ صوفی کف اوست و بالش او دست او است و خزینۂ او دست یعنی حق سبحانہ تعالیٰ شیخ الاسلام گفت ہر کہ برین بیفزاید کارے فرا دست خود دہد کہ بآن در ماند و گفت صوفی بادنیا افتاد گفتند سبب چہ بود گفت بسبب سوزنے بسفرے رفتم گفتم سوزنے باید چون فرا دست آمد گفتم چیزے باید کہ در انجا نہم سکۂ بدست آوردم گفتم کنف در دست نتوان گرفت رکوۂ بدست آوردم گفتم حمالے نتوانم کرد رفیقے بدست آوردم اسباب فراہم پیوست تا باینجا رسید این ہمہ ازان سوزن شد ابراہیم الخواص قدس سرہ

له قوله کذا من عامل الله عزوجل چنین است حال کسے کہ معاملہ کند با حق سبحانہ بصدق توکل در دو ضرورت ۱۲ سه قوله اطروش بضم همزه و سکون طاء مهمله و ضم راء مهمله و سکون واو و شین معجمه ۱۲ وخزینۂ او دست یعنی حق سبحانہ از فیض حق سبحانہ بلفظ او ذکر ترجمہ ہو است در کلام مشایخ بسیار است و درین ذکر فوائد است کہ بسیار ذاکر ازان فواید عارلیست و دیم صحبت نعیم از حق سبحانہ بیان عبارت آنست کہ ہو از ذکر غائب است در حق سبحانہ از مجمع ۲

لَقَدْ وَضَحَ الطَّرِیْقُ اِلَیْکَ حَقّاً ۔ فَمَا اَحَدٌ بِغَیْرِکَ یَسْتَدِلُّ
فَاِنْ وَرَدَ الشِّتَاءُ فَاَنْتَ کَهْفٌ ۔ وَاِنْ وَرَدَ الصَّیْفُ فَاَنْتَ ظِلٌّ

ابراهیم الصیاد البغدادی رحمه الله تعالی کنیت وی ابو اسحق است با معروف کرخی صحبت داشته بود و معروف ویرا گفته بود که لازم گیر فقر را و بترس ازان مذهب وی تجرید و انقطاع بود جنید گوید که روزی پیش سری سقطی آمد پارهٔ حصیر ازار خود ساخته چون سری آنرا دید یکی از اصحاب را فرمود تا برای وی جبهٔ از بازار بخرید گفت ای ابو اسحق این را بپوش که با من ده درم بود بآن برای تو این جبه را خریده ام ابراهیم گفت با فقرا می نشینی و ده درم ذخیره می کنی و آنرا نپوشید ابراهیم آجری صغیر رحمه الله تعالی کنیت او نیز ابو اسحق است ابو محمد جریری و ابو احمد مغازلی گویند که یهودی پیش ابراهیم آجری آمد بتقاضای چیزی که پیش وی داشت بعد ازانکه با هم سخن گفتند یهودی گفت مرا چیزی بنمای که بآن شرف اسلام و فضل آنرا بر دین خود بدانم تا ایمان آرم گفت راست می گوئی گفت آری ابراهیم گفت ردای خود را بمن ده ردای او را بستد و در میان ردای خود بپیچید و در آتش آشخانه انداخت و در عقب آن در آمد و آنرا برگرفت و ردای خود را ازان بگشاد ردای یهودی در میان سوخته و ردای وی بر بیرون سلامت مانده یهودی ایمان آورد ابراهیم آجری کبیر رحمه الله تعالی جنید قدس سره گوید که از عبدون زجاج شنیدم که ابراهیم آجری کبیر مرا گفت لَاَنْ تَرُدَّ اِلَی اللهِ عَزَّ وَجَلَّ هَمَّکَ سَاعَةً خَیْرٌ لَکَ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَیْهِ الشَّمْسُ محمد بن خالد الآجری رحمه الله از مشایخ بزرگ است

جعفر خلدی ازوے بسیار حکایت می کند از وے آورند که گفته است وقتے بعمل اجری مشغول بودم در میان خشتہاے که زده بودند میرفتم ناگاه شنیدم که خشتے مر خشت دیگر را گفت سلام بر تو باد که امشب بآتش در می آیم مزدوران را منع کردم ازانکه خشتہارا بآتش در آرند وہمه را بدان حال بگذاشتم وبعد ازان دیگر خشت نه پختم

ابراہیم شماس سمرقندی قدس سره مدتہا ببغداد بود مقام داشت وبسمرقند باز آمد وقتے لشکرے از کفار بدر سمرقند آمد شبی برخواست وبیرون رفت وبانگے بر آن لشکر زد جمله در ہم افتادند ویکدیگر را بسیار بکشتند وبامداد ہزیمت کردند وے گفته که ہرکس مے گوید که ادب چیست من مے گویم ادب آنست که خود را بشناسی ووفات او بسمرقند بود

فتح بن علی الموصلی قدس اللہ روحه از بزرگان ومتقدمان مشائخ موصل است بشر حافی از نظیران اوست در سنه عشرین ومائتین برفته از دنیا بیش از بشر حافی بہفت سال روز عید الاضحیٰ در کوہہا میگذشت آن قربانہا دید که میکردند گفت الٰہی وانے که چیزے ندارم که براے تو قربان کنم من این دارم بس

انگشت برگلو نهاد و بیفتاد و بنگریستند برفته بود و خطے سبز برگلوے وے ظاهر روزے
بخانهٔ بشر حافی آمد گفت اگر چیزے خوردنی داری بیار طعام آوردند لختے بخورد و باسقے
درگلیم نهاد و ببرد دخترکے آنرا بدید گفت می گویند کہ فتح امام متوکلانست اینک طعام
برداشت و ببرد بشر گفت او شما را می آموزد کہ چون توکل درست شود هیچ زیان ندارد
شیخ الاسلام گفت کہ چون تجرید درست شود ملک سلیمان معلوم نبود و چون تجرید درست
نشده باشد آستین افزونے از سردست معلوم بود فتح بن سخرف المروزی
قدس اللہ روحہ کنیت وے ابونصر است از قدماے مشایخ خراسان است
باقبار فتی برسم لشکریان عبداللہ بن احمد حنبل گوید کہ از خاک خراسان چون فتح نیامد
سیزده سال در بغداد بود از بغداد قوت نخورد از انطاکیہ ویرا سویق مے آوردند و
میخورد در حالت نزع با خود چیزے مے گفت گوش باو داشتند میگفت الهی اشتد شوقی
الیک فعجل قدومی علیک چون ویرا مے شستند بر ساق وی نبشتہ بر برگ سبز
برخاستہ از پوست کہ الفتح للہ شیخ الاسلام گفت کہ ابراهیم حربی گفت کہ من حاضر
بودم دیدم آن نبشتہ را گویند کہ سی و سہ بار بروے نماز کردند قرب سی هزار مرد مات
للنصف من شعبان سنة ثلث وسبعین ومائتین بشر بن الحارث بن عبدالرحمن
حافی قدس سرہ از طبقهٔ اولی است کنیت او ابونصر است و گویند اصل وے از
بعضے دیهاے مرو ست مقیم بغداد گشتہ و آنجا برفتہ از دنیا روز چهارشنبہ ده
روز از محرم گذشتہ سنة سبع وعشرین ومائتین پیش از احمد حنبل بسالها کہ ویرا بزرگ
میداشتند از احمد حنبل تا آنگاه کہ فتنهٔ مخلوق گفتن قرآن افتاد وے در خانہ
بنشست و احمد پلاے پیش نهاد ویرا گفتند یا ابانصر چرا بیرون نیائے
و سخن نگوئے نصرت دین را و تقویت اهل سنت را گفت هیهات هیهات احمد حنبل
در مقام پیغامبران ایستاده است کہ چون وے تواند کرد مرا آن نیست و وی گفتہ است

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] من بجانب تو اشتیاق یافتہ یعنی تعجیل کن در دیدن من ۱۲

مَا اَعْظَمُ مُصِیْبَةً مَنْ فَاتَهُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ بشر الطرانی قدس
سرہٗ از مقدمان مشائخ طریه است وسخت بزرگ بود وصاحب کرامت بود وی را خبر
آوردہ اند کہ مشائخ گفتہ اند کہ تا بشر در طریه بود ما را از روم ایمنی است چون این سخن
بشنید غلامان داشت کہ قیمت ہر یک ہزار دینار بود ہمه را آزاد کرد پسرش گفت ما را
درویش کردی گفت ای پسر شکر آن را کردم کہ حق تعالےٰ از من چنین چیزے در
دل دوستان خود انگند قاسم خریبی رحمہ اللہ کَانَ فِیْ حَالِهٖ مُسْتَعْمِلًا دَاکَ
دَمِنْ اَسْبَابِ الدُّنْیَا مُجَرَّدًا اگر بشر حافی بزیارت وے میرفت روزے بیمار شد
بشر حافی بعیادت او آمد وید کہ خشتے زیر سر نہادہ ویکپارہ بوریاے کہنہ در زیر پہلو
انداختہ چون بیرون آمد ہمسایگان وے گفتند سے سال است کہ ہمسایۂ ماست
ہرگز از ما حاجتے نخواستہ است شقیق بن ابراہیم البلخی قدس اللہ روحہ
از طبقۂ اولےٰ است کنیت او ابو موسی است ووے در اول صاحب راے بود
صاحب حدیث گشت وسنّی پاکیزہ شاگرد امام زفر است از قدماء مشائخ بلخ است
استاد حاتم اصم وبا ابراہیم ادہم صحبت داشتہ واز نظیران ویست وبر وے زیادت
کردہ در زہد وفتوت بر طریق توکل رفتے وقتے با ابراہیم ادہم گفت کہ شما در معاش
چگونہ مے کنید گفت ما چون مے یابیم شکر مے کنیم وچون نمے یابیم صبر مے کنیم
شقیق گفت سگان خراسان ہمچنین مے کنند ابراہیم گفت پس شما چکار مے کنید
گفت ما چون یابیم ایثار میکنیم وچون نیابیم شکر کنیم ابراہیم ادہم بوسہ بر سر وے داد
وگفت استاد توئی ودر کتاب سیر السلف این حکایت را بعکس این آوردہ انچہ
اینجا نسبت بشقیق کردہ آنجا نسبت با براہیم ادہم واللہ تعالےٰ اعلم شقیق گفتہ
کہ با ابو یوسف قاضی در مجلس ابو حنیفہ رضی اللہ عنہم حاضر می شدم مدتے
میان ما مفارقت افتاد چون بہ بغداد آمدم ابو یوسف را دیدم در مجلس قضا مردمان
گرد بر گرد وے جمع گشتہ بمن نگاہ کرد گفت ایہا الشیخ چہ بودہ است کہ
تغیر لباس کردہ گفتم انچہ تو طلب کردے یافتے وانچہ من طلب کردم نیافتم
لاجرم ماتم زدہ وسوگوار وکبود پوش گشتہ ام ابو یوسف گریان شد ووے
گفتہ کہ من از گناہ ناکردہ زیادہ از ان مے ترسم کہ از گناہ کردہ یعنی دانم کہ چہ کردہ ام

اما ندانم که چه خواهم کرد و وے گفته که توکل آنست که دل تو آرام گیرد با نچه خداے تعالی آرام فرموده و هم وے گفته اصحب الناس کما تصحب النار خذ منفعتها واحذر ان تحرقک و در بعض تواریخ بلخ مذکور است که شقیق را در سنه اربع وسبعین ومایه در ولایت ختلان شهید کردند و قبر وے آنجاست داود بلخی قدس الله سره از قدماء مشائخ خراسان است ابراهیم ادهم گوید که در میان کوفه ومکه با مردے مصاحب شدم چون فریضهٔ نماز شام گذارد بعد ازان دو رکعت سبک گذارد و در زیر لب سخنے گفت از جانب دست راست وے کاسهٔ ثرید و کوزهٔ آب پیدا آمد خود بخورد ومرا نیز داد این قصه را بایکے از مشائخ که صاحب آیات وکرامات بود بگفتم گفت اے فرزند وے برادر من داود است و وصف حال وے چندان بگفت و هر که دران مجلس بود بگریست پس گفت وے از دیهی از دیه هاے بلخ است که آن دیه بر سائر بقاع افتخار دارد و داود از وے است پس آن شیخ از من پرسید که ترا چه آموخت گفتم اسم اعظم گفت کدام است گفتم آن در دل من ازان بزرگتر است که بر زبان بگذرانم حارث بن اسد المحاسبی قدس الله سره از طبقهٔ اولی است کنیت وے ابو عبد الله است از علماے مشائخ است وقدماء ایشان جامع علوم ظاهر وعلوم اصول ومعاملات واشارات و وے را تصانیف بوده استاد بغدادیانست واصل از بصره است اما در بغداد برفته از دنیا در سنه ثلث واربعین ومایتین پس از احمد حنبل

بدو سال حارث گفت مَنْ صَحَّحَ بَاطِنَهُ بِالْمُرَاقَبَةِ وَالْاِخْلَاصِ زَيَّنَ اللهُ ظَاهِرَهُ بِالْمُجَاهَدَةِ وَاتِّبَاعِ السُّنَّةِ وہم وے گفتہ مَنْ لَمْ يُهَذِّبْ نَفْسَهُ بِالرِّيَاضَاتِ لَا يَفْتَحُ لَهُ السَّبِيلُ اِلٰى سُنَنِ الْمَقَامَاتِ ابوعبداللہ خفیف گوید اِقْتَدُوْا بِخَمْسَةٍ مِنْ شُيُوْخِنَا وَالْبَاقُوْنَ سَلِّمُوْا اَحْوَالَهُمْ حَارِثُ الْمُحَاسِبِيُّ وَالْجُنَيْدُ وَرُوَيْمٌ وَابْنُ الْعَطَا وَعَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ الْمَكِّيُّ قَدَّسَ اللهُ تَعَالٰى اَسْرَارَهُمْ لِاَنَّهُمْ جَمَعُوْا بَيْنَ الْعِلْمِ وَالْحَقَائِقِ وہم حارث محاسبے گفتہ صِفَةُ الْعُبُوْدِيَّةِ اَنْ لَا تَرٰى نَفْسَكَ مِلْكًا وَتَعْلَمَ اِنَّكَ لَا تَمْلِكُ لِنَفْسِكَ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وگویند حارث محاسبی رحمہ اللہ چہل سال بروز و بشب پشت بردیوار باز ننہاد وجز دو زانو ننشست ازو پرسیدند کہ چرا خود را تعب میداری گفت شرم میدارم کہ در حضرت مشاہدہ بندہ وار ننشینم **ابو تراب نخشبی قدس اللہ روحہ** از طبقۂ اولی است نام او عسکر بن الحصین است وگفتہ اند کہ عسکر بن محمد الحصین از اجلۂ مشایخ خراسان ست بعلم و فتوت و زہد و توکل و با ابو حاتم عطار بصری و حاتم اصم صحبت داشتہ استاد ابو عبد اللہ جلا و ابو عبید بسری است ابو تراب با سیصد رکوہ دار در بادیہ شد و دو تن با وے بماندند ابو عبد اللہ جلا و ابو عبید بسرے و دیگر ہمہ باز گشتند وے گفتہ کہ عارف آنست کہ ہیچ چیز او را تیرہ نکند و ہمہ چیز باو روشن شود وہم وے گفتہ کہ نیست از عبادات چیزے با منفعت تر از اصلاح خواطر و لہا وہم وے گفتہ کہ مَنْ شَغَلَ مَشْغُوْلًا بِاللهِ عَنِ اللهِ اَدْرَكَهُ الْمَقْتُ

فی الوقت وہم وے گفتہ اِذَا تَوَاتَرَتْ عَلٰی اَحَدِکُمُ النِّعَمُ فَلْیَبْکِ عَلٰی نَفْسِہٖ فَقَدْ سَلَکَ غَیْرَ طَرِیْقِ الصَّالِحِیْنَ وَکَانَ ہُوَ اَیْضًا یَقُوْلُ بَیْنِیْ وَبَیْنَ اللّٰہِ عَھْدٌ اَنْ لَّا اَمُدَّ یَدَیَّ اِلٰی حَرَامٍ اِلَّا قَصُرَتْ یَدَیَّ عَنْہُ وہم وے گفتہ کہ چون اعراض حق سبحانہ بندۂ راہمراہ شود زبان او ورا و لیسار حق بطعن ورد و انکار دراز شود و ابوتراب در بادیۂ در نماز بود باد سموم ویرا بسوخت یکسال بر پاے بماند در سنہ خمس واربعین ومائتین ودران سال کہ ذوالنون برفت از دنیا رفت

ابوتراب الرقی رحمہ اللہ تعالے وے بود کہ با اصحاب خود از مکہ بیرون آمد ایشان را گفت شما برراہ جادہ بروید کہ من براہ تبوک میروم گفتند گر با سخت است گفت چارۂ نیست لیکن چون برملہ درآئید در خانۂ فلان دوست من فرود آئید چون برملہ رسیدند در خانۂ وے فرود آمدند براے ایشان چہار قطعۂ گوشت بریان کردہ آورد ناگاہ موش گیرے از ہوا فرود آمد ویک قطعہ را ببرد و ایشان گفتند آن روزے ما نبود وباقی را بخوردند چون بعد از دہ روز ابوتراب آمد از وے پرسیدند کہ در راہ ہیچ چیز یافتے گفت نے مگر فلان روز کہ موش گیر یکپارۂ گوشت بریان گرم بمن انداخت گفتند ما نیس باہم طعام خوردہ ایم کہ آنرا از پیش ما بردہ بود ابوتراب گفت صدق چنین باشد ابوحاتم عطار قدس اللہ روحہ از اقران ابوتراب بودہ و استاد ابوسعید خراز و جنید گفتہ اند کَانَ اَبُوْحَاتِمِ الْعَطَّارُ ظَاہِرُہٗ ظَاہِرُ التُّجَّارِ وَبَاطِنُہٗ بَاطِنُ الْاَبْرَارِ وگفتہ اند اول کسی کہ از علوم اشارات سخن گفت وی بود چون صوفی دیدی با مرقع و فوطہ گفتے یَا سَادَاتِیْ قَدْ نَشَرْتُمْ اَعْلَامَکُمْ وَضَرَبْتُمْ طُبُوْلَکُمْ فَیَا لَیْتَ شِعْرِیْ

دود معنے از طائفہ ابرار ۱۲

فِی اللِّقَاءِ اَیُّ رِجَالٍ تَکُوْنُوْنَ شخصے بدر سرائے ابوحاتم عطار شد در بزد و گفت
درویشے است کہ مے گوید اللہ ابوحاتم در باز کرد و بیرون افتاد و روئے بر خاک
نہاد و بوسہ بر پائے وے داد و گفت الحمد للہ کسے ماندہ کہ می گوید اللہ و وقتے بغداد
را آراستہ بودند و فسق بسیار میرفت شبلی را بخواب گفتند اگر نہ آن بودے کہ تو
میگوئی اللہ ما ہمہ بغداد را بسوختیمے شبلی آنرا باز گفت گفتند ما نیز مے گوییم کہ اللہ گفت
شما مے گوئید اَللہُ نَفْسًا بِنَفْسٍ و من میگویم اَللہُ حَقًّا بِحَقٍّ قُلِ اللہُ
ثُمَّ ذَرْہُمْ وَحَقِیْقَۃُ الْحَقِّ شَیْءٌ لَیْسَ لَہٗ یَتَعَرَّفُہٗ اِلَّا الْمُفْرَدُ فِیْہِ
حَقَّ التَّجْرِیْدِ شیخ الاسلام گفت کہ ہمہ خلق مے گویند یکے و از ہزار ردمی آویزند
و این قوم مے گویند یکے و از نشان خود مے گریزند اَلَا کُلُّ شَیْءٍ مَا
خَلَا اللہَ بَاطِلٌ وَکُلُّ نَعِیْمٍ لَا مُحَالَۃَ زَائِلٌ و ابوحاتم گفتہ اَلسِّیَاحَۃُ
بِالْقُلُوْبِ سری بن المغلس السقطی قدس اللہ سرہ از طبقہ
اولی است کنیت او ابوالحسین است استاد جنید و سائر بغداد یان نسبت از اقران
حارث محاسبی و بشر حافی است و شاگرد معروف کرخی و آنانکہ از طبقہ ثانیہ اند
اکثر نسبت بوے درست کنند بامداد سہ شنبہ سوم رمضان سنہ ثلث و خمسین و مأتین
برفتہ از دنیا جنید گفتہ مَا رَاَیْتُ اَعْبَدَ مِنَ السَّرِیِّ اَتَتْ عَلَیْہِ
سَبْعُوْنَ سَنَۃً مَا رُاِیَ مُضْطَجِعًا اِلَّا فِیْ عِلَّۃِ الْمَوْتِ و ہم جنید گفتہ کہ روزے

بخانهٔ سری در آمدم خانهٔ خود را می رُفت نشسته و این بیت میخواند و میگریست

لَا فِي النَّهَارِ وَلَا فِي اللَّيْلِ لِي فَرَحٌ ❊ فَلَا أُبَالِي أَطَالَ اللَّيْلُ أَمْ قَصُرَا

سرّی در وقتیکه محتضر بود جنید را گفت اِيَّاكَ مِنْ صُحْبَةِ الْاَشْرَارِ وَلَا تَقْطَعْ عَنِ اللهِ بِصُحْبَةِ الْاَخْيَارِ شیخ الاسلام گفت که جنید گفته که وقتی پیش سری سقطی بودم نشسته قومی بر در سرای وے بودند نشسته سری مرا گفت کیست بر در هیچ بیگانه نیست گفتم نه درویشے است همین کار میجوید وے را انجوان بخواندم سرے با وے در سخن آمد وے بماند و سخن چنان باریک شد که من هیچ در نیافتم تنگدل برگشتم آخر سرے گفت که شاگردی که کردهٔ گفت مرا بهرات استادیست که فرائض نماز مرا بوے باید آموخت اما علم توحید او مرا تلقین می کند سرے گفت تا این علم در خراسان بجاے بود همه جاے بود چون آنجا برسد هیچ جا نیابے سری گفته معرفت از بالا فرود آید چون مرغ پرواز کنان تا دلے بیند که در و شرم بود و حیا آنجا فرود آید و هم وے گفته بِدَايَةُ الْمَعْرِفَةِ تَجْرِيدُ النَّفْسِ لِلتَّفْرِيدِ لِلْحَقِّ و هم وے گفته مَنْ تَزَيَّنَ لِلنَّاسِ بِمَا لَيْسَ فِيهِ سَقَطَ مِنْ عَيْنِ اللهِ عَزَّوَجَلَّ و هم وے گفته که در طرسوس بیمار شدم جمعے از گرانجانان قرایان بعیادت من آمدند و چندان بنشستند که من آزار یافتم و ملول شدم بعد از ان از من استدعاء دعا کردند دست بر داشتم و گفتم اَللّٰهُمَّ عَلِّمْنَا كَيْفَ نَعُوْدُ الْمَرْضٰى جنید گفته که روزے بر سرے سقطے در آمدم مرا کارے فرمود آنرا بساختم

وپیش وے رفتم کاغذ پارۂ بمن داد ورو سے نوشتہ کہ سَمِعْتُ حَادِیًا یَحْدُوْ فِی الْبَادِیَةِ وَیَقُوْلُ ؎ اَبْکِیْ وَمَا یُدْرِیْكَ مَا یُبْکِیْنِیْ ؛ اَبْکِیْ حَذَارًا اَنْ تُفَارِقِیْنِیْ ؛ وَتَقْطَعُ حَبْلِیْ وَتَهْجُرِیْنِیْ علی بن عبد الحمید الغضائری رحمہ اللہ از متقدمان مشائخ است لَهُ الْاَحْوَالُ الْبَدِیْعَةُ وَالْاَعْمَالُ الرَّفِیْعَةُ وَکَانَ یُعَدُّ مِنَ الْاَبْدَالِ وے گوید کہ در خانہ سرے بجو فتم شنیدم کہ میگفت اَللّٰهُمَّ مَنْ شَغَلَنِیْ عَنْكَ فَاشْغِلْهُ بِكَ عَنِّیْ از برکت این دعاے وے حق سبحانہ وتعالیٰ مرا چہل حج از حلب روزے کرد ابو جعفر السماک رحمہ اللہ تعالیٰ وے بغدادے است از مشائخ سرے سقطے منزوی ومنقطع ومتعبد بودہ است جنید گوید کہ از سری شنیدم کہ گفت روزے ابو جعفر سماک برمن درآمد دید کہ نزدیک من جمع نشستہ اند پایستاد و نہ نشست پس بمن نگریست وگفت یَا سَرِیُّ صِرْتَ مُنَاخَ الْبَطَّالِیْنَ وبازگشت واجتماع آن جماعت را گرد من نہ پسندید۔ احمد بن خضرویہ البلخی قدس اللہ سرہ از طبقۂ اولیٰ است کنیت او ابو حامد است از بزرگان مشائخ خراسان است از بلخ بود با ابو تراب نخشبی وحاتم اصم صحبت داشتہ بود وابراہیم ادہم را دیدہ بود وے گوید کہ ابراہیم ادہم گفت اَلتَّوْبَةُ هِیَ الرُّجُوْعُ اِلَی اللّٰهِ بِصَفَاءِ السِّرِّ از نظیران بایزید وابو حفص حداد است در سفر حج ابو حفص را زیارت کرد در نیشاپور وبایزید را در بسطام ابو حفص را گفتند کہ ازین طائفہ کرا بزرگتر دیدی گفت از احمد خضرویہ ندیدم بہمت وصدق احوال شخصے از احمد طلب وصیت کرد گفت اَمِتْ نَفْسَكَ حَتّٰی تُحْیِیَهَا وہم وے گفتہ اَلطَّرِیْقُ وَاضِحٌ وَالْحَقُّ لَائِحٌ

وَاللّٰهُ اَعْلَمُ قَدْ اَسْمَعُ فَمَا التَّحَيُّرُ بَعْدَ هٰذَا اِلَّا مِنَ الْعَمٰي تُوُفِّيَ رَحِمَهُ اللّٰهُ
فِي سَنَةِ اَرْبَعِيْنَ وَمَأَتَيْنِ وقبر وے ببلخ مشهور یُزَارُ وَیُتَبَرَّكُ بِهٖ
یحیی بن معاذ الرازی روح الله روحه از طبقهٔ اولی است کنیت ابوزکریا ست
ولقب او واعظ یوسف بن الحسین الرازی گفت بصد و بیست شهر رسیدم بدیدار
علما و حکما و مشائخ هیچکس ندیدم قادر تر بر سخن از یحیی معاذ رازی وے گفته اِنْكِسَارُ
الْعَاصِيْنَ اَحَبُّ اِلَيَّ مِنْ صَوْلَةِ الْمُطِيْعِيْنَ شیخ الاسلام گفت وقت بود که مردی را
در طاعت افگند واز انجا بیرون آرد یعنی در غرور افگند و عجب شود و قسمت بود که
در شغلے افگند یا در معصیتے و وی را از ان نیکو بیرون آورد در ان غفلت وی را بخود مشغول کند
و نظارهٔ خود بوے ارزانی دارد خداوند است هرچه کند و خواهد تواند و وی را رسد و ایمن
بودن بر هر دو غرور و مکر است که حکم او در ان ندانی و عاقبت خود در ان نشناسے باید
که دلیر نباشی که الله تعالی گلہ مے کند از قومے که دلیروار در معصیت می‌روند
وے گویند سَيُغْفَرُ لَنَا این خود مارا بیامرزد هیچ چیز در گناه بتر از حقیر داشتن
آن نیست در حقارت آن منگر در آن نگر که با که میروی یحیی معاذ را گفتند قومی که میگویند
ما بجاے رسیدیم که مارا نماز نباید کرد گفت بگو رسیده اید اما بدوزخ رسیده اند وے
گفته صِدْقُ الْمَحَبَّةِ الْعَمَلُ بِطَاعَةِ الْمَحْبُوْبِ و هم وے گفته که زاهدان غربا دنیا اند
و عارفان غرباء آخرت و هم وے گفته که حق سبحانه و تعالی قومے را دوست داشت دل

له قوله توفی الخ وفات وے در سال دو صد و چهل از هجرت بوده و قبر وے در بلخ مشهور است و بزیارت وے بروند و بلوے برکت جویند ۱۲ سه قوله انکسار العاصین الخ یعنی شکسته و نیاز مند بودن است از مطیع و نافرمان داری که نیاز مند بود ۱۲ سه قوله در ان نگر که با که میروی الخ یعنی ملاحظه کند دل خود را و عزت وے را سبحانه و ملاحظه کند اعتبار وے را سبحانه و شان تحرز از معاصی چه اولا تعلیم داد انبیا را و ثانیا امر بتبلیغ فرمود و از تهمت مامورات بر حقیر نباید نمود ۱۲ سه قوله صدق المحبة الخ یعنی علامت محبت صادق فرمان برداری محبوب است ۱۲ هه قوله زاهدان غریبان دنیا اند الخ یعنی دور انداز دنیا و تارک وے اند جهت خوف عذاب و رجاء ثواب و عارفان دور انداز ثواب آخرت چه نظر ایشان با دست سبحانه نه بخوف عذاب و نه امید ثواب بلکه هر که از دوست جز دوست دیده دوست بحکم اعمال ... یعنی انست در جز این نیست که شخص دوست ... کرده ۱۲ عه حذرا ... ۱۲

ایشان را در خود بست کسے که کسے را دوست دارد دل او را در خود لبسته و دوستر دارد وهم وے گفته که هر که از دوست جز دوست وید وے دوست ندید وهم وے گفته که اهل معرفت وَحْشُ اللّٰه اند در زمین با اُنس موانست نکنند وهم وے گفته که حقیقت محبت آنست که به بر نیفزاید و بجفا نکاهد قَالَ اَهْلُ التَّارِیخِ خَرَجَ یَحْیَی بْنُ مَعَاذٍ اِلٰی بَلْخٍ وَاَقَامَ بِهَا مُدَّةً ثُمَّ رَجَعَ اِلٰی نَیْشَابُوْرَ وَمَاتَ بِهَا سَنَةَ ثَمَانٍ وَّخَمْسِیْنَ وَمِائَتَیْنِ

خلف بن علی رحمه اللّٰه تعالی

وے از بصره بود و با یحیی معاذ صحبت داشته بود وے گفته که وقتے در مجلس یحیی معاذ بودم یکے را وجدے پدید آمد دیگرے از شیخ پرسید که وے را چه بوده است گفت سخن خدائے بشنید سرّ وحدانیت در دلش کشف شد صفت انسانیت محو شد

بایزید بسطامی قدس اللّٰه تعالی سرّه

از طبقهٔ اولی است نام وے طیفور بن عیسی ابن آدم بن سروشان است جد او گبرے بوده مسلمان شده از اقران احمد خضرویه و ابو حفص و یحیی معاذ است و شقیق بلخی را دیده بود وفات او در سنه احدی و ستین و مائتین بوده و در سنه اربع و ثلاثین نیز گفته اند و اول درست تر است و استاد وے کردے بوده وصیت کرده که قبر من فروتر از استاد من نهید حرمت استاد را و وے از اصحاب رای بوده لیکن وے را و لایتی کشاد که مذهب در آن پدید نیامد شیخ الاسلام گفت که بر بایزید فراوان دروغها بسته اند یکے آنست که وے گفته شدم و خیمه زدم برابر عرش شیخ الاسلام گفت این سخن در شریعت کفر است و در حقیقت بُعد حقیقت درست می کنی بفرا دید آوردن خویش حقیقت چیست برستن از خویش حقیقت بنا بود خود درست کردن برابر خود گفتن کفر است توحید بدو گانگے درست می کنی وا برسیدن باید نه فرا رسیدن حصرے گفت که اگر عرش بینم کافر باشم جنید متمکن بوده او را لوح

---

۱ قوله قال اهل التاریخ ای بعض اهل التاریخ گفته اند که یحیی بن معاذ بسوی بلخ رفت و مدتے در آنجا اقامت کرد بعد ازان به نیشاپور باز گشت و در وی کوفت شد در سال دو صد و پنجاه و هشت ۱۲

۲ قوله خلف بفتح خاء معجمه و سکون لام ۱۲

۳ قوله [illegible] کشف شد یعنی دل وے [illegible]

۴ قوله [illegible] بضم سین [illegible] ۱۲

۵ قوله [illegible] از اصحاب رای [illegible] ۱۲

متمکن بوده او را لوح [illegible]

شطح نبوده امر و نهی را بزرگ داشته و کار او اصل گرفته لاجرم فرقهاء وی را پذیرفته اند
او را گفتند وطن تو کجاست گفت زیر عرش یعنی غایت[1] همت من و منتهای نظر من
و آرام جان من و سرانجام کار من آنست که الله تعالیٰ گفت موسیٰ را که تو غریبی[2]
و من وطن تو میگویند که چون بایزید نماز میکردی تعقعه از استخوان سینهٔ وی بیرون آمدی
و می شنیدندی از هیبت حق و تعظیم شریعت بایزید در مرگ گفت اِلٰهِی مَا ذَکَرْتُکَ
اِلَّا عَنْ غَفْلَةٍ وَمَا خَدَمْتُکَ اِلَّا عَنْ فَتْرَةٍ هرگز یاد نه کردم ترا مگر از
سر غفلت و هرگز ترا نه پرستیدم مگر از سر فترت این بگفت و برفت ابو موسیٰ گوید شاگرد
وی که بایزید گفت الله تعالیٰ را بخواب دیدم گفتم راه بتو چونست گفت از خود گذشتی
رسیدی شیخ الاسلام گفت راه بشناخت الله تعالیٰ آسانست راه بیافت
او عزیز است بایزید را قدس الله سره پس از مرگ بخواب دیدند گفتند حال تو چیست
گفت مرا گفتند ای پیر چه آوردی گفتم درویشی[3] بدرگاه ملک شود وی را نگویند چه
آوردی گویند چه خواهی و گفتند در نیشاپور عجوزه بود عافیه نام از دورها سوال کردی
از دنیا برفت بخوابش دیدند گفتند حال تو چیست گفت مرا گفتند چه آوردی گفتم آه همه
عمر مرا باین درحوالت می کردند که خدای تعالیٰ دهاد اکنون می گویند که چه آوردی
گفت راست می گوید از و باز شوید **ابو علی سندی[4] قدس الله سره**
در شرح شطحیات شیخ روزبهان بقلی آورده است که وی از استادان بایزید است
بایزید گوید که من از بو علی علم فنا در توحید می آموختم و ابو علی از من الحمد و قل هو الله
ابو حفص حداد قدس الله روحه از طبقهٔ اولیٰ است نام وی عمرو بن سلمه
است از دیهای نیشاپور است یگانهٔ جهان بود و شیخ ملامتیه و پیر ابو عثمان حیری است
و شاه شجاع کرمانی بوی نسبت درست کند شیخ الاسلام گفت که وی نمونهٔ جهان بود
در وقت خود حق تعالیٰ او را فرا نمود که مرا چنین باید بود و قال المؤمل الحصاص

الشیرازی رحمہ اللہ اعطی الجنید الحکمۃ واعطی شاہ شجاع الکرمانی الوجود واعطی ابوحفص الاخلاق واعطی ابویزید البسطامی الھیمان وابوحفص رفیق احمد خضرویہ وبایزید است شاگرد عبداللہ مہدی است باوی صحبت داشتہ مات ابوحفص فی سنۃ اربع وستین ومائتین وقیل فی سنۃ سبع وستین ومائتین والاول الاکثر وفی تاریخ الامام عبد اللہ الیافعی انہ مات سنۃ خمس وستین ومائتین

ووے گفتہ کہ حسن ادب ظاہر عنوان حسن ادب باطن است مصطفی گوید صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم لو خشع قلبہ لخشع جوارحہ وقتے بحج مے رفت ببغداد رسید جنید استقبال کرد ابوحفص پیر بود مریدان بر سروے بپاے ایستادہ بودند وآداب نکو می ورزیدند جنید گفت اصحاب خود را آداب ملوک آموختہ گفت نگاہداشتن ادب ظاہر دوستان حق را عنوان ادب باطن است مر حق را۔ وانشد شیخ الاسلام لغیرہ وقل من ضمنت شیئا طویتہ ؛ الا فی وجہہ من ذاک عنوان

وہم وے گفتہ ہر کہ در ہر وقتے افعال واقوال واحوال خود را بمیزان کتاب وسنت نسنجد وخواطر خود را متہم ندارد وے را از جملہ مردان نشماریم وہم وے گفتہ الفتوۃ اداء الانصاف وترک مطالبۃ الانتصاف

ابو محمد حداد رحمہ اللہ تعالی یکے از مریدان ابوحفص بود از کویان بہ نیشاپور پیش ابوحفص آمد

---

۱ قولہ مات الخ ابوحفص [illegible] خلاف آنست قول اکثر آنست کہ در سال دو صد وشصت وچہار رفتہ وبعضے گویند در دو صد وشصت وہفت ودر تاریخ امام یافعی مذکور است کہ در دو صد وشصت وپنج ۱۲

۲ قولہ وے گفتہ کہ حسن ادب ظاہر عنوان ادب باطن است زیرا کہ ظاہر تابع باطن است واثر او را دال است بر موثر ۱۲

۳ قولہ لو خشع قلبہ الخ یعنی اگر دل او فروتنی وانقیاد کردی ہر آئینہ اعضاے او نیز فروتنی وانقیاد کردی ازین حدیث اشارت است بسوے [illegible]

۴ قولہ وانشد شیخ الاسلام این بیت را [illegible] ترجمہ آنکہ کمی باشد کہ پنہان داشتہ باشد ضمیر [illegible] ۱۲

۵ قولہ ہر کہ در ہر وقتی افعال واقوال الخ مقصود آنست کہ افعال واقوال خود را بمیزان کلام مجید وحدیث نبی علیہ السلام موافق نیابد [illegible] ۱۲

۶ قولہ الفتوۃ الخ یعنی جوانمردی [illegible] دہند ونہ طلبند ۱۲

۷ قولہ کویان بضم کاف عربی وسکون واو ویاء تحتانیہ ۱۲

۸ حداد بفتح حاء مہملہ وتشدید دال مہملہ ۱۲

ویرا گفت که آهنگری میکن و بدرویشان می ده و از ان مخور و برای خود سوال می کن و
میخور یکچند چنان می کرد مردم بوے زبان دراز کردند که حرص بنگرید که کار می کند
وهم سوال می کند چون آخر بجاے آوردند که حال وے چونست ویرا قبولی پدید آمد
دست احسان بروے بکشادند ابو حفص گفت چون حال ترا بجاے آوردند دیگر سوال
مکن که سوال بر تو حرام شد از ان کار که میکنی می خور و می ده و گفته اند که وقتی مریدے
بوے آمد ویرا گفت اگر قصد این طریق داری اول برو حجامی آموز تا نام حجامی بر تو نهند
نه از ابتدا ترا عارف خوانند آنگاه اگر خواہی بکن و اگر خواہی مکن ظالم بن محمد رحمہ اللہ
تعالی از بزرگان مشائخ بود نام او ابو عبد اللہ بود لیکن خود را ظالم نام کرده بود وے گفتے
ہرگز از من بندگی حق نیامد پس من ظالم باشم و وے از اصحاب ابو جعفر حداد بود و وے
گفته ہر که خواهد که راه بروے کشاده شود این سه کار را ملازمت باید کرد آرام گرفتن
با ذکر حق و از خلق گریختن و کم خوردن ابو مزاحم شیرازی رحمه اللہ
وے بزرگ بوده از مشائخ فارس با جنید و شبلی مناقره کرده بود و چون سخن گفتے
در معرفت مشائخ از و بترسیدندے صاحب حدیثی سخت بزرگوار بود شیخ ابو عبد اللہ
خفیف وے را در کتاب اسامی مشائخ فارس ذکر کرده در سنه خمس و اربعین
و ثلثمائة از دنیا برفته وے بزیارت ابو حفص سے آمد ابو حفص و اصحاب ویرا چند
درم فتوح رسیده بود گفتند با این خلا پاک کنیم ابو حفص گفت این ما کرده ایم هم ما را
پاک باید کرد و آنچه فتوح است درویشان را بکار باید برد و بآن مشغول بودند که شیخ
در رسید و ابو حفص را گفت که خود را بشوے و جامه در پوش که شیخ ابو مزاحم
از فارس در رسید گفت اگر این آن ابو مزاحم است که من می شناسم مے شاید که
مرا چنین بیند فی الحال ابو مزاحم در رسید چون آن حال بدید سلام کرده جامه
از سر بیرون افگند و در کار ایستاد ابو حسین قوشجی صوفی گوید رحمه اللہ مَنْ ذَلَّ
فِیْ نَفْسِهٖ رَفَعَ اللّٰهُ قَدْرَهٗ وَمَنْ عَزَّ فِیْ نَفْسِهٖ اَذَلَّهُ اللّٰهُ فِیْ اَعْیُنِ
عِبَادِهٖ ابو بکر وراق گوید این کار کسی است که براے خداے تعالی عز بلها را بجان فته
است ابو عبد اللہ مهدی باوردی رحمه اللہ وی از بزرگان این طائفه است
استاد ابو حفص حداد است ابو حفص بباورد نزدیک وی شد و وی را شاگردی میکرد

---

۱ قوله بجای خود سوال مے کن الخ یعنی تا که در روی عجبی بود ویرا این عمل وی را علاج نمود ۱۲
۲ قوله پس من ظالم باشم الخ یعنی بنسبت با حقوق الٰہی ۱۲
۳ ابو مزاحم بضم میم و زاء معجمه بکسر حاء حطی

وابن عبدالله درابتدا آهنگر بوده وسبب دست از کار باز داشتن وے آن بود که روزے آهن در آتش نهاده بود نابینائے بر در دکان او بگذشت این آیه میخواند که اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمٰنِ عبدالله آن بشنید آن آهن که در دست داشت از دست وے بیفتاد وبخود دست بآهن تافته برد و برداشت شاگرد او آن بدید بیفتاده بیهوش گشت شاگرد را گفت چه شدی بنگریست آهن در دست خود وید گفت چون ستر من فاش شد بر ستم برخاست وبرفت ودکان را بگذاشت حمدون قصار قدس الله روحه از طبقهٔ اولی است کنیت او ابوصالح است شیخ وامام اهل ملامت بوده در نیشاپور طریق ملامت را او نشر کرد اول مسئله که از وے واصحاب وے عراق بردند واحوال ایشان گفتند سهل تستری وجنید گفتند اگر روا بودے که بعد از احمد مرسل صلی الله علیه وسلم پیغمبری بودے از ایشان حمدون قصار بودے عالم بود وفقیه ومذهب ثوری داشت ودر طریقت او استاد عبدالله منازل است وهیچکس از شاگردان وے طریقت وے نگرفت چون ابن منازل صحبت داشته بود با سلم بن الحسین الباروسی وابوتراب نخشبی وعلی نصرآبادی رفیق ابوحفص بود در سنه احدوسبعین ومائتین برفته از دنیا در نیشاپور وقبر وے در حیره است ووے گفته که نفس خویش را به نفس فرعون فضل نهم اما دل خویش را بر دل فرعون فضل نهم وهم وے گفته مَنْ نَظَرَ فِي سِيَرِ السَّلَفِ عَرَفَ تَقْصِيْرَهٗ وَتَخَلُّفَهٗ عَنْ دَرَجَاتِ الرِّجَالِ وهم وے گفته مَتٰى رَأَيْتَ فِيْهِ خَصْلَةً مِنَ الْخَيْرِ فَلَا تُفَارِقْهُ فَإِنَّهٗ يُصِيْبُكَ مِنْ بَرَكَاتِهٖ وقتے حمدون جائے مهمان بود میزبان بیرون رفته بود ویرا پارهٔ کاغذ در بایست شد اهل بیت میزبان پارهٔ کاغذ بیرون انداختند حمدون او را واکرد وگفت روا نبود این را بکار بردن که وے

ف۱ قوله الملک یومئذ الحق للرحمن یعنی ملک در روز قیامت حق از برای رحمان است ۱۲ ف۲ قوله چون ستر من فاش شد بر ستم الخ یعنی از کار کردن چه مقصود از صنعت ستر حال بود ۱۲ ف۳ حمدون بفتح حاء مهمله وسکون میم وضم دال مهمله ۱۲ قصار بفتح قاف ... مهمله و عبدالله منازل بفتح میم ونون وکسر زای ف۴ حیره بکسر حاء مهمله وسکون یاء مثناة تحتانیه وراء مهمله ۱۲ ف۵ قوله نفس خویش را الخ یعنی از ان جهت که نفس است بدتر از نفس فرعون است ... نهم ۱۲

غائب است و من ندانم که وے زنده هست یا نی شیخ الاسلام گفت که همه سیرت و کار ایشان
برین قیاس بود اکنون جماعتے اباحت و تهاون شرع و زندقه و بے ادبی و بے
حرمتے پیش گرفته اند که ملامت است ملاهت نه آن بود که کسی به بے حرمتے شرع کارے
کند تا او را ملامت کنند ملامت آن بود که در کار حق سبحانه از خلق باک ندارد **ابو الحسین
باروسی قدس الله سره** نام او سلم بن الحسین الباروسی است و کنیت وی ابو عمران
شیخ ابو عبد الرحمن سلمی وی را در تاریخ صوفیه ذکر کرده است و گفته که وے از قدمار مشائخ
صوفیه نیشاپور است از استادان حمدون قصار و مستجاب الدعوة بود وی گفته
لَا یَظْهَرُ عَلٰی اَحَدٍ شَیْءٌ مِنْ نُوْرِ الْاِیْمَانِ اِلَّا بِاتِّبَاعِ السُّنَّةِ
وَ مُجَانَبَةِ الْبِدْعَةِ وَ کُلُّ مَوْضَعٍ تَرٰی فِیْهِ اِجْتِهَادًا ظَاهِرًا بِلَا نُوْرٍ
فَاعْلَمْ اَنَّ ثَمَّهُ بِدْعَةً خَفِیَّةً ابو عبد الله کرام وی را گفت چه گوئے در
اصحاب من گفت اگر رغبتی که در باطن ایشان است در ظاهر ایشان بودے و زهدے
که بر ظاهر ایشانست در باطن ایشان بودی مردان بودندی نماز بسیار می بینم و روزه فراوان
اما از نور ایمان هیچ چیز نیست در ایشان و گفت از تاریکی باطن است تاریکے ظاهر
منصور بن عمار قدس الله سره از طبقه اولی است کنیت وے ابو السری است
از اهل مرو بوده و گفته اند از اهل باورد و گفته اند از اهل پوشنگ و بصره بوده و وے
از حکماء مشائخ است و سخنان نیکو دارد و در معاملات پس از مرگ وی را بخواب دیدند
گفتند حال تو چیست گفت مرا بنواختند و در آسمان هفتم منبر نهادند و مرا گفت بر وآنجا
از من میگفتی اینجا با من میگوئی و با دوستان و فرشتگان من میگوئے و وقتے
برنائے بر دست وے توبه کرده بود و توبه شکسته و از راه برگشته گفت هیچ سبب

ندانم جز آنکه همراهان اندک دیدی ملول شدی و وحشت یافتی و برگشتی **احمد بن عاصم الانطاکی** رحمه الله از طبقهٔ اولی ست کنیت او ابو علی است وگفته اند ابو عبدالله و این درست تر ست از اقران بشر حافی و سری سقطی و حارث محاسبی است وگفته اند که فضیل عیاض را دیده بود از استادان احمد ابی الحواری است وی گفته امام هر عمل علم است و امام هر علم عنایت وهم وی گفته که الله تعالی می گوید اِنَّمَا اَمْوَالُکُمْ وَاَوْلَادُکُمْ فِتْنَةٌ وَنَحْنُ نَسْتَزِیْدُ مِنَ الْفِتْنَةِ ما آن فتنه زیادت میخواهیم وهم وی گفته وَافَقْنَا الصَّالِحِیْنَ فِیْ اَعْمَالِ الْجَوَارِحِ وَخَالَفْنَاهُمْ فِی الْهِمَمِ وهم وی گفته اَلصَّبْرُ مِنْ اَقَلِّ الرِّضَا وی را از اخلاص پرسیدند گفت وقتی که عمل صالح به کنی و نخواهی که ترا بآن یاد کنند واز برای آن ترا بزرگ دارند وثواب آنرا از غیر حق سبحانه وتعالی نطلبی آن اخلاص است وهم وی گفته اِعْمَلْ عَلٰی اَنْ لَیْسَ فِی الْاَرْضِ اَحَدٌ غَیْرُکَ وَلَا فِی السَّمَاءِ اَحَدٌ غَیْرُهٗ **محمد بن منصور الطوسی قدس الله سره** وی به بغداد بوده صوفی است ومحدث استاد عثمان بن سعید الدارمی است واستاد ابو العباس مسروق وابو جعفر حداد مهین وابو سعید خراز گفته که در ابتداء ارادت بسیار شغف تمام داشتم روزی محمد بن منصور گفت ای فرزند مقام ارادت خود را لازم گیر تا بر تو در انجا در هر خیر گشاده گردد وهم وی گفته که محمد بن المنصور الطوسی گفت که در طواف بودم شخصی طواف می کرد و میزارید ومیگفت خداوندا آن گم شدهٔ من با من باز ده گفتم آن گم شده تو چیست گفت زندگانی داشتم با او بس خوش وقتی در بادیه تشنه مانده بودم بیگانه گفتم تابستانست و بادیه اکنون آب از کجا آرم هلاک شوم در ساعت میغ بر آمد و باران عظیم در ایستاد چنانکه گفتم هم اکنون غرقه گردم و هلاک شوم چون با خود آمدم آن نکوئی زندگانی منغص شده بود شیخ الاسلام گفت

که او را عقوبت کرد که مرا چرا نه شناختی که در قدرت من تابستان و زمستان یکی بود و هم بوسعید خراز گفته که از محمد منصور پرسیدند از حقیقت فقر گفت اَلسُّکُوْنُ عِنْدَ کُلِّ عَدَمٍ وَ الْبَذْلُ عِنْدَ کُلِّ وُجُوْدٍ و هم وے گفته یَحْتَاجُ الْمُرِیْدُ فِیْ سَفَرِہٖ اِلَی اَرْبَعَةِ اَشْیَاءَ عِلْمٌ یَسُوْسُهٗ وَ ذِکْرٌ یُؤْنِسُهٗ وَ وَرَعٌ یَحْجُزُهٗ وَ یَقِیْنٌ یَحْمِلُهٗ شیخ الاسلام گفت همه عمر ازین چهار چیز بسر نشود که تو همیشه در سفری و در وے منزل داری هر که ازین چهار خالی است ضائع است علمی که رائض وے بود که ویرا راست و نرم کند و ذکری که مونس وی بود که در تنهائی وحشت نگیرد و ورعی که باز دارندهٔ وے بود تا بهر ناشایست ننگرد و یقینی که مرکب وی بود تا باز پس نماند و در هر چه باشد در زندگانی باشد بی کراهیت و هم محمد بن منصور وقتے بسخن می گفت با جمعی و همانا که سخن بذکر ملامت و ملامتی انجامیده بود یکی گفت سخن ملامتی نه سخن ماست ماکه این نیم وے جواب داد که عِنْدَ ذِکْرِ الصَّالِحِیْنَ تَنْزِلُ الرَّحْمَةُ در ساعت باران در ایستاد بی میغ علی عکی رحمه الله وے هم ازین طائفه بوده است در مکه مجاور بود وی گفته مَنْ رَضِیَ مِنَ الدُّنْیَا بِالدُّنْیَا فَهُوَ مَلْعُوْنٌ وَمَنْ رَضِیَ مِنَ الْعِلْمِ بِالْعِلْمِ فَهُوَ مَفْتُوْنٌ وَمَنْ رَضِیَ مِنَ الزُّهْدِ بِالثَّنَاءِ فَهُوَ مَحْجُوْبٌ وَمَنْ رَضِیَ مِنَ الْحَقِّ بِشَیْءٍ مَا دُوْنَ الْحَقِّ کَائِنًا مَا کَانَ فَهُوَ طَامِعٌ شیخ الاسلام گفت تو دانی که دنیا کدام است مَا دَنَا مِنْ قَلْبِکَ فَالْهَاکَ هر چه بدل تو رسد که دل ترا از وے باز بو شد دنیای تست و هر چیز که ترا از و مشغول کند فتنهٔ تست و آنکه از علم بعلم راضی است مفتون است علم سیرت راست و آگاهے کار کرد را علمی که ترا سیرت ندهد و آگاهی که با آن کار کرد نبود فتنهٔ تست و فی مناجاته الٰهی ما را آگاهی فرو مگذار که آگاهے همه شغل است و در دانش به بند که دانش

همه در دست وتا بنده با خود است چوب خشک و آهن سرد است هر که از زهد به ثنا و نیکنامی
راضی است محجوب است نیم درم در کنف صوفی کنز است **حاتم بن عنوان اصم قدس الله**
سره از طبقهٔ اولی است کنیت او ابو عبد الرحمن است از قدما مشائخ خراسان است از اهل
بلخ با شقیق صحبت داشته و استاد احمد خضرویه است مات بواشجرد من نواحی بلخ سنه سبع
وثلاثین ومائتین وگفته اند که وی اصم نبود ضعیفه با وی سخن می گفت در اثنای سخن گفتن با وی
از وی بادی جدا شد از دفع خجالت وی وی را گفت آواز بلند تر کن با وی چنان فرا نمود که
گوش وی کر است و آنرا نشنید آن ضعیفه شادمان شد و آن لقب بر وی بماند وی گفت
هر که برین طریق در می آید می باید که چهار موت را بر خود گیرد موت ابیض و آن گرسنگی است
وموت اسود و آن صبر کردن است بر ازای مردم وموت احمر و آن مخالفت نفس است
وموت اخضر و آن پارها بر هم دوختن است پوشش را و هم وی گفته هر بامداد شیطان می گوید
چه خواهی خورد. می گویم مرگ. و می گوید چه خواهی پوشید. می گویم کفن. و میگوید
که کجا خواهی بود. می گویم در گور. شخصی از وی پرسید چه آرزو داری گفت عافیت و زتا
شب آن شخص گفت آن عافیت نیست که در همه روزها داری گفت عافیت روز من آنست
که در وی عاصی نشوم خدای را سبحانه شخصی از وی طلب موعظت کرد گفت اِذَا اَرَدْتَ
اَنْ تَعْصِیَ مَوْلَاکَ فَاعْصِهِ فِیْ مَوْضِعٍ لَا یَرَاکَ بزرگی بود به وی چیزی فرستاد قبول
کرد گفتند چرا قبول کردی گفت در گرفتن آن ذل خود دیدم و عز وی و در ناگرفتن آن
عز خود دیدم و ذل وی عز وی را بر عز خود اختیار کردم و ذل خود را بر ذل وی از وی پرسیدند
که از کجا می خوری گفت وَلِلّٰهِ خَزَائِنُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَلٰکِنَّ الْمُنَافِقِیْنَ
لَا یَفْقَهُوْنَ **احمد بن الحواری قدس سره** از طبقهٔ اولی است کنیت او ابو الحسن از اهل
دمشق است صحبت داشته با ابو سلیمان دارانی و ابو عبد الله نباجی و غیر ایشان از مشائخ و وی را
برادرے بود محمد بن ابی الحواری که در زهد و ورع با وی برابری می کرد و پسری عبد الله بن

۱ه ابو عبد الله نباجی بکسر نون و بار موحده و جیم ۱۲ — ۵ه ... ۱۲ — عه بفتحتین مهمله و سکون نون ۱۲ — دیت و لیکن منافقان این معنی را در نمی یابند ۱۲ — و سلطنت حق سبحانه است و بهر که خواهد ... — ... قوله دنیه ... — ... قوله اذا اردت ... — ... — قوله مات ... [illegible]

احمد بن ابی الحواری از زهاد بود و پدر وے ابی الحواری که نام وی میمون بود از متورعان و عارفان بود خاندان ایشان خاندان زهد و ورع بود وفات رحمه الله سنه ثلاثین ومائتین و کان الجنید یقول احمد بن ابی الحواری ریحانة الشام وے گفته که دنیا مزبله و مجمع سگانست و کمتر از سگ آنکس است که از وے دور نمی شود زیرا که سگ حاجت خود ازان می گیرد و می رود و دوستدار وے از وے بهیچ حالے جدا نمی شود گویند که ویرا با ابو سلیمان دارانی عهدے بود که هرگز مخالفت فرمان او نکند روزے ابو سلیمان در مجلس سخن مے گفت احمد آمد و گفت تنور تافته شد چه مے فرمائے ابو سلیمان جواب نداد و سه بار مکرر کرد ابو سلیمان را دل تنگ آمد گفت برو در آنجا نشین ابو سلیمان ساعتے مشغول شد بعد ازان یاد او آمد که احمد را چه گفت گفت احمد را بجوئید که در تنور خواهد بود چون باز جستند ویرا در تنور یافتند یکموے از و نسوخته و هم وے گفته که محمد بن السماک بیمار بود قاروره ویرا گرفتم که بطبیبی برم نصرانی در راه مردے خوبروی و خوشبوی و پاکیزه جامه پیش آمد گفت کجا میروید گفتیم بفلان طبیب تا قاروره ابن سماک بوے بنمائیم گفت سبحان الله در معالجه دوست خدا بر دشمن خدا معاونت می جویند این قاروره بر زمین زنید و ابن سماک را بگوئید که دست خود را بر موضع وجع نهد و بگوید وَبِالْحَقِّ اَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ پس غائب شد چنانکه ویرا ندیدم پس بسوے ابن سماک بازگشتیم و قصه بوے بگفتیم دست خود را بر موضع وجع بنهاد و انچه آن مرد گفته بود بگفت در حال نیک شد و گفت آن مرد خضر بود علیه السلام عبدالله بن خبیق بن سابق الانطاکی رحمه الله تعالی از طبقه اولی است کنیت وی ابو محمد وَهُوَ مِنْ زُهَّادِ الصُّوفِيَّةِ وَالْاٰكِلِيْنَ عَنِ الْحَلَالِ وَالْوَرِعِيْنَ فِيْ جَمِيْعِ الْاَحْوَالِ اصل وے از کوفه بود اما مقیم انطاکیه شده بود و طریقت وے در تصوف طریقت سفیان ثوری بود زیرا که با اصحاب سفیان صحبت داشته بود و فتح بن

قوله یعنی جنید بسیار مے گفته احمد بن ابی الحواری ریحانة الشام است ۱۲ یعنی مبترک محترم شام است ۱۲ قوله وبالحق انزلناه و بالحق نزل یعنی بحق فرود آوردیم قرآن را و براستی فرود آمد ۱۲ قوله وهو من الزهاد یعنی وے از زهاد صوفیه بود و از حلال خوران و پرهیزگاران بود در جمیع احوال ۱۲ عه خبیق بضم خاء معجمه و فتح باء موحده و سکون یاء مثناة تحتانیه و سابق بسین مهمله و باء موحده و قاف ۱۲

شنخرف گوید کہ اول بار کہ عبداللہ بن خُبیق را دیدم گفت ای خراسانی چہار چیز است کہ غیر ازان نیست چشم و زبان و دل و ہوا چشم خود را نگاہ دار کہ بانچہ خدائے تعالیٰ نہ پسندد ننگرد و زبان خود را نگاہدار کہ چیزے نگوید کہ خدائے تعالیٰ از دل تو خلاف آن داند و دل خود نگاہ دار کہ در وے غل و حقد ہیچ مسلمانی نباشد و ہوائے خود نگاہدار کہ بہیچ ناشایستے مائل نشود وقتے کہ این خصلتہا در تو نباشد خاکستر بر سر خود کن کہ بدبخت شدی وی گفت کہ چنین بما رسیدہ کہ حبرے[1] از احبار بنی اسرائیل میگفت یا رب کم اَعْصِیْکَ لَا تُعَاقِبُنِیْ فَاَوْحٰی اِلٰی نَبِیٍّ مِّنْ اَنْبِیَاءِ بَنِیْ اِسْرَائِیْلَ قُلْ لَهٗ کَمْ اُعَاقِبُکَ وَاَنْتَ لَا تَدْرِیْ اَلَمْ اَسْلُبْکَ حَلَاوَةَ مُنَاجَاتِیْ

سہل بن عبداللہ التستری قدس اللہ تعالیٰ سرہ

از طبقۂ ثانیہ است کنیت او ابو محمد است از کبار این قوم و علماء این طائفہ است امام ربانی کہ اقتدا را شاید در احوال قوی بودہ اما در سخن ضعیف است (یعنی در توحید ۱۲) شاگرد ذوالنون مصری است و صحبت داشتہ با خال خود محمد بن سوار[2] از اقران جنید است و پیش از جنید برفتہ از دنیا در محرم سنۂ ثلاث و ثمانین و مائتین و کان عمرہ ثمانین سنۃ سہل گوید کہ سہ سالہ بودم کہ شب زندہ می داشتم و در نماز کردن خال خود محمد بن سوار نگریستم مرا میگفت برو ای سہل و خواب کن کہ دل مرا مشغول میداری و روزی مرا گفت ہیچ یاد نمی کنی آفریدگار خود را گفتم چگونہ یاد کنم گفت ہر شب در جامۂ خواب خود سہ بار بگوے در دل خود بے آنکہ زبان نہ جنبد کہ اَللّٰہُ مَعِیَ اَللّٰہُ نَاظِرِیْ اَللّٰہُ شَاهِدِیْ[3] چند شب آنرا گفتم و ویرا آگاہ کردم بعد ازان گفت ہر شب ہفت بار بگوی چند شب آنرا گفتم و ویرا آگاہ گردانیدم بعد ازان گفت ہر شب یازدہ بار بگوے چند گاہ آنرا گفتم و در دل خود ازان حلاوتے یافتم چون سالے بران گذشت گفت یاد دار انچہ ترا آموختم و بران مداومت نمائے تا بقبر درآئے کہ آن ترا سود خواہد داشت در دنیا و آخرت بعد از چند گاہ دیگر مرا گفت

---

۱ حبری از احبار یعنی دانشمندے از دانشمندان ... یعنی نگرفتہ ام ترا و عقوبت نمی کنی مرا بعد ازان ... فی بنی اسرائیل یعنی نبی از انبیاء بنی اسرائیل ... چند عقوبت کنم ترا و تو ندانی ... سلب کردم لذت مناجات خود را ۱۲

۲ محمد بن سوار بفتح سین مهملہ و تشدید واو و در آخر را

۳ قولہ اللہ معی اللہ ناظری ... ۱۲

مَنْ کَانَ اللّٰهُ مَعَهُ وَهُوَ نَاظِرُهُ وَشَاهِدُهُ یَعْصِیهِ اِیَّاکَ وَالْمَعْصِیَةَ
از سهل پرسیدند که نشان بدبختی چیست گفت آنست که ترا علم دهد و توفیق عمل ندهد و عمل دهد
و اخلاص ندهد که عمل کنی بیکار کنی و دیدار و صحبت دهد با نیکان و ترا قبول ندهد از عتبهٔ غسال
پرسیدند که نشان نیکبختی و بدبختی چیست گفت نشان نیکبختی آنست که ترا فرا خدمت کند و ترا حاضر
کند و نشان بدبختی آنست که فرا خدمت کند و حاضر نه کند و هم عتبهٔ غسال گفته که بدبختی بدوست
نرسیدنست بشناخت نه بدوزخ رسیدن و نیکبختی بدوست پیوستن بشناخت نه به بهشت
رسیدن شیخ الاسلام گفت هیچ نشان نیست بدبختی را روشن تر از روز بتری هر که نه در زیادتی است
در نقصان ست سهل گفته است اَوَّلُ هٰذَا الْاَمْرِ عِلْمٌ لَا یُدْرَکُ وَاٰخِرُهُ عِلْمٌ لَا یَنْفَدُ
و هم وی گفته مَا دُمْتَ تَخَافُ الْفَقْرَ فَاَنْتَ مُنَافِقٌ و هم وی گفته درویشی که از دل وی
شیرینی چیزی از دست مردم فرا ستدن نیفتد از وی هرگز فلاح ناید و هم وی گفته فی تفسیر قوله تعالیٰ
وَاجْعَلْ لِّیْ مِنْ لَّدُنْکَ سُلْطَانًا نَّصِیْرًا یعنی لِسَانًا یَنْطِقُ عَنْکَ لَا یَنْطِقُ عَنْ غَیْرِکَ
و هم وی گفته در تفسیر این آیه که اِنَّ اللّٰهَ یَاْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ عدل آن بود که انصاف
رفیق اندر لقمه نعمت بدهی و احسان آنکه او را لقمه از خود اولی تر دانی و هم وی گفته هر که بامداد کند و همت
وی آن باشد که چه خورد دست از وی بشوی و هم وی گفته که شیطان از خفته گرسنه بگریزد
و هم وی گفته طوبیٰ کسی را که دوستان وی را می جوید اگر دوستان وی را یافت نور یافت و اگر طلب

۵ والبعد مناسبات مجرد اعتقاد به نبوت نبی است علیه الصلوٰة والسلام و لهذا تاثیر این مناسبت ضعیف و البعد است ۱۲

مرد شفیع یافت ازوی پرسیدند کہ از مسلمانان بہ کافری نزدیک تر گفت ممتحن بے صبر وے
سالہا بواسیر داشت و بیماران بدعاے وی نیک می شدند شیخ الاسلام گفت دانے چرا
چنین بود زیرا کہ او خلق را شفیع بود و از برای خود با خصومت نبود ابونصر ترشیزی مرا گفت
کہ آن بواسیر سہل از چہ بود کہ وی را چندان ولایت بود من گفتم کہ سہل ولایت ازان علت یافتہ
بود و ازان دعا نکرد تا از وے نشود گویند کہ در میان مریدان وے جوانے بود امرد از شیخ
سہل درخواست محاسن کرد گفت دست فرو گیر تا چند میخواہے جوان دست فرا گرفت
محاسن نیکو بدستش در آمد عباس بن حمزہ نیشاپوری قدس اللہ روحہ کنیت
او ابو الفضل است مردے بزرگ بود از متقدمان با ذوالنون و بایزید وغیرہما صحبت
داشتہ در ماہ ربیع الاول سنہ ثمان وثمانین ومائتین برفتہ از دنیا پیش از جنید جد ابوبکر حفید
است ابوبکر حفید گوید کہ وے گفتہ کہ ذوالنون گفتہ لَوْ عَلِمُوا مَا طَلَبُوْا
هَانَ عَلَيْهِمْ مَا بَذَلُوْا و ہم وے گفتہ کہ ذوالنون گفت کیف لَا اَبْتَهِجُ بِكَ سُرُوْرًا
وَقَدْ كُنْتُ اَخْطُرُ بِبَالِكَ حِيْنَ رَزَقْتَنِي الْاِسْلَامَ و در روایت دیگر چنین
آمدہ جَعَلْتَنِي مِنْ اَهْلِ التَّوْحِيْدِ من چون شاد نباشم بتو کہ بر علم تو میگذشتم
آن وقت کہ مرا از اہل توحید کردی عباس ابن یوسف الشکلی رحمہ اللہ تعالیٰ
کنیت او نیز ابو الفضل است از مشائخ قدیم بغداد است وے گفتہ ہر کہ بحضرت حق سبحانہ
مشغول است از ایمان وے نباید پرسید شیخ الاسلام گفت ہر کہ امروز از و مشغول
است یعنی بخود و خلق فردا از و مشغول باشند یعنی محجوب باشد از دولت مشاہدہ او قومی اند
کہ مشغول اند باو و دور از ہمہ خلق و قومے اند کہ مشغول از و بغیر او شعر اَشْغَلْتُ
قَلْبِي عَنِ الدُّنْيَا وَلَذَّتِهَا فَاَنْتَ وَالْقَلْبُ شَيْءٌ مِنْ غَيْرِ مُفْتَرِقٍ وَمَا

[illegible handwritten marginal annotations]

تتابعت الاجفان عن سنة لا وجد تك بين الجفن والحدق عباس بن احمد الشاعر الازدی رحمه الله کنیت او نیز ابو الفضل است یگانهٔ مشائخ شام بوده در وقت خود زبان نیکو داشت و فتوت ظاهر شاگرد ابو المظفر کرمانشاهی است شیخ الاسلام گفت که من یک تن دیده ام که وی را دیده شیخ ابو القاسم بو سلمهٔ ماوردی و خانهٔ عباس بر ملاء شام بود شیخ ابو سعید مالینی حافظ گوید که بر بالین شیخ بودم و او محتضر بود گفتم چونی و حال تو چونست گفت مترددم ندانم که چون کنم اگر اختیار کنم که بروم ترسم که دلیری بود و گستاخی و دعوی داری و اگر اینجا بودن اختیار کنم ترسم که در آرزو مقصر باشم و کراهیت دیدار بود منتظرم تا خود چه گوید و چه کند و شیخ ابو سعید گوید که بیرون آمدم وی در وقت برفت. ولو قلت امت مت سمعا و طاعة و قلت لداعی الموت اهلا و مرحبا

شیخ الاسلام گفت مالک دینار محتضر بود گفت الهی دانی که زندگانی نه برای جوی کندن میخواهم و آن آن وقت بود که در بصره جویها می کندند پس گفت اگر بگذاری برای تو زیم و اگر بمیری بتو آیم و در وقت برفت ان صلاتی ونسکی ومحیای ومماتی لله رب العالمین شیخ الاسلام گفت این قوم یعنی دوستان وی برای او زیند و با او زیند و برای او میرند و با او خیزند همه خلق برای آن زیند و با او زیند و برای او میرند و با او خیزند همه خلق برای آن زیند تا خورند و برای خود زیند و دوستان وی برای آن خورند تا زیند و برای او زیند و با او زیند ابو حمزه خراسانی قدس الله سره از طبقهٔ ثالثه است گفته اند اصل وی از نشابور بوده با مشائخ عراق صحبت داشته و سفر کرده و از اقران جنید بوده و با ابو تراب نخشبی صحبت داشته و سفر کرده و با ابو سعید خراز رفیق بوده و وی از جوانمردان مشائخ است و در سنه تسعین و مائتین برفته از دنیا پیش از جنید و نوری و پس از خراز و ابو حمزه بغدادی دیگر است وقتی در مسجد وی پاتابه خواست کسی و بیچه بوی انداخت بقیمت فراوان آنرا فرو درید و بر پای پیچید وی را گفتند این چه بود که کردی باین چندین پاتابه توانستی خریدی جواب داد که ولا اخون فی المذهب گفت من در مذهب خیانت نکنم و صاحب کشف المحجوب گفته که من دیدم درویشی را از متاخران که سلطان وی را سی صد مثقال زر فرستاد که بگرمابه صرف کن وی بگرمابه شد و آن جمله را بگرمابه بان داد و برفت شیخ الاسلام گفت التصوف والتصرف لا یکون تصوف و تصرف بهم نبود دنیا

دریغ داشتند و آنرا قیمت نهادن هر دو را از تصوف بیرون برد چون موی از خمیر صوفیان دنیا را قیمت ننهند و اندوه بران نخورند اگر همهٔ دنیا لقمه سازی و در دهان درویشی نهی اسراف نباشد اسراف آن باشد که نه برضای سبحانه صرف کنی حق تعالی از دست تو چندان ترک دنیا نخواهد که از دل تو ترک دوستی دنیا خواست ؎ اَلدُّنْیَا مَدَرَةٌ لَکَ مِنْهَا غَبَرَةٌ ۔ دنیا همه کلوخی است و نصیب تو ازان کلوخ گردی شبلی می گوید کسی که در دنیا زاهد شد باز نمود حضرت حق را که آن بمن قیمت داشت اگر دنیا را پیش حضرت حق هیچ قیمت بودے بدشمنان خود ندادے ابوحمزه در وجد و صحت حال مثل نداشت گویند که چون آواز باد شنیدی وجدش رسیدی وقتے در خانهٔ حارث محاسبی آواز گوسپندی شنید و وجدش رسید گفت عز الله جل جلاله حارث گفت این چه حالست اگر بیان کنی فبها و نعم و اگرنه ترا بکشم گفت ای بیچاره برو و خاکستر و نخاله باهم بیامیز و بخور چندین سال باید تا ترا این مسئله روشن شود **ابوحمزه بغدادی قدس الله روحه** از طبقهٔ ثالثه است نام وے محمد ابراهیم است و گویند از فرزندان عیسی بن ابان بود و از اقران سری سقطی است و با وے و با بشر حافی صحبت داشته و در سفر رفیق ابوتراب نخشبی بوده ابوبکر کتانی و خیر نساج وغیرها از وے حدیث روایت کنند و در سنه تسع و ثمانین و مائتین برفته از دنیا پیش از جنید و ابوحمزه خراسانی و پیش از ابوسعید خرازی گفته لَوْلَا الْغَفْلَةُ لَمَاتَ الصِّدِّیْقُوْنَ مِنْ رَوْحِ ذِکْرِ اللهِ شیخ الاسلام گفت که از یاد تو اندیشم و از علم خود بگریزم برزهرهٔ خود بترسم در غفلت آویزم و گفت وقت بود که کسی مرا در هزل و غفلت یک ساعت مشغول دارد از بار که بر من بود تا اندکے بر آسایم طمع دارم که از همه جرمها آزادی یابم و شیخ ابوعبدالله خفیف را گفتند چرا عبدالرحیم اصطخری با سگبانان بدشت می رود گفت تا ازان بار وجود که بر وی است دم زند

شیخ الاسلام گفت لذت وخوشی در طلب است در یافت خوشی نیست دریافت صدمتست کہ ترا فرو می شکند شیخ الاسلام سـه وِجْدَانُكُمْ فَوْقَ الشَّدَائِدِ ، وَفَقْدُكُمْ فَوْقَ الْحُزْنِ ابو حمزہ گوید کہ اللہ تعالی می گوید وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ وَنفس جاہلترین جاہلان است سزاوار تر است بآنکہ از وے اعراض کنی وقتی ابو حمزہ در بغداد از قرب اللہ چیزی می اندیشید از خود غائب گشت ہمچنان در رفتن ایستاد چون باخویشتن آمد خود را در میان بادیہ در زیر میلی شیخ الاسلام گفت این زیادتست ازانکہ شیخ علی سقا در بادیہ از قرب اللہ تعالی چیزے می اندیشید از خود غائب گشت چون باخود آمد سیزدہ روز گذشتہ بود ویرا گفتند از چہ بجای آوردے کہ چندین روز بگذشت کہ کسی نبود کہ ترا بگوید گفت بیش ازانکہ غائب گشتم از ماہ سیزدہ روز ماندہ بود چون باخویش آمدم ماہ نو دیدم دانستم کہ چند روز گذشتہ وابو حمزہ گفتہ حُبُّ الْفُقَرَاءِ شَدِيدٌ وَلَا يَصْبِرُ عَلَيْهِ إِلَّا صِدِّيقٌ وقتی بطرسوس رفت ویرا آنجا قبولی عظیم پدید آمد ومردمان روے بوے آوردند ناگاہ از وے در حال سکر سخنی صادر شد کہ مردم فہم آن نکردند بروے بحلول وزندقہ گواہے دادند واز طرسوس بیرون کردند وچارپایہ ویرا غارت کردند وفریادے کردند کہ این چارپایان زندیق است چون از طرسوس برفت این بیت را بخواندے لَكَ فِي قَلْبِي الْمَكَانُ الْمَصُونُ ، كُلُّ عَتْبٍ عَلَيَّ فِيكَ يَهُونُ ، وابو حمزہ گفتہ است حُبُّ الْفُقَرَاءِ شَدِيدٌ وَلَا يَصْبِرُ عَلَيْهِ إِلَّا صِدِّيقٌ حمزہ بن عبد اللہ العلوی الحسینی قدس اللہ سرہ کنیت او ابو القاسم است سَافَرَ إِلَى الْبَادِيَةِ عَلَى التَّوَكُّلِ سِنِينَ يُقَالُ لَهُ لَمْ يَضَعْ جَنْبَهُ عَلَى الْأَرْضِ سِنِينَ فِي الْحَضَرِ وَكَانَ لَا يَحْمِلُ مَعَهُ فِي أَسْفَارِهِ رَكْوَةً وَلَا يَفْتُرُ فِي الذِّكْرِ حمزہ علوی شاگرد ابو الخیر تیناتی است وی شکم گرسنہ در بادیہ بسر بردے گفتے

شکم سیر از معلوم است وی گفته که صوفی را در بادیهٔ آن نگاه باید داشت که در حضر که صوفی در سفر
در حضر است یکے از علویان فرا شیخ الاسلام گفت که پدر من مرا مدت پنج سال هر روز پیش
ابوزید که پیرے بود از صوفیان مرو میفرستاد از وی یک فائده دارم که روزے گفت
تا ازین علوی گری خویش یعنی از تجبّر و ترفع کسب بکلّی بیرون نیائی ازین کار یعنی تصوف
بوی نیابی شیخ الاسلام گفت چنانست که او گفت آنکه با او گوید و با او نبازد صوفی او ست
و اگرنه از نسبت چیزے نیاید پس گفت هزاره دویست امام شناسم ازین طائفه یکے و نیم
علوی شناسم یکے ابراهیم سعد علوی صاحب کرامات و دیگر حمزهٔ علوی ابو سعید خراز قدس
الله تعالیٰ سره از طبقهٔ ثانیه است نام وے احمد بن عیسیٰ است و لقب وی خراز و گفته اند که
وے روزے خرز موزه می کرد و باز می کشاد گفتند این چیست گفت نفس خود را مشغول میکنم
پیش از آنکه مرا مشغول کند وی بغدادی الاصل است و در صحبت صوفیان بمصر شده و در مکه مجاور
بوده از ائمهٔ قوم و اجلهٔ مشائخ است یگانه و بے نظیر شاگرد محمد بن منصور طوسی است با ذوالنون
مصری و ابو عُبید بُسری و سری سقطی و بشر حافی و غیر ایشان صحبت داشته و گفته اند
وے پیشین کسی است که در علم فنا و بقا سخن گفت شیخ الاسلام گفت که وے خویشتن را
بشاگردی جنید فرا می نمود اما بار خدائے جنید بوده از یاران و اقران ویست ولیکن وے
پیش از وے برفته از دنیا در سنه ست و ثمانین و مائتین و قیل فی التی قبلها و قیل فی التی
بعدها کذا فی تاریخ الامام عبد الله الیافعی رحمه الله جنید گفته لو
طالبنا الله تعالیٰ بحقیقة ما علیه ابو سعید الخراز لهلکنا و سئل
عن راوی هذه الحکایة عن الجنید این کان حاله قال اقام کذا
و کذا سنة یخرز ما فاته الحق بین الخرزتین خراز گوید که در اوائل حال

---

۱ قوله صوفی در سفر در حضر است یعنی در سفر و حضر یکسان بود ۱۲ ۲ خرز [illegible] ۳ قوله نفس خود را مشغول می کنم ۱۲ ۴ قوله در صحبت صوفیان [illegible] ۵ قوله ابو عبید بسری [illegible] ۶ بار یعنی [illegible] ۷ [illegible] و در تاریخ امام یافعی رحمه الله ۱۲

ارادت می محافظت سر و وقت خود می کردم روزی بر بهیابانی در آمدم و میرفتم از قفای
من آوازی چیزی بر آمد دل خود را از التفات بآن و چشم خود را از نظر بآن نگاه داشتم بسوی
من می آمد تا بمن نزدیک شد دیدم که دو سبع عظیم بد و شهای من بالا آمدند من بایشان
نظر نکردم نه در وقت بر آمدن و نه وقت فرود آمدن شیخ الاسلام گفته آنکه میگویند
که بایزید سید العارفین است سید عارفین حق است حق سبحانه و اگر از آدمیان میگوئی
محمد عربی صلی الله علیه وسلم و اگر ازین طائفه ابو سعید خراز مرتعش گوید که همه خلق وبال اند
بر خراز چون در چیزی از حقائق سخن گوید شیخ الاسلام گفته که از مشائخ هیچکس مرا ازوی
نشناسم در علم توحید همه بروی وبال اند هم واسطی و هم فارس عیسی بغدادی و غیر ایشان و هم
وی گفته که دیکی از خراز بر بود و نیز بسر می آمد و هم وی گفته که نزدیک است که خراز پیغمبر بودی
از بزرگی خویش امام این کار اوست و هم وی گفته که در شیخ بوسعید خراز زیرکی لنگی
در می بایست که کسی با وی نتواند رفت و در واسطی زیرکی رحمت در می بایست و در جنید
زیرکی تیزی در می بایست که وی علمی بود و هم وی گفته که خراز غایت است که فوق او
کس نیست و هم وی گفته که خراز گوید اول این کار قبول است که روی فرا مردکند و آخر
یافت و هم شیخ الاسلام گفته توحید و یافت آنست که او جای بگیرد و دیگران راکسیل کند
کسی گفت که اهل غیب با من گفتند که شناخت و یافت نه آموختنی است و نه نوشتنی و هم وی
گفته روزگاری او را می جستم خود را می یافتم اکنون خود را می جویم او را می یابم چون بیابی برهی
چون برهی بیابی کدام بیش بود او واند چون او هم پیدا شود تو نباشی چون تو نباشی او پیدا شود
کدام بیش بود او واند بایزید گوید باو نه پیوستم تا از خود نگسستم و از خود نگسستم باو نه
پیوستم کدام بیش بود او واند شیخ ابو علی سیاه گوید ماوراء النهریان می گویند که

تا نرهی نیابی و عراقیان می گویند که تا نیابی نرهی هر دو یکی است خواه سبوی بر سنگ خواه سنگ بر سبوی لیکن من با عراقیانم که سبق از و نیکوتر است ابو سعید خراز گوید مَنْ ظَنَّ اَنَّهٗ بِبَذْلِ الْمَجْهُوْدِ يَصِلُ فَمُتَعَنٍّ وَمَنْ ظَنَّ اَنَّهٗ بِغَيْرِ بَذْلِ الْمَجْهُوْدِ يَصِلُ فَمُتَمَنٍّ شیخ الاسلام گفت که وی را الطلب نیابند اما طالب باید که تا نیابدش ترک طلب نکند و هم خراز گوید رِيَاءُ الْعَارِفِيْنَ خَيْرٌ مِّنْ اِخْلَاصِ الْمُرِيْدِيْنَ وهم وی گوید تدارک کردن وقت ماضی ضائع کردن وقت باقی است و هم وی گوید هرگز هیچ نعمت از وی شاد نبوده ام و هم وی گوید روزی در مسجد حرام نشسته بودم شخصے از آسمان فرود آمد پرسید که صدق و علامت دوستی چیست گفتم وفاداری گفت صَدَقْتَ و رفت بر آسمان وقتی خراز در عرفات بود حاجیان دعا میکردند و زاری میکردند گفت مرا آرزو آمد که من هم دعائی کنم باز گفتم چه دعا کنم یعنی هیچ چیز نمانده که با من نکرده باز قصد کردم که دعا کنم هاتفی آواز داد که پس از وجود حق دعا میکنی یعنی پس از یافت ما از ما چیزی خواهی ابو بکر کتانے با بو سعید خراز نامه نوشت که تا تو از ینجا برفتی در میان صوفیان عداوت و نقار پدید آمد و الفت برخواست وی جواب نوشت که از رشک حق است بر ایشان تا با یکدیگر موانست نه گیرند ابو الحسن مُزَیّن گوید که روزی که در میان صوفیان نقار نبود آن روز را بخیر ندارند شیخ الاسلام گفت نقار نه جنگ گری را گویند نقار آنست که با یکدیگر گویند که کن و مکن یعنی بانچه موافق طریقت ایشان باشد امر کنند و از هرچه موافق آن نباشد نهی کنند تا از عهدهٔ حق صحبت بیرون آمده باشند وَمِنْ اَشْعَارِهِ الْمَنْسُوْبَةِ اِلَى الْخَرَّازِ شعر اَلْوَجْدُ يُطْرِبُ مَنْ فِى الْوَجْدِ رَاحَتُهٗ ۞ وَالْوَجْدُ عِنْدَ وُجُوْدِ الْحَقِّ مَفْقُوْدُ ۞ قَدْ كَانَ يُطْرِبُنِيْ وَجْدِيْ فَاَذْهَلَنِيْ ۞ عَنْ رُؤْيَةِ الْوَجْدِ

مَنْ بَاتَ وَجَدَ مُنفتُ تُوهُ ۔ شیخ الاسلام ابو عبدالرحمن سلمی رحمه الله در کتابے که در بیان
مبادی ارادت مشائخ اوائل و احوال ایشان جمع کرده است میگوید که ابو عبدالله جلا گفته است
که ابو سعید خراز گفت که مرا در حداثت سن جمالی صوری بود شخصے دعوے محبت من میکرد و ابرام
مے نمود و من از وے میگریختم روزی تنگدل شدم بباد یه در آمدم چون مقداری برفتم
باز نگریستم دیدم که آن شخص از عقب من می آید چون بمن نزدیک شد گفت گمان بردے
که باین از من برستی باخود گفتم اَللّٰهُمَّ اَكْفِنِيْ شَرَّهَا ونزدیک بمن چاہے بود خود را
دران چاه افگندم خداے تعالی مرا در میانه چاه نگاه داشت آن شخص بر کناره چاه بنشست
و میگریست گفتم خداوندا قادری بر آنکه مرا ازین چاه بیرون آری و از شر آن شخص نگاهدارے
دیدم که بادی در من بپیچید و از چاه بالا انداخت آن شخص پیش من آمد و دست و پاے مرا
بوسید و عذر خواهی کرد و گفت مرا قبول کن که در خدمت تو باشم و در ارادت خود چنان شد
که مرا بروی حسد می آمد از بس صدق و اخلاص که از وے دیدم و همیشه مصاحب من می بود
تا از دنیا برفت **اَحْنَفُ الهمدانی رحمه الله تعالی** وی از کبار مشائخ همدان است
وی گفته که ابتداء کار من آن بود که در بادیه بودم تنها مانده شدم و دست نیاز برداشتم
و گفتم خداوندا ضعیفم و بر جاے مانده و بضیافت تو آمده ام چون این گفتم در دل من افتاد که
مرا می گویند ترا که خوانده گفتم یارب این مملکتی است که طفیلی را گنجایش دارد ناگاه کسی از پس پشت
من آواز داد باز نگریستم دیدم که اعرابی است بر اشتر سوار گفت ای عجمی کجا میروی گفتم بمکه گفت
ترا که خوانده است گفتم نمی دانم گفت وی درین راه نه استطاعت شرط کرده است گفتم آری
ولیکن من طفیلی ام گفت نیکو طفیلیے تو مملکت کشاده است گفت میتوانے که این شتر را نگاهداری
کنی گفتم آری از شتر فرود آمد و بمن داد و گفت برو بخانه خداے تعالی **ابو شعیب المقفع
رحمه الله تعالی** نام وے صالح است ساکن مصر بوده و در روزگار ابو سعید خراز بوده
هفتاد حج گذارده بوده پیاده در هر حجی از صخره بیت المقدس احرام بستی و بباد یه
بتوکل در آمدے بر توکل گویند در آخرین حج سگے دید در بادیه که از تشنگی زبانش از دهان
بیرون آمده بود بانگ زد که کیست که هفتاد حج بیک شربت آب بخرد شخصی یک شربت آب
بوے داد آن را بآن سگ داد و گفت این بهتر است مرا از حجهای من زیرا که رسول صلی الله
علیه وآله وسلم فرموده است که فِيْ كُلِّ ذَاتِ كَبِدٍ حَرَّى اَجْرٌ **ابو عقال بن علوان**

المغربی رحمه الله تعالی از مشائخ معروف است و با ابو هارون اندلسی صحبت داشته
و بمکه برفته است از دنیا و قبر وی آنجاست ابو عثمان مغربی گفته است که بعضی از اصحاب ابو عقال
مرا گفتند که وی در مکه چهار سال هیچ نخورد و هیچ چیز نیاشامید تا بمرد و بعضی بیشتر ازین گفته اند
وی گفته که با من هفتاد درگوه دار بودند در مکه قحط افتاد همه بمردند جز من و شش تن دیگر
هفده روز گذشت هیچ نیافتیم از زندگانی نومید شدیم در سر من افتاد که تا رکن خانه
بروم و آنرا در برگیرم و بر آنجا بمیرم خواستم که برخیزم نتوانستم برزمین بخزیدم و خود را
بآنجا رسانیدم در رکن خانه را در بر گرفتم و این چند بیت بر خاطر من بگذشت و گفته شد
دیدم که جان بر تن من بازگشت و آن ابیات اینست شعر عَقَدْتُ عَلَیْكَ مُكْمِنَاتِ
خَوَاطِرِیْ ✤ عَقْدَ الرَّجَاءِ فَالْزَمْتُكَ حُقُوْقًا ✤ اِنَّ الزَّمَانَ عَدَا عَلَیَّ
فَنَادَنِیْ ✤ عِلْمًا بِاَنَّكَ صَاحِبِیْ تَصْدِیْقًا ✤ یَا نَاذِرِیْ یَوْمًا بِوَجْهِ مَسَاءَةٍ
اِلَّا عَمَدْتُ بِهٖ اِلَیْكَ طَرِیْقًا ✤ حَسْبِیْ بِاَنَّكَ عَالِمٌ بِمَصَالِحِیْ ✤ اِذْ كُنْتَ
مَامُوْنًا عَلَیَّ شَفِیْقًا باز گشتم و پشت بزمزم نهادم ناگاه غلامی سیاه آمد و بره بریان
و نان بسیار و کاسهٔ بزرگ طعام همراه او و گفت ابو عقال تویی گفتم آری آنرا پیش من بنهاد
یاران را اشارت کردم خزان خزان بیامدند و من در میان ایشان همچو یکی از ایشان بودم

حماد قرشی قدس الله تعالی سره کنیت او ابو عمرو است بغدادی است از بزرگان
مشائخ بوده جنید بوی میرفته است جعفر خلدی گوید چند روز برآمد که حماد قرشی را ندیدم
بدر سرای او شدم وی نبود بنشستم تا بیامد در حجره شدم وی چیزی خوردنی
نداشته بود مقنعهٔ از سر اهل خود باز کرده و فروخته بچیزی داده در آورد و پیش اصحاب نهاد
شخصی در آمد و سی دینار زر آورد و ویرا میداد و وی می پیچید آخر سوگند خورد و نپذیرفت
اهل وی از خانه آواز داد که امروز مقنعهٔ من فروخته است و چیزی خریده بنگرید که چه
می کنید جعفر خلدی گوید پیش جنید رفتم و آن قصه را باز گفتم جنید او را بخواند گفت علم آن

بامن بگوی گفت ببازار شدم و آن مقنعه دلال را دادم گرد بر آمد و آنرا بفروخت آوازی
شنیدم که گفتند این را برای ما کردی جواب آن بتو آید آن سی دینار جواب آن بود که از آن
چیز برفتم جنید او را گفت اصبت صواب کردی که دو گرفتی شیخ الاسلام گفت نگرید که برادرش
غره گردید **ابو الحسین نوری قدس الله سره** از طبقه ثانیه است و نام وی احمد بن محمد
و گویند محمد بن محمد و احمد درست تر است معروف است بابن البغوی پدر وی از بغشور
است که شهری بوده در میان هرات و مرو و منشاء و مولد وی بغداد بوده با سری سقطی و
محمد بن علی قصاب و احمد ابی الحواری صحبت داشته و ذوالنون مصری را دیده بود و از
اقران جنید بود اما تیز وقت تر از جنید بود جنید بعلم مه بود و نوری به زندگانی وی شوری
داشت وقتی جنید را از صبر و توکل چیزی پرسید نخواست که جواب گوید نوری بانگ
برو زد که تو وقت محنت صوفیان بیکسوی باز شدی دوست در دانشمندی زدی سخن این طائفه
نگوی و وی پیش از جنید برفته از دنیا سنه خمس و تسعین و مائتین و فی تاریخ الیافعی رحمه الله
انه توفی سنه ست و ثمانین و مائتین چون نوری برفت جنید گفت ذَهَبَ نِصْفُ
هٰذَا الْعِلْمِ بِمَوْتِ النُّوْرِیِّ نوری همیشه تسبیح داشتی در دست وی را گفتند تستجلب
الذکر گفت لَا اَسْتَجْلِبُ الْغَفْلَةَ گفتند باین تسبیح می خواهی که الله تعالی را یاد تو بود
گفت نی بلکه باین تسبیح غفلت می جوییم و هم وی گفته لَا یَغُرَّنَّكَ صَفَاءُ الْعُبُوْدِیَّةِ
فَاِنَّ فِیْهِ نِسْیَانَ الرُّبُوْبِیَّةِ و وی را گفتند که الله تعالی را بچه شناختی گفت بالله گفتند پس
عقل چیست گفت عاجز است راه ننماید مگر بعاجز و هم وی گفته که هرگاه الله تعالی خود را
از کسی باز پوشید هیچ دلیل و خبر او را با و نرساند اِذَا سَتَرَ الْحَقُّ عَنْ اَحَدٍ لَمْ یَهْدِهٖ
اِسْتِدْلَالٌ وَلَا خَبَرٌ شیخ الاسلام گفت جوانی خراسانی با براهیم قصار آمد گفت می خواهم

نوری را به بینم گفت او چند سالی نزدیک ما بود هیچ از دهشت بیرون نیامد یکسال گرد شهر می گشت باکس نیامیخت دو سال در ویرانهٔ خانهٔ بر کرا گرفت هیچ بیرون نیامد مگر به نماز و سالی زبان باز گرفت باکس سخن نگفت آن جوان گفت البته میخواهم که او را به بینم وی را بنوری دلالت کرد چون در آمد نوری گفت باکه صحبت داشته گفت با شیخ ابو حمزهٔ خراسانی گفت آنمرد که از قرب نشان میدهد و اشارت می کند گفت آرے گفت چون باو رسی وی را سلام گوی و بگو اینجا که مائیم قرب بُعد بعد است ابن الاعرابی گوید قرب نگویند تا مسافت نبود و تا مسافت بود و دو گانگی بجای بود پس قرب بُعد بود و هم نوری گفته که ساعتے از عارف بر مولی گرامی تر از تعبد متعبدان هزار هزار سال و هم وے گفته نَظَرْتُ یَوْمًا اِلَی النُّوْرِ فَلَمْ اَزَلْ اَنْظُرُ اِلَیْهِ حَتّٰی صِرْتُ ذٰلِكَ النُّوْرَ

سید الطائفه جنید البغدادی

قدس سره از طبقهٔ ثانیه است کنیت او ابو القاسم است و لقب وے قواریری و زجاج و خراز است قواری و زجاج ازان گویند که پدر وے آبگینه فروختی و فی تاریخ الیافعی اِنَّ الْخَزَّازَ بِالْخَاءِ الْمُعْجَمَةِ وَالزَّاءِ الْمُشَدَّدَةِ الْمُكَرَّرَةِ وَاِنَّمَا قِيْلَ لَهُ الْخَزَّازُ لِاَنَّهٗ كَانَ يَعْمَلُ الْخَزَّ گویند اصل وی از نهاوند ست و مولد و منشا وے بغداد مذهب ابو ثور داشت صاحب شافعی و گفته اند مذهب سفیان ثوری داشت با سری سقطی و حارث محاسبی و محمد قصاب صحبت داشته بود و شاگرد ایشان بود وے از ائمه و سادات این قوم است و همه نسبت بوی درست کنند چون خراز و رویم و نوری و شبلی و غیرهم ابو العباس عطا گوید اِمَامُنَا فِیْ هٰذَا الْعِلْمِ وَمَرْجِعُنَا الْمُقْتَدٰی بِهِ الْجُنَیْدُ خلیفهٔ بغداد رویم را گفت ای بی ادب وی گفت من بی ادب باشم و نیم روز با جنید صحبت داشته ام یعنی هر کس با وے نیم روز صحبت داشته باشد از وی بی ادبی نیاید فکیف که بیشتر شیخ ابو جعفر حداد گوید اگر عقل مردی بودی بر صورت جنید بودے گفته اند ازین طائفه سه تن بوده اند که ایشان را چهارم نبوده جنید ببغداد و ابو عبد الله جلا بشام و ابو عثمان حیری به نیشاپور در سنهٔ سبع و تسعین

ومائتین برفته از دنیا کَذَا فِی کِتَابِ الطَّبَقَاتِ وَالرِّسَالَةِ الْقُشَیْرِیَّةِ وَفِی تَارِیْخِ الْیَافِعِیْ
اِنَّهٗ مَاتَ سَنَةَ ثَمَانٍ وَتِسْعِیْنَ وَمِائَتَیْنِ وَقِیْلَ سَنَةَ تِسْعٍ وَتِسْعِیْنَ وَمِائَتَیْنِ وَ
اللّٰهُ تَعَالٰی اَعْلَمُ روزی جنید در ایام صغر با کودکان بازی میکردی سری سقطی گفت مَا تَقُوْلُ فِی
الشُّکْرِ یَا غُلَامُ گفت اَلشُّکْرُ اَنْ لَا تَسْتَعِیْنَ بِنِعَمِهٖ عَلٰی مَعَاصِیْهِ سری گفت بسیار می ترسم
که بهرهٔ تو همین از زبان تو باشد جنید گفت همیشه از آن سخن ترسان بودم تا آنکه بسوزی بروی
درآمدم وآنچه محتاج الیه وے بود همراه بردم گفت بشارت باد ترا که از حضرت حق سبحانه
درخواسته بودم که این را بر دست مفلحی یا موفقی بمن رساند جنید گفت که سری مرا گفت که
مجلس نه و مردم را سخن گوی و من نفس خود را متهم میداشتم واستحقاق آن نمیدانستم تا آنکه
حضرت رسالت را صلی اللہ علیه وآله وسلم در یکے از شبهاے جمعه در خواب دیدم که گفت کَلِّمْ
عَلَی النَّاسِ بیدار شدم و پیش از صبح بدر خانهٔ سری رفتم در بکوفتم گفت مرا راست گو
نداشتی تا ترا نگفتند پس بامداد مجلس نهادم وآغاز سخن کردم خبر منتشر شد که جنید سخن میگوید
جوانی ترسا نه در لباس ترسایانه بر کنار مجلس بایستاد و گفت اَیُّهَا الشَّیْخُ مَا مَعْنٰی قَوْلِ
رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ اِتَّقُوْا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ فَاِنَّهٗ یَنْظُرُ
بِنُوْرِ اللّٰهِ جنید گفت ساعتے سر در پیش افگندم پس سر برداشتم و گفتم اسلام آور که وقت
اسلام تو رسیده است امام یافعی گوید که مردمے پندارند که جنید را درین یک کرامت
است و من می گویم درین دو کرامت است یکے اطلاع وے بر کفر آن جوان و دیگر
اطلاع وے بر آنکه وی در حال اسلام خواهد آورد جنید را گفتند این علم از کجا میگوئے
گفت اگر از کجا بودے بر سیدی و وے گفته تصوف آنست که ساعتے نشینی بے تیمار
شیخ الاسلام گفت که بے تیمار چه بود یافت بی جستن و دیدار بی نگریستن که بیننده در دیدار

عملتست و وی گفته اِسْتِغْرَاقُ الْوَجْدِ فِي الْعِلْمِ خَيْرٌ مِنْ اِسْتِغْرَاقِ الْعِلْمِ فِي الْوَجْدِ
وهم وی گفته اَشْرَفُ الْمَجَالِسِ وَاَعْلَاهَا الْجُلُوْسُ مَعَ الْفِكْرَةِ فِي مَيْدَانِ
التَّوْحِيْدِ وهم وی گفته اصْرِفْ هَمَّكَ اِلَى اللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ وَاِيَّاكَ اَنْ تَنْظُرَ بِالْعَيْنِ
الَّتِيْ بِهَا تُشَاهِدُ اللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ اِلٰى غَيْرِ اللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ فَتَسْقُطَ عَنْ عَيْنِ اللّٰهِ وهم وی
گفته که موافقت با یاران بهتر از شفقت شیخ الاسلام گفت طاعت داری باز حرمت داری وهم جنید گوید
مردمان پندارند که من شاگرد سری سقطیام من شاگرد محمد بن علی القصابم از وی پرسیدم که تصوف
چیست گفت ندانم لٰكِنْ خُلُقٌ كَرِيْمٌ يُظْهِرُهُ الْكَرِيْمُ فِيْ زَمَانٍ كَرِيْمٍ مِنْ رَجُلٍ كَرِيْمٍ بَيْنَ قَوْمٍ كِرَامٍ
شیخ الاسلام گفت که سخنی ظریف و نیکوست که اول گفت ندانم پس گفت خلقی است کریم
ظاهر می کند آنرا کریم در زمان کریم از مردم کریم میان قوم کریمان و اللہ تعالی داند که آن
خلق چیست شیخ الاسلام گفت اِذَا صَافٰى عَبْدًا اِرْتَضَاهُ بِخَالِصَتِهٖ وَعَدَّهٗ مِنْ
خَاصَّتِهٖ اَلْقٰى اِلَيْهِ كَلِمَةً كَرِيْمَةً مِنْ لِسَانٍ كَرِيْمٍ فِيْ وَقْتٍ كَرِيْمٍ
عَلٰى مَكَانٍ كَرِيْمٍ بَيْنَ قَوْمٍ كِرَامٍ اَلْكَلِمَةُ الْكَرِيْمَةُ سخنی تازه بدست بیخودی از حق
فرستاینده و بقمع گوش آسوده بر دل تشنه بگزاینده و بجان فراازل نگران ساننیده
سخنے از دوستی و از دوست نشان تشنه را شراب و خسته را درمان شنیدن آسان و از وی
باز رستن نتوان سه دُخُوْلُكَ مِنْ بَابِ الْهَوٰى اِنْ اَرَدْتَهٗ يَسِيْرٌ وَلٰكِنَّ
الْخُرُوْجَ عَسِيْرٌ من لسان کریم از زبانی و چه زبان از حق ترجمان و بر نامہ
صحبت عنوان نه گوینده دانست و نه زبان سخن همه بگوش شنوند و آن بجان فِيْ وَقْتٍ
كَرِيْمٍ در چه زمان در زمانے که جز از حق یاد نیست در ان و گذشته عمر خجل است از نیکوئی آن

ادعمہ جہانیان از آرزوی آن گریان علیٰ مکانٍ کریمٍ جائی کہ نہ دل پراگندہ و نہ زبان خواہندہ
و نہ مستمع باز نگرندہ بینَ قومٍ کرامٍ نزدیک محقق گویان و مستمع سوزان و ناظر بہ ستان
شیخ الاسلام گفت کہ وقتی جنید باذوالنون فرا کلیج مجنون رسید وی را گفت ہر انگوسئے کہ
این جنون از تو چیست جواب داد حُبِستُ فِی الدُّنیا فجُنِنتُ بِفِراقِہٖ جنید را پرسیدند
کہ بلا چیست گفت البلاءُ ہُوَ الغفلۃُ عنِ المُبلی و شبلی را پرسیدند کہ عافیت چیست
گفت العافیۃُ قرارُ القلبِ مَعَ اللّٰہِ لحظۃً شخصی جنید را گفت کہ پیران خراسان
را بران یافتم کہ حجاب سہ است یک حجاب خلق است و دوم دنیا و سوم نفس جواب داد کہ این
حجاب دل عامست خاص محجوب بچیز دیگر است رُؤیۃُ الاعمالِ و مُطالعۃُ الثوابِ
علیہا و رُؤیۃُ النِّعَمِ شیخ الاسلام گفت آنکہ کردار خود بیند دل او از اللہ محجوب است
و آنکہ پاداش جوید بران و آنکہ از منعم بنعمت نگرد ہم محجوب است واسطی گفتہ مُطالعۃُ
الاعواضِ علی الطاعاتِ مِن نِسیانِ الفضلِ پاداش طاعت فرا جستم
آمدن و طلب کردن ثواب فضل و منت اللہ تعالی را فراموش کردنست و ہم واسطے گفتہ
ایاکم و لذّاتِ الطاعاتِ فانّہا سمومٌ قاتلۃٌ فارسی عیسی بغدادی گفتہ است
حلاوۃُ الطاعاتِ والشرکُ سواءٌ شیخ الاسلام گفت تا از خود نہ پسندی
خوشی نیابد و لذت نیابی و پسند از خود شرکست طاعت بگذار چنانکہ فرمان است بشرط
علم و سنت و انگاہ از خود مپسند و بوی سیار و مبند خود بر روی دیوزن اذا محاسنی
اللاتی استر بہا ہی الذنوب۔ فقل لی کیف اعتذر سُئل الجنید

یَکُوْنُ عَطَاءٌ مِنْ غَیْرِ عَمَلٍ فَقَالَ کُلُّ الْعَمَلِ مِنْ عَطَایَہٖ یَکُوْنُ ابو جعفر
بن الکرنبی قدس اللہ روحہ از اقران جنید است وگفتہ اند از استادان وے و
از اجلۂ مشائخ بود جعفر خلدی گوید کہ جنید در روز وفات ابن الکرنبی بالاے سر وے
نشستہ بود سر خود بآسمان برداشت ابوجعفر گفت بعد است وی سر خود بسوی زمین فرو
افگند ابوجعفر گفت بعد نست ودوری معناہ اِنَّ الْحَقَّ اَقْرَبُ اِلَی الْعَبْدِ مِنْ اَنْ
یُّشَارَ اِلَیْہِ فِیْ جِہَۃٍ کہمش بن الحسین الہمدانی رحمہ اللہ تعالی کنیت وے
ابو محمد بود از ہمدان بودہ وبا بسیاری از مشائخ صحبت داشتہ بود وے گفتہ است کہ شبی
در ہمدان در خانۂ خود نشستہ بودم یکی در بزد با خود گفتم جنید باشد چون در بکشادم جنید بود
سلام کرد وگفت قاصد بزیارت تو آمدہ ام معلوم شد استی خاطر تو د باز گشت دیگر روز وی
در ہمدان طلب کردم نیافتم واز جمعے کہ در بغداد برسیدند پرسیدم کہ فلان وقت وی
غائب بود ہیچکس نشان نداد ہمان شب آمدہ بود ورفتہ عمرو بن عثمان المکی الصوفی
رحمہ اللہ تعالی از طبقۂ ثانیہ است کنیت او ابو عبد اللہ است استاد حسین منصور حلاج است
نسبت با جنید درست کند وباخر از صحبت داشتہ واز اقران ایشان است وابو عبد اللہ
نباجی را دیدہ بود وکَانَ یَقُوْلُ مَا صَحِبْتُ اَحَدًا کَانَ اَنْفَعَ لِیْ صُحْبَۃً وَرُؤْیَۃً
مِنْ اَبِیْ عَبْدِ اللہِ النَّبَاجِیِّ وعالم بودہ بعلوم حقائق اصل وی از یمن است سخن او باریک
شد وی را بکلام منسوب کردند ومہجور ساختند واز مکہ بیرون کردند بجدہ رفت وی را قاضی کردند

وَفِي كِتَابِ صِفَةِ الصَّفْوَةِ لِابْنِ الْجَوْزِي اَنَّهُ تُوُفِّيَ بِبَغْدَادَ سَنَةَ سِتٍّ وَّتِسْعِيْنَ وَمِائَتَيْنِ
وَقِيْلَ سَبْعٍ وَّتِسْعِيْنَ وَمِائَتَيْنِ وَقِيْلَ اِحْدٰى وَتِسْعِيْنَ وَيُقَالُ اِنَّهُ تُوُفِّيَ بِمَكَّةَ وَالْاَوَّلُ اَصَحُّ
وی گفته اَلْمُرُوَّةُ التَّغَافُلُ عَنْ زَلَلِ الْاِخْوَانِ وَقَالَ اَبُوْحَفْصٍ اَلْمُرُوَّةُ اَنْ تَبْذُلَ لِاِخْوَانِكَ جَاهَكَ وَمَالَكَ
فِي الدُّنْيَا وَتَخُصُّهُمْ بِالدُّعَاءِ فِي الْعُقْبٰى وهم عمر بن عثمان گفته لَا يَقَعُ عَلٰى كَيْفِيَّةِ الْوَجْدِ عِبَارَةٌ لِاَنَّهٗ سِرُّ اللّٰهِ عِنْدَ الْمُؤْمِنِيْنَ
یعنی عبارت بر کیفت وجد دوستان نیفتد زیراکه آن سر حق است بنزدیک مومنان و هرچه
عبارت بنده اندران تصرف تواند کرد آن سر حق نباشد ازانکه تکلف بنده بالکلیه
از اسرار ربانی منقطع بود و گویند که عمرو باصفهان آمد نوجوانے بصحبت وی بپیوست
پدروی مانع آمد بیمار شد و مدتی برآمد روزی عمرو برخاست و با جمعی فقرا بعیادت وے
رفت آن جوان التماس کرد که قوال چیزے بخواند عمرو بقوال اشارت کرد این بیت بخواند
؎ مَا لِيْ مَرِضْتُ فَلَمْ يَعُدْنِيْ عَائِدٌ ؛ مِنْكُمْ وَيَمْرَضُ عَبْدُكُمْ فَاَعُوْدُ
چون بیمار این بشنید برخاست و بنشست و شدت بیماری او کمتر شد گفت دیگر
بخوان قوال این بیت بخواند ؎ وَاَشَدُّ مِنْ مَرَضِيْ عَلَيَّ صُدُوْدُكُمْ ؛ وَصُدُوْدُ
عَبْدِكُمْ عَلَيَّ شَدِيْدُ بیماری از وی زائل شد و صحیح النفس برخاست و پدر از
اندیشه که در دلش گذشته بود توبه کرد و ویرا بعمرو تسلیم کرد و یکے از بزرگان طریقت شد
روزی علی سهل ویرا گفت مَا قَانُوْنُ الَّذِيْ كُنْتَ فِي الْجُمْلَةِ گفت وجود افراده مع معرفة او صافه یافت
یگانهٔ داشتن او و پس شناختن صفات او شیخ الاسلام گفت که آدمی افراد مولیٰ نیابد آنکه افراد مولے
یابد نه آدمی است این که می خورد و می خسپد چیزی دیگر است شاه شجاع کرمانی قدس الله روحه

از طبقهٔ ثانیه است از اولاد ملوک بوُد از رفیقان ابوحفص است با ابوتراب نخشبی و آبوعبد الله ذراع بصری و ابوعبید بسری صحبت داشته استاد ابوعثمان حیری است و وی با قبا رفتی و باب فرغانے و نوری و سیروانی و حیرے با طیلسان رفتندے و دقاق با گلیم در زیّ گردان و شاه پس از ابوحفص برفته از دنیا مَاتَ بَعْدَ سَنَةِ سَبْعِيْنَ وَمِائَتَيْنِ وَقِيْلَ قَبْلَ الثَّلْثِمِائَةِ و ویرا کتابے است ردّ بر یحیی معاد رازی در فضل غنا بر فقر که یحیی کرده و وی آن جواب باز داده و فقر را بر غنا فضل نهاده چنانچه هست شیخ الاسلام گفت از فضل درویشی ترا آن تمام است و کفایت که مصطفے صلی الله علیه وآله وسلم درویشے بر توانگری گزید و حضرت حق ویرا آن اختیار کرد و بپسندید شاه شجاع بزرگ بوده خواجه یحیی عمار گفته شاه شاهے بود روزے ابوحفص نشسته بود در نشابور شاه شجاع بر سرے بایستاد با قبا و از وے چیزے پرسید ابوحفص باز نگریست او را دید با قبا گفت بجدا ئی که تو شاهے گفت من شاهم و ران سوال بجائے آورد که شاه است دانست که آن سوال جز وے نتواند کرد گفت با قبا شاه گفت وَجَدْنَا فِي الْقَبَا مَا طَلَبْنَا فِي الْعَبَا شیخ الاسلام گفت شاه شجاع چهل سال نخفته بود بر لمع وقتے در خواب شد حق تعالیٰ را بخواب دید بیدار شد و این بیت بگفت - رَأَيْتُكَ فِي الْمَنَامِ سُرُوْرَ عَيْنِيْ ﴿ فَاَحْبَبْتُ التَّنَعُّسَ وَالْمَنَامَا پس از ان پیوسته همی خفتی یا ویرا خفته یا فتندے یا در طلب خواب لِلْمَجْنُوْنِ ع وَاِنِّيْ لَاسْتَغْشِيْ وَمَا لِيْ غَشِيَّةٌ ﴿ لَعَلَّ خَيَالًا مِنْكَ يَلْقٰى خَيَالِيَا ﴿ روزی شاه در مجلس نشسته بود درویشے بر پاے خاست و دو من نان خواست کسی نمیداد شاه گفت کیست که پنجاه حج من بخرد بدو من نان و باین درویش دهد فقیهی آنجا نشسته بود آنرا بشنید گفت اَيُّهَا الشَّيْخُ استخفاف میکنی با شریعت گفت هرگز بود در آیت ننهادم کردار خود را چه قیمت نهم و هم وے گفته مَنْ غَضَّ بَصَرَهٗ عَنِ الْمَحَارِمِ

وَاَمْسَكَ نَفْسَهٗ عَنِ الشَّهَوَاتِ وَعَمَّرَ بَاطِنَهٗ بِدَوَامِ الْمُرَاقَبَةِ وَظَاهِرَهٗ
بِاتِّبَاعِ السُّنَّةِ لَمْ يُخْطِئْ لَهٗ فِرَاسَةٌ ابوعثمان حیری قدس الله تعالے
روحه از طبقهٔ ثانیه است نام وی سعید بن اسمعیل الحیری النیسابوریست اصل وے
از رے است شاگرد شاه شجاع است و با ابوحفص حداد و یحیی معاد رازے صحبت داشته
است امام و یگانهٔ وقت بود استاد نشابوریان نسبت با شاه شجاع از مرو بنشابور آمده
ابوحفص وی را گفت اینجا بایست که شاه آنجا اشغال و عیال دارد تو کسے ندارے
شاه بازگشت و وی پیش ابوحفص بایستاد ابوحفص برائے وے مجلس نهاد در ماه
ربیع الاول سنه ثمان و تسعین و مائتین برفته از دنیا و قبر وے در نشابور است وی را
گفتند جوانمردان کراند گفت ایشانکه خود را نه بینند و هم وے گفته اَلشَّوْقُ مِنْ
شَعَائِرِ الْمَحَبَّةِ و وی را امام و مقتدائے ربانی گفته اند و ربانی آن بود که شاگردان را
بالکینه علم بپروراند تا قوی شود علم بهن را و وے چنان بود در سخن ضعیف است اما در
معاملت نیکوست و هم وے گفته اَلتَّهَاوُنُ بِالْاَمْرِ مِنْ قِلَّةِ الْمَعْرِفَةِ بِالْاٰمِرِ
زکریا بن دلویه رحمه الله تعالی کنیت وے ابویحیی است از اهل نشابور بوده است
از شاگردان احمد حرب از جملهٔ زهاد و متوکلان بوده و در لقمه نیک با احتیاط بوده و از کسب
خود خوردے ابوعثمان حیرے رحمه الله گفته هر که چون ابویحیی زید او را اندیشهٔ مرگ
نبود و اندیشهٔ بعد از مرگ هم نبود و وفات وے در سنه اربع و تسعین و مائتین بوده
نشابور زکریا ابن یحیی الهروی رحمه الله از کبار مشائخ بوده و مستجاب الدعوه
احمد حنبل رحمه الله گفته است زکریا از جملهٔ ابدال است ابوسعید زاهد گفته است زکریا
را دیدم و با وے صحبت داشتم از جملهٔ صدیقان بود و وفات وے در هرات بوده در
رجب سنه خمس و خمسین و مائتین زیاد الکبیر الهمدانی رحمه الله تعالے

از همدان بود و در صحبت جنید قدس سره بوده و فقیه و مستجاب الدعوة گفته که وقتی در مسجد آدینه شدم زیاد را دیدم در محراب نشسته و دعاے استسقا می کند هنوز دعا باآخر نرسیده بود که باران چنان بگرفت که بخانه باز نتوانستیم آمد **ابو عثمان مغربی قدس اللہ سرہ** وے از طبقۂ پنجم است نام وے سعید بن سلام المغربی است شاگرد ابو الحسین صائغ دینوریست از ناحیت قیروان مغرب بوده سالها در مکہ مجاور ست کرده بوده وآنجا سید الوقت یگانۂ مشائخ بوده آنجا ویرا قضیه افتاد بنشابور آمد و در نشابور برفت در سنہ ثلاث وسبعین وثلاثمایہ قبر وے در نشابور است بپہلوے ابو عثمان حیری وابو عثمان نصیبی هر سه بپہلوے یکدیگر اند صحبت داشته با ابو علی کاتب وحبیب مغربی وابو عمرو زجاج وابو یعقوب نهرجوری را دیده بود وصاحب کرامات ظاهر بوده وفراست تیز وے گفته که ابتدا در آمدن من درین کار آن بود که من اسپے وسگے داشتم ودر یکے از جزائر پیوسته شکار می کردم وکاسهٔ داشتم چوبین که دران شیر می کردم روزے خواستم که از ان کاسه شیر خورم آن سگ بانگ بسیار کرد وبر من حمله آورد چنانکه مرا از شیر خوردن باز داشت چون بار دوم قصد کردم که شیر خورم باز بر من حمله کرد چون بار سوم خواستم که بخورم سر در ان کاسه کرد وشیر را خوردن گرفت در ساعت آماس کرد وبمرد همانا وی دیده بود که ماری سر دران شیر کرده بود وخود را فداے من کرد چون آن را دیدم توبه کردم ودرین کار آمدم شیخ الاسلام گفت که ابو الحسین کواشانی مرا گفت که ابو عثمان مغربی مرا گفت که آن روز که من از دنیا بروم فرشتگان خاک پاشند ابو الحسین گفت که وی چون برفت من حاضر بودم در نشابور کس کس را نمیدید از بسیاری گرد شیخ الاسلام گفت که وے سی سال در مکه بود در حرم بول نکرده بود حرمت حرم را ابو عثمان گفته لَا يَصْلُحُ هٰذَا الْأَمْرُ إِلَّا بِإِبَاحَةِ الدَّمِ وهم وے گفت الْاِعْتِكَافُ حِفْظُ الْجَوَارِحِ تَحْتَ الْأَوَامِرِ وهم وے گفته هر که صحبت توانگران بر صحبت درویشان گزیند اللہ تعالیٰ ویرا بمرگ دل مبتلا کند وهم وے گفته اَلْعَاصِيْ خَيْرٌ مِّنَ الْمُدَّعِيْ لِأَنَّ الْعَاصِيْ أَبَدًا يَطْلُبُ طَرِيْقَ تَوْبَتِهٖ وَالْمُدَّعِيْ يَتَخَبَّطُ أَبَدًا فِيْ خَيَالِ دَعْوَاهُ **ابو طالب خزرجی رحمہ اللہ تعالیٰ** از جمله مشائخ بوده از وے کرامات ظاهر شد ابو عثمان مغربی گوید ابو طالب را دیدم با مرغان سخن می گفت وهم ابو عثمان گوید که با ابو طالب در سفر بودم در راه

از سباع خوف عظیم پدید آمد و سباع بسیار بودند من گفتم سگتر می باید گذشت ابو طالب
شب آنجا مقام کرد و من هیچ نخفتم از خوف و او بخفت پس مرا گفت چرا نخفتی گفتم از خوف سباع
خوابم نیامد گفت هر کرا خوف حق بود از هیچ چیز نترسد چون تو از سباع میترسی بعد ازین
با من صحبت نداری و برفت وی گفته است در مناجات الهی اگر نه فرمان تو بودی کراز هره
بودی که نام تو بر زبان راندی **طلحة بن محمد بن محمد الصباح النیلی** رحمه الله از کبار اصحاب
ابو عثمان حیری است مات سنه اثنین و ثلثمایه ابو عثمان مغربی ویرا گفت خواهی که ترا پندی
دهم که پنجاه سال است تا خلق را پند میدهیم و نمی پذیرند گفت خواهم گفت تهمت بر کردار
خود نه تا قیمت گیرد و تهمت از خلق برگیر تا جنگ برخیزد شیخ الاسلام گفت که صحبت
بالله تعالی سه جزو است دیدن فضل او و عیب خود و عذر خلق و این را چهارم نیست عذر
خلق بین که همه آن میرود که او می خواهد ایشان زیر قدر و حکم او مضطر اند و عیب خود بین تا
منت یاد آید شیخ الاسلام گفت که ابو عثمان نصیبی گفت که شبلی گفت که دست بسر ابو یعقوب
میدانی فرود آوردم دران وقت که بصر میرفتم گفتم جابرک الله هیچ موی نبود بر تن
او که نگفت آمین **ابو العباس بن مسروق قدس الله سره** از طبقه ثانیه است نام
وی احمد بن محمد بن مسروق است از اهل طوس است ببغداد ساکن شد و هم آنجا از دنیا
رفت در سنه تسع و تسعین و ماتین و گفته اند که در صفر سنه ثمان و تسعین و ماتین والله تعالی
اعلم جنید از وی حکایت کند از استادان ابو علی رودباری است شاگرد حارث محاسبی
و سری سقطی و محمد بن منصور و محمد بن الحسین البرجلانی است با ایشان صحبت داشته
از قدما مشائخ قوم است و اجله ایشان شیخ الاسلام گفت که ابو العباس مسروق بغدادی
گوید که شب شنبه نشسته بودم و مادر و پدر من می گریستند از صبحی آنکه من از نماز آدینه
آمده بودمی و از بس که به پیران بودمی و سخنان که شنیده بودمی سُئل عن التصوف

فَقَالَ خُلُوُّ الْاَسْرَارِ مِمَّا مِنْهُ بُدٌّ وَتَعَلُّقُهَا بِمَا لَيْسَ مِنْهُ بُدٌّ وہم وے
گفتہ مَنْ تَرَكَ اللّٰهَ بَيْنَ عَاشَ فِي رَاحَةٍ شیخ ابوالعباس مؤزہ زن
بغدادی رحمہ اللہ شیخ الاسلام گفت کہ وے گفتہ کہ نفس خویشتن را مشغول کن پیش
از انکہ ترا در شغل افگند لَقَدْ جَلَبَ الْفَرَاغُ عَلَيْكَ شُغْلًا ۞ وَاَسْبَابُ
الْبَلَاءِ مِنَ الْفَرَاغِ ابوعبداللہ المغربی قدس سرہ از طبقۂ ثانیہ است نام
وے محمد بن اسمعیل است گویند کہ استاد ابراہیم خواص و ابراہیم بن شیبان کرمانشاہے
و ابوبکر بیکندیست و شاگرد ابوالحسین علی رزین ہرویست و عمر ابوعبداللہ صد و بیست
و دو سال بود و عمر استاد وی ابوالحسین صد و بیست سال بود۔ و ابوالحسین شاگرد عبدالواحد
زید بصریست و عبدالواحد زید شاگرد حسن بصری است رحمہم اللہ تعالےٰ و قبر ابوعبداللہ
بر سر کوہ طور سیناست پہلوے استاد وے ابوالحسین علی بن رزین در زیر درخت
خرتوت گویند کہ در سنہ تسع و سبعین و مائتین برفتہ از دنیا و درست تر آنست کہ
در سنہ تسع و تسعین و مائتین برفتہ از دنیا شیخ الاسلام گفتہ کہ وی ہرگز تاریکے
ندیدہ بود آنجا کہ خلق را تاریکے بودے ویرا روشنی بودے وے گفتہ کہ بآن خدائے
کہ ابوعبداللہ مغربے را بیافرید کہ اگر اللہ تعالیٰ مؤنت شہوت را از من باز ستاند
مرا دوستر از ان باشد کہ اکنون مرا گوید در بہشت شو این آنست کہ علی بن ابی طالب
کرم اللہ وجہہ گفت اگر مرا اختیار دہند کہ در بہشت شو یا در مسجد من در مسجد شوم کہ
بہشت نصیب منست نزدیک او و مسجد نصیب اوست نزدیک من وقتی ابوعبداللہ
مغربی بر سر کوہ سینا سخن می گفت سخن بجای رسید کہ گفت بندہ با وچندان نزدیکے
جوید کہ فرو ماند فرد را سنگ از کوہ بجنبید و پارہ پارہ مے شد و بہامون

یعنے برای خدائے تعالیٰ ۱۲

نافی گردد ۱۲ ... اکثر زمرہ مشغول سازد ... الی آنست کہ فراغ خاطر ... فاصل این است آنست کہ شیخ الاسلام ذکر کردہ ... سکون واو و فتح زای ... حادثہ ... فوز ابتقدیر موافق ساخت ... فانی ... قوی من الی التدبیر [illegible]

[illegible]

می آمد و وی گفته اَفْضَلُ الْاَعْمَالِ عِمَارَةُ الْاَوْقَاتِ فِی الْمُوَافِقَاتِ و هم وے گفتہ مَا فَطَنَتْ لِاَهْلِ هٰذِهِ الطَّائِفَةِ وَاحْتَرَقَتْ بِمَا فَطَنَتْ وَلِاَبِیْ عَبْدِ اللّٰهِ الْمُغْرِبِیْ قُدِّسَ سِرُّهٗ یَا مَنْ یَعُدُّ الْوِصَالَ ذَنْبًا کَیْفَ اِعْتِذَارِیْ مِنَ الذُّنُوْبِ اِنْ کَانَ ذَنْبِیْ لَدَیْكَ حُبِّیْ فَاِنَّنِیْ مِنْهُ لَا اَتُوْبُ و هم وے گفتہ مَا رَاَیْتُ اَنْصَفَ مِنَ الدُّنْیَا اِنْ خَدَمْتَهَا خَدَمَتْكَ وَاِنْ تَرَكْتَهَا تَرَكَتْكَ ہرگز از دنیا منصف ترچیزے ندیدم اگر وی را خدمت کنی وی ترا خدمت کند و چون از وے اعراض کنی و طلب خدا وند بر دست گیری از تو بگریزد و اندیشه آن بر دل تو نیاورد پس ہر کہ بصدق از دنیا اعراض کند از شر او ایمن گردد و از آفت وے رستہ شود ابو عبد اللہ النباجی قدس اللہ تعالیٰ سرہ نام وے سعید بن یزید است وی از قدماء مشائخ است از اقران ذوالنون مصری و از استادان احمد بن الحواری نباجی گفت اَلْاَدَبُ حِلْیَةُ الْاَحْرَارِ و هم وے گفتہ لِكُلِّ شَیْءٍ خَادِمٌ وَخَادِمُ الدِّیْنِ اَلْاَدَبُ شیخ الاسلام گفت کہ بو عبد اللہ نباجی گوید کہ چشم بر و دار کہ ہیچ نشان روشن تر از و نیست ہم ابو عبد اللہ گوید کہ موسیٰ علیہ السلام گفت الٰہی من ترا کجا یابم گفت چون قصد درست کنی مرا یابی و کتانی گوید کہ چون قصد درست کردی وی را یافتی و حلاج گوید لَا تَعْدُوْهُم آن یک گام است شیخ الاسلام گفت آن یک گام توئی چون از خود گذشتی باو رسیدی

لے قولہ الاعمال الخ یعنی فاضل ترین اعمال معمور ساختن اوقات است بموافقت احکام الٰہی ۱۲
ے قولہ ما فطنت الخ یعنی ہیچ پی نبرد ونه دریافت این طائفہ را مگر آنکہ سوخت بآنچہ دریافت ۱۲
سے قولہ یا من یعد الوصال الخ حاصل آنکہ اعتذار از گناہ بفعل محمود باید و وصال از افعال محمودہ است عند القائل و عند المحبوب گناہ پس چگونہ از آن عذر کنم ۱۲
ـہ قولہ ان کان ذنبی لدیک گناہ توان ساخت و در حقیقت بنا بر آنست کہ وصال منافی توحید است ای آن کسی کہ وصال را ذنب شمارد چگونہ از اعتذار بمن کہ وصال را نزد یک وی بنا بر آنست کہ وصال منافی توحید است ۱۲
قولہ فاننی الخ یعنی اگر گناہ من نزد تو محبت من است پس بتحقیق بر آن اثبات کہ ذات منافی توحید ست ۱۲
ـہ قولہ النباجی بکسر نون و فتح البا الموحدۃ الجیم نسبۃ الی النباج وهی قریۃ فی بادیۃ البصرۃ علی النصف من طریق مکۃ و بقال فیہا نباج الاهل الکوفۃ ذکرہ السمعانی ۱۲

حاشیہ (یمین):
قولہ الادب حلیۃ الاحرار یعنی ادب زینت آزادان است ۱۲
قولہ لکل شیء خادم یعنی ہر چیز را خادمی معین است و خادم معنوی دین ادب است ۱۲
قولہ چون قصد درست کنی الخ یعنی قصد تصحیح قصد پیران است
قولہ لا تعدوہم آن یک گام است

ابوعبد اللہ الانطاکی قدس اللہ تعالیٰ روحہ نام وے احمد بن عاصم الانطاکی است از اعیان قوم بوده واز سادات ایشان وعالم بعلوم شریعت عمر دراز یافت و با قدما صحبت داشته بود واتباع وتابعین را دریافته واز اقران بشر وسرے سقطی مرید حارث محاسبے بود وبصحبت فضیل رسیده بود شیخ الاسلام گفت که وی گفته که از هیچکس واز هیچ چیز مرا حسد نیامد مگر از معرفت عارفانه نه معرفت تصدیقی ابوعلی وقاق گوید مَعْرِفَةٌ رَسْمِيَّةٌ كَقَطْرَةٍ وَسْمِيَّةٍ لَا عَلِيْلًا تَشْفِي وَلَا غَلِيْلًا تَسْقِي معرفت رسمی چون باران سست تابستانی نه بیمار را شفا دهد ونه تشنہ را سیراب گرداند۔ وهم انطاکی گفته۔ اَنْفَعُ الْفَقْرِ مَا كُنْتَ بِهٖ مُتَجَمِّلًا بِهٖ وَرَاضِيًا نافع ترین فقر آنست که تو بدان متجمل باشی وبآن راضی یعنی جمال خلق همه در اثبات اسباب بود وجمال فقر در نفی اسباب واثبات مسبّب ورجوع باو ورضا باحکام او زیرا که فقر فقد سبب بود وغنا وجود سبب وبے سبب با حق بود وبا سبب با خود پس سبب محل حجاب آمد وترک اسباب محل کشف وجمال دوجهان در کشف ورضاست وناخوشی عالم در حجاب وسخط واین بیانے واضح است در تفضیل فقر بر غنا والله اعلم **ممشاد الدینوری قدس اللہ روحه** از طبقهٔ ثالثه است از بزرگان مشائخ عراق است وجوانمردان ایشان یگانه در علم باکرامات ظاهر واحوال نیکو باییحیٰے جلّا۔ ومه از وے از مشائخ صحبت داشته واز اقران جنید ورویم ونورے وغیر ایشان بوده گفته اند در سنه تسع وتسعین ومائتین برفته از دنیا وے گفته که الله تعالیٰ عارف را آئینه داده است در سر که هرگاه دران نگرد الله را بنید شیخ الاسلام گفت که ویرا در دل مومن جایئست که جز وے نرسد چون بتفرقه درماند بآن باز گردد بیاساید حصری گوید که دوش می اندیشیدم که گاه گاه مرا چنین تفرقه مے بود حال مریدان

دوال مهمله ۱۲ وسکون الیای الاخر المرود و فتح النون والواو وفی آخرها الراء ۱۲ م

[illegible] میم اول وسکون ثانی وفتح شین معجمه والف [illegible] ممشاد منسوب الی دینوری بکسر الدال

ساخته ویعنی بسبب شناخته ۱۲

واضح است در تفضیل فقر بر [illegible] بسبب

نفع بنا بر مذمت باران در تابستان واین بیان

[illegible] رسمی [illegible] چون باران است [illegible]

وبهاء [illegible] ۱۲ ع

وفی آخرها الکاف [illegible]

وسکون النون وفتح الطاء المهمله

الانطاکی بفتح الالف [illegible]

وشاگردان من چگونه خواهد. بود اگر نه آن. بودے که دانستم که او جاے دارد در دل دوستان خود که آنرا جزو وے نگیرد وجزو وے آنجا نگذرد و پاره پاره شدمے
مَا اُبَالِیْ بِعُیُوْنٍ وَظُنُوْنٍ اَتَّقِیْهَا. لِیْ فِیْ سِرِّیْ مِرْاٰۃٌ اَرٰی وَجْهَكَ فِیْهَا
وهم ممشاد گفته که چهل سال است که بهشت و با هرچه در وست بر من عرضه می کند گوشهٔ چشم بعاریت بآن نداده ام شیخ الاسلام گفت که در صحبت وحضور او نگریستن بغیر او کسرت باد و الله تعالی پیغمبر راسے گوید مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰی قُلِ اللّٰهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ
وهم ممشاد گفته هرگز بسر هیچ پیر نشده ام و سوال نبرده ام تا دل صافے باو شده ام تا او خود چه گوید وهم وے گفته همه معرفت صدق و افتقار است بالله تعالی وهم وی گفته
طَرِیْقُ الْحَقِّ بَعِیْدٌ وَالسَّیْرُ مَعَ الْحَقِّ شَدِیْدٌ شیخ الاسلام گفت
راه بحق دور است مگر او دست گیرد وصحبت وصبر کردن وروزگار گذرانیدن با خداوند سخت است مگر او مونس بود وهم ممشاد گفته هر که بر دوستی از دوستان وی انکار کند کمینه عقوبت وے آنست که هرگز ویرا آن ندهند که او داشته ذوالنون گفته هر که برنعره زرّاقے که بزرق کند انکار کند هرگز آنرا بصدق نیابد یعنی بر اصل آن انکار کند ترا از زرق وے چه زیان زرق وے بر وے است تو راست نگر و راست بین تا بهره یابی شیخ الاسلام گفت که ابو عامر گوید شاگرد ممشاد که روزی پیش ممشاد نشسته بودیم جوانمردے از در خانه در آمد و بمیزبانے اجازت خواست شیخ گفت توانی که صوفیان را بخانه بری و بازار در میانه شیخ بهانه ے جست اجابت نکرد چون بیرون شد اصحاب گفتند شیخ هرگز چنین نه کردی این چه بود شیخ گفت او ازین جوانمردان بود دنیا بدست وے در آمد آن از دست وے بشد اکنون می آید و چیزے نفقات می کند

میخواهد که سرمایهٔ خود باز یابد تا جهر آن از دل بیرون کند این باز نیابد قَالَ الشَّیْخُ
وَهُوَ عَبْدُ اللهِ الطَّاقِی رَحِمَهُ اللهُ سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ خَفِیفٍ یَقُولُ
رَأَیْتُ مُمْشَادَ الدِّینَوَرِیَّ فِی النَّوْمِ کَأَنَّهُ قَائِمٌ رَافِعٌ یَدَیْهِ إِلَی
السَّمَاءِ وَهُوَ یَقُولُ یَا رَبَّ الْقُلُوبِ یَا رَبَّ الْقُلُوبِ وَالسَّمَاءُ
تَدْنُو مِنْ رَأْسِهِ حَتَّی وَقَعَتْ عَلَی رَأْسِهِ فَانْشَقَّتْ وَحَمَلَ مُمْشَادًا
روزے ممشاد از در سرائے خود بیرون شد سگے بانگ کرد ممشاد گفت لا إله إلا الله
سگ بر جائے بمرد قَالَ مُمْشَادُ أَدَبُ الْمُرِیدِ فِی الْتِزَامِ حُرُمَاتِ الْمَشَایِخِ
وَخِدْمَةِ الْإِخْوَانِ وَالْخُرُوجِ عَنِ الْأَسْبَابِ وَحِفْظِ آدَابِ الشَّرْعِ
عَلَی نَفْسِهِ ابو الحسن بن علی المسوحی قدس الله سره کنیت او ابو علی است
گویند که از استادان جنید و ابو حمزه است اما از اقران ایشان است کَانَ مِنْ کِبَارِ
أَصْحَابِ سِرِّیٍّ السَّقَطِیِّ جنید گوید حسن مسوحی را چیزے گفتم در انس گفت وَیْحَكَ
لَوْ مَاتَ مَنْ تَحْتَ السَّمَاءِ مَا اسْتَوْحَشْتُ اگر خلق بیکبار بمیرند مرا ملالت نیاید
و وحشت نگیرد شیخ الاسلام گفت محمد نفیسه گفت که محمد عبد الله گازروے را جای
تنها نشانده بود و هفته وے را فراموش کرده بود و وے را عذر میخواست که من ترا فراموش کردم
گفت رنجه مشو که الله تعالیٰ وحشت تنهائی از دوستان خود برداشته شعر لِسَمْنُونِ
الْمُحِبِّ ۔ عَلَیْكَ یَا نَفْسُ بِالتَّسَلِّی فَالْعَیْشُ فِی الْأُنْسِ وَالتَّسَلِّی احمد بن
ابراهیم المسوحی رحمه الله کنیت او نیز ابو علی است وَهُوَ مِنْ أَجِلَّةِ مَشَایِخِ

---

۱ قوله قال الشیخ ابو عبدالله الطاقی یعنی گفت شیخ ابو عبدالله [illegible] شنیدم از محمد بن خفیف که می گفت ممشاد دینوری را بخواب دیدم گویا ایستاده است و دستها بجانب آسمان برداشته [illegible] آسمان نزدیک می شد تا آنکه بر سرش افتاد و شکافته شد و ممشاد را برداشت ۱۲

۲ قوله قال ممشاد [illegible] گفت ادب مرید چند چیز است [illegible] الزام حرمت مشایخ و خدمت برادران طریقت و بیرون رفتن از اسباب و نگاهداشت آداب شریعت [illegible] ۱۲

۳ قوله مسوحی بفتح میم و ضم سین مهمله و سکون واو [illegible] ۱۲

۴ قوله کان من کبار اصحاب سری السقطی یعنی از بزرگان اصحاب سری ۱۲

۵ قوله لسمنون المحب [illegible]

بغداد با سری سقطی صحبت داشته واز وی روایت کند واز حسن مسوحی نیز گفته اند که وی حج می کرد با یک پیرهن ورداۓ ونعلی بے آنکه رکوه یا کوزهٔ بردارد وجز آنکه سیبی شامی در کوزهٔ نهادی و بوی می کردی واز میانه بغداد تا مکّه بآن بگذرانیدی وی گفته مَنْ فُتِحَ لَهٗ شَیْءٌ مِّنْ غَیْرِ مَسْئَلَةٍ فَرَدَّهٗ وَهُوَ مُحْتَاجٌ اِلَیْهِ اَحْوَجَهُ اللّٰهُ اِلٰی اَنْ یَّاْخُذَ مِثْلَهٗ بِمَسْئَلَةٍ رُوَیْمُ بن احمد بن یزید بن رویم قدس الله سرّه از طبقهٔ ثانیه است کنیت او ابو محمد است وگفته اند که ابو بکر است ابو الحسن وابو شیبان نیز گفته اند نبیرهٔ رویم همین است که قرأت از نافع روایت کند از بغداد است از اجلهٔ مشائخ آن فقیه بوده وعالم بر مذهب داود اصفهانی شیخ الاسلام گفت که رویم خود را شاگرد جنید می نمود از یاران ویست ومرا از وے ومن موئے از رویم دوستر دارم که صد از جنید وابو عبدالله خفیف گوید که هرگز دیدهٔ من کسی راندیده که در توحید سخن گفتے چنانکه رویم سُئِلَ رُوَیْمٌ عَنِ التَّصَوُّفِ فَقَالَ هُوَ الَّذِیْ لَا یَمْلِکُ شَیْئًا وَلَا یَمْلِکُهٗ وَقَالَ لَهٗ اَیْضًا اَلتَّصَوُّفُ تَرْکُ التَّفَاضُلِ بَیْنَ الشَّیْئَیْنِ خود را در آخر عمر میان دنیاداران نهان کرد وبآن شغل محجوب نگشتے جنید گفته ما فارغ مشغولیم ورویم مشغول فارغ شیخ الاسلام گفته رویم بزرگست به تلبیسی خود را بتوانگرے وبهترے فرانمودے وکیل قاضی بود ویرا چهار بالش بود واحتشام تمام ابو عمرو زجاج یکچند خدمت جنید می کرد ویرا گفته زنهار نزدیک رویم نروے چون زجاج را عزم رفتن خواست با خود گفت از بغداد بروم رویم را ندیده باشیم چون کسے پرسد چه عذر آرم نهان از جنید بوے شد ویرا دید

درچہار بالش و احتشام چون خلوت شد دختر کے ازان وے بہ نزدیک وی آمد رویم بوعمرہ را
گفت اصحاب تو می گویند چرا این شغل بنگذارے و در میان ما آئی چگونہ ایم چرا این شغل
کودکان نسازند تا بیایم ایشان را خبر کنم ازانچہ از وے یافتم و ایشان را علم توحید گویم شیخ
الاسلام گفت کہ جنید را می گفت و یاران او را چون ابوعمرو پیش جنید آمد کسی وی را آگاہ کردہ
بود کہ وے بنزدیک رویم رفت گفت ہمین بگوے چون دیدے وے را گفت سخت
بزرگوار گفت الحمد للہ از تبسم ترا می گفتم بوے مرد نباید کہ دران سیرت و تلبیس وے را بینی
فراچشم تو نباید مایۂ خود بباد دہی الحمد للہ نیکو دیدہ مردے بزرگ است در فتوحات
مذکور است کہ رویم گفتہ مَنْ قَعَدَ مَعَ الصُّوفِيَّةِ وَخَالَفَهُمْ فِي شَيْءٍ مِمَّا يَتَحَقَّقُونَ
بِهِ نَزَعَ اللّٰهُ نُوْرَ الْاِيْمَانِ مِنْ قَلْبِهِ وقتے کسے رویم را چیزے گفتہ بود ازان
احتشام و لباس گفت بدان می آریم کہ پاتابہ در سر بندم و ببازار بر آیم و باک ندارم
بوعبد اللہ خفیف بوے شدنی چون باز می گشت رویم دست بر کتف وے نہاد و گفت
ای پسر هُوَ بَذْلُ الرُّوحِ فَلَا تَشْتَغِلْ بِتُرَّهَاتِ الصُّوفِيَّةِ گفت این کار جان
فدا کردن است زنہار بہ ترہات صوفیان مشغول نشوی شیخ الاسلام گفت بذل روح
نہ آن بود کہ بغزا شوی تا ترا بکشند آنست کہ با اللہ تعالیٰ بہر جان خود منازعت در نگیرے
جان و تن و دل در سر کار او کنی ہنوز بر خود باقی سکنے نہ کہ ہیچ رنج کہ از و بتو رسد شکایت
در گیرے کسے بنزدیک وے در آمد وے را گفت كَيْفَ حَالُكَ وے گفت كَيْفَ
حَالُ مَنْ كَانَ دِينُهُ هَوَاهُ وَهِمَّتُهُ دُنْيَاهُ لَيْسَ بِصَالِحٍ تَقِيٍّ وَلَا بِعَارِفٍ
نَقِيٍّ چگونہ باشد حال آنکس کہ دین او ہواے او بود و ہمت او دنیاے او نہ نیکو کارے
از خلق رمیدہ و نہ عارف بود از خلق گزیدہ و این اشارت بعیوب نفس است و ہمانا کہ در
جواب بتحقیق حال سائل اشارہ کردہ است و نیز روا بود کہ دران وقت کہ در لباو
باز گذاشتہ باشند تا از وصف وجود خود عبارت کردہ است و اتصاف صفت خود بداد

قولہ من قعد مع الصوفیۃ یعنی کسے کہ با طائفۂ صوفیہ نشیند و خود را موافق ایشان نسازد در امرے کہ ایشان با آن متحقق اند حق سبحانہ ایمان از دل وی ببرد و نیز داود ابن یحیی بن ... برا انگشت کہ صوفی را لازم است کہ بعضی احکام طبیعت ... کند و تعویق بعضی احکام بالکلیۃ ... چنانچہ منافی ملازمت است ... ومعنی الصوفی ... است کہ صوفی را ... بجمیع احکام طبیعت ۱۲

وَسُئِلَ رُوَيْمٌ عَنِ الْاُنْسِ فَقَالَ اَنْ يَسْتَوْحِشَ مِنْ غَيْرِ اللّٰهِ حَتّٰى مِنْ نَفْسِكَ ـ وَسُئِلَ عَنِ الْمَحَبَّةِ فَقَالَ الْمُوَافِقَةُ فِيْ جَمِيْعِ الْاَحْوَالِ وَاَنْشَدَ بِہٖ وَلَوْ قُلْتَ مُتْ مُتُّ سَمْعًا وَطَاعَةً ؛ وَقُلْتُ لِدَاعِي الْمَوْتِ اَهْلًا وَمَرْحَبًا وَقَالَ الرِّضَاءُ اِسْتِلْذَاذُ الْبَلْوٰى وَالْيَقِيْنُ هُوَ الْمُشَاهَدَةُ شیخ الاسلام پس از خراز رویم را مہ نہادی و پس جنید نوسے را رویم گفت بیست سال گذرانیدم کہ ہیچ خوردنی در خاطر من نگذشت مگر بعد از انکہ حاضر شدہ باشد و ہم وی گفتہ اخلاص آنست کہ رویت تو از عمل تو مرتفع شود یعنی عمل را از خود نہ بینی و ندانی و ہم وی گفتہ کہ فتوت آنست کہ برادران خود را معذور داری در ہر زلتے کہ از ایشان واقع شود و با ایشان چنان معاملہ نکنی کہ از ایشان عذر باید خواست ـ و ہم وے گفتہ اِذَا وَهَبَ اللّٰهُ لَكَ مَقَالًا وَفِعَالًا فَاَخَذَ مِنْكَ الْمَقَالَ وَتَرَكَ عَلَيْكَ الْفِعَالَ فَلَا تُبَالِ فَاِنَّهَا نِعْمَةٌ وَاِنْ اَخَذَ مِنْكَ الْفِعَالَ وَتَرَكَ عَلَيْكَ الْمَقَالَ فَاِنَّهَا مُصِيْبَةٌ وَاِنْ اَخَذَ مِنْكَ الْمَقَالَ وَالْفِعَالَ فَاعْلَمْ اِنَّهَا نِقْمَةٌ و ہم وے گفتہ فقیر را حرمتے است و آن ستر و اخفا و غیرت بر اوست ہر کہ آن را کشف کرد و با خلق نمود اہل فقر نیست و بر او فقر کرامتے نے و ہم وے گفتہ مِنْ حُكْمِ الْحَكِيْمِ اَنْ يُوَسِّعَ عَلٰى اِخْوَانِہٖ فِي الْاَحْكَامِ وَيُضَيِّقَ عَلٰى نَفْسِہٖ فِيْهَا فَاِنَّ التَّوْسِعَةَ عَلَيْهِمْ اِتِّبَاعُ الْعِلْمِ وَالتَّضْيِيْقُ عَلٰى نَفْسِكَ مِنْ حُكْمِ الْوَرَعِ و ہم وے گفتہ اَدَبُ الْمُسَافِرِ اَنْ لَّا يُجَاوِزَ هَمُّهٗ قَدَمَهٗ وَحَيْثُ

مَا دَقَفَ قَلْبُهُ يَكُوْنَ مَنْزِلَهُ

یوسف بن الحسین الرازی قدس الله سرّه

از طبقهٔ ثانیه است کنیت او ابو یعقوب است شیخ[1] رَی وجبال بود و در وقت خویش امام بوده مر این طائفه را اما بشکوه تلبیسی[2] طریق ملامت داشته مردمان بر خویش شورانیدن و قبول ایشان بخویشتن ویران کردن و خود را از چشمها بیفگندن شاگرد ذو النون مصری است و با ابو تراب نخشبی و یحییٰ معاذ رازی و غیر ایشان صحبت داشته رفیق ابو سعید خراز بوده در سفر و ویرا مکاتبات است با جنید سخت نیکو در سنهٔ ثلاث او اربع و ثلثمایة برفته از دنیا در وقت مردن گفت الٰهی خلق را با تو خواندم بجهد و هر چه توانستم بر خود کردم از بد مرا بیکے بنجش از ایشان پس برفت و ویرا بخواب دیدند گفتند حال تو چیست گفت الله تعالیٰ مرا گفت آن سخن را بار دیگر باز گوے باز گفتم گفت ترا[3] بتو بخشیدم شیخ الاسلام گفت دانی که چرا گفت ترا بتو بخشیدم که میان خود و او واسطه در نیاورد که میان او و ایشان وسیله و واسطه هم اوست شیخ الاسلام وصیت کرد یاران خود را که یکدیگر را نیاز دارید که انچه شما را مے باید هم از شما آید میان اینان ترجمه و وسیله هم اینانند یوسف بن الحسین گفت نزدیک ذو النون رفتم بمصر چون ویرا دیدم موے بر اندام من برخاست بمن بنگریست و گفت از کجائی گفتم از رے گفت زمین بر تو تنگ شده بود که بمصر آمدی گفتم آمدم تا خدمت ترا دریابم گفت دور باش ازان که دروغ گوئی یا خیانت کنی پس گفت یَا بُنَیَّ صَحِّحْ[4] حَالَكَ مَعَ اللهِ وَلَا يَشْغُلُكَ عَنْهُ شَاغِلٌ وَلَا تَشْغَلْ بِمَا يَقُوْلُ الْخَلْقُ مِنْكَ فَإِنَّهُمْ لَنْ يُّغْنِيَ عَنْكَ مِنَ اللهِ شَيْئًا وَإِذَا صَحَّحْتَ حَالَكَ مَعَ اللهِ اَرْشَدَكَ لِلطَّرِيْقِ اِلَيْهِ وَاقْتَدِ بِسُنَّتِ

---

[1] قوله شیخ ری و جبال یعنی کوهستان همدان ۱۲
[2] طریقت ملامت تفسیر تلبیسی است ۱۲
[3] قوله گفت ترا بتو بخشیدم یعنی بی واسطه ترا بخشیدم ۱۲
[4] قوله یا بنی صحح حالک الخ یعنی ای پسر کمن نسبت [illegible] خود بحق سبحانه درست ساز بر تو چیزی شاغل و مانع [illegible] بیابرو مشغول مساز از غافل خود را بآنچه مردم در حق تو گویند چه [illegible] الحجیح ممات از حق ساخته شود و غفلتی از جانب حق سبحانه کفایت همی نموانند کرد برای آنکه چون درست شود نسبت و ربط تو بحق سبحانه بنماید حق سبحانه بلطف و کرم خود طریق [illegible] بوصول بسوی وی پیروی کن ظاهر علم و سنت نبی را صلی الله علیه وآله وسلم و [illegible] خود را از دعوی [illegible] بخود نیز [illegible] ناساخت [illegible] طالبان را [illegible] ۱۲

النبیّ صلّی اللّٰه علیه وسلّم وظاهر العلم وایّاک ان تدّعی فیما لیس لک نما اهلک عامّة المریدین الّا الدّعاوی روزے از ذوالنون طلب وصیت کرد وگفت ایّاک وهذه الاوراد المتّصلة فانّ النّفس تألفها فانظر ما فیه مخالفة نفسک من صیام او فطر فاعملها فانّ فی متابعة النّفس طاعة کانت او معصیة فتنة فما الفت النّفس شیئاً الّا وفیه بلاء وخطر ونیز ذوالنون وصیت کرده است ویرا فقال لا تسکن الی مدح النّاس ولا تجزع من قبولهم وردّهم فانّهم قطّاع الطّریق واسکن الی ما یتحقّقه من احوالک سرّاً ادّعلنا ویوسف بن الحسین گفته الخیر کلّه فی بیت ومفتاحه التّواضع والشّرّ کلّه فی بیت ومفتاحه الکبر یوسف بن الحسین گفته چون از ذوالنون جدا شدم ویرا گفتم مرا وصیت کن گفت تن خود را از بخ خلق دریغ مدار وتا توانی دل خود را جز برای اللّٰه خالی مدار وفرمان اللّٰه را گرامی دار تا او ترا گرامی دارد عبداللّٰه بن حاضر قدس اللّٰه روحه شیخ الاسلام گفته که وے خال یوسف بن الحسین است از متقدمان مشائخ بوده از اقران ذوالنون و مرا از ذوالنون یوسف بن الحسین می گوید که از مصر می آمدم از پیش ذوالنون روی بری نهادم چون ببغداد رسیدم خال من عبداللّٰه حاضر آنجا بود میخواست بحج رود نزدیک وے شدم گفت از کجا می آئی گفتم از مصر برے میروم میخواهم که مرا وصیتی کنی گفت

۱ قوله ایاک یعنی بپرهیز [illegible] الاوراد الخ یعنی بپرهیز [illegible] زیرا که نفس با آنها الفت [illegible] نفس است بآن عمل [illegible] ملاحظه کن آنچه مخالف نفس [illegible] اگر مخالفت نفس روزه بود روزه دارد و اگر افطار بود [illegible] افطار کن و متابعت نکن نفس را زیرا که متابعت نفس فتنه است خواه در طاعت غیر مفروضه و خواه در معصیت زیرا که نفس الفت نگیرد بچیزی [illegible] که در وے بلاء و خطر عظیم بود ۱۲

۲ قوله فقال لا تسکن الی الخ الناس الخ یعنی آرام مگیر بثنای مردم و جزع و اضطراب مکن از رد و قبول ایشان زیرا که ایشان راهزنانند و مانع وصول اند بمطلوب حقیقی و آرام گیر [illegible] ۱۲

۳ قوله الی ما [illegible] بصفات حمیده که بآن متحقق گشته [illegible] ۱۲ [illegible] کلّه فی بیت الخ یعنی مجموع [illegible] است باعطای تعالی [illegible] تواضع و فروتنی است [illegible] مجموع [illegible] قدرت [illegible] و کلید آن [illegible] کبر است ۱۲

نه پذیری گفتم شاید که پذیرم گفت دانم که نپذیرے گفتم بود که پذیرم گفت چون شب درآید
برو و کتب خویش و هرچه از ذوالنون نوشتهٔ در دجله انداز گفتم بیندیشم آن شب
مرا از اندیشه خواب نبرد و مرا از دل بر نیامد و دیگر روز ویرا گفتم بیندیشیدم مرا از دل
بر نمے آید گفت گفتم ترا که نپذیرے گذشتم چیزے دیگر گوے گفت هم نه پذیری گفتم
پذیرم گفت چون برے شوے مگوے که من ذوالنون را دیده ام و ازان بازارے
مساز یوسف گفت بیندیشم همه شب می اندیشیدم این بر من صعب تر آمد از گفت پیشینه
دیگر روز ویرا گفتم این بر من صعب تر می آید گفت گفتم نپذیری آخر گفت ترا سخنے گویم که
ترا ازان چاره نیست گفتم بگوے گفت چون بخانه باز شوے خلق را با خود مخوان که
باد میخوانم و چنان کن که همیشه الله تعالی در یاد تو بود شیخ الاسلام گفت که الله تعالی
با موسی علیه السلام گفت آی موسی چنان کن که همیشه زبان تو بیاد من بود و هر جا که
شوی گذر تو بر من بود ابو عبدالله بناجی یوسف بن الحسین را گفت جهان از صادقان
درستان خالی شده است اگر توانی صدق را لازم گیر در جمیع احوال خود و بدانکه در زمرهٔ
مردان این راه نیابے و مراتب ایشان نیابے مادام که رد همه خلائق نشوے و از خالص
بندگان الله تعالی نگردی مگر بعد از مهاجرت و مفارقت علائق یوسف بن الحسین
گوید که مرا سخن هیچکس آن نفع نرسانید که سخن ابو عبدالله نبلجے زیرا که مرا دلالت باسقاط
جاه کرد و من او را قبول کردم **ثابت الخباز** رحمه الله از قدماے مشائخ است
با جنید و با رویم صحبت داشته است و طریقت از ایشان گرفته و پیوسته حکایت
ایشان گفتے **ابو ثابت الرازی** رحمه الله از مشاهیر علماء و قراء
و فقرا بوده وے گفته وقتے در مسجدے نشسته بودم و کودکے را قرآن تعلیم می کردم
یوسف بن الحسین بر آنجا بگذشت مرا گفت شرم نداری که مخنثی را قرآن تعلیم کنے
با خود گفتم سبحان الله کودک خرد بهشتی را چنین گوید بسے بر نیامد که آن کودک را
با مخنثان دیدم بخدمت وے رفتم و ارادت گفتم **سمنون بن حمزة المحب
الکذاب** قدس الله سره از طبقهٔ ثانیه هست امام المحبة کنیت او ابو الحسن است
و گفته اند ابو القاسم خود را الکذاب لقب کرده بود تا نگفتندے باز نه گریستے یگانه
بود در علم محبت همه عمر ازان گفتے با سرے سقطے و محمد بن علی القصاب و ابو احمد القلانسی

صحبت داشته بود واز اقران جنید و نوریست پیش از جنید برفته از دنیا و بعضے گفته اند
بیش از وے گفته محبت بنده را صافی نشود تا ز شتنی بر ہمه عالم نهند وهم وی گفته
اَوَّلُ وِصَالِ الْعَبْدِ لِلْحَقِّ هِجْرَانُهٗ لِنَفْسِهٖ ؕ وَاَوَّلُ هِجْرَانِ الْعَبْدِ
لِلْحَقِّ مُوَاصِلَتُهٗ لِنَفْسِهٖ ؕ روزے سمنون را بر کنار دجله دیدند شاخ چوبے بر
ران خود میزد وران وے پاره شده بود وخون می رفت و وی را آگاہی نے و این
ابیات میخواند شعر کَانَ لِیْ قَلْبٌ اَعِیْشُ بِهٖ ؕ ضَاعَ مِنِّیْ فِیْ تَقَلُّبِهٖ ؕ رَبِّ
فَارْدُدْهُ عَلَیَّ فَقَدْ ؕ ضَاقَ صَدْرِیْ فِیْ تَطَلُّبِهٖ ؕ وَاَغِثْ مَا دَامَ لِیْ
رَمَقٌ ؕ یَا غِیَاثَ الْمُسْتَغِیْثِ بِهٖ ؕ گویند روزی سمنون این دو بیت بر خواند شعر
تُرِیْدُ مِنِّیْ اخْتِبَارَ سِرِّیْ ؕ وَقَدْ عَلِمْتَ الْمُرَادَ مِنِّیْ ؕ وَلَیْسَ لِیْ
فِیْ سِوَاكَ حَظٌّ ؕ فَكَیْفَ مَا شِئْتَ فَاخْتَبِرْنِیْ ؕ در حال باحتباس
بولیش امتحان کردند جزع نمی کرد وصبرے نمود آن شب چند کس از اصحاب بر او خواب
دیدند که سمنون دعا و تضرع می کند واز خداے تعالیٰ شفا می خواہد چون سمنون آنرا
دانست که مقصود ازان تادب بآداب عبودیت است و اظہار عجز نه ستر حال گرد
مکتبہاے گشت و با کودکان مے گفت اُدْعُوْا لِعَمِّكُمُ الْكَذَّابِ شخصے وی را
دید سر در کشیده بعد از ساعتے سر بر آورد و نفرے کرد و این بیت بخواند شعر
تَرَكْتُ الْفُؤَادَ عَلِیْلًا یُعَادُ ؕ وَشَرَّدْتَ نَوْمِیْ فَمَا لِیْ رُقَادُ ؕ
ابو احمد قلانسی گفته که در وے سمنون در ہر شبانه روزے پانصد رکعت نماز بود و هم وے

گفته مردی در بغداد چهل هزار درم بر فقرا نفقه کرد سمنون گفت یا با احمد ما را استطاعت
این نفقه نیست برخیز تا بگوشهٔ باز رویم و بهر درمی یک رکعت نماز بگذاریم پس بمداین
رفتیم و چهل هزار رکعت نماز گذاردیم غلام الخلیل شخصی بود مرائی خود را پیش خلیفه
بصوفی گری معروف ساخته بود و همواره از مشائخ و درویشان سخنان ناخوش
بخلیفه رسانیدی تا ایشان مهجور شوند و اعتبار وے بیفزاید روزے زنے را
چشم بر سمنون افتاد خود را بر وے عرضه کرد سمنون التفات نه نمود زن بنزدیک
جنید رفت و گفت سمنون را بگو تا مرا بزنے کند جنید را از ان ناخوش آمد و برا زجر
کرد آن زن پیش غلام الخلیل شد و تهمتے چنانکه زنان نهند بر سمنون نهاد غلام الخلیل
سعایت بر دست گرفت و خلیفه را بروے متغیر گردانید بفرمود تا ویرا بکشند چون
سیاف را آوردند خواست که بقتل او فرمان دهند زبانش بگرفت کشتن ویرا تاخیر
کردند شب خلیفه را بخواب نمودند که زوال ملک تو در زوال حیوة اوست دیگر روز
ورا بخواند و عذر خواست وَاَنْشَدَ اَبُوْ فَوَارِسْ لِسَمْنُوْنِ الْمُحِبِّ ؎ وَكَانَ
فُؤَادِیْ خَالِیًا قَبْلَ حُبِّكُمْ ❊ وَكَانَ بِذِكْرِ الْخَلْقِ یَلْهُوْ وَیَمْزَحُ ❊
فَلَمَّا دَعَا قَلْبِیْ هَوَاكَ اَجَابَهٗ ❊ فَلَسْتُ اَرَاهُ عَنْ فِنَائِكَ یَبْرَحُ ❊ رُمِیْتُ
بِبَیْنٍ مِنْكَ اِنْ كُنْتُ كَاذِبًا ❊ وَاِنْ كُنْتُ فِی الدُّنْیَا بِغَیْرِكَ اَفْرَحُ ❊
وَاِنْ كَانَ شَیْءٌ فِی الْبِلَادِ بِاَسْرِهَا ❊ اِذَا غِبْتَ عَنْ عَیْنِیْ بِعَیْنِیْ یَمْلُحُ ❊
فَاِنْ شِئْتَ وَاصِلْنِیْ وَاِنْ شِئْتَ لَا تَصِلْ ❊ فَلَسْتُ اَرٰی قَلْبِیْ لِغَیْرِكَ یَصْلُحُ
زهرون المغربی قدس الله تعالی سره از اهل طرابلس است از اقران

مظفر کرمان شاهی در صحبت یکدیگر بمکه رفته اند زهرون در پیش مظفر بسیار دویده
ون مظفر پیش ایشان وهمه بمکه برفته انداز دنیا رحمهم الله تعالی ابو عبدالله مغربی گوید که هیچ
جوانمردی ندیدم از جوانمردان چون زهرون شیخ الاسلام گفته که وقتے بتماشا بیرون
شده بود با جمعی از درویشان این دو بیت برخواندند ے وسنا برق نفی
عنی الکری ؛ لم یزل یلمع لی من ذی طوی ؛ منزل سلمی بانا زلة
طیب الساحة معمود الفنا وے بخروشید و بانگے چند بزد و لختے شور کرد
و باز گشت گفت من تماشاے خود بکردم + عروۃ بن الوثابه رحمه الله تعالی کنیت
او ابو الاصبع است شیخ الاسلام گفته که در کتاب احمد ابی الحواری دیده ام کسدی شیخ بوده
بمکه و شام از دنیا برفته ویرا بخواب دیدند و از حال وے پرسیدند گفت حاسبونا
فدققوا ثم منوا فاعتقوا شمار بر من گرفتند جزو جزو پس منت نهادند و بیکبار بگذاشتند
میمون المغربی قدس الله تعالی روحه هو من اهل المغرب وکان من
السیاحین وهو من قدماء المشایخ وکان یوافق اباموسی الدبیلی
فی الاسفار وکان صاحب کرامات وآیات وے سیاه بوده چون در
سماع در آمدے سفید شدی ویرا گفتند که حال تو در سماع میگردد گفت اگر شما نیز
ازان آگاه باشید که من آگاهم حال شما هم بر شما بگردد وحکی انه کان معه جراب کلما
اراد شیئا ادخل یده فیه واخرجه منه سعدون مجنون رحمه الله
عطار بن سلیمان گوید وقتے در بصره قحط افتاده بود مردمان باستسقا بیرون

شده بودند و من با ایشان بودم در میان گورستان باز نگریستم سعدون مجنون را دیدم در چهار طاقی از ان گورستان نشسته دست بر زانوی خود می زد و با خود چیزی می گفت پیش وی رفتم و سلام کردم گفت وعلیک السلام[1] عطا مَنْ کَشَفَ عَنْکَ الْغِطَاءَ پس گفت این چه انبوهی است وَنُفِخَ فِي الصُّورِ اَمْ بُعِثَ مَنْ فِي الْقُبُورِ[2] گفتم نه باستسقا آمده اند که تنگی افتاده گفت تو با ایشان آمده گفتم آری گفت بِقَلْبٍ سَمَاوِيٍّ اَمْ بِقَلْبٍ خَاوِيٍّ[3] پس گفت خواهی که من آب بخواهم گفتم چرا نخواهم گفت خداوندا بآن راز دوشینهٔ[4] من بر تو باران فرا ایستاد گفت ای عطا تا نه زنده مرد که تا نه زنده نباید[5] شد **عطاء بن سلیمان رحمه الله** از زهاد بصره است بزرگ وقت خود بوده روزی بیمار بود در آفتاب خفته وی را گفتند چرا با سایه نیائی گفت می خواهم بسایه آیم اما میترسم که مرا گویند که در راحت نفس خود کامی برگرفتی **علی بن سهل بن الازهر الاصفهانی رحمه الله** از طبقهٔ ثانیه است کنیت او ابو الحسین است از قدما مشائخ اصفهان شاگرد محمد بن یوسف البنا است از اقران جنید بوده و میان ایشان مکاتبت و رسالت بوده با ابو تراب نخشبی صحبت داشته وَكَانَ لَهُ رِيَاضَةٌ عَظِيمَةٌ رُبَّمَا كَانَ اِمْتَنَعَ عَنِ الْاَكْلِ وَالشُّرْبِ عِشْرِيْنَ يَوْمًا يُبِيْتُ فِيْهَا قَائِمًا هَائِمًا بَعْدَ اَنْ كَانَ نَشْوُهٗ نَشْوَ اَبْنَاءِ النِّعْمَةِ وَالْمُتْرَفِيْنَ وے گفته که مَا احْتَلَمْتُ قَطُّ اِلَّا بِعَ لِيٍّ وَشَاهِدَيْنِ وقتے عمرو بن عثمان مکی را بمکه سی هزار درم وام بر آمد باصفهان آمد بنزدیک علی سهل اصفهانی تا وی را یاری دهد علی سهل وام وی را معلوم کرد که چند است نقد کرده بمکه فرستاد و او را آگاه نه کرد پس او را بنواخت و کسیل کرد وی می رفت و دلی از وام پر اندیشه چون بمکه رسید وام را باز داده یافت بر آسود شیخ الاسلام گفت دانی علی سهل چرا چنان کرد

---

[1] قوله وعلیک السلام الخ یعنی بر تو باد سلام ای عطا که برداشته است از پیش نظر تو پرده و غطا یعنی صاحب کشف بوده ۱۲

[2] قوله ونفخ فی الصور ام بعثت من فی القبور یعنی آیا دمیده شد در صور یا برانگیخته شد اهل قبور ۱۲

[3] قوله بقلب سماوی ام بقلب خاوی یعنی آیا بسوی آمده که مائلست بجانب علو و واجب تعالی یا بقلب خاوی یعنی دلی که خالی است از میل یا بدلیکه مائل بجانب سفل لیکن از ایشان [illegible]

[4] قوله گفت خداوندا بآن راز [illegible] بکلام صحیح در سر موضع که عطا ظاهر کرده بعطا معلوم می شود که وی از نظر غائب بود ۱۲

[5] قوله تا نه زنده [illegible] طلب باران را ذکر نکرد از جهت دلالت حال ۱۲

از ہم عذر خواستن و باز شکر گزاردن کہ ہیچ آزاد مرد آنرا بر نتابد علی سہل گوید روا نیست پیش ما این طائفہ را درویش خوانند کہ ایشان تونگر ترین خلق اند شیخ الاسلام گفت حق سبحانہٗ تعالیٰ کہ جامہ نیکو بدنیاداران داد و فقر جامہ بدرویشان داد و طعام پاکیزہ بایشان داد و لذت طعام بدرویشان و ہم علی گفتہ اَعَاذَنَا اللّٰہُ وَاِیَّاکُمْ مِنْ غُرُوْرِ حُسْنِ الْاَعْمَالِ مَعَ فَسَادِ بَوَاطِنِ الْاَسْرَارِ و ہم وے گفتہ اَلتَّصَوُّفُ التَّبَرِّیْ عَمَّنْ دُوْنَہٗ وَالتَّخَلِّیْ عَمَّنْ سِوَاہُ و پرسیدند از وی از حقیقت توحید گفت قَرِیْبٌ مِنَ الظُّنُوْنِ بَعِیْدٌ مِنَ الْحَقَایِقِ وَاَنْشَدَ لِبَعْضِہِمْ فَقُلْتُ لِاَصْحَابِیْ ہِیَ الشَّمْسُ ضَوْءُہَا قَرِیْبٌ وَلٰکِنْ فِیْ تَنَاوُلِہَا بُعْدٌ شیخ الاسلام گفت کہ علی سہل را گفتند و قالوا بلیٰ را یاد داری گفت چون ندارم گوئی کہ دے بود و بعضے این سخن را با بو جعفر محمد بن خالد کہ وی نیز از شاگردان محمد بن یوسف البنا ست نسبت کردہ اند چنانکہ در کتاب سیر السلف مسطور است و می تواند بود کہ این سخن ازین ہر دو بزرگ واقع شدہ باشد و می تواند بود کہ یکی از ناقلان را سہوی افتادہ باشد شیخ الاسلام گفتہ درین نقص است صوفی را دی فردا نبود آن روز را ہنوز شب نیامدہ صوفی در آن روز راست وَکَانَ عَلِیُّ بْنُ سَہْلٍ یَقُوْلُ لَیْسَ مَوْتِیْ کَمَوْتِ اَحَدِکُمْ اِنَّمَا ہُوَ دُعَاءٌ وَاِجَابَۃٌ اُدْعٰی فَاُجِیْبُ فَکَانَ کَمَا قَالَ کَانَ یَوْمًا قَاعِدًا فِیْ جَمَاعَۃٍ فَقَالَ لَبَّیْکَ وَوَقَعَ مَیِّتًا

محمد بن یوسف بن مَعدان البنا قدس اللّٰه تعالی سره کنیت او ابو عبد اللّٰه است
گفته اند که وے از سی صد شیخ حدیث کتاب کرده بود پس ارادت خلوت و انقطاع بر وی
غالب شد و بعزیمت سفر مکه بیرون رفت و بادیه را بقدم تجرید قطع کرد و گفته اند که وے
در روز بعمل بنائی مشغول بودی از انچه حاصل کردے محقرے بنفقهٔ خود صرف کردے
و باقی را بفقرا تصدق نمودے و باوجود کسب و عمل هر روز یک ختم قرآن بکردی چون
نماز خفتن بگزاردے بسوی کوه رفتے و تا صبح آنجا بودے و بسیار میگفتی خداوندا یا مرا آشنائی
و شناسائی و معرفت خود روزے کن یا کوه را فرمان ده تا بر سر من فرود آید که بے
آشنائی و شناسائی تو زندگانی نمی خواهم و وے گفته چون بمکه در آمدم دیدم که پیران
در مقام ابراهیم نشسته اند نزدیک بایشان بنشستم قاری خواند که بسم اللّٰه الرحمن الرحیم
بر دل من چیزے واقع شد فریادے کردم پیران قاری را گفتند خاموش کن پس مرا گفتند
ای جوان ترا چه بود که فریاد کردی و هنوز قاری یک آیت ناخوانده من گفتم بِاسْمِهٖ
قَامَتِ السَّمٰوٰتُ وَالْاَرَضُوْنَ وَبِاسْمِهٖ قَامَتِ الْاَشْيَاءُ وَكَفٰى بِبِسْمِ اللّٰهِ
سَمَاعًا پیران همه برخاستند و مرا در میان خود بنشاندند و گرامی داشتند و هم وے
گفته که در مکه بسیار دعا می کردم که یا رب دل مرا بخود آشنائی و شناسائی ده یا جان مرا
بستان که مرا بے شناخت تو بجان حاجت نیست در خواب دیدم که گوینده می گوید اگر
این میخواهی یکماه روزه دار و با کس سخن مگوے پس بزمزم درآئی و حاجت خواه چون ماه
تمام شد بزمزم درآمدم و دعا کردم هاتفی از چاه زمزم گفت یَا ابْنَ يُوْسُفَ اِخْتَرْ
مِنَ الْاَمْرَيْنِ وَاحِدًا اَيُّهُمَا اَحَبُّ اِلَيْكَ الْعِلْمُ مَعَ الْغِنٰى وَالدُّنْيَا
اَمِ الْمَعْرِفَةُ مَعَ الْقِلَّةِ وَالْفَقْرِ من گفتم اَلْمَعْرِفَةُ مَعَ الْقِلَّةِ وَالْفَقْرِ

---

۱ معدان بفتح میم و سکون عین و دال مهمله بنا بفتح بای موحده
۲ از سی صد شیخ یعنی از ایشان احادیث شنیده
۳ تجرید بودن ... ۱۲
۴ پیران یعنی پیران طریقت ۱۲
۵ السموات والارضون مراد باسم ذات مع الصفات است چون مفهوم عالم قادر و مرید الی غیر ذلک و قیام ... و سایر اشیا از ارواح و ... معدن و نبات و حیوان ... مستند باسماء حق سبحانه است چه ذات من حیث هی ... معونت او صفات موثر نیست چنانکه مبین شده پس چون اسماء حق مستند بهم اسم اعظم ... سماع

پس از چاه زمزم آواز آمد که قَدْ اَعْطَیْتَ قَدْ اَعْطَیْتَ و گویند که جنید قدس سره
بفضل و کمال وے قائل بود و در رسالۂ که بشیخ علی سهل اصفهانی فرستاده نوشته بوده
است که سَلْ شَیْخَکَ اَبَا عَبْدِ اللّٰهِ مَا الْغَالِبُ عَلَیْکَ پس علی بن سهل از وے سوال کرد
گفت بنویس بوے که وَاللّٰهُ غَالِبٌ عَلٰی اَمْرِهٖ محمد بن فاذہ رحمہ اللہ تعالیٰ کنیت
او ابو جعفر است از شاگردان محمد یوسف بنا است کَانَ مُجْتَهِدًا قَوِیًّا فِی الْعِبَادَةِ
سَخِیًّا فِی الْبَذْلِ وَالْعَطِیَّةِ هر روز سه ختم قرآن ورد داشت و ویرا از پدر میراث بسیار
رسید سالها بر محمد یوسف و عیال او نفقه کرد چنانکه او ندانست و دستی در خت و یرا فرموده بود
که ما یحتاج ویرا می خرید و بمنزل می برد و یرا گفته بود هیچکس را ازان آگاه نه کند چون چند سال
برین بگذشت محمد بن یوسف دوست ویرا الحاح تمام کرد که بگوی چه کس است اینکه کفایت
مونت عیال من میکند گفت محمد بن فاذه گفت جَزَاهُ اللّٰهُ عَنِّیْ بِاَفْضَلِ الْجَزَاءِ عزیزی
در میان زمستان بر محمد بن فاذه در آمد او را دید با یک پیرہن نشسته گفت یا ابا جعفر سرما نمی یابی
گفت دست خود بیار و بگوے لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ دست خود را بزیر پیرہن وی در آوردم و گفتم
لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ دیدم که از گرمی عرق می کرد سهل بن علی المروزی رحمہ اللہ تعالیٰ
وے بود که در سراے عبد اللہ مبارک شد گفت این کنیزکان مطرب آراسته کرده چرا بر بام کرده
چرا از بام فرو نخوانی این مبارک گفت چنین کنم چون بیرون شد گفت بکوشید و یرا دریابید
که هم اکنون می رود از دنیا آنکه او را بر بام من دید حوران که پذیره وی فرستاده انداز بهشت
که بر بام من هیچکس نبود و وے دروغ نگوید چون از سرا بیرون رفت جاے جان بداد
سهل علی مروزی را پرسیدند که از نواختهاے اللہ تعالیٰ که بنده را بآن بنوازد کدام مہتر
است گفت فراغت دل مصطفےٰ گفت صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم نِعْمَتَانِ مَغْبُوْنٌ فِیْهِمَا کَثِیْرٌ
مِنَ النَّاسِ الصِّحَّةُ وَالْفَرَاغَةُ و هم سهل علی گوید الْفَرَاغُ بَلَاءٌ مِنَ الْبَلَايَا

شیخ الاسلام گفت آن کسی را که تقوی برو غالب نباشد ویرا شغل به از فراغت باشد تا از فراغت ویرا بلائی نخیزد اما آنکه متقی بود و صاحب ورع و خداوند دل ویرا فراغت ملکی بود بی بها و فراغت دل خانهٔ صحبت حق است سبحانه و تعالی و در رویشی دکان این کار ابن جریج گوید هر که او را طریق عزم نیست او را بر زیادت روی نیست علی بن حمزة الاصفهانی الحلاج رحمه الله شیخ الاسلام گفت که وی نه حلاج بود چون حسین منصور شاگرد محمد بن یوسف بنا بوده باصفهان علی بن حمزه گفته است که من روزگاری نزدیک محمد یوسف بنا می بودم باصفهان و باوی می نشستم و او در علم حلال خوردن فراوان گفتی از حکایات وی می نوشتم وقتی از نزدیک وی بحج شدم چون باز گشتم ببصره رسیدم خبر وفات محمد بن یوسف ببصره رسید بغمی رسیدم که صفت نتوان کرد گفتم اصفهان مرا بر نتابد ببصره بنشستم نزدیک شاگردان سهل تستری و ایشان از وی حکایت می کردند و از سخنان وی خبری باز می گفتند وقتی که سخنی رفتی که مرا خوش آمدی از کسی درخواستمی که برای من بنوشتی که من امی بودم روزی بر کنار آب طهارت می کردم هر چه نوشته بودم از آستین من در آب افتاد و تباه شد رنجی بمن رسید عجب صعب که بروزگار دراز جمع کرده بودم آن شب سهل تستری را بخواب دیدم مرا گفت ای مبارک رنجه شدی که دفترهای تو در آب افتاد گفتم آری ای استاد گفت چرا حق دوستی آن سخنان و حق الله از خود طلب نه کنی و حق دوستان او گفتم ای استاد مرا طاقت این نیست درین سخن بودم که مصطفی را صلی الله علیه و آله و سلم دیدم که می آمد با جماعتی از یاران از اصحاب صفه من چون آنرا بدیدم از شادی پیش مصطفی صلی الله علیه و آله و سلم دویدم در روی من بخندید گفت چرا نگوئی این صدیق را یعنی سهل تستری را که دوستی این طائفه و این سخنان عین حقیقت است با آن می مانست که مصطفی صلی الله علیه و آله و سلم آمده بود که با سهل از آن سخن گوید سهل گفت استغفر الله یا رسول الله مصطفی صلی الله علیه و آله و سلم بخندید و از شادی بیدار شدم شیخ الاسلام گفت که دوستی این کار را این کار است نزدیک است که انکار برین کار این کار بود که از حقیقت هیچ چیز بجا نرود غلام الخلیل

در آخر عمر مخدوم شد یکی از بزرگان این طائفہ شنید گفت یکی از نارسیدگان متصوفہ ہمت در وے بستہ است و نیک نکردہ است کہ او منازع این طائفہ بود گاہ گاہ اعمال ایشان بوی انجام می گرفت خدایش شفا داد باد این سخن با غلام الخلیل گفتند از آن تہ بہ کرد و ہر چہ داشت پیش مشایخ فرستاد قبول نکردند بنگر کہ انکار این طائفہ آخر آن مرد را بتوبہ رسانید کسی کہ اقرار داشتہ باشد خود چون بود علی بن شعیب السقا قدس اللہ تعالیٰ سرہ از حیرہ نیشاپور بود و با ابو حفص صحبت داشتہ بود گویند کہ پنجاہ و پنج حج کردہ بود ہمہ از نیشاپور احرام بستہ و در زیر ہر میل دو رکعت نماز گزاردہ ویرا گفتند این نماز چیست گفت لِیَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ این منافع منست از حج من بہ اُو وقصہ اندیشہ کردن وی در قرب اللہ تعالیٰ و غائب گشتن وی از خود سیزدہ روز در بیابان با احوال ابو حمزہ بغدادی گذشت شیخ الاسلام گفت کہ از قرب اللہ تعالیٰ بخود اندیشیدن حیرت است و نیندیشیدن جنایت علی بن موفق البغدادی رحمہ اللہ از قدماء مشایخ عراق بود سفر بسیار کردہ ذوالنون را دیدہ بود شیخ الاسلام گفتہ کہ ویرا ہفتاد و چہار حج آرند وقتی حج کردہ بود با خود می گفت تا سعف کہ می شوم و می آیم نہ دل من نہ وقت من خود در چہ ام آن شب حق تعالیٰ را بخواب دید کہ ویرا گفت ای پسر موفق تو بخانہ خویش خوانی کسے را کہ نخواہی اگر من ترا نخواستمی نخواندمی رنیاوردمی وے گفتہ کہ خداوندا اگر من ترا از بیم دوزخ می پرستم در دوزخم فرود آر و اگر باُمید بہشت پرستم ہرگزم دران جا جا مدہ و فرود میار اگر بمہر می پرستم یک دیدار بنماے و پس از ان ہر چہ خواہی بکن ابو احمد القلانسی[۳] قدس اللہ تعالیٰ روحہ وے از قدماے مشائخ است نام وی مصعب[۳] بن احمد البغدادی است گویند کہ اصل وے از مرو است از اقران جنید و رویم بودہ و فی التاریخ[۴] حج ابو احمد القلانسی سنۃ تسعین و مائتین و مات بمکۃ بَعْدَ انْصِرَافِ الْحَاجِّ بِقَلِیْلٍ ابو احمد قلانسی گفتہ روزے در میان قوم بودم گفتم کہ اِزارِ مَن در میان سخن از من بربودند کہ تو گفتی آنِ مَن شیخ الاسلام گفت نہ ادب است در میان صوفیان کہ گوئی اِزارِ من

م کہ ابو احمد قلانسی حج گزارد در سال دویست و نود از ہجرت و در مکہ از دنیا برفت بعد از برگشتن حاجیان باندک مدت ۱۲

سلہ قولہ لیشہدوا منافع لہم آن بجا آرد در کلام مجید فوائد حج کردہ از جملہ فوائد حضور و دیدن کسی است با آنچہ مناسب حال وی بود از منافع می گویند آنچہ ما است از منافع موعودہ کہ از است ۱۲

سلہ قلانسی بفتح قاف و کسر نون و بین مصعب بضم میم و سکون صاد و فتح عین مہملہ ۱۲ ع

سلہ قولہ وفی التاریخ یعنی در تاریخ مذکور است ۴

یا نعلین من از آداب ایشان است که خود را در میان یاران چیزی را ملک نه بینند مگر بضرورت ظاهر شیخ سیروانی گوید که چون صوفی بگوید نعلین من یا ازار من باید که در وی ننگرے یعنے اینان را ملک نباشد چون احمد قلانسی بیمار شد و محتضر گفت خداوندا اگر مرا بنزدیک تو هیچ قدرے بودے مرگ من بین المنزلین بودے ضرورتے واقع شد و برا در محفه بیرون آوردند که بجاے دیگر برند در راه بمرد

ابو الغریب الاصفهانی قدس الله تعالی سره

از محققان بود و صاحب آیات و کرامات در عشق بعین جمع رسیده بود او را حلوے خواندند شیخ ابو عبد الله خفیف او را دوست داشتی و با او مزاح کردے وقتے در شیراز از زندگانی خود نومید گشت یاران خود را پیش خود خواند و گفت از بهر خدای مرا شما یک حاجتست روا خواهید کرد گفتند آرے بگوے گفت چون مرا انجام مرگ آید مرا در گورستان گبران دفن کنید یاران متحیر گشتند که این چیست گفت خدا دند را گفته بودم که اگر مرا به نزدیک تو هیچ قدری هست مرا بطرپوس مرگ ده اکنون اینجا می میرم و دانستم که مرا به نزدیک وے هیچ قدرے نیست عنقریب در وے آثار صحت پدید آمد و برخاست و بطرپوس شد و آنجا برفت از دنیا یکی ازین طائفه گوید که برابو الغریب در آمدم در طرپوس و هر دو ران وے آماس کرده بود و از سر دن وے تا زانو شگافته بود و ریم و خون بسیار می رفت و حالتے عجب داشت یکی از وے پرسید که چونی گفت که چنین که می بینے اما هنوز نگفته ام که مسنی الضر

ابو عبد الله القلانسی قدس الله تعالی سره

وے از کرام قوم و بزرگان این طائفه است وی گفته که در بعضی سیاحات خود در کشتی نشسته بودم بادی برخاست و طوفانی عظیم شد اهل کشتی بدعا و تضرع در آمدند و نذرها کردند مرا گفتند تو نیز نذرے کن گفتم من از دنیا مجردم چه نذر کنم الحاح بسیار کردند گفتم با خداے تعالی نذر کردم که اگر ازانچه درانم خلاص یابم هرگز گوشت فیل بچه نخورم گفتند این چه نذر است که می کنے هرگز کسے گوشت فیل بچه خورده است گفتم همچنین در خاطر من افتاد و خداے تعالی بر زبان من گذرانید ناگاه کشتی بشکست و من با جماعتے با کنار افتادم و چند روز گذشت که هیچ نخوردیم در میان آن که نشسته

له مرگ من بین المنزلین بودی یعنی در موقعی بودی چون مجلی اقامت بودی ۲ له میان راهی ۱۲ بعین جمع رسیده بود یعنی بعقام اصلی خود بازگشته و بحر وجود حق بجانه له منظور دی بوده ۱۲ تو که هنوز نگفته ام یعنی جنانچه ایوب علیه السلام زبان ... منی ...

ابودیم ناگاه فیل بچه پیدا شد وی را بگرفتند و بکشتند و از گوشت وی بخوردند و بر من عرض کردند گفتم من نذر کرده ام که گوشت فیل بچه نخورم الحاح کردند که مقام اضطرار است و نقض عهد رخصت است من فرمان نبردم و از عهد خود برنگشتم چون چیزے بخوردند و در خواب شدند هنوز ایشان در خواب بودند که مادران فیل بچه آمد و بوے می کشید تا باستخوانهاے بچه خود رسید آنرا بوی کرد ن گرفت بعد ازان آمد و آن مردمان را بوی کردن گرفت از هر کدام که بوے آن می یافت وی را در زیر دست و پای می مالید و می کشت تا همه را بکشت پس ببوے من آمد و مرا بوے کرد تا دیرے و از من هیچ نیافت پشت بجانب من کرد و بخرطوم خود بمن اشارت کرد که سوار شو من در نیافتم پاے خود را بالا داشت دانستم که میخواهد که سوار شوم سوار شدم پیل اشارت کرد که راست به نشین راست به نشستم بشتاب تمام رفتن گرفت تا آورد مرا در شب بموضعی که زرع و سیاهی می نمود و اشارت کرد که فرود آے فرود آمدم باز گشت به شتاب تر از پیشتر چون بامداد کردم جماعتے پیدا شدند و مرا بخانه خود بردند ترجمان ایشان حال من پرسیدند قصه را باز گفتم مرا گفتند میدانی که از انجا که ترا آورده است تا اینجا چند راه است گفتم نه گفتند هشت روزه راه است که ترا بیک شب آورده **ابو عبد الله جلا قدس الله روحه** از طبقهٔ ثانیه است نام وی احمد بن یحیی الجلا است و گفته اند که محمد بن یحیی است و احمد درستر است بغدادی الاصل است اما بر مله و دمشق بوده از اجلهٔ مشائخ شام است شاگرد ابو تراب نخشبی و ذو النون مصری است و از ان پدر خود یحیی الجلا و ابا عبید بسری بوده در صحبت و سفر استاد دقی بوده عالم بوده و صاحب ورع وقتی ابو الخیر مینائی ابو عبد الله جلا را دید که در هواے رفت در میغ ابو الخیر آواز داد که بشناختم جواب داد که نشناختے شیخ الاسلام گفت که ابو الخیر شناخت شخص را گفت و ابو عبد الله شناخت مقام و شرف را شیخ الاسلام گفت که ابو بکر واسطے با جلالت خود گفته که من مردی و نیم دیده ام آن مرد تمام ابو امیه الماجوری و آن نیم مرد ابو عبد الله الجلا را و اسطے را گفتند چون آنرا مرد تمام گفتی و این را نیم مرد گفت ابو امیه ماجوری از دست هیچ مخلوق چیزے نخورد و کان یاکل مما لیس للمخلوقین فیه صنع و ابن جلا از مال مردے میخورد که او را علی بن عبد الله القطان گفتندی ابو بکر واسطے

کسی را نپسندیدی جز از خواری خلق بنزدیک او بلکه از عزیزی وی توحید در علم او ابو عبد الله جلا را پرسیدند از محبت گفت مَالِی وَلِلْمَحَبَّةِ وَاَنَا اُرِیْدُ اَنْ اَتَعَلَّمَ التَّوْبَةَ ویرا پرسیدند که مَتیٰ یَسْتَحِقُّ الْفَقِیْرُ اِسْمَ الْفَقِیْرِ گفت اِذَا لَمْ یَبْقَ عَلَیْهِ مِنْ نَفْسِهٖ مُطَالِبَةٌ ظَاهِرًا وَبَاطِنًا شیخ الاسلام گفت سی صد تن با ابو تراب نخشبی در بادیه شدند بار کوه ها دو تن با او بماندند ابو عبد الله جلا و ابو عبید بسری **ابو عبد الله خاقانی الصوفی رحمه الله** وی از کبار صوفیه بغداد است شیخ جعفر خلدی گفته است که وی صاحب کرامات بوده و از ابن قصاب رازی نقل کرده است که گفت پدر من در بازار بغداد دکانی داشت من بر در دکان نشسته بودم ناگاه شخصی بگذشت مرا گمان آن شد که وی از فقرای بغداد است و من هنوز بحد بلوغ نرسیده بودم خاطر من بجانب وی کشش کرد برخواستم و بروی سلام کردم و با من یک دینار بود بوی دادم آنرا بستد و روان بگذشت و با من چندان التفات نکرد با خود گفتم این دینار را ضایع کردم در عقب وی روان شدم تا بمسجد شونیزیه رسید آنجا دید که سه تن از فقرا نشسته اند آن دینار را بیکی از ایشان داد و خود در نماز ایستاد آن کس که دینار را گرفته بود بیرون رفت و من در عقب وی رفتم تا طعام خرید و پیش یاران آورد و با هم بخوردند و آن شخص همچنان در نماز بود چون از طعام فارغ شدند روی با ایشان کرد و گفت هیچ میدانید که مرا چه چیز از موافقت شما باز داشت گفتند نی ای استاد گفت جوانی آن دینار بمن داد و من تا این زمان از خدای تعالی در میخواستم که ویرا از بندگی دنیا آزاد گرداند و آزاد گردانید ابن قصاب گوید که من پیش وی نشستم و گفتم راست میگوئی ای استاد و وی شیخ خاقانی صوفی بود توفی فی سنة تسع و سبعین و مائتین **ابو عبد الله**

[illegible]

[illegible]

البسری قدس الله تعالی سره نام وی محمد بن حسان است از قدماء مشائخ با ابو تراب نخشبی
صحبت داشته قال ابن الجلاء رحمه الله لقیت ستمائة شیخ ما رأیت منهم مثل اربعة ذو النون
المصری و ابو تراب النخشبی و ابو عبد الله البسری و ابو العباس بن عطا
قدس الله تعالی ارواحهم یکی از اصحاب بو عبید بسری گفته که وی بکاری مشغول بود و
تا وقت حج سه روز مانده بود و چند کس از ین طائفه آمدند که یا ابا عبید حج میروی گفت نی پس وی
بمن کرد و گفت شیخ تو زیان خود را خواست قادر تر است از یشان برانچه می گویند یعنی طی ارض
می گویند که چون رمضان شدی ابو عبید بخانه در آمدی اهل بیت را گفتی که در خانه را بر وی برآورند
و سوراخی بگذاشتی و هر شبی نانی از انجا بیند اختی چون روز عید آمدی در خانه باز کردندی آن سی
نان در زاویهٔ خانه نهاده بودی نه هیچ خورده و آشامیده و نه خواب کرده سی شبانه روز بریک
طهارت نماز کرده گویند که ابو عبید بغزا رفت بر اسپ کره سوار در اثنای آن اسپ کره
بیفتاد و بمرد و گفت خداوندا این اسپ کره را عاریت بمن ده چندانکه به بسری ترسم اسپ کره
از زمین برخواست و زنده شد چون از غزا فارغ شد به بسری رسید پسر خود را گفت زین از اسپ
کره را بردار پسری گفت گرم است و عرق دارد گفت بردار که وی عاریت است چون زین از
وی برگرفت کره بیفتاد و بمرد و وی گفته که النعم طرد فمن رضی بالنعم
فقد رضی بالطرد و البلاء قربة فمن ساءه البلاء فقد احب
ترك القربة و التقرب الی الله تعالی و گویند که روزی با اصحاب خود
در دمشق جایی نشسته بود و سواری بگذشت و در عقب وی غلامی غاشیه بر دوش
نهید و خشم آلوده چون برابر ابو عبید و اصحاب وی رسید گفت اللهم اعتقني و ارحني
منه پس روی با بو عبید کرد و گفت ای شیخ مراد عائی کن ابو عبید گفت اللهم اعتقه
عن النار و من الرق فی الحال مرکوب آن سوار سوار را بیند اخت التفات بآن غلام کرد

وگفت ترا آزاد کردم خالصتهً لوجه الله غلام غاشیه را پیش وے انداخت وگفت ای خواجه مرا
تو آزاد نکردی بلکه این جماعت آزاد کردند واشارت بابو عبید واصحاب وی کرد وبا ایشان
می بود تا از دنیا برفت روزی پسر وی بوی آمد وگفت سبوئی چند روغن داشتم که سرمایهٔ
من بود بیرون می آوردم بیفتاد وبشکست وسرمایهٔ من ضائع شد گفت ای فرزند سرمایهٔ خود
آن ساز که سرمایهٔ پدر تست والله که پدر ترا هیچ سرمایه نیست در دنیا وآخرت غیر الله تعالی

ابو عبد الله السجزی رحمه الله تعالی از طبقهٔ ثانیه است از بزرگان مشائخ خراسان است
وجوانمردان ایشان با ابو حفص صحبت داشته وبادیه بریده بارها بتوکل وی گفته عَلَامَةُ
الْاَوْلِيَاءِ ثَلَاثَةٌ تَوَاضُعُهُمْ عَنْ رِفْعَةٍ وَزُهْدُهُمْ عَنْ قُدْرَةٍ وَاِنْصَافُهُمْ
عَنْ قُوَّةٍ وهم وی گفته هر واعظی که توانگر از مجلس وی نه درویش برخیزد ودرویش
نه توانگر وی نه واعظ است وهم وی گفته سودمندترین چیزے مریدان را صحبت صالحان
است واقتدا بایشان در افعال واخلاق وزیارت کردن قبرها دوستان خدای تعالی
وقیام بخدمت یاران وفقیران ویرا پرسیدند که چرا برسم صوفیان مرقع نمی پوشی گفت از نفاق
باشد که لباس فتیان وجوانمردان بپوشم وزیر بارهاے فتوت در نیایم پس گفتند ویرا که
فتوت چیست گفت خلق را معذور داشتن در آنچه بر ایشان میرود وتقصیر خود دیدن وشفقت
بر همه خلائق چه نیکوکار وچه بدکار وکمال فتوت آنست که ترا خلق از حق مشغول نگرداند شخصے
ویرا گفت یکدینار زر سرخ دارم میخواهم بتو دهم مصلحت چون می بینی گفت اگر بدهی ترا بهتر و
اگر ندهی مرا بهتر یکی ازین طائفه می گوید که با ابو عبد الله سجزی از طرابلس همراه شدم چند
شبانه روز رفتیم که هیچ نخوردیم پارهٔ کدوے تر دیدم بر راه افتاده برداشتم تا بخوریم شیخ
بجانب من نگریست دانستم از آن کراهت داشت بینداختم بعد از آن پنج دینار فتوح رسید
بدیهی رسیدیم گفتم شاید طعامی بخرد برگذشت نخرید بعد از آن گفت شاید که گوئے پیاده
می رویم وگرسنه وچیزے نخرید اینک بر سر راه دیهی است نزدیک آنجا مردے است

سله بجیم سابین مهملو بکسر زاے معجمه ۱۲ ع
سکون جیم وکسر زاے معجمه
سله قوله علامة الاولیای ثلثة
یعنی درد دل سر ترک آن با پیروزی
با غنی با وجود رغبت علو ابتهٔ و
ذکر دنیا با وجود قدرت بران
تا انصاف دادن با وجود قوت ۱۲
یعنی سله قوله واگر ندهی را بهتر از جهت
تخلص از بار منت وحساب آخرت
واز شغل خاطر بآن وحرفت
وسے ۱۲ ۱۲

صاحب عیال چون بآن دیه در آییم بخدمت ما مشغول خواهد گرفت آن پنج دینار را بر وی ده
تا بر ما و عیال خود نفقه کند چون بآن دیه رسیدیم آنرا بوی دادیم و نفقه کرد چون بیرون آمدیم
گفت تا کجا می روی گفتم با تو همراهی می کنم گفت من با تو همراهی نمی کنم خیانت می کنی در باره کدوی
تو و مصاحبت می کنی بآن در دنیا مدکه با او مصاحب باشم **ابو عبدالله الحصری قدس سره**
از اهل بصره است از مشایخ قدیم شاگرد فتح موصلی است یَقُولُ سَمِعْتُ الْفَتْحَ الْمُوْصِلِی
یَقُولُ صَاحَبْتُ ثَلٰثِیْنَ شَیْخًا کَانُوا یَعُدُّوْنَ مِنَ الْاَبْدَالِ کُلُّهُمْ
اَوْصَوْنِیْ عِنْدَ فِرَاقِیْ اِیَّاهُمْ فَقَالُوا اِیَّاکَ وَمُعَاشَرَةَ الْاَحْدَاثِ
جعفر بن المبرقع رحمه الله تعالی از علمای مشایخ این قوم است ذَکَرَهُ اَبُو عَبْدِ اللهِ
الْحَصْرِی اَنَّهُ سَمِعَهُ یَقُولُ مُنْذُ ثَلٰثِیْنَ سَنَةً اَطْلُبُ مَنْ یَقُوْلُ الله
فِیْ تَحْقِیْقِ هٰذِهِ الْاِسْمِ فَلَمْ اَجِدْهُ **علی بن بندار بن الحسین الصوفی**
الصیرفی قدس سره از طبقه خامسه است کنیت او ابو الحسن است از بزرگان متاخرین
مشایخ نشابور است روزی مند بوده از دیدار مشایخ و مرزوق از صحبت ایشان در نشابور
با ابو عثمان حیری و محفوظ صحبت داشته بوده و در سمرقند با محمد فضل بلخی و در بلخ با محمد حامد و در
جوزجان با علی جوزجانی و در ری با بو یوسف بن الحسین و در بغداد با جنید و رویم و سمنون
و ابن عطا و جریری و در شام با طاهر مقدسی و ابن جلا و ابو عمرو دمشقی و در مصر با ابو بکر مصری
و ابو بکر زقاق و ابو علی رودباری مشایخ جهان دیده بود و حدیث بسیار داشت و ثقه بود در
حدیث در سنه تسع و خمسین و ثلثمایه برفته از دنیا وقتی علی بندار با شیخ ابو عبدالله خفیف
به تنگی پلی رسیدند شیخ ابو عبدالله خفیف وی را گفت پیش رو ای ابو الحسن وی گفت
بچه سبب پیش روم ابو عبدالله خفیف گفت تو جنید را دیده و من ندیده ام شیخ الاسلام

گفت همینه نسبت این طائفه دیدار پیرانست و صحبت ایشان علی بندار گفته دَارُ اُسِّسَتْ عَلَی الْبَلْوٰی بِلَا بَلْوٰی مُحَالٌ و هم وے گفته یُطْلَبُ الْحَقُّ بِالْهُوَیْنَا وَاِنَّمَا وُجُوْدُ الْحَقِّ بِطَرْحِ الدَّارَیْنِ و هم وے گفته دور باش از مخالفت خلق هرکه خدای تعالیٰ به بندگی وے راضی است به برادری وے راضی باش و هم وے گفته دور باش از مشغولی بخلق کامروز در مشغولی خلق سودی نمانده است و هم وی گفته که بدمشق رفتم بعد از سه روز برابو عبدالله جلاد در آمدم گفت کی آمدی گفتم سه روز است گفت درین سه روز کجا بودے که بمن نیامدے گفتم با بن جوصا بودم بحدیث نوشتن گفت شَغَلَكَ الْفَضْلُ عَنِ الْفَرْضِ گفت فضیلت یعنی فضائل نوافل ترا از فریضه مشغول داشت شیخ الاسلام گفته دیدار پیران از فرائض این قوم است که از دیدار پیران آن یابند که بهیچ چیز نیابند مَرِضْتُ فَلَمْ تَعُدْنِيْ فِي الْحَدِيْثِ و هم شیخ الاسلام گفته الٰهی این چیست که با دوستان خود کردے هرکه ایشان را جُست ترا یافت و تا ترا ندید ایشان را نشناخت وَاَنْشَدَنَا لِنَفْسِهٖ ؎

صَيَّرْتَنِيْ مِرْاٰةً مَنْ يَبْغِيْكَ مَنْ يَرَنِيْ يَرَاكَ ؛ وَتَرَاهُمْ يَنْظُرُوْنَ اِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُوْنَ

سخن جوانمردان با جوانمردان است جوانمرد باید که تا جوانمرد بیند هرکه جوانمرد را دید نه او را دید که حق را دید از انکه او نه اوست قصه ببرید حق گاه گاه رہے را از دست رہے برباید و خویشتن را به بهانه رہے بدیده قوم نماید تا دیدها بدیدن او بیاساید آنکه حقیقت برد و در رہے باز آید و گر رہے هرگز با رہے نیاید هم شاید از انکه فتنه رہے هم از رہے میزاید بهرچه از بهانه میکاهد از حقیقت سے افزاید چون بهانه بتمامی از میان

برخاست حقیقت فرود آید آدمی باین کار نیست که این کار نه باهمت آدمی است یکی را دیده بر
بهانه آمد و یکی را بر حقیقت کار حقیقت دارد و بهانه را چه قیمت علی بندار الصیرفی و شیخ محمد نام نجیب
بن نجیب عزیز بود و عارف بن عارف نادر شیخ الاسلام گفته که بخط علی محمد بن بندار دیدم
در کتابی که واسطی گفته هرچه این طائفه دارند ازین کار علم و سخن آن همه ازین دو آیت
از قرآن بیابند یکی اَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً و دیگری وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ شیخ الاسلام
گفته که باین آیت بشناختم وی را محمد بن فضل البلخی قدس الله سره از طبقهٔ ثانیه
است کنیت وی ابو عبدالله است بلخی الاصل است متعصبان وی را از بلخ بیرون کردند
بی گناه بسبب مذهب وی روی بشهر کرد و بر ایشان نفرین کرد شیخ الاسلام گفت پس از وی از
بلخ هیچ صوفی نخاست بسمرقند رفت وی را آنجا قاضی کردند از آنجا عزیمت حج کرد بنشابور رسید
از وی مجلس خواستند بر کرسی شد و گفت اللهُ اَکْبَرُ وَلَذِکْرُ اللهِ اَکْبَرُ وَرِضْوَانٌ
مِنَ اللهِ اَکْبَرُ و از کرسی فرود آمد و آخر بسمرقند باز گشت و آنجا برفت از دنیا در سنه تسع عشر
و ثلثمایه ابو عثمان حیری بوی نوشت که علامت شقاوت چیست گفت سه چیز است آنکه علم دهند
و توفیق عمل ندهند و توفیق عمل دهند و از اخلاص در آن محروم گردانند و دولت صحبت دوستان
خدای تعالی در یابند و وظیفهٔ کرام و احترام بجای نیاورند و ابو عثمان گفته است محمد بن الفضل
سمسار الرجال یعنی نقاد مردان است شیخ الاسلام گفت که ابوبکر واسطی گوید و خود هیچکس
چون وی نگوید وی سخن خود گوید و از دیگران اندک حکایت کند یکی از آن اینست که گفت
محمد بن الفضل گفت آنچیز که بود و بے همه نیکو بماند نیکو شود و به نبود و جے همه

ہوجہ باشد و از غیر مرض و حسن اعمال باخلاص است و قبح اعمال ابدیہ اخلاص ۱۲

از شتهاز شرت شود آن استقامت است شیخ الاسلام گفت سخت نیکو گفت فاستقم کما امرت
کی گفت مصطفی را صلی الله علیه وآله وسلم مرا وصیتی کن گفت قل آمنت بالله ثم
استقم بگو که یکی و بران بپای و محمد فضل گوید عجب می مانم از کسی که بیابانها و وادیها
قطع می کند تا برسد بخانهٔ وی و آنجا آثار انبیا بیند چرا وادی نفس و هوا را قطع نمی کند
تا بدل برسد و آثار پروردگار خود بیند وهم وی گوید که چون مرید را بینی که طلب زیادتی دنیا
میکند آن نشان ادبار و نگونساری اوست وهم وی گوید که اعرف الناس بالله اشدهم
مجاهدة فی اوامره واتبعهم بسنة نبیه صلی الله علیه وسلم
یعنی بزرگترین اهل معرفت مجتهدترین ایشان باشد در اداء شریعت و راغب ترین
ایشان در حفظ سنت و هر که بحق نزدیکتر بود به امتثال امرش حریصتر بود و هر که دورتر
بود از متابعت رسول وی صلی الله علیه وآله وسلم معرض تر و ویرا از زهد پرسیدند گفت
بچشم نقصان در دنیا نگریستن و باعراض از وی عزیز و گرامی زیستن محمد بن علی الحکیم
الترمذی قدس الله تعالی سره از طبقهٔ ثانیه است کنیت او ابو عبدالله است از
کبار مشائخ با بوتراب نخشبی و احمد خضرویه و ابن جلا صحبت داشته و حدیث بسیار داشته
و ویرا تصانیف بسیار است و کرامات ظاهر اندر بیان هر کتاب چون ختم الولایه و کتاب النهج
و نوادر الاصول و جز این کتابهای دیگر تصنیف کرده است و در علوم ظاهر هم ویرا کتب هست
و تفسیری ابتدا کرده بود اما عمر وی باتمام وی وفا نکرد و وی صحبت خضر یافته است
علیه السلام ابوبکر وراق که مرید وی بود روایت کند که هر شب یکشنبه خضر علیه السلام
بنزدیک وی می آمدی و واقعها از یکدیگر پرسیدندی صاحب کتاب کشف المحجوب گوید
که وی سخت معظم است بنزدیک من چنانکه جملگی دلم شکار اوست و شیخ من گفتی که محمد دریتیم
است که در عالم همتا ندارد وهم وی گفته است ما صنفت حرفا من التدبیر ولا
لینسب الی شیء منه ولکن کان اذا اشتد علی وقتی اتسلی به
وهم وی گفته است من جهل باوصاف العبودیة فهو باوصاف الربوبیة

ما صنفت حرفا من [illegible] والا لینسب الی [illegible] یعنی تصنیف نکردم [illegible] و نسخ را از دوست [illegible] بتدبیر از آن جهت [illegible] بنفسانی [illegible]

اجهل یعنی هرکه خود را نشناسد او را چون شناسد وهم وی گفته حقیقت دوستی الله تعالی دوام انس است بیاد او وَسُئِلَ عَنْ صِفَةِ الذَّاتِ وَالْفِعْلِ فَقَالَ كُلَّمَا يَحْتَمِلُ الزِّيَادَةَ وَالنُّقْصَانَ فَهُوَ مِنْ صِفَاتِ الْفِعْلِ وَكُلُّ مَا لَا تَقَعُ عَلَيْهِ الزِّيَادَةُ وَالنُّقْصَانُ فَهُوَ مِنْ صِفَاتِ الذَّاتِ وَسُئِلَ عَنِ الْإِيثَارِ فَقَالَ اخْتِيَارُ حَظِّ غَيْرِكَ عَلَى حَظِّ نَفْسِكَ وَقَالَ فِي الْيَقِينِ الْيَقِينُ اسْتِقْرَارُ الْقَلْبِ عَلَى اللهِ تَعَالَى وَعَلَى قَوْلِهِ وَأَمْرِهِ وَقَالَ فِي الشُّكْرِ الشُّكْرُ تَعَلُّقُ الْقَلْبِ بِالْمُنْعِمِ حضرت خواجه بهاء الحق والدین محمد البخاری المعروف بنقشبند قدس الله تعالی سره در وقتی که از مبادی احوال و سلوک خود حکایت می کرده اند و اثر توجهات خود را بارواح طیبهٔ مشائخ کبار در بیان می آورده اند میگفته اند که هرگاه توجه بروحانیت قدوة الاولیا خواجه محمد علی الحکیم الترمذی نموده شدی اثر آن توجه ظهور بے صفتی محض بودی و هرچند دران توجه سیر افتادی هیچ اثری نکردی و صفتے مطالعه نیفتادے مشائخ گفته اند اولیاء الله مختلف اند بعضے بی صفت اند و بی نشان و بعضے بصفت اند و بعضی از صفات نشان مند گشته اند مثلاً گویند اهل معرفت یا اهل معامله یا از اهل محبت یا اهل توحید اند و کمال حال و نهایت درجات اولیا را در بے صفتی و بی نشانی گفته اند بی نشانی اشارت بکشف ذاتی است که بس مقام بلند و درجهٔ بس رفیع است و عبارت و اشارت از کنه آن مرتبه قاصر است علی بن بکار قدس الله تعالی روحه کنیت وی ابو الحسن است از متقدمان مشائخ با ابراهیم ادهم صحبت داشته سَكَنَ الْمَصِّيصَةَ مرابطاً میگوید که چون شب در آمدے و کنیزک جامهٔ خواب وے بیند اختی آنرا بدست خود بیسودی و گفتی والله که تو بسیار خوشی و والله که امشب بر تو نخواهم خسپید پس نماز بامداد درا

قوله وقال فی الیقین یعنی در تعریف یقین گفته که یقین قرار گرفتن دل است بحق سبحانه و بر گفته و فرمان وی ۱۲ منه

قوله و سئل عن الایثار الخ یعنی در ایثار گفت اختیار حظ غیر است بر حظ خود ۱۲ منه

قوله و سئل عن صفة الذات والفعل الخ یعنی صفت ذاتی و صفت فعلی چیست جواب گفت هرچه قابل تغیر است صفت فعلی است و هرچه قابل تغیر نیست صفت ذاتی است ۱۲ منه

بوضو نماز خفتن بگذاردی یکی ازین طائفه گوید که پیش علی بکاری در آمدم دیدم او را بدیدم اسپ خود جو پاک می کرد گفتم ای ابو الحسن ترا کسی نیست که این کار بکند گفت در بعضی غزوات بودم شکست بر مسلمانان افتاد بگریختند و من با ایشان بگریختم اسپ من سستی کرد گفتم إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ اسپ با من گفت إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ آن وقت است که بغلان کنیزک میگذاری که تعهد حال من کند ضامن شدم که من بعد جو او را قیام نمایم و با کسی دیگر نگذارم و از وی آرند که با یکی از اصحاب بصحرا بیرون رفتند تا هیزم جمع کنند از یکدیگر دور افتادند صاحب وی هر چند انتظار برد پیدا نیامد در عقب وی برفت دید که مربع نشسته و سبعی سر بر کنار وی نهاده در خواب شده و از وی مگس میراند صاحب وی گفت چند نشینی گفت این سبع سر در کنار من نهاده در خواب شد منتظرم تا بیدار شود و برود رسم

ابو عبد اللہ عبادانی رحمه اللہ تعالیٰ از شاگردان خاص سهل عبد اللہ تستری است وی گفته که روزی از شبلی سخنانی بمن میرسید و مرا آرزو بود که وی را ببینم پدری پیر و ضعیف داشتم با او در مانده بودم نمی توانستم رفت چون پدر از دنیا برفت برخاستم و به بغداد آمدم چون به نزدیک وی رسیدم قومی را دیدم از درویشان که از پیش وی بیرون آمدند مرا بشناختند گفتند بچه آمده گفتم که آمده ام که شبلی را ببینم بوی راه هست گفتند هست اما زنهار که بوی سر وی نبری گفتم نبرم چون به نزدیک وی در آمدم و آن روز آدینه بود روز صحبت و شور وی گفتم سلام علیکم گفت وعلیک السلام الیس انت ابا ذلک الله و عادت وی آن بود که چنین گفتی گفتم من آن نقطه ام که در زیر با است وی گفت مقام خود معلوم کن که خود کجائی من گفتم اگر بگویم هم نپذیرد از وی گریختم و باره دور تر شدم که وی را سیر ببینم و بروم ناگاه درویشی در آمد گفت سلام علیک شبلی گفت علیک السلام الیس انت ابا ذلک الله آن درویش گفت محال گفت درجه گفت فی الحال او در آن خوش آمد بخندید من این

فائده از وی گرفتم و رفتم ابو عبدالله حضرمی رحمه الله تعالی مرتعش گوید که ابو عبدالله
حضرمی را از تصوف سوال کردم و بیست سال بود که سخن نگفته بود مرا از قرآن جواب گفت
گفت رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللّٰهَ عَلَيْهِ گفتم سخن ایشان چونست گفت لَا يَرْتَدُّ
إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ وَأَفْئِدَتُهُمْ هَوَاءٌ گفتم محل ایشان از احوال کجاست گفت فِي
مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ گفتم زیادت کن گفت إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ
وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا ابو عبدالله السالمی
قدس الله تعالی روحه نام وی احمد بن سالم البصری است ببصره بوده شاگرد سهل
تستری است سی سال یا شصت سال با وی می بوده و طریقت از وی گرفته شیخ الاسلام
گفت که ابو عبدالله سالمی گفته بود که الله تعالی در ازل همه چیز می دید وی را هجور کردند بدین
سبب شیخ ابو عبدالله خفیف گوید که این قدم و سر بود شیخ الاسلام گفت که ابو عبدالله
خفیف انصاف بداده است ممکن است که او دیدار علم را گفته باشد ابو عبدالله سالمی را
پرسیدند که بچه چیز شناسند اولیا را الله را در میان خلق گفت بلطافت زبان و حسن اخلاق
و تازه روئی و سخاوت نفس و قلت اعتراض و پذیرفتن عذر هر که عذر خواهد پیش ایشان
و تمامی شفقت بر همه خلق نیکو کار ایشان و بدکار ایشان و هم وی گفته که دیدار منت
کلید دوستی است ابو طالب محمد بن عطیة الحارثی المکی رحمه الله تعالی وی صاحب
کتاب قوت القلوب است که مجمع اسرار طریقت است قالوا لم يصنف في الإسلام
مثله في دقائق الطريقة نشأ بمكة أشرف بقعة على وجه الأرض
ثم دخل البصرة وقدم البغداد وتوفي بها في جمادي الآخرة سنة ست
وثمانين وثلثمائة نسبت وی در تصوف بشیخ عارف ابو الحسن محمد بن ابی عبدالله

احمد بن سالم البصری است وانتساب شیخ ابو الحسن به پدر خود ابو عبد الله احمد بن سالم
وانتساب پدر وی بسهل بن عبد الله التستری است قدس الله تعالی ارواحهم ابو عبد الله
چاؤ پاره صوفی همدانی رحمه الله تعالی از کبار مشائخ است چاؤ پاره نام جائی است
بثغر روم وی بود که عهد کرده بود که چیزے که مرا دل ازان برمد و نفور شود نخورم وقتے در مسجد
شونیزیه بود طعام آوردند دل وی ازان برمید نمی خورد یاران وی را گفتند هر ساعت
خلاف کنی بخور بخورد آن شب در مسجد بماند وی را احتلام افتاد در خواب باوی گفتند که چیز
خوری که دل تو ازان برمد ندانی که بتو بلا رسد وی گفته که از شیخ ابو بکر زقاق مصری پرسیدم
که صحبت با که دارم گفت با آنکس که هرچه الله تعالی از تو داند با او بگوئی از تو نرمد واز تو نبرد
شیخ الاسلام گفت که قبول صحبت پس از عیب دیدن درست آید که آدمی مجرای عیب است
چون بهنر و نکوئی بینی صحبت پیوندی چون عیب پدید آید صحبت ببری آن نه صحبت است صحبت
پس از شناخت عیب است مگر عیب دینی و بدعتی باشد که آن دیگر است که چشم ازان پوشیدن
مداهنت و مخنثی بود در دین مگر بضرورت که آن عیب در دیانت و بدعت باشد جدا بود آدمی
نه معصوم است از وی عیب و جرم آید که کفور و جهول و ظلوم است شافعی ره گوید که نه دوست
تو بود هر که ترا با و مدارا باید کرد شیخ الاسلام گفت هر که چون از تو عیب و خطا آید از وے
عذر باید خواست و اگر با تو نیکی کند شکر باید گفت آن نه دوستی و صحبت باشد شخصے
یحیی معاذ را پرسید که صحبت با که دارم گفت با آن که چون بیمار شوی به پرسیدن تو آید
و چون از تو چیزے بیند خود از تو عذر خواهد و از شرائط صحبت است که حق صحبت بدهی
و حق خود طلب نه کنی و عیب خود بینی و عیب دیگران را عذر خواهی و خلق را زیر قدر
و جبر مضطر و مقهور بینی تا خصومت برخیزد و تاوان را بر خود لازم گیری عذر نیارے
وقتی امیر کافور بشیخ ابو عبد الله جاو پاره بسیار زر فرستاد وی نپذیرفت و باز فرستاد
یعنی لشکری است کافور گفت ای سرد که ما فی السموات و ما فی الارض

له قوله چاو پاره بفتح جیم و واو و الف ... و فتح دال و ... الف ... است
یعنی در بند روم ۱۲ له قوله کفور
ظلوم و جهول است یعنی بسیار ناشکر و بسیار جهل
کنندهٔ نعمت ... ظلم کننده است ۱۲ له قوله گفت ای سرد ما فی السموات الخ
یعنی گفت ای خنک کلام حق ... است با نام حق ... است ... و ...

وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرٰى فاين الكافور شیخ الاسلام گفت که این سخن کافور سے
از کردار او بود اما آن ہم از برکات پیر او بود شیخ ابو علی کاتب را گفتند که فلان کس از لشکرے
چیزی نمی ستاند و فلان کس می ستاند گفت آنکه نمی ستاند از علم نمی ستاند و آنکہ می ستاند
از عین می ستاند شیخ الاسلام گفت که بعضی از مشائخ چنین کرده اند و آن ایشانرا از عین
درست می آمد چون با علم بودند نگردند و آن نادر باشد و آن اخوات دارد که ہمہ چیزہا
نیک و بد و شادی و غم و نعمت و بلا از یکجاے دیدند و جز وے نمی دیدند اما چون کسے
که ویرا آن عین و دیدار نباشد مثل ایشان بکند اللہ تعالیٰ پردهٔ وے بدرد و دین و
شریعت در سر آن کند اعاذنا اللہ وجمیع المسلمین عن ذالک ابو بکر الوراق ترمذی
قدس اللہ تعالیٰ سرہ از طبقۂ ثانیہ است نام وی محمد بن عمر الحکیم الترمذی باصل از ترمذ
بوده قبر وے آنجاست او ببلخ بوده خال ابو عیسیٰ ترمذیست صاحب مسند احمد خضر ویرا
دیده بوده باوی صحبت داشته ویرا تصانیف بسیار بوده و توریت و انجیل و زبور و
کتب آسمانی خوانده بود ویرا دیوان شعر است وی گفته اگر طمع را بپرسند که پدر تو کیست گوید
شک در مقدور و اگر گویند پیشهٔ تو چیست گوید اکتساب ذل و خواری و اگر گویند غایت تو چیست
گوید حرمان و کان ابو بکر الوراق یمنع اصحابہ عن الاسفار والسیاحات و
یقول مفتاح کل برکۃ الصبر فی موضع ارادتک الی ان تصح لک
الارادۃ فاذا صحت لک الارادۃ فقد ظہر علیک اوائل البرکۃ
شیخ الاسلام گفت اکنون ہر کہ بسفر شود ترک نماز و مذہب گفته بود و از عصمت حق بیرون
رفته باشد ان اللہ مع الذین اتقوا والذین ہم محسنون وہم ابو بکر وراق گفته
که مردمان سہ گروه اند یکے امرا دوم علما سوم فقرا چون امرا تباه شوند معاش و اکتساب

رعیت تباه شود و چون علمار تباه شوند طاعت و روش بشریعت تباه شود و چون فقرا تباه شوند خویهای خلائق تباه شود فساد امرا بظلم باشد و فساد علما بطمع و فساد فقرا بریا ابو القاسم رازی رحمه الله تعالیٰ نام وے جعفر بن احمد بن محمد است بنشابور نشستی و صحبت با ابن عطا و محمد بن ابی الحواری و ابو علی رودباری رحمهم الله تعالیٰ داشته است و مال بسیار داشت جمله برین طائفه خرج کرد چنانکه درویش از دنیا بیرون رفت مشایخ وسے گفته اند چهار چیز در ابو القاسم رازی جمع بود که کس را نبود جمال و مال و زهد کمال و سخاوت تمام و در دعوتے با صوفیان حاضر بود جعفر خلدی نیز آنجا بود چون سفره بنهادند ابو القاسم دست سنمے برد گفتند موافقت باید کرد گفت صایمم جعفر خلدی گفت اگر ثواب روزه تو بر تو دوستر از شادی دل برادر انست روزه بگشای جاسے دست بطعام برد و وفات وی در سنه ثمان و سبعین و ثلاثمایه بود ابو القاسم الحکیم السمرقندی رحمه الله تعالیٰ نام وی اسحاق بن محمد بن اسمعیل است وَقَدْ قَالُوْا فِيْ وَصْفِهٖ لَمْ يَكُنْ نَظْرُهٗ مِنَ الْعَرْشِ اِلَى الثَّرٰى اِلَّا اِلَى اللّٰهِ سُبْحَانَهٗ وَكَانَ مُعَامَلَتُهٗ مَعَ الْخَلْقِ طَلَبًا لِحُظُوْظِهِمْ دُوْنَ حَظِّهٖ از کبار مشائخ است صحبت داشته با ابوبکر وراق و وے را سخنان نیکوست در معاملات و عیب نفس و آفات اعمال توفی رحمه الله فی المحرم یوم عاشورا سنة اثنین و اربعین و ثلثمایه و دفن بمقبره جاگردیزه وی گفته اگر پس از مصطفی صلی الله علیه و آله و سلم پیغمبرے روا بودی در ایام ما آن ابوبکر وراق بودے از علم وے و حکمت وی و شفقت وی بر خلق و عدل و انصاف گویند که روزے ابو القاسم حکیم در سراے خود نشسته بود ابو طاهر که از بزرگان آنوقت بود بدر سراے وے آمد بنگریست حوض آب دید و سروها بازگردید و بر و کانی نشست شیخ ابو القاسم غلام را گفت تبرے بیار و آن سروها را بفگن انگاه گفت برو و ابو طاهر را بخوان چون درآمد گفت یا ابا طاهر آنکه ترا از حق سبحانه و تعالیٰ حجاب شد از میان برداشتیم

لیکن باحق صحبت چنان کن که در ہیچ ترا ازوی حجاب نشود روزی نشسته بود میان خلق حکم ہمی کرد
یکی از بزرگان بزیارت وی آمد وی را چنان مشغول دید سجاده بر روے حوض انداخت و نماز کرد
چون فارغ گشت شیخ ابو القاسم مرورا گفت ای برادر این خود کو دکان کنند مرد آنست که در
میان چندین شغل دل با خدا ے عزوجل نگاه تواند داشت **ابو بکر سُغدی[1] رحمہ اللہ**
تعالی از سُغد سمرقند است ازین طائفہ شاگرد ابو بکر وراق وے گفته که ابو بکر وراق مرد
کریم[2] بود خدا ی را بعجز دکار نکرد وے که بتعظیم کرد وے **صالح بن مکتوم رحمہ اللہ تعالی**
وے نیز از سغد سمرقند است و شاگرد ابو بکر وراق **ہاشمی سغدی رحمہ اللہ تعالی**
وے نیز از مریدان ابو بکر وراق بود از بلخ بود و سخنان وے یاد داشت و پیوسته ازان سخن
گفتے تا روز وفات وے با وے می بود وے گفته که ابو بکر وراق گفت که سخن افزودنے
دل را سخت کند شیخ الاسلام گفت که پیش ازو گفته اند که خواب فراوان و خورد فراوان و گفت
فراوان دل سخت کند و ابو بکر وراق گفته که آن گفت فراوان در خیر و شر است یکی ازین طائفه
گفته است که با ابو بکر وراق در راه می رفتم بر یکسوی راه وی حرف خا دیدم نوشته و بدیگر
سوی میم پرسیدم که آن چیست گفت آنرا نوشته ام تا ہرگاه خا بینم اخلاصم یاد آید و ہرگاه میم
بینم مروتم یاد آید شیخ الاسلام گفت اخلاص آن بود که در معاملت با او کسی دیگر نه بینے
و با خلق مروت برای آن بود که تا[3] ناگوار نباشی و ہم ابو بکر وراق گفته که تصفیه[4] عبودیت
اثبات مجوسیت است و انکار ربوبیت و ہم وی گفته که عارف نبود آنکه علم معرفت گوید پیش ابنا
دنیا شیخ الاسلام گفت که ابو بکر وراق گفته که محمد مسلم حصیر باف در جہانی بود با یوسف خیاط
ترمذی میزبان بچیزے مشغول بود محمد مسلم گفت که زود باشید که من کارے دارم وی زاہد
بود و عابد دل وے بورد معلق بود یوسف خیاط گفت ترا جز آن کاری ہست که اللہ تعالی
پیش تو آرد و نیز تو بران نیت از خانه بیرون آمده که بخانه باز شوی گفت سی سال است که ہرگز

[illegible]

بدان نیت از خانه بیرون نیامده ام که بخانه باز روم ابوبکر وراق گوید که آن دو سخن یوسف به از صد ساله عبادت محمد مسلم وہم ابوبکر وراق گفته رُبَّمَا أُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ وَأَنْصَرِفُ مِنْهُمَا وَأَنَا بِمَنْزِلَةِ مَنْ يَنْصَرِفُ مِنَ السَّرِقَةِ مِنَ الْحَيَاءِ **ابوذر الترمذی رحمه الله** از مشائخ خراسان بود و صاحب کرامات عبدالله خفیف گوید با جمعی بودیم که با ابوذر صحبت می داشتیم هر وقت که جمعی را چیزی بایستی بوذر برخاستی و در نماز ایستادی حالی آن چیز پدید آمدی **محمد بن الحسن الجوهری رحمه الله تعالی** کنیت وی ابوبکر است از اہل بغداد بوده شاگرد ذوالنون مصری است مردی بزرگ است شیخ ابوبکر واسطی با جلالت خود از وی حکایت کند ابوبکر واسطی امام توحید گوید که محمد حسن جوهری گفت که مردی ذوالنون مصری را گفت که مرا دعائی کن گفت ای جوانمرد اگر ترا کاری در سابق تقدیر حق شده باشد بسیار دعاها ناکرده مستجاب است و اگر نشده باشد غرق شده را در آب از بانگ چه سود جز غرق شدن و زیادتی آب در گلو رفتن شیخ الاسلام گفت شخصی پیری را گفت مرا دعائی کن گفت آنچه ترا در سابق علم حق رفته است به از معارضه یکی از پیران گوید اگر نه آن بودی که وی گفته که مرا بخوانید و از من خواهید که اُدْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ أَيْ لِيَدْعُونِي من هرگز دعا نکردمی ولیکن گفت و فرمود که بخواه می خواهم شیخ الاسلام گفت دعای صوفیان را نه مذهب است که ایشان حکم سابق را می نگرند که همه بودنیها بوده باحفص بغاوران تا پاسی از شب میگفت کاری که بوده است نابوده چون کنم چون کنم همه خلق برانند که چه خواهد بود حکیم در آنست که چه بود شیخ الاسلام گفت این نه آنست که دعا نباید کرد و ورد نباید خواند من هر شبانروزی ورد خود بخوانم و آن دویست فصل دعا است

لیکن ہیچ چیز نمیخواہم آن ذکر زبان بود فرمان برداری را ہمت غیر آن ابو بکر کسائی دینوری رحمہ اللہ تعالیٰ از قہستان عراق بودہ بدینور مرو بزرگ است از قدماء اصحاب جنید واقران وی او را ریاضات بسیار و سفرہاے معروف است جنید گوید اگر نہ ابو بکر کسائی بودے من در عراق نبودمی جنید را بوے مکاتبات است و رسائل نیکو بیش از جنید برفتہ از دنیا از جنید ہزار مسئلہ پرسیدہ بود ہمہ را جواب نوشتہ بود و بوے فرستادہ چون وی را وقت وفات نزدیک آمد ہمہ را بشست خبر وفات وی بجنید رسید گفت کاش آن مسئلہا کہ از من پرسیدہ بود بشستی گفتند بشست جنید شادمان گشت شیخ الاسلام گفت جنید نہ از ان می ترسید کہ آن بدست عام افتد یا بدست سلطان از ان می ترسید کہ بدست صوفیان افتد و از آن دکانی بر سازند یعنی بسخن گفتن و قبول جستن شیخ الاسلام گفت کہ جنید گفت از ہزار صوفی یکی عالم بود صوفی از ان بس بود کہ می شنود و می داند از ان قوم ولی بکار آید کہ فصیح بود نہ زبان شیخ الاسلام گفت کہ رویم گفتہ کہ چون حال از مرد باز ستانند و مقال بگزارند وی را ہلاک کردند شیخ ابو الخیر عسقلانی گفتہ کہ چون ابو بکر کسائی در خواب شدی از سینۂ وی آواز قرآن خواندن شنیدندی ابو علی الجوزجانی رحمہ اللہ تعالیٰ از طبقۂ ثانیہ است نام وی حسن بن علی است از بزرگان مشائخ خراسان است در وقت خود بے نظیر بود وی را تصانیف است در معاملات و رویت آفات وَرُبَّمَا يَتَكَلَّمُ فِي شَيْءٍ مِّنَ الْعُلُوْمِ وَالْمَعَارِفِ وَالْحِكَمِ صحبت داشتہ با محمد بن علی ترمذی و محمد فضل بلخی و قریب السن است با ایشان وی گفتہ الْخَلْقُ كُلُّهُمْ فِي مَيَادِيْنِ الْغَفْلَةِ يَرْكُضُوْنَ وَعَلَى الظُّنُوْنِ يَعْتَمِدُوْنَ وَعِنْدَهُمْ اَنَّهُمْ فِي الْحَقِيْقَةِ يَتَقَلَّبُوْنَ وَعَنِ الْمُكَاشَفَةِ يَنْطِقُوْنَ و ہم وے گفتہ کہ

ـــــــــــــــــــ

۱۔ قولہ عسقلانی بفتح عین مہملہ و سکون سین مہملہ و فتح قاف و لام و الف و بای نسبت ۱۲ ۲۔ قولہ در باب معارف و حکم و در نفی الخ یعنی اتری سخن کردی ۱۲ ۳۔ قولہ الخلق کلہم الخ یعنی ہمہ مردم در میدان غفلت می تازند و از غفلتی بظنون و اعتماد می کنند و با وجود این معتقدات ایشان آنست کہ در وادی حقیقت اند و سخن از کشف و شہود می گویند و حالانکہ از کشف و حقیقت دور اند ۱۲ کشف و حقیقت بجز وجدان عین الیقین نی عبور از اعتقادات و ظنون بجانب عین و دوربین عجودکان الاعتقادات بجانب عین لازم است اشارہ کردہ شیخ منصور حلاج رحمہ اللہ کہ کفر بدین اللہ والکفر ...

بدبخت‌تر آنکس است که حق سبحانه گناه وی را بروی پوشاند و وی اظهار آن کند **محمد و احمد ابناء ابی الورد رحمهما الله تعالیٰ** از طبقهٔ ثانیه است از بزرگان مشائخ عراق با جنید صحبت داشته‌اند با سری سقطی و ابو الفتح حمال و حارث محاسبی و بشر حافی و طریقهٔ ایشان در ورع نزدیک است بطریق بشر حافی کنیت او محمد بن ابو الحسن است شاگرد بشر حافی است وی گوید که وقتی نماز شام تمام کردم پای فرو کردم هاتفی آواز داد و گفت أَهٰكَذَا تُجَالِسُ الْمُلُوكَ وهم وی گوید از آداب فقیر در فقر آن است که ملامت و سرزنش نکند گرفتاران بمحبت دنیا را و بر ایشان رحمت و شفقت کند و دعای خیر کند ایشان را تا خدای تعالیٰ خلاصی شان دهد از آنچه در آنند وهم وی گوید هلاک مردم در دو چیز است اشتغال بنافله و تضییع فریضه و عمل کردن بجوارح بی موافقت دل وَسُئِلَ عَنِ الْوَلِيِّ فَقَالَ مَنْ يُوَالِي أَوْلِيَاءَ اللهِ وَيُعَادِي أَعْدَاءَهُ و احمد بن ابی الورد گوید چون الله تعالیٰ در ولی سه چیز بیفزاید او در سه چیز بیفزاید چون در جاه وی بیفزاید وی در تواضع و فروتنی بیفزاید و چون در مال وی بیفزاید وی در سخاوت بیفزاید و چون در عمر وی بیفزاید وی در اجتهاد در عبادت بیفزاید **طاهر مقدسی رحمه الله تعالیٰ** از طبقهٔ ثالثه است از بزرگان مشائخ شام و قدمای ایشان ذو النون را دیده و با یحیی جلا صحبت داشته عالم بوده و ذو النون گوید که شبلی وی را حبر الشام خوانده طاهر مقدسی گوید که ذو النون مصری مرا گفت اَلْعِلْمُ فِي ذَاتِ الْحَقِّ جَهْلٌ وَالْكَلَامُ فِي حَقِيقَةِ الْمَعْرِفَةِ حَيْرَةٌ وَالْإِشَارَةُ عَنِ الْمُشِيرِ شِرْكٌ شیخ الاسلام گفت سخن در ذات حق جهل است که هیچکس را در ذات الله سخن نیست و روا نبود که گوید مگر آنکه الله تعالیٰ خود در آورد بپیغمبر وی گفت وی را و کیفیت آن دانستنی نیست و جز تصدیق و تسلیم در آن روا نیست

وسخن حقیقت در معرفت چیزے است کہ او خود را شناسد بحق الحقیقة وگر ہمہ عاجز اند و متحیر واو
عجز ہمہ را از معرفت خود بفضل خود معرفت می انگارد مصطفیٰ می گوید صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
در ثنا و دعا اللہ تعالیٰ لَا اُبْلِغُ مَدْحَكَ وَلَا اُحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ اَنْتَ
كَمَا اَثْنَيْتَ عَلٰى نَفْسِكَ وحق تعالیٰ می گوید وَلَا يُحِيْطُوْنَ بِهٖ عِلْمًا از وی ہمین
دانی کہ اوست خداے یگانۂ بے ہمتا و اشارت از مشیر شرک است یعنی شرک خفی کہ اشارت
را اشارت کنندۂ باید و او بدوگانگی در نیاید ہست بحقیقت اوست و دیگر ہمہ بہانہ دوی
در بود و ہستی یگانہ اَلَا كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلَا اللّٰهَ بَاطِلٌ ظاہر مقدسی گوید اگر مردمان
نور عارف بینند دران بسوزند و اگر عارف نور وجود بیند دران بسوزد وہم وے گوید
حد المعرفة التجرد من النفوس وقد بيرها فيما يجل ويصغر
ابو یعقوب السوسی رحمہ اللہ تعالیٰ نام وی یوسف بن حمدان است استاد ابو یعقوب
نہرجوری است از قدماء مشائخ است عالم بودہ صاحب تصانیف در بصرہ می بودہ و در
اُبلہ کہ شہریست در چہار فرسنگی بصرہ و از بصرہ قدیم تر است قِيْلَ اِنَّهَا مِنْ جِنَانِ
الدُّنْيَا از دنیا برفتہ وے گفتہ ہر کہ علم توحید بگوید بتکلف او در شرک است شیخ الاسلام
گفت ہر کہ علم تصوف گوید بتکلف او در شرک است و ہر کہ سخن گوید در ہر وقت کہ تواند گفت زرق
است سخن زندگانی باید گفت و آن وقت باید گفت کہ در سکوت از خداے تعالیٰ بترسی

سخن جنانیست تحقیق آنرا مباح کند کلام این طائفه نه چون کلام دیگرانست چون زندگانی نباشد میسر و تا بزندقه و اباحت از انجامی افتد باید که چون متفرق باشی از جمع و توحید نگوئی اما چون خود نباشی تفرقه را با توجه کار نه تا از گوید لَا یَصْلُحُ هٰذَا الْعِلْمُ اِلَّا لِمَنْ یُعَبِّرُ عَنْ وَجْدِهٖ وَیَنْطِقُ عَنْ فِعْلِهٖ **ابو یعقوب نهرجوری قدس اللہ تعالیٰ سرہ** از طبقهٔ رابعه است نام وی اسحق بن محمد از علماء مشائخ است با جنید و عمرو بن عثمان مکی صحبت داشته شاگرد ابو یعقوب سوسی است سالها در مکه مجاور بوده و آنجا برفته از دنیا در سنه ثلثین و ثلثمایه شیخ الاسلام گفت که من یک تن دیده ام که می گفت که من دیدار دیده ام اما مر الیقین نشد ابو یعقوب نهرجوری گوید که باین کار نرسی تا ترک علم و عمل و خلق نگوئی یعنی بدل و همت از علم و خبر برگذری نه آنکه دست باز داری و عمل از بهر ثواب نکنی یعنی او را نه برای ثواب باشی در خلا و ملا با او باشی نه با عمل و ثواب آن ابراهیم بن فاتک گوید که ابو یعقوب نهرجوری گوید اَلدُّنْیَا بَحْرٌ وَالْاٰخِرَةُ سَاحِلٌ وَالْمَرْکَبُ التَّقْوٰی وَالنَّاسُ عَلٰی سَفَرٍ وَاَنْشَدَ لِلنَّهْرَجُوْرِیِّ شِعْرٌ اَلْعِلْمُ بِیْ مِنْکَ وَطَّا الْعُذْرُ عِنْدَکَ لِیْ ؛ حَتَّی الْتَقَیْتَ فَلَمْ تَعْدِلْ وَلَمْ تُلِمْ ؛ اَقَامَ عِلْمُکَ فَاحْتَجَّ عِنْدَکَ لِیْ ؛ مَقَامَ شَاهِدٍ عَدْلٍ غَیْرِ مُتَّهَمٍ وهم ابو یعقوب

گوید اَعْرَفُ النَّاسِ بِاللّٰهِ اَشَدُّهُمْ تَحَیُّرًا فِیهِ وهم وے گوید مَنْ اَخَذَ التَّوْحِیْدَ بِالتَّقْلِیْدِ فَهُوَ عَنِ الطَّرِیْقِ بَعِیْدٌ **ابو یعقوب الزیات رحمہ اللہ**

جنید گوید کہ با جمعے اصحاب در خانۂ ابو یعقوب الزیات بگوفتیم گفت شمارا باخداے تعالیٰ مشغولے نبود کہ از مشغولے آمدن بمن مشغول گردانید من گفتم کہ چون آمدن ما بتو از جملہ مشغولے بحق است بآن از حق سبحانہ بریدہ نمی شویم ابو یعقوب از بعض مریدان پرسید کہ قرآن یاد داری گفت نی گفت وَاغَوْثَاهُ بِاللّٰهِ مرید کہ قرآن یاد ندارد چون ترنجی است کہ بوی ندارد پس بچہ چیز تنعم می کند و بچہ چیز ترنم می کند و بچہ چیز با پروردگار خود راز مے گوید **احمد بن وہب رحمہ اللہ تعالیٰ** کنیت وی ابو جعفر است از بصرہ بود با ابو حاتم عطار صحبت داشتہ و استاد وے ابو یعقوب الزیات بود مدتے در مسجد شونیزیہ بر توکل نشست وی گفت ہر کہ بطلب قوت برخاست نام فقیر از و برخاست وفات وی در سنۃ سبعین و مائتین بود **ابو یعقوب مزابلی رحمہ اللہ تعالیٰ** بغدادی است از اقران جنید ویرا پرسیدند کہ تصوف چیست گفت حَالٌ یَضْمَحِلُّ فِیْهَا مَعَالِمُ الْاِنْسَانِیَّةِ **ابو یعقوب اقطع رحمہ اللہ تعالیٰ** از بزرگان مشائخ بصرہ بود گاتب الجنید فی رسائلہ وی بمکہ بودہ ابو عبداللہ خفیف گوید کہ ابو الحسن مزین گفت بمکہ رسیدم شیخ ابو یعقوب اقطع در حال رفتن بود و جہد وی در آمدم مرا گفتند اگر بتو التفات کند شہادت بروی عرضہ کن مرا فریب دادند کہ من کودک بودم بہ بالین وی بنشستم بمن نگریست گفتم اَیُّهَا الشَّیْخُ تَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وی گفت اِیَّایَ یَعْنِیْ بِعِزَّةِ مَنْ لَّا یَذُوْقُ الْمَوْتَ مَا بَقِیَ بَیْنِیْ وَبَیْنَهٗ اِلَّا حِجَابُ الْعِزَّةِ گفت مرا میخواہے باین شہادت گفتن بعزت آنکہ ہرگز مرگ نچشد کہ نماند میان من و او مگر پردہ عز شیخ الاسلام گفت کہ پردہ عزت او لی اوست کہ او اوست و تو تو ابو الحسن مزین بروزگار میگفتے کہ

کذابی چون من آمد که شهادت بر دوستی از دوستان او عرضه کند شیخ ابو عبد اللہ خفیف
گفته که مردی در الوهیت می سوخت آمدند واز وراى پرده عزت شهادت بروی عرضه میکردند
شیخ الاسلام گفت شیخ ابو عبد اللہ طاقی محتضر بود یکے برو ے شهادت عرضه کرد گفت خاموش
باش قومی بے ادبان و بے حرمتان آمده اند وشهادت بر دوستی از دوستان او عرضه میکنند
تو آن خود بگوے که من آن خود گفته ام تَوَفَّنِيْ مُسْلِمًا وَّاَلْحِقْنِيْ بِالصّٰلِحِيْنَ این بگفت
وجان بداد وقتی جماعتے بر پیرے از مشائخ شهادت عرضه کردند ویرا از ان غیرت
آمد برجست و بریک یک شهادت عرضه میکرد تا همه بگفتند سر باز نهاد وجان بداد
یکے پس از وفات ویرا بخواب دید گفت حال تو چونست گفت سخت نیکو گفت ایمان ببردی
گفت بردم گفت بدر مرگ شهادت نگفتی گفت آن خود در من رسته بود ابو یعقوب بن
زیزی رحمه اللہ شیخ ابو عبد اللہ خفیف گوید که با ابن زیزی در سماعی حاضر شدم و
قوال این بیت میخواند شعر وَاَسْتَشْهِدَتْ مَيْتًا اِلٰى هَجْرِهَا عَاشَ وَلَمْ يَنْتَقِلْ اِلَى
الْقَبْرِ وقت ابن زیزی خوش شد دستها از پس پشت بر زمین نهاد وسینه خود بر بالا کرد
وچشم خود در آسمان دوخت ومیگفت بگوی والله که غیر من کسی نمی شنود ناگاه خون از رگهای
گردن وی بکشاد گویند پنداشتی از آنجا فصد کرده اند وهمچنان می بود تا بیهوش بیفتاد ویرا
بگرفتند وخونها را بشستند وخرقه بران موضع بستند وهم شیخ عبد اللہ خفیف گوید که میان
ابراهیم خواص وابن زیزی نقارے واقع شد ابن زیزی ویرا گفت چند دعوے کنی
وصولت بر ما که بتوکل ببادیه در می آیم آنچه با خود دارے از مرقع ورکوه همه اسباب کدیه است
اگر دعوی توکل میکنی چنانکه من گویم تا ببادیه در آے ابراهیم خواص در غضب شد
وبیرون رفت ابن زیزی در عقب وی برفت وازار ورداے نیکو گرفت وکوزه از آبگینه
چون بوے رسید گفت مرقع خود بکش واینها را بپوش مرقع را بکشید وآنها بپوشید رکوه
از وے بستد وکوزه آبگینه را بوے داد وگفت برو چون ابراهیم حج کرد وباز گشت این
زیزے مرقع ورکوه ویرا بر داشت واستقبال وی کرد وگفت اکنون هرچه خواهی

اگر کنیم دیده وره را بکار عنایت خود زندگانی ۲
دوا استشهدت الخ یعنی
محتاج بدم ۱۲ ۳ قوله
بازای مهم دیگران بای مختار
۱۲ قوله زیزی بکسر دو
زای منقوطه اول الخ سلام
یعنی ساز بجماعتی صالحان
یعنی بمیران مرا مسلمان و
مسلما والحقنی بالصالحین
۱ قوله توفنی

ابراهیم بن احمد بن اسماعیل ابو اسحاق الخواص ۱۲

بپوش و خواص را از لبس که ریاضت و فاقه کشیده بود و بهار پخته بود و ابن زیزی را گفت
تعلمتنی ابعدک الله و هم وی گفته که شیخ ابوطالب خزرج گفت که میان من و ابن زیزی
در اخلاص سخنی می گذشت و اصحاب بران بودند که شب در خانهٔ من باشند هر وقت که من سخن
گفتم گفت باش تا شب بیاید من هیچ نمیدانستم که وی چه می گوید چون برخاستیم ابن زیزی گفت
انتظار من ببرید که من بیگاه خواهیم آمد ما طعام خوردیم و نصیب وی گذاشتیم چیزی از
شب گذشته بود که آمد و طهارتخانه در رفت گفتیم مگر طهارت می کند او خود با خود دفی برداشته
است آنجا پنهان می کرده و پس بیرون آمد چون پاسی از شب گذشت و مردم آرام گرفتند
ما با خاطر زمین و وقت صافی نشسته بودیم که ابن زیزی برخاست و دف پنهان کرده را بیرون
آورد و آغاز دف زدن و سرود گفتن کرد و همه همسایگان جمع شدند و نظاره می کردند با همسایگان
گفت شاید که چون ابوطالب با شما تنها باشد چنینها نکند ما این از وی آموختیم و او شیخ ماست
درین کار ها پس دف میزد و سرود میگفت و بازی می کرد با همسایگان سخن می گفت ابوطالب
گفت سحر بود که خانه را خالی کردم بجای دیگر رفتم چون بامداد شد گفتم توبه کردم که دیگر هرگز ذکر اخلاص
نکنم **ابو یعقوب مذکوری رحمه الله تعالی** از وی پرسیدند که توکل چیست گفت
ترک اختیار و از سهل تستری پرسیدند گفت ترک تدبیر و از بشر حافی پرسیدند گفت رضا داد
از ابوحفص حداد پرسیدند گفت تبری از توان خود و از حلاج پرسیدند گفت دیدن
مسبب و از فتح موصلی پرسیدند گفت ملال از سبب و از شقیق پرسیدند گفت دیدار در سقر غرق
و از شبلی پرسیدند گفت در دیدار دل فراموش کردن همه کس **ابو یعقوب میدانی**
رحمه الله تعالی از مشایخ نصیبین است شبلی از بغداد به بصره می شد بجلالی خواستن آن قوم
که علی داشته بود و اسپ در زمین کسی کشتی کرده بود گذر وی بر ابو یعقوب میدانی افتاد پیر شبلی
آمد وی هنوز درین کار نو آمده بود و اول ارادت وی بود مردی فربه بود شبلی دست بسر وی
فرود آورد گفت جبرک الله ابو یعقوب گفت آمین مردمان گفتند این چیست که وی را
گفتی گفت چنانکه کودکان را گویند و پس از آن ابو یعقوب را نبود آنچه بود شبلی گوید که چون دست

بسر وے فرود آوردم وگفتم جبرک اللہ ہیچ موی نبود بر تن وے کہ نگفت آمین **ابو یعقوب**
خیر اط عسقلانی رحمہ اللہ تعالیٰ وے گفت کہ بر ابوالحسین نوری در آمدم و با خود
محبرہ داشتم مرا گفت ای پسر میخواہی کہ چیزے نویسی گفتم آری بیتی چند بر بدیہہ املا کرد کہ
بنویس بنوشتم حاصل معنی ابیات آنکہ ہرچہ شما درین اوراق اثبات می کنید دمی نویسید
یا آن را محو کردہ ایم لاجرم شما بسبب آن اثبات از ادراک وفہم آنچہ مقصود است محجوب گشتید
وبر ما بسبب این محو ابواب ادراک وفہم مقصود بے انتہا وانقطاع کشادہ شد وباعث
ما برین موعظت وتذکیر نیک خواہی شما است چند بینم شمارا کہ ورق می نویسید ہمے شمارید و
خود را از آنچہ مقصود است محجوب میدارید **ابو یعقوب کورتی رحمہ اللہ تعالےٰ**
شیخ الاسلام گفت کہ من ویرا دیدہ ام پیری روشن دل بود وصاحب وقت وکرامات پیوستہ
چوبے داشتی در دست ور دستہ یعنی رو پیمالے بر میان آن لبستہ او را گفتند این از چیست
گفت این ہم نفسے است شیخ ابو معمر مالکی مرا گفت کہ روزی میگذشت جماعتی معدلان نشستہ
بودند بر ایشان خواند تَحْسَبُهُمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتّٰى وبرگذشت **خیر نساج قدس**
اللہ تعالیٰ سرہ کنیت او ابوالحسن است ونام وے محمد بن اسمعیل اصل وی از سامرہ
است وبہ بغداد نشستہ با ابو حمزہ بغدادی صحبت داشتہ بود واز سری سقطی سوالات کردہ بود
وگفتہ اند کہ مرید سری بودہ از اقران جنید است از طبقہ ثانیہ واستاد نوری وابن عطا و
جریری است وابراہیم خواص وشبلی ہر دو در مجلس وے توبہ کردند شبلی را بجنید فرستاد
حفظ حرمت جنید را وجنید گفتہ است خَيْرٌ خَيْرُنَا عمر وے دراز کشید صد وبیست
سال زیست ودر سنہ اثنین وعشرین وثلثمایہ از دنیا برفت شیخ الاسلام گفت کہ وی نہ کرباس
بافتے کہ وی سخن بافتے جعفر خلدی گفتہ است کہ خیر نساج را پرسیدم کہ پیشہ تو بافندگے
بود گفت نے گفت پس ترا چرا النساج گویند گفت با خداوند سبحانہ عہد کردہ بودم کہ ہرگز رطب

ایشان پریشان ۱۲ نساج بہتر است از ما و اول است رتبہ انعام ۱۲ عفی
۱؎ جمیعتی حاصل است بصورت جمع اند و دلہا
تحسبہم جمیعا وقلوبہم شتی
جماعتی معدلان یعنی عدول قاضی
است یعنی نوعیست از علامت
مناۃ فوقانیہ ۱۲ نون کاف وسکون واو
والف ولون ویای نسبت ۱۲
وسکون سین مہملہ وفتح قاف
عسقلانی بفتح عین مہملہ

نخورم روزی نفس بر من غالب شد مقداری رطب برگرفتم چون یک رطب خوردم ناگاه
دیدم که شخصی بمن نگریست وگفت ای خیر ای گریز پای وا و را غلامی بوده است خیر نام از
وی گریخته بود شبه وی بر من افتاد پس مردمان گرد آمدند و گفتند که واللّٰه غلام تست خیر
گفت من حیران ماندم و دانستم که بچه گرفتار شدم و جنایت خود را اشناختم پس مرا بآنجا
که دیگر غلامان وی بافندگی میکردند برد و گفت ای بنده بد کار از خواجه خود میگریزی در آی
وہمان کار که پیش ازین میکردی میکن پای خود را در کارگاه جولاهگی آویختم و کرباس می یافتم
چنانکه گویا سالها آن کار کرده بودم چهار ماه بادی بماندم و بافندگی میکردم شبی برخاستم و وضو
ساختم و در سجده افتادم وگفتم خداوندا دیگر باز نگردم بانچه کردم چون بامداد شد شبه آن غلام
از من برفت و من بصورت اصلی خود باز گشتم وخلاص شدم این نام بر من بماند پس سبب نام
بافندگی بر من آن جنایت بود که خداوند تعالی مرا بدان عقوبت کرد وگویند که وی دوست
داشتی که ویرا خیر خواندندی وگفتی روا نباشد که مسلمانی مرا نام نهاده باشد من آنرا بگردانم ویرا
پس از مرگ بخواب دیدند گفتند خدای با تو چه کرد گفت لَا تَسْأَلْنِي عَنْ هٰذَا وَلٰكِنْ
اِسْتَرَحْتُ مِنْ دُنْيَاكُمُ الْقَذِرَةِ ابو الحسین مالکی گوید که در وقت نزع خیر نساج
حاضر بودم وقت نماز شام در آمد ویرا غشی افتاد و از هوش بشد چون چشم بگشاد بسوی در خانه
اشارت کرد وگفت قِفْ عَافَاكَ اللّٰهُ بایست ساعتی مرا امان ده که تو مامور خداوندی و من نیز
مامور خداوندم و بنده فرمان وی آن فرمان که تو داری از تو فوت نمی شود و من خود در قبضه
توام اما نماز مرا فرمانست بوقت باز بسته ترسم که از من فوت شود پس آب خواست
و وضو ساخت و نماز شام بگزارد پس بخفت و چشم بر هم نهاد و جان بداد رَحِمَهُ اللّٰهُ تَعَالٰى
رَحْمَةً وَاسِعَةً محفوظ بن محمود رحمه اللّٰه تعالی از طبقه ثانیه است وَقِيلَ مِنَ
الثَّالِثَةِ از قدماء مشایخ نیشابور است و بزرگان ایشان از اصحاب ابوحفص و بعد از حفص
با ابو عثمان حیری صحبت داشته تا از دنیا برفته در سنه ثلاث و اربع وثلثمایه بپهلوی ابوحفص
در قبر است وی گفته اَلتَّوَكُّلُ اَنْ يَأْكُلَ الْعَبْدُ بِلَا طَمَعٍ وَلَا شَرَهٍ و هم وی گفته

مَنْ اَرَادَ اَنْ یُبْصِرَ طَرِیْقَ رُشْدِهٖ فَلْیَتَّہِمْ نَفْسَہٗ فِی الْمُوَافِقَاتِ فَضْلًا عَنِ الْمُخَالِفَاتِ محفوظ بن محمد رحمہ اللہ تعالیٰ وی بغدادی است یکی از سالکان طریق تصوف است وی گفت مَنْ اَبْصَرَ مَحَاسِنَ نَفْسِہٖ اُبْتُلِیَ بِمَسَاوِی النَّاسِ وَمَنْ اَبْصَرَ عُیُوْبَ نَفْسِہٖ سَلِمَ مِنْ رُؤْیَۃِ مَسَاوِی النَّاسِ اِلَیْہِ وہم وے گفتہ اَکْثَرُ النَّاسِ خَیْرًا اَسْلَمُ الْمُسْلِمِیْنَ صَدْرًا ابراہیم الخواص قدس اللہ تعالیٰ سرہ از طبقۂ ثانیہ است وَقِیْلَ مِنَ الثَّالِثَۃِ کنیت او ابو اسحاق یگانہ بود در طریق تجرید و توکل وَکَانَ اَوْحَدَ الْمَشَایِخِ فِیْ وَقْتِہٖ استاد ابو جعفر خلدی و سیروانی حسین است وغیر ایشان گویند بغدادیست و پدر وی از آمل بودہ و از اقران جنید و نوری بود و پیش از ایشان برفتہ از دنیا در سن احدی وتسعین ومائتین اگر درست شود یوسف بن الحسین وی را شستہ و دفن کردہ در مسجد برفتہ از علت شکم ہر بارے کہ فارغ گشتی غسل کردی گویند آن روز کہ برفت از دنیا ہفتاد بار اجابت کردہ بود و ہر بار غسل آوردہ و سرمائے عظیم بود بہ بیستین بار در آب برفت قبر وی در زیر حصار طبرک است شیخ الاسلام گفتہ است ہرگز قبرے ندیدم بآن ہیبت و شکوہ کہ گوئی شیرے است خفتہ کہ ناگاہ فرا آن رسی فرو گیردی صحبت دار خضر بودہ علیہ السلام شیخ ابوبکر کتانی گوید وقتے خواص از سفر آمد گفتم در بادیہ چہ شگفت دیدی گفت خضر علیہ السلام بمن رسید گفت ابراہیم خواہی کہ با تو ہمراہی کنم گفتم نہ گفت چرا گفتم او رشکین است ترسم کہ دل من با تو پیوند و شیخ الاسلام گفت کہ شیخ خرقانی مرا گفت در میان سخنانے کہ با من می گفت اگر با خضر

ل قولہ من اراد الخ یعنی اگر خواہد کہ طریق [illegible] خود را تحصیل کند و ببیند باید کہ تہمت نہد نفس خود را در آنچہ موافق شریعت است و در آنچہ مخالف شریعت است [illegible] ۱۲

ل قولہ من ابصر الخ یعنی آنکہ دید نیکیہای خود را [illegible] نادران مقصر داند خود را در آن نقصان دارد ۱۲

ل قولہ من ابصر عیوب الخ یعنی آنکہ دید عیبہای نفس خود را [illegible] مبتلا شد بدیدن بدیہائے مردمان ۱۲

ل قولہ اکثر الناس الخ یعنی آنکہ نیکی وی بیشتر بود در میان مردم بحسب قصور و تقصیر [illegible] ۱۲

ل قولہ خواص [illegible] یعنی بود خواص یگانہ [illegible] ۱۲

ل قولہ وکان اوحد المشایخ [illegible] با ایشان ۱۲

ل حصار طبرک [illegible] ۱۲

صحبت یابی توبه کن واگر از هری درشتی بکه روی ازان توبه کن ابراهیم خواص گفته العِلمُ
کُلُّهُ فِی کَلِمَتَینِ لَا یَتَکَلَّفُ مَا کُفِیتَ وَلَا تُضَیِّعُ مَا اَستَکفَیتَ یعنی رنج مکش در
طلب انچه در قسمت ازلی برای توکفایت کرده شده است وآن رزق است وضایع مگردان
انچه از توکفایت آن طلب کرده اند وآن انقیاد حکم خداوندی است از اوامر ونواهی ابو الحسن
علوی گوید که در مسجد دینور شدم خواص را دیدم در صحن مسجد در میان برف گفتم سلام علیک
یا ابا اسحق بیا تا در پوشش رویم که مرا بروی شفقت آمد گفت مرا بمجوسیت میخوانی یعنے از تجرید
بأسبب آمدن وازافراد با علاقت آمدن مجوسیت بود شیخ الاسلام گفت تا لشان دوگانگی بجاست
مجوسیت بجاست ابو الحسن گوید پس خواص دست مرا بگرفت وبرتن خود نهاد در عرق غرق بود نزدیک
بود که از گرمی دست من بسوزد در من نگریست وبخندید واین دو بیت برخواند
لَقَد وَضَحَ الطَّرِیقُ اِلَیکَ حَقًّا ؛ فَمَا اَحَدٌ بِغَیرِکَ یَستَدِلُّ فَاِن وَرَدَ الشِّتَاءُ
فَاَنتَ کَهفٌ ؛ وَاِن وَرَدَ المَصِیفُ فَاَنتَ ظِلٌّ ممشاد دینوری گوید که بخواب بودم
در مسجد فرامن نمودند که خواهی دوستی از دوستان ما را ببینی برخیز وبر سر تل توبه شو بیدار شدم
برف آمده بود آنجا رفتم خواص را دیدم مربع نشسته وگرد بر گرد وی مقدار سپری سبز تهی از برف
دبا آن همه برف که بر سر وی آمده بود در عرق غرق گفتم این منزلت بچه یافتی گفت بخدمت فقرا
وقتی کسی وی را دید در بیابان حیچوه زده دلفراغت دل نشسته گفت یا ابا اسحق اینجا چه نشسته
گفت بر وای بطال اگر ملوک زمین بدانند که من اینجا در چه عالم به شمشیر بر سر من ایند از حسد وقتی
در مسجد نشسته بود بر سر سجاده شخصی هشت درم بر روی سجاده وی نهاد وی برخاست وسجاده
بیفشاند وآن سیمها در خاک وسنگ رنجیت وگفت این نشستگاه به بیش از زمین بر من آمده
است آنکس گوید هرگز کسی بعز وی ندیدم که چنان کرد و بذل خود که آن سیم بر میچیدم از زمین
فضل رازی را در سی صد هزار درم میراث رسید آنرا بپاشید چون با خویشتن آمد واز حال
بعلم افتاد وی را ده درم مانده بود گفت این را در تعلم بکار بریم آخر گفت این چه بود که کردم از جمله

بیمو اگر دو تو غازی دیتا و اگر نا بتان ۱۲۵ ... تو سایه دیگر ازاله
بمقابله تو پناهی پس اگر زمستان ... بعنی ایواز
یعنی بت جهل تو ... یعنی جا بجا ... در دا لشتا ... یعنی دلیل ... ۱۲
لک بغیر تو ... استدلال ... سے نکند ... فان
الی بعنی بجناب تو درین وجه ... بعنی واللہ گردو ... شده حقیقت
وضح الطریق الیک ... وز لعد

با علم افتادم بنزدیک ابراهیم خواص رفت ازوی پرسیدم که صد هزار میراث یافتم بپاشیدم
ده درم ماند و علم بکار بردم خواص گفت این ترا ازان افتاد که در اول ازان شربتے آب
خورده بودے چرا دست بآن بردی تا ترا آخر بآن بگرفتند بعد ازان بوسه بر دست وے زد
و گفت فداے آن دستم که چون تنزل کرد از وجد با علم افتاد یعنی با جهل[1] نیفتاد شخصے از شبلی
پرسید که از دو لیست درم چند درم زکوٰة باید داد گفت آن تو بگویم یا آن خویش گفت
آن تو کدام است و آن من کدام گفت ترا از دو لیست درم پنج درم بباید داد و مرا از دو لیست
دو لیست و پنج درم گفت این دو لیست خود دانم آن پنج چیست گفت آن دو لیست که داری
بدهی و پنج[2] دیگر وام کنی گفت این مذهب کیست گفت مذهب امیر المومنین ابوبکر صدیق رضی الله
عنه ابراهیم بن عیسیٰ قدس الله تعالیٰ سره از اصفهان بوده و صحبت با معروف
کرخی داشته ابراهیم خواص قدس سره گفته است در بغداد بودم بر کنار دجله وضو می ساختم
کسی را دیدم از انجانب دجله بر روے آب می آمد روے بر زمین نهادم و گفتم بعزت و
جلال تو که روے بر ندارم تا این مرد را ندانم ابراهیم بن عیسیٰ را دیدم بیامد و مرا بپاے
جنبانید و گفت هرگاه که خواهی کسے را از اولیاء حق بشناسی بگوے هو الاول والاخر[3]
والظاهر والباطن وهو بکل شیٔ علیم وفات او در سنه سبع و اربعین و
مائتین بوده باصفهان ابراهیم بن ثابت رحمه الله تعالیٰ کنیت وی ابو اسحٰق است
از مشائخ بغداد بود با جنید صحبت داشته بود و شیخ ابو عبد الرحمٰن گفته است که ویرا دیدم
گفتم مرا دعاے کن گفت اختیار[4] تو آنرا که ترا نهاده اند از ازل به از معارضهٔ وقت و هم ویرا
گفتم مرا وصیتے کن گفت کارے مکن که ازان پشیمان شوی وفات وی در سنه تسع و ستین
و ثلثمایه بود ابو محمد جریری[5] قدس الله تعالیٰ روحه از طبقه ثالثه است نام وے
احمد بن محمد بن الحسین و گفته اند حسین بن محمد و گفته اند عبد الله بن یحییٰ از کبار اصحاب جنید بود

---

۱ یعنی بجهل نیفتاد که صرف در تحصیل علوم کرده در جهل و مقتضیات آن ۱۲ منه
۲ و آن پنج دیگر وام کنی که زکوٰة دو بیست بدهی ۱۲ ج
۳ قوله هو الاول یعنی اوست که جامع است اوصاف متقابله را اول است و آخر است و ظاهر است و باطن ... ۱۲
۴ یعنی ترا اختیار تو آن را که ترا نهاده اند یعنی رضا به ... از سوال ... بمقتضای وقت و تقدیر ۱۲

۵ جریری منسوب است ... ۱۲

وپس از جنید بجاے جنید وے را نشاندند از بزرگی وی از علماے مشایخ قوم بود صحبت داشته
بود با سهل عبد الله تستری در سال هبیر در جنگ قرامطه از تشنگی بمرده سنه اثنی عشره
وقیل سنه اربع عشرة وثلثمایه درویشے می گوید من آن سال بآن مردمان بودم از دست
قرامطه بجستم چون برفتند باز آمدم بنزدیک قافله شفقت اسلام را تا مگر خسته را آب دهم
یا نظاره کنم تا حال ایشان چیست میان خستگان همی گشتم ابو محمد جریری را رحمه الله دیدم
درمیان خستگان افتاده وسال وی از صد درگذشته بود گفتم یا شیخ دعا نکنی تا خدای تعالی این
بلا کشف کند مرا گفت گفتمش مرا جواب داد که آن کنم که من خواهم درویش گفت که دیگر باره
این سخن را بروے گردانیدم مرا گفت ای برادر این وقت دعا نیست این وقت رضا و
تسلیم است یعنی دعا پیش از نزول بلا باید چون بلا آمد رضا باید دادن گفت اَلتَّصَوُّفُ
عُنْوَةٌ لَا صُلْحٌ تصوف بصلح نیابند آنرا بجنگ بستانند نه بصلح شیخ الاسلام گفت تصوف
بطلب و صلح نیابند که آن قهرست آن تیر لیست چون برق از نور اعظم که از بالا درآید تا بکه اندازد
آنکه طالب آنست از وی گریزان نیست وانکه اهل آنست اگرچه گریزانست آن بوے شتابانست
وهم شیخ الاسلام گفت که آن جنگ آنست که می گریزی وآن در تو می آویزد نه آنست که دست
می میزنی و در دست نمی آید آنکس که این سخن گفته از چاشنی گفته وبعیان بگرفته نه از علم میگوید
از علم چنین سخن نیاید درویشے ابو محمد جریری را گفت بر بساط انس بودم دری از بسط بر من
بکشادند از مقام خود بلغزیدم واز آن محجوب شدم راه بگم کرده خود چون یابم مرا بر راهی که
بآن رسانند دلالت کن ابو محمد بگریست وگفت ای برادر همه باین در گرفتارند وباین داغ
مبتلا لیکن بر تو بیتی چند بخوانم که بعضے ازین طائفه گفته اند شعر قف بالدیار فهذه

آثارهم ٭ تبکی الاحبة حسرة وتشوقا ٭ کم قد وقفت بها اسائل مخبرا ٭ عن اهلها او صادقا او مشفقا ٭ فاجابنی داعی الهوی فی رسمها ٭ فارقت من تهوی تعز الملتقی ٭ **نعم بن سعد** رحمه الله تعالیٰ از بغداد بوده وبا ابو محمد جریری صحبت داشته بوده ودر ورع ومجاهده کامل بوده ویرا پس از وفات بخواب دیدند گفتند خدای با تو چه کرد گفت بر من رحمت کرد وبه بهشت در آوردند وگفتند بدان معاملتها گفت نے اگر بدان معاملتها باز نگریسته بودے همانجا بودمے **غیلان السمرقندے** رحمه الله تعالیٰ از کبار مشایخ بود با جنید صحبت داشته بود واز وے طریقت گرفته بود ودر معارف صاحب سخن بود وے گفته عارف از حق بحق نگرد وعالم از دلیل بحق وصاحب وجد از هردو مستغنی است **غیلان الموسوس** رحمه الله تعالیٰ ویرا غیلان المجنون نیز گفتندے از متقدمان مشایخ عراق بود ودر خرابها بودے وبا کس نیا میختے واز کس چیزے قبول نکردی وکس ندیدی که او چه خوردی محمد بن الحسین گفت غیلان را دیدم در ویرانهاء کوفه از وے پرسیدم که بنده از خطر غفلت کی رهد گفت آنگاه که بدانچه ویرا فرموده اند مشغول باشد واز آنچه نهی کرده اند غافل ودر حساب با نفس خود عاقل **ابو العباس ابن عطاء** رحمه الله تعالیٰ از طبقه ثالثه است نام وی احمد بن محمد بن سهل بن عطا آدمی است بغدادی است از علمای مشایخ است واز ظریفان صوفیان ویرا سخنانے نیکو وزبان فصیح است در معنی قرآن صاحب تصنیف است قرآن را تفسیر کرده از اول تا آخر بزبان اشارت شاگرد ابراهیم مارستانی است واز

یاران جنید و ابوسعید خراز وی را بزرگ میداشت خراز گوید اَلتَّصَوُّفُ خُلُقٌ وَلَیْسَ
اَنَا بِهٖ وَمَا رَاَیْتُ مِنْ اَهْلِهٖ اِلَّا الْجُنَیْدَ وابن عطا بسبب حلاج کشته شده است
در ذوالقعده سنة تسع و ثلثمایه وقیل سنة احدی عشر و ثلثمایه در ایام خلافت القاهر بالله
آن وزیر که حلاج را بکشت ابوالعباس را گفت در حلاج چه گوئی گفته تو خود چند آن اری که از آن
بار نبرداری سیم مردمان باز ده وزیر گفت تعریض میکنی فرمود تا دندانهای وی یگان یگان میکندند
و بسر وی فرو بردند تا کشته شد سُئِلَ ابْنُ الْعَطَا مَا اَفْضَلُ الطَّاعَاتِ قَالَ
مُلَاحَظَةُ الْحَقِّ عَلٰی دَوَامِ الْاَوْقَاتِ وی گفته در تفسیر قوله تعالیٰ یُمِیْتُنِیْ ثُمَّ
یُحْیِیْنِیْ یُمِیْتُنِیْ عَنِّیْ ثُمَّ یُحْیِیْنِیْ بِهٖ وهم وی گفته قوله تعالیٰ اِنَّ الَّذِیْنَ قَالُوْا رَبُّنَا
اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوْا فَقَالَ ثُمَّ اسْتَقَامُوْا عَلَی انْفِرَادِ الْقَلْبِ بِاللّٰهِ
تَعَالٰی وهم وی گفته اَلْاَدَبُ الْوُقُوْفُ مَعَ الْمُسْتَحْسَنَاتِ فَقِیْلَ لَهٗ وَمَا مَعْنٰی ذٰلِكَ
فَقَالَ اَنْ تُعَامِلَ اللّٰهَ بِالْاَدَبِ سِرًّا وَعَلَانِیَةً فَاِذَا کُنْتَ کَذٰلِكَ کُنْتَ
اَدِیْبًا وَاِنْ کُنْتَ اَعْجَمِیًّا ۔ اِذَا نَطَقْتَ جَاءَتْ بِکُلِّ مَلِیْحَةٍ وَاِنْ سَکَتَّ
جَاءَتْ بِکُلِّ مَلِیْحٍ شیخ الاسلام گفت ادب آنست که با الله تعالیٰ معاملت در گیرے از
سر آب و خاک و از رعونت نفس برخیزے نگوئی که من و گردِ من گوئی او و توفیق و عنایت او

ابوصالح المزین رحمه الله تعالیٰ از بزرگان روزگار خود بوده با ابن عطا صحبت داشته
بود صاحب خلوت بود و با کس نیامیختے سهل بن عبدالله گفته است که مرا آرزو بود که با ابوصالح

سله قوله سئل ابن العطا الخ از ابن عطا پرسیدند که افضل طاعات چیست گفت افضل طاعات دوام اندیشهٔ حق سبحانه است ۱۲ سله قوله یمیتنی ثم یحیینی یعنی در تفسیر این آیت گفت که فانی می‌گرداند مرا از وجود با این که وجود مرا از نظر من بر می‌دارد بعد از آن زنده می‌گرداند مرا بوجود محقق می‌سازد مرا با خلاق خود اول اشارت است بفنا و ثانی ببقا ۱۲ سله قوله ان الذین قالوا یعنی آنانی که گفتند پروردگار ما خداست ثم استقاموا یعنی پس برپا ایستادند ابن عطا گفت که تنها بودن دل خود را مصروف بحق نداشتند ۱۲ سله قوله الادب الوقوف الخ یعنی ادب ایستادگی است با مستحسنات پرسیدند که معنی مستحسنات چیست گفت معامله کردن با حق سبحانه در سر و علانیه که اگر صاحب شریعت نیکو داشته از آن تجاوز نکنی و چون چنین باشی ادیب و هنرور باشی اگرچه عجمی و دنی زبان باشی یعنی ادب شیخ الاسلام بیان کرد اذا نطقت جاءت بکل ملیح یعنی فصیح و نمکین و چون سکت جاءت بکل ملیح یعنی شخص با من و چه باید که چون سخن کند سخن و نمکین باشد بغایت

مرا در مقام نطق نطق و در مقام سکوت سکوت است که نفع ... در هر دو مقام ... ۱۲

صحبت دارم وقتی در حرم ویرا دیدم وازوے صحبت خواستم گفت ای سہل اگر ابوصالح
فردا بمیرد صحبت با کہ داری گفتم ندانم گفت اکنون ہمان انگار واز چشم من ناپیدا شد

ابوالعباس ارزنزی رحمہ اللہ تعالیٰ شیخ الاسلام گفت کہ وی گفتہ کہ ابوالحسن
عباد انی گفتہ کہ من و درویشی ببصرہ آمدیم شش روز بر آمد چیزی نخوردیم ودر ہفتم شخصے
در آمد و پارۂ زر آورد یکے مرا داد ویکے یار مرا من آن خود را بوے دادم تا خوردنے
آورد بخوردیم ودر وی براہ نہادیم بکنار دریا رسیدیم آن دیگر پارۂ زر را بملاح دادیم
تا ما را در کشتی نشاند دو روز در کشتی می رفتیم میدیدیم کہ درویشی در کنجے سر فرو بردہ چون وقت
نماز شدی نماز بگذاردے و باز سر فرو بردے پیش وے رفتیم وگفتیم ما یاران توایم اگر چیزے
بکار باشد بگوئی گفت چون باشد بگوئیم گفتم بگوے گفت من فردا نماز پیشین از دنیا بروم شما
از ملاح درخواہید تا شما را بکنارہ برد واگر ازین جامہ من چیزے بوے بایدداد بدہید
چون بکنارہ شوید درختستانے بینید در زیر درختے کہ بزرگتر است ہمہ ساز وبرگ من
نہادہ بینید کار مرا بسازید وآنجا دفن کنید واین مرقع ضایع مکنید بر گیرید چون بحلہ
رسید برنائے لطیف وظریف این مرقع از شما باز خواہد بوے دہید دیگر روز نماز پیشین
بکرد وسر در مرقع برد چون پیش وے شدیم برفتہ بود ملاح کشتی بکنارہ برد درختستانی
دیدیم ودر آنجا درختے بزرگ آنجا شدیم گوری دیدیم کندہ وہمہ اسباب نہادہ کار وے
بساختیم و دفن کردیم ومرقع برگرفتیم و روے بحلہ نہادیم برنائے بدیرہ کہ ما آمد بران نشان
کہ او دادہ بود ما را گفت آن ودیعت بیارید گفتیم چنین کنیم گفتیم از بہر خدا اے برنا تو سخنے
گوئیم گفت بگوئید گفتیم او کہ بود و تو کۂ واین چہ قصہ است گفت او درویشے بود میراثے
داشت وارث طلب کرد مرا بہ او نمودند اکنون شما میراث بمن سپارید و بردید آنرا بوے
سپردیم گفت شما اینجا باشید تا من باز آیم از چشم من غائب شد وآن مرقع در پوشید
وجامۂ خود پاک بیرون کرد وگفت این آن شماست وبرفت وما در مسجد حلہ شدیم و دو
روز آنجا بودیم چیزے فتوح نشد از جملہ آن جامہ چیزی بیار خود دادم کہ طعامی بیار تا
بخوریم ساعتے شد دیدم کہ وے می آید وخلقے عظیم در وے آویختہ در آمدند و مرا نیز
بگرفتند وے کشیدند گفتم آخر چہ بودہ است باز گوئید گفتند امروز سہ روز است کہ پسر
رئیس حلہ ناپیدا نیست وجامۂ وے با شما می یابیم ما را بردند تا پیش رئیس گفت پسر من

عـه ارزنزی منسوب بارزن است ۱۲ ع

اکو که جامه وی با شماست راست بگوئید قصه را از اول تا بآخر باز گفتیم وی بگریست و روی بآسمان کرد و گفت الحمد لله که از صلب من چون اوئی بود که ترا شایست شیخ الاسلام گفت همه خلق زنده از مرده میراث برند این طائفه که مرده از زنده میراث برند و گفت هیچکس با پیری از خداوندان ولایت صحبت ندارد بصدق که نه چون او برود از احوال ولایت وی چیزی میراث برد **ابو العباس دینوری قدس الله روحه** از طبقه خامسه است نام وی احمد بن محمد است صحبت داشته با یوسف بن الحسین و عبد الله خراز و جریری و ابن عطا و رویم را دیده نیکو طریقت بود با استقامت به نیشاپور آمد و آنجا مدتی اقامت کرد و مردم را موعظت می کرد بزبانی معرفت بخوبترین بیانی بعد از آن از نیشاپور بترمذ آمد خواجه محمد حامد شاگرد ابو بکر وراق بدیدن وی آمد و بوسه بر رکاب وی داد شاگردانرا خوش نیامد و ویرا گفتند که چرا آن کردی گفت من شنیده ام که او خداوند مرا نیکو می ستاید و از ترمذ بسمرقند رفت و آنجا برفت از دنیا از اربعین و ثلثمائة ابو العباس را گفتند که خدای را بچه شناختی گفت بآنکه نشناختم یعنی بعجز معترفم و هم وی گفته اَدْنَی الذِّکْرِ اَنْ یُّنْسٰی مَا دُوْنَهٗ وَ نِهَایَةُ الذِّکْرِ اَنْ یَّغِیْبَ الذَّاکِرُ فِی الذِّکْرِ عَنِ الذِّکْرِ وَ یَسْتَغْرِقُ بِمَذْکُوْرِهٖ عَنِ الرُّجُوْعِ اِلٰی مَقَامِ الذِّکْرِ وَ هٰذَا حَالُ فَنَاءِ الْفَنَاءِ **ابو العباس احمد بن یحیی الشیرازی رحمه الله** استاد شیخ ابو عبد الله خفیف است شیخ ابو عبد الله خفیف گفته که من چنان متحققی در وجد ندیدم سکر تمام داشت چون بصحرا رفتی با شیر بازی کردی جنید و رویم و سهل عبد الله را دریافته بود شیخ ابو عبد الله گفته که شبی با شیخ احمد یحیی بودم و با ما کودکی بود از اصحاب وی که خواب را بخانه خود بایست رفت و زمستان بود و آتشی عظیم برافروخته بودند و احمد یحیی برپای بود و وقت وی خوش شده بود و سماع بعضی اصحاب گفتند کیست که فلان کودک را بخانه وی رساند هیچکس جواب نداد احمد بن یحیی دو اخگر بزرگ برکف خود گرفت و آستین بآن فرو گذاشت

سله قوله مگر این طائفه که مرده از زنده میراث برد مراد بمرده صاحب غفلت است و بزنده صاحب معرفت و یعنی که غافل از صحبت این طائفه متاثر گردد بقدر استعداد ۱۲

سله قوله ادنی الذکر یعنی ادنی مرتبه ذکر فراموش کردن ما دون ذکر است و نهایت مرتبه ذکر آنکه ذاکر غافل شدن از ذکر است و مستهلک بودن در مذکور ...

وکودک را گفت برخیزد و برا بدر خانۂ وے رساند و بار وشنائی آن اخگر را از بالاے جامه
وے میدیدیم آن کودک در خانۂ خود در آمد وی آن دو اخگر را از دست بینداخت انگشت
شده بود بعد از ان بمسجد در آمد و نماز می کرد تا بانگ نماز بامداد گفتند **ابو العباس باوردی**
رحمه الله تعالی وی بزرگ بوده شبلی را دیده بود وی به نشابور بوده و شیخ ابوبکر طمستانی[1] نیز
به نشابور بوده وشبلی را دیده هردو گفته اند که شبلی صاحب حال بوده اما ذره از توحید نداشته
شیخ الاسلام گفت چنان است که ایشان گفتند شبلی در توحید سخن مدعیانه می گوید نه متمکنانه

ابو العباس بردعی رحمه الله تعالی نام وے احمد بن محمد بن هارون البردعی الصوفی
است از شیخ ابوبکر طاهر ابهری و مرتعش حکایت کند میگوید که مرتعش گفت هرکه دیدار وے
ترا منفعت نکند سخن وے ترا نیز منفعت نرساند و هم وی گفته که ابو طاهر ابهری گفت لا
یُصلِحُ الکَلَامَ اِلّا الرَّجُلُ اِذَا سَکَتَ خَافَ العُقُوبَةَ بِسُکُوتِهٖ

ابو العباس سیّاری قدس الله سره از طبقۂ خامسه است نام وی قاسم بن القاسم المهدی است
دخترزادۂ احمد بن سیار است از اهل مرو است شیخ ایشان است شاگرد ابوبکر واسطی
وعالم بوده بحقائق احوال وفقیه بوده وحدیث بسیار داشته وبرا از پدر میراث بسیار رسید جمله
را بداد و دو تار موی حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم بخرید خداوند تعالی ببرکات آن موے
ویرا توبه داد و بصحبت ابوبکر واسطی افتاد و بدرجۂ رسید که امام صنفی از متصوفه شد که
ایشان را سیاریه خوانند وچون از دنیا می رفت وصیت کرد تا آن موها را در دهان وے
نهادند وقبر وی در مرو است ومردمان بحاجت خواستن آنجا شدندی وکفایت مهمات طلبیدے
ومجرب بوده در سنۂ اثنین واربعین وثلثمائه برفته از دنیا وے گفته که اَلتَّوحِیدُ اَن
لَا یَخطُرَ بِقَلبِکَ مَا دُونَهٗ توحید آن بود که دون حق را نزدیک تو خطر نباشد وخاطر
مخلوقان را بر دل تو گذر نه و هم وے گفته که واسطی را در مرگ گفتند مارا وصیتی کن گفت
اِحفَظُوا مُرَادَ اللهِ فِیکُم **عبد الواحد بن السیاری رحمه الله** وی خواهر زاده

---

[1] طمستانی بفتح طای مهمله وکسر میم وسکون [illegible]
[2] [illegible] بعین مهمله [illegible] یعنی [illegible]
[3] قوله لا یصلح الکلام الخ یعنی سخن کردن شخص را الا آنگاهی [illegible] که موافقه عقوبت و مواخذه مرتب گردد
[4] سیاری بفتح سین مهمله وتشدید یای مثناة تحتانیه والف ودرای مهمله [illegible]
[5] قوله احفظوا مراد الله فیکم یعنی نگاه کنید واز خاطر بیرون مکنید آنچه حق سبحانه خواسته در حق شما که او را بعبادت [illegible]

ابو العباس است وشاگرد وی سرای خود را در مرو بر صوفیان وقف کرد سبب آن بود
که دعوی کرد صوفیان را رقص می کردند یکی در رقص بهوا بر شد و ناپدید گشت و هرگز نیامد در سنه
خمس و سبعین وثلثمائة برفته از دنیا وے گفته که شنیدم از خال خود ابو العباس که میگفت
اگر ردا بودے که در نماز بجاے قرآن بیتی از شعر خوانندے این بیت بودے شعر
اَتَمَنّٰی عَلَی الزَّمَانِ مُحَالًا ۞ اَنْ تَرٰی مُقْلَتَایَ طَلْعَةَ حُرٍّ الو العباس بن ابی سہروردی
رحمه الله نام وی احمد است بمکه بود با مشایخ وقت چون سیروانی وغیر او صحبت داشته
وی گفته که بمنا بودم روز عید اضحی جمعی انبوه نشسته بودند و شیخ سیروانی حاضر بوده چیزی
برخواندند سیروانی برخواست گریان و برفت قوم گفتند آن چه بود که در جبه افتاد مگر سماع منکر شده
شیخ ابو الحسن سرکی حاضر بود گفت با خداے عهد کردم که اگر وے بر سماع منکر شده باشد
من هرگز بسماع نه نشینم شیخ ابو العباس سهروردی گفت من با تو رفیقم دیگر روز این هر دو تن
برخاسته با جمعی دیگر از مشایخ بسلام سیروانی شدند خواستند که از ان چیزی گویند وی گفت
در آن وقت که من بر ریگ می خفتم و دست خود بالین میکردم و نشان سنگ بر پهلوی من بود
بسماع می نشستم اکنون بر فرش می نشینم و شما چنان سوخته مرا کی حلال بود که با شما در سماع نشینم ابو
العباس نهاوندی رحمه الله شیخ الاسلام وی را از طبقه سادسه داشته نام وی احمد بن محمد بن فضل
است شاگرد ابو جعفر خلدیست پیر شیخ ابو العباس وی را عمو نام کرده بود و عمو سالار بود شیخ
الاسلام گفت که عباس فقیر هروے مرا گفت ابو العباس نهاوندی گفت که هر که ازین علم
سخن گوید که الله تعالی نه حجت او بود الله تعالی خصم او بود شیخ الاسلام گفت که سخن گفتن

قوله در رقص بهوا بر شد و علم طبیعت ... با بانگ شرنج شد ... وی که پیلست بجانب سفل ازو وی مسلوب ... گشت ١٢
٢ قوله اگر روا بودی که در نماز الخ زیراکه ... این که متضمن امریست مر سعادت ... و مقصود انا ... ازاده مر سعادت
باز آن موافق آن است درین کردی مطابق واقع است درین کردین آزاده مر سعادت
نهار ازاده مرواست یا درین کردی مبالغه است ... یعنی ازو
دیا قائم مقام قرآن قرآن داشت ... مدلول قرآن علی سبیل القطع
است یا درین که اراده معقود است چه ... الزمان محالا ان تری مقلتای طلعة حر
است و مطابق واقع نحو المنی علی الزمان محالا ... است طلعت ازاده فرورا ١٢
تمنی برم از زمانه محال یا اگر ان محال دیدن چشمان من ... دیا بر وجی که آن یافت
٣ قوله الله تعالی نه حجت او بود که نیافرید ... شیخ الاسلام ... کلام سابق
مرد وی غالب بود ١٢ یعنی نه باز یافته وی ... بود من
است نه موجود وی یعنی ... زاری که با ... ١
خود دعا می کنم ... خود طرفة العین من گرداند ٣

از حق سہ است سخن گفتن از ذات او و سمع وران استاد یعنے شنیده از کتاب و سنت و سخن
گفتن از دین او و کتاب و سنت و اجماع و آثار صحابه وران اسناد و سخن گفتن است از صحبت
او هر که ازین سخن گوید که الله تعالی نه موجود بود و سمع وے بود که باو شنود و بصر او بود
که باو بیند الله تعالی خصم او بود شیخ الاسلام گفت که نهاوندے گفت که آنان که خداوند
هست اند اگر دست چپ ایشان را ازو مشغول دارد بدست راست دست چپ
خود ببرند و هم شیخ الاسلام گفت که شخصے بود لفط فروش نهاوندی و فقرا را در دنیا از
وی می آسوده باخر وی را مهجور کردند و از وے چیزے نمی ستدند نهاوندے را ازان پرسیدند
گفتند وے خرسند شد بانکه ببرکت درویشان مال وی می افزاید مال وے بر فقراے حرام
شد نهاوندی گفته که در ابتدا که مرا اورد این کار بگرفت دوازده سال سر بگریبان فرو بردم
تا یک گوشه دل خویش بمن نمودند و هم وے گفته که همه عالم در آرزوے آنند که حق تعالی یکساعت
ایشان را بود و من در آرزوے آنم که حق تعالے یک ساعت مرا بمن دهد تا من بینم
که خود چه چیزم و کجایم در سخنان شیخ ابوسعید ابو الخیر مذکور است که اصل این حدیث
آن باشد که مرد را باو باز نگذارد رسول صلی الله علیه وسلم گفتی اَللّٰهُمَّ لَا تَكِلْنِیْ اِلٰی
نَفْسِیْ طَرْفَةَ عَیْنٍ وَلَا اَقَلَّ مِنْ ذٰلِكَ مرا یک چشم زدن بخود مگذار و کم ازان آن
پیرزن را دیدم بمرو که سخنان استاد ابو علی دقاق شنیده بود میرفت و می گفت گفته اند
که مارا طرفة العین بما باز مگذار من خود دعا می کنم و زاری که یارب مرا خود طرفة العین بمن باز
گذار تا خود بدانم که کجا ایستاده ام و هم نهاوندی گفته که با خدایتعالی بسیار نشیند و با خلق
اندک ترسائے شنید که در میان مسلمانان اصحاب فراست می باشند بخانقاه شیخ ابو العباس
قصاب در آمد شیخ گفت بیگانه در کوی آشنا چه کار دارد ترسا باز گشت و گفت یکی معلوم
شد و ازانجا عزم خانقاه شیخ ابو العباس نهاوندی کرد چون بانجا رسید در آمد شیخ هیچ نگفت
چهار ماه با ایشان وضوی ساخت و نماز می کرد بعد از چهار ماه پاے افزار در پای کرد که برود
شیخ فرمود که از جوانمردی نبود که چون حق نان و نمک افتاده بیگانه بیائی و بیگانه بروی ترسا
مسلمان شد و آنجا مقام کرد بعد از شیخ بجاے شیخ نشست اخی فرج زنجانی رحمه الله
تعالی وی مرید شیخ ابو العباس نهاوندیست روز چهارشنبه غره رجب سنه سبع وخمسین و
اربعمائه از دنیا برفته است و قبر وے در زنجانست می گویند وی اگر به بوده است که هر گاه که

جمعے مہمانان بخانقاہ شیخ توجہ کردندے آن گربہ بعدد ہریک از ایشان بانگی کردے خادم
خانقاہ ہر بانگے یک کاسۂ آب در دیگ ریختے یک روز عدد مہمانان بر عدد بانگہاے وے
بیکے زیارت بود تعجب کردند آن گربہ بمیان آن جماعت در آمد و یک را بوے کردن
گرفت و بر یکے از انہا بول کرد چون تفحص کردند وے از دین بیگانہ بود گویند کہ روزی
خادم مطبخ قدرے شیر در رنگ کردہ بود کہ براے اصحاب کہ شیر برنج پزد مارے سیاہ
را اگر از در دیگ افتاد آن گربہ آنرا دید گرد دیگ می گشت و بانگ می کرد و اضطراب می نمود
خادم چون ازان معنے غافل بود وے از جر میکرد و دور مے انداخت چون خادم ہیچ نوع
قبہ نگشت گربہ خود را در دیگ انداخت و بمرد چون شیر برنج را نریختند مارے سیاہ از انجا
ظاہر شد شیخ فرمود کہ آن گربہ خود را فداے درویشان کرد وے را در قبر کنید و زیارتے کنید
می گویند کہ حالا قبر وے ظاہر ست و مردم زیارت می کنند **ابو العباس نسائی** رحمہ اللہ
تعالیٰ نام وی احمد بن محمد زکریاست باصل از نسا بود بود و بمصر نشستی شیخ عیاض فقیر
ہروی وے را بمصر دیدہ بود و شیخ عمو بکہ شیخ الاسلام گفت کہ عباس مرا گفتی کہ ہموارہ بر در سراے
وی اسپان و ستوران بودی کہ بزیارت وی آمدندے وقتی مرا بہ در فرستاد کہ ستوران
نگاہ دار بر دل من گذشت کہ نیک کارے بدست آوردم از خراسان بمصر آمدم کہ ستوربانی
کنم من خود اینجا فراغتے داشتم در ساعت کسی آمد کہ شیخ ترا میخواہد در شدم گفت ہروی ہنوز
در گور نشدہ کہ زود بود کہ در صدر نشینی و بر در سراے تو ستوران بار دارند و ترا کسے باید کہ
آن نگاہ دارد شیخ الاسلام گفت آنچنان بود کہ آن شیخ گفت ہموارہ بر در سراے عباس ستوران بودے
کہ سلطانیان آمدندی بوی **ابو العباس سُریج** رحمہ اللہ تعالیٰ نام وی احمد بن عمران بن سریج است
در سنہ خمس و ثلثمائہ برفتہ از دنیا وے را شافعی کہین میخوانند از بزرگی وے فقیہ عراق
بود در بغداد بود و جنید را دیدہ و صحبت داشتہ و وقتی کہ سخن گفتی در اصول و فروع
بکلام کہ حاضران را شگفت آمدے گفتے کہ میدانید کہ مرا این سخن از کجاست از برکت مجالست
ابو القاسم جنید است رحمہ اللہ عبد العزیز بحرانی بکنار مجلس ابو العباس سریج شد از وی
ازین طریقہ سوالے کرد و جوابے نیکو شنید نعرہ بزد از ہوش بشد چون بہوش آمد ابو العباس

بای موحدہ و سکون جای مہملہ ۱۲ | بحرانی نسبت | شتاہ تحتانیہ و میم ۱۲ | مہملہ و سکون یای | سین مہملہ و فتح را ۱۱ | سریج بضم ۱۲ | یعنی ملازمان سلطان | عہ سلطانیان | یعنی مہملہ و کسرہ ۱۲ | نسائی بفتح نون و

موضع از اعمال ۱۲

گفت که من روزگاری با پیر شما جنید قدس سره بوده ام و صحبت وی داشته ام اکنون این فقها مرا
مشغول کرده اند اگر چنانچه شما خواهید روزی تعیین کنم که خاصه شما را سخن گویم ازین باب شیخ ابوعبد الله
خفیف گفته است که پیش از آنکه ابن سریج بشیراز آید اصحاب علم صوفیه را همه جهال اعتقاد کرده
بودند چون وے بشیراز آمد و بیان مرتبه و مقام ایشان کرد و بزبان ایشان سخن گفت و
بفضل ایشان گواهی داد و بارها در مجالس علما گفت که والله ما آدمی نشدیم مگر بواسطه صحبت
ایشان و ادب نیاموختیم مگر از ایشان آنزمان علما صوفیه را بشناختند و ایشان را بزرگ
داشتند ابو العباس حمزه بن محمد قدس سره از مقدمان مشائخ هرات است در
ورع کامل بوده و مستجاب الدعوة و سخاوتے عظیم داشته رفیق احمد حنبل بوده و مذهب
احمد بهرات وی آورده و صحبت با ابراهیم ستنبه رحمه الله داشته وی گفته هر کرا صحبت
اولیاء و مشائخ مهذب نکند هیچ پند مهذب نشود و وفات او در سنه احدی و اربعین و مائتین
بوده حسین بن منصور الحلاج البیضاوی قدس الله سره از طبقه ثالثه است
کنیت او ابو المغیث است از بیضا بوده که شهریست از شهرهاے فارس و وے نه حلاج بوده
روزے بدکان حلاجی بود که دوست وی بوده وی را بکارے فرستاد گفت من روزگار وے
ببردم بانگشت اشارت کرد پنبه از یکسو شد و پنبه دانه از یکسو شد وی را حلاج نام کردند بعد از
آن بعراق بوده و با جنید و نورے صحبت داشته و شاگرد عمرو بن عثمان مکی است
مشائخ در کار وے مختلف بوده اند بیشتر وی را رد کرده اند مگر چند تن ابو العباس عطا
و شبلی و شیخ ابو عبد الله خفیف و شیخ ابو القاسم نصرآبادی و ابو العباس سریج بکشتن وی
رضا ندادند و فتوی ننوشت گفت نمیدانم که او چه می گوید و در کتاب کشف المحجوب جمله متاخران
قدس الله تعالی ارواحهم او را قبول کرده اند و هجر بعضے از متقدمان قدس الله ارواحهم نه بمعنے
طعن اندر دین وی بود مهجور معاملت مهجور اصل نباشد و از متاخران سلطان طریقت شیخ
ابوسعید ابو الخیر قدس الله تعالی سره فرموده است که حسین منصور حلاج قدس الله روحه
در علو حال است در عهد وی در مشرق کس چون او نبوده شیخ الاسلام گفت که من وی را
نپذیرم موافقت مشائخ را و رعایت شرع را و رد نیز نکنم شما نیز چنان کنید و وی را موقوف
گزارید و آنرا که وی را بپذیرد دوستر دارم از آنکه رد کند ابو عبد الله خفیف وی را
گفته است امام ربانی شیخ الاسلام گفت که وے امام است اما با هر کسی بگفت و بر ضعفا

قوله مهجور معاملت مهجور اصل یعنی اصل اعتقادات قصور نبوده بلکه در معاملت و قول و فعل قصور بوده ۱۲

تحمل کرد و رعایت شریعت نکرد آنچه افتاد وی را بسبب آن افتاد با آن همه وی هر شبانه روزی
هزار رکعت نماز می کرد و آن شب که روز آن کشته شد پانصد رکعت نماز گزارده بود
و شیخ الاسلام گفت که وی را بسبب مسئلهٔ الهام بکشتند و دران جور بود بر وی که گفتند
اینکه وی می گوید پیغامبر است و نه چنان بود شبلی زیر دار وی باز ایستاد و گفت اَوَلَمْ
نَنْهَكَ عَلَى الْعَالَمِينَ آن قاضی که بکشتن او حکم کرده بود گفت او دعوی پیغمبری می کرد
و این دعوی خدائی می کند شبلی گفت من همان می گویم که او می گفت لیکن دیوانگی مرا برهاند
و عقل وی را در انگند وقتی در سرای جنید بزد گفت کیست گفت حق جنید گفت نه حقی بلکه
بحقی ای خشبة تفسدها یعنی کدام چوب و دار است که بتو خراب کنند و آنچه وی را افتاد
بدعای استاد وی بود عمرو بن عثمان مکی که جزوگی تصنیف کرده بود در توحید و علم صوفیان
وی آنها را پنهان برگرفت و آشکارا کرد و با خلق نمود سخن باریک بود در نیافتند بر وی
منکر شدند و مهجور ساختند وی بر حلاج نفرین کرد و گفت الهی کسی بر وی گمار که دست و پای او
ببرد و چشم برکند و بر دار کند و آن همه واقع شد بدعای استاد وی عبد الملک اسکاف
رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که عبد الملک اسکاف شاگرد منصور حلاج است و صد
و بیست سال عمر وی بود با شریف حمزه عقیلی می بود در بلخ وی و پدر من و پیر فارسی ابو الحسن
طبری و ابو القاسم حنانه همه یاران شریف حمزه بودند و شریف حمزه پدر مرا از همه مهین داشت
پدر من گفت که عبد الملک اسکاف گفت که وقتی حلاج را گفتم که ای شیخ عارف که باشد
گفت عارف آن باشد که روز سه شنبه شش روز مانده از ماه ذو القعده سنه تسع و ثلثمائه
وی را بباب الطاق برند ببغداد و دست و پای وی ببرند و چشم سمل کنند و نگونسار

برداركنند وبسوزانند وخاك وی برباد دهند عبدالملك گفت پیشم به نهادم آن وی بود وآن همه كه گفته بود با وی بكردند شیخ الاسلام گفت ندانم كه اوی دانست كه آن ویرا خواهد بود یا خود چنان میگفت آن خود ویرا بود شاگردے بود ویرا هیكل نام ادراهم با وی بكشتند ویرا شاگرد الحسین نام كردند وابوالعباس عطار راهم بسبب وی بكشتند ابراهیم بن فاتك

وقیل احمد بن فاتك رحمه الله

كنیت وی ابوالفاتك است بغدادی است باجنید ونوری صحبت داشته وكان الجنید یكرمه وے نیز شاگرد حلاج بود ومنسوب بوی وی گوید كه آن شب كه ویرا بردار كردند الله تعالیٰ را بخواب دیدم گفتم خداوندا این چه بود كه باحسین كردی بندهٔ خود گفت سرِ خود بروی آشكارا كردم با خلق باز گفت ویرا عطائی دادم رعنا گشت خلق را با خود خواند شیخ الاسلام گفت كه آن كشتن حلاج را نقص است نه كرامت اگر وی تمام بودی ویرا آن ننفتادی سخن با اهل باید گفت تا سرّ او آشكارا نشود چون با نااهل گوے بروی حمل كرده باشی وترا ازان گزند وعقوبت رسد ونیز شیخ الاسلام گفت وے درانچه می گفت ناتمام بود اگر وے دران تمام بودی آن سخن مقام ونفس وزندگانی وے بودی بر وے كسی منكر نگشتی چیزے در می بایست وقت گفتن نبود ومحروم نبود من سخن مے گویم مه ازانكه وے می گفت وعامه می باشند با انكار نمے آرند وآن سخن پوشیده مے ماند زیراكه هركه اهل آن نبود خود در نیابد شیخ ابوعبدالله خفیف گوید كه بحیله بسیار در زندان شدم سرائے نیكو دیدم فرشے نیكو ومجلسی نیكو ریسمانے بسته ومنشفه بران افگنده وغلامی نیكو روے ایستاده غلام را گفتم شیخ كجاست گفت در سقایه گفتم چندگاه است كه خدمت شیخ می كنی گفت هجده ماه گفتم درین زندان چه می كند گفت با سیزده من بند آهنی هر روز هزار ركعت نافله میكند آنگه گفت این درهاے خانها كه می بینی در هریكی زندانی است دروی دزدے یا خونی پیش ایشان می رود وایشان را نصیحت می كند وموی سبلت

سخن در وقت گفته شود حق بجانه نگاه ... منه ۱۲

گفتن بود چه بود گرفته تمكین رسیده بود وچون ...

دروی قوت بینی پیدا گشته ۱۲ قوله وقت

بیگو می داخت وتنظیم می كرد ۱۲ قوله

قوله وكان الجنید یكرمه ...

وفاتك بفتح فا وكسر تای مثناة فوقانیه وكاف ۱۲

است ودیگر قول آن است كه نام وی احمد است

نام این شخص كه حال وی مذكور می گردد ابراهیم

... آن است كه می دانست ۱۲

قوله ندانم كه اوی دانست

ایشان می چینید گفتم چه می خورد گفت هر روز غمانی با الوان طعام پیش او می آوریم ساعتی
در همه نگاه می کند آنگاه سر انگشت بران می زند و زمزمه می کند و ازان هیچ نمیخورد آنگاه از
پیش او بر می گیریم درین سخن بودیم که از سقایه بیرون آمد با روی نیکو و قامتی نیکو صوف
سفید پوشیده فوطهٔ رملی سبز بر سر بسته بطرف صُفّه بر آمد مرا گفت ای جوان از کجائی گفتم
از پارس گفت از کدام شهر گفتم از شیراز خبر مشائخ از من پرسید تا بحدیث ابو العباس عطا
رسیدم گفت اگر وی را ببینی بگوی زنهار که آن رقعها را نگاه دار دیگر گفت پیش من چون
آمدی گفتم بمعرفت بعضی از لشکریان پارس درین سخن بودیم که امیر زندان در آمد و زمین بوسید
و نشست و گفت ترا چیست گفت دشمنان مرا پیش خلیفه غمز کرده اند که یکی از بزرگان را
رها کرده و ده هزار دینار ستده و یکی از عمامه بجای وی نشانده درین ساعت مرا می برند
که بکشند گفت برو و السلام چون وی برفت شیخ در میان سرای بزانو نشست
و دستها باسمان برداشت و سر در پیش انداخت بانگشت سبابه اشارت می کرد ناگاه
بگریست چندانی که از آب چشمش زمین تر شد مدهوش گشت روی بر زمین نهاد ناگاه امیر
زندان در آمد وی باز نشست گفت چه بود ترا گفت مرا آزاد کرد گفت حال چون شد
گفت مرا چون پیش خلیفه بردند گفت تا این ساعت بر سر آن بودم که ترا حالی بکشم درین
ساعت دلم با تو خوش شد برو که عفو کردم پس شیخ خواست که روی خویش پاک کند از وی
تا آن ریسمان که منشفه بران بود بیست گز بود دست فراز کرد و منشفه برداشت ندانم که
دستش دراز شد یا منشفه پیش وی آمد آنگاه بیرون آمدم پیش ابن عطا رفتم و پیغام بگذاردم
گفت اگر وی را ببینی بگو اگر مرا بگذارند شبی با هفتاد مرید رکوه دار به بیت المقدس در آید
و در ان وقت قندیلها را نشانده بودند رهبانان را گفت این قندیلها را کی برافروزند گفتند
سحرگاه گفت تا سحر دیر بود بانگشت سبابه اشارت کرد و گفت الله نوری از انگشتش
بیرون آمد و چهار صد قندیل با آن نور برافروخت و آن نور بانگشتش باز آمد رهبانان
گفتند تو بر کدام ملتی گفت بر ملت حنفیان کمتر حنفی ام از امت محمد صلی الله علیه و آله و سلم آنگه
رهبانان را گفت کدام دوست تر میدارید نشستن من پیش شما یا رفتن گفتند حکم تراست گفت
یارانم گرسنه اند وی نفقه سیزده هزار درم پیش شیخ آوردند هنوز صبح بر نیامده بود که جمله را صرف کرد
آنگه بیرون رفت شخصی طوطی داشت بمرد حلاج گفت خواهی که وی را زنده کنم گفت خواهم اشارت کرد

غمز: عیب کردن ۱۲ غ

۱ یعنی زنهار آن رقعها را نگاه دار یعنی رقعهای که [illegible] بوده [illegible] بلند [illegible] ۱۲

بانگشت وے برخاست زنده وبرا پرسیدند که توحید چیست گفت اِفْرَادُ الْقِدَمِ عَنِ الْحَدَثِ شیخ الاسلام گفت دانی که توحید صوفیان چیست نَفْيُ الْحَدَثِ وَاِقَامَةُ الْاَزَلِ فارس بن عیسی البغدادی رحمه الله تعالی کنیت وی ابو القاسم است از خلفای حسین منصور حلاج است وَكَانَ فَارِسُ الْبَغْدَادِيُّ رَحِمَهُ اللّٰهُ مِنْ مُتَكَلِّمِ مَشَايِخِ الْقَوْمِ وَالْمُدَقِّقِيْنَ فِي الْعِبَارَاتِ لَهُ كَلَامٌ حَسَنٌ فِي الْاَحْوَالِ وَالْاِشَارَاتِ بخراسان آمد وازانجا بسمرقند رفت واقامت کرد تا از دنیا برفت و معاصر شیخ علم الهدی ابو منصور ماتریدی بوده است وتوفی الشیخ ابو منصور سنة خمس وثلثین وثلثمائة وفارس رحمه الله معاصر شیخ ابو القاسم حکیم سمرقندی نیز بوده است وَقَدْ مَرَّ تَارِيْخُ وَفَاتِهٖ وشیخ ابو المنصور وشیخ ابو القاسم در صحبت یکدیگر بوده وطریق مصاحبت پیموده اند تا آن زمان که مرگ ایشان را از هم جدا ساخته وسنگ تفرقه در میان انداخته وفارس بغدادی مقبول همه بوده است تصحیح حال وے کرده اند وسخنان ویرا در مصنفات خود آورده اند شیخ عارف ابوبکر بن اسحق الکلابادی البخاری رحمه الله در کتب خود سخنان بے واسطه از وی بسیار روایت کرده شیخ ابو عبد الرحمن سلمی وامام قشیری بیک واسطه یا بیشتر وغیر ایشان نیز از وے بسیار روایات کرده اند فارس گوید که حلاج را پرسیدم که مرید کیست گفت هو الرامي باوّل قصده الى الله سبحانه فلا يعرج حَتّٰى يَصِلَ مرید آنست که از نخست نشانه قصد خود الله تعالی را سازد وتا بوے نرسد هیچ چیز نیارامد وبهیچکس نپردازد وهم وی گفته خَاطِرُ الْحَقِّ هُوَ الَّذِيْ لَا يُعَارِضُهٗ شَيْءٌ شیخ الاسلام گفت که بر حلاج سخنهاے دروغ گویند وکلمات نامفهوم وناراست بندند وکتابهاے مجهول وحیل بوے منسوب دارند وانچه درست شود از وی پیدا بود وشعر فصیح بود وَاَنْشَدَنَا الْحَلَّاجُ رَحِمَهُ اللّٰهُ

اَنْتَ بَيْنَ الشَّغَافِ وَالْقَلْبِ تَجْرِيْ ؛ مِثْلَ جَرْيِ الدُّمُوْعِ فِي الْاَجْفَانِ

وَتَحِلُّ الضَّمِيْرَ جَوْفَ فُؤَادِيْ ؛ كَحُلُوْلِ الْاَرْوَاحِ فِي الْاَبْدَانِ

لَيْسَ مِنْ سَاكِنٍ تَحَرَّكَ اِلَّا ؛ اَنْتَ حَرَّكْتَهٗ خَفِيَّ الْمَكَانِ

معارض وی نشود که دران وهمی پیدا کند دیگر علامت دیگر تقدم هست بران خاطری که اول در آید علامت حقیقت

يَا هِلَالًا لَا بَدَا اِلَّا لِاَرْبَعَ عَشَرٍ ‌لِثَمَانٍ وَاَرْبَعٍ وَاثْنَتَانِ ؛ احمد بن الحسين بن منصور الحلاج رحمه الله شیخ الاسلام گفت که از ابوعبدالله باکو شنیدم که گفت از احمد پسر حسین منصور شنیدم بخجند که لیسین شب پدر خود را گفتم که مرا وصیتی کن گفت نفس خود را در شغلی افگن پیش از آنکه ترا در شغلی افگند گفتم ای پدر چیزی بفزای گفت وقتی که همه عالم در خدمت تو کوشند تو در چیزی کوش که ذرهٔ از آن به از همه بود از عمل ثقلین شیخ الاسلام گفت که ثقلین جن و انس بود و بس گفت آن چیست گفت معرفت ابو منصور کاوکلاه رحمه الله شیخ الاسلام گفت که شیخ ابو منصور کاکلاه بسرخس از مشایخ اهل ملامت بوده وقتی فارغ بود که یاران وی بسفر شده بودند وی در حایطی شد از آن کسی و چاه فرا کندن گرفت با آب رساند چون تمام شد بر آمد و پهلوی آن دیگری می کند و بار آن در چاه پیشینه میکرد چون آن تمام شد چاه دیگر کندن گرفت یکی وی را گفت و بوائه نه و مزد و رنه این چرا می کنی گفت نفس خود را در شغلی می کنم پیش از آنکه مرا در شغلی افگند و مشایخ ازین باب کرده اند ابوعبدالله دینوری در دریا ماند مرقع خود را بریدن و دوختن گرفت با کلاهی باز آورد ابوعمرو دمشقی قدس الله تعالی سره از طبقهٔ ثالثه است یگانهٔ مشایخ شام بوده است و از اجلهٔ ایشان و صحبت داشته بود با ابو عبدالله جلا و اصحاب ذوالنون در سنه عشرین و ثلثمائة برفته از دنیا وی گفته چنانکه فریضه است بر پیغمبران اظهار آیات و معجزات همچنان فریضه است بر اولیا پنهان داشتن کرامات تا خلق در فتنه نیفتند و هم وی گفته اَلتَّصَوُّفُ رُؤْيَةُ الْكَوْنِ بِعَيْنِ النَّقْصِ بَلْ غَضُّ الطَّرْفِ عَنْ كُلِّ نَاقِصٍ لِمُشَاهَدَةِ مَنْ هُوَ مُنَزَّهٌ عَنْ كُلِّ نَقْصٍ و هم وی گفته عَلَامَةُ قَسَاوَةِ الْقَلْبِ اَنْ يَّكِلَ اللّٰهُ الْعَبْدَ اِلٰى تَدْبِيْرِهٖ فِيْمَا كَلَّفَهٗ وَلَا يَسْاَلُهٗ حُسْنَ الْكَلَاءِ وَالرِّعَايَةِ وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ اَكْلَاَنِيْ كَلَاءَةَ الطِّفْلِ الْوَلِيْدِ و هم وی گفته

إِذَا صَفَتِ الْأَرْوَاحُ بِالْقُرْبِ أَثَّرَتْ عَلَى أَكُفِّهَا كُلِّ أَنْوَارِ الْمُوَافِقَاتِ

محمد بن حامد الترمذی رحمه الله تعالیٰ از طبقهٔ ثانیه است کنیت وی ابوبکر است از جوانمردان مشائخ خراسان است احمد خضرویه را دیده بود و غیر او را نیز و پسر وی ابونصر محمد بن محمد بن حامد یکی از فتیان خراسان بوده محمد حامد گفته است سرمایهٔ تو دل تست و وقت تو چون مشغولی کنی دل خود را بهر ظن و گمان که در خاطر تو آید ضائع کنی اوقات خود را بانچه نباید ونشاید پس کے سود تواند کرد آنکه سرمایه بزیان آورد شیخ الاسلام گفت که صوفی دل است و وقت و زندگانی اگر از صوفی وقت و دل و زندگانی برود چه بماند و هم وی گفته چون وقتی از اوقات تو سالم گردد از آفت غفلت غیور باش بران وقت از آنکه چیزے که مخالف آن باشد بپیش گیری که آن علامت ناراستی باطن است و هم وے گفته الْإِنْسَانُ فِي خَلْقِهِ أَحْسَنُ مِنْهُ فِي جَدِيدِ غَيْرِهِ **عبد الله بن محمد الخراز رحمه الله تعالیٰ** از طبقهٔ ثالثه است از کبار مشائخ ری بوده است کنیت او ابو محمد است سالها بمکه مجاورت کرده با ورع بوده حق گوینده بے باک و غالب قوت ناک با شیخ ابوعمران کبیر صحبت داشته و ابوحفص حداد را دیده بود و اصحاب بایزید وے را بزرگ میداشته اند مَاتَ قَبْلَ الْعِشْرِينَ وَثَلَاثِمِائَةٍ وے گفته الْجُوعُ طَعَامُ الزَّاهِدِينَ وَالذِّكْرُ طَعَامُ الْعَارِفِينَ و هم وے گفته صِيَانَةُ الْأَسْرَارِ عَنِ الْالْتِفَاتِ إِلَى الْأَغْيَارِ مِنْ عَلَامَاتِ الْإِقْبَالِ عَلَى اللهِ تَعَالَى و هم وے گفته الْعُبُودِيَّةُ الظَّاهِرَةُ وَالْحُرِّيَّةُ الْبَاطِنَةُ مِنْ أَخْلَاقِ الْكِرَامِ **یوسف بن الحسین** گفته است که من مثل عبد الله ندیده ام و عبد الله هم مثل خود ندیده شیخ گوید عبد الله خراز در نگه بود میگفت

طریق ما فتوّتست نه قرائے چون از مجلس برخاست پیرے ازانان که باوی بودند گفت
می خواهید که چیزے از فتوّت شیخ خود باشما بگویم گفتیم آری گفت با هیدت کسی از مریدان
خود که عزیمت مکه داشتند از رے بیرون آمد چون بمنزلی رسیدند که تا مکه هجده میل
مانده بود گفت با اصحاب اِسْتَوْدَعَکُمُ اللّٰهُ[۱] گفتند اے استاد کجامی روی و میان
تو و مکه اندکے مانده است گفت من از رے تا اینجا به نیت مشایعهٔ[۲] شما آمده ام تا باینجا
خاطر من بهمراهی شما خوش بود اکنون به رے باز میگردم و از اینجا نیت حج می کنم و بشما می رسم
انشاء الله تعالی و ازان وقت تا موسم حج پنج ماه مانده بود بنان[۳] بن محمد الحمال قدس الله
سره از طبقهٔ ثالثه است و اسطی الاصل است اما بمصر نشستی و از انجا برفته از دنیا در رمضان
سنه ست وعشر و ثلثمایه از کبار مشایخ مصر است وَکَانَ[۴] مِنَ الْقَائِلِیْنَ بِالْحَقِّ وَالْاٰمِرِیْنَ
بِالْمَعْرُوْفِ وَلَهُ الْمَقَامَاتُ الْمَشْهُوْدَةُ وَالْکَرَامَاتُ الْمَذْکُوْرَةُ با جنید
و بآن مشایخ که دران وقت بودند صحبت داشته و از استادان ابوالحسین نوری بود
شیخ الاسلام گفت که وی نه حمال بود که وی امام بود وقتے احتساب کرده بود و برادر خانه
بیش شیر انداختند شیر وی را بوے میکرد و می لیسید چون وی را بیرون آوردند گفتند
آن وقت که شیر ترا بوے می کرد و می لیسید در دل توچه بود گفت فکرت می کردم در خلافی
که علما در آب دهان سباع کرده اند وی را پرسیدند از بزرگترین احوال صوفیان گفت
اَلثِّقَةُ[۵] بِالْمَضْمُوْنِ وَالْقِیَامُ بِالْاَوَامِرِ وَمُرَاعَاةُ السِّرِّ وَالتَّخَلِّیْ مِنَ الْکَوْنَیْنِ
بِالتَّشَبُّثِ بِالْحَقِّ تَعَالٰی وی گفته که در مکه بودم نشسته و نزدیک من جوانے بود شخصے
کیسه در انجا درمی چند پیش وی نهاد گفت مرا باین حاجت نیست آن شخص گفت بر مسکینان
و فقیران قسمت کن چنان کرد و شبانگاه وی را دیدم که در وادی برای خود چیزی می جست
گفتم کاشکے براے خود ازان درمها چیزے نگاه میداشتی گفت نمیدانستم که تا این زمان

---

[۱] قوله استودعکم الله بامانت سپردم شما را یعنی خدای تعالی [illegible]
[۲] شایعه یعنی رسانیدن مسافر [illegible]
[۳] بنان [illegible] ۱۲
[۴] وکان من القائلین الخ یعنی از حق گویان بودوا[illegible] باکی نمی داشت [illegible]
[۵] الثقة بالمضمون الخ یعنی بزرگترین احوال صوفیان اعتماد است [illegible]

خواہم زیست وہم وے گفتہ کہ چندگاہ چیزے نیافتم کہ قوت خود لسازم وکار من بجد ضرورت رسید دیدم کہ در راہ قطعہ زر افتادہ است خواستم کہ بردارم باز گفتم لقطہ است بگذاشتم باز یاد کردم حدیثے را کہ روایت کردہ اند از حضرت رسول صلی اللہ علیہ وسلم لَوْ كَانَتِ الدُّنْيَا دَمًا عَبِيطًا لَكَانَ قُوْتُ الْمُسْلِمِ مِنْهَا حَلَالًا پس آن زر برداشتم و در دہان خود نہادم و میرفتم دیدم کہ جماعتے کودکان حلقہ زدہ اند وسیکے از ایشان بزمینے بلند برآمدہ و با ایشان در تصوف سخنی میراند بایستادم تا بشنوم کہ چہ می گوید یکی از ایشان بپرسید کہ مَتٰی یَجِدُ الْعَبْدُ حَلَاوَۃَ الصِّدْقِ گفت اِذَا رَمٰی الْقِطْعَۃَ مِنَ الشِّدْقِ آن را از دہان بیرون کردم و انداختم وہم وے گفتہ کہ در مکہ مجاور بودم وخواص آنجا بود با وے آشنائی نداشتم اما ہرگاہ کہ وی را می دیدم ہیبتی وشکوہی بمن در می آمد چند روز بر من گذشت و ہیچ فتوحے نرسید در مکہ مردے بود مزین فقرا را دوست میداشت وطریقہ وی آن بود کہ چون فقیرے بہر حجامت بوی آمدی گوشت خریدی وطعام پختی تا آن فقیر بخورد بدکان وے رفتم وگفتم می خواہم کہ حجامت کنم کسی را فرستاد تا گوشت خرد وطعام پزد در میان حجامت کردن لنفس بمن حدیث کرد کہ چون از حجامت فارغ می شوی طعام پختہ می شود دانستم کہ ان خاطرہ نیکو نیست گفتم ای نفس یا حجامت یا طعام عہد کردم کہ ازین طعام نخورم بعد از حجامت برخاستم کہ بروم مزین گفت سبحان اللہ تو خود طریقہ مرا میدانی عذرے گفتم و بمسجد حرام شدم آنروز چیزے نیافتم و دیگر روز تا نماز دیگر نیز چیزے نیافتم چون بنماز دیگر برخاستم بروے افتادم و بیہوش گشتم مردمان گرد من در آمدند پنداشتند کہ دیوانہ شدم ابراہیم خواص آنجا بود مردمان را از من دور کرد و پیش من بنشست و با من موانست کرد و حدیث آغاز نہاد و گفت چیزی می خوری گفتم شب نزدیک است گفت نیکو می کنید ای مبتدیان قدم استوار دارید برین تا فلاح یابید پس برخاست و برفت چون نماز خفتن گزاردیم آمد و با خود کاسہ عدس و دو رغیف آورد و گفت بخور خوردم گفت دیگر میخوری گفتم آری رفت و یک کاسہ دیگر با دو رغیف آورد و آنرا نیز خوردم گفت دیگر میخوری گفتم آری برفت و مثل آن دیگر بیاورد بخوردم گفت دیگر می خوری گفتم نی ہمین بسندہ است پس در خواب شدم تا صبح نخواستم و نماز نگزاردم و طواف نکردم پس رسول را صلی اللہ علیہ وسلم بخواب دیدم گفت بنان گفتم لبیک یا رسول اللہ

گفت مَنْ اَکَلَ بِشَہْوَۃٍ اَعْمَی اللّٰہُ تَعَالٰی عَیْنَ قَلْبِہٖ بیدار شدم و باخود عزیمت کردم که هرگز سیر نخورم احمد بن مسروق گوید که بنان حمال گفت که وقتی بعض اصحاب را دعوت کردم این بیت بخواند مَنْ دَعَانَا فَاَبَیْنَا فَلَہُ الْفَضْلُ عَلَیْنَا ٭ فَاِذَا نَحْنُ اَجَبْنَا رَجَعَ الْفَضْلُ اِلَیْنَا **اسحٰق بن ابراهیم حمال قدس الله سره** از بزرگان مشائخ بوده است و کرامات ظاهر داشته و مقام وی بکوه لگام بودے یکے ازین طائفه گوید در کوه لگام راه گم کردم ناگاه به پیرے رسیدم پوستینے پوشیده چون مرا بدید گفت الله اکبر همانا راه گم کردے گفتم بلے گفت سی سال است تا هیچ آدمی ندیده ام عصائے بمن داد و گفت این عصا ترا راه نماید و مرا گفت بروساعتے برفتم خود را بانطاکیه یافتم عصا بنهادم تا وضو کنم عصا گم شد با اهل انطاکیه این حکایت باز گفتم گفتند آن اسحٰق حمال بوده است کم کسے او را بیند تا سف خوردم **بنان بن عبد الله رحمه الله** کنیت او ابو الحسن است وی از بزرگان مشائخ مصر است وی گفته است هر صوفی که دلش بغم روزی بسته شود وی را کسب باید فرمود **شیبان بن علی رحمه الله تعالی** وی از متقدمان مشائخ مصر است مستجاب الدعوات است و بسیار کس از مشائخ مرید وے بودند و در علم طریقت وی را سخنان نیکو است گویند یکی از مریدان پیش وی آمد و دستورے خواست که بحج رود بتجرید گفت اول دل خود را مجرد کن از سهو و غفلت و نفس خود را از هوا و زبان خود را از لغو گفت اینک تجرید حاصل آمد خواه دنیا دار خواه مدار **ابو الحسن بن محمد المزین رحمه الله** از طبقهٔ ثالثه است نام وی علی بن محمد است از اهل بغداد است با جنید و سهل عبد الله صحبت داشته و با آنانکه از طبقهٔ ایشانند بمکه مجاور بوده و آنجا برفته از دنیا در سنهٔ ثمان او سبع و عشرین و ثلثمایه وی است که از وی ابو یعقوب اقطع حکایت کنند که شیخ الاسلام گفت که ابو الحسن مزین دو بوده اند یکے کبیر و یکے صغیر مزین کبیر از اهل بغداد است و در بغداد او مدفون است شاگرد وی گفته که وی گفته که اَلْکَلَامُ مِنْ غَیْرِ ضَرُوْرَۃٍ مَقْتٌ مِّنَ اللّٰہِ تَعَالٰی بِالْعَبْدِ شیخ الاسلام گفت گرد کردار گرد که از گفتار جز گرفتاری نیاید و مزین صغیر نیز از اهل بغداد است لیکن در مکه مدفون است و بعضی گفته که این دو مزین پسران خاله یکدیگر بوده اند مزین صغیر گفته که راهها با الله تعالے بیش از عدد نجوم آسمان اند و من در آرزوے یکے ازان و نمی یابم شیخ الاسلام گفت که وے در وجود غرق بود لیکن از عطش سخن میرفت که عطشان بوده این طریق چون مستقے است

سلہ قولہ من اکل بشہوۃ اعمی اللہ تعالی یعنی آنکہ طعام بحرص خورد حق سبحانہ دیدۂ دل ویرا کور سازد یعنی قوت ادراک از وی سلب کند ۱۲

سلہ قولہ من دعانا فابینا الخ یعنی آنکہ ما را دعوت کند و ما

هر چند آب بیش خورد بیش باید و سیری نیاید زیرا که آنجا عزیز است کر رویه کر ترا بیش ببیند بیش جع
و هم صغیر گفته که من کسی می شناسم که جا بالعزیه و انگشت وی جراحت شد نفس وے
اندے روغن زیت خواست دید که در بیش وے چشمه روغن زیت روان است بآن التفات
نکرد و هم وے گفته که در مکه بودم مرا عزیمت سفر افتاد چون بموضعی رسیدم که آنرا بر میمون
گویند دیدم که جوانی در جان دادن است گفتم بگو لا اله الا الله چشم بگشاد و گفت انا ان
مت فالهوی حشو قلبی و بداء الهوی یموت الکرام پس جان بداد
کار دے لباختم و بروی نماز گزاردم و دفن کردم داعیه سفر از خاطر من برفت باز گشتم بمکه
آمدم می گویند بعد از ان خود را سرزنش می کرد و می گفت حجامی آمده است و اولیاء
خدای را تلقین شهادت می کند و اشوتاه شیخ الاسلام گفت که ابو الحسن مزین بر شیرے
رسید گفت ثم اماته فاقبره شیر بر جاے بمرد چون بر سر کوه رسید گفت
ثم اذا شاء انشره بر پای خاست زنده **ابو الحسن صائغ الدینوری**
قدس سره از طبقه ثالثه است و نام وی علی بن محمد بن سهل است از کبار مشائخ دینور
است و بمصر بوده و آنجا برفته از دنیا در سنه ثلثین و ثلثمایه و شیخ ابو سعید اینی گوید که وے
شب شنبه برفته نیمه رجب سنه احدی و ثلثین و ثلثمایه وی استاد شیخ ابو الحسن قرافی
دوقی و ابو عثمان مغربی است ابو عثمان مغربی گوید که هیچ کس ندیده ام از مشائخ روشن تر و نورانی
ابو یعقوب نهر جوری و با هیبت تر از ابو الحسن صائغ دینوری شاگرد ابو جعفر صیدلانی
است وی گفته که دوبار از دنیا بیزار باید شد یکبار بیرون آئی خلق بقبول روے تو
نهند باز بدنیا شوے نه با شغل و حرص چند انکه قبول خلق را ببرد و به باطن از ان منقطع
باشی تا گناه ترک دنیا بزرگتر نباشد از گناه طلب آن زیرا که فتنه قبول خلق زیادتست از فتنه

اقبال بر دنیا و هم وے گفته مِنْ فَسَادِ الطَّبْعِ التَّمَنِّي وَالْاَمَلُ و هم وے گفت
محبتك لنفسك هي التي تهلكها از وے پرسیدند که مرید کیست و صفت وے
چیست این آیه برخواند که ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْاَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ
اَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا اَنْ لَا مَلْجَاَ مِنَ اللّٰهِ اِلَّا اِلَيْهِ **ابو الحسن ابن الصبحی رحمه الله**
تعالی از طبقهٔ ثالثه است بعضی گفته اند نام وی حسن بن عبد الله بن بکر ست و کنیت وی
ابو عبد الله و بعضی گفته اند نام وے احمد بن محمد است و کنیت وی ابو عبید و درست تر آنکه اول
گفته شد از اهل البصره بود گویند که در سی سال در خانه بود در زمین کند سی سال از انجا
بیرون نیامد بمجاهده و عبادت مشغول بود گفته اند که طعام نمیخورد اهل البصره وی را از البصره بیرون
کردند بسوس رفت و هم آنجا وفات کرد و قبر وی آنجاست رحمه الله شیخ الاسلام گفت که وے
روز آدینه بر در مسجد بصره ایستاده بود شاگرد خود را گفت این خلق را که می بینی همه اگین
بهشتند این کارک مارا افتاده مسجد بصره آن وقت چنان بود که از انبوهی که خلق سجود
نمی توانستند کرد بر زمین روے بر پشت یکدیگر می نهادند وے گفته اَلْغَرِيْبُ هُوَ الْبَعِيْدُ
عَنْ وَطَنِهٖ وَهُوَ مُقِيْمٌ فِيْهِ و هم وے گفته اَلْغَرِيْبُ هُوَ الَّذِيْ لَا جِنْسَ لَهٗ
و هم وے گفته اَلْغَرِيْبُ مَنْ صَحِبَ الْاَجْنَاسَ **ابو الحسن سیوطی رحمه الله**
شیخ الاسلام گفت که وی ازین طائفه بوده است شیخ ابو علی رودباری گوید که هارون گفت
صاحب سهل عبد الله که با ابو الحسن سیوطی بودیم در بادیه چون گرسنه شدمی و راه حی و حله
ندانستمی ابو الحسن بانگ گرگ کردے تا جائے که سگے بودی آواز دادی و وی با آن آواز
دانستی آنجا مردم است یاران را چیزے آوردے شیخ ابو علی رودباری گوید که هیچکس در

عطف و مهربانی یاران چون ابو الحسن سیوطی نبود و شیخ الاسلام گفت باید خدمت یاران برخود واجب دانی و در خدمت مقصود بینی نه مخدوم یعنی نظر تو در خدمت بر مقصود حقیقی باشد که حضرت حق است سبحانه نه بران کس که خدمت وی میکنی و وقتی درویشی پیش شیخ سیروانی با دیگری گفت این کار را برای من بکن نه بحکم و امر بلکه بفضل شیخ سیروانی بانگ بروی زد و گفت که نه فقیر است آنکه خدمت یار خود بر خود واجب داند ابو الحسن بن شعرة رحمه الله نام وی عمرو بن عثمان بن الحکم بن شعرة است از مشایخ صوفیان است ابو سعید مالینی در اربعین خود وی را آورده از مشایخ مصر بوده گویند که از گور وی آواز قرآن خواندن می شنوند هر که بزیارت شدی شنیدی ابو حامد الاسود المعروف بالزنجی رحمه الله تعالی وی از استادان ابو علی رودباریست شیخ الاسلام گفت که ابن شعره در جامع مصر شد ابو حامد زنگی را دید که نماز می گزارد گفت یا با حامد از بس جای بزرگ فرود آمدی گفت بشفاعت عاصیان فرود آمدم شیخ الاسلام گفت که ابو عبد الله رودباری گفت که از حسن بن محمد الرازی شنیدم کنیت ابو عبید که گفت مرا سرما و گرسنگی دریافت در خواب شدم هاتفی آواز داد که تو پنداری که عبادت همه نماز و روزه است صبر بر احکام الله تعالی از نماز و روزه فضل است ابو الحسن مزین گفته که ابو حامد اسود سی سال در مسجد حرام در برابر کعبه نشست که بیرون نیامد مگر برای طهارت و کس ندید که وی چیزی خورده باشد یا آشامیده و ابو حامد را هر گاه وجدی رسیدی سفید شدی و چون از وجد برستی بسیاهی باز گشتی ابراهیم بن داود القصار الرقی رحمه الله تعالی از طبقه ثالثه است کنیت او ابو اسحق از اجلهٔ مشایخ شام است از اقران جنید و ابو عبد الله جلا غیر ایشان عمر بسیار یافت و به طبقه سیم کشید و شیخ شبلی سلمی وی را در طبقه ثالثه ذکر کرده است سنه ست و عشرین و ثلثمایه برفته از دنیا صحبت وی با مشایخ شام بوده و ذو النون را دیده و فقر را ملازم بود بر تجرید و زندگانی نیکو داران و دوستی اهل آن شیخ الاسلام گفت که وی سی سال یک سفر کرده بود تا دل خلق را بر صوفیان بقبول آرد و راست گندانان بی اندامیها که بی ادبان کرده بودند وی آن همه را بصلاح آورد و بنگر چه جوانمردی داشته و قبول با این قوم که همه عمر خود را فدا کرده تدارک و اصلاح فساد کسانی را که با این قوم باز خوانند جزاه الله عن اهل السلوک و الطریقة

خیر ابراهیم قصار گوید قیمة کل انسان بقدر همته فان کان همته الدنیا فلا قیمة له وان کانت همته رضی الله فلا یمکن ان یدرک غایة قیمته او یوقف علیها ابراهیم مرادی گوید که مردی پرسید ابراهیم قصار را که هل یبین علی المحب حبه او هل ینطق به او هل یطیق کتمانه فانشد یقول متمثلا شعر ظفرتم بکتمان اللسان فمن لکم بکتمان دمع دائم الدهر یذرف حملتم جبال الحب فوقی واننی لاعجز عن حمل القمیص واضعف وانشدنا شیخ الاسلام قال انشدنا الشیخ ابو عبد الله الطاقی لبعضهم رحمهم الله سبدوا فانهم کان اکاتم حبه فتبین فی علامة الکتمان خفقان قلبی واذ تعاد مفاصلی وغبار لونی وانعقاد لسانی فمتی یکن بنی شهود اربع وشهود کل قضیة اثنان وانشدنا ایضا لبعضهم حملتمونی علی ضعفی بفرقتهم ما لیس یحمله سهل ولا جبل ابراهیم قصار گفت پسندیده است ترا از دنیا دو چیز صحبت فقیری و خدمت دوستی از دوستان او و هم وی گفته که من تعزز بشیء غیر الله فقد ذل فی عزه و هم وی گفته که در وقت مخلوق گفتن قرآن احمد حنبل در زندان بود خبر آوردند که ذوالنون مصری را بزندان می برند که قرآن را مخلوق گوید و من آوازهٔ ذوالنون شنیده بودم و خلق بنظاره میرفتند و آن وقت من کودک بودم من هم برفتم چون ویرا بدیدم در چشم من حقیر آمد زیرا که وی در صورت ظاهر حقیر بود گفتم که با این همه آوازه و نام ذوالنون انیست فی الحال ذوالنون روی با من کرد از میان همه خلق و گفت ای پسر چون الله تعالی از بنده اعراض کند زبان وی بطعن در اولیاء الله

و سازشود من بیهوش افتادم آب برروی من زدند تا بهوش باز آمدم برخاستم صوفی
شیخ الاسلام گفت چون توان دید کسے را که حق سبحانه وی را از خود پوشیده بود همه خلق حجاب
اوبند و او حجاب است پیش دوستان خود فردا که این قوم را ببینند هم بخود نشناسند
چنانکه اینجا می بینید و نشناسند تَرَاهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ
محمود سبکتگین بسر قبر بایزید شد درویشی دید آنجا گفت این استاد شما چه گفتی وے گفت هر که
مرا دید وی را نسوزند محمود گفت این هیچ نیست بوجهل مصطفے را صلی الله علیه وسلم دیده وی را
بسوزند آن درویش گفت ندید ای امیر ندید یعنی وے برادرزاده ابوطالب می دید نه پیغمبر
خدا را وے و اگر دیدے وی را نسوختندے ابوجعفر حفار قدس الله تعالی سره وے از اصحاب
جنید است وَكَانَ قَرِيبُ السِّنِّ مِنْهُ وَكَانَ النَّاسُ يَعُدُّونَهُ مِنْ أَقْرَانِ
الْجُنَيْدِ وَكَانَ يَعُدُّ نَفْسَهُ مِنْ أَصْحَابِهِ شیخ الاسلام گفت که جنید گفته که بجوانی
در بغداد می گشتم در ویرانی شدم شیخ ابوجعفر حفار بغدادی را دیدم رنجه شدم که کراهیت
بوے رسید که من چرا آمدم در خجالت گفتم اے شیخ سخنے بگوے تا باز گردم گفت چه گویم گفتم
راه باو چونست گفت اشارت باو ترا اگر نه او خریدار تو بودے تو نه خریدار او بودے
اگر او ترا نمی بایستی تو راه باو نمی پرسیدی ابوجعفر شومانی رحمه الله تعالی شیخ الاسلام
گفت که وے ازین طایفه است وی گفته که حَسْبُكَ مِنْ حَذَرِكَ الذُّنُوبَ وَ
أَدْنِيقُكَ مِنْ بَصَرِكَ الْعُيُوبَ وَأَخُوكَ مِنْ سَايَرَكَ إِلَى عَلَّامِ الْغُيُوبِ
ابوجعفر صیدلانی رحمه الله وی استاد ابوالحسن صائغ دینوری است و او بغدادی
است از اقران جنید و ابوعباس عطا بمکه مجاور بوده و بمصر از دنیا رفته و قبر وے در
پهلوے زقاق مصری است صحبت داشته با ابوسعید خراز از استادان ابن الاعرابی
است شیخ الاسلام گفت ابوالحسن صائغ دینوری گوید که استاد من ابوجعفر صیدلانی

گفته که با دل ارادت مصطفی را صلی الله علیه وسلم بخواب دیدم نشسته در صدر و جمعی مشایخ ازین طائفه گرد بر گرد وی مصطفی علیه الصلوة والسلام در نگریست در آسمان باز کشادند و فرشته فرود آمد طشت و ابریقی در دست پیش یک یک می نهاد و دست می شستند چون بمن رسید گفت بر گیرید که او نه از ایشانست ابریق دار طشت بر داشت و برفت من گفتم یا رسول الله من نه از ایشانم اما دانی که من ایشان را دوست دارم مصطفی صلی الله علیه وسلم گفت کسی که ایشان را دوست دارد از ایشانست طشت باز آوردند تا من دست بشستم مصطفی صلی الله علیه وسلم در من می نگریست و می خندید و گفت ما را دوست داری با مائی۔ ابو جعفر گفت که آن وقت صحبت من نه با این قوم بود ابراهیم ادهم گوید شبی بخواب دیدم که فرشته طوماری در دست داشت و چیزی می نوشت گفتم چه می نویسی گفت نام دوستان او گفتم نام من نوشتی گفت نه گفتم من نه از ایشانم نه دوست او یم اما دوست دوستان او یم ایشان را دوست دارم درین بودم که فرشته در رسید گفت طومار را از سر گیر و نام وی بر سر نویس که دوست دوستان من است ابو العباس عطا گوید اگر توانی که دست در روزنی دوستان او زن اگر در درجه با ایشان نرسی ترا شفیع باشند

ابو جعفر احمد بن حمدان بن علی بن سنان رحمه الله از طبقه ثالثه است از کبار مشایخ نشابور است صحبت داشته با ابو عثمان حیری و ابو حفص را دیده یگانه در خوف و زهد در سنه عشرة و ثلثمایة برفته از دنیا وی گفته تَكَبُّرُ الْمُطِيعِيْنَ عَلَى الْعُصَاةِ بِطَاعَتِهِمْ شَرٌّ مِنْ مَعَاصِيهِمْ وَاَضَرُّ عَلَيْهِمْ وهم وی گفته جَمَالُ الرَّجُلِ فِيْ حُسْنِ مَقَالِهِ وَكَمَالُهُ فِيْ صِدْقِ فِعَالِهِ وهم وی گفته عَلَامَةُ مَنِ انْقَطَعَ اِلَى اللّٰهِ عَلَى الْحَقِيقَةِ اَنْ لَا يَرِدَ عَلَيْهِ مَا يَشْغَلُهُ عَنْهُ

ابو جعفر فرغانی رحمه الله تعالی نزیل بغداد من اصحاب الجنید ورواة کلامه نام وی
محمد بن عبدالله است وی گفته اَلتَّوَکُّلُ بِاللِّسَانِ یُوْرِثُ الدَّعْوٰی وَالتَّوَکُّلُ
بِالْقَلْبِ یُوْرِثُ الْمَعْنٰی شیخ الاسلام گفت که ابو عبدالله باکو گفت که ابو جعفر فرغانی
خادم ابو عثمان حیری است روزی در نیشابور در رکاب وی میرفت باران آمده بود گل
بسیار بود بر دل ابو جعفر گذشت که او بر اسب چه داند که حال من در میان این گل چیست
ساعتی گذشت ابو عثمان از اسب فرود آمد وی را گفت برنشین گفت ای شیخ زنهار این چه
حالست و بر خود می پیچید که برنه نشیند دیگر بار گفت برنشین فائده نکرد برنشست ابو عثمان
غاشیه بر گردن نهاد و در پیش وی می رفت و ابو جعفر بر اسب خجل بر هم زده آخر فرود آمد شیخ
گفت فرغانی چون بود وی را بر آنجا گفت ای شیخ میر بس شیخ گفت وقتی که من بر اسب بودم
و تو غاشیه بر دوش پیش من میرفتی هیچ تو بودم وقتی که تو بر اسب بودی و من پیش تو میرفتم وی را
بآن ادب کرد **ابو جعفر سامانی رحمه الله تعالی** وی گفته که وقتی میرفتم بکوه لبنان
افتادم آنجا قومی یافتم با ایشان جوانی بود که خدمت ایشان کردی شبانگاه دسته گیاه بر دیدی
و برای ایشان بپختی سه روز آنجا بودم روز چهارم بامداد مرا گفتند زندگانی ما را دیدی
برو که تو با ما زندگانی نتوانی کرد مرا دعا کردند و من برفتم بعد از چندگاه ببغداد افتادم
آن برنا را دیدم که دلالی میکرد و سمکی بریان میگفت عجب بماندم و در وی می نگریستم که او باشد
یا نه وی بجای آورد و بیکسو باز شد و گفت چه می نگری گفتم بخدای بر تو که آن هستی که ترا
دیده ام بکوه لبنان گفت هستم گفتم اینجا چون افتادی و این چه کار است گفت روزی
ماهی بریان می کردم در وقت قسمت بهتر را بسوی خود نهادم بدینجای افتادم **ابو جعفر
حداد رحمه الله تعالی** شیخ الاسلام گفته که ابو جعفر حداد دو اند یکی صغیر و یکی کبیر کبیر
بغدادی است و از اقران جنید و رویم بوده ابو جعفر بن کبیر الحداد المصری است از اصحاب
ابو جعفر کبیر است و با ابن عطا نشسته و شاگردی کرده ابو تراب نخشبی را دیده و با او صحبت
داشته شیخ الاسلام گفت که ابو جعفر حداد کبیر بوده هفده سال آهنگری می کرد هر روز یک دیناری
و ده درم و از آن هیچ برای خود بکار نبردی بدرویشان نفقه کردی و شبانگاه بدر سرای
چند شدی و نان پاره چند بستدی و بخوردی و بمسجد شدی و بخفتی و از هیچ بیش سؤال نکردی
و نه برسیدی می نگریستی و نظاره می کردی تا چه رفتی وی گفته اِذَا رَأَیْتَ ضَوْءَ الْفَقِیْرِ

فی ثوبه فذاک تجرّ فذاک شیخ الاسلام گفت ابوجعفر حداد در بادیه بود بر سر چاهی
و بآب می نگریست ابوتراب بآنجا رسید شیخ الاسلام گفت که این نه ابوتراب نخشبی است
که این دیگر است و گفت یا باجعفر اینجا چه می کنی گفت شانزده روز است آب نیافته ام اکنون
بآب رسیدم نشسته ام میان یقین و علم تا کدام غلبه کند بران بروم ابوتراب گفت یا باجعفر
ترا ازین شانی بود عظیم وی برفت شیخ الاسلام گفت که یقین آن بود که اکنون نه تشنه ام بآب
احتیاج نیست و صبر می توانم کرد و علم آن بود که خدای را سبحانه می باید پرستید و روا نبود
که در خون خود باشم که آب بباید گرفت شاید که آب نیابم ابوتراب همراه او رانشست لاجرم ابوجعفر
پنهان نداشت و بر وی آشکارا کرد ابوجعفر معاذ مصری رحمه الله تعالی استاد ابوالحسن
سیردانی کهین است وی گوید که از ابوجعفر حداد مصری و از ابن البرقی که هردو بمصر بودند پرسیدم
که تصوف چیست هردو جواب دادند که تصوف اثر اوست بر زمین گاه آشکارا کند و گاه پنهان
شیخ الاسلام گفت که اگر هزار سال زندگی یابی از مخلوق درین باب به ازین نشنوی که آسمان
و زمین و همه صنائع خود آشکارا باز نمود در هیچ چیز چنان آشکارا نیست که در دیده دوستان
خود این جستن دوستان او و سفر و زیارت ایشان از بهر اینست و او نمود در هیچ مرقع پوشی
بروز او شب شود تا این نداند بدیدار او روح در تن تو بود روح تو بود و بدیدار دوستان
او در روح تو روح بود ابوعبدالله البرقی رحمه الله از کبار مشایخ مصر است از
متفرسان ایشان شیخ الاسلام گفت که ابوعلی کاتب ابوعثمان مغربی را گفت ابن البرقی
بیمار بود شهر بتی آب بوی آوردند نخورد گفت در مملکت حادثه افتاده تا بجای نیارم که چه
افتاده است نیاشامم سیزده روز چیزی نخورد تا خبر آمد که قرامطه در حرم افتاده اند و خلقی را
بکشته اند و حجرالاسود را شکسته اند پس بخورد ابوعثمان مغربی ابوعلی کاتب را گفت این

له قوله روا نبود که در خون خود باشم ۱۲ [illegible] یعنی طالب ریختن خون خود باشم ۱۲
ع معاذ بضم میم و ذال معجمه ۱۲ ع [illegible]
[illegible]

[illegible]

نه بس کار نیست ابو علی گفت اگر بس کار نیست تو بگو امروز در مکه چه واقع شده است گفت امروز در مکه میغ است که همه مکه در زیر میغ است و جنگست میان طلحیان و بکریان مقدمهٔ طلحیان مردیست بر اسپ سیاه با دستار سرخ آخر ابو سئلند بعد از آن پرسیدند همچنان بود که وی گفته بود ابو عثمان مغربی گوید هر که حق را اجابت کرد مملکت ویرا اجابت کرد شیخ حمزهٔ عقیلی بلخی گفته است که عارف نبود آنکه در مملکت چیزی بجنبد یا بزاید که ویرا خبر نبود شیخ الاسلام گفت که این باطل است عبودیت این برنتابد بر بنده آن نهند که برتابد بعضی و بعضی نه همه فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ همه الله داند و بس

ابو جعفر المجذوم قدس الله تعالی روحه از اقران ابو العباس عطاست غوث روزگار خود بود و غوث پوشیده بود بخیر یا بشر ابن خفیف گوید که از ابو الحسین زراج شنیدم که گفت در سفر مرا از همراهان ملامت گرفت که میان ایشان نقاری بسیار بود عزم کردم که تنها روم چون بمسجد قادسیه رسیدم پیری دیدم مجذوم و بروی بلای عظیم چون مرا بدید بر من سلام کرد و گفت ای ابو الحسین عزیمت حج داری بکراهیت و خشم گفتم آری گفت همراهی خواهی با خود گفتم از همراهان تندرست بگریختم در دست مجذومی افتادم گفتم نی گفت همراهی کن گفتم بخدای که همراهی نمی کنم گفت ای ابو الحسین يَصْنَعُ اللّٰهُ سُبْحَانَهُ بِالضَّعِيفِ حَتّٰى يَتَعَجَّبَ الْقَوِيُّ گفتم همچنین است و بانکار بروی بر فتم چون بدیگر منزل رسیدم چاشت گاه ویرا دیدم بفراغت نشسته گفت یا ابو الحسین يَصْنَعُ اللّٰهُ بِالضَّعِيفِ حَتّٰى يَتَعَجَّبَ الْقَوِيُّ هیچ نگفتم و برفتم اما در دل من نسبت بوی تردد و وسواسی پیدا شد چون بتعجیل تمام وقت صبح بمنزل دیگر رسیدم بمسجد در آمدم ویرا دیدم بفراغت نشسته گفت یا ابو الحسین يَصْنَعُ اللّٰهُ بِالضَّعِيفِ حَتّٰى يَتَعَجَّبَ الْقَوِيُّ پیش وی رفتم و بروی زمین در افتادم و گفتم اَلْمَعْذِرَةُ إِلَى اللّٰهِ وَإِلَيْكَ خدایرا و ترا عذر میخواهم گفت مقصود تو چیست گفتم خطا کردم همراهی میخواهم گفت تو گفتی که نخواهم و سوگند خوردی مرا کراهیت می آید که سوگند ترا دروغ سازم گفتم پس چنان کن که ترا در هر منزل ببینم گفت قبول کردم رنج راه گرسنگی از من برفت و مرا هیچ اندیشه نماند جز آنکه زودتر بمنزل رسم و ویرا ببینم چون بمکه رسیدم صوفیان را آن قصه بگفتم شیخ ابو بکر کتانی و ابو الحسن مزین گفتند او شیخ ابو جعفر مجذوم است سی سال است

له قوله فلا یظهر علی غیبه احدا یعنی مطلع نمی گرداند [illegible]
له قوله غوث [illegible]
له قوله [illegible] ابو جعفر [illegible] ۱۳۱۲

که ما در آرزوی آنیم که وی را به بینیم کاشکی او را باز توانی دید بر فتم چون در طواف شدم وی را
دیدم باز آمدم و ایشان را گفتم که وی را دیدم گفتند اگر این بار او را به بینی وی را آگاه دار تا
ما را بانگ کن گفتم چنین کنم چون بمناد رعرفات بیرون رفتم وی را نیافتم روز رمی جمار کسی
با من سخن گفت و گفت اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا اَبَا الْحُسَيْنِ دیدم وی بود مرا از دیدن وی
حالتی شد که فریاد کردم و بیخود افتادم وی برفت چون بمسجد خیف رفتم یاران را بگفتم
روز وداع در پس مقام ابراهیم نماز گذاردم کسی از پس پشت مرا بکشید و گفت یا ابا الحسین
هنوز بانگ خواهی کرد گفتم زنهار ای شیخ از تو التماس می کنم که مرا دعا کنی گفت من دعا کنم
گفت تو دعا کن من آمین کنم من سه دعا کردم وی آمین گفت یکی خواستم که قوت
من روز بروز بود چنان شد چندین سالست که بر من شبی نه گذشته که چیزی برای
فردا ذخیره کرده باشم دیگر خواستم که درویشی را بمن دوست کن اکنون هیچ چیز در دنیا
بمن از درویشی دوست تر نیست و دیگر خواستم که فردا که خلق را حشر کنی مرا در صف دوستان
خود برانگیزی و بار دهی او امید میدارم که چنان شود شیخ الاسلام گفت که محمد شکرف
مرا حکایت کرد که پیشین بار که سبکتگین پدر محمود غزنوی بهرے آمد یکی از لشکریان وی
از روستائی خروارے کاه خرید و بها تمام بداد و وی را بنواخت و گفت بار دیگر که کاه
آرے بمن آر و آن روستائی پدرے داشت پیر بوے آمد و دوستی گرفت اتفاقاً
عرفه عید قربان رسید آن پیر روستائی گفت که امروز حاجیان حج کنند کاشکی
ما نیز آنجا بودے لشکری گفت خواهی که ترا آنجا برم بشرط آنکه با کس نگوئی گفت نگویم آن
روز ویرا بعرفات برد و حج بکردند و باز آمدند روستائی با وے گفت عجب میدارم که
با چنین حال درمیان لشکریان می باشی گفت اگر چون منی نباشد درین لشکر چون
تو ضعیفی یا عجوزی بیاید و داد خواهد که در وی نگرد و داد وی بستاند
و اگر در غارت زن جوان رسند ویرا از دست ایشان که رهاند من درین لشکر
از برای چنین کار هایم زنهار که با کسی چیزی نگوئی شیخ الاسلام گفت باید که بچشم
حقارت در کس ننگری که دوستان وی پوشیده باشند تا سیرت
و فراست صادق نداری در خلق تصرف نه کنی که بر خود ستم کنی خرقانی گفته است
چون امانت از میان مردم برخاست وی دوستان خود را نهان کرد و گفت من که باشم

که ترا دوست دارم دوستان ترا دوست می دارم **ابوجعفر دامغانی رحمه الله تعالی** یکی از این طائفه گفته است که بمدینه بودم ناگاه مردی عجمی بزرگ سر دیدم که وداع پیغمبر صلی الله علیه وسلم می کرد چون بیرون رفت از پی او رفتم تا بمسجد ذو الحلیفه رسید نماز گزارد و تلبیه کرد و من از پی وی بیرون رفتم التفات کرد و مرا دید و گفت چه میخواهی گفتم می خواهم که در پی تو بیایم وی منع کرد الحاح کردم گفت اگر لابد است و می آئی قدم منه الا بجای قدم من گفتم بلی داو برفت و غیر راه مشهور پیش گرفت چون پاره از شب گذشت روشنائی چراغی دیدم گفت این مسجد عائشه است تو پیش می روی یا من پیش روم گفتم آنچه تو اختیار کنی وی پیش رفت و من بخواب رفتم چون وقت سحر بمکه درآمدم و طواف و سعی کردم و آمدم پیش ابوبکر کتانی رحمه الله و جماعتی مشایخ پیش وی نشسته بودند بر ایشان سلام کردم شیخ ابوبکر کتانی مرا گفت کی رسیدی گفتم همین ساعت گفت از کجا می آئی گفتم از مدینه گفت چند گاه است که بیرون آمده گفتم دوش ایشان در یکدیگر نگریستند شیخ ابوبکر مرا گفت با که بیرون آمدی گفتم با مردی که حال و قصه وی چنین و چنین بود گفت او شیخ ابوجعفر دامغانی است و این در جنب حال وی اندک است بعد از ان گفت برخیزید و وی را طلبید و مرا گفت ای فرزند من دانستم که این حال تو نیست و پرسید که زمین را در زیر قدم خود چون یافتی گفتم مثل موج که در زیر کشتی در آید **ابوالحسین الوراق قدس الله تعالی سره** از طبقه ثالثه است نام وی محمد بن سعد است از کبار مشایخ نشاپور و قدمای ایشان است از اصحاب ابوعثمان حیری عالم بود و بعلم ظاهر و سخن گوئی در دقائق علوم و معاملات و عیوب افعال مات قبل العشرین و ثلثمایه وی گفته که کرم در عفو آنست که یاد نکنی جنایت یار خود را پس از ان که عفو کردی و هم وی گفته که حیات دل در یاد کرد زنده ایست که هرگز نمیرد و عیش گوارنده زندگانی است با الله تعالی نه غیر آن و هم وی گفته که علامت دوستی الله تعالی متابعت دوست اوست رسول الله صلی الله علیه وسلم **ابوالحسین درّاج رحمة الله علیه و المغفرة** از طبقه ثالثه است بغدادیست خادم ابراهیم خواص است در سماع برفته در سنه عشرین و ثلثمایه با شیخ ابوبکر دقی و ابو عمران هرون رازی صحبت داشته شیخ الاسلام گفت که ابوالحسین درّاج از بغداد بری آمد بزیارت یوسف بن الحسین یوسف وی را گفت برای چه آمدی گفت از برای دیدار و زیارت تو گفت اگر در راه کسی ترا سرای آراسته و کنیزکی نیکو دادی آن ترا از زیارت من مانع آمدی

اگر بودے نمیدانم الله تعالیٰ خود مرا بآن نیاز مود شیخ الاسلام گفت که جواب سخت نیکو
باز داد او را خود از وے این نمی بایست پرسید بکبیر الدراج رحمه الله تعالیٰ وے
برادر ابوالحسین دراج بود در بغداد می بود و ابوالحسین فاضلتر و زاهدتر بود و بزرگتر بود وے
گفته است که من تا درین راه در آمدم هرگز خاطر فاسد بر من نگذشت ابوالحسین سلامی رحمه
الله تعالیٰ شیخ الاسلام گفت که وی مردی بزرگ بوده و صاحب تاریخ است وی گفته
که عیسی موصلی راهب بوده وی گفته که بر مسلمانان آیتی فرود آمده ندانم که از پس آن آیت
الله تعالیٰ را چون آزارند مَا يَكُونُ مِن نَّجْوَىٰ ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ الآیة ابوالحسین
المالکی رحمه الله تعالیٰ نام وی احمد بن سعید المالکی است بغدادیست فصیح بوده با جنید و
نوری و بآن طبقه صحبت داشته بطرطوس بوده و از انجا برفته از دنیا ابوالحسین هاشمی رحمه
الله تعالیٰ وی گفته که از جنید پرسیدند که دل کی خوش بود او گفت آن وقت که او در درون
دل بود شیخ الاسلام گفت که او سخن با جوانمردان می گفت در دل با دا دل بود و مهر او بود و صحبت
او بود و گفت دل کی خوش بود آن وقت که او ناظر بود کی خوش بود که او حاضر بود ابوبکر الواسطی
قدس الله تعالیٰ سره نام وی محمد بن موسیٰ است وکان یُعرَف بِابنِ الفرغانی از قدمار
اصحاب جنید و نوری است از علمار مشایخ قوم بوده هیچکس در اصول تصوف چون وی سخن
نگفته است عالم بوده باصول و علوم ظاهر شیخ الاسلام گفت که واسطی امام توحید است و
امام مشرق در علم اشارت وی بجوانی از عراق آمده و یرا آنجا سخن کم است بمرو آمد گفت
شهر بشهر می گردیدم در آرزوے نیوشنده و یرا گفتند چه بمرو آرام گرفتے گفت ایشان
را تیز فهم تر یافتم و هم آنجا برفته مبیق از سنه عشرین و ثلثمایه و تربت وی آنجاست معروف و
مشهور شیخ الاسلام گفت که ازین طائفه کسے است که با و فرو می نگرم و کسی است که با وی می نگرم
و کسی است که با و بر می نگرم تو یحیی معاذ رازی فرو می نگرم و به نصرآبادی می نگرم و بواسطی

بکبیر بضم بای موحده و فتح کاف
و سکون یای و آخر حروف رای مهمله ۱۲
سلامی بفتح سین مهمله و تخفیف لام ۱۲ ع
قوله ما یکون من نجوی الخ نجوی باسخن از رازی
گفتن که با یک اوست یعنی حق سبحانه چهار
نیابان سر با شند الخ
آرزانندۀ ایشان است و مطلع بر راز ایشان یعنی
از بس آیت احاطه علم حق سبحانه معلوم گردد و با وجود
علم با احاطه علم او مخالفت امر و نهی او چه سان
قوله او سخن با جوانمردان یعنی
بجمع دیگر گفت که مقصود در افهم می گردند
وے را گفتند که مقصود از بودن
وی در دل بودن مهر و ...

بر می نگرم شیخ الاسلام گفت واسطی گوید که من واد داد و من و گرد من و پاداش او ودعاے من وا اجابت او همه آشنیت است و دوگانگی شیخ الاسلام گفت که از زبان هیچکس در خراسان آن توحید نیامد که از زبان واسطے آن وقت که از عراق می آمد چون بنشابور رسید ابوعثمان حیری برفته بود شاگردان وی را دید و سخنان وی شنید از وی پرسید که چون یافتے ایشان را گفت صاحب ایشان ایشان را نیاموخته مگر مجوسیت محض یعنی دوگانگی من و او شیخ الاسلام گفت که ابوبکر قحطبی[۱] از شاگردان ابوعثمان حیری است یکی وی را ببغداد دید گفت پیر شما را بچه دلالت می کرد گفت بگزاردن نماز وطاعت وتقصیر دیدن معصیت گفت این گبرے محض است در تصوف توحید ویگانگی می باید[۲] شیخ الاسلام گفت که تقصیر آن وقت بینی که خود را کردار بینی چرا نه همه از وی بینی[۳] شیخ الاسلام گفت که ابوالطیب مصری گوید مَنْ لَمْ يَبْذُلْ رُوحَهُ لَهُ وَفَاءَ الْعُبُودِيَّةِ فِي عِزِّ الرُّبُوبِيَّةِ لَمْ تَصِحَّ لَهُ الْعُبُودِيَّةُ شیخ الاسلام گفت که واسطے را یک استاد است و یک شاگرد استاد جنید است و شاگر ابوالعباس سیار جنید را بوے نامه است و سرنامه اینست بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ سَلَامٌ عَلَيْكَ يَا أَبَا بَكْرٍ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ عَافَانَا اللهُ وَإِيَّاكَ بِالْكَرَامَةِ باخر گوید علما وحکما از الله تعالی بر خلق رحمت اند چنان کن در سخن خویش که خلق را رحمت باشی وخود را بلا از حال خویش بیرون آئی و با حال ایشان شو که با ایشان سخن می گوئی بقدر طاقت وحال ایشان با ایشان سخن گوئی وخطاب بران موضع نه که ایشان را بران می یابی فَهٰذَا أَبْلَغُ لَكَ وَلَهُمْ وَقُلْ لَهُمْ فِي أَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِيغًا[۴] شیخ الاسلام گفت جنید دانست که او نه بطاقت خلق سخن گوید وی را برفق ورحمت فرمود شیخ الاسلام گفت که واسطی گوید آنکه گوید نزدیکم دور است وآنکه دور است در هستی از نیست است تصوف اینست[۵] ابوبکر

زقاق کبیر قدس الله تعالی سره شیخ الاسلام ویرا از طبقهٔ ثالثه داشته است نام وی احمد بن نصر است و وی مصری است استاد ابوبکر زقاق صغیر است و استاد ابوبکر دقی است چون زقاق کبیر از دنیا برفت شیخ ابوبکر کتانی گفت اِنْقَطَعَ حُجَّةُ الْفُقَرَاءِ فِیْ دُخُوْلِهِمْ بِمِصْرَ وی از اصحاب و اقران جنید بوده وی گفته ثَمَنُ هٰذَا الطَّرِیْقِ رُوْحُ الْاِنْسَانِ وهم وی گفته که این سخن ها کسی را شاید که سالها برای خدای تعالی مزبله رفته بود ابوبکر زقاق صغیر قدس الله تعالی سره شیخ الاسلام گفت که زقاق صغیر بغدادیست شاگرد زقاق کبیر است یا بغدادیست در حدیث داشت حدیث می نوشت پس باطریقت اهل حقیقت گشت یک چشم بود ابوبکر رازی گوید ویرا گفتم سبب چشم پر شدن تو چه بود گفت در بادیه شدم بر توکل گفتم از دست اهل منازل هیچ نخورم در رع را یک چشم من بر وی من فرود وید از گرسنگی وے گفته که چهل سال است تا از جنید یک سخن شنیدم در فنا هنوز چاشنی آن در جان من است ابوبکر کتانی قدس الله تعالی سره از طبقهٔ رابعه است نام وی محمد بن علی بن جعفر البغدادی الکتانی است از اصحاب جنید بوده و بمکه مجاورت کرده سالها و آنجا برفته سنه اثنتین و عشرین و ثلثمایه در ان سال که عبد الواحد اصفهانی که کنیت وی ابو الغریب است در طرسوس برفته از دنیا مرتعش گوید که کتانی چراغ حرم است وی گفته اَلصُّوْفِیَّةُ عُبَیْدُ الظَّوَاهِرِ وَاَحْرَارُ الْبَوَاطِنِ شیخ الاسلام گفت که وی صحبت با خضر بوده علیه السلام وقتی خضر ویرا گفت یا ابابکر همه مردمان از کان طائفه مرا می شناسند و من ایشان را نمی شناسم وی گفت که خضر گفت که در مسجد صفا بودم همین مردم بر عبد الرزاق حدیث میخواندند و در گوشهٔ مسجد جوانی بود سر بگریبان فرو برده ویرا گفتم مردم بر عبد الرزاق حدیث میخوانند و تو اینجا نشسته چرا نروی که از وے حدیث شنوی گفت من اینجا از رزاق می شنوم تو مرا با عبد الرزاق میخوانی گفتم اگر راست می گوئی من کیم گفت خضر و سر بگریبان فرو برد شیخ الاسلام گفت که آن ظن الفقیر بودی که همچنانکه از رزاق می شنید از عبد الرزاق هم شنیدی که از مشایخ آنان هماند که ظاهر ایشان چون ظاهر عام بود و باطن ایشان چون باطن خاص که شریعت بر تن است و حقیقت بر جان وهم وے گفته مَنْ لَمْ یَتَاَدَّبْ بِاُسْتَادٍ فَهُوَ بَطَّالٌ وهم وی گفته که کُنْ فِی الدُّنْیَا بِبَدَنِکَ وَفِی الْاٰخِرَةِ بِقَلْبِکَ شیخ ابوبکر رازی گفت که شیخ ابوبکر کتانی در پیری نگریست سر سفید و موے سفید و سوال می کرد گفت هٰذَا رَجُلٌ اَضَاعَ

اَمْرُ اللّٰهِ فِیْ صِغَرِهٖ فَضَیَّعَهُ اللّٰهُ فِیْ کِبَرِهٖ یعنی وی بخردی وجوانی فرمان الله تعالی
ضایع کرده الله تعالی ویرا در پیری فروگذاشت خوار وذلیل اگر وی در جوانی در فرمان
او کوشیدی در پیری بذل سوال گرفتار نشدی که پیران اهل سنت هرچند مهتر
شوند بر چشم ودل خلق عزیزتر شوند شیخ الاسلام گفت که ابوبکر کتانی را شاگرد
مصطفی صلی الله علیه وسلم می گفتند از بس که ویرا بخواب دیدی معلوم بودی که کدام روز
یا شب خواهد ویرا از وی سوالها کردندی وی آن سوالها از مصطفی صلی الله علیه وسلم
بپرسیدی وجواب بشنیدی وقتی مصطفی صلی الله علیه وسلم ویرا گفت که هر که هر روز چهل بار بگوید یا
حَیُّ یَا قَیُّوْمُ یَا لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ چون دلها بمیرند دل وی نمیرد شیخ الاسلام گفت که
شیخ ابو القاسم دمشقی گوید استاد سالمی که از کتانی پرسیدم که تصوف چیست گفت کمینه
آنست که تو در نیابی ویکی از ابوحفص پرسید که صوفی کیست جواب داد که صوفی نپرسد که
صوفی کیست شیخ الاسلام گفت که این علم سر الله است واین قوم صاحب اسرار پاسبان را
با راز ملوک چه کار اصل این کار یافت است نه دریافت با نکار آن شتافت گش نیافت
نه بکوشش یابی وطلب که بحرمت یابی وادب سوال سائل از انکار است برین کار آنکس
که ازین کار بوی دارد او را با سوال چه کار انکار مکن که انکار شومست انکاران کند که ازین کار محروم
است وقومی مشغول اند ازین کار وقومی برین کار با نکار وقومی خود در سر این کار آنکه برین
کار با انکار است مردود است وآنکه درین کار است غرقه نور است ابوبکر عطا جحفی رحمه الله
تعالی شیخ الاسلام گفت که وی گوید که روزی بر بالای پشته نشسته بودم دیدم که سیل می آمد وحماری ودو
ومردی در آنجا بانگ بلند می گفت اَللّٰهُمَّ لَبَّیْكَ لَبَّیْكَ وَسَعْدَیْكَ لَئِنْ اَبْتَلَیْتَ فَلَطَالَمَا
عَافَیْتَ وسیل می برد ویرا تا بدریا وجحفه که موضع سیل است وخود آنرا از بهر آن جحفه

خوانند که سیل در آید دہر چہ در پیش آن آید آنرا ببرد و ببرد **ابوبکر شقاق رحمہ اللہ تعالیٰ**
نام وی محمد بن عبد اللہ است صاحب ابوسعید خراز وے گفتہ کہ ابوسعید خراز گفتہ کہ روزے
در صحرا می رفتم نزدیک بدہ سگان شبانان بر من حملہ آوردند چون نزدیک من رسیدند
بمراقبہ مشغول شدم ناگاہ سگے سفید از میان ایشان بیرون آمد و بر ایشان حملہ کرد و از من دور
گردانید ایشان را و از من جدا نشد تا آن سگان دور نرفتند بعد از ان باز نگریستم
وی را ندیدم وہم وے گفتہ کہ ابوسعید خراز گفت کُنْ بِذِکْرِ اللّٰهِ فَاِنْ قَوِیَتْ حَالُكَ
غِبْتَ عَنْ ذِکْرِ اللّٰهِ وَذِکْرِ اللّٰهِ اِیَّاكَ شیخ الاسلام گفت زبان در سر ذکر شد و ذکر در سر مذکور
و دل در سر مہر شد و مہر در سر نور و جان در سر عیان شد و عیان از بیان دور بہرہ حق بحق
رسید و بہرہ آدم بآدم آب و خاک بافنا شد و دوگانگی با عدم هَجَمَ الْحَقُّ
اِلٰی اَصْحَابِهٖ وَبَقِیَ الْمِسْکِیْنُ فِی التُّرَابِ دَهِیْمًا **ابوبکر الشبلی قدس اللہ تعالیٰ**
سرہ از طبقہ رابعہ است نام وی جعفر بن یونس است و گفتہ اند دلف بن جعفر و گفتہ اند دلف
بن جحدر و بر قبر وے ببغداد جعفر بن یونس نوشتہ اند شیخ الاسلام گفت کہ وے
مصری است ببغداد آمد و در مجلس خیر نساج توبہ کرد شاگرد جنید است عالم بودہ و فقیہ و
مذکر مجلس کردی مذہب مالک داشت و موطا حفظ کردہ بود پدر وے حاجب الحجاب خلیفہ بود
وَفِیْ طَبَقَاتِ السُّلَمِیِّ اِنَّهٗ خُرَاسَانِیُّ الْاَصْلِ بَغْدَادِیُّ الْمَنْشَاءِ وَالْمَوْلَدِ
وَاَصْلُهٗ مِنْ اُسْرُوْشَنَةَ مِنْ فَرْغَانَةَ وَمَوْلَدُهٗ کَمَا قِیْلَ سَامِرَةُ جنید گفتہ است
لَا تَنْظُرُوْا اِلٰی اَبِیْ بَکْرِ الشِّبْلِیِّ بِالْعَیْنِ الَّتِیْ یَنْظُرُ بَعْضُکُمْ اِلٰی بَعْضٍ فَاِنَّهٗ
عَیْنٌ مِنْ عُیُوْنِ اللّٰهِ ہشتاد و ہفت سال عمر وے بود در سنہ اربع و ثلاثین و ثلثمائۃ

برفته از دنیا از ماه ذوالحجه هم جنید گفته لِکُلِّ قَوْمٍ تَاجٌ وَتَاجُ هٰذَا الْقَوْمِ الشِّبْلِی شبلی یک بیست و دو بار در بیمارستان بوده شبلی گفته اَلْحُرِّیَّةُ هِیَ حُرِّیَّةُ الْقَلْبِ لَا غَیْرُ شیخ الاسلام گفت که شیخ ابوسعید مالینی حافظ صوفی این حکایت از شبلی آورد که وی گفته که این سرمایهٔ وقت که دارید بناز دارید فردا همین خواهید داشت و تا جاوید صحبت با وی باین می باید کرد شیخ الاسلام گفت که آنجا می باید برو که فردا گویند منافقان را اِرْجِعُوْا وَرَاءَکُمْ فَالْتَمِسُوْا نُوْرًا شیخ الاسلام گفت وصیت کرد که این حکایت بوسعید باور دارید که شمار از شبلی هیچ چیز نیارید به ازین حکایت فردا وقت تو نیارند که این وقت که اینجا داری بیزارند کسی شبلی را گفت مرا دعاے کن این بیت بخواند

بعضے زمن النَّاسُ یَسْتَشْفِعُوْنَ بِیْ :: فَهَلْ لِیْ اِلٰی لَیْلٰی لَعَلَّ دَلِیْلِیْ

وی را گفتند ای خوش فربه می بینیم و محبتے که دعوی می کنی تقاضاے لاغری می کند گفت

اَحَبَّ قَلْبِیْ وَمَا دَرٰی بَدَنِیْ :: وَلَوْ دَرٰی مَا اَقَامَ فِی السِّمَنِ

وی را پرسیدند که مردے که سماع میکند و نمیداند چه می شنود این چیست جواب داد باین ابیات

رُبَّ وَرْقَاءَ هَتُوْفٍ بِالضُّحٰی :: ذَاتِ شَجْوٍ صَدَحَتْ فِیْ فَنَنٍ
وَلَقَدْ اَشْکُوْ فَمَا اُفْهِمُهَا :: وَلَقَدْ تَشْکُوْ فَمَا تُفْهِمُنِیْ
غَیْرَ اَنِّیْ بِالْهَوٰی اَعْرِفُهَا :: وَهُوَ اَیْضًا بِالْهَوٰی تَعْرِفُنِیْ
ذَکَرَتْ اِلْفًا وَدَهْرًا صَالِحًا :: فَبَکَتْ شَجْوًا وَهَاجَتْ شَجَنِیْ

شیخ الاسلام گفت کہ این ابیات مجنون راست نہ شبلی را اما وے التنا کرد شبلی عبدالرحمن خراسانی را گفت یا خُرَاسَانِیُّ هَلْ رَأَیْتَ غَیْرَ الشِّبْلِیِّ اَحَدًا یَقُوْلُ اللّٰهُ قَطُّ قَالَ فَقُلْتُ فَمَا رَأَیْتُ الشِّبْلِیَّ یَوْمًا یَقُوْلُ اللّٰهُ وَقَالَ فَخَرَّ الشِّبْلِیُّ مَغْشِیًّا عَلَیْهِ عبدالرحمن خراسانی گوید کہ شخصے بدر سراے شبلی آمد و در نزد شبلی فراد آمد سر برہنہ و پاے برہنہ گفت کرامی خواہی گفت شبلی را گفت نشنیدی کہ مَاتَ کَافِرًا فَلَا رَحِمَہُ اللّٰهُ شیخ الاسلام گفت کہ نفس خود را میگفت وقتی جمعے در خانہ وے بودند در آفتاب نگریست دید کہ بغروب نزدیک است گفت کہ وقت نماز است بر خاستند و نماز دیگر بگزاردند شبلی بخندید و گفت چہ خوش گفتہ است آنکس کہ گفتہ است شعر نَسِیْتُ الْیَوْمَ مِنْ عِشْقِیْ صَلَاتِیْ ÷ فَلَا اَدْرِیْ غَدَائِیْ مِنْ عِشَائِیْ ÷ فَذِکْرُکَ سَیِّدِیْ اَکْلِیْ وَشُرْبِیْ ÷ وَوَجْھُکَ اِنْ رَأَیْتُ شِفَاءُ دَائِیْ ÷ و یکے ازین طائفہ گوید کہ در مسجد مدینہ بر حلقہ شبلی بالیستادم سائلے بآنجا رسید و می گفت یَا اَللّٰهُ یَا جَوَادُ شبلی آہے کشید و گفت چگونہ توانم کہ حق سبحانہ را بجود ستایم و مخلوقے در مدح مخلوقے گوید ــ تَعَوَّدَ بَسْطَ الْکَفِّ حَتّٰی لَوْاَنَّہٗ ÷ اَرَادَ انْقِبَاضًا لَمْ تُجِبْہُ اَنَامِلُہٗ ÷ تَرَاہُ اِذَا مَا جِئْتَہٗ مُتَھَلِّلًا ÷ کَاَنَّکَ تُعْطِیْہِ الَّذِیْ اَنْتَ سَائِلُہٗ ÷ وَلَوْ لَمْ یَکُنْ فِیْ کَفِّہٖ غَیْرُ رُوْحِہٖ لَجَادَ بِھَا فَلْیَتَّقِ اللّٰهَ سَائِلُہٗ ÷ ھُوَ الْبَحْرُ مِنْ اَیِّ النَّوَاحِیْ اَتَیْتَہٗ ÷ فَلُجَّتُہُ الْمَعْرُوْفُ وَالْجُوْدُ سَاحِلُہٗ ÷ بعد ازان

و کنار کہ بآن شخص منتفع گردد بخشش او وسعت ۱۲

بگریست وگفت بلے یا جواد فانك اوجدت تلك اجوارح وبسطت
تلك الهمم ثم مننت بعد ذلك على اقوام بالاستغناء عنهم
وعما فی ايدیهم بك فانك الجواد لكل كل الجواد فانهم يعطون
عن محدود وعطاءك لا حد له ولا صفته فيا جوادا يعلو كل
جواد وبه جاد من جاد شبلی گفته در تفسیر قوله تعالی قل للمؤمنين يغضوا
من ابصارهم ابصار الرؤس عن المحارم وابصار القلوب
عما سوى الله گفته اند که وے شنید که کسی میگفت الخيار عشرة بدانق
فریاد کرد وگفت اذا كان الخيار عشرة بدانق فكيف الشرار و
وے گفته که وقتے عهد کردم که نخورم الا حلال در بیابانها می گشتم بانجیر بنی رسیدم دست
دراز کردم تا بخورم ازان انجیر بن آواز آمد که عهد خود را نگاهدار و از من مخور که من ملک
یهودی ام از وی پرسیدند که کدام چیز عجیبتر است گفت دلی که خدای خود را شناسد
و در وے عاصی شود بکیر دینوری گوید خادم شبلی که نزدیک وقت وفات خود گفت
بر من یکدرم مظلمه است و چندین هزار درم برائے صاحب آن صدقه داده ام و هنوز بر دل
من هیچ شغلے ازان گرانتر نیست وهم بکیر گوید که درین بیماری گفت که مرا وضوء ده ویرا
وضو دادم و تخليل لحيه فراموش کردم زبان وے گرفته بود دست مرا بگرفت و بمیان
لحيه خود در آورد پس جان بداد یکے از بزرگان آنرا شنید گفت چه گوئید در مردے
که در آخر عمر ادبی از آداب شریعت از وی فوت نشد وهم بکیر گوید که شبلے را روز جمعه ولادت

بیاری خفتی شد گفت بمسجد جامع میروم تکیه بر دست من کرده بود و میرفت مردے ما را
در راه پیش آمد شبلی گفت بخیر گفتم لبیک گفت فردا ما را باین مرد کاریست پس برفتیم و
نماز بگزاردیم و بخانه باز آمدیم شب را خوت شد گفتند در فلان موضع مردیست صالح که
غسل مردگان را می کند سحرگاه بدر خانهٔ وی رفتم و آهسته در بزدم و گفتم سَلَامٌ عَلَیْکُمْ
از درون خانه گفت شبلی بمرد گفتم بلے پس بیرون آمد دیدم همان مرد بود که در راه مسجد پیش
آمده بود تعجب گفتم لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ گفت تعجب از چه می کنی سبب را گفتم پس سوگنند
بر وی دادم که تو از کجا دانستی که شبلی بمرد گفت ای نادان از انجا که شبلی دانست که امروز
وی را با من کار است **ابوبکر یزدانیار ارموی رحمه الله تعالیٰ** از طبقه رابعه است نام
وی حسین بن علی بن یزدانیار است وی را طریقه ایست در تصوف که بآن مخصوص است و بعضے
از مشایخ چون شبلی و غیر وی بر وے انکار کرده اند وَکَانَ یُنْکِرُ عَلٰی بَعْضِ مَشَایِخِ
الْعِرَاقِ وَاَقَاوِیْلِهِمْ عالم بوده بعلوم ظاهر و علوم معاملات و معارف شیخ الاسلام
گفت که ابوبکر یزدانیار الله تعالیٰ را بخواب دید گفت خداوندا حاجت دارم گفت چه حاجت
خواهی به ازان که دادم نه ترا از دست بند صوفیان برهانیدم شیخ الاسلام گفت که دیده ام جائی
که برسیده اند که مَا دَسْتِ بَنْدِ الصُّوْفِیَّةِ گفت اَلْحَالُ الْمُحَالُ وَالْاِشَارَةُ
الْبَاطِلَةُ وی را قصه ایست دراز با صوفیان و انکار بر ایشان و دران اشکال است مردے
بزرگ است و صاحب تلبیس است در ظاهر و محقق در باطن وے گفته که اَلْمَلَائِکَةُ حُرَّاسُ
السَّمَاءِ وَاَصْحَابُ الْحَدِیْثِ حُرَّاسُ السُّنَّةِ وَالصُّوْفِیَّةُ حُرَّاسُ اللّٰهِ شیخ الاسلام
گفت که ابو العباس نهاوندی روزی پس از نماز بامداد صوفیان را همه خفته دید گفت همه حسینیه
که او نکو شد یعنی امر او و صحبت او و دوستی با او و هم وے گفته که می بینید مرا که سخن می گویم بر
صوفیه و الله که بر ایشان سخن نمیگویم مگر از جهت غیرت بر ایشان که اسرار حق را سبحانه بغیر اهل آن
گفتند و اگر نه ایشان سادات اهل عالم اند و بمحبت ایشان تقرب می جوییم بحق سبحانه و هم وی گفته

المعرفة تحقق القلب بوحدانية الله تعالیٰ وہم وی گفتہ ؂ المحبۃ اصلها الموافقة والمحب هو الذی یؤثر رضیٰ محبوبه علیٰ کل شیٔ وہم وے گفتہ من استغفر وهو ملازم للذنب حرم الله علیه التوبة والانابة الیه **ابوبکر الصیدلانی رحمہ اللہ تعالیٰ** از اجلۂ مشائخ و اعلام الشان بودہ است شبلی ویرا بزرگ داشتہ از فارس بودہ و در نشابور وفات کردہ وی گفتہ کہ صحبت با حق دارید واگر نتوانید با آنکس دارید کہ صحبت وا رحق است سبحانہ تا برکت صحبت وی شما را بوی رساند وہم وی گفتہ کہ عاقل اہلست کہ سخن لقدر حاجت گوید و ہرچہ افزونی بود ازان دست بدارد وہم وے گفتہ کہ با حق سبحانہ وتعالیٰ بسیار نشینید و با خلق اندک یکی از مریدان وی گوید کہ بعد از وفات وی برائے قبر وے لوحی ساختم و نام وے بر انجا نوشتم خراب کردند بار دیگر راست کردم باز خراب کردند و ہمچنین چند بار ہرچند راست می کردم خراب کردند و با قبر ہیچکس آن نمی کردند سر آنرا از استاد ابو علی دقاق پرسیدم گفت آن مرد در دنیا گمنامی اختیار کردہ بود وحق سبحانہ ویرا پنہان میخواہد و تو می خواہی کہ ویرا آشکارا کنی این کے میسر میشود **ابوبکر الخباز البغدادی رحمہ اللہ تعالیٰ** وی از استادان حریریست وی گفتہ کہ ؂ الجهال عقوبة تنفذ شهوات الحلال **ابوبکر بن عیسی المطوعی رحمہ اللہ تعالیٰ** از ابہر است از اقران ابو بکر بزرگتر از وے ابو بکر طاہر بوے در آمد وے محتضر بود ویرا گفت حسن ظنك بربك گفت با چو منی چنین سخن گویند اگر ما را بگزارد پرستش وی کنیم واگر بخواند فرمان بریم و بر ویم مات سنہ خمس وثلثمایۃ **ابوبکر بن طاہر الابہری رحمہ اللہ تعالیٰ** از طبقۂ رابعہ است نام وی عبد اللہ بن طاہر بن الحارث التائی است از کبار مشائخ جبل ہست از اقران شبلی بودہ عالم

وبا ورع با یوسف بن الحسین صحبت داشته رفیق مظفر کرمانشاهی بود شیخ مهلب مصری گوید
وَهُوَ مُهَلَّبُ بْنُ اَحْمَدَ بْنِ مَرْزُوْقٍ که با هیچکس صحبت نداشتم از مشایخ که مرا صحبت
وے آن نفع نکرده باشد که صحبت شیخ ابوبکر طاهر در سنه ثلثین وثلثمائه برفته از دنیا
روزے ابوبکر طاهر بدکان بزازی گذشت پسر بزاز دست وی بود چون شیخ را دید از
دکان برخاست و در پے وے برفت بزاز آمد پسر را ندید در خشم شد و بر اثر پسر برفت وی را
دریافت و لختی بپیچید و از پس شیخ ابوبکر وی را باز بدکان برد شیخ ابوبکر از ان سبب همه شب
رنجه بود دیگر روز بدرِ سرائے آن بزاز برفت و کنیزکے داشت با خود ببرده وی را بیرون
طلبید و گفت دوش همه شب رنجه بودم از مال دنیا این کنیزک دارم اگر بپذیری بکفارت
آن رنجه بتو دادم و اگر نپذیری آزاد کردم آنمرد در پاے وے افتاد و گفت ای شیخ
من جرم کرده ام تو عذر میخواهی گفت راست که تو جرم کرده اما مرا میزند پرسیدند از وی
که حقیقت چیست گفت همه آن علم است وی را پرسیدند که علم چیست گفت همه آن حقیقت
است وے گفته اَلْجَمْعُ جَمْعُ الْمُتَفَرِّقَاتِ وَالتَّفْرِقَةُ تَفْرِقَةُ الْمَجْمُوْعَاتِ
فَاِذَا جَمَعْتَ قُلْتَ اللّٰهُ وَاِذَا فَرَّقْتَ نَظَرْتَ اِلَى الْكَوْنِ وهم وے گفته که مردے
را دیدم که وداع کعبه میکرد و میگریست و این بیت میخواند شعر لَا رُبَّ مَنْ يَدْنُوْ
وَيَزْعُمُ اَنَّهُ ؛ يُحِبُّكَ وَالنَّائِيْ اَوَدُّ وَاَقْرَبُ **ابوبکر بن ابی سعدان**
رحمه الله تعالی از طبقه رابعه است نام وی احمد بن محمد بن ابی سعد است بغدادیست
از اصحاب جنید قدس سره و از اقران رودبارے عالم‌ترین مشایخ وقت بوده بعلوم این
طائفه ابوالحسن حدیق و ابوالعباس فرغانی گفته اند که نمانده است درین زمان این طائفه
را جز دو تن ابوعلی رودبارے بمصر و ابوبکر بن ابی سعدان بعراق و ابوبکر دریابنده تر
است از ابوعلی وے گفته که هر که با صوفیان صحبت دارد باید که وی را نفس نبود و دل نبود و
ملک نبود و چون بچیزے نگرد از اسباب از بلوغ بمقصد خود نیفتد و بآن نرسد و هم وی

گفته اَلصُّوْفِیُّ هُوَ الْخَارِجُ عَنِ النُّعُوْتِ وَالرُّسُوْمِ وَالْفَقِیْرُ هُوَ الْفَاقِدُ الطَّرِیْقَ لِلْاَسْبَابِ فَقْدُ السَّبَبِ اَوْجَبَ لَهٗ اِسْمَ الْفَقْرِ وَسَهَّلَ لَهُ الطَّرِیْقَ اِلَی الْمُسَبِّبِ وهم وی گفته مَنْ لَمْ یَتَطَرَّفْ فِی التَّصَوُّفِ فَهُوَ غَبِیٌّ اَیْ جَاهِلٌ شیخ ابو عبد الله خفیف گفته است که رویم در بغداد بعد از نماز عید مرا گفت ابن ابی سعدان رامی شناسی گفتم آری گفت برو و بگو که امروز مارا بمجالست و موانست خود زود مشرف گرداند برفتم وی را در خانه یافتم در دهلیز که در انجا غیر یکپاره بوریاے کهنه هیچ نبود و وے بر آنجا نشسته بود ادا اے رسالت کردم گفت این سفره را بگیر و شخصی است در بیرون بوے ده تا خوردنی بیارد گفتم مگر اجابت ابو محمد رویم نمی کند گفت آری ولکن رُوِیَ عَنْ عَلِیٍّ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ اِنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ دُعِیَ اِلٰی مَاْدُبَةٍ وَهِیَ الَّتِیْ تُسَمُّوْنَهَا الْوَلِیْمَةَ فَقَالَ قُمْ بِنَا یَا عَلِیُّ اِلَی الْبَیْتِ نَاْکُلْ کِسْرَةً لِیَحْسُنَ مُوَاکَلَتُنَا مَعَ النَّاسِ من سفره را برو م و بآن شخص دادم سه رغیف و کامخ آورد بخوردیم و برفتیم ابو بکر عطوفی رحمه الله تعالی نام وی محمد بن علی بن حسین بن وهب العطوفی است شاگرد جنید است قدس سره توفی بالرملة سنة خمس واربعین وثلثمایه وی گفت که استاد من جنید گفت اگر کسے به بیند که ایمان دارد باین طائفه و این سخنان بپذیرد زنهار وی را گوئید تا مرا بدعا یاد آرد و شیخ الاسلام گفت که حلاج در آخر کتاب عین الجمع گوید که هر که باین سخنان ما ایمان دارد از آن چاشنی دارد وی را از من سلام کنید و شیخ عمو گفت که شیخ سیروانی گفت اگر پاے دارید بخراسان روید بزیارت

کسی که مارا دوست دارد و شیخ عباس گفت که شیخ سیروانی گفت که وصیت می کنم شمارا به نیکوئی
با کسی که این طائفه را دوست دارد ابوبکر سکاک رحمه الله تعالی وے گفته که مشتاق
بدر مرگ لذت بیش ازان یابد که زنده از شربت شهد شیخ الاسلام گفت که بآن خدائے
که جز وے خدائے نیست که بندهٔ نیکبخت را هرگز روزے نیاید نیکوتر و با راحت تر
وخوشتر ازان روزے که عزرائیل بوے آید گوید مترس به ارحم الراحمین می شوے و
با وطن خود میرسی وبعید همین میروی این جهان منزلت و زندان مومنست این بودن
عاریتے اینجا بهانه ایست اینجا یکبار بهانه را ببرود و دور کند و در حقیقت باز شود و مرد
بزندگانی جاوید برسد ؎ مَوْتُ الْمُتَّقِي حَيَاةٌ لَا انْقِطَاعَ لَهَا ۞ قَدْ مَاتَ
قَوْمٌ وَهُمْ فِي النَّاسِ أَحْيَاءُ ابوبکر سقار رحمه الله تعالی وے گفته که
در کشتی بودم باد برخاست و موج در گرفت و خلق بدعا کردن فریاد برداشتند در کشتی
درویشے بود سر در گلیم پیچیده پیش وے رفتند و گفتند که دیوانه خلق در دعا و زاری اند تو
هم چیزے بگوی سر از گلیم بیرون کرد و نیمه بیت بگفت ؎ عَجِبْتُ لِقَلْبِكَ كَيْفَ
انْقَلَبْ و باز در گلیم برد گفتند چه دیوانه ایست او را می گویند که دعا کن وی بیت
میخواند باز سر از گلیم بیرون کرد و دیگر نیمه بیت بگفت ع وَشِدَّتُ حُبِّكَ لِي لِمَ
ذَهَبْ باین باد و شور لختے کم شد باز باوے گفتند که چیزے بگوی سر بیرون کرد و بیت
دیگر بگفت وَأَعْجَبُ مِنْ ذَا وَذَا أَنَّنِي ۞ أَرَاكَ بِعَيْنِ الرِّضَا فِي الْغَضَبْ
موج بیارامید و باد ساکن شد شیخ الاسلام گفت که او دو بیت آورده من سوم آن دیده
ام جائے دیگر و آن اینست ؎ فَإِنْ جُدْتَ فِي الْوَصْلِ أَحْيَيْتَنِي ۞ وَإِلَّا

فهذا الطریق العطب ابوبکر المصری رحمه الله تعالی نام وے محمد ابراهیم است استاد ابوبکر دقی است و قرانے است شاگرد زقاق کبیر است با جنید و نورے صحبت داشته توفی فی شهر رمضان سنة خمس و اربعین و ثلثمایة مع ابوبکر العطوفی ابوبکر مصرے گوید با جنید بودم و ابوالحسن نورے و جماعتے از مشایخ صوفیان و قوال چیزے میخواند نورے برخاست و رقص میکرد جنید نشسته بود نوری فرا سر جنید آمد و گفت برخیز و این آیه برخواند اِنَّمَا یَسْتَجِیْبُ الَّذِیْنَ یَسْمَعُوْنَ جنید گفت وَتَرَی الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَّهِیَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ ابوبکر الدقی قدس الله تعالی سره از طبقه خامسه است نام وی محمد بن داود الدمشقی است و گویند باصل دینوریست اما بشام نشسته عمر وے صد و بیست سال بکشید از اقران ابوعلی رودباری بوده و غیراو صحبت داشتی با بن جلاو برے نسبت درست کند و شاگرد زقاق کبیر است جنید را دیده بود و با ابوبکر مصری صحبت داشته بود پیر دهان بود و از کبار مشایخ وقت با نیکوتر حالے سنه تسع و خمسین و ثلثمایه برفته از دنیا شیخ الاسلام گفت که ابوعبدالله باکو گفت که غلام دقی گفت که دقی گفت اَلْعَافِیَةُ وَالتَّصَوُّفُ لَا یَکُوْنُ خضری گفته مَا لِلصُّوْفِیْ الْعَافِیَةُ صوفی را با عافیت چکار شیخ ابوعبدالله رودبارے برکنار دریا وسوسه داشت طهارت میکرد و باد می آمد و دست و پاے وے مے ترکید و خون می آمد وے درماند و گفت اِلٰهِیْ اَلْعَافِیَةَ آواز دادند که اَلْعَافِیَةُ فِی الْعِلْمِ یَعْنِیْ الشَّرِیْعَةِ شیخ الاسلام گفت که ابوبکر دقی گفته که به نصیبین شدیم مهمان شمیعے را وقت خوش بود و قوال خوش و هیچ بیگانه نبود و هیچ ذوقے و حالے نشد همه آرمیده بودند شمیعی گفت وَثَمَّ طِیْبٌ وَّقَوَّالٌ طِیْبٌ وَّمَا فِیْنَا ضِدٌّ فَمَا هٰذَا الْجُمُوْدُ دقی میگوید

که گفتم وَقتنا فوقَ السَّمآءِ سبعے گفت چه میگوئی گفت انچه او میخواند همه از من و لنسبت همواره بگوش کمی آید که من و تو در تصوف من و تو کجا به وصوفے را جز یکے نبود حالے پدید شد و شور برخاست که همگنان جامه میدریدند و می افتادند و بانگ میزدند هیچکس نبود که جامه ندریده بود شیخ الاسلام گفت که وقتی دقی در بادیه بنارید و گفت که الٰهی ازان حقیقت خود که مرا دادی بهرهٔ بر دل من آشکارا کن تا جان من بیاساید چیزے بر دی بگشادند زاری بر وی افتاد و نزدیک بود که تباه شود گفت الٰهی بپوش که طاقت ندارم آن را بپوشیدند شیخ الاسلام گفت که پنهان کردن غیب و اهل غیب از الله تعالیٰ رحمتیست که آن درین جهان نگنجد هر چیزے که ازین جهان آشکارا شود آنکس را در وقت ببرد یا عقل آنکس طاقت آن نیارد و احوال در سوم دی متغیر شود انچه غیب ہست و حقیقت پنهان به تا بسر آن شوی در سرا سے غیب و حقیقت که این دنیا سرای بهانه ہست و زندان تاریک چون مدت بسر آید و روزی خورده شود در حقایق و غیب کشاده گردد و قی گفته عَلَامَاتُ القُربِ الانقطاعُ عَنْ شَيءٍ كُلِّ سِوَى اللهِ و هم وی گفته كَلَامُ اللهِ تَعَالىٰ إِذَا جَاءَ عَلَى السِّرِّ أَثَّرَ بِإِشْرَاقِهِ زَالَتِ البَشَرِيَّةُ بِرُعُونَاتِهَا وَسُئِلَ عَنْ سُوءِ أَدَبِ الفُقَرَاءِ مَعَ اللهِ فِي أَحْوَالِهِم قَالَ ذٰلِكَ انْحِطَاطُهُمْ مِنْ حَقِيقَةِ العِلْمِ إِلَىٰ ظَاهِرِ العِلْمِ

ابو بکر طمستانی قدس الله تعالیٰ سره از طبقهٔ خامسه ہست از فارس بوده شاگرد شبلی و ابراهیم دباغ شیرازیست از کبار مشائخ بود صاحب آیات و کرامات یگانه بود در حال و وقت خود شبلی وی را بزرگ میداشت و قدر و محل وی را بزرگ مے نهاد و با مشائخ فارس صحبت داشته بود و وی را عظیم حرمت میداشتند سکر و محبت بر وی غالب بود و در سوز کلام عالی داشت در فارس سخن او را کس قوت شنیدن نه داشت مشائخ وقت صواب چنان دیدند که وے بخراسان

برود به نیشاپور آمد آنجا برفت از دنیا بعد از سنهٔ اربعین وثلثمایة وے گفته
مَا الْحَیٰوۃُ اِلَّا فِی الْمَوْتِ یعنی مَا حَیٰوۃُ الْقَلْبِ اِلَّا فِیْ اِمَاتَۃِ النَّفْسِ
شیخ الاسلام گفت که هیچ زنده زندگی نه کند تا از خود نمیرے باو زنده نگردی کسے ابوبکر
طمستانی را گفت مرا وصیتی کن گفت اَلْهِمَّةُ اَلْهِمَّةَ فَاِنَّ عَلَیْهَا مَدَارُ الْاُمُوْرِ
وَاِلَیْهَا یَرْجِعُ الْاُمُوْرُ وهم وی گفته بزرگترین نعمتے بیرون آمد نست از نفس از برای
آنکه نفس بزرگترین حجابهاست میان تو و الله تعالی وهم وے گفته که ممکن نیست بیرون
آمدن و رستن از نفس خود بنفس خود که از نفس خود باو توان رست و بصحبت ارادت او
ابوبکر فرّا قدس الله تعالی روحه از طبقه خامسه است نام وے محمد بن احمد بن
حمدون الفرا است از اجلّهٔ مشایخ نیشابور بوده است بافراست عظیم شیخ عمو ویرا دیده بود
گفت اگر من ابوبکر فرّا را ندیدمی صوفی نبودمی وصحبت داشته با ابوعلی ثقفی وعبدالله
منازل و ابوبکر شبلی و ابوبکر طاهر ابهری و مرتعش و غیر ایشان از مشایخ یگانه بود در طریقت
نیکو داشت در سنهٔ سبعین وثلثمایة برفته از دنیا شیخ عمو گفته با جمعی قصد حج داشتیم چون به
نیشابور رسیدیم اصحاب من گفتند که بزیارت ابوبکر فرا مرد که او گوید که با مادر و پدر رشو تو باز
گردے لختی به پیچیدیم آخر گفتم چیست کرمیکنم شاید که باز گردم ویرا نبینم بوے شدم
ویرا در مسجد نیافتم چون ساعتے برآمد ویرا دیدم که از در مسجد در آمد شورے در وی و پاره
چند پوستین در دست که او پوست کراة بود سلام کردم گفت وَعَلَیْکَ السَّلَامُ از کجا ئے
گفتم از هرات گفت کجا میروی گفتم بسوے قبله گفت پدر داری گفتم دارم گفت باز گرد و به پدر شو
گفتم چنین کنم پیش یاران رفتم چندان بگفتند که بر سر رفتن آمدم مرا تبے عظیم بگرفت دیگر روز
به نزدیک شیخ ابوبکر رفتم گفت نَقَضْتَ الْعَهْدَ عهد بشکستی گفتم اے شیخ توبه کردم
گفت مَنْ لَمْ یُؤْثِرِ اللهَ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ لَا یَصِلُ عَلٰی قَلْبِهٖ نُوْرُ الْمَعْرِفَةِ

بدل وی بیع وصفی و حالی واعتبار حق و درین صورت ... ۱۲
شکند و ترجیح ندهد خدای را بر همه چیز نرسد از نور معرفت
گفت من لم یؤثر الله علی کل شیء الخ یعنی کسی که اختیار
فرا بضم فا و تشدید را ای معلم و مدرس ۱۲ ع سله قوله
و توجه است بجناب حق سبحانه و قطع توجه از غیر ۱۲ سله
کار با وست و رجوع کار ها با وست مراد همت نفس
الهمة فان الخ یعنی بیدار کن همت همت را بزرگ که ...
نفس بزرگی خواهش وی ۱۲ سله قوله گفت الهمة
زندگی دل و تلذذ بها وی نگردد مرده ان
الا فی الموت الخ یعنی نیست
سله قوله ما الحیوة

بحالِ وہم وے گفتہ کِتمانُ الحسناتِ اَولیٰ مِن کِتمانِ السَّیئاتِ فَاِنَّکَ ذٰلِکَ تَرجُوا النَّجاۃَ **ابوبکر الشبلی قدس اللہ تعالی سرہ** از طبقہ خامسہ است نام او محمد بن جعفر الشبلی است از جوانمردان مشایخ وقت بودہ در نشابور با شیخ ابوعثمان حیری صحبت داشتہ بیش از سنہ ستین وثلثمایہ برفتہ از دنیا وی گفتہ اَلفُتُوَّۃُ حُسنُ الخُلقِ وَبَذلُ المَعرُوفِ **ابوبکر الطرسوسی الحرمی قدس اللہ سرہ** شیخ الاسلام ویرا از طبقہ سادسہ داشتہ است نام وے علی بن احمد الطرسوسی است سالہا بمکہ مجاور بودہ ویرا طاوس الحرمین میخواندند از عبادت وی بزرگ بودہ شاگرد ابوالحسین مالکی است وصحبت داشتہ با ابراہیم شیبان کرمانشاہی ونسبت بوے کردے در سنہ اربع وسبعین وثلثمایہ برفتہ از دنیا در مکہ شیخ سلمی ویرا دیدہ بود اما در تاریخ نیاوردہ واز اقران شیخ سیروانی بودہ شیخ الاسلام گفت کہ شیخ عباس فقیر مرا گفت کہ شیخ ابوبکر حرمی گفت کہ بمکہ مہمان کسے بودیم میزبان کنیزکے داشت کہ چیزے می توانست خواند کنیزک بخواند کہ ؎ لَا مِنّی فِیکَ مُعتَبِرٌ ❊ فَاقبَلُوا اَدّٰی کَثرَ قَتا درویشے بر پاے خواست بانگے چند بزد وگفت کہ ملامت نکردور مہر تو مگر تو این حرف بگفت وبیفتاد وبرفت از دنیا شیخ الاسلام گفت کہ ابوعبداللہ باکو گفت کہ ایوب نجار در خانہ قردینے بمکہ در سماع بود گویندہ چیزے بخواند بپارسی وے برخاست بالشت راست آنگاہ گفت نفیرا زتو دبیفتاد وبیہوش شد وبرفت شیخ الاسلام گفت کہ ابوالقاسم ساتج باقوم در مہمانی بود گویندہ برخواند ؎ کُلُّ بَیتٍ اَنتَ سَاکِنُہٗ ❊ غَیرُ مُحتاجٍ اِلَی السُّرُجِ ❊ وَجہُکَ المَیمُونُ حُجَّتُنا ❊ یَومَ یَاتِی النَّاسُ بِالحُجَجِ ❊ لَا اَتَاحَ اللہُ لِی فَرَجًا ❊ یَومَ اَدعُو مِنکَ بِالفَرَجِ

ابو القاسم سایح دست راست برآورد و بانگ زد و بیفتاد بنگریستند رفته بود شیخ الاسلام
گفت که یکی ازین طایفه گفت که در نیشابور حادثه بود که مردم از شهر بیرون رفته
بودند من در مسجدی بودم و در کنج آن مسجد درویشی دیگر بود گوینده در آمد درویش
وی را گفت که چیزی بگوی وی بر خواند ؎ اَلْبَیْتُ بَیْنِیْ وَبَیْنَ الْحُبِّ مَعْرِفَةٌ
لَا تَنْقَضِیْ اَبَدًا اَوْ یَنْقَضِی الْاَبَدُ ؛ لَاخْرُجَنَّ مِنَ الدُّنْیَا وَحُبُّکُمْ بَیْنَ
الْجَوَانِحِ لَمْ یَشْعُرْ بِهٖ اَحَدٌ ؛ آن درویش بیفتاد وی می طپید تا میان دو نماز
آنگاه بیارامید چون بنگریستم رفته بود و شیخ الاسلام گفت که صوفی در شهر ابله که میان بصره
و کوفه است میرفت بپای کوشکی رسید و بران کوشک بهتری بود و پیش وی کنیزکی
چیزی میخواند آن صوفی آواز وی بشنید که میخواند ؎ کُلَّ یَوْمٍ تَتَلَوَّنُ غَیْرُ
هٰذَا بِكَ اَحْسَنُ ؛ کُلَّ یَوْمٍ تَتَحَوَّلُ غَیْرُ هٰذَا بِكَ اَجْمَلُ ؛ درویش را
خوش آمد و بروی خورد و گفت یَا جَارِیَةُ بِاللّٰهِ وَبِحَیٰوةِ مَوْلَاكِ لَاعَدْتِ
عَلَیَّ هٰذَا الْبَیْتَ کنیزک تکرار می کرد خواجه کنیزک را گفت چرا تکرار می کنی و میگذری
گفت در زیر کوشک درویشی است وقت وی خوش گشته است از بهر وی میگویم
خواجه سر فرو کرد و آن غریب را دید خوش گشته و پای میکوفت بآخر سخنی گفت و بانگی
بزد و بیفتاد و جان بداد آن خواجه چون آنرا دید حال وی بگشت کنیزک را آزاد کرد و پیران
شهر را بخواند و بران درویش نماز کردند و دفن کردند و پیران را گفت مرا میشناسید من فلان
بن فلانم شما را گواه می کنیم که هر چه مراست از ضیاع و املاک همه را وقف کردم بر درویشان
و کوشک را سبیل کردم و هر چه داشت از زر و سیم بداد و جامه بیرون کرده ازاری دربست

[illegible]

ومرقع در پوشید و روا برافگند و روے درباد یہ نہاد و برفت و مردمان می نگریستند تا از چشم ایشان نائب شد و چشمہا گریان پس از ان کس وے را ندید و جزوے نشنید ابوالحسن دَرّاج[1] و خوطی[2] حکایت کنند این را دراج گوید مَا رَاَیْتُ اَحْسَنَ مِنْ ذٰلِكَ الْيَوْمِ شیخ ابوعبداللہ جلا گوید کہ بمغرب دو چیز دیدم عجب یکے در جامع قروان مردے دیدم کہ بر صفہا بر می گشت و می شگافت و از مردمان چیزے می خواست و میگفت اَيُّهَا النَّاسُ كُنْتُ رَجُلاً صُوْفِيًّا فَضَعُفْتُ[3] و دیگر دو پیر دیدم آنجا یکے جبلہ نام و دیگر زریق[4] و ہر یکی از ایشان را شاگردان بودند و مریدان روزے جبلہ بزیارت زریق شد با یاران یکے از اصحاب زریق قرآن خواند یکے از یاران جبلہ را وقت خوش شد بانگے بزد و جان بداد وے را دفن کردند چون دیگر روز شد جبلہ بزریق آمد و گفت کجا شد آن یار تو کہ ما را قرآن خواند وے را بخواندند قرآن خواند جبلہ بانگے بزد و فریادے بکرد خوانندہ بر جاے بمرد جبلہ گفت وَاحِدٌ بِوَاحِدٍ وَالْبَادِیُ اَظْلَمُ یکے سبکے و آنکہ ابتدا کرد ظالم تر ابوبکر السوسی قدس اللہ سرہ نام وے محمد بن ابراہیم السوسی الصوفی است بشام بودہ بشہر رملہ شیخ عمو و احمد کوفی وے را دیدہ بودند توفی بدمشق فی ذا الحجہ سنہ ست و ثمانین و ثلثمایہ شیخ الاسلام گفت کہ وے شبے گفت کہ ما را کسے باید کہ چیزی برخواند لحنے جستند نیافتند و شیخ ابوبکر ہمچنان طلب میکرد از پس کہ وے بگفت یکے گفت ای شیخ کس نمی یابیم اما درین نزدیکی برنائیست مطرب اگر باید تا بیاریم آن کس بطیبت گفت شیخ گفت باید بروید و بیارید رفتند و وی را آوردند چیزے خوردہ بود وے را بنشاندند و وے بخواند شعر اَلْقَوْمُ اِخْوَانُ صِدْقٍ بَيْنَهُمْ نَسَبُ الابیات کار سیر خواست کہ از نیکوئی و خوشی وقت ہمہ خوش گشت و شیخ در شور بود چون فارغ شدند از سماع مطرب را قذف افتاد بر سجادہ شیخ قی کرد شیخ گفت ہیچ نگوئید ہمچنان نشش بسجادہ در پیچید و بپراگندہ شوید و جاے دیگر خواب کنید چون روز روشن شد مطرب بہوش آمد خود را در سجادہ دید پیچیدہ و در صفہ قندیل آویختہ متحیر بماند بانگ برآورد

---

[1] دراج بفتح دال مہملہ و تشدید راے مہملہ و جیم

[2] قوله ما رایت احسن من ذلک الخ نہ دیدم نیکوتر از ان روز کہ آن

[3] بتخفیف را جمالی یعنی عظیم پیر است

[4] قروان نام شہر دو چیز دیدم عجب یکی در جامع

یعنی ای مردمان مرد صوفی بودم پس ضعیف شدم در امر دو کلمہ

که از بهر خدا این چه حالت است و من اینجا چون افتادم یکے فراز آمد و وے را از حال وے خبر کرد که چه بود و چه رفت وی بیرایه خود بشکست و توبه کرد و جامه درید و مرقع در پوشید و از جمله اصحاب شد و چون شیخ از دنیا برفت به پیری خانقاه وی را بنشاندند از روزگار نیکو و معاملت نیکو که ورزیده بود شیخ الاسلام گفت که نام وی محمد طراسے بود و من پسر وی را دیده ام که بهرے آمد بخانقاه شیخ عمو جوانے بود سخت ظریف محمد طراسے پیر شده بود مشایخ بوی می آمدند که ما را آن بیت بخوان و آن قصه باز گوے شیخ عمو با احمد کوخانی می گفت آن بیتها تمام یاد نداری گفت نه این نیم بیت بیش یاد ندارم شیخ الاسلام گفت پس از آن این کسے این بیتها بمن آورد تمام و من خود نیز در کتابی یافتم آن بیتها را شعر

اَلْقَوْمُ اِخْوَانُ صِدْقٍ بَيْنَهُمْ نَسَبٌ ۞ مِنَ الْمَوَدَّةِ لَمْ يَعْدِلْ بِهٖ سَبَبٌ ۞ تَرَاضَعُوا دَرَّةَ الصَّهْبَاءِ بَيْنَهُمُ ۞ وَاَوْجَبُوا الرَّضِيعَ الْكَاسَ مَا يَجِبُ ۞ لَا يَحْفِظُوْنَ عَلَى السَّكْرَانِ زَلَّتَهُمْ ۞ وَلَا يُرِيْبُكَ مِنْ اَخْلَاقِهِمْ رَيْبٌ ۞

شیخ الاسلام گفت که ذو النون مصری و شبلی و خراز و نوری و دراج همه در سماع برفته اند رحمهم الله تعالیٰ سه تن از ایشان سه روز بزیستند و غیر از ایشان بوده اند نیز از مشایخ و مریدان که در سماع برفته اند چه در سماع قرآن و چه در سماع غیر آن زرارة بن ابی اوفے قاضی بصره در محراب بود قرآن میخواندند یکی برخواند فَاِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُوْرِ الآیة وے بانگے بزد و بیفتاد مرده بود شیخ الاسلام گفت که سماعی که دیدار آنرا مدد بود مرد را گوش با او بود چه جاے طاقت و هوش بود صاحب کتاب کشف المحجوب گوید که من معاینه درویشی را دیدم که در جبال آذربایجان میرفت و این بیتها می خواند شعر

وَاللّٰهِ مَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ وَلَا غَرَبَتْ ۞ اِلَّا وَاَنْتَ مُنٰى قَلْبِيْ وَوَسْوَاسِيْ ۞ وَلَا جَلَسْتُ اِلٰى قَوْمٍ اُحَدِّثُهُمْ ۞ اِلَّا وَاَنْتَ جَلِيْسِيْ بَيْنَ

جلاسی ٭ ولا تنفست محزونا ولا فرحا ٭ الا وذکرک مقرون
بانفاسی ٭ ولا هممت بشرب الماء من عطش ٭ الا رایت خیالا منک
فی الکاس ٭ ناگاه بیفتاد و بمرد ابوبکر شبکیر رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت
که وی در نشابور بزرگ بوده خداوند وقت و دل صافی خویشاوند خواجه سهل صعلوکی
بود روزی خواجه سهل وی را دید گفت خویشاوند چون هیچ بمن نیائی گفت تو آیم مرا بحقیری
و بمن ننگری یعنی که تکبر کنی که من درویشم بخواری در من ننگری گفت بیا که برخیزم گفت وقتی که
در سرای خواجه سهل شد برای وی برپای خواست چون بیرون آمد برنخاست ابوبکر
بازگشت و این دو بیت برخواند ٭ انی و ان کنت ذا عیال ٭ قلیل مال کثیر دین ٭
بمستعف برزق ربی ٭ عن ابن یحیی بینه و بینی ٭ بیرون آمد و دیگر هرگز بوی نرفت
ابوبکر جوزقی رحمه الله تعالی قبر وی در نشاست وی گفته که روزی در بادیه می‌شدم
دهانم از تشنگی خشک شده بود و طاقت برسیده بود برنائی را دیدم که می آمد سلام کردم جواب
داد نیکو گفت ایها الشیخ چه بوده است گفتم تشنه شده‌ام خیار کی میخواهم که دهان ترکنم آن برنا
گفت در رو و باز کن پیر گفت مرا بر سخن آن برنا ایمان بود باز نگریستم بوستانی دیدم پر خیار
و خربزه و با درنگ در شدم و کناری بار کردم و بیرون آوردم شیخ ابوسعید ابوالخیر گوید
قدس الله روحه روزی بدر سرای ابوبکر جوزقی شدم او پیری با شکوه بود در شدم
و سلام گفتم و گفتم ای پیر ما را حدیثی املا کن جزوی را باز کرد و گفت رسول الله صلی الله علیه
وسلم گفته است که خداوند را سبحانه وتعالی دو لشکر است یکی بآسمان و یکی بزمین آنکه بآسمان
اند فرشتگان اند و ایشان را علامتهای سبز بود و آنکه بزمین اند لشکر خراسان اند اکنون با ان
لشکر این ظالمان نباشند آن لشکر صوفیان باشند که همه خراسان همه جهان باز خواهند گرفت
نه بینی جماعتی از ایشان در راهی که میروند از دور بنگری پنداری که لشکری آید این درست
است آن خدای عز و جل می نماید بحقیقت این لشکر ایشانند و ایشانند مردان خداوند که

خداوند را می طلبند و وے را می جویند و از دنیا اعراض کرده اند و بخداوند خویش مشغول گشته اند و آن دیگران هر کسے بیرون خدائے چیزے می طلبند و می جویند ایشان جز او هیچ چیز را نجویند و نخواهند ایشان امیران جهانند و پادشاهان روے زمین اند و این پوشیده است بر بیشتر خلق **ابوبکر الرازے رحمہ اللہ تعالیٰ** مردے متورع و مجتهد بوده گفته اند که از مشایخ کس از وے گریان تر نبود هر مرید و مبتدی که ویرا بدیدے اسیر و گرفتار او شدے از کثرت عبادت و گریه و بے صبری و حرقت و اضطرابے و در سماع در ابتدائے کار خود بسفر مکه رفت و مشایخ صوفیه را دریافت و یکسال مجاورت کرد وے گفته که در مکه وقت بر من تنگ شد به یمن رفتم مرا یکدینار فتوح رسید جامه من خلق شده بود خواستم که بان پیرهنے بخرم چون بمکه باز گشتم و خواستم که بمکه در آیم آن دینار را جای میان دو سنگ دفن کردم و علامتے بران نهادم پس بمکه در آمدم چون از طواف فارغ شدم با ابو عمرو زجاجی شدم و از وے مسئله پرسیدم گفت برو و آن دینار که دفن کرده در سر خود صرف کن رفتم و چنان کردم پس بوے آمدم آن مسئله را جواب داد **ابوبکر مفید رحمہ اللہ تعالیٰ** نام وے محمد بن احمد بن ابراهیم است اما بزرگ بوده از شهر جرجرآباد است جنید را و یوسف بن الحسین را دیده بود و با ابو عثمان حیرے صحبت داشته بود بسنه اربع وستین وثلثمائة برفته از دنیا عمر وے دراز بکشید نیکو ادیب بود و شریف همت و مستقیم احوال شیخ عمو ویرا دیده بود و ویرا اکتابے هست در انجا آورده که ابو سعید خراز را در مرگ پرسیدند که چه آرزو داری گفت حسرت دارم بر غفلت و هم وے گفته که یوسف بن الحسین گوید که چنان شده ام که سخن من جز الله تعالیٰ نمی شنود و شیخ الاسلام گفت که این سخن بآخر چنان شود که آن پیر گفت **ابوبکر قصری رحمہ اللہ تعالیٰ** از قصر هبیره بود ولیکن بشیراز نشستی بزرگ بوده و محقق و اهل غیب را دیدے شیخ ابو عبدالله خفیف گوید که روزے شیخ ابوبکر قصری مرا گفت خیز تا بصحرا رویم می رفتیم که قومے دیدیم که بر بام بازار نردے باختند شیخ ابوبکر رفت و با ایشان بنشست و دست در بازے کرد و از خجالت آب از من می رفت که این چیست که او می کند که مردمان می بینند آخر فرود آمد در رفتیم و دیدیم که تنے چند شطرنج می بازند بسوے ایشان رفت و نطع ایشان برگرفت و بدرید او چوبها بیفگندند و تن از ایشان کارد برکشیدند قصری گفت کار دو مراد هید تا بخورم

لفظ بخاجی

لفظ جیمہ بغیر رازی

لفظ مفید مشہور است ۱۲ ع

دیجیر لقب ابو ۱۲

از افاده اوست ۱۲

لفظ جرجرآباد بفتح جیمین پریکان ۱۲ ع

رای مسلہ اول ۱۲

لفظ قوله جنان لفظ شیخ اشاره ازین

از شیخ الاسلام مر

گفت این سخن با آخر چنان شود که آن پیر گفت ولهذا بعض چنان مشائخ می شنده اند که اصحاب ایشان می رسیده اند ۱۲

هبیره بضم ها و فتح بای موحده ۱۲ ع

ایشان شکوه داشتند بر گذشتیم و من با وی در خصومت که آن فراخ رود آنجا و این احتساب
اینجا چه بود وی بجای آورد و گفت آن وقت بنظر لدنی می نگریستم فرق ندیدم و اکنون
بنظر علمی می نگریستم حکم بدیدم **ابوبکر موازینی** رحمه الله وی بمصر بوده استاد
شیخ سیروانی است وی گوید که از ابن خباز شنیدم که گفت روز عید اضحی نزدیک حجره بودم
درویشی دیدم ایستاده و بدست وی کوزه یا رکوه میگفت یَا سَیِّدِیْ تَقَرَّبَ
النَّاسُ اِلَیْکَ بِذَبَائِحِهِمْ وَقُرْبَانَاتِهِمْ وَلَسْتُ اَمْلِکُ اِلَّا نَفْسِیْ فَشَهَقَ
شَهْقَةً وَمَاتَ **ابوبکر اُشنانی** رحمه الله شیخ ابوعبدالله خفیف گوید که یکی
از شاگردان من آمد که شیخ اشنانی از بام بیفتاد و پای وی بشکست و برفت و آن چنان
بود که نوجوانی آمده بود قوالی میکرد و دیرا پنهان از شیخ ابوعبدالله گفته بودند چیزی
خواند ابوبکر اشنانی در سماع خوش شد از بام بیفتاد و برفت شیخ ابوعبدالله گوید که آنجا
رفتم گفتم چه میخواند گفت این دو بیت ؎ دَنِفٌ یَذُوْبُ بِدَائِهٖ ٭ اَلْمَوْتُ دُوْنَ
بَلَائِهٖ ٭ اِنْ عَاشَ عَاشَ مُنَغَّصًا ٭ اَوْمَاتَ مَاتَ بِدَائِهٖ آن کودک را سبیل
کرد و گفت دیگر گرد این قوم مگرد ابوعبدالله خفیف چهار روز از خود غایب شد و ابوبکر
اشنانی را در گور کردند و شیخ ابوعبدالله بنجیر شیخ الاسلام گفت تشنه را آسایش در چه مگر در
آب و گفت وفای دوستی در دوستی برفتن است **ابوبکر مغازلی** رحمه الله استاد
سیروانی بوده بصری گوید که می خواستم که ابوالحسن مزین را بیازمایم بدر سرای وی
شدم و در بزدم و گفتم یَا اَهْلَ الدَّارِ وَاسُوْنِیْ بِشَیْءٍ ای خداوندان سرای
با من بچیزی مواسا کنید وی اهل خود را گفت ای مومنه چیزی فرا وی ده که وی اگر الله را
شناختی بمن نیامدی یعنی آزمودن را چون آن شنیدم ایشان را بگذاشتم و برفتم
ابوبکر قطیعی رحمه الله وی حافظ و امام بغداد بوده در حدیث شاگرد عبدالله بن احمد حنبل
است جنید را دیده بود وی گفته که از جنید شنیدم که میگفت یَامَنْ هُوَ کُلَّ یَوْمٍ فِیْ
شَاْنٍ اِجْعَلْ لِیْ مِنْ بَعْضِ شَاْنِکَ ای آنکه هر روز در کار دیگری چه بود که روزی
در کار من کنی مَاتَ الْقَطِیْعِیُّ بِبَغْدَادَ فِیْ ذِی الْحِجَّةِ سَنَةَ ثَمَانٍ وَسِتِّیْنَ وَثَلٰثَمِائَةٍ **ابوبکر همدانی**
رحمه الله شیخ الاسلام گفت که حسین فقیر گفت که ابوبکر همدانی گفت که درویشی سه چیز است
تَرْکُ الطَّمْعِ وَالْمَنْعِ وَالْجَمْعِ طمع بچیز کسی نه کنی و اگر چیزی بسر تو آید منع نه کنی و چون بستا

سلہ قوله یا سیدی تقرب الناس الخ یعنی ای خواجه من مردم بقربانها می تقرب جویند و من نفس خود را مالک نیستم یعنی نفس خود را قربان می کنم

جمع نکنی ابو بکر کفشیر رحمه الله کفشیر وی است بشام وی گفته که در تیه بنی اسرائیل
میر فتم مرا نان پرزده آرزو کرد و بلقلی در وقت آواز باقلی فروش شنیدم در تیه که پیش
من آورد شیخ الاسلام گفت که این نه کرامتست این در طریق تصوف پیغاره است درویشی
در بادیه تشنه شد ویرا از آسمان قدحی فرو گذاشتند از زر پر آب سرد آن درویش گفت
بعزت تو که نخورم آب مگر از دست اعرابی که مرا سیلی زند و شربتی آب دهد و اگر نه بکرامات آب
نباید از بیم غرور گفت قادری که آب در جوف من پدید آری یعنی کرامات ظاهر از مکر ایمن نبود
شیخ الاسلام گفت که حقیقت نه بکرامات درست شود که حقیقت خود کرامات است و کرامات
ابدال و نهاد را بود و از مکر و غرور ایمن نباشد چون عطاها که چون بآن نگری ترا بان باز
گزارند از عطا معطی پسندی و از کرامات مکرم و گفت که کرامات ناگاه مرد را از ین کار بیرون
آرد چون موی از خمیر صوفیان کرامات را رد کنند آن خود نثار بود بر ایام ایشان **ابو بکر بن
داود الدینوری رحمه الله تعالی** بشام نشسته است و با ابن جلا صحبت داشته وی
گفته معده محل طعام است اگر در وی حلال افگنی قوت طاعت یابی و اگر شبهت بود راه
حق پوشیده کند و اگر حرام باشد معصیت زاید و گویند صد سال بزیست و بدینور وفات یافت
سنه خمسین و ثلثمایه **ابو علی الرودباری قدس الله سره** وی از طبقه رابعه نام
وی احمد بن محمد بن القاسم بن المنصور از ابناء روسا و وزراست نسب وی بکسری میرسد
روزی جنید در مسجد جامع سخن میگفت گذر وی بر مجلس جنید افتاد با مردی سخن میگفت
بآن مرد گفت استمع یا هذا ابو علی پنداشت که ویرا می گوید بایستاد و گوش بوی داشت
کلام جنید در دل وی جای گرفت و اثر تمام کرد هر چه در ان بود ترک کرد و بر طریقت قوم
اقبال نمود حافظ حدیث بوده و عالم و فقیه و ادیب و امام و سید قوم خال ابو عبدالله
رودباری است شیخ ابو علی کاتب گوید مَا رَأَیْتُ اَجْمَعَ لِعِلْمِ الشَّرِیعَةِ وَالْحَقِیقَةِ
مِنْ اَبِی عَلِیِ الرُّوْدَبَارِی رَحْمَةُ اللهِ عَلَیْهِ هرگاه که ابو علی کاتب و علی رودباری
را نام بردی گفتی که سیدنا شاگردان ویرا ازان رشک می آمد گفتند آن چیست که وی را
سید خود میگوئی گفت آری او از شریعت بطریقت شد ما از حقیقت بشریعت می آئیم
شیخ الاسلام گفت تا مرد را از پیشگاه با آستان بزند نداند که آنکه از آستان به پیشگاه
می فرستند کیست نیس سزد که از ناز به نیاز فرستند از نیاز بناز آئی و از طهارت بنماز شو ابو علی

رودباری در بغداد با جنید و نوری و ابو حمزه و مسوحی و با آنانکه در طبقهٔ ایشان بودند از مشایخ قدس الله اسرارهم صحبت داشته و در شام با ابو عبد الله الجلادی از بغداد هست اما بمصر مقیم گشته و شیخ مصریان و صوفیان ایشان بوده از شعراء صوفیان است وی گفته در وقت نزع ؎ وَحَقِّكَ لَا نَظَرْتُ اِلٰی سِوَاكَا ٭ بِعَيْنِ مَوَدَّةٍ حَتّٰی اَرَاكَا ٭ تُوُفِّیَ فِی سَنَةِ اِحْدٰی وَعِشْرِیْنَ وَثَلٰثِمِائَةٍ وهم وی گفته ؎ مَنْ لَمْ یَكُنْ بِكَ فَانِیًا عَنْ حَظِّهٖ ٭ وَعَنِ الْهَوٰی وَالْاُنْسِ بِالْاَحْبَابِ ٭ اَوْ تَیَّمَتْهُ صَبَابَةٌ جُمِعَتْ لَهٗ ٭ مَا كَانَ مُتَفَرِّقًا مِنَ الْاَسْبَابِ ٭ وَكَاَنَّهٗ بَیْنَ الْمَرَاتِبِ قَائِمٌ ٭ لِمَنَازِلِ حَظِّهٖ اَوْ جَزِیْلِ ثَوَابٍ ٭ شیخ الاسلام گفت که مراد درین شعر بردی حسد است که هیچکس را جای باز نگذاشته و همه بگفته و هم وی گفته ؎ وَلَاهُمْ قَبْلَ اَعْمَالِهِمْ ٭ وَاَعْدَاهُمْ قَبْلَ اَعْمَالِهِمْ ٭ ثُمَّ جَازَاهُمْ بِاَعْمَالِهِمْ شیخ الاسلام گفت که کُلٌّ عَمِیَ عَنْ عِلْمِهٖ نصیبه و خلق غافل اند ازین خلق مشغول به پوست اند مغز باید یعنی حقیقت و هم وی گفته اَضْیَقُ السُّجُوْنِ مُعَاشَرَةُ الْاَضْدَادِ و هم وی گفته فَضْلُ الْمَقَالِ عَلَی الْفَعَالِ مَنْقَصَةٌ وَفَضْلُ الْفَعَالِ عَلَی الْمَقَالِ مَكْرُمَةٌ و هم وی گفته عَلَامَةُ اِعْرَاضِ اللهِ عَنِ الْعَبْدِ اَنْ یَشْغَلَهٗ بِمَا لَا یَنْفَعُهٗ و هم وی گفته مَا لَمْ تَخْرُجْ مِنْ كُلِّیَّتِكَ لَمْ تَدْخُلْ فِیْ حَدِّ الْمَحَبَّةِ وقتی در گرمابه

رفت در جامهٔ خانه چشمش بر مرقعی افتاد در فکر شد که تا از درویشان در گرمابه کیست چون
در رفت درویشی را دید بخدمت برپای ایستاده بر سر جوانی امرد که پیش حجام
نشسته بود ابوعلی هیچ نگفت چون آن جوان امرد برخاست آن درویش آب بر سر وی
فرو گذاشت و خدمت نیکو بجای آورد و چون غسل کرد ازار خشک آورد و آن جوان بیرون
رفت آن درویش نیز در خدمت وی بیرون رفت ابوعلی نیز بنظاره بیرون رفت آن درویش
جامه بسر آن جوان فرو افگند و گلاب بروی افشاند و عود بسوخت و مروحه برگرفت
و او را باد می کرد و آئینه پیش وی داشت و هرچه توانست از جهد و امکان بجا
آورد و آن جوان در روی می نگریست چون جوان برخاست تا بیرون رود درویش را
صبر بسر رسید گفت ای پسر چه باید کرد تا تو بمن نگری گفت بمیر تا برهی و من بتو نگرم درویش
بیفتاد و بمرد و آن جوان برفت ابوعلی فرمود که تا درویش را بخانقاه بردند و کفن ساختند
و دفن کردند پس ازان بدتی شیخ ابوعلی بحج میرفت آن جوان را دید در بادیه مرقعی خشن
پوشیده ابوعلی بوی نگریست گفت تو آن هستی که آن درویش را گفتی بمیر تا بتو نگرم گفت
هستم ای شیخ و آن خطائی بود که بر من برفت شیخ گفت اینجا چون افتادی گفت ازان
روز باین کار در آمدم آن شب وی را بخواب دیدم مرا گفت بمردم و هم بمن ننگریستی اکنون
باری بمن نگر از خواب در آمدم و توبه کردم و بسر خاک وی شدم و موی سر بریدم و
مرقع بگردن افگندم و با خدای عهد کردم که تا زنده باشم هر سال بمکه می شوم و بنام
وی لبیک می زنم و حج می کنم و بسر خاک وی می آیم و بادی می سپارم کفارت گفت
و کرد خود را **ابو علی الثقفی رحمة الله علیه** از طبقهٔ رابعه است نام وی
محمد بن عبدالوهاب است از اقران ابوحفص حداد است و حمدون قصار را دیده بود و در
نشابور امام و مقدم بود در اکثر علوم شرعی همه را فرو گذاشت و بعلم صوفیان مشغول
گشت و ابوعثمان حیری وی را نیکو گفتی وَكَانَ اَحْسَنُ الْمَشَايِخِ كَلَامًا فِي عُيُوْبِ
النَّفْسِ وَاٰفَاتِ الْاَعْمَالِ در سنه ثمان و عشرین و ثلثمائه برفته از دنیا وی گفته
اَلْعِلْمُ بِاللّٰهِ حَيٰوةُ الْقَلْبِ مِنَ الْجَهْلِ وَنُوْرُ الْعَيْنِ مِنَ الظُّلْمَةِ و هم وی
گفته هر که صحبت دارد بزرگان را نه بطریق حرمت حرام شود بر وی فائدهٔ ایشان
و برکات نظر ایشان و از نور ایشان هیچ چیز بر وی پیدا نگردد و او هیچ ابرسید بدنه عشا

کہ صعبتر و ناخوش تر گفت عیش آنکہ بر نومیدی زید شیخ الاسلام گفت کہ نومیدی در وی در کفر دارد نومیدی از اللہ تعالیٰ کفر است لَا يَيْأَسُ مِنْ رَّوْحِ اللّٰهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَّحْمَةِ اللّٰهِ و روزی در محبت و احوال محبان سخن میگفت و در آن میانہ این دو بیت را بر خواند ؎ إِلَىٰ كَمْ يَكُوْنُ الصَّدُّ فِيْ كُلِّ سَاعَةٍ ۞ وَكَمْ لَا تَمَلِّيْنَ الْقَطِيْعَةَ وَالْهَجْرَا ۞ رُوَيْدَكِ إِنَّ الدَّهْرَ فِيْهِ كِفَايَةٌ ۞ لِتَفْرِيْقِ ذَاتِ الْبَيْنِ فَانْتَظِرِ الدَّهْرَا ۞ و در اثنای مجلس خود بسیار گفتی ای ہمہ را ہیچ بفروختہ کو ہیچ را بہمہ خریدہ

ابو العلی الکاتب المصری رحمہ اللہ از طبقۂ رابعہ است از کبار مشایخ مصر است صحبت داشتہ با ابو بکر مصری و با ابو علی رودباری پیر ابو علی مشتولی است صاحب کرامات ظاہر بود و ابو عثمان مغربی ویرا بزرگ میداشت ویرا مہر می گفتند از رودباری از بزرگی و تمامی علم وی گوید کہ ہرگاہ کہ چیزے بر من مشکل شدے مصطفی را صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بخواب دیدمی و آنرا بپرسیدمی شیخ الاسلام گفت کہ شیخ ابو علی کاتب را در مصر یک مرید بود کہ چیزی بوی دادی وی بمرد شیخ بسر قبر وی شد گفت الٰہی میان من و تو این واسطہ بود و شرک وی برفت و توحید من درست کرد بحق آنکہ توحید من ترا درست شد برفتن وی کہ با وی نکوئی کن وی گفتہ کہ اللہ تعالیٰ گفت کہ وَصَلَ إِلَيْنَا مَنْ صَبَرَ عَلَيْنَا شیخ ابو القاسم نصر آبادی گوید کہ ابو علی کاتب را گفتند کہ بکدام یک مایلتری ازین دو بفقر یا بغنا گفت بآنکہ بلند تر است درجہ و مرتبۂ آن پس این دو بیت بر خواند ؎ وَلَسْتُ بِنَظَّارٍ إِلَىٰ جَانِبِ الْغِنَىٰ ۞ إِذَا كَانَتِ الْعَلْيَاءُ فِيْ جَانِبِ الْفَقْرِ ۞ وَإِنِّيْ لَصَبَّارٌ عَلَىٰ مَا يَنُوْبُنِيْ ۞ وَحَسْبُكَ أَنَّ اللّٰهَ أَثْنَىٰ عَلَى الصَّبْرِ ۞

ابو العلی مشتول رحمۃ اللہ علیہ نام وی حسن بن علی بن موسیٰ است

قولہ لا ییاس الخ یعنی نومید نمی شوند از فیض خدای تعالیٰ مگر کافران ۱۲

ولا تقنطوا من رحمۃ اللہ یعنی نومید مشوید از رحمت خدای تعالیٰ ۱۲

شاگرد ابو علی کاتب و ابو یعقوب سوسی است مشتول دهی است برده فرسنگی مصر وی آنجا
در سنه اربعین وثلثمایه برفته از دنیا وی گفته که پیغمبر را صلی الله علیه وآله وسلم بخواب دیدم مرا
گفت یا اباعلی می بینم ترا که دوست میداری درویشان را و میل داری بصحبت ایشان گفتم چنین
است یا رسول الله پس روی بمن کرد و گفت میخواهی که ترا بو کیلی درویشان و کفایت
مهمات ایشان بپای کنم ترسیدم که بر دست من چیزی رود که نباید یا کاری پیش آید که
بدست من بر نیاید گفتم یا رسول الله بشرط عصمت و کفایت گفت عصمت و کفایت من خاموش
شدم پس از آن وی را کاری برخاست و درویشان روی بوی نهادند آرزوها و بایستها و
آن همه راست می شد چون خواسته بود که بکفایت راست شود پیش استاد خود ابو علی کاتب
آمد و آنرا باز گفت وی گفت چه کرده بودی یعنی از جرم که ترا از میان درویشان بیرون کرد
یعنی درویشی و نا داشت به از کفایت و توان شیخ الاسلام گفت که او بجود نمی کرد آنرا بلکم نفرموده
مصطفی صلی الله علیه وآله وسلم و مدد وی میکردی زنهار که غافل نباشی و از مکر و غرور این
نشوی روزی یکی ازین طائفه بوی در آمد یک دینار پیش وی نهاد و گفت برای این بتو
نیامده ام گفت بستان که این با من نمیدهم من واسطه ام حقوق شما را بشما می رسانم آن عزیز
این قصه را با شیخ ابو علی کاتب باز گفت شیخ گفت من گمان نمی بردم که اکنون در دنیا کسی باشد
که مثل این سخن بگوید قصه خواب وی را با شیخ بگفت گفت رَحِمَ اللّٰهُ اَبَا عَلِیٍّ مِثْلُهُ یُرٰی
هٰذِهٖ وَیُوَفَّقُ لِلْقِیَامِ بِحَقِّهَا شیخ الاسلام گفت که ابو علی مشتولی از مشتول بصره
رفت بزیارت شیخ ابو یعقوب سوسی در بصره می گشت و از کس نمی پرسید که خانه وی کجا است
تا روزی بکوی فرو شد دکان حلاجی دید ساگردوی بران دکان نشسته نزدیک او
رفت و حجره او پرسید گفت وی را میخواهی گفت آری گفت چون بوی شوی ترا خواهد گفت
برو در گرد کردار گرد که هر که بوی شود این گوید آنکه بر وقت دوست بدر حجره وی باز نهاد
آواز آمد که ور آئی در شدم گفت بیا به نشین من ترا نگویم که برو گرد کردار گرد یعنی این کار
نه همه کردار است چیزی دیگر هست منه از کردار ابو علی رازی رحمة الله علیه

شیخ الاسلام گفت کہ وے گفتہ اذا رأیت اللہ عزّ وجلّ یوحشک من خلقہ
فاعلم انہ یرید ان یونسک بنفسہ یعنی ہرگاہ ببینی کہ حق تعالی ترا از خلق
وحشت دہد از حاضر ناسائی و غائب را بجوانے بدانکہ مراد او آنست کہ ترا با خود انس و
آرام دہد **ابو علی خیرانی رحمہ اللہ** نام وے حسن بن صالح بن خیر الست فقیہ بودہ
شافعی جمع کردہ بود میان فقہ و ورع ویرا تکلیف کردند کہ قاضی القضاۃ شود قبول نکرد
گویند کہ علی بن عیسی وزیر مقتدر باللہ بود صاحب البلد را گفت کہ شیخ ابو علی خیرانرا بیار
تا قضا را بروے عرضہ کنند وے بشنید و پنہان شد چند کس بر در خانہ وے موکل ساختند
کہ تا چون بآب محتاج شود بیرون آید دہ روز زیادہ بیرون نیامد خبر بوزیر رسید گفت
ویرا بگذارید مقصود ما آن بود کہ مردم بدانند کہ در مملکت ما کسی ہست کہ قضائے شرق و غرب
را بروے عرض کردند وے قبول نکرد وی گفتہ اذا استغنی الرجل نام عقلہ
شیخ الاسلام گفت کہ چون دل بیدار بود مرد معلق بود **ابو علی سیرجانی رحمہ اللہ**
آوردہ اند کہ ویرا مسافرے رسید برائے سوزنے ہفتاد بار او را ببازار فرستاد کہ
بہتر ازین می باید و شیخ ابو علی بابزرگے و پیری و ضعف خویش می رفت و دیگری می آورد تا
ہفتاد بار سوزنے دیگر بیاورد تا چنانکہ او را می باید سوزنی اختیار کند آن مسافر گفت دریغا
کہ نیم خادم بیش نبود وے کہ دلت بگرفت و من از برائے تجربہ میکردم اگر سوزن گر را نیاوردے
ہفتصد بار ترا فرستادمی **عبد اللہ بن محمد المعروف بالمرتعش رحمہ اللہ** از طبقہ
رابعہ است کنیت وی ابو محمد نیشاپوری است از محلہ حیرہ بغداد بودہ یگانہ مشائخ عراق است
وائمۂ الیشان از اصحاب ابو حفص حداد است و جنید را دیدہ بود گفتہ اند عجائب بغداد سہ
است زعقہ شبلی و نکتہ مرتعش و حکایات خلدی و مرتعش در بغداد بودہ در مسجد شونیزیہ و انجا
برفتہ در سنہ ثمان و عشرین و ثلثمایۃ و در قولی ثلاث و عشرین ابو حفص ویرا بسیاحت فرمودہ
بود و ہر سال ہزار فرسنگ سفر می کرد پائے برہنہ و سر برہنہ و بہیچ شہرے بیش از دہ روز نبودے
و گاہ بودے کہ سہ روز بودے ابراہیم بن مولد گوید کہ مرتعش برقہ آمد ابراہیم قصار بودے
طبقی نان و انگور فرستاد مرتعش را پوستینی بود و میزری میزر را ازار ساخت و پوستین را
بفروخت و بہ ثمن آن نان و انگور خرید و بابراہیم قصار فرستاد و گفت نان و انگوری را
نان و انگورے اگر ترا باللہ تعالی حالی ہست بیرون آی ابراہیم مولد گوید کہ ابراہیم قصار

مارا گفت که مادام که اینجاست با وی سخن مگوئید و با وے سلام مکنید وے مدتے دراز در رقه اقامت کرد روزے بوی رسیدم گفتم یا ابا محمد تو هنوز اینجائی با این همه خوارے که از جهت ما تو رسید گفت بجهت این من اینجا این قدر اقامت کردم و اگر نه من بشهر های دیگر چند روز بیش نمی باشم مرتعش گفته که هرگز خویشتن را بباطن خاص ندیدم تا خود را بظاهر عام ندیدم ازوی پرسیدند که تصوف چیست گفت اَشْکَالٌ وَتَلْبِیْسٌ وَکِتْمَانٌ و هم ازوی پرسیدند که اَیُّ الْاَعْمَالِ اَفْضَلُ گفت رُؤْیَةُ فَضْلِ اللّٰہِ پس این بیت بخواند اِنَّ الْمَقَادِیْرَ اِذَا سَاعَدَتْ ✽ اَلْحَقَتِ الْعَاجِزَ بِالْحَازِمِ و هم وے گفته اَفْضَلُ الْاَرْزَاقِ تَصْحِیْحُ الْعُبُوْدِیَّةِ وَمُلَازِمَةُ الْخِدْمَةِ عَلَی السُّنَّةِ و هم وی گفته که اول کار من آن بود که من دهقان پسرے بودم در نیشاپور بر در خانه خود نشسته ناگاه جوانی آمد مرقع در بر و کهنه بر سر و بسوی من اشارت کرد و بوجهے لطیف چیزے خواست با خود گفتم جوانی است تندرست ازین شرم نمیدارد که سوال می کند و ویرا هیچ جواب ندادم بانگے بر من زد که اران بسیار قبر رسیدم پس گفت اَعُوْذُ بِاللّٰہِ مِمَّا خَامَرَ سِرَّکَ وَاخْتَلَجَ بِهٖ صَدْرُکَ من بیخود شدم و بروی در افتادم خادمی از خانه بیرون آمده بود و سر من در کنار خود نهاده و مردم بسیار گرد من در آمده چون بعد از مدتی با خود آمدم آن جوان رفته بود حسرت بسیار خوردم و از انچه کرده بودم پشیمان شدم چون شب رسید بغایت غمگین در خواب شدم حضرت امیر المومنین علی را رضی الله عنه در خواب دیدم و آن جوان با وے و حضرت امیر من بشارت می کرد و سرزنش میکرد و میگفت اِنَّ اللّٰہَ تَعَالٰی لَا یُحِبُّ مَانِعَ سَائِلِهٖ از خواب در آمدم و هر چه داشتم

تفرقه کردم و روے بسفر آوردم بعد از پانزده سال شنیدم که پدرم مرده است به نیشابور باز گشتم و از خداے تعالیٰ خواستم که مرا خلاصی دهد از میراثے که بمن رسیده بود خداے تعالیٰ عنایت کرد و از آن خلاص شدم و همیشه خشم آن جوان را بر خود می بینم و هرگز از شرمندگی وی خالی نشدم و نخواهم شد تا بآن وقت که با خداے تعالیٰ برسم عبداللّٰه بن محمد بن منازل قدس اللّٰه سره از طبقهٔ رابعه است کنیت وی ابو محمد است از بزرگان مشایخ نیشابور بوده وی را طریقے است که بآن متفرد است صحبت داشته با حمدون قصار و طریقت از وے گرفته و عالم بوده بعلوم ظاهر بزرگے گفته از مشایخ که من مردی ندیم شناسم نیم مرد نصر آبادی است که مردمان را بد نام برد و مرد تمام عبداللّٰه بن منازل که مردمان را خود نام نبردی گفته که هر که درین کار بزور در آید فضیحت شود و هر که بضعف در آید قوی شود یعنی به نیاز و حرمت و ارادت در آید نه بدعوی و قوت و هم وی گفته که هیچ چیز نیست در آن کس که ذل کسب و ذل سوال و ذل رد بخشیده باشد و هم وی گفته که هر که لازم گرداند مر نفس خود را چیزے که بآن محتاج نباشد ضائع گرداند از احوال خود مثل آن از چیزها که بآن محتاج باشد و از آن چاره نداشته باشد و هم وی گفته که اگر درست شود بنده را در همه عمر یک نفس از ریا و شرک پاک باشد هر آئینه برکات آن نفس در آخر عمر در وی سرایت کند عبداللّٰه بن حداد رازی رحمه اللّٰه شیخ الاسلام گفته که وے گفته هر که حق اللّٰه تعالیٰ را در جوانی فرو گزارد وی را در پیری فرو گزارند و یاری ندهند عبداللّٰه بن عصام المقدسی رحمه اللّٰه شیخ الاسلام گفته که وی مصطفیٰ را صلی اللّٰه علیه وسلم بخواب دید گفت یا رسول اللّٰه حقیقت این کار که ما در آنیم چیست گفت شرم داشتن از حق تعالیٰ که چون با خلق باشی از وی خالی باشی یعنی می باید که چون بظاهر با خلق باشی و بباطن با حق باشی و شرم داری از وی که بباطن نیز مشغول خلق باشی رسول صلی اللّٰه علیه وسلم این بگفت و برفت بر اثر وے برفتم گفتم یا رسول اللّٰه بیفزاے گفت بخشودن بر خلق وقتے که با حق باشی یعنی وقتیکه بباطن با حق باشی سبحانه باید که بظاهر با خلق باشی و بر ایشان بخشائی و حقوق ایشان را ضائع نگردانی عبداللّٰه نباذانی رحمه اللّٰه شیخ الاسلام گفته که وے گفت که مصطفیٰ صلی اللّٰه علیه وسلم را بخواب دیدم گفتم یا رسول اللّٰه با کدام قوم نشینم گفت بآن قوم که مهمانی کنند یعنی توانگران ابو الخیر التیناتی الاقطع رحمه اللّٰه

سلہ منازل بفتح میم و نون و کسر زاء معجمه و لام ۱۲ع سکہ قوله درے گفته که هیچ چیز نیست چه درین امور نفس بنا بت شکسته رسیده ۱۲ سلہ عصام بکسر عین و صاد مهمله و مقدسی بفتح میم و سکون قاف و فتح دال و کسر دال و سین مهملتین ۱۲ع سلہ نباذانی بفتح نون و بای موحده و ذال معجمه و کسر نون ۱۲ ھلہ تیناتی بفتح تای مثناة فوقانیه و سکون یای مثناة تحتانیه و بعده نون و الف و تای مثناة فوقانیه ۱۲

از طبقهٔ رابعه است نام وی حماد است غلامی بوده به تیناٰت که وهیست بده فرسنگی مصر وگویند
که تینات از مصیصه است از ولایت مغرب زنبیل بافتی کس نداند که چون می بافت و ویرا
بدو دست دیده اند چون کس نبودی وبا شیر موانست داشت قِیْلَ لَهٗ بَلَغَنَا اَنَّ السِّبَاعَ
تَاْنِسُ بِكَ قَالَ نَعَمْ اَلْكِلَابُ يَاْنِسُ بَعْضُهَا بِبَعْضٍ وی زنهار زمین بود در
وقت خود ومشرف بر احوال خلق در سنه ست واربعین وثلثمائه برفته از دنیا ویرا آیات و
کرامات بسیار ظاهر بوده صحبت داشته با ابو عبد اللّٰه جلا وجنید وغیر ایشان از مشائخ کبار
در طریقهٔ توکل یگانه بود۔ وی گفته هر که عمل خود ظاهر کند مرائی است وهر که حال خود ظاهر کند
مدعی وقتی یکی را دید که بر آب می رفت وی بر کنار دریا بود آن مرد را بدید که بر آب میرفت
گفت این چه بدعت است با خشکی آی ومیرو وقتی دیگر دیگری را دید که در هوا میرفت
گفت این چه بدعت است فرود آئی ومیرو آخر بانگ بروی زد که کجا میروی گفت بحج
گفت اکنون برو شیخ الاسلام گفت که کرامات فروش تا ویرا قبول کنند مغرور است وکرامات حج
اگر چه بانگ سگ نکند سگ است یعنی حقیقت نه کرامات است وراء آن چیزی است
آن زهاد وابدال را خوش آید صوفی عارف از کرامات مهست وی کرامت کرامات ست شیخ الاسلام
گفت که عباس بن محمد الخلال گوید از مرو میرفت کها ابو الخیر تینائی مرا گفت که مرقع در گردن افگنده
کجا میشوی گفت بطرسوس وبیت المقدس گفت چرا بکنجی باز نه نشینی وروی با او نکنی شیخ الاسلام
گفت که آن کنج کجا بود گفت جائی که تو نباشی شیخ الاسلام گفت که ابو صالح حدثانی گفت که نام
وی هارون است که در خانه ابو الخیر تینائی شدم بزیارت مرا گفت اکنون کجا سفر میکنی
گفتم بطرسوس گفت امسال بکجا نیت داری گفت نیت مکه دارم گفت اللّٰه تعالیٰ شمارا
چیزی داد حق آن ندانستید وآن را نیکو نداشتید شمارا در بادیها ودریاها پراگنده
ساخت ابو صالح گفت ای شیخ حج وغزا را میگوئی گفت آری حج وغزا را می گویم چرا
نه وقت خود را غنیمت گیرید وبر آن باز نشینید شیخ الاسلام گفت مریدی پیش ابو القاسم
خلال مروزی شد از وی دستوری میخواست که بسفر میشوم پیر گفت چرا می روی گفت
آب که نرود تیره گردد پیر گفت چرا دریا نباشی که نرود وتیره نگردد یکی از اصحاب ابو الخیر
تینائی گوید که روزی شیخ نشسته بود گفت وَعَلَیْکُمُ السَّلَامُ گفتم با فرشتگان میگوئی
گفت نه که یکی از فرزندان آدم در هوا می گذشت بر من سلام کرد او را جواب دادم ابو الحسین

قرانی گوید بزیارت ابوالخیر تیناتی رفتم چون وداع وے میکردم تا در مسجد بیرون آمد و گفت یا ابا الحسین میدانم که با خود معلوم برنمی دارے لیکن این دو سیب را با خود بردار از وے بستیدم و در جیب نهادم سه روز بر فتم هیچ فتوحے نرسید ازان دو سیب یکی را بیرون آوردم و بخوردم خواستم که دیگرے را بیرون آرم دیدم که هر دو سیب در جیب من است پس ازان سیبهامے خوردم و باز در جیب من پیدا می شد تا بموصل رسیدم بخاطر من رسید که این سیبها معلوم من شدند و توکل را بر من فاسد ساختند آنها را از جیب بیرون آوردم و بنگریستم که درویشے خود را در عبائے پیچیده می گوید که مرا سیب آرزو میکند هر دو را بوے دادم چون از وے برگذشتم در دل من افتاد که شیخ ابوالخیر آن سیبها را بوی فرستاده بود و آن درویش را طلب کردم نیافتم یکے ازین طائفه می گوید که پیش شیخ ابوالخیر تیناتی بودم با من از بدایت حال خود حکایت آغاز کرد از وے پرسیدم که سبب دست بریدن شما چه بود گفت دستے گناہے کرد و بریدندش مرا گمان آن شد که در جوانی از وے کاری که سبب دست بریدن باشد واقع شده است و دیگر هیچ نگفتم تا آنکه بعد از چند سال با جمعی از مشایخ بوے رسیدم با یکدیگر از مواہب و کراماتے که از حق سبحانه و تعالی نسبت بایشان واقع شده بود سخن میگفتند تا سخن بطی ارض رسید و در انجا هر کسے سخنی میگفت ابوالخیر را ازان خاطر بتنگ آمد گفت چند میگوئید که فلان در یک شب بمکه میرود و فلان در یک روز من غلام حبشی می شناسم که روزے در جامع طرابلس نشسته بود و سر در مرقع کشیده خوشی خرم بخاطر وی آمد در سر خود گفت کاش من اکنون در حرم بودمے چون سر از جیب مرقع بیرون آورد خود را در حرم یافت آن جماعت در یکدیگر نگریستند و با یکدیگر باشارت گفتند که این غلام حبشی ولیست پس یکے ازان جماعت گستاخی کرد و گفت اصحاب می پرسند که سبب بریدن دست شما چه بود گفت دستی گناہی کرد و بریدند گفتند تهاست که این میگوئی میخواہیم که سبب آنرا بگوئی گفت من مردے بودم از مغرب مرا ہوائے سفر خاست باسکندریه آمدم دوازده سال آنجا بودم ازانجا سفر کردم دوازده سال دیگر در میان شطا[۱۵] و دمیاط اقامت کردم گفتند اسکندریه شهریست معمور آنجا می توان بود اما در میان شطا و دمیاط هیچ نوع آبادانی نیست چون معاش میکردے و چرا بر اسکندریه نمیرفتی گفت برکنار خلیج و دمیاط خانه گکی از نے ساخته بودم و دران زمان ره اگذریان

[۱۵] در میان شطا و دمیاط [illegible]

بسیار بر بساط فرود می آمدند چون شبانگاه چیزے میخوردندے سفرہ ہای خود را برین
سور می افشاندندے نان ریزہ کہ میریخت دران باسگان مزاحمت میکردم و نصیب خود
می گرفتم در تابستان قوت من این بود و چون زمستان می شد در نواحی خانۂ من بُردِ سنہ
بسیار بود از زمین می کندم و بیخ آنرا کہ تازہ و سفید بودے خوردم و انچہ ازان خشک و سبز بود
می انداختم این بود قوت من ناگاہ روزے بسر من در دادند کہ اے ابو الخیر تو چنان گمان
میبری کہ با خلق در قوتہاے ایشان شریک نیستی و دعوی توکل می کنی و حال آنکہ در میان
معلوم نشستہ گفتم الٰہی و سیدی و مولائی سوگند بعزت تو کہ ہرگز دست بانچہ آنرا از زمین
رویاند دراز کنم و ہیچ نخورم جز انچہ تو بمن رسانی دوازدہ روز دیگر گذشت نماز فرض و سنت
و نفل می گزاردم بعد ازان از نفل عاجز شدم دوازدہ روز دیگر فرض و سنت می گزاردم
بعد ازان از سنت ہم عاجز شدم دوازدہ روز دیگر فرض می گزاردم بعد ازان
از قیام عاجز شدم دوازدہ روز دیگر نشستہ میگزاردم بعد ازان از نشستن نیز عاجز شدم
دیدم کہ دیگر فرض از من فوت می شود پس پناہ بخداے تعالیٰ بردم و در سرّ خود گفتم
الٰہی و سیدی بر من خدمتے فرض کردہ کہ ازانم سوال خواہی کرد و رزق مرا ضمان شدہ
کہ بمن رسانی بآن رزقے کہ ضمان شدۂ بر من تفضل کن و بآن عہدے کہ بستہ ام مرا مگیر
ناگاہ دیدم کہ در پیش من دو قرص پیدا شد و در میان آن چیزے ہیچ نگفت کہ آن چہ
چیز بود و از اصحاب ہم کسے نپرسید پس دایم آن دو قرص را ازین شب تا شب
دیگر می یافتم بعد ازان اشارت چنان شد کہ بجانب ثغری باید شد بغزا بجانب ثغر
روان شدم تا بدیہی رسیدم و اتفاقاً روز جمعہ بود در صحن مسجد جامع شخصے قصہ زکریا
علیہ السلام و در آمدن وے در درخت و دو نیمہ کردن وے بارہ و صبر کردن وے
بران می گفت در نفس خود گفتم الٰہی و سیدی زکریا علیہ السلام مردے صبّار بودہ
است اگر مرا نیز ببلائے گرفتار کنی صبر کنم پس ازان روان شدم تا بانطاکیہ رسیدم بعض از
دوستان من مرا دیدند و دانستند کہ عزیمت ثغر دارم براے من شمشیری و سپری و حربہ
آوردند پس بثغر رفتم و از خداے تعالیٰ شرم داشتم کہ از ترس عدو در پس سور مقام گیرم
روز در بیشہ کہ بیرون سور بود مقامے گرفتم و شب بکنار دریا می آمدم و حربہ را بزمین فرو
می بردم و سپر را بدان باز می نہادم و محراب می ساختم و شمشیر را حمایل میکردم چون غلس صبح

میگذاردم به بیشه باز می گشتم بعضے از روزها نظر کردم چشم من بر درختی افتاد که بعضی میوها
وی سرخ شده بود و بعضے سبز بود و شبنم بران نشسته بود و می درخشید مرا خوش آمد
عهد مرا برمن فراموش گردانیدند دست بآن درخت دراز کردم واز میوهٔ آن درخت
چیزے گرفتم بعضے در دهن داشتم و بعضے در دست که عهد را فرایادمن دادند انچه در
دست داشتم بریختم وانچه در دهان داشتم بینداختم و باخود گفتم که وقت محنت وابتلا رسید
وسپر و جربه را دور انداختم و بر جاے نشستم و دست در سر خود زدم هنوز نیک قرار
نگرفته بودم که جمعے سواران و پیادگان گرد من در آمدند و گفتند برخیز مرا می بردند تا بساحل
رسانیدند دیدم که امیران نواحی سوار را ایستاده است و گروه سواران و پیادگان
گرده بر گرد وے و جماعتے سیاهیان که روز بیشتر قطع طریق کرده بودند پیش روے وی باز
داشته بودند چون به پیش امیر رسیدم گفت چه کسی گفتم بنده از بندگان خداے تعالی امیر از ان
سیاهان پرسید که وی را می شناسید گفتند نے گفت وی مهتر شماست خود را فداے
وی کنید پس حکم کرد که دستها و پایهاے ایشان ببرید یک یک را پیش می آوردند و از
هر کدام یکدست و پاے می بریدند چون نوبت بمن رسید گفتند پیش آے و دست خود را
دراز کن دست خود را دراز کردم ببریدند گفتند پاے خود را دراز کن دراز کردم و روے
خود بآسمان کردم و گفتم الٰهی و سیدی دست من گناه کرده بود پاے را چه گناه است
ناگاه سوارے که در میان ایستاده بود خود را بر زمین انداخت و گفت چه میکنید
مے خواهید که آسمان بزمین فرود آید این فلان مرد صالح است و نام مرا گفت
آن امیر خود را از اسپ بینداخت و دست بریده مرا بر داشت و بوسید و
در من آویخت و می گریست که مرا بحل کن گفتم من در اول ترا بحل کرده ام دستی بود
گناہے کرده ببریدندش بعد از ان بگریستم و گفتم کدام مصیبت ازین عظیم تر که هم دست
بریده و هم آن دو قرص از دست برفت شیخ الاسلام گفت پیرے بوده زهیر بن الحسین
نام وے عالم بوده صاحب تصنیفات وی گوید که بروزگار ما مرا موالی بخشم بنادی
والیشان را کسی نداشتی مگر آنان را که باصل از عرب بودندشبی در خواب دیدم ازین طائفه
حلقه حلقه و جوق جوق تا بدر آسمان مرا گفتند اے پیر بگیر این همه که دیدے موالی اند
از عجم در میان ایشان است یکتن از عرب شیخ الاسلام گفت من سیزده ابوالخیر شناسم

ازین طائفه همه موالی بوده‌اند سیدان جهان و چندی را نام برد ابو الخیر تینانی و ابو الخیر عسقلانی و ابو الخیر حمصی و ابو الخیر مالکی و ابو الخیر حبشی و ابو الخیر حبشی پسین ابو الخیر است

ابو الخیر حبشی رحمه الله تعالی شیخ عمو و شیخ عباس بدیدار وی فخر میکردند وی بمکه مجاور بوده وقتی شخصی در مسجد حرام آمد و گفت کجا یند آنانکه جوانمردان می گویند ایشان را پس اشارت بصوفیان کرد و بر سبیل حقارت گفت جوانمردان اینانند ساعتی گذشت شیخ ابو الخیر حبشی می آمد با هیبت و خشم تمام زردی بر روی وی پدید آمده آن سخن را که آن شخص گفته بود دانسته بود پس گفت کیست آنکه می گوید کجا اند جوانمردان جوانمرد باید تا جوانمرد بیند و گویند که وی همانست که قبر وی در سائر قوه است و نام وی اقبال بود و لقب وی طاوس الحرمین و کنیت وی ابو الخیر غلامی بود حبشی مر بعضی خواجگان جرجان را و در آوان بندگی حضرت حق سبحانه اشتغال تمام داشت همواره خواجهٔ وی میگفت از من چیزی بخواه و وی هیچ نمیخواست روزی بر وی الحاح کرد بسیار گفت اگر میخواهی مرا خالصةً لوجه الله آزاد کن خواجه گفت من چندین سال است که ترا آزاد کرده ام و بحقیقت تو خواجهٔ خودی را وداع کرده روی ببغداد آورد بقصد زیارت یکی از مشایخ چون بآنجا رسید آن شیخ مشرف بر موت بود چون سلام کرد گفت وَعَلَيْكَ السَّلَامُ يَا اَبَا الْخَيْرِ مشتاق بودیم و نیز البقیه است شریف که در حجاز بآن مشرف خواهی شد و وی را وصیت بمجاورت حرمین شریفین زادهما الله تعالی شرفاً کرد و گفت مقصود تو آنجا حاصل خواهد شد شصت سال مجاورت حرمین کرد که هرگز از هیچکس هیچ چیز طلب نکرد وی گفته که شصت سال در مکه و مدینه مجاورت کردم و سختیهای بسیار کشیدم هرگاه خواستم که از کسی سوال کنم هاتفی آواز داد که شرم نمیداری که روئی که بآن سجده ما میکنی آنرا پیش غیر ما خوار گردانی گفته اند که هرگاه که بر روضهٔ مقدسهٔ مصطفویه علیٰ ساكنها الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ در آمدی و گفتی اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُوْلَ الثَّقَلَيْنِ جواب آمدی وَعَلَيْكَ السَّلَامُ يَا طَاؤُسَ الْحَرَمَيْنِ وی گفته اَلْحُرُّ مَنْ يُوْجِبُ عَلٰى نَفْسِهٖ خِدْمَةَ الْاَحْرَارِ وَالْفَتٰى مَنْ لَا يَرٰى لِنَفْسِهٖ عَلٰى اَحَدٍ مِّنَّةً وَلَا يَرٰى لِنَفْسِهٖ اِسْتِغْنَاءً عَنْ اَحَدٍ و هم وی گفته که بر تجارت احرار ست و تواضع سود ایشان در سنه ثلاث و ثمانین و ثلاثمائة برفته از دنیا رحمة الله

توالمعفره ة ابوالخیر عسقلانی رحمه الله ببغداد آمد و چندگاه اقامت کرد و با مشایخ صحبت داشت و از آنجا بیکی از دیها برفت و متاهل شد و همانجا وفات کرد ابوالخیر حمصی رحمه الله تعالی بادیهٔ کعبه را بارها بر قدم توکل قطع کرد توفی بعد العشر و ثلثمایة ابراهیم بن شیبان الکرمانشاهی قزوینی رحمه الله از طبقه رابعه است کنیت وی ابواسحق است شیخ جبل بوده در وقت خویش وی را مقامات بود در ورع و تقوی که خلق از آن عاجز اند از اصحاب ابوعبدالله مغربی و ابراهیم خواص است از علماء منازل پرسیدند که در وی چه گوئی گفت ابراهیم حجة الله علی الفقراء واهل الآداب والمعاملات در سنه سبع وثلاثین وثلثمایة برفته از دنیا وی گفته هر که حرمت مشایخ نگاه ندارد بدعوهای دروغ و گزافهای بفروغ گرفتار شود و بآن فضیحت گردد و هم وی گفته که چون درویش گوید که نعلین من بیار که در وی نگاه نکنی یعنی در صحبت باید که ترا ملک نباشد و هم وی گفته که پدرم را وصیت کرد که علم بیاموز از برای آداب ظاهر و ورع را پیشه گیر از برای آداب باطن و دور باش از آنکه ترا چیزی از خدای تعالی مشغول گرداند که کم افتد که کسی از وی روی بگرداند باز دولت آن یابد که روی بوی آورد ابوزید مرغزی خراسانی رحمه الله شیخ الاسلام گفت قدس الله سره که خواجه ابوزید مرغزی فقیه خراسانی بحج می شد بکرمانشاهی رسید ابراهیم شیبان را آنجا دریافت آن سال حج را بگذاشت صحبت وی را لازم گرفت و عمارت دل خود را و پس از آن سه حج کرد چون خواجه ابوزید از دنیا برفت آن روز باران عظیم بود بیرون نتوانستند برد در خانه دفن کردند اجابت که باز بیرون برند چون خواستند که بیرون برند در گور نبود شیخ الاسلام گفت که آن ولایت نه از فقه یافته بود که از آن پیر و صحبت وی یافته بود ابراهیم بن احمد بن المولد الصوفی الرقی رحمه الله از طبقه رابعه است کنیت وی ابواسحق است از کبار مشایخ رقه است

له عسقلانی بفتح عین مهمله و سکون سین مهمله و فتح قاف و کسر نون ۱۲ عه حمصی بکسر حای مهمله و سکون میم و کسر صاد مهمله یعنی متوفی ۱۲ عه توفی بعد العشرة وثلثمایة یعنی بعد از سی صد و ده هم از هجرت ۱۲ عه ابراهیم بن شیبان کرمانشاهی بفتح شین معجمه و سکون یای مثناة تحتانیه و بای موحده [illegible] قرمیسینی است [illegible]

وفتیان الیشان با ابو عبدالله جلا و ابراهیم قصار رقی صحبت داشته در سنه اثنین و اربعین وثلثمائه برفته برادر وی ابوالحسن علی بن احمد وی را پس از وفات وی بخواب دید گفت مرا وصیتی کن گفت عَلَیْكَ بِالْقِلَّةِ وَالذِّلَّةِ اِلٰی اَنْ تَلْقَا رَبَّكَ وی گفته حَقِیْقَةُ الْفَقْرِ اَنْ لَا یَسْتَغْنِیَ الْعَبْدُ بِشَیْءٍ سِوَی الْحَقِّ سُبْحَانَهٗ تَعَالٰی وهم وے گفته که عجب می آید مرا از کسے که بشناخت که وی را اهیبیت بخداوند تعالی چون زندگانی کند با غیر او وحال آنکه خداے تعالی می گوید که وَاَنِیْبُوْا اِلٰی رَبِّكُمْ وَاَسْلِمُوْا لَهٗ وهم وے گوید که من در ابتداء امر خود قصد زیارت مسلم مغربی کردم چون بمسجد وی در آمدم امامتے کرد و الحمد را چند جا خطا خواند با خود گفتم که رنج من ضایع شد آن شب آنجا بودم روز دیگر بقصد طهارت خواستم تا بکنار فرات روم شیرے در راه خفته بود باز گشتم دیگری بر اثر من می آمد عاجز فرو ماندم بانگ برگرفتم مسلم از صومعه بیرون آمد چون شیران وی را بدیدند تواضع آغاز کردند گوش هر یک را بگرفت وبمالید و گفت ای سگان خداے عزوجل نگفته ام شمارا که با مهمانان من کار مگیرید انگاه مرا گفت یا ابا اسحق شما بر است کردن ظاهر مشغول شده اید تا از خلق می ترسید و ما بر است کردن باطن تا خلق از ما بترسند ابراهیم الجیلی رحمه الله تعالی از زمین گیل بوده پیرے بزرگ وبا شکوه بود این طائفه را وقت صافی داشته شیخ ابوالازهر اصطخری گوید که ابراهیم گیلی بعمر زادهٔ خود مبتلا شد وی را از بے گرفت بوے مشغوف شد چنانکه از بیقرارے در دوستی وے از نزدیک وی برنتوانست خاست وقتے با خود گفت این چیست که من در انم اگر من باین حال بآخرت روم من که باشم پس شب برخاست وغسل کرد و نماز گزارد و بزارید و گفت الهی تو آن آدلی که بودے دل مرا آن حال اول باز ده در ساعت زن را تپ گرفت در روز سیوم برفت ابراهیم وی را دفن کرده و با سر وقت خود شد پاے برهنه و سر برهنه بباد یه در آمد ابراهیم دهستانی رحمه الله تعالی شیخ الاسلام گفت که شیخ محمد قصاب بدامغان مرا گفت آن وقت که درین دیار اهل کلام پدید آمدند من ازان رنجه مے بودم برخاستم د بشیخ ابراهیم دهستانی رفتم که از وے بپرسم یعنے از مذهب وسخن ایشان چون پیش وی رسیدم هنوز با وے ازان چیزے نگفته بودم مرا گفت محمد باز گرد لَا یَعْرِفُهٗ اَحَدٌ غَیْرُهٗ الله را جز الله کسے نه شناسد سخن ذوالنون راست است که اَلْعِلْمُ فِیْ ذَاتِ الله

جهل شیخ الاسلام گفت که او را نتوان شناخت جز با دو سخن او چون او را القرآن و سنت بشناسی او را باو بشناخته باشی یعنے شناخت لتصدیقی و تسلیمی بعقل مجرد او را نتوان شناخت عقل مخلوق است بر ہمچون خودی دلالت کند ہر که در وا ز و با تو سخن گوید بپذیر که او خود گوید و عقل و قیاس خود مپذیر که ایمان سمعی است نه عقلی ابراہیم مرغینانی رحمه الله شیخ الاسلام گفت که وے گفته که انچه گوش در یابد علم است و انچه فهم دریابد حکمتست و انچه باد بشنوی د با و دریابی حیاتست ابراہیم نازوئیه رحمه الله کنیت وی ابو اسحق است از مشائخ نشابور است ابو حفص را دیده بود و با ابو عثمان حیرے صحبت داشته دیرا و ر فتوت شانے است عظیم نام وے ابراہیم بن محمد بن سعید است اما از صورت نیکوئے وی و خوش خواندن وی را نازوئیه لقب کردند مظفر کرمانشاہی قدس الله روحه وی از طبقه رابعه است از کبار مشائخ جبل است و از فقرائے صادق با عبد الله خراز صحبت داشته بود و با بزرگتر از وے نیز در طریقت خود یگانه مشائخ بوده استاد عباس شاعر است شیخ الاسلام قدس سره گفت وے شب را بسه بخش کرده بود یکے نماز کردے و یکے قرآن خواندے و یکی مناجات کردے بر خود میزارید و این بیت میگفتے شعر قَدْ لَسَعَتْ حَیَّةُ الْهَوٰی کَبِدِیْ ؛ فَلَا طَبِیْبَ لَهَا وَلَا رَاقِیْ ؛ غَیْرُ الْحَبِیْبِ الَّذِیْ شَغِفْتُ بِهٖ ؛ فَعِنْدَهٗ رُقْیَتِیْ وَتِرْیَاقِیْ وے گفته اَلْعَارِفُ مَنْ جَعَلَ قَلْبَهٗ لِمَوْلَاهُ وَجَسَدَهٗ لِخَلْقِهٖ وہم وے گفته مَنْ صَحِبَ الْاَحْدَاثَ عَلٰی شَرْطِ السَّلَامَةِ وَالنَّصِیْحَةِ اَدَّاهُ ذٰلِكَ اِلَی الْبَلَاءِ فَکَیْفَ بِمَنْ صَحِبَهُمْ عَلٰی شَرْطِ غَیْرِ السَّلَامَةِ وہم وی گفته باید که نظر تو در دنیا برائے اعتبار باشد و سعی تو در وے بر حد اضطرار و ترک تو

مرآنرا بر سبیل اختیار از وی پرسیدند که فقیر کیست گفت فقیر آنکه با و حاجتش نباشد
شیخ الاسلام گفت از آن با و حاجتش نباشد که حاجتش همه او باشد و بس ابو الحسین
بن بنان رحمه الله از طبقهٔ رابعه است با ابو سعید خراز صحبت داشته و نسبت خود بوی
درست کند در تیه برفته از دنیا ابو عثمان مغربی گوید که ابو علی کاتب گفت که وقتی ابو الحسین بنان
در وجد و رقص بود و ابو سعید خراز برای وی دست میزد ابو الحسین بنان گوید که همه
خلق در بادیه نشسته باشند و من بر کنار نیل و هم وی گفته که بزرگ ندارد قدر دوستان
الله تعالی را مگر بزرگ قدری بنزدیک وی ابو الحسین بن هند الفارسی رحمه الله
از طبقهٔ رابعه است نام وی علی بن هند القرشی است از کبار مشایخ فارس است و با علماء
ایشان صحبت داشته با ابو جعفر حداد و بزرگتر از وی چون عمرو بن عثمان و جنید و طبقهٔ ایشان
وی گفته هر که را خدای تعالی بر بساط قرب خود جای دهد وی را راضی و خوشنود دارد
بهر چه بر وی گذراند زیرا که بر بساط قرب بی رضائی و ناخوشنودی نباشد و هم وی
گفته حسن خلق با الله تعالی ترک شکایت است در امرها و فرمانهای وی آنکه طیب
نفس بآن قیام نمائی و با خلق نیکوکاری و بردباری و هم وی گفته اِجْهَدْ اَنْ
لَا تُفَارِقَ بَابَ سَیِّدِکَ بِحَالٍ فَاِنَّهُ مَلْجَاءُ الْکُلِّ فَمَنْ فَارَقَ تِلْکَ السُّدَّةَ
لَا یَرٰی بَعْدَهَا قَرَارًا وَ لَا مَقَامًا وَ قَالَ کُنْتُ مِنْ کُرْبَتِیْ اَفِرُّ اِلَیْهِمْ فَهُمْ
کُرْبَتِیْ فَاَیْنَ الْمَفَرُّ شیخ ابو عبد الله خفیف گفته که شیخ ابو الحسین هند با جمعی در شیراز
در دعوتی بود و من در سفر بودم گفته بود که نصیب ابو عبد الله نگاه دارید جماعت عذر می
گفته بودند دیگر باره گفته بود البته نصیب وی نگاه دارید بگذاشتند اتفاقاً من رسیدم
در آمدم و سلام کردم ابو الحسین هند برخاست و جامه در زیر بغل گرفت و گفت مَعْشَرُ
قُلُوْبِ الْمُؤْمِنِیْنَ لَا تُکَذِّبُ جالس من گفتم هیچ خوردنی دارید که من گرسنه ام الخ

گذاشته بودند آوردند ابوالادیان رحمه الله کنیت وی ابوالحسن است و نام وی
علی ویرا ازان ابوالادیان گفتند که در همه دینها مناظره کردی و مخالفان را بشکستی وی
بصری است در ایام جنید بوده و با ابوسعید خراز صحبت داشته عالم بوده و صاحب لسان
ویرا غلامی بود احمد نام وے گفته که روزی میان ابوالادیان و میان مجوسی سخن می گذشت
ابوالادیان گفت که آتش باذن الله تعالی کار می کند و مجوسی گفت نه چنین است که بطبع خود
کار می کند و اگر چنانچه بمن نمائی که آتش بفرمان خدای تعالی کار می کند بدین تو درآیم اتفاق
کردند که آتش برافروزند ابوالادیان درمیان آتش رود هیزم جمع کردند و آتش عظیم
برافروختند و مردم بسیار حاضر آمدند چون هیزم تمام بسوخت اخگرها بروی
زمین پهن کردند ابوالادیان سجاده انداخته بود و نماز می کرد چون سلام باز داد برخاست
و بر بالای اخگرها رفت چون بآخر رسید روی بمجوسی کرد و گفت این کفایت است یا
نوبتی دیگر درآیم چون این سخن بگفت روی درهم کشید مجوسی مسلمان شد احمد گوید چون شب
درآمد ویرا پای مالیدم در زیر انگشت پای وی آبله دیدم مقدار سیبی گفتم ای شیخ
این چیست گفت چون بر سر آتش می شدم غائب بودم چون بآخر آتش رسیدم حاضر
گشتم و آن سخن بگفتم و اگر این حضور در میانهٔ آتش بودی بسوختی شیخ الاسلام گفت که هرگاه که
وی بحج رفتی از خانهٔ خود لبیک زدی و از انجا احرام گرفتی وقتی از حج باز آمد و زود لبیک
زدن گرفت گفتند بی روئی مکن اکنون باز آمدی باز لبیک میزنی گفت این بار نه لبیک
حج میزنم که لبیک اورا می زنم یکهفته برنیامد که از دنیا برفت ابوجعفر محمد بن علی النسوی
المعروف بمحمد علیان رحمه الله از طبقهٔ رابعه است از کبار مشایخ نسا بوده از اجلهٔ
اصحاب ابوعثمان حیری محفوظ گوید که وی امام اهل معارف است وی از نسا قاصد
بابوعثمان آمدی بپرسیدن مسائل از وی و در راه آب و نان نخوردی و خواب نکردی
و بر طهارت رفتی و چون طهارت بشکستی نه رفتی تا طهارت نکردی شیخ الاسلام گفت اگر بابوعثمان
رفتی روا بودی طعام خوردن و بی طهارت رفتن لما او نه با بوعثمان می رفت مقصود
وی چیز دیگر بود وی گفته هر که باختیار و خواست خود اظهار کرامت می کند وی مدعی است
و هر که بی خواست وی بر وی کرامتی ظاهر می شود وی ولی است و هم وی گفته چون
دوست نداری کسی را هرگز از بر و احسان وی یکطرفة العین خالی نیستی و چون دعوی

محبت کسی کنی که بیک طرفة العین در مقام موافقت وی نباشی و هم وی گفته هر که با غیر الله تعالی
آرام گیرد الله تعالی ویرا فرو گذارد و هر که با الله تعالی آرام گیرد طریق آرام با دیگران
را با وی بسپرد ابو سعید الاعرابی رحمه الله از طبقهٔ خامسه است نام وی
احمد بن محمد است بصری الاصل است بمکه ساکن شده بود عالم بوده و فقیه و وی را
برای این طایفه تصنیفها بسیار است با جنید صحبت داشته و با عمرو بن عثمان و ابو الحسین
نوری و حسن مسوحی و ابو جعفر حفار و ابو الفتح حمال قریب است بطبقهٔ چهارم در سنهٔ
اربعین او احدی و اربعین و ثلثمائة برفته از دنیا در وقت خود شیخ حرم بود شیخ الاسلام
گفت که ویرا جزویست در نکتهای توحید سخت نیکو در آنجا گفته لَا يَكُوْنُ قُرْبٌ
اِلَّا وَثَمَّةَ مَسَافَةٌ نزدیکی نگویند تا مسافت نبود شیخ الاسلام گفت در قرب
دوگانگی است که یکی بدیگری نزدیک بود پس چون نیک بنگری قرب بعد باشد
تصوف یگانگی است وی گفته اَلتَّصَوُّفُ كُلُّهُ تَرْكُ الْفُضُوْلِ وَالْمَعْرِفَةُ
كُلُّهَا الْاِعْتِرَافُ بِالْجَهْلِ و هم وی گفته لَا يَكُوْنُ الشَّوْقُ اِلَّا اِلٰى غَائِبٍ
شیخ الاسلام گفت که داود طائی را گفتند که تو مشتاقی گفت من نه در دورم غائب
مشتاق بود دوست من حاضر است و هم ابن الاعرابی گفته است که الله تعالی
بعضی از اخلاق دوستان خود بدشمنان داده تا با آن بر دوستان تعطف می کنند و
بآن سبب دوستان وی می آسایند ابو عمرو الزجاجی رحمه الله از طبقهٔ خامسه است
نام وی محمد بن ابراهیم است و گفته اند که نام وی براهیم است و گفته اند نشابوری الاصل است صحبت
داشته است با ابو عثمان حیری و جنید و رویم و خواص گویند که چهل سال در مکه مجاور بوده در
حرم بول نکرده و موی نه انداخته تعظیم حرم را و نزدیک شصت حج گزارده بود با
ابو عمرو جنید گویند که بمکه بود و مشایخ وقت چون کتانی و ابو الحسین مزین کبیر
وصغیر و غیر ایشان از مشایخ حلقه می زدند و صدر همه ابو عمرو زجاجی بود و چون سخن

رفتی وی حکم کردی و بوی حوالت کردندی پیوسته گفتی که من سی سال خلاجای جنید بدست خود پاک کرده ام و بآن مخرمی کرد در سنه ثمان واربعین وثلثمایه برفته از دنیا و وی گفته لان ینتقص من البشریة شیء احب الی من ان امشی علی الماء یعنی اگر از وجود بشریت من چیزی کم شود دوست تر از ان دارم که بر آب بروم وهم وی گفته که مادر من بمرد از وی پنجاه دینار بمن میراث رسید بقصد حج بیرون آمدم چون ببابل رسیدم مرا شخصی پیش آمد و گفت با خود چه داری با خود گفتم هیچ از راستی بهتر نیست گفتم پنجاه دینار گفت بمن ده همیان را بوی دادم آن را بشمرد همچنان یافت که گفته بودم گفت بستان که راستی تو مرا بگرفت پس از مرکب خود فرود آمد که سوار شو گفتم نمی خواهم گفت چاره نیست والحاح بسیار کرد سوار شدم گفت من هم بر اثر تو می رسم سال آینده بمن رسید در مکه و با من می بود تا از دنیا برفت گویند که در موسم حج عجمی پیش وی آمد که برات بمن ده که حج گزاردم و یاران تو مرا بتو نشان دادند که برات حج از تو بستانم شیخ سلامتی صدر و سادگی ویرا دید و دانست که یاران وی مزاح کرده اند بملتزم اشارت کرد و گفت آنجا رو و بگوی یارب اعطنی البراءة ساعتی بر نیامد که آن عجمی باز گشت و بدست وی کاغذی و بخط سبز بران نوشته که بسم الله الرحمن الرحیم هذه براءة فلان بن فلان من النار ابراهیم ابن یوسف بن محمد الزجاجی رحمه الله کنیت وی ابواسحق است والد ابو عمر زجاجی است و ویرا در تاریخ مشایخ آورده از کبار اصحاب ابو حفص است و در طریق ملامت و خلاف نفس صاحب مذهب است از وی حکایت کنند که گفته است فی خلاف النفس علی دوام الاوقات برکة وقد ساعدت نفسی مرة فی خطوة فما امسکتنی تدارکها الی سنین جعفر بن محمد بن نصیر الخلدی الخواص قدس الله سره از طبقه خامسه است کنیت وی ابو محمد است بغدادی است و خلد محلتی

است از بغداد و وی حصیر باف بود شاگرد جنید و ابراهیم خواص است و با نوری و رویم و
سمنون و جریری صحبت داشته بود و با غیر ایشان از مشایخ وقت و عالم بوده بعلوم این
طائفه و صاحب جمع کتب و تواریخ و حکایات و سیر مشایخ بوده وی گفته که دویست
دیوان دارم از مشایخ و نزد هزار پیر شناسیم ازین طائفه وی گفته که عجائب عراق
سه چیز است شطح شبلی و نکته مرتعش و حکایت من وی پیر شیخ ابو العباس نهاوندیست
ببغداد برفته در سنهٔ ثمان و اربعین و ثلثمائة و قبر وی بشونیزیه است نزدیک قبر سری سقطی
و جنید شیخ الاسلام گفت قدس سره که من یک تن دیده ام که ویرا دیده بود و از وی
حدیث داشت قاضی ابو منصور هروی ویرا ببغداد دیده بود وی گفته که الفتوة
احتقار النفس و تعظیم حرمة المسلمین و هم وی گفته کن شریف الهمة
فان الهمم تبلغ بالرجل لا المجاهدات و هم وی گفته که
در بیت المقدس بودم دیدم که مردی همه روز خود را در عبای پیچیده بود ناگاه
برخاست و روی خود را با آسمان کرد و گفت کدام را دوستر میداری آنکه دو عبا و
پالوده دهی یا آنکه این قندیلهای ترا در هم شکنم پس بجای خود بازگشت و بخفت من
با خود گفتم یا این مرد دیوانه ایست یا از اولیاء الله است در میان آنکه من در فکر
کار وی بودم دیدم که شخصی در آمد و با وی زنبیلی بزرگ و بر است و چپ می نگریست
تا ویرا دیده آمد و بر بالای سر وی بنشست و گفت برخیز پس از زنبیل دو عبا
و پالوده بیرون کرد آن فقیر بنشست و بخورد چندانکه خواست پس گفت این باقی را
بفرزندان خود بر آن شخص برخاست و برفت من در عقب وی برفتم و گفتم بخدا بر تو که این
مرد را می شناسی گفت نی من هرگز ویرا ندیده بودم غیر از امروز چند روز بود که فرزندان
من از من دو عبا و پالوده خواسته بودند و من مردی فقیرم حوالی می کنم گفتم که هرگاه که
خدای تعالی فتوحی رساند بکنم امروز بکدینار کسب کردم و حوائج آنچه گفته بودم خریدم
و بخانه آوردم خواب بر من غلبه کرد و بخفتم هاتفی آواز داد که برخیز آنچه پخته بمسجد برو پیش
آن مرد که خود را در عبا پیچیده نه که ما این را برای وی ساخته ایم آنچه از وی بماند
بفرزندان خود آر از خواب در آمدم فرزندان آنرا پیش آوردند تا بخوریم همه بپختیم و اینجا
آوردم چنانکه دیدی شیخ الاسلام گفت که از جعفر خلدی پرسیدند که عارفان کیانند

گفت هُمْ مَا هُمْ وَلَوْ كَانُوا هُمْ لَمَا كَانُوا هُمْ ایشان نه ایشانند اگر ایشان
ایشانند نه ایشانند شیخ الاسلام گفت که معنز با من گفت که صوفی نبود اگر بود صوفی نبود
وآن چنانست که وے گفت وآن بطاقت وے بود ندانم که وے از که شنیده بود
شیخ الاسلام گفت که سبحان اللہ شگفت ترازین که دید در جهان نیست ور هست نهان
شخص در پیرهن روان وی گویند که او نه آن کالبد در دل کم و دل در جان وجان دران کم
زنده بانست جاودان **ابو الحسن الصوفی القوشنجی** رحمه الله از طبقه خامسه
است نام وی علی بن احمد بن سهل از یگانگان وجوانمران خراسان بود ابو عثمان حیرے
را دیده بود و در عراق با ابو العباس عطا وجریرے صحبت داشته بود و در شام با طاهر
مقدسی وابو عمرو دمشقی صحبت داشته با شبلی در مسائل سخن گفته بود وَهُوَ مِنْ اَعْلَمِ
مَشَايِخِ وَقْتِهٖ بِعُلُوْمِ التَّوْحِيْدِ وَعُلُوْمِ الْمُعَامَلَاتِ وَاَحْسَنِهِمْ
طَرِيْقَةً فِي الْفُتُوَّةِ وَالتَّجْرِيْدِ وَكَانَ خُلُقًا دَيِّنًا مُتَعَهِّدًا لِلْفُقَرَاءِ
مَاتَ سَنَةَ ثَمَانٍ وَاَرْبَعِيْنَ وَثَلٰثِمِائَةٍ از بوشنگ بوده و نیشابور نشسته وطریقت
صوفیان نیکو دانسته وسفرهای نیکو کرده دلیست که عهد کرده بود که هرگاه مرا احتلام
افتد چیزے بدهم بدرویش که آن از خلل افتد در لقمه یا اندیشه نه راست وقتی در بادیه بودم
ویرا احتلام افتاد تنها بود ازار پاے بیرون کرد و بر مغیلان انداخت تا هر که
برسد بردار د وفا کردن عهد را ویرا پرسیدند که تصوف چیست گفت اِسْمٌ وَلَا
حَقِيْقَةَ وَقَدْ كَانَ قَبْلَ ذٰلِكَ حَقِيْقَةً وَلَا اِسْمَ ابو عثمان مغربی گوید که از
وے پرسیدند که ظریف کیست گفت اَلْخَفِيْفُ فِيْ ذَاتِهٖ وَاَخْلَاقِهٖ وَاَفْعَالِهٖ
وَشَمَائِلِهٖ مِنْ غَيْرِ تَكَلُّفٍ ابو بکر رازے گوید که شنیدم که ابو الحسن قوشنجی می گفت که

یعنی مشائخ
وقت خود بود بعلوم
توحید و بعلوم معاملت
با خلق و با حق و از
احسن مشائخ بوده
در طریق جوانمردی
و تجرید از اشتغال
صوری و مصاحب
خلق و [؟] بین و
متعهد فقرا بوده و در
سال سی صد و
چهل و هشتم هجری ۱۲

مردم سه گروه اند اولیا که باطن ایشان بهتر است از ظاهر ایشان و علماء که ظاهر و باطن ایشان برابر است وجهال که ظاهر ایشان بهتر است از باطن ایشان خود انصاف نمید هند و از دیگران انصاف میطلبند هم وی گفته لیس فی الدنیا شی اسمج من محب یسبب غرض **بندار بن الحسین بن محمد بن المهلب الشیرازی رحمه الله** از طبقه خامسه است کنیت وی ابوالحسین است از اهل سنت است بارزجان بوده و تربتش آنجاست و عالم بوده باصول وی را در علوم حقائق زبانی است نیکو شاگرد شبلی است و با جعفر حذا صحبت داشته و شبلی قدر وی بزرگ میداشت استاد ابوعبدالله خفیف است و میان ایشان مفاوضات بسیار است در مسائل در سنه ثلاث و خمسین و ثلثمائه برفته از دنیا در ان سال که شیخ ابوعلی کاتب برفته از دنیا و شیخ ابوعلی ذرعمه طبری وی را غسل کرده وی گفته نه آنرا دلیست که از یار خود پرسی که از کجا میرسی و در چه کاری از وی پرسیدند که تصوف چیست گفت وفا بعهد شیخ الاسلام گفت وفا بعهد آنست که هرچه بردل گذشت که برای او بکنی آنرا بکنی وقتے عیارے با صوفی گفت فرق میان ما و شما آنست که هرچه ما بگوئیم بکنیم و شمارا هرچه بردل گذرد بکنید شیخ الاسلام گفت که مشائخ گفته اند که پیشین خاطر که بردل گذرد از حق بود شیخ ابوالحسین جهضم همدانی گوید که بندار را رجانے گفت الله تعالی از معرفت چیزے به بنده دهد از بندگان خود و آن بنده بموجب آن معاملات نکند الله تعالی آنرا از وے باز ستاند و بوے گزارد و حجت را تا فردا با وے بآن حساب کند اما زیادتی بازگیرد و در زیادت در بندد و شیخ الاسلام گفت هرکه نه در زیادتست در نقصانست و این صعب است این قوم را وهم بندار گفته من لم یترک الکل رسماً فی جنب الحق لا یحصل له الکل حقیقة وهو الحق سبحانه **ابو عمرو بن نجید قدس سره** از طبقه خامسه است نام وے اسمعیل بن نجید احمد السلمی است جد ابو عبد الرحمن السلمی از جانب مادر وے از کبار اصحاب ابو عثمان حیریست و آخرین کسے از ایشان که برفته از دنیا اوست توفی سنه ست او خمس و ستین و ثلثمایه جنید را دیده بود و از کبار مشائخ وقت خود بود و ویرا طریقے خاص بود

از ملبسین حال دنگاه داشت وقت وحدیث فراوان داشت وثقه بود روزی ابو عثمان
از برای خرچ بعضی از ثغور مسلمان چیزی طلبید هیچکس چیزی نداد ابو عثمان تنگدل شد چنانکه
در مجلس بگریست چون شب در آمد ابو عمرو بعد از نماز خفتن کیسهٔ دو هزار درم در آنجا بپیش
ابو عثمان آورد و گفت این وجه را در آنچه خواستید صرف کنید ابو عثمان خرم شد و ویرا
دعاے خیر کرد چون بامداد شد ابو عثمان بمجلس نشست گفت ای مردمان ما با بو عمرو بسیار
امیدوار شدیم که دوشینه دو هزار درم بجهت ثغر مسلمانان آورد جَزَاهُ اللّٰهُ خَيْرًا
ابو عمرو از میان مردم برخاست و برسر جمع گفت آن از مال مادر من بود و وے بآن راضی
نیست آنرا بمن باز دہید تا بوے باز دہم ابو عثمان بفرمود تا آن کیسه را آوردند و بوے
دادند چون شب در آمد باز آنرا پیش ابو عثمان برد و گفت چه شود که این وجه را چنان
صرف کنید که غیر ما کسی نداند ابو عثمان بگریست و وی را تحسین کرد و فرمود چنین کنم وی
گفته رُبَّ سَكُوتٍ اَبْلَغُ مِنْ كَلَامٍ وہم وے گفته مَنْ كَرُمَتْ عَلَيْهِ نَفْسُهُ هَانَ
عَلَيْهِ دِيْنُهُ وہم وی گفته تَرْبِيَةُ الْاِحْسَانِ خَيْرٌ مِنَ الْاِحْسَانِ وازوے
پرسیدند که آن چیست که بنده را از آن چاره نیست گفت مُلَازَمَةُ الْعُبُودِيَّةِ عَلَى السُّنَّةِ وَدَوَامُ
الْمُرَاقَبَةِ وہم وی گفته لَا اُنْسَ بِغَيْرِ اللّٰهِ تَعَالٰى وَحْشَةٌ **عبد الله بن محمد بن عبد الرحمن
الرازی الشعرانی** رحمه الله از طبقهٔ خامسه است کنیت وی ابو محمد است باصل از رے
بوده ونیشاپور بزرگ شده با جنید و با بو عثمان و محمد بن الفضل و رویم و سمنون و ابو علی جرجانی
محمد حامد وغیر ایشان از مشایخ قوم صحبت داشته و از کبار اصحاب ابو عثمان بود و ابو عثمان او را
بزرگ میداشت ویرا ریاضات عجب است عالم بوده بعلوم این طائفه وحدیث داشت
وثقه بود و در سنه ثلاث وخمسین وثلثمائه برفته از دنیا وی گفته که عارف نپرستد الله تعالی
را بر موافقت خلق که وے کار کننده بود بموافقت خالق وہم وے گفته که معرفت حجاب

له قوله رب یعنی بسا خاموشی که تاثیر او رساتر است از سخن ۱۲ ع

له قوله من کرمت الخ یعنی کسی که نفس وی بر وی گرامی بود و قدر او در دین وی خوار و ذلیل ۱۲

له قوله الاحسان الخ یعنی تربیت و احسان کردن بر احسان کردن بهتر است از احسان

له قوله ملازمة الخ یعنی لازم گرفتن بندگی بطریق سنت و دوام پاس داشتن دل ۱۲

را بدرز میان بنده وا لله تعالی وهم وی گفته که شکایت و تنگدلی از اندکے معرفت
نائد

ابو الحسین السیروانی قدس الله تعالی سره

نام وی علی بن محمد السیروانی
است استاد ابو الحسین سیروانی صغیر است او سیروان مغرب است بزرگ بوده و بدمیاط
نشستی شیخ ابو سعید مالینی آورده در اربعین مشایخ خود که ابو الحسین سیروانی کبیر گوید که سهل
عبدالله تستری گوید کُلُّ مَنْ لَمْ یَكُنْ لِحَرَكَتِهِ وَسُكُوْنِهِ إِمَامٌ يُقْتَدٰى بِهٖ فِیْ ظَاهِرِهٖ
ثُمَّ نَرْجِعُ إِلٰى بَاطِنِهٖ قَطَعَ بِهٖ وهم وے گوید اَلرِّضَاءُ فَوْقَ الْمُوَافَقَةِ مَعَ مَا
یَبْلُوْ وَمِنَ الْغَیْبِ وهم وی گفته از خواص طلب وصیت کردم خواص گفت اِلْزَمِ
الْفُقَرَاءَ فَاِنَّ الْخَیْرَ فِیْهِمْ

ابو الحسین القرافی رحمه الله تعالی

نام وے
علی بن عثمان بن نصیر القرافی است و قرافه دهی است بمصر و گویند که وی بدمیاط شاگرد
ابو الخیر تینانی و ابو الحسن الصایغ الدینوری است صد و ده سال عمر وی بوده در سنة
ثمانین و ثلثمائة برفته از دنیا شیخ الاسلام گفت قرافی یگانه دنیا و بی نظیر بود در وقت
خویش و نیز حادّ النظر و حاضر الوقت بود با عام سنّی بود و با خاص عارف و در خود موحد بود
و در نشان خود گم شیخ الاسلام گفت ده تن با آخر عمر از مشایخ متاخرین اختیار کرده بود شیخ
ابو الخیر تینانی و قرافی و حصری و علی بندار صیرفی و نصر آبادی و سیروانی و صغیر و نهاوندی
و قصاب و خرقانی و طاقی و می گفت اینها جدا اند وقتی قرافی در کشتی احتساب کرد دست
و پای او ببستند و در آب انداختند چون وقت نماز شد ویرا در صف اول دیدند جامه
تر نا شده شیخ الاسلام گفت که زنده او را کسے نکشد که وے بروح دیگر زنده است
شیخ الاسلام گفت که سید السادات قرافی گوید که چون ترا چیزی دهند بخلاف
شریعت واجب بود که نهان داری

ابو سلیمان نیلی رحمه الله تعالی

شیخ الاسلام گفت که
ابو سلیمان نیلی بقرافی آمد و بوسه بر سر قرافی داد ابو سلیمان سخت خلق جامه بود قرافی بوی نگریست

وگفت یا ابا سلیمان ترا سخت خلق جامه می بینم اما در میان دو ابروی تو حکومت همی بینم
وخشت زیر سر می نهی اما حاکمی در آن میان و بعد از آن ویرا پس از صوفی گری بمغرب حاکم
کردند ابو بکر دقی بقرافی آمد ویرا گفت یا ابا بکر اکنون می گویند که مجرد تر جهان تویی من ترا
در میان دو گهواره می بینم پس از آن چندان بر نیامد زنی خواست ویرا دو فرزند آمد در میان
دو گهواره نشسته بود و سخن قرافی را یاد می کرد قرافی را در فراست عجائب بسیار است و کرامات
ایشان بزرگ است **ابو سلیمان خواص مغربی رحمه الله** از ین طائفه است از مشایخ
مغرب است که وقتی در گزستان می شد بر خری نشسته مگس خر را بگزید خر بجست و پای
وی در درخت گز آمد و افگار شد چوبی بر سر خر زد خر روی باز پس کرد و بزبان فصیح گفت
که بر دماغ خود می زنی وَهُوَ مِنْ اَقْرَانِ اَبِی الْخَیْرِ مَاتَ بِدَمِشْقَ **ابو القاسم
نصر آبادی قدس الله سره** از طبقه خامسه است نام وی ابراهیم بن محمد بن محمود است
مولد و مقام وی نشاپور بوده است شیخ اهل اشارت و حقایق و لسان تصوف بود در زمان
خود عالم بوده بانواع علوم از حفظ سنن و علم تواریخ و مختص بعلوم حقایق شاگرد ابراهیم
شیبانی است شبلی و واسطی را دیده بود و با ابو علی رودباری و مرتعش
وابو بکر طاهر ابهری و غیر ایشان صحبت داشته آخر عمر بمکه رفت ابو عثمان مغربی پذیره
وی آمد و بطیبتی با وی گفت مکه چه جای تست وی گفت بلکه مکه چه جای تست
جای من است بسی بر نیامد که سببی افتاد که ابو عثمان بنشاپور آمد و آنجا برفت و نصر آبادی
بمکه مجاور شده همانجا برفت در سنه اثنین وسبعین وثلثمائه شیخ الاسلام گفت که اسمعیل
پسر نصر آبادی گفت مرا که وی گفت اِذَا بَدَا لَکَ شَیْءٌ مِنْ بَوَادِی الْحَقِّ فَلَا تَلْتَفِتْ
بِهَا اِلٰی جَنَّةٍ وَلَا اِلٰی نَارٍ وَلَا تُخْطِرْهُمَا بِبَالِکَ وَاِذَا رَجَعْتَ عَنْ ذٰلِکَ
الْحَالِ فَعَظِّمْ مَا عَظَّمَهُ اللّٰهُ تَعَالٰی وهم وی گفته اَلرَّاغِبُ فِی الْعَطَاءِ لَا مِقْدَارَ

له یعنی کسی که رغبت وی بعطا بود ... و کسی که رغبت وی به منزله عطا ... ۱۲
آن با جنان که بعض ملاحده کنند ۱۲
بحماقت نظم کرده است از بهشت و دوزخ ...
مکن و چون ازین حال باز آمدی تعظیم کن ...
بحماقت یعنی خود را بآن ده و التفات به بهشت و دوزخ ...
له یعنی ... ۱۲
له ... در دمشق ۱۲
وهو من اقران ابی الخیر یعنی ...
له یعنی قاضی ...

لهٗ وَالرَّاغِبُ فِي الْمُعْطِي عَزِيزٌ **ابوبکر رازی بجلی رحمة الله علیه** نام وی
محمد بن عبدالله رازی است به نشابور بوده از کبار مشایخ خراسان است مرزوق بود
از لقای مشایخ استاد ابوعبدالرحمن سلمی است و سلمی تاریخ خود بتاریخ وی کرده شاگرد
ابوبکر بیکند نیست شیخ الاسلام گفت وی را وقتی عظیم بود و قبول بسیار در نشابور در کودکی
مبتلا شد و وی را بوی متهم کردند و مهجور ساختند آخر معلوم کردند بخلاف آن بود بار دیگر وی را
قبول پدید آمد روزی در جامع نشسته بود شیخ علی بندار صیرفی با وی گفت اَیُّهَا
الشَّیْخُ این چه بود که واقع شد و آن از کجا افتاد ترا گفت ای پیر اگر عزم ابراهیم و صدق و یقین
موسیٰ و عصمت عیسیٰ و همت و صبر احمد مرسلی صَلَوٰتُ اللهِ عَلَیْهِمْ اَجْمَعِیْنَ کسی را بود
و نگاهداشت وی نبود چون باد فتنه جهد همه را باد برد و مرد در میان آن بود شیخ الاسلام
گفته که کسی ابوبکر رازی را گفت که در سماع چه گوئی گفت بس فتنه آمیز است و طرب انگیز
خویشتن را از فتنه گوشه میدار گفت نه مشایخ آن کرده اند گفت دست پدر آن وقت که
وقت تو چون وقت ایشان شود تو همچنان کن **ابوبکر فالیزبان رحمة الله علیه** از بخارا است
بزرگ بوده جنید را دیده بود و عمر وی دراز کشید شیخ الاسلام گفت که شیخ عمو با من گفت
که در سنه سبعین و ثلثمائة ببخارا شدم بزیارت ابوبکر فالیزبان وی را طلب کردم خانه بود
یک در داشت وی در آنجا بود پیش وی درآمدم و سلام کردم مرا بنشاند و سفره آورد
نان بود جز و نمک من گرسنه از طعام بودم دست دراز کردم و می خوردم در میان
خوردن بوی نگاه کردم وی میگریست من دست باز کشیدم مرا گفت بخور که من از شادی
می گویم که ابوالقاسم جنید مرا گفت زود زود بود که این سخنان چنان شود که در کوهی دو
حجره بود در یکی از آن دو حجره این سخنان بود و در آن دیگر نبود و آن کس را اگر ایشان کند که از آن
حجره باین حجره آید و از این سخنان شنود اکنون از هرات کسی به بخارا می آید بطلب این کار هنوز
این کار نیست **ابوالحسین الحصری رحمه الله** از طبقهٔ خامسه است نام وی علی محمد بن ابراهیم
است اصل وی از بصره بوده ببغداد نشسته شیخ عراق است شیخ سلمی گوید که کس ندیدم
از مشایخ تمام حال تر از وی و نیکو زبان تر و بزرگ سخن تر از وی لسان الوقت بود و یگانه
مشایخ بعلم توحید مخصوص بود و کس در توحید و تفرید چون وی نگفتی حنبلی مذهب بود شیخ الاسلام
گفت که وی شاگرد شبلی است و شبلی را جز وی شاگردی نبوده سخن شنوان بسیار بوده اند

که سخن شنیده اند از وی اما این حدیث جدا است یعنی میراث شبلی وی گرفته بود و حصری را استاد خبر شبلی بوده و شبلی در کار وی دور فرا بوده وی را گفتی اَنْتَ دِیْوَانَةٌ مِثْلِیْ بَیْنِیْ وَبَیْنَكَ یَالَمْعُ اَذَنِیْ حصری و ابو عبد الله خفیف همتائی یکدیگر بودند ابن خفیف بآلت تر بود و حصری بباطن تر شیخ الاسلام گفت که شیخ عمو حصری را ندیده بود وی گفته که من حصری را ندیده ام در سنه احدی وسبعین وثلثمائة بمکه شدم گفتم چون باز گردم بزیارت حصری و ابو عبد الله خفیف شدم همان سال خبر بمکه رسید که حصری ببغداد و ابو عبد الله بشیراز برفت تُوُفِّیَ الْحُصْرِیُّ رَحِمَهُ اللّٰهُ یَوْمَ الْجُمُعَةِ مِنْ شَهْرِ ذِی الْحِجَّةِ سَنَةَ اِحْدٰی وَسَبْعِیْنَ وَثَلٰثِمِائَةٍ وی گفته اَلصُّوْفِیُّ لَا یَنْزَعِجُ فِیْ اِنْزِعَاجِهٖ وَلَا یَقِرُّ فِیْ اِقْرَارِهٖ وهم وی گفته اَلصُّوْفِیُّ الَّذِیْ لَا یُوْجَدُ بَعْدَ عَدَمِهٖ وَلَا یُعْدَمُ بَعْدَ وُجُوْدِهٖ وهم وی گفته سحرگاهی مناجات کردم وگفتم الٰهی از من راضی هستی که من از تو راضیم ندا آمد که ای کذاب اگر تو از ما راضی بودی رضای ما طلب نکردی وی را گفتند ما را وصیتی کن گفت عَلَیْكُمْ فِیْ اَوَّلِ الْاَمْرِ بِالْاِنْفِرَادِ ثُمَّ تَنْزِعُوْنَ الْمَشَایِخَ فِی الْمَعَارِفِ ثُمَّ تَقِفُوْنَ عَلَی التَّفْرِیْدِ بِاِسْقَاطِ الْحَدَثَانِ وهم وی گفته که از اوقات و انفاس بر من تنگ شود از هیچ چیز طلب راحت و خوشی نمی کنم مگر از فرا یاد آوردن انفاسی که پیش از این بر من گذشته است در وقت صفاء انس و مودت بی آمیزش کدورتها و این بیت خوانده است ؎ اِنَّ دَهْرًا یُلِفُّ شَمْلِیْ بِسَلْمٰی ٭ لَزَمَانٌ یَهُمُّ بِالْاِحْسَانِ

ابو الحسین بن سمعون رحمة الله علیه

نام وے محمد بن احمد بن اسمٰعیل ابن سمعون ست و کَانَ یُلَقَّبُ بِالنَّاطِقِ بِالْحِکْمَةِ
از مشائخ بغداد بوده او را زبانے است نیکو درین علم مذکرے کردی شیخ ابوبکر اصفهانی
خادم شبلی گوید که روز جمعه در مسجد جامع پیش شبلی نشسته بودم ابوالحسین بن سمعون کودک
بود در آمد کلاہے در غایت تکلف بر سر نهاده بر ما بگذشت و سلام نکرد شبلی از پس پشت وی
نظر کرد و گفت یا ابابکر میدانی که خدائے تعالیٰ را چه ذخیره هاست درین کودک یکے ازین
طائفه گوید که در مجلس ابن سمعون بودم و یکے ازین طائفه در پای منبر وی نشسته بود ناگاه
خوابش در ربود ابن سمعون از سخن باز ایستاد چندانکه بیدار شد ابن سمعون باوی گفت که
رسول را صلی اللہ علیه وسلم بخواب دیدی گفت آری گفت من هم ازین سبب از سخن باز ایستادم
تا خواب را بر تو نشورانم و از انچه دران بودی بریده نشوی وی را گفتند که مردم را بزهد و
ترک دنیا میخوانی و خود بهترین جامها می پوشی و خوشترین طعامها میخوری چونست این گفت
که وقتی که حال تو با اللہ تعالیٰ چنان باشد که می باید نرمی جامه و خوشی طعام زیان نمے دارد
شیخ الاسلام گفت که من با ابوالحسین ابن سمعون نه نیکم که استاد من حصری را میرنجانید
و هر که استاد ترا رنجه دارد و تو از وے رنجه نباشی سگ به از تو بود شیخ الاسلام گفت که ابن سمعون
صاحب کلام بوده و حصری صاحب درد ابن سمعون گفته هر سخنے که از ذکر خالی است لغو است
و هر خاموشی که از فکرت خالی است سهو است و هر نظر که از عبرت خالی است لهو است تُوُفِّیَ
اِبْنُ سَمْعُوْنَ فِیْ سَنَةِ سِتٍّ اَوْ سَبْعٍ وَثَمَانِیْنَ وَثَلٰثَمِائَةٍ وی را چون وفات
کرد در سرائے وی دفن کردند و بعد از سی و نه سال خواستند که بگورستان نقل کنند کفن
وی همچنان تازه و نو بود و اثر فرسودگی بران نبود ابونصر خباز و ابوالحسن سوهان آژن
رحمهما اللہ شیخ الاسلام گفت از مشائخ گازرگاه دو تن قدیم ترند یکے شیخ ابونصر خباز
مردے بزرگ بود قومے از شاگردان وی بحج میرفتند بزیارت حصری شدند حصری از ایشان
خواست که چیزے خوانید اگر توانید یکے از ایشان آواز بر آورد حصرے بیقرار گشت در
سماع گفت امسال شمارا بار نیست باز گردید و گفت نه شما شاگردان ابونصر خباز ید بدان کوه
هری گفتند آرے گفت بید ستورے از پیش وے بیرون آمده اید باز گردید و نزدیک
وے شوید هر که بازگشت بسلامت افتاد و هر که برفت بسموم بسوخت و بعرفات نرسید
و دیگرے از مشائخ گازرگاه شیخ ابوالحسن سوهان آژن بود که در مسجد جامع ما نشستی

شیخ الاسلام گفت کہ شاگرد وے با من گفت کہ پیر یاسین شب رمضان سجدہ کرد وے
و تا صبح میزارید وے و میگفتی خداوندا آن روزہ کہ داشتم براے تو و آن حج و نماز کہ
کردم و آن قرآن کہ خواندم از ہمہ توبہ می کنم مرا رایگان بیامرز و فرا پذیر **شیخ احمد**
حرانی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ وی آنست کہ سہ شبانہ روز در مکہ مجاور بود بہ یک نہاری
وان وقت کہ برخاست نہار بود وے گفتہ کہ شیخ ابو الحسن معتمر میگوید کہ با حصری نشستہ
بودم مردی وی را گفت مرا صیحتی کن گفت اَفْرِدْ هِمَّتَكَ جہم الرقی حاضر بود گفت یا شیخ
دور انگندی وی را حصری گفت اَكِلْ عَلَيْهِ كَمَا كَانُوا عَلَيَّ چنانکہ بر من بہبودند بر وے
بہبودیم **جہم رقی رحمہ اللہ تعالیٰ** وَهُوَ مِنْ مُتَأَخِّرِي الْفِتْيَانِ وَالْمَشَايِخِ وَكَانَ
مِنَ الْفُقَرَاءِ الصَّادِقِيْنَ مُشْتَهِرًا بِالسَّمَاعِ وَالْهَافِهِ مَاتَ بَيْنَ
السَّجْدَتَيْنِ شیخ الاسلام گفت کہ جہم رقی در گرمابہ بود ببیرون آمد و مردمان را گفت
بیرون آئید ہمہ بیرون آمدند در وقت فرود آمد و ہم وے بود کہ روزے شخصے
پیش وے بتکلف رقص میکرد وے برخاست میر در میان دو پاے آن شخص کرد و
وی را بر داشت و از دیوار بدیوار دیگر باز میزد تا از ہوش ببرد وے را **ابو الحسن**
الارموی رحمہ اللہ بزرگے بودہ ازین طائفہ در ایام حصری و ابو عبداللہ رودباری
و ابن خفیف ہمہ مشائخ وقت بودند بارمی بودہ و قبر وے آنجاست از وے پرسیدند
کہ وفا چیست گفت انچہ ازان باز آمدی باز بآن نگردے گفت این خود عام ست آن خاص
چیست گفت آنکہ بدانی کہ از ہرچہ آمدی **ابو عبداللہ بن خفیف الشیرازی رحمہ اللہ**
تعالیٰ از طبقہ خامسہ است نام وی محمد بن خفیف بن اسفکشار الضبی نسبت بشیراز بودہ مادر
وے از نشابور است در وقت خود شیخ المشائخ بودہ شیخ الاسلام میخوانند شاگرد شیخ
ابو طالب خزرج بغدادیست رویم را دیدہ بود و با کتانی و یوسف بن الحسین الرازی

والبوالحسین المالکی و ابوالحسین المزین و ابوالحسین الدّراج صحبت داشته و با طاهر
مقدسی و ابو عمر دمشقی و غیر ایشان نیز از دیدار مشایخ مرزوق بوده عالم بوده بعلوم
ظاهر و علوم حقائق شیخ الاسلام گفت هیچکس را درین علم چندان تصنیف نیست که ویرا
اعتقاد پاک و سیرت نیکو داشته شافعی مذهب بوده در سنهٔ احدی و ثلاثین و ثلثمایه
برفته از دنیا شیخ الاسلام گفت که از وے دو سخن دارم که گرا کند که باز گویند یکے
آنکه از وی پرسیدند که التصوف چیست گفت وُجُودُ اللّٰہِ فِی حِیْنِ الْغَفْلَةِ دیگر
آنکه از وے پرسیدند که عبدالرحیم اصطخری چرا با سکبانان بدشت می شود و قیامی بندد
گفت یَتَخَفَّفُ مِنْ ثِقْلِ مَا عَلَیْهِ گفت می شود تا از آنکه در آنست دمی می زند
تا از بار وجود سبک گردد شیخ الاسلام گفت که در وجود لذت نبود که در وجود فر و شکستن
و صدمت بود که دران حواس مرد برسد دَانَتْسَلَ نَا بِغَیْرِهٖ ۵ اُرِیْدُ لِاُنْسٰی
ذِکْرَهَا فَاِنَّمَا ٭ تَمَثَّلَ لِیْ لَیْلٰی بِکُلِّ مَکَانٍ ٭ شیخ ابو عبداللہ خفیف گفته است
که روزی رقی بمن آمد که در فلان جاے زنے دیگر است از روستاے نواحی شیراز
و از شیخ سوالی دارد و نمی تواند که خود بیاید شیخ گفته که من بنزدیک وے رفتم گفت ما را
قصه عجب واقع شده است که در حیرت آن مانده ایم در قبیله ما کودکی بود در روز افطار
نمی کرد و با کسی سخن نمی گفت و گوسفند چرانیدن از میان ما بیرون می رفت و گوسفندان
را سر میداد و بیک جانب میرفت و نماز میکرد و درین روزها بیمار شد از برای وے
بیرون قبیله سایه ترتیب کردیم و در انجا بخسپید ناگاه در میان روزی که مردان قبیله
در حوائج خود پراگنده شده بودند دیدیم که از روی زمین بلند شد و در هوا می گشت چنانکه آسیا

له وجود وجود الله فی حین
الغفلة یعنی تصوف یافتن خدای
فانی است در اوقات که مردم دران اوقات
غافل می باشند چون وقت خوردن و آشامیدن الی غیر ذلک
و آن کرادا این باشد که تصوف آنست که یافت بروی جذان غالب بود
که غفلت دور کند و حال غفلت وی از حال دعیان محو نماید
از ثقل یافت یعنی از گرانی که براوست خود را سبک می سازد
که یتخفف من ثقل ما علیه یعنی مال موافق شیخ ابو عبدالله خفیف و شیخ الاسلام بوده
همانا که بعین معنی حال موافق شیخ ابو عبدالله خفیف در یافت لذت بود که در وجود یعنی دریافت و
در وجود لذت نبود یعنی دریافت لذت نبود که در وجود یعنی دریافت وجود
شکستن بود و خواص تخفیف نماز که معطل شود وا نشد تا بغیره یعنی جز او
بهاین بیت را که غیر اوست ۱۲ ۲ و اراید لانسی الخ یعنی
می خواهم که ذکر وی را فراموش کنم تا مطلع بر آسایم ولیکن
متوانم چه روی بهر طرف که آرم از آن
طرف لیلی منصور و متمثل
گردد ۲

بگرد و مادرش چون آنرا بدید بدوید تا بگیرد بوے نرسید وے بالا میرفت و ما بوے
می نگریستیم تا در هوا از نظر ما غائب شد مردان قبیله را خبر کردیم و پراگنده شاختیم گفتیم
شاید در میان این کوهها و وادیها افتاده باشد هیچ جا از وی اثرے نیافتند شیخ گفته است
که من متامل شدم آن زن گفت شاید که این را از من باور ندارید جماعتے از زنان قبیله را
آواز داد همه بران موجب گواهی دادند شخصے دران مجلس که شیخ این حکایت می کرد گفت
اَیُّهَا الشَّیخ این می تواند بود شیخ گفت ای نادان اینجا کسی هست که منتظر این معنی باشد میتواند
بود و باشد و هم شیخ ابو عبد الله خفیف گفته است که نوجوانے از خراسان همراه حاجیان بشیراز آمد
و بیمار شد بیماری سخت و پیش ما مردے بود صالح و زنے داشت صالحه آن جوان
را بنجانه وے فرستادیم تا خدمت و رعایت وی کنند ناگاه روزے آن مرد آمد رنگ
وے متغیر شده و گفت عَظَّمَ اللّٰهُ اَجْرَکُمْ که آن جوان درگذشت گفتم رنگ تو
متغیر چرا است گفت دوشینه آن جوان مارا گفت امشب حاضر من باشید که امشبی بیش
ندارم عجوزه خود را گفتم اول شب تو واقف وی باش و بعد ازان مرا بیدار کن و تو در خواب
شو چون آن عجوزه مرا بیدار کرد من تا سحر رعایت حال وی می کردم مرا خواب در ربود ناگاه
کسی آواز داد که در خواب می شوی و خداے تعالی در سراے تو نزول کرده است از
خواب در آمدم و بر خود لرزان و در سرا آو از حرکتے و روشنائی عظیم و آن جوان
در نفس آخر چشم وی را پوشاندم و دست و پاے وی را دراز کردم و جان بداد آن مرد را
گفتم این سخن را بکس مگو و بتجهیز و تکفین وی مشغول شدیم ابو الخیر مالکی رحمه الله نام وی
بندار بن یعقوب المالکی است از بزرگان مشایخ بوده و انواع علوم جمع کرده بود و شیخ ابو
عبد الله خفیف گفته که بجوانے روزه داشتم و وصال میکردم و شب در مسجد جامع می بودم
و برامی من یک قندیل می گذاشتند اتفاقاً شبے باران آمده بود و چراغ مرده یکی در مسجد
را کوفتن گرفت خادم جواب نداد دل من تنگ شد رفتم و در باز کردم دیدم که ابو الخیر
مالکی است در آمد و بنشست از هیبت وی پر شدم انار باز کرد و طعام بران گفت
بخور که من در خانهٔ خود بودم این را بیش من آوردند نتوانستم که بخورم که خاطر من بسوی
تو بود از هیبت وی نتوانستم گفت که در وصالم باوے چیزے خوردم چون فارغ شدیم
گفت اَیُّهَا الشَّیخ سوالے دارم گفت بگو گفتم مَتٰی یَصْفُوا الْعَیْشُ مَعَ اللّٰهِ قَالَ

اذا رفعت المخالفة من ازین سخن تعجب کردم چون بامداد شد آنرا با مشایخ گفتم تعجب
کردند و گفتند میخواهیم که از وے بشنویم از وے پرسیدند گفت مَا يَجْرِي بِاللَّيْلِ
لَا يَذْكُرُ بِالنَّهَارِ و بآن اقرار نکرد ابو بکر الشعرانی رحمة الله علیه شیخ ابو علی
خفیف گفته است مَا رَأَيْتُ زَاهِدًا مُتَخَلِّيًا مِنَ الدُّنْيَا اَصْدَقَ ظَاهِرًا
مِنْ اَبِي بَكْرِ الشَّعْرَانِي روزے قصد زیارت وے کردم در اصطخر و شب بروی
در آمد گفت یا ابا عبد الله امشب برکت صحبت تو طعامے چرب خواهیم خورد پس
برخاست و یکے سفالین برداشت و بر بار نهاد و پاره گوشت قدید خشک داشت
در دیگ انداخت و آب در وی ریخت و اندکے نمک در وے افگند و دیگ را بجوش آورد
و باوی ندان رباط دیگرے می بود وے را گفت هیچ نان پاره چند داری گفت آری چند پاره
نان آورد آنرا ثرید کرد و از شوربای آن دیگ بران ریخت و گوشت را بر روی آن نهاد
و گفت بخور من ازان ثرید میخوردم و وی می گفت گوشت بخور پاره ازان گوشت گرفت تا
مرا لقمه دهد گفتم نمی خواهم گفت شاید تو فلان و فلان طعام خواهی آن فردا خواهد بود بشهر در آیم
و همه آنها را برائے تو بگیریم چون بامداد کردم بشهر در آمدم فقرا جمع شدند و طعامے
حاضر کردند چیزے ازان طعام برگرفتم و بوے در آمدم گفت بگوی چه کار کردی گفتم هنوز چیزے
نخورده ام از تو التماس می کنم که با من طعام خوری باهم طعام خوردیم و من به شیراز روان
شدم ابو محمد العبایدی رحمه الله تعالیٰ وے یکے از استادان ابو عبد الله خفیف
است وی گفته که هرگز کاسبی که حقیقت کسب را رعایت کند چون محمد عبایدی ندیدم هر روز
نیم دانگ کسب میکرد و قوت وے ازان بود و حبه را انگبین سبوس می خرید و ازان دو نان می پخت
بیکے افطار می کرد و یکے را صدقه میداد و هم وی گفته که روزی بدی در آمدم پیش وے
جزوے بود که موش پاره کرده بود گفتم این چیست گفت این را موش پاره کرده است و من
نیز از موشان بتشویشم شبها بسر در وے من می دوند گفتم چرا چراغ روشن نمی کنی گفت
چهل سال است که چراغ روشن نکرده ام که از حساب آن می ترسم که آنرا چند باید تا
میسر شود و همه را حساب است جعفر الحذاء قدس الله روحه کنیت وی ابو محمد است
صَحِبَ الْجُنَيْدَ وَمَنْ فِي طَبَقَتِهِ وَكَانَ الشِّبْلِي يَذْكُرُ مَنَاقِبَهُ وَيَقُولُ بِفَضْلِهِ
و از بندار بن الحسین آرند که گفته است مردے تمام حالتر از جعفر حذا ندیده ام و وے

نزدیک من برتر از شبلی است و هم بندار گفته است که وی مختصر بود شخصی بوی درآمد در
لباس صوفیان وی گفت باطنهای این طایفه خراب شد ایشان ظاهرهای خود را
بیاراستند توفی سنة احدی و اربعین وثلثمائة وقبر وی در شیراز است شیخ ابو عبدالله
خفیف گفته است که روزی مؤمل جصاص مرا گفت برو به بین که جعفر حذا را چه
حال است بروی درآمدم دیدم که بر بساطی نشسته وگرداگرد وی بالشها نهاده
و جامهٔ شیرازی دربر و طاقیه بر سر و سرای در غایت خوبی سلام کردم و نشستم وی مرا
پرسید من وی را پرسیدم هنوز نشسته بودم که حمال درآمد و ادوات طبخ درآورد و برخاستم
که بدر آیم گفت بنشین که بهم چیزی خوریم گفتم نیت روزه کرده ام بیرون آمدم چون پیش
مؤمل رسیدم گفت چون دیدی جعفر را چنانکه دیده بودم گفتم مؤمل دست برآورد و
گفت خدایا مارا سلامت و عافیت ارزانی دار چون مدتی ازان گذشت باز مؤمل مرا
گفت برو بر جعفر درآی و حال وی را ببین برفتم و بسرای ویران درآمدم و جعفر را طلب
کردم گفتند درین خانه است سه روز است که هیچ چیز نخورده است و دنیا شامیده بآن خانه
درآمدم وی را دیدم روی بر خاک نهاده و در یک جامهای کهنه بروی سلام کردم سر برداشت
و همه اطراف روی وی از اشک تر گفتم حال چیست گفت یا ابا عبدالله حال چه گویم چون
می بینی باوی رفق و تلطف کردم اندک تسکینی یافت اهل منزل گفتند سوگند بخدای برگو که وی را
طعام نخوران که سه شبانه روز است که هیچ نخورده بسیار جهد کردم تا وی را اندک سویقی خورانیدم
چون پیش مؤمل آمدم گفت چون دیدی جعفر را آنچه دیده بودم گفتم مؤمل گفت اگر آن تنعم
در توقف داشتی بدین مبتلا نشدی هشام بن عبدان رحمة الله علیه کنیت وی
ابو محمد است شیخ ابو عبدالله خفیف گفته است که چون هشام بن عبدان در نماز می ایستادی وی را
وجد و حالت می گرفت در محراب پس پیش می رفت و قرآن میخواند گاه بودی که از حسن
نماز وی یهودی و نصاری و مجوسی جمع شدندی و نظاره وی کردندی وی را یک
گوسفند بود که شیر وی خوردی وی را بر میداشت و برای چرانیدن بصحرا می برد روزی
هشام بخواب رفته بود چون بیدار شد دید که در زراعت شخصی درآمده است و می چرد
وی را پیش صاحب زراعت برد و گفت وی را ببستان که زراعت تو خورده است صاحب
زراعت گفت که من ترا بحل کردم گفت مرا بآن حاجت نیست هر چند جهد کرد قبول

نکرد بگذاشت و برفت شیخ ابو عبد اللہ خفیف گوید کہ روزی با ہشام در دعوتی بودیم
صاحب دعوت یک جام حلوا آورد و پیش شیخ نہاد تا شیخ بخورد گفتیم نصیب ما ہم بدہ گفت
مرا اذان نکرد کہ شما را دہم ہر چند گفتیم فائدہ نکرد و از پیش وی بر بودیم و بخوردیم ہشام ہلا
ہستی و حیرتی رسیدہ کہ یکسال از نماز باز ایستاد و مردم ویرا تکفیر می کردند و قصہ وے بمشایخ
مسجد جامع رسید روزی ہمہ بروے در آمدند و ابن سعدان محدث با ایشان بود گفت مرا
می شناسی گفت آرے تو ابن سعدانی گفت چرا نماز نمیگزاری ہشام گفت مرا عارضی چند
روی می نماید و مانع من میشود از نماز گفت مثل چہ خاموش گشت و ہیچ جواب نداد از شیخ ابو عبد اللہ
خفیف پرسیدند کہ سبب چہ بود کہ ہشام نماز نمی گزارد گفت پیوستہ مطالعہ غیب می کرد و امور
غیبی بروے غالب آمد در مقام حیرت افتاد و از اعمال ظاہری باز ماند روزے مشایخ
مسجد جامع جمع شدند و ہشام را حاضر کردند کہ شنیدہ ایم کہ تو بمشاہدہ قایلی و ہشر کہ باین
قائل ویرا توبہ می باید داد یا ادب می باید کرد ہشام گفت مرا تلقین توبہ کنید تلقین کردند توبہ
کرد روز دیگر بامداد آمد و در برابر مشایخ باستاد گفت گواہ باشید کہ من از توبہ دیروزہ
توبہ کردم مشایخ برخاستند و پاے وی بگرفتند و می کشیدند تا از مسجدش بیرون کردند ابو
محرز رحمہ اللہ تعالیٰ از نواحی شیراز است و از اصحاب ذو النون مصری است شیخ ابو
عبد اللہ خفیف گفتہ است کہ ابو محرز گفتہ کہ از لسا بعزیمت شیراز بیرون آمدم با قاید سلطان و
اتباع وی ہمراہ شدم چون افعال و اقوال ایشان را مشاہدہ کردم در سر خود با ایشان انکار کردم
و ایشان را دشمن گرفتم و قصد کردم کہ از ایشان مفارقت کنم ناگاہ آوازے برآمد کہ مگر قاید
گم شدہ است قاید سوگند خورد کہ ہمہ قافلہ را تفتیش کند ہمہ را تفتیش کردند ہمین من ماندم گفتند
ہمہ قافلہ را تفتیش کردیم ہیچکس باقی نماندہ است مگر این شیخ و مثل ویرا کسی چون تہم دارد قاید
گفت من سوگند خوردہ ام ازین چارہ نیست مرقع مرا بالا داشتند آن کمر در میان من بود گفتم
واللہ مرا باین علم نیست قاید گفت این دزدی وی عظیم تر است بعد ازان گفتند با وی چہ باید کرد
ہر کسے چیزی گفت قاید گفت ویرا بر سر راہ قافلہ بنشانید تا ہر کہ در قافلہ است یک یک
بروی بگذرند و در روے وی ویرا توبیخ و سرزنش کنند بعد ازان ویرا بگذارید و با وی
ہمراہی مکنید ہمچنان کردند و مرا بر جای بگذاشتند و برفتند و قصہ طلا پاک کردن ابو حفص در سعدین
پیش ازین ابو مزاحم را کہ پیشین گذشت در مقامات شیخ ابو عبد اللہ خفیف نسبت بشیخ ابو محرز

کرده است نه شیخ ابومزاحم والله اعلم بالصواب عبدالرحیم اصطخری رحمه الله تعالی
کنیت وی ابوعمرو است سفر حجاز و عراق و شام کرده بود و با رویم صحبت داشته بود و سهل
بن عبدالله تستری را دیده بود طریق وی ستر و اظهار شطارت بود و جامهای شاطران
می پوشید و سگان داشت که بشکار می برد و کبوتران نیز میداشت شیخ ابوعبدالله خفیف گوید که
چون بروم فرا آمدم مرا از حال عبدالرحیم اصطخری سوال کرد گفتم در همین سالها از دنیا برفت
گفت خدای بروی رحمت کناد بابسی ازین قوم در کوه لکام و غیر آن صحبت داشتم از وی
صابرتری ندیدم گویند که وقتی بصید بیرون رفت شخصی پنهان از وی در عقب وی برفت
چون بمیان کوهها رسید سگان را بگذاشت و دراعهٔ خود با خود داشت در پوشید و برپای
ایستاد و بذکر خدا تعالی مشغول شد آوازی در کوه برآمد که مرا تصور آن شد که هیچ حجر و شجر
نیست و هیچ جاندار نیست مگر که بموافقت وی ذکر می گوید گویند که در خانهٔ وی یک پوست
گاو بود که شاخهایش نیز بران گذاشته بودند چون تابستان درآمدی شاخها را بگرفتی و آن
پوست را بصحن سرا کشیدی و چون زمستان شدی در خانه کشیدی جعفر حذا گفته است که
با صطخر رفتم تا عبدالرحیم را زیارت کنم بدر سرای وی رسیدم دیدم که خراب شده بود ی
برآمدم دیدم که در زاویهٔ خانه نشسته با کهنه خرقه و بروی بلاسی که حیران شدم و ترحم کردم
مرا گفت ترا چه شد گفتم و یحک حالی می بینی از جای خود برخاست و بپایان سرا فرود آمد
و سنگی عظیم بود برداشت و بر بام برد و گفت برخیز ای قوی و این را فرود آر من عجب بماندم
گفت امروز هفده روز است که هیچ نخورده ام بیرون رو و هر چه توانی بیار شاید که مرا
اشتها آید و با تو بخورم من بیرون رفتم و از هر چه در بازار یافتم چیزی آوردم و پیش وی
نهادم و ران نگریست گفت بنشین و بخور شاید که مرا رغبت شود بنشستم و برغبت خوردن
گرفتم در میان آنچه آورده بودم یک خربزه بود آنرا بریدم گفت از آن پارهٔ بمن ده بوی
دادم و دندان زد خاییدن گرفت نتوانست که فرو برد بینداخت و گفت بردار که در بسته شده
است وی را از پدر بیست هزار درم میراث رسید اما در ذمهٔ قومی بود ایشان را گفت ده هزار
بمن دهید و ده دیگر شما را بحل کردم بوی دادند آن را در ذخیره کرد شب وی را وسوسه و تشویش
داد گاهی می گفت که بآن تجارت کنم با این وسوسه آنرا بر فقرا نفقه کنم و گاهی می گفت در خانه
نهم و سود بر و زآنرا نفقه کنم در میانهٔ شب برخاست و توبره را به بام برد و مشت مشت می گرفت

وبهر جانب می انداخت تا توبره خالی شد چون بامداد شد همسایگان گفتند همانا دوش درهم
باریده است عبدالرحیم توبره را بیفشاند نیم درهم بیفتاد با اصحاب گفت که بشارت باد که
نان و باقلی شد ایشان باهم گفتند این دیوانه را به بینید ده هزار درم پاشیده است
و به نیم درم شادی می کند وقتی عبدالرحیم بعبادان رفت و بیست و یک روز آنجا اقامت
کرد هر چه شب بجهت افطار وی می آوردند بامداد همچنان بجاے می بود اهل عبادان
مشغوف وی شدند چون آنرا دید از آنجا قصد سهل تستری کرد بروی درآمد و گفت مهمان
توام گفت چه می باید کرد گفت سکباج میباید پخت سهل گفت چون کنم که اصحاب من گوشت
نمی خورند گفت چه دانم تو بضیافت من قیام نمائی سهل گفت سکباج بپختند گفت همچنان
دیگ را بیارید چون آوردند سایلی بر در برای خدا چیزی طلبید گفت دیگ را بوی دهید
دادند و وی هیچ نخورد روز دوم سهل با وی گفت چه میخواهی گفت همانچه دی گفتم چون آنرا
بپختند گفت همچنان دیگ را بمن آرید آوردند و غلام سهل بی آنکه وی داند بر در بایستاد
تا اگر سایلی بیاید منع کند سهل را گفت غلام خود را بگوے تا منع سائل نکند سهل
غلام را منع کرد ناگاه سایلی سوال کرد گفت دیگ را بوی دهید دادند روز سوم
گفت چه میخواهی گفت همانا که پیشتر گفته بودم چون بپختند بیرون آمد و هیچ نخورد تا ماه تمام
شد بعد از آن مردی را دید که چند نان پاره خشک دارد و بر لب آب نشسته تر می کند
ومیخورد وی را استدعا کرد و با وی بخورد

مؤمل الجصاص رحمه الله تعالی

هُوَ مِنْ كِبَارِ مَشَايِخِ شِيرَازَ سَافَرَ الْحِجَازَ وَالْعِرَاقَ وَكَانَ حَسَنَ اللِّسَانِ
فِي عِلْمِ التَّوْحِيدِ وَعُلُومِ الْمَعَارِفِ مَعَ أَنَّهُ أُمِّيٌّ لَا يَكْتُبُ وی جواب
داد از مسائل که علی سهل اصفهانی بشیراز فرستاده بود چون نماز بامداد بکردے
بدرس قرآن مشغول بودی تا آفتاب برآمدی نماز چاشت بگزاردی و بیرون آمدی
و یکے ازین طائفه گوید که یکبار از نماز بیرون آمد از عقب وی برفتم بدر خانه وی
رسیدم نزدیک بسیصد تن بودند از ارباب حوائج که آنجا جمع آمده بودند حاجت همه را گوش
کرد و یاران خود را در قضای حوائج ایشان پراگنده ساخت و غلامان را گفت که
دست افزار را بفلان جای برید که من بشما میرسم این همه کار در یک ساعت بکرد
من متحیر شدم روی بمن کرد و گفت ای فرزند مرا بامداد در مسجد دیدی باین زبان

خدای را ذاکرتر م ازانکه بامداد در مسجد بودم هرگاه که بکار مشغول بودی با هیچکس زیادت از جواب سلام سخن نگفتی وگفتی که من مزدورم اگر جواب سلام واجب نبودی جواب نگفتمی شیخ ابوعبدالله خفیف گفته است که چون مؤمل جصاص بمکه درآمد پیش ابوالحسن مزین رفت وسلام کرد و بنشست وگفت ایها الشیخ سوالی دارم و مردی عجمی ام با من رفق کن گفت سهل باشد بپرس مؤمل گفت هَلْ تَرْتَقِي الْفُهُومُ اِرْتِقَاءَ الْمَوَاجِيدِ ابوالحسن بوی نگریست وگفت از کجائی گفت از شیراز گفته بچه مشهوری گفت بمؤمل گفت ازانجا برخیز که جای تو نیست وویرا بپهلوی خود بنشاند و دایم باوی می گفت که أَنْتَ رَجُلٌ أَعْجَمِيٌّ أَرْفِقْ بِي ومیخندید وبعد ازان هرکه مسئله می پرسید اشارت بمؤمل میکرد ومیگفت از شیخ بپرسید وبوی حواله میکرد وهم شیخ ابوعبدالله خفیف گفته است که عزیمت حج کردم ومن هنوز خرد بودم مؤمل جصاص مرا وصیت کرد که وقتی که بموقف برسی قصد پس کوه عرفات کن و اولیا را آنجا طلب کن که جای ایشان آنجاست چون بموقف رسیدم زود بگذشتم ومردمان را بگذاشتم هیچکس را ندیدم بترسیدم خواستم که بازگردم باز ارادت بر من غلبه کرد و مقدار دیگر برفتم بنشیبی رسیدم ودیدم که در وی ده کس ایستاده اند وسرها پیش افگنده ودرمیان ایشان شیخی بهست بزرگ وشیخ من ابومحمد عنایدی با ایشان است چون مرا دیدند بشیخ من اشارت کردند پس پیش ایشان رفتم وسلام کردم جواب دادند شیخ مرا به پهلوی خود خواند چون فارغ شدند همه بر هیأت که بودند روان شدند وشیخ مرا گفتند که کودک را محافظت کن من میان آن شیخ و شیخ خود میرفتم ومی شنیدم که از کلام وی حرف سین بگوش من می آمد مرا در خاطر چنان آمد که استغفار میکند چون بمزدلفه رسیدم شیخ من مرا گفت که اصحاب خود را آواز ده آواز دادم جواب دادند پیش ایشان رفتم وآن جماعت بجانب مشعر الحرام رفتند وبایستادند ونماز میگزاردند من هم قضاء حاجت خود کردم وبا ایشان بازگشتم تا بامداد نماز میگزاردند چون از نماز فارغ شدند غائب گشتند و دیگر ایشان را ندیدم علی بن شلویه رحمه الله تعالی شیخ ابوعبدالله خفیف گفته است که میان علی بن شلویه و دیگری سخنی میگذشت علی بن شاویه گفت من مردی می شناسم که بر سر کوهی بود ووقت نماز شد وآب بر کوه دیگر بود ودر سرا بر آن خواست که طهارت کند هر دو کوه سر فراهم آوردند پای خود را ازین کوه بآن کوه نهاد وطهارت کرد ونماز گزارد

سله قوله هل ترتقی الفهوم یعنی آیا فهم بمرتبهٔ وجدان می رسد ۱۲
سله موقف جای طلب اولیاء الله ۱۲ ع
سله شلویه بفتح شین معجمه وفتح لام وسکون واو وفتح یای تحتانیه ...
سله من ... ۱۲

وهم شیخ ابو عبدالله خفیف گفته است که از پس که علی بن شلویه در صحراها و کوهها می بود جماعتی از کردان بوی مشغوف شده بودند که پس از ره‌سای ایشان پیش وی آمدند و گفتند هر کدام دختری داریم که هر یک را چهار هزار گوسفند هست میخواهیم که ایشان را بزنی خواهی و آن گوسفندان از برای وارد و فقرا باشد دختران را نکاح کرد روزی مؤمل وی را گفت این بر ما تفضل مکن تو هم مثل ما شدی گفت من این را برای خدای تعالی کرده ام مؤمل گفت ما نیز از برای خدای تعالی کرده ایم علی بن شلویه گفت من ایشان را سه طلاق کردم شما هم اگر راست میگوئید طلاق گویید مؤمل وی را گفت [1] یا مشئوم نسیت السنة فی الطلاق [2] **ابو بکر الاسکاف** رحمه الله تعالی شیخ ابو عبدالله خفیف گفته است که ابو بکر اسکاف سی سال روزه داشت چون وقت نزع آمد پارهٔ پنبه بآب تر کردند و پیش دهان وی بردند آن را بینداخت و بروزه برفت **ابو الضحاک** رحمه الله تعالی شیخ ابو عبدالله خفیف گفته است از ابو الضحاک شنیدم که گفت بر بام خانه نشسته بودم ابلیس را دیدم که در کوچه می گذشت گفتم ای ملعون چه میکنی اینجا پای از زمین برداشت و بیام بر آمد در هم افتادیم سیلی بوی زدم و ویرا بینداختم و از آن سالها گذشت وقتی مرا اتفاق حج افتاد چون باز گشتم بجوئی رسیدم که پل شکسته بود و آبی عظیم بود از گذشتن عاجز آمدم ناگاه پیری ضعیف دیدم که بآب درآمد با خود گفتم من ضعیف تر از این پیر نیستم برخاستم و بر عقب وی درآمدم چون بمیان آب رسیدم آن پیر پای خود بر کنار جوی نهاد و بیرون رفت من درمیان آب بماندم آب بر من غلبه کرد غرق شدم و جامهای من تر شد و مرا آب میگردانید و می برد تا آن زمان که خدای تعالی اعانت کرد و مرا آب بر کنار انداخت آن پیر استاده بود و نظاره می کرد چون خدای تعالی مرا نجات داد بیرون آمدم آن پیر گفت چون دیدی یا ابا الضحاک توبه کردی که دیگر مرا سیلی نزنی **ابو محمد الخفاف** رحمه الله تعالی شیخ ابو عبدالله خفیف گفته است که ابو الحسین مزین با نوشت که شما از مریدیت

---

[1] قوله گفت یا میشوم یعنی ای میشوم فراموش کردی طلاق مسنون را در تفریق طلقات ثلثه و ایقاع طلقات ثلثه بیکبار بدعت است ۱۲

[2] قوله شما را ... ۱۲ ... یعنی دریای جهت ... مولای ما نیز امکانی ... من این چه مکان در ... عجب است از منزلت ... حق سبحانه ... اعجب رجا گفتن گفت ایما ... انا الحدیث المروی عن النبی صلی الله علیه و آله وسلم انه قال ان للشیطان عرش بین السماء والارض ۱۲

در دریا کرا اگر نجات یابد زود باشد که برای شما جواهر آرد و با آن محمد خفاف خواسته بود وهم
وی گفته است که ابو محمد خفاف با مشایخ شیراز بیکجای نشسته بودند سخن در مشاهده می رفت
هر کس بقدر حال خویش سخن گفتی و ابو محمد خاموش شد مؤمل جصاص ویرا گفت تو هم سخنی بگوی
گفت هر سخن خوب که درین باب بود گفتند مؤمل گفت بهر حال تو هم سخنی بگوی گفت آنچه شما گفتید
حد علم بود نه حقیقت مشاهده و حقیقت مشاهده آنست که حجاب منکشف شود و ویرا عیان
ببینی ویرا گفتند تو این را از کجا میگوئی و این ترا چون معلوم شده است گفت در بادیه بتوک
بودم و فاقه و مشقت بسیار بمن رسید در مناجات بودم که ناگاه حجاب منکشف شد ویرا
دیدم بر عرش خود نشسته سجده کردم و گفتم مَوْلَایَ مَا هٰذَا مَکَانِیْ وَمَوْضِعِیْ مِنْکَ
چون قوم این سخن شنیدند همه خاموش شدند مؤمل ویرا گفت برخیز تا بعضی مشائخ را زیارت
کنیم برخاست مؤمل دست ویرا گرفت و بخانهٔ ابن سعدان محدث در آمدند و سلام گفتند ابن
سعدان تعظیم و ترحیب ایشان کرد مؤمل گفت اَیُّهَا الشَّیْخُ تُرِیْدُ اَنْ تَرْوِیَ لَنَا الْحَدِیْثَ
الْمَرْوِیَّ عَنِ النَّبِیِّ عَلَیْہِ السَّلَامُ اِنَّہٗ قَالَ لِلشَّیْطَانِ عَرْشًا بَیْنَ السَّمَآءِ
وَالْاَرْضِ اِذَا اَرَادَ بِعَبْدٍ فِتْنَةً کُشِفَ لَهٗ عَنْهُ ابن سعدان گفت حَدَّثَنِیْ
فُلَانٌ عَنْ فُلَانٍ وَاَسْنَدَ اَنَّ النَّبِیَّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اِنَّ
لِلشَّیْطَانِ عَرْشًا بَیْنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ اِذَا اَرَادَ بِعَبْدٍ فِتْنَةً کُشِفَ لَهٗ
عَنْهُ چون ابو محمد این حدیث را بشنید گفت یکبار دیگر اعاده کن اعاده کرد گریان شد و
برخاست و بیرون رفت و چند روز وی را ندیدیم بعد از ان آمد گفتیم در ایام غیبت کجا بود
گفت نمازهای را که از ان زمان گزارده بودم قضای کردم زیرا که شیطان را پرستیده
بودم پس گفت چاره نیست از انکه بهمان موضع که دیده ام و سجده کرده ام باز گردم و ویرا
لعنت کنم پس بیرون رفت و خبر وی نشنیدیم حسن بن حمویه و صاحبه ابو جعفر الخراز
الاصطخری رحمه الله شیخ ابو عبد الله خفیف گفته است که ابو جعفر خراز صاحب حسن بن حمویه
از اصطخر نزدیک ما آمد ابن زیدان گفت آرزوی آن دارم که امشب ویرا نزدیک ما
حاضر کنی ویرا بمجلس وی حاضر کردم در اثنای مجلس ابن زیدان خراز را گفت دوست
میدارم که از حکایات خود چیزی بگوی گفت مرا خود حکایتی نیست اما اگر میخواهی آنچه از مشایخ
دیده ام با تو حکایت کنم ابن زیدان گفت من هم این میخواهم خراز گفت من و جمعی دیگر

پیش حسن حمویه نشسته بودیم و وی سر پیش افگنده بود ناگاه صیحه زد و بآن صیحه از نظر ما غائب
شد ما در یکدیگر نگریستیم و بایکدیگر گفتیم که این قصه را با هیچکس مگوئید که خواهند گفت بازنادرۀ
دیگر آورند سه روز بودیم که ویرا ندیدیم و از وی خبرے نه شنیدیم و هرکه از وی خبر میپرسید
می‌گفتیم مشغول است بعد از سه روز ناگاه دیدیم که از در مسجد در آمد متغیر اللون و از هیبتی که داشت
کس را با وی سخن امکان نبود من با وی همیشه انبساط می‌کردم گفتم ایها الشیخ نزدیک من
قدرے پنیر تازه است اجازت میدهی که بیارم و همیشه ویرا پنیر تازه خوش می‌آمد گفت
بیار آوردم یک لقمه بخورد پس بدست اشارت کرد که بخورید شیخ ابو عبد اللّٰه خفیف گفت
که ابن زیدان روی بمن کرد که هیچ شک نیست که این مردیست صادق اما این حکایت را
باور نمیدارم حیله ساز که مرا باور شود گفتم که از برای شیخ جامۀ خواب بنید از بید تا خواب کند
و از رنج راه بیاساید جامۀ خواب انداختند و وی در خواب شد من با ابن زیدان بنشستم
و آنرا بیان می‌کردم تا آن وقت که گفت باور داشتم شیخ ابو عبد اللّٰه خفیف را پرسیدند که
آن حال چگونه بود گفت وی از مکان خود دور نشده بود اما ویرا الباسی پوشانیدند که بآن
از ابصار غائب شد عبد اللّٰه القصّار رحمه اللّٰه شیخ ابو عبد اللّٰه خفیف گفته است که
عبد اللّٰه قصار گفت که وقتے بعزیمت حج بیرون میرفتم مشایخ شیراز مرا گفتند چون بر سهل بن
عبد اللّٰه تستری در آئے سلام ما برسان و بگوے که ما بفضل تو معترفیم و هرچه می‌گوئی باور
میداریم از تو چنین بما رسیده است که روز عرفه از جاے خود بیرون میروی و بموقف عرفات
با سائر حجاج حاضر میشوی اگر این راستست مارا خبر ده که ما باین ایمان داریم عبد اللّٰه قصار
میگوید که قصد وی کردم و بر وی در آمدم و سلام کردم وی نشسته بود ازارے بر خود پیچیده
و نعلینی از چوب پیش خود نهاده و چشم وے باز مانده بود چون و الهی حیرانی هیبت بر من مستولی
شد سخن نتوانستم کرد در میان آنکه نشسته بودم زنے آمد گفت ایها الشیخ مرا پسریست بر جائے
مانده ویرا آورده ام تا دعا کنی سهل گفت لِمَ لَا تَحْمِلُهُ اِلٰی عِنْدَ رَبِّهٖ آن زن در
جواب گفت اَنْتَ مِنْ عِنْدِ رَبِّهٖ پس سهل بسوی من بدست اشارت کرد بر خاستم و دست
وی بگرفتم بر خاست و نعلین پوشید و روان شد و آن زن نیز روان شد و ویرا بر و آن کنار
شط آن صبی را دید در سرای سهل ویرا گفت دست خود را بمن ده آن زن گفت بتو اند
دست دادن سهل گفت آن زن را که دو رشو آن صبی دست بوی داد گفت بر خیز بر خاست

پیش پروردگار
وی زن در جواب
گفت انت من
عند ربه یعنی تو از
پیش پروردگار
آمدۀ ۱۲ ع

و یکبار آمد سهل صاحب سماریه را گفت برو پس صبی را گفت وضو ساز و دو رکعت نماز بگزار چنان کرد پس آن زن را گفت دست وی بگیر بگرفت و بایکدیگر برفتند عبد الله گفت چون آنرا دیدم وهشت من برفت انبساط کردم در رسالت مشایخ را رسانیدم سهل ساعتی سر پیش افگند بعد از ان گفت یا دوست اهؤلاء القوم یؤمنون بالله یفعل ما یشاء قلت نعم قال فما سؤالهم عن ذلک ابراهیم المتوکل رحمه الله تعالی شیخ ابو عبد الله خفیف گفته است که یکی ازین طائفه با من گفت بصحرا بیرون رفتم دیدم که ابراهیم متوکل جامهای خود را شسته و در آفتاب انداخته وی را گفتم بیا تا برویم و باهم چیزی خوریم پیراهن خود را همچنان تر بپوشید و با من همراه شد چون مقداری راه برفتیم دید که اندکی عنب الثعلب در راه بیفتاده آنرا بر داشت و پاک بشست و بخورد و بنشست و گفت تو برو که مرا همین کفایتست هر چند جهد کردم نیامد یکی ازین مشایخ ابراهیم متوکل را گفت می خواهم که درین ماه نزدیک من افطار کنی قبول کرد وی را یکشب گفت برخیز تا سحور کنیم برخاست گفت آن سفره را فرود آر گفت من این نه کنم زیرا که این حرکت است در اسباب و من در اسباب حرکت نمی کنم یک شب وی را دید که سفره پیش نهاده و چیزی میخورد گفت نه گفتی که من در اسباب حرکت نمی کنم پس این چیست گفت والله که من در اسباب حرکت نکردم از جای خود برخاستم سر من بر سفره آمد و پیش افتاد و این است که می خورم ابو طالب خزرج بن علی رحمه الله شیخ ابو عبد الله خفیف گفته است که ابو طالب خزرج از اصحاب جنید بود بشیراز آمد و علت شکم داشت مشایخ گفتند که خدمت او را که اختیار می کند من اختیار کردم هر شب قریب بیست نزده هفده بار برمیخواست یکی از شبها نشسته بودم و خیلی از شب گذشته بود چشم من گرم شد یکبار آواز داده بود و نشنیده بودم دیگر بار آواز داد برجستم و طشت پیش بردم گفت ای فرزند وقتی که خدمت مخلوقی همچو خود نیکو توانی کرد خدمت خالق را چگونه بجای توانی آورد و هم وی گفته است که وقتی غایب بودم آواز داده که شیرازی من نشنودم دیگر باره آواز داد و گفت شیرازی هین لعنک الله من بشتافتم و طشت بوی بردم چون و یکم از شیخ ابو عبد الله پرسید که تو آن لعنک الله را از وی چون شنیدی گفت چون رحمک الله شیخ الاسلام گفت فلاح نباشد مریدی را که ذل

سخن تو گفت یا دوست الخ یعنی ای دوست آیا این گروه گرویده اند بانکه می کند خدای تعالی آنچه می خواهد گفتم آری گفت پس چیست سوال ایشان ازان یعنی از رفتن ۱۲ سخن تو گفت

استاد و پیر کشیده باشد و قفای وی نخورده باشد و لعنک الله او نه شنیده و
یرحمک الله بر نداشته بود و بدرد و ناکامی زنده نگشته باشد وی خود رسته باشد
لا یفلح استاد و پیر دریابد مرد بی پدر نشنیدی که [illegible] الیتیم نباشد که بی استاد و پیر شبی
آواز از طرف پشت آمد شیخ ابوطالب گفته شیرازی این چه آواز بود آن ابوعبدالله خفیف گفت
که من در شبانروزی یک باقلی خشک میخوردم و هر روز با کم می آوردم تا اکنون بانوزده
باقلی آوردم درمانده شیخ ابوطالب گفت شیرازی این را باز دار که آنچه مرا افتاده
از آن افتاد که با ابوالحسن مزین در دعوتی حاضر شدم بره بریان بر مائده آوردند من عهد
داشتم که بریان نخورم دست خود از آن کشیده داشتم ابوالحسن مزین گفت کُل بلا أنفة
یعنی بخور بی آنکه خود را در میان بینی من گمان بردم که حال چنانست که می گوید یک لقمه
بخوردم احساس کردم که ایمان از من بیرون رفت و من از آن وقت هر روز باز پستر میروم
شیخ الاسلام گفت یعنی وی را بوشش و پندار افتاد که ایمان وی معاینه بود و ایمان تو شهادت
است و ایمان عارف مشاهده و شیخ ابوعبدالله خفیف گفته است هیچ چیز نیست مرید را
زیان مندتر از مسامحهٔ نفس در رخصت جستن و قبول تاویلات وهم شیخ ابوعبدالله
خفیف گفت که اول مجلسی که ابوطالب در شیراز داشت پلاسی پوشیده بود و عصائی
در دست گرفته آمد و بر کرسی نشست و من پهلوی او بودم بمردم نگریست و گفت نمیدانم
چه گویم گناهکاری ام میان گناهکاران و نگریست و مردم را بگریانید و فریاد و گریه از مردم
مجلس برخاست و وی را قبول عظیم پدید آمد که خاک قدمهای وی به نیت شفای بیماران
میگرفتند بعد از آن بسببی واقع شد که هیچکس بوی التفات نکرد و از وی همه کس اعراض
کردند از شیراز بفارس رفت و آنجا هم کس بوی التفات نکرد و از آنجا باصفهان رفت من بعلی
سهل چیزی نوشتم و شرح محل و مقام وی کردم وی بر علی سهل در نیامد و در بارهٔ وی
سخنان گفت علی سهل از وی اعراض کرد از آنجا بکوهستان عراق رفت و بهمدان در آمد
ابوعلی وارجی عامل همدان بود وی پرسید که حاجت تو چیست گفت ادای وامی که دارم
ابوعلی آن را ادا کرد و پرسید که دیگر چه حاجت داری گفت در فلان موضع از برای من
رباطی بساز بساخت با آنجا در آمد و آن را سیاه ساخت و پلاس سیاه پوشید و در آنجا
می بود تا از دنیا برفت شیخ الاسلام گفت جوانمرد آنست که چون وی را مصیبتی رسد یا

از وی چیزی فوت شود مصیبت را افزا سازد و بحسرت و ندامت تدارک جوید اهل مصیبت
فوت شود و آن را نهان دارد و اظهار دعوی کند و تبجّح مغرور گردد شیخ الاسلام گفته است
که شیخ ابو طالب گفت که جوانی از خراسان بزیارت جنید آمد جنید عصا و رکوه وی بخانه
برد و در بست و آن شب اصحاب را اجتماعی بود جنید گفت وی را اینجا بمیرید و بامداد پیش
من آرید چون شب طعام خوردند لطیفهٔ مزاح و طیبت انگشتری باختن آغاز کردند و اشارت
بآن جوان کردند که موافقت کن وی ابا نمود و ایشان را انکار کرد شبلی بوی نگاه کرد و گفت
خاموش باش و اگر نه برخیزم و سر از تن برکنم آن جوان خاموش گشت و هیچ نگفت
و برفت روز دیگر این حکایت با جنید گفتند برخاست و بخانه رفت تا عصا و رکوه باز جوید
نیافت بیرون آمد و با اصحاب گفت جنید نوبت شد که شما را وصیت می کنم که چون غریبی
اینجا آید وی را اخوار مدارید سوگند بخدا که عصا و رکوه از خانه برداشته است بی آنکه من بوی
دهم رفته است **ابو علی وارجی** رحمة الله علیه شیخ ابو عبد الله خفیف گفته است
که ابو علی وارجی بشیراز آمد بعمل و حکومت و از برای صادر و وارد فقرا مایده نهاد بعد از هر نماز
شام می آمد و با ما می نشست و با یکدیگر سخنان میگفتیم یکی از شبها ذکر ایام ارادت در میان
آمد پیراهن خود را بالا داشت بر گردن وی نشانی بود بمقدار طوقی گفتم این چیست
گفت در کوه لکام می بودم و پلاسی پوشیده بودم گردن مرا بخورد چون از آنجا باز گشتم
گوشت بر آورد و این نشان آنست که باقی مانده پس گفتم سبب در آمدن تو درین عمل
چه بود گفت مادر من پیر و ضعیف شد و بر من وام بسیار جمع آمد محتاج شدم باین کری
بیند **ابو الفضل جعفر جبدی** رحمه الله تعالی شیخ ابو عبد الله خفیف گفته
است بجعفر جبدی رسانیدند که ابو عمرو اصطخری گفته است که غسل میکردم ازار من گشاده
شد دیدم که دو دست از پس پشت من پیدا شد و ازار مرا محکم بر میان بست
جعفر جبدی برخاست و باصطخر رفت و بخانهٔ ابو عمرو در آمد و پای وی بگرفت اصحاب
ابو عمرو برجستند گفت مگذارید که غضب ولی الله است و دوازده فرسنگ را پیاده آمده
است پس ابو عمرو بمقام اعتذار در آمد و گفت چنان نگفته ام بلکه چنین و چنین گفته ام
بعد از آن اصحاب را فرمود که وی را خدمتگاریهای نیکو کردند **ابو القاسم قصری**
رحمه الله تعالی وی از کبار اصحاب جنید بوده شیخ ابو عبد الله خفیف گفته است روزی

مرا گفت مرا بصحرا ببرون بر وی را بصحرا بیرون بردم بموضعی رسیدم که مقطعهٔ بود و جماعتی بازی می کردند با ایشان ببازی کردن بنشست من از ان متغیر شدم وخجل گشتم در وقت بر گشتن بجای دیگر رسیدیم جماعتی شطرنج می باختند از ان متغیر شد و پیش رفت ورقعهٔ ایشان را بیفشاند آن جماعت کاردها بر کشیدند وی گفت کاردها بمن دهید تا بخورم من ازین دو حال وی عجب بماندم از وی سوال کردم گفت وقتی که بچشم لدنی نگریم چنان باشد و وقتی که بچشم غیر لدنی این چنین این سخن پیشتر گذشت اما آنجا شیخ الاسلام از ابو بکر قصری گفته بود در مقامات شیخ ابو عبد الله ابو القاسم قصری است و می شاید که وی را دو کنیت بوده باشد یا یکی بر سبیل سهو واقع شده باشد والله تعالی اعلم و هم شیخ ابو عبد الله فرموده که ابو القاسم قصری کثیر الاطراق بوده یعنی بسیار سر در پیش می انداخته از وی سبب آن را پرسیدم گفت پیش ازین در قدیم الایام در هفت شبانروز یکبار چیزی میخوردم مردی از جن می آمد و بر من سلام میکرد اما وی را نمی دیدم یکروز وی را گفتم چه باشد که ظاهر شوی ناگاه دیدم که شخصی در خوبترین صورتی بر من ظاهر شد گفتم چه کسی تو گفت من از مومنان جنیانم وقتی که امثال شما را می بینیم دوست میداریم که وی را زیارت کنیم پس گفتم بعد ازین بر من در هر وقتی ظاهر شو مرا دوست گرفت و با من انس تمام پیدا کرد و چیزها بمن می آموخت روزی وی را گفتم بیا تا بمسجد در آئیم و ساعتی بنشینیم گفت وقتی که بنشینی و سخن گوئی و مردم ترا بینند و مرا نه بینند ترا بوسواس نسبت خواهند کرد گفتم بیا در آخرهای مسجد بنشینیم که هر کس ما را نه بیند پس در آمدیم و بنشستیم گفت این مردمان را چون می بینی گفتم بعضی را نیم خواب و بعضی را در خواب و بعضی آگاه گفت آنچه بر سرهای ایشان است می بینی گفتم نی پس چشمهای مرا مالید دیدم که بر سر هر کسی غرابی نشسته است بعضی را بالها بچشم فرو گذاشته است و بعضی را بر سر نشسته و بعضی را گاهی بوی فرو می آید و گاهی بالا میرود گفتم این چیست گفت مگر نخوانده قول الله تعالی را که وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ نُقَيِّضْ لَهٗ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهٗ قَرِيْنٌ انها شیاطین اند که بر سرهای ایشان نشسته اند و بر هر یک بقدر غفلت وی استیلا یافته اند و آن جنی باین طریق بمن می آمد و بر من ظاهر می شد تا روزی سخت گرسنه شدم و پیش من از نان صدقهٔ بقیه بود و تا وقت افطار که عادت داشتم چهار روز مانده بود پاره ازان گرفتم

وبخوردم گرسنگی من ساکن شد ناگاه آن جنی آمد و بر من سلام کرد اما ظاهر نشد گفت از بهر این
ریاضات و صبر بهان میخواهیم شما را چون ما ترا امتحان کردیم بران صبور نبودی این بگفت
و برفت و دیگر باز نیامد این سر پیش انداختن من از آن وقت هست عبدالعزیز بحرانی
رحمه الله تعالی شیخ ابوعبدالله گفته هست که عبدالعزیز بحرانی در زمستان سخت سوی شیراز
آمد و جامهای کهنه داشت و هر فتوحی که میرسید صرف فقرا می کرد سه روز در شیراز بود بادی
درین باب سخن گفتند گفت پس نفس من میگریزد از جامهای شما پس مرا گفت یا
اباعبدالله مرا ازین شهر بیرون کن که در نیت من نیست که درین شهر جامهٔ نو پوشم گفتم
بکجا میروی گفت بناحیت بحر مشایعه وی کردم و بدروازه که بدان جانب بود بیرون رفتیم
ناگاه دیدیم که ابوالخیر مالکی بر اشتر خود نشسته و پای می جنبانید و ما را آواز میدهد و با خود
خوردنی همراه دارد بایستادیم تا بما رسید گفت تفضل کنید تا بهم این طعام را بخوریم پس
بنشستیم و بخوردیم بحرانی برخاست و سجاده بر دوش خود انداخت ابوالخیر گفت کاش
ازین طعام چیزی با خود برداری گفت مطبخ من پیش رفته هست ابوالخیر گفت ما بدین
طعامها چکنیم بحرانی گفت پیش سگان انداز و برفت ابوالحسین الحکیمی رحمه الله وی
گفته که از جنید شنیدم که گفت روزی در مجلس سری سقطی بودم و آنجا مردم بسیار بودند
و من خردتر ایشان بودم سری پرسید که چه چیز هست که خواب را می برد هر کسی چیزی گفت
یکی گفت گرسنگی یکی گفت کم خوردن آب چون نوبت بمن رسید گفت عِلمُ القُلُوبِ
باطّلاعِ اللهِ تعالی عَلی کُلِّ نَفسٍ بِما کَسَبَت گفت أحسَنتَ یا بُنَیَّ و مرا نزدیک
خود نشاند و از آن روز ما هر جا که هستم بر همه مقدمم و هم حکیمی گفته هست که حال یکی از
مشایخ از جنید پرسیدم که اقتدا را شاید گفت اگر در وی پرهیزگاری و طلب قوت حلال
می یابی اقتدا را شاید و اگر نه او را بگذار شیخ ابوعلی حسین بن محمد الاکار رحمه الله
وی از اصحاب شیخ ابوعبدالله خفیف است و شیخ شیخ ابواسحق گازرونی قدس الله ارواحهم
گویند که شیخ حسین اکار بگازرون رسید مشایخ آنجا پیش وی جمع شدند و شیخ

[illegible] برکات ۱۲ ... من ۱۲ ... یعنی دانستن دلها ... علم قلوب ... بای موحده و سکون [illegible]

ابواسحٰق هنوز کودک بود وی نیز با ایشان بود وی را گفتند که این کودک قرآن را نیک میخواند وی را فرمود تا قرآن خواند وی را خوش آمد و تواجد کرد چون فارغ شد وی را از مشایخ طلبید و بشیراز برد و از مشایخ وقت و اصحاب شیخ ابوعبدالله خفیف سماع حدیث فرمود و با وی بعراق و حجاز مسافرت کرد و ببرکت صحبت وی رسید بآنچه رسید و شیخ حسین بعد از ثلثمائة از دنیا رفت و قبر وی در روضهٔ شیخ ابوعبدالله خفیف است در شیراز

شیخ ابواسحٰق ابراهیم بن شهریار گازرونی رحمه الله وی فارسی الاصل است و مولد و منشأ وی نورد گازرون بوده و شهریار پدر شیخ مسلمان شده و ولادت شیخ و سائر اولاد وی در زمان اسلام بوده و انتساب شیخ در تصوف بشیخ ابوعلی حسین بن محمد الفیروزآبادی الاکار بوده و صحبت بسیاری از اصحاب حدیث رسیده بود در گازرون و شیراز و بصره و مکه و مدینه و از همه روایت حدیث و آثار داشت در مکه شیخ ابوالحسن علی بن عبدالله جهضم همدانی را دیده بود و از وی روایت کند و ذوالنون مصری گفت علیک بالقصد فان الرضا بقلیل الرزق یزکی یسیر العمل یعنی بر تو باد که توسط احوال رعایت کنی یعنی بضرورت وقت قناعت کنی و طالب زیادت نباشی بدرستی که رضا برزق اندک عمل اندک را پاک گرداند و هرآئینه عمل پاک شایستهٔ قبول حضرت پاک باشد یکی از وزرا را با شیخ ارادت تمام بود هرچند جهد کرد شیخ از وی چیزی قبول نکرد پیغام بشیخ فرستاد که هرچند جهد کردم از من هیچ قبول نکردی از بهر تو چند بنده آزاد کردم و ثواب آن ترا بخشیدم شیخ قدس الله روحه جواب فرستاد که رسالت تو بمن رسانیدند و شکر نیکوئی تو گفتم لیکن آزاد کردن بندگان مذهب من نیست بلکه مذهب من بنده گردانیدن آزادانست بحرف و احسان شیخ قدس الله سره حضرت رسالت را صلی الله علیه و آله وسلم بخواب دید پرسید که یا رسول الله ما التصوف رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم گفت التصوف ترک الدعاوی وکتمان المعانی دیگر پرسید که ما التحکیم رسول

صلی الله علیه وسلم گفت کُلُّ مَا هَجَسَ بِبَالِكَ اَوْ خَطَرَ فِی خَیَالِكَ فَاللّٰهُ سُبْحَانَهٗ
بِخِلَافِ ذٰلِكَ اَلتَّوْحِیْدُ اَنْ تُنَزِّهَهٗ عَنِ الشَّكِّ وَالشِّرْكِ وَالتَّعْطِیْلِ
دیگر پرسید که مَا الْعَقْلُ رسول الله صلی الله علیه وسلم گفت اَدْنَاهُ تَرْكُ
الدُّنْیَا وَاَعْلَاهُ تَرْكُ التَّفَكُّرِ فِی ذَاتِ اللّٰهِ تَعَالٰی تُوُفِّیَ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ فِی
شَهْرِ ذِی الْقَعْدَةِ سَنَةَ سِتٍّ وَعِشْرِیْنَ وَاَرْبَعِمِائَةٍ **شیخ روزبهان**
بقلی قدس سره کنیت وی ابومحمد ابی النصر البقلی الفسوی ثم الشیرازی سلطان عرفا
بوده و برهان علما و قدوهٔ عشاق در بدایت حال سفر عراق و حجاز و شام کرده است
با شیخ ابوالنجیب سهروردی در سماع صحیح بخاری در ثغر اسکندریه شریک بوده است و خرقه
از شیخ سراج الدین محمود بن خلیفه بن عبدالسلام بن احمد بن سالبه پوشیده است وَاشْتَغَلَ
بِالرِّیَاضَاتِ الشَّدِیْدَةِ فِی اَطْرَافِ الشِّیْرَازِ وَجِبَالِهَا وَكَانَ صَاحِبَ
ذَوْقٍ وَاسْتِغْرَاقٍ وَوَجْدٍ دَائِمٍ لَا یَسْكُنُ لَوْعَتُهٗ وَلَا یَرْقَاءُ دَمْعَتُهٗ
وَلَا یَطْمَئِنُّ فِی وَقْتٍ مِنَ الْاَوْقَاتِ وَلَا یَسْلُوْا سَاعَةً مِنَ الْحَنِیْنِ
وَالزَّفَرَاتِ بِمَا وَلَهٗ كُلَّ لَیْلَةٍ بِالْبُكَاءِ وَالْعَوَابِلِ مَرَاو را سخنان است
که در حال غلبهٔ وجد از وے صادر شده است که هر کسے بفهم آن نرسد و از سخنان ویست
بیت
آنچه ندیده است دو چشم زمان + وانچه نه بشنید دو گوش زمین + در گل ما رنگ نمودست
آن + خیز و بیا در گل ما آن ببین وی را تصنیفات بسیار است چون تفسیر عرائس و شرح
شطحیات عربی و فارسی و کتاب الانوار فی کشف الاسرار و غیر آن که تعداد آن طولے
دارد و در کتاب الانوار فی کشف الاسرار آورده است که قوال باید که خوب روے بود

که عارفان در مجمع سماع بجهت ترویح قلوب بسه چیز محتاجند بروایح طیبه و وجه صبیح وصوت
ملیح بعضی گفته اند که ازین قوال اجتناب بهتر است زیرا که این چنین کار عارفی را
مسلم آید که طهارت قلب او به کمال رسیده باشد وچشم او از دیدن غیر حق پوشیده
باشد گویند که پنجاه سال در جامع عتیق در شیراز تذکیر کرد و وعظ گفت اول که بشیراز در
آمد و معرفت تا مجلس گوید شنید که زنی دختر را نصیحت می کرد که ای دختر حسن خود
را با کس اظهار مکن که خوار و بی اعتبار میگردد شیخ گفت ای زن حسن به آن راضی نیست
که تنها منفرد باشد او همه آن میخواهد که با عشق قرین باشد حسن وعشق در ازل عهدے
بسته اند که هرگز از هم جدا نباشد ویرا صحاب از استماع آن چندان وجد وحال عارض شد
که بعضی در ان برفتند شیخ ابو الحسن کُردُویَّه گوید که در دعوت بعضے صوفیه با شیخ روزبهان
جمع شدم و هنوز ویرا نمی شناختم در خاطرم آمد که من در علم وحال از وے
زیاده ام بر سر من مطلع شد و گفت ای ابو الحسن این خاطر را از خود نفی کن که امروز هیچکس
با روزبهان مقابل نیست و وی یگانه زمانه خود هست و باین معنی اشارت کرده درین
شعر ع درین زمانه منم قائد صراط الله ٭ ز حد خاور تا آستانه اقصی ٭ روندگان از
معارف مرا کجا بینند ٭ که هست منزل وجایم با ورای ورئی ٭ وی صاحب سماع بوده
و در آخر عمر از ان باز ایستاده باوے درین معنی سخن گفتند گفت اِنِّی اَسْمَعُ الْاٰنَ
مِنْ رَّبِّی عَزَّ وَجَلَّ فَاَسْتَحْرِضُ مِمَّا سَمِعْتُ غَیْرَهٗ وگویند که ویرا در آخر عمر قلنجی
دریافت بعضی از مریدان بے آنکه وی بگوید بمصر رفت و از خزائن سلاطین قدرے
روغن بلسان خالص آورد برای مداوای وی چون پیش وی آورد گفت جَزَاکَ
اللّٰهُ عَنْ نِیَّتِکَ از در خانقاه بیرون رو در آنجا سگیست گرگین خسپیده آن روغن
را بروی بمال وبدانکه روزبهان بهیچ روغن به نمی شود این بندیست از بند ہائے
عشق که خدای تعالی بر پای وی نهاده هست تا آن زمانکه بسعادت لقاے وی
برسد شیخ ابوبکر بن طاهر که از اصحاب شیخ بوده گفته هست که هر سحر بنوبت با شیخ قرآن می خواندم
یک عشر وی ویک عشر من چون وی فوت شد دنیا بر من تنگ شد آخر شب برخاستم و
نماز گزاردم بر سر تربت حضرت شیخ بنشستم وبنیاد قرآن خواندن کردم وگریه بر من افتاد که از وی
تنها مانده بودم چون عشر تمام کردم آواز شیخ شنیدم که از قبر می آمد وعشر دیگر میخواند تا آن زمان

۱ قوله انی اسمع الآن الخ یعنی اکنون از رب خود حصول معرفت است از آن با وجود می شنوم ...
قوله ویرا در آخر عمر الخ ... ۱۲

کہ اصحاب جمع شدند آواز منقطع شد مدتی حال بدین گونہ بود روزی با یکی از اصحاب آنرا باز گفتم بعد از آن دیگر نشنیدم صاحب فتوحات مکیہ رضی اللہ عنہ می آرد کہ شیخ روزبہان در مکہ مجاور بودہ وَکَانَ کَثِیْرَ الزَّعَقَاتِ فِیْ حَالِ وَجْدِہٖ فِی اللّٰہِ بِحَیْثُ اَنَّہٗ کَانَ یُشَوِّشُ عَلَی الطَّائِفِیْنَ بِالْبَیْتِ فَکَانَ یَطُوْفُ عَلٰی سُطُوْحِ الْحَرَمِ وَکَانَ صَادِقُ الْحَالِ ناگاہ بمحبت زنی مغنیہ مبتلا شد و ہیچکس ندانست و آن وجد و صیحہای کہ در وجد فی اللہ میزد ہمچنان باقی بود اما اول از برای خدای تعالی بود و این زمان از برای مغنیہ دانست کہ مردم را چنان اعتقاد خواہد شد کہ این زمان نیز از برای خدای تعالی است عزوجل مجلس صوفیہ حرم آمد و خرقۂ خود بیرون کرد و پیش ایشان انداخت و قصۂ خود را با مردم بگفت و گفت نمیخواہم کہ در حال خود کاذب باشم پس خدمت مغنیہ را لازم گرفت حال عشق و محبت ویرا با مغنیہ گفتند و گفتند کہ وی از اکابر اولیاء اللہ است مغنیہ توبہ کرد و خدمت ویرا پیش گرفت و محبت آن مغنیہ از دل وی زائل شد بمجلس صوفیہ آمد و خرقۂ خود در پوشید توفی رحمہ اللہ فی سنہ ست وستمایۃ بنصف محرم الحرام شیخ ابو الحسن کردویہ رحمہ اللہ علیہ صاحب علم و تقوی بود شصت سال در خانۂ کہ در شیراز داشت منزوی شد کہ جز باداء نماز جمعہ و کفایت بعضی مہمات عَلٰی سَبِیْلِ النُّدْرَۃِ بیرون نیامد و خضر علیہ السلام احیاناً بروی ظاہر میشد و صحبت میداشتند گفتہ اند کہ سبب وفات وی آن بود کہ شخصی بروی درآمد و گفت اینجا مردیست کہ میگوید کہ نفس من چون نفس عیسی است علیہ السلام زیرا کہ وی مردۂ طبیعت را زندہ میکرد و من مردۂ غفلت را زندہ می کنم شیخ ابو الحسن آہی برکشید و گفت یا رب مرا عمر دراز دادی تا زمانی را دریافتم کہ در وی مثل این سخنان می شنوم دیگر زندگانی نخواہم شکم وی بگرفت و بر ہمان برفت فی آخر محرم الحرام سنہ ست وستمایۃ چون شیخ روزبہان بقلی بیمار شد شیخ ابو الحسن کردویہ و شیخ علی سراج کہ مردی بزرگ و عارف بود و اولاد شیخ روزبہان را خال میشد بعیادت وی آمدند شیخ روزبہان روی با ایشان کرد و گفت بیائید کہ از قید این حیات جسمانی و زندگانی فانی بیرون آئیم و بحیات ابدی روحانی متصف شویم ایشان قبول کردند شیخ گفت من پیش از شما میروم و تو ای ابو الحسن بعد از پانزدہ روز بمن میرسی و تو ای علی بعد از یکماہ

شیخ حسن در تنصف صفرو شیخ ابوعلی درآخر آن رحمہم اللہ تعالی ابو عبد اللہ بلیانی
رحمہ اللہ لقب وی اوحد الدین ہست از فرزندان شیخ ابوعلی دقاق ہست ونسب وی
با شیخ ابوعلی بدین گونہ ہست عبد اللہ بن مسعود بن محمد بن علی بن احمد عمر بن اسمٰعیل بن
ابی علی دقاق قدس اللہ سرہ واستاد ابوعلی را یک پسر بودہ ہست اسمٰعیل و یک دختر
فاطمہ بانو منکوحہ شیخ ابوالقاسم قشیری رحمہ اللہ وسلسلۂ خرقۂ وی چنین ہست کہ وی خرقہ
از پدر خود دارد ضیاء الدین مسعود وامام الدین مسعود نیز گویند ووی از شیخ اصیل الدین
شیرازی ووی از شیخ رکن الدین سنجاسی ووی از شیخ قطب الدین رشید ابہری واز
شیخ جمال الدین عبد الصمد زنجانی وہر دو از شیخ ابو نجیب سہروردی قدس اللہ تعالی اسرارہم
وی گفتہ ہست کہ در اوائل از خلق انفراد جستم ویازدہ سال در کوہ اکام بسر بردم چون از کوہ
باز آمدم بصحبت زاہد ابوبکر ہمدانی رحمہ اللہ تعالی بپیوستم وی مردی صاحب کرامت
بود وفراستی صادق داشت وورد وی ہمہ آن بود کہ ہر شب برخاستی وعصای آہنین
داشت آنرا در زیر زنخدان گرفتی وتا روز بر پای ایستادی من نیز بموافقت وی از عقب
وی می ایستادم وی وقتہا روی بمن باز پس کردی وغیرت آوردی وگفتی برو جائے
بخسپ من بر زمین می نشستم تا وی مشغول کار خود می شد دیگر بر میخاستم وموافقت وی
می کردم تا آنگاہ کہ حال وی بمن فرود آمد آنگاہ تنہائی گزیدم وزاہد ابوبکر رحمہ اللہ از
غایت انبساطی کہ داشت با من مرا لولی می گفت شنیدم کہ روزی می گفتہ ہست لولی
آمد واز من چیزی گرفت وبرد ونمیدانم کہ بکجا رفت بعد از چند گاہ پیش وی رفتم فرمود کہ
کجا بودی وچہ آوردی تواضع نمودم وہیچ نگفتم چون ساعتی بنشستم زاہد رحمہ اللہ از من
سوالی کرد کہ جواب آن این بود کہ من گفتم من غیر خدا نیستم زاہد گفت سخن منصور آوردی
من گفتم من بیک آہ کہ برآرم توانم کہ صد ہزار چون منصور پیدا کنم چون این گفتم زاہد عصا
برگرفت وبر من انداخت من از جای بجستم وآن عصا از خود رد کردم زاہد مرا دشنام
غلیظ داد گفت منصور را بر دار کردند نگریخت وتو از یک عصائے می گریزی جواب
دادم کہ آن از نا تمامی منصور بود وگرنہ بگریختی کہ نزد حق سبحانہ وتعالی وتقدس ہمہ یکی است
چون این بگفتم زاہد گفت مگر گیاہی خوردہ گفتم آری گیاہی خوردہ ام اما از مرغزار حقیقت
زاہد فرمود کہ شاد خوردی ونیک خوردی بیا بر سجادہ بنشین وآنگاہ واز بعد از آن گفت

له بلیانی نسبت
بابی موضعیست
[illegible]
[illegible] ۱۲ ع

ع قوله نزد
حق تعالی ہمہ یکیست
یعنی [illegible]

آنکه گفتی کاز ناتمامی منصور بود که تنگ بخت او را بردار کردند بچه دلیل گفتی گفتم دلیل آن است که هر سوارے که دعوے سواری کند و اسپ بتازد چنانکه عنان او دست وی نرود و اگر برود تواند که سر اسپ باز نگیرد راست گفته است که وی سوار چالاک است و اگر سر[1] اسپ باز نتواند گرفت او در سواری ناتمام است چون این بگفتم زاید تصدیق فرمود که راست گفتی من از تو دیده‌ور تر کسی ندیده ام و هم وی گفته که مرا گفته اند که یکی از اصحاب شیخ شهاب الدین سهروردی قدس الله روحه که ویرا شیخ نجیب الدین برغش می گویند بشیراز آمده است بسیار خرم شدم ازانجهت که از مقامات و احوال صوفیان آنچه دانسته بودم و حاصل کرده بودم و طلب زیادتی میکردم و پدرم میگفت که من آنچه از خدای تعالی خواسته بودم بعبد الله داد و آنچه بر من بمقدار دریچه گشادند بروے بمقدار دروازه گشادند برخاستم و بشیراز رفتم و بخدمت شیخ نجیب الدین مشرف شدم و چیزی چند از احوال و مقامات و واقعات خود با وی بگفتم همه را نیک استماع کرد و هیچ جواب نگفت ساعتے بنشستم و از انجا بیرون آمدم بعد ازان مرا بجهت ضرورتی عزیمت مراجعت شد با خود گفتم بروم و شیخ نجیب الدین را به بینم تا چه می گوید چون بدر خانه وے رسیدم گفتند وی در اندرون است برو و در ان خانهٔ بیرون که شیخ آنجا می نشیند بنشین تا بیاید چون آنجا بنشستم و در پیش سجادهٔ وی جزوی دیدم که هر چه با وے گفته بودم همه در انجا نوشته بود با خود گفتم شیخ بآن محتاج بوده است که نوشته است حال وی بدانستم که تا کجا است نه نشستم و بیرون آمدم چون بگازرون رسیدم بانگی بر خود زدم و غیرتی بتازگی در خود پیدا کردم و در خلوت نشستم و هر چه از خداے میخواستم به پنج روز دران خلوت بمن داد و لمی در شیراز بود روزی بخانقاه شیخ سعدی در آمد شیخ سعدی یکمشت فلوس بیاورد و در نظر وی بنهاد و گفت بفرمای تا درویشان این تبرک بسفره بهند وی گفت ای سعدی فلوس می آوردی برو و آن ظرف اقچه بیار که شصت و دو اقچه دران نهاده تا درویشان بسفره دهند در حال شیخ سعدی برفت و آن ظرف بیاورد همچنانکه وی فرموده بود آن را بفرستاد و از برای درویشان سفره تمام آوردند شیخ را مریدی بود طباخ که در بازار آش پختی هرگاه که شیخ بدر دکان وی رسیدی کاسهٔ آش گرفتی و همچنان ایستاده بخوردی روزی کاسهٔ آش

[1] قوله واگر سر اسپ باز نتواند یعنی منصور مغلوب حال بود و من ...

در دست داشت که درویشی رسید خرقهٔ سفید از هیچ تکلف پوشیده سلام کرد و گفت میخواهم که مرا
با الله تعالی دلالت کنی و بگوئی که فائده در چیست تا چنان کنم شیخ فرمود که شاید کاسهٔ آش که در دست
داشت بوی داد گفت از بنیاد کار این بستان و بخور چون از طعام فارغ شد گفت این دست که
بطعام آلوده است هم باین خرقه پاک کن و هرگاه که چیزی بخوری چنین میکن گفت ای شیخ این نتوانم کرد چیز
دیگر اشارت کن شیخ گفت اینقدر نتوانستی کرد هر چیز دیگر که ترا بگویم هم نتوانی کرد برو که تو مرد این کار نیستی
یکی از مریدان شیخ در کوه عزلت گرفته بود ماری پیش وی رسید خواست که ویرا بگیرد مار ویرا بگزید
اعضای وی آماس کرد خبر بشیخ رسید جمعی را فرستاد تا ویرا آوردند گفت آن مار را چرا بگرفتی تا ترا زخم
زد گفت شیخا تو گفته که غیر خدا نیست من آن مار را غیر خدا ندیدم ازین جهت دلیری کردم و ویرا گرفتم شیخ
فرمود که هرگاه خدای تعالی را بلباس قهر ببینی بگریز و بنزدیک وی مرو اگر نه چنین کنی که این بلیه
در ان افتادهٔ پس دست در زیر سر وی گرد وی را باز نشاند گفت من بعد گستاخی چنین مکن تا
وقتیکه ویرا ملک نشناسی آنگاه دعای کرد و باد بر وی دمید آماس باز نشست و شفا یافت وی
گفته است درویشی نه نماز و روزه است و نه احیای شب است این جمله اسباب بندگی است درویشی نرنجیدن است
اگر این حاصل کنی واصل گردی هم وی گفته است خدای دان باشید و اگر خدای دان نباید خود دان باشید
از برای آنکه چون خود دان باشید خدای دان باشید پس فرموده که ازین بهتر بگویم خدای
باشید و اگر خدای نباشید خود مباشید و اگر خود نباشید خدای باشید روزی بزیارت شیخ
روزبهان بقلی قدس سره رفته بود و شیخ صدر الدین روزبهان قدس سره بسر تربت پدر
نشسته بود چون شیخ عبدالله در برابر قبر وی بایستاد شیخ صدر الدین تعظیم وی را
برخاست و مدتی بایستاد و نشست و باز برخاست و مدتی دیگر بایستاد شیخ عبدالله
بوی التفات نکرد چون از زیارت فارغ شد گفت شیخا دیر گاه است که بر پای ایستاده ام
و شما هیچ التفات نفرمودید گفت که شیخ روزبهان اناری بدست من داده بود بخوردن
آن مشغول بودم و از جملهٔ اشعار ویست شعر ما جمله خدای پاک پاکیم * نی ز آتش و
باد و آب و خاکیم * از هستی و نیستی همیشه * عریان شده ایم و جامه چاکیم * شعر حقیقت جز خدا
دیدن روا نیست * که بیشک هر دو عالم جز خدا نیست * نمیگویم که عالم او شده * که
این نسبت باو کردن روا نیست * نه او عالم شد و نه عالم او شد * همه اوست و را چنین دیدن
خطا نیست * رباعی تا حق بدو چشم سر نبینم نروم * از پای طلب می ننشینم نروم *

گویند خدا بچشم سر نتوان دید ہان آن ایشانند من چنینم ہر دم * وفات وے در روز عاشورا سنہ ست وثمانین وستمایہ بودہ قدس اللہ تعالی روحہ شیخ جمال الدین محمد باکلنجار رحمہ اللہ کَانَ شَیْخًا وَجِیْهًا بَهِیَّ الْمَنْظَرِ ذَکِیَّ الْمَخْبَرِ ذَا مُجَاهَدَاتٍ وَخَلَوَاتٍ وَاَوْرَادٍ کَثِیْرَةٍ مِنَ الْعِبَادَاتِ وَالطَّاعَاتِ وَلَهٗ کَلِمَاتٌ الرُّوْحَانِیَّةِ وَاِشَارَاتُ الرَّحْمَانِیَّةِ شیخ ابو عبد اللہ بلیانی قدس سرہ فرمودہ است کہ دران زمان کہ خرد سال بودم شیخ جمال الدین باکلنجار رحمہ اللہ در صحبت پدرم خواجہ ضیاء الدین مسعود رحمہ اللہ می بود و من پیوستہ بذکر مشغول می شدم و آواز خوش داشتم واز برای جمعیت خاطر خود وقتہا در اثنای ذکر گفتن چیزی از اشعار بترنم مے خواندم شیخ جمال الدین گوش باواز من میکرد واز ان وقت وی خوش می شد و من از حال وی خبر نداشتم کہ بمن گوش میدارد و از انچہ میخواندم خاموش می شدم و دیگر بذکر مشغول می شدم روزی یکی از روزہا شیخ جمال الدین نزدیک من آمد و گفت ای شیخ عبد اللہ چرا چنین میکنی کہ در اثنای ذکر گفتن چیزی خوش میخوانی و ما گوش بتو می داریم و تو خاموش می شوی و ما را نیم بسمل می گزاری و دیگر چنین مکن و خاطرہای درویشان را نگہدار چون از تو آواز می خیزد و پدرم نیز ضیاء الدین مسعود ہمچنان فرمود سخن ایشانان را قبول کردم وی گفتہ است کہ در تفسیر قول اللہ تعالی وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَاْتِيَكَ الْيَقِيْنُ یقین نیست جز عیان عین قدیم نیت عیان عین قدیم بے صورت عمل عبادتست و نیتی کہ بہتر از عمل است اینست و صورت عمل بے نیت عیان عین قدیم عبادت نبود بلکہ رسم و عادت بود و طالب آنست کہ مطلوب او جز عیان عین قدیم نیست و ہرچہ جز عیان عین قدیم است پیش وی محال و باطل است وتوفی رحمہ اللہ فی سنۃ ست وخمسین وسبعمایۃ وقبر وی در شیراز است موسی بن عمران جیرفتی رحمۃ اللہ بزرگ بودہ بجیرفت پیر شیخ ابو عبد اللہ الطاقی است و شیخ الاسلام گفت قدس سرہ کہ ابو عبد اللہ خفیف را با شیخ موسی عمران نقاری افتاد وی نامہ یا پیغام فرستاد کہ من در شیراز ہزار مرید دارم کہ اگر از ہر یکے ہزار دینار خواہم شب را ضمان نخواہند موسی عمران جواب باز داد کہ من در جیرفت ہزار دشمن دارم کہ ہرگاہ بر من دست یابند مرا تا شب درنگ ندہند و زندہ نگزارند صوفی تو باشی یا من خواجہ علی حسن بن حسن کرمانی قدس سرہ العزیز خواجہ حسن شیخ کرمان بودہ

بکلنجار بفتح کاف ولام وسکون نون وجیم ورای مہملہ ۱۲ع شیخا وجیہا ای بزرگ لطف ... یعنی پیری بود وروی شناس باقدر و جاہ و پاکیزہ خلق صاحب مجاہدہ و خلوت و اوراد بسیار از جنس عبادت و طاعت و یا سخنان روح آشنا بود و اشارات رحمانیہ یعنی اشارات متعلق برحمت رحمانی و نیتی کہ بہتر است از عمل ازینست اشارت بسوی حدیث نیۃ المومن خیر من عملہ یعنی نیت مومن بہتر است از عمل وی ۱۲ع ۱؎ جیرفتی بکسر جیم وسکون یای مثناۃ تحتانیہ وضم رای مہملہ وسکون فا وکسر تای مثناۃ فوقانیہ ۱۲ع ۲؎ توفی رحمہ اللہ فی سنۃ ست الخ یعنی متوفی شد در سال ہفتصد و پنجاہ او کسری ۱۲ع

متاخر ترین مشایخ آنجا داره وخانه داشت وکاری بنظام ومرید بسیار ومعاملت نیکو
دعوی مریدی شیخ عمو کردی تا شیخ عمو ازو دنیا نرفت وی پشت باز نکرد یعنی بر سند
ارشاد نه نشست شیخ الاسلام گفت که در کرمان میان خواجه علی حسن ومیان خلیل خازن
که یکی از صوفیان بود نقاری افتاد خلیل بخواجه علی حسن نامه فرستاد ودران نوشت که تو از
بامداد تا چاشتگاه دارو وشربت وگوارش بخوردی تا طعام خوش بتوانی خورد واز سر تنعم و
مرا از بامداد تا چاشتگاه گرد باید گشت که چیزی یابم که بخورم صوفی قوی یا من مشائخ طعن
میزدند ونمی پسندیدند قبول جستن وقبول داشتن خلق را از پس زهر غرور که دران هست
ایشان مایه تو خورند ونفس رعنا را معجب کنند تا از حد خود درگذرد اگر الله تعالی نگاه ندارد این
عقبه عظیم هست این قوم را میره نیشابوری رحمة الله علیه پیری بوده بزرگ از
صوفیان وملامتی بوده به نیشابور رفت بزیارت یابکار دیگر یک خادم با وے وی را
آنجا قبول عظیم خواست ومریدان بسیار پدید آمدند وی از ان برنج می بود وشغل دل می
افزود چون بازگشت خلق بسیار با او بیرون آمدند وبادی در رفتن ایستادند از خادم
پرسید که اینان کرا اند گفت بخدمت تو می آیند صبر کرد وهیچ نه گفت تا بسر بالا سے
رسید وبادی سخت بپیچید بند شلوار بکشاد وبول آغاز کرد چنانکه خود وجامهای ایشان
را پلید کرد آن قوم گفتند احسنت زهی شیخ دزهی معاملت نیکو همه از وی منکر بازگشتند و
آن خادم که با وی بود پس وی میرفت دل پر انکار که این چه بود که وی کرد جمعے مریدان
با ارادتهای تازه ونظرهای نیکو با دمی آیند به بین که وی چه کرد وسیره میرفت تا به آب
رسید با مرقع وجامه به آب در آمد وجامها وتن خود پاک بشست وبیرون آمد ودر رفتن
ایستاد وروی باز پس کرد وخادم را گفت که باید که انکار نکنی که آفتی بآن عظیمے وفتنه
وشغلی چنان بزرگ باین مقدار بول از خود باز توان کرد چرا مونت آن باید کشید ایشان
بچه کار آیند جز آنکه مردم را رعنا ومعجب دارند واز مایه مردم خورند وشغل دل افزایند
واین قبول پیش از دید عیب باشد چون اندک سببے پدید آید یا کاری نه بر مراد ایشان
برود همه منکر گردند شیخ الاسلام قدس سره گفت دانی که آن چرا کرد از جهت آنکه طبع و
نفس وی بآن خوش شده بود آن بروی واجب بود ابو عبدالله التروغبذی
رحمه الله از طبقه خامسه هست نام وی محمد بن محمد بن الحسین هست از اجله مشائخ

بسکون بای مثناة تحتانیه وفتح زای معجمه والف ... الترو غبذی بضم تا مثناة فوقانیه وضم رای مهمله وسکون واو وفتح غین معجمه وفتح بای موحده وکسر ذال معجمه

طوس بود با ابوعثمان حیری صحبت داشته و با آن مشایخ که از طبقهٔ وی بودند و یگانه
مشایخ بود در طریقت خود که اشارت ظاهر داشت مجرد بود و بلند حال و بزرگ همت پس از
سنه خمس و ثلثمایه برفته از دنیا وی گفته طُوبیٰ لِمَنْ لَمْ یَکُنْ لَهٗ وَسِیْلَةٌ اِلَیْهِ غَیْرُهٗ
و هم وی گفته تَرْکُ الدُّنْیَا لِلدُّنْیَا مِنْ جَمِیْعِ الدُّنْیَا و هم وی گفته که الله تعالیٰ بندهٔ
خود را از معرفت خود چیزی بدهد و بآن مقدار که ویرا معرفت داده بود بلا بر وی گمارد
تا بقوت آن معرفت آن بلا را بر میدارد و هم وی گفته که دور باش از تمیز در خدمت زیرا که
کسانیکه ایشان از در خدمت ممتاز گردانی ظاهر نمانده اند پس همه را خدمت کن تا مراد حاصل
شود و مقصود فوت نشود ابوعبدالله الرودباری رحمه الله تعالیٰ از طبقهٔ خامسه
است نام وی احمد بن عطا است شیخ شام است بصور نشستی و صور بر کنار دریا است
و قبر وی بصور بود و اکنون در دریا است خواهرزادهٔ ابوعلی رودباری است بزرگ
بوده و صوفی در صورت شرایان مادر وی فاطمه خواهر شیخ ابوعلی رودباری است
پسر را گفتی هٰذَا اَقْرَاءُ خَالِهٖ کَانَ صُوْفِیًّا عالم بوده بعلم قرآن و علم شریعت و علم حقیقت
و حدیث داشت و ویرا اخلاق شمائل نیکو بود و موصوف بود بتعظیم فقرای و دوستی درویشان
و رفق کردن با ایشان در ماه ذی الحجه سنه تسع و ستین و ثلثمایه برفته از دنیا ویرا کتابیست
در آداب فقر شیخ الاسلام گفت که ابوعبدالله رودباری گفت که شتر ویرا در بادیه دست
بریگ فرو شد گفت جل الله شتر با وی بزبان فصیح گفت جل الله شیخ الاسلام گفت که
من دو تن دیده ام که ویرا دیده اند شیخ ابوعبدالله باکو و شیخ ابوالقاسم ابوسلمه باوروی
شیخ ابوعبدالله باکو گفت ابوعبدالله رودباری گفت که اَلتَّصَوُّفُ تَرْکُ التَّکَلُّفِ وَ
اِسْتِعْمَالُ التَّظَرُّفِ وَحَذْفُ التَّشَرُّفِ و شیخ ابوالقاسم ابوسلمه باوروی گفت که

شیخ ابو عبدالله رودباری گفت حدیث نوشتن جهل است از در بر و در و بیشتی کبر از مرد
ببرد فاذا اجتمعنا فناهیک به نیلا شیخ الاسلام گفت که ابو سعید مقری گفت
که با شیخ ابو عبدالله رودباری باقلی می خوردیم باقلی پسندیده نیامد با جای نهادم
شیخ گفت با جای منه چیزی که خود را نه پسندی و در راه درویشی می نهی که بخورد شیخ الاسلام
گفت که محمد شگرف گفت که در گلوخ خلاهم انصاف است ابو عبدالله بن مانک رحمه الله
شیخ الاسلام گفت که ابو عبدالله مانک یار خان فارس بوده نام وی احمد بن ابراهیم مانک
است شاگرد بندار ارغانی است شبلی را دیده بود عمر وی صد و اند سال بوده چون سخن گفتی در کسی
بودند بر دوست وی که آب دهان وی پاک می کردند که دندان نداشت آب از
دهان وی می افتاد شیخ الاسلام گفت که شیخ ابو نصر قبانی پیر منست ابو عبدالله مانک را
دیده بود و حدیث داشت و من بروی حدیث خوانده ام وی گفت مرا که شیخ ابو عبدالله مانک
گفت که شبلی روزی بر منبر گفت که حق جنید حاضر بود گفت که غیبت حرام است شیخ الاسلام
گفت که بوسعید خراز بمصر آمد ویرا گفتند ای سید قوم چرا سخن نگویی گفت ایشان از حق
غائب اند ذکر حق با غائبان غیبت است ابو عبدالله دونی قدس سره
وی از متاخران است بدون می بوده و وی شوری داشته است شیخ الاسلام گفت
که خرقانی با من گفت که شاگرد ابو عبدالله دونی با من گفت که شیخ ما مست نزیست و مست
بمرد شیخ الاسلام گفت راست گفت شاگرد وی خرقانی گفت که من گفتم آن ابوبکر شبلی
بود که مست نزیست و مست بمرد که من شبلی را دیده ام پیش خویش که در هوا رقص میکرد
و مرا شکر میگفت شیخ الاسلام گفت که ابو عبدالله دونی را پرسیدند که فقر چیست گفت
واقع فاذا تم فهو الله ناتمیست افتاده چون تمام شود اوست شیخ الاسلام گفت
که دونی قرآن فراوان خواندی و سماع آن دوست داشتی چون بآیت زکوة یا صدقه
رسیدی خوش شدی و چیزی از خود بیرون کردی یکی را گفتی بدر بیرون برو و بنه و باز گرد
تا هر که برسد برگیرد ابو عبدالله مولی قدس سره وی در هراة می بوده در ایام پیر
بوسعید دونی زاهد روزی در مسجد جامع هنوز پیر بوسعید نیامده بود وی در سخن آمد تخته
سخن بگفت پس گفت اگر توحید صرف می باید اینک بگفتم و اگر علم کنج و کدو می باید فردا
بوسعید بیاید شما را بگوید شیخ الاسلام گفت که از اول این کار همه گویندگان یک سخن میگویند

یکی باندام ترمیگویدمی رهد ویکی بی اندام ترمی گوید میدوند ویکی بی اندام ترمیگوید می
آویند وآن چیست که ابو عبد الله مولی میگفت گوئی کان ازپس وی درمی آمدند ومیگفتند
ابو عبد الله مولی وی میگفت ای دوست عبد الله بگذار مولی میگوئی شیخ الاسلام
گفت که ابو عبد الله مولی این کار را دریک سخن آورده وآن آنست که وقتی گرسنه بود
ویرا آرزوی آن شد که دو نان گرم بود ودوشاب که بجز دران گرسنگی در مسجد جامع
بخفت یکی از مریدان وی بآنجا ویرا خفته وید بر سجاده ودست در زیر سر کرده باخود
گفت شاید وی گرسنه بود ببازار رفت ودو نان گرم بستد وپارهٔ دوشاب دران میان
کرد وبیاورد ودر زیر سجادهٔ وی بنهاد بوی نان گرم بوی رسید بیدار شد آن را دید که آرزو
کرده بود روی بآسمان کرد وگفت الهی کارکی ترا باید تتوانی ساخت یعنی اگر عنایت
بود کارک دوستان خود بی سبب وجد می سازی شیخ الاسلام گفت که از جهد ما وطلب ما هیچ
چیز نباید وهیچ چیز نرسیم مگر آنکه اورا عنایتی باشد بکسی **ابو عبد الله مقری**
قدس سره از طبقهٔ خامسه است نام وی محمد بن احمد بن محمد المقری است صحبت داشته
با یوسف بن الحسین وعبد الله خراز رازی ومظفر کرمانشاهی ورویم وجریری وابن عطا
وی از جوانمردان مشایخ بود وسخی ترین ایشان پنجاه هزار دینار میراث بوی رسید
ورای ضیاع وعقار از همه بیرون آمد وبر فقرا نفقه کرد وبه وحدت وتجرید احرام حج
بست با آنکه هنوز در حد اثبت سن بود در سن ست وستین وثلثمایة از دنیا
برفته وی گفته اَلفَقِیْرُ الصَّادِقُ الَّذِیْ لَایَمْلِکُ کُلَّ شَیْءٍ وَلَا یَمْلِکُهٗ
شَیْءٌ وهم وی گفته مَنْ تَعَدّٰی عَنْ خِدْمَةِ اِخْوَانِهٖ اَوْرَثَهُ
اللّٰهُ سُبْحَانَهٗ ذُلًّا لَا انْفِکَاکَ مِنْهُ هرکه از خدمت از یاران وبرادران دریغ
دارد اورا از ستی وبند که هرگز ازان نرهد وهم وی گفته که مَا قَبِلَ مِنِّیْ اَحَدٌ شَیْئًا
اِلَّا رَاَیْتُ لَهٗ مِنَّةً عَلَیَّ لَا یُمْکِنُنِی الْقِیَامُ بِوَاجِبِهَا اَبَدًا وهم وی
گفته که فتوت نیک خوئیست با آنکه ویرا دشمن داری وبذل مال برای آنکه دل تو

ازوی کراهت دارد وحسن صحبت ومعاشرت با آنکه طبع ترا ازوی نفرت باشد وهم وی
گفته که چون بصحبت عبدالله خراز رسیدم گفتم ایها الشیخ مرا جه سفر مائی گفت بسه چیز
بحرص باداء فرائض تمامترین جهدی وطاقتی وحرمت داشتن مسلمانان وتهم داشتن
خاطرهای خود مگر آنچه موافق حق باشد **ابوالقاسم المقری قدس سره** ابوالقاسم
از طبقهٔ خامسه است نام وی جعفر بن احمد بن محمد المقری است برادر ابوعبدالله المقری
از بزرگان مشایخ خراسان بود ویگانه در طریقت ووقت خود وعالی حال وشریف همت
بود شیخ سلمی گوید لَمْ تَلْقَ اَحَدًا مِنَ الْمَشَایِخِ فِیْ سَمْتِهٖ وَوَقَارِهٖ وَجِلْسَتِهٖ
صحبت داشته بود با ابن عطا وجریری وابوبکر بن سعدان وابوبکر ممشاد وابوعلی
رودباری در سنهٔ ثمان وسبعین وثلثمائة از دنیا برفته در نیشابور وی گفته که حارث
انگشت کرد بامعروف وی مشغول گردانید از آنکه خلق نگرد بچشم رد یا قبول وهم وی گفته
اَوَائِلُ بَرَکَةِ الدُّخُوْلِ فِی التَّصَوُّفِ اَنْ تُصَدِّقَ الصَّالِحِیْنَ فِی الْاَخْبَارِ
عَنْ اَنْفُسِهِمْ وَعَنْ مَشَایِخِهِمْ **ابومحمد الراسبی قدس سره** از طبقهٔ خامسه است
نام وی عبدالله بن محمد بن الراسبی البغدادی است از کبار مشایخ بغداد است صحبت
داشته با ابن عطا وجریری سپس بشام رحلت کرد وباز ببغداد آمده وبرفته آنجا در سنه سبع
وستین وثلثمائة وی گفته اَعْظَمُ حِجَابٍ بَیْنَکَ وَبَیْنَ الْحَقِّ اِشْتِغَالُکَ
بِتَدْبِیْرِ نَفْسِکَ وَاعْتِمَادُکَ عَلٰی عَاجِزٍ مِثْلِکَ فِیْ اَسْبَابِکَ وهم وی گفته
اَلْهُمُوْمُ عُقُوْبَاتُ الذُّنُوْبِ وهم وی گفته لَا یَکُوْنُ الصُّوْفِیُّ صُوْفِیًّا
حَتّٰی لَا تُقِلُّهٗ اَرْضٌ وَلَا تُظِلُّهٗ سَمَاءٌ وَلَا یَکُوْنُ لَهٗ قَبُوْلٌ عِنْدَ
الْخَلْقِ وَیَکُوْنُ مَرْجِعُهٗ فِیْ کُلِّ الْاَحْوَالِ اِلَی الْحَقِّ تَعَالٰی روزی نزدیک وی
ذکر محبت میرفت گفت اَلْمَحَبَّةُ اِذَا ظَهَرَتْ اِفْتَضَحَ فِیْهَا الْمُحِبُّ وَاِذَا کَتَمَتْ

قَتَلَ الْمُحِبُّ كَمَدًا وَاَنْشَدَ ؎ وَلَقَدْ اُفَارِقُهُ بِاِظْهَارِ الْهَوٰى ٭ عَمَدًا لِيَسْتُرَ سِرَّهُ اِعْلَانُهُ ٭ وَلَرُبَّمَا كَتَمَ الْهَوٰى اِظْهَارُهُ ٭ وَلَرُبَّمَا فَضَحَ الْهَوٰى كِتْمَانُهُ ٭ عَيَّ الْحَبِيْبِ لَدَى الْحَبِيْبِ بَلَاغَةٌ ٭ وَلَرُبَّمَا قَتَلَ الْبَلِيْغَ لِسَانُهُ ٭ كَمْ قَدْ رَاَيْنَا قَاهِرًا سُلْطَانُهُ ٭ لِلنَّاسِ ذَلَّ لِحُبِّهِ سُلْطَانُهُ ٭ **ابو عبد اللہ الدینوری قدس سرہ** از طبقۂ خامسہ است نام وی محمد بن عبد الخالق الدینوری است وَهُوَ مِنْ اَجِلَّةِ الْمَشَايِخِ وَاَكْبَرِهِمْ حَالًا وَاَفْصَحِهِمْ فِيْ عُلُوْمِ هٰذِهِ الطَّائِفَةِ وباز گشت وی بصحبت فقرا والتزام آداب آن ومحبت اہل آن بود سالہا در وادی القری اقامت کرد پس بدینور باز گشت وآنجا وفات کرد چنین است در طبقات سلمی وشیخ الاسلام گفتہ است کہ وی آخر عمر در وادی القری بمسجدی درآمد مردمان برفتند ووی را مہمان نداشتند وچیزی خوردنی ندادند آن شب از گرسنگی بمرد مردم روز آمدند ووی را کفن کردند ودفن کردند روز دیگر در مسجد آمدند کفن را دیدند در محراب نہادہ وکاغذی درمیان کفن ودران نوشتہ کہ دوستی از ما بشما آمد ووی را مہمان نداشتید وطعام ندادید واز گرسنگی بکشتید کفن شما را نخواہیم شیخ الاسلام گفت کہ ابو عبد اللہ دینوری گفتہ کہ اللہ تعالی خود بر فقرا اسلام میکند می گوید در قرآن فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ گویند کہ وی سالی در کشتی بماند کہ بامی جست مرقع باز میکرد ومید وخت تا با کلاہی آمد گفت نفس خود را مشغول میکنم پیش از انکہ مرا مشغول کند وی گفتہ کہ صحبت خردان با بزرگان از جملہ توفیق اللہ تعالی است مر خوردان را واز زیر کی ایشان است ورغبت بزرگان بصحبت خردان علامت خذلان بزرگان وحماقت وبیخردی ایشان است وہم وی گفتہ مر بعضی اصحاب خود را لَا يُعْجِبَنَّكَ مَا تَرٰى مِنْ هٰذِهِ اللُّبْسَةِ الظَّاهِرَةِ عَلَيْهِمْ فَمَا زَيَّنُوا الظَّوَاهِرَ اِلَّا بَعْدَ اَنْ خَرَّبُوا الْبَوَاطِنَ شیخ الاسلام گفت کہ وی گفت سن اصحاب خود را عمارت

باطن آموختیم نه خرده ظاهر و آرایش جامه خدای خوشنود مباد از آنکه این کار کرد و ندانا همین آرایش جامه و مرقع و میان بند و سجاده و کنف و مانند آن کردند و معانی و صفاے باطن نه تا هر که به وید پندارد که این کار همه آنست و بس و آن کسانکه خداوندان معانی و باطن نیکو زندگانی اند خود دل آن ندارند و طاقت آن نیارند که ورای او بچیز دیگر مشغول باشند و هم وی گفته که در بعضی از سفرهای خود لنگے دیدم که بیک پاے بجست گفتی ترا سفر چه ضرورت که آلت آن نداری گفت تو مسلمانی گفتم آری گفت آن آیت را بخوان وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ چون حامل و بردارنده ویست می شاید که بی آلت بردارد کسی بروی در آمد و گفت کَیْفَ اَمْسَیْتَ این بیت بخواند شعر اِذَا اللَّیْلُ اَلْبَسَنِیْ ثَوْبَهٗ ؏ تَقَلَّبَ فِیْهِ فَتًی مُوْجَعُ

ابو الحسین سهروانی الصغیر قدس سره از طبقهٔ سادسه است نام وی علی بن جعفر بن داود است از سیروان مغرب بوده شاگرد سیروانی کبیر است صاحب خواص بمصر بوده و بمکه مجاورت کرده و آنجا برفته از دنیا شاگرد معاذ مصری است و ابوبکر مواقیتی و جنید و شبلی و ابو الخیر تیناتی و کتانی و ابو علی کاتب و ابوبکر مصری و غیر ایشان از مشایخ وقت دیده بود شیخ حرم بود در وقت خویش و یگانهٔ مشایخ در روزگار خود شیخ سلمی ویرا در تاریخ صوفیان ذکر کرده و گفته عمر وی صد و بیست و چهار سال بکشید و در آخر عمر مقعد بود هر گاه که موذن قَدْ قَامَتْ کردے وی بر پای خواستی و چون نماز گزاردی باز مقعد شدی و در حال سماع نیز همچنان بود و شیخ عمو و شیخ عباس فخر می کردند بدیدار وی و چه کردندی که فخر نکردندی که لاف ایشان فرض بود بآن پیر از وی پرسیدند که تصوف چیست گفت اَلْاِفْرَادُ وَالْاِنْفِرَادُ یگانه داشتن همت و یگانه زیستن از خلق وی گفته اَلصُّوْفِیَّةُ مَعَ الْوَارِدَاتِ لَا مَعَ الْاَوْرَادِ شیخ الاسلام گفت که فتح حاجی گفت که وی گفت صوفی از مقامات و احوال

له قوله وحملناهم الخ یعنی بهم رسانیدیم ایشان را در خشکی و دریا ... زیرا که ... فاعل فی الوجود الا الله ۱۲
له قوله اذا اللیل الخ یعنی چون شب ... جامه خود را که تاریکی است ... ۱۲
له سهروانی بکسر سین ... و سکون یای ... ۱۲
له قوله الصوفیة مع الواردات ... یعنی صوفی با واردات می باشد نه با اوراد ... مراد بوارد ... محموده است که بی تأمل پیدا شود ... و بعضی گویند وارد حالتی است که دل را پیدا شود ... فیض

[illegible]

برگذشته است آن همه زیر قدم ویست وهم درحال وی جمع شیخ الاسلام گفت که شیخ عمو گفت که شیخ سیروانی گفت آخِرُ مَا یَخْرُجُ مِنْ رُؤُسِ الصِّدِّیقِیْنَ حُبُّ الرِّیَاسَةِ و عباس گفته که وی گفت شما را وصیت می کنم بکسانیکه شما را دوست میدارد و عمو گفت که وی گفت که اگر من پای داشتمی بخراسان آمدمی بزیارت کسی که شما را دوست میدارد و در فتح حاجی گفت که سیروانی گفت که کسی بود که بزرگان در وی می نگرند و مقام وی می بینند و او خود نداند که هیچ چیز دارد شیخ سیروانی گفته مَنْ طَلَبَ عِزًّا بِبَاطِلٍ وَرَّثَهُ اللّٰهُ ذُلًّا بِحَقٍّ وهم وی گفته التَّصَوُّفُ تَرْكُ الْخَلْقِ وَاِفْرَاطُ الْهِمَّةِ و در عقب آن گفته اَلْخَلْقُ مِحْنَةٌ مَا دَخَلُوْا فِیْ شَیْءٍ اِلَّا اَفْسَدُوْهُ وهم وی گفته مَنْ تَرَكَ تَدْبِیْرَهُ عَاشَ طَیِّبًا وهم وی گفته مَا اٰفَةُ النَّاسِ اِلَّا النَّاسُ وهم وی گفته اَلْفُقَرَاءُ هُمْ مُلُوْكُ الدُّنْیَا وَالْاٰخِرَةِ اِسْتَعْجَلُ الرَّاحَةَ وهم وی گفته اَلْفَقِیْرُ ابْنُ وَقْتِهٖ فَاِذَا تَطَلَّعَ اِلٰی وَقْتٍ ثَانٍ فَقَدْ خَرَجَ مِنَ الْفَقْرِ وهم وی گفته که از جنید شنیدم که گفت که هرکه بوی فاقه رسد و بروی جامه بود وافزونی که از ان بسر شود آن از بخیلی بوی رسیده بود وهم وی گفته حُثُّوْنَا عَلَی الطَّلَبِ وَهُوَ لَا یَجِیْءُ بِالطَّلَبِ وهم وی گفته که مرتعش گفت لَوْ لَعِبَ الْفَقِیْرُ عِشْرِیْنَ سَنَةً ثُمَّ صَدَقَ سَاعَةً لَنَجَا پس سیروانی گفت حَاشَاهُمْ مِنَ اللَّعِبِ اِنَّمَا اَرَادَ بِهٖ قِلَّةَ الْیَقِیْنِ وهم سیروانی گفت که ابا الخیر تیناتی ست شنیدم

سه رسشته مراد از باقی ماندگی یقین بهست ۱۲ ع

که گفت مرا اشراف دادند بر دوزخ بیشتر اهل آن اصحاب رکوة و مرقع دیدم پس شیخ
سیروانی گفت که مستوجب آن نشدند مگر ازانکه بی یقین ابوالحسین بن جهضم الهمدانی
قدس الله سره العزیز از طبقه سادسه است نام وی علی بن عبدالله بن الحسن بن جهضم الهمدانی
است بزرگ بوده شاگرد کوکبی و جعفر خلدیست شیخ حرم بوده ویرا کتابی است معتبر
مسمی به بهجة الاسرار در ذکر حکایات و احوال و مقامات این طایفه و فی التاریخ الیافعی انه
توفی سنة اربع عشرة و اربعمایة شیخ احمد کوفانی ویرا دیده بود شیخ الاسلام گفته که من کسی
مے شناسم که بزیارت ابوالحسین جهضم شد بمکه و حج نکرد که من بزیارت وی آمده ام انه
بزرگی وی حج با آن نیامیخت و آن نه حج اسلام بود[1] شیخ الاسلام گفت که زیارت مشایخ و
خدمت ایشان برین طایفه فرض است[2] شیخ الاسلام گفت که عقیل بستی از بست بحج
میرفت گفت بزیارت شیخ ابوالعباس شوم از وی شلواری خواهم که شلوار نداشت
چون بوی شد شیخ شلوار بوی داد و گفت در پوش و باز گرو نگذاشت که بنشیند در هر
منزلی شلواری می یافت نگذاشت که بحج شود[3] شیخ ابوالحسین جهضم را پسری بود نه بهنجار پدر
از وی رنجه می بود روزی بمیان مسجد حرام میگذشت یکی با شیخ سیروانی گفت ای شیخ این
پسر شیخ ابوالحسین است چه ملامت و رنج که بهان پیر است ازین پسر شیخ سیروانی گفت رنج
آن پیر است بر پسر نه از پسر بر پیر اگر نه بزرگی پدر روی بودی کرا یاد پسر آمدی از بزرگی پدر
اوست که پسر در زبان خلق افتاده است و انگشت نما گشته ابوالحسین طرزی[4] قدس
سره شیخ الاسلام گفت طرز جای است بفارس وی بزرگ بوده و بزرگ میداشت
درویشان را و اصحاب وی با ادب و صیانت بودند شیخ الاسلام گفت که ابونصر حاجی
مرا گفت که شیخ ابوالحسن طرزی را دیدم که پای تابه درویشی بر گرفته بود و در سر و روی
خود می مالید شیخ الاسلام گفت قومی بودند بکواشان با من می بودند خداوندان دل روشن
از من درخواست کردند که ما را به شیخ عبدالله طاقی بر از وی دستوری خواستم و ایشان را
بوی بردم و گفتم می خواهند که ایشانرا وصیتی کنی بگفت متاهلانند گفتم آری گفت مکتسبانند
گفتم آری گفت سخت نیکو باشد کاری می کنند و اهل خود را نیکو میدارند و شبانگاه هر کسی
بهره خود از طعام می گیرند و با یکدیگر می آرند و با هم می خورند و ساعتی مے باشند و آنگاه
پراگنده می شوند و ایشان را دعا کرد و برخاستیم من آن شیخ عمو را گفتم شیخ عمو گفت که اصحاب

---

[1] قوله و آن نه حج اسلام بود یعنی نه حج فرض بود بلکه نفل بود

[2] بپدر درخواست شلوار از وی بعوض شلوار غرض او یافتن شلوار نبود بلکه مقصود زیارت بود

[3] نمودن غرض فاسد است بوی و زجر وی ۱۲

[4] طرز بفتح طای مهمله و سکون زای معجمه نام جایی است ۱۲

ابوعبداللہ دونی وابو الحسین طرزی چنین میکردند تا بر جای بودند ابو الحسین سرگی قدس اللہ
سرہ وی بمکہ مجاور بودہ با مشایخ بہم چون شیخ سیروانی وابو العباس شہروردی و شیخ
أسامہ وابو الخیر حبشی وابو سعید شیرازی و شیخ محمد ساخری ہمہ یاران یکدیگر بودند و مشایخ
وی را تعظیم تمام میداشتند شیخ الاسلام گفت کہ شیخ ابو الحسین سرگی در بادیہ بود با یاران
شیخ ابو سعید شیرازی و شیخ بو اسامہ و شیخ محمد ساخری و جمعی دیگر کہ سموم برخاست ابو الحسین
گفت مترسید کہ این کار مرا افتادہ ہست من بروم و شما ہمہ برسید و سیراب شوید چنان بود
وی برفت و میغ آمد و باران در ایستاد ایشان ہمہ سیراب شدند و سیل آمد و وی را بگرفت
و ببرد شیخ الاسلام گفت زندہ وی را آب نداد و تشنہ و گرسنہ فرا آب داد و با دوستان خود چنین
کند شیخ الاسلام گفت کہ شیخ ابو الحسین قزوینی با فتی روزی در مسجد حرام میان صوفیان از درویشی
سخن میرفت وی گفت چندین می گوئید الدرویشی الدرویشی اگر درویشی را بر دیوار بنویسید یکی
از ما بآنجا نہ گذرد و ہر کسی میگوید کہ درویشم قوم قدم بشوریدند گفتند این چیست کہ وی
میگوید اکنون ما نہ درویشانیم چون گاہی آمدہ ما را از درویشی بیرون میکند آنچہ مشایخ
بودند ہمہ گفتند چنانست کہ وی میگوید جنگ و نقار برخاست وقت عمرہ آمد ابو الحسین
سرگی بعمرہ شد باز آمد و نماز بکرد و جماعت ہمہ حاضر بودند وی برخاست و فرا سر ہر یکی
می شد و بوسہ بر سر و روی میداد و عذر می خواست یکی از مشایخ وی را برادر خواندہ
بود گفت سخنی حق گفتی و ہمینان مشایخ با تو یار بودند اکنون آمدی و از ان بازگشتی بقول
سفیہی چند گفت من از ان برنگشتم اما من ہرگاہ بعمرہ شدمے و در راہ چند آیتی از قرآن
بخواندمے و درود بسیار گفتمی امروز در راہ با خود میگفتم کہ او چنین گفت من چنین گویم آن
دیگر چنین گفت من چنین گویم ہمہ راہ در خصومت بودم اکنون آمدم خود را و دل خود را
باز رہانیدم ایشان خواہ برحق باشند و خواہ بر باطل من دل خود را آزاد کردم یعنی فارغ ساختم
فراغت دل بخصومت بیہودہ دور شود کسی را کہ دل باشد شیخ محمد ساخری قدس اللہ
سرہ العزیز شیخ الاسلام گفت کہ شیخ محمد ساخری آنست کہ بسر قبر محمد مصطفی صلی اللہ علیہ
و آلہ وسلم آمد و گفت کہ مہمان توام یا رسول اللہ یا آنست کہ مرا سیر میکنی یا این قندیلہا
درہم شکنم یکی بوی آمد و وی را بخواند و خرما و خوردنی ساختہ بود وی را سیر کرد و گفت چہ گفتہ بودی
رسول خدای را صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم آمد و می خندید گفت آنچہ گفتہ بود گفت تو از کجا می گوئی

گفت خفته بودم مصطفی را صلی الله علیه وآله وسلم بخواب دیدم گفت مرا مهمانی است بسبزه نوی
ویرا بخانه بر و سیر کن و ویرا بگوی که جای بدل کن که اینجا جای آرزو نیست **شیخ احمد جوالگر**
قدس الله سره شیخ الاسلام گفت که وی نیز از یاران ایشان است در صحبت یکدیگر
بوده اند از فرغانه بوده و در حرم مجاور شیخ الاسلام گفت که شیخ عمو گفت که وقتی بمکه تنگی
افتاده بود از صوفیان قومی متاهل شدند زن خواستند و ولیمها میدادند تا حال فراخ تر
گشت و بر معلوم افتادند شیخ جوالگر هم زن خواست چون شب گذشت روز دیگر بطیبت
با صوفیان گفت نه بخل آید از جانب من که این کار چنان خوش نبود و چندین گاه با من نگفتند
شیخ الاسلام گفت که شیخ احمد جوالگر تنها نان خوردی سبب آنرا پرسیدند گفت برای
آنکه روزی با پیری همکاسه بودم پارهٔ گوشت برداشتم پسند نیامد با جای نهادم وی بانگ
بر من زد گفت چیزی که خود را نه پسندی چرا دیگری را پسندی در دهن نه از آن وقت
باز تنها طعام می خورم تا با ادب ستوم شیخ عمو گفت که پس از آن ویرا بخراسان دیدم هم تنها
میخورد **ابو الحسین حداد هروی قدس سره** شیخ الاسلام گفت که وی بزرگ بوده
درویش مجرد ظریف از ظرفای صوفیان وی هم بمکه مجاور بوده با مشایخ و از مکه با شیخ ابو العباس
قصاب آمده وی پرسید که جوانمردی چیست وی جواب داد که بگویم ای ابو الحسین جوانمردی آن بود
که هر لیشه بر یاران سر نه کنی برهوای دل و همانا که شیخ ابو الحسین بجهت اشتغال بعضی
کارهای خود یاران را انتظار داده بوده است و هر پیشه بر ایشان سر کرده شیخ الاسلام گفت
که در جنبهٔ من از شیخ احمد کوفانی یک حکایت هست که چیزی ارزد گفت ابو الحسین در آخر
عمر در استرآبادی بود و یکی بادی گفت که آن شبی که ترا میزبانی نبود در خانه من ای گفت
این خود گاه گاه می بود و آن مرا برای خود می باید و هم احمد گفته است که ابو الحسین باخر عمر از
بعض احوال صوفیان رسمی اظهار ملالت کرد و گفت مرا برگ آن نمی بود از انم ملال گرفت
خداوندا مرا پیش خود ببر پس از آن دعا سه روز بزیست و در چهارم بجوار حق پیوست **ابو المظفر**
ترمذی رحمه الله از طبقهٔ سادسه است نام وی حبّال بن احمد است امام بوده و زاهد
و حنبلی مذهب ترمذ کری کردی شیخ وقت خویش است و خضر علیه السلام در مجلس وی
بودی که وی سخن میگفتی شاگرد محمد حامد و آشکر وی است شاگرد ابو بکر وراق و پیر پیر
شیخ الاسلام و ویرا سخن بسیار است و حکایات نیکو در معاملت و زهد و ورع و تقوی

شیخ الاسلام گفت که ابو المظفر ترمذی واستاد وی محمد بن حامد و استاد وی ابو بکر وراق ترمذ
مگس از خود باز نمی کردند ابو بکر وراق گوید تا مسلمانی نشسته باشد مگس از خود باز مکن که از تو
بر خیزد و ببرد وی نشنید معلوم می شود که آن وقت مگس از خود باز نمیکردند که کسی بودی و گویند
گاه ها بکوشیدندی هیچ مگس ندیدندی بروی نشسته الله تعالی شغل ایشانرا کفایت
کرده بود بآن نیت نیکو **امیرچه سفال فروش رحمه الله** شیخ الاسلام گفت که پدر
من گفت که امیرچه سفال فروش کژدم از دکان برداشتی و ببادیه بردی و آنجا گذاشتی
شیخ الاسلام گفت که پدر من همچنین جانور نکشتی این مذهب ابدال هست و ایشان از ابدال
بودند و اهل کرامات مردی را وقت خوش گشت فرشته خود را دید ویرا گفت چه باید کرد تا مرد شمار
هیند گفت هیچ جانور نباید آزرد آن مرد جانور نمی آزرد و فرشته را می دیدی روزی مورچه
ویرا بگزید چیزی بروی زد مورچه بیفتاد و بمرد از آن هرگز فرشته ندید شیخ الاسلام
گفت وقتی که میرچه سفال فروش بر در دکان بود یکی پیش وی نشسته بود عجوزه آمد
و گفت هین ای رزاق فلان کس برفت بجنازه نمی آیی وی برفت امیرچه سفال به پیشان
آن دکان در رفت ساعتی گذشت بیرون نیامد آن مرد بدکان درون رفت ویرا ندید بعد
از آن میرچه بیرون آمد گفت کجا بودی گفت در پیشان دکان گفت من در آمدم ترا ندیدم
گفت آن عجوزه را دیدی که اینجا آمد و گفت فلان کس برفت بمن کسی برفته بود برفتم و بروی
نماز کردم و باز آمدم پاره جزع یمانی داشت گفت این در ره افتاده بود خواهی امیرچه سفال
فروش گفت که وقتی به بلخ می گذشتم در هوا قبه بسته بودند بر قبه خنیاگری چیزی
میزد و این بیت میخواند ؎ همچون علم شیری برگرد زباد + گوئی عشقم و سیم نتوانی داد + من
آنرا یاد گرفتم وقتی یکی بوی رسید گفت این قرابها که می فروشی میدانی که چه میکنند وی
گفت تو پس آن برو و به بین که چه میکنند شیخ الاسلام گفت پسر ویرا دیده بودم **شریف
حمزه عقیلی قدس الله سره** هروی بوده و ببلخ مقیم گشته صاحب کرامات و مقامات
و صحبت دار خضر بود علیه السلام و مستجاب الدعوة و پیر پیر شیخ الاسلام هست و یاران داشت
همه بزرگان و خداوندان کرامات چون پیر فارسی و عبد الملک اسکاف و ابو القاسم حنانا
و حسن طبری و عارف عیار و پدر شیخ الاسلام ابو المنصور محمد بن علی الانصاری شیخ الاسلام
گفت که پدر من گفت که ابو المظفر ترمذی گفت هر که بجای تو نیکوئی کرد ترا لابد خود کرده

و هر که با تو جفا کرد ترا رسته خود کرد رسته به از بسته شیخ الاسلام گفت که در آسمان
و زمین از هر که در رسته باشی سود کنی پیری حکایت کرد مرا از پیر دیگر که محمد بن
عبد الله گازر را بابتدای ارادت بایست سفر خواست به نیشابور آمد روزی
در مسجد بود پیری در آمد با شکوه گفت کجا میروی گفت بسفر گفت معلومی داری گفت نی
گفت پس چگونه کنی گفت ضرورت شود بخواهم گفت کرا دوستتر داری آن را که ترا چیزی دهد یا
آنرا که ندهد گفت آنرا که چیزی دهد گفت هنوز نارسیده آنرا دوست باید داشت که چیزی ندهد آنکه
ترا چیزی دهد ترا از وجود خواند یعنی دل تو بوی بیگراید و آنکه ترا چیزی ندهد ترا با دمی فرستد
دوستتر باید داشت که ترا از خود با وراه نماید گفت بازگردم تا خود را باین راست کنم پای ملی فراز
در پای من گرد و آمد بهری ولیس ازان ببود انچه بود و همان پیر حکایات کرد که پیری گفت بنیشابور
پیر معتمد قهندزی اینجا آمد گفت گرد جهان بگشتم نه رسته دیدم و نه خود رستم عارف عیار
قدس الله سره بلخی بوده از اصحاب شریف حمزه عقیلی است نام وی منصور است
وی روزی گفته که می گویند علی مرتضی رضی الله تعالی عنه در خیبر بر کند اگر یاری الله تعالی بمن دهند
و مشاهده مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم و ذوالفقار اگر من کوه قاف ابر کنم بر من تاوان باشد
شیخ الاسلام گفت که این نه نقص است در علی مرتضی که این گواهی است علی را بآن سه چیز ابو الحسین
سالبه بن ابراهیم رحمة الله علیه وی را شیخ الشیوخ می خواندند بشیراز بوده بزرگ
و یگانه روزگار خود پیر عباس هروی است و مشایخ جهان بخانقاه وی آمدندی از اصحاب
شیخ ابو مسلم فسویست در شیراز خانقاهی داشت سی سال بخدمت فقرا مشغول بود و طعام
صادر و وارد می کرد و جمعی کثیر از علما و صلحا مجاور خانقاه وی گشته بودند توفی سنة ثلث و ستین
و اربعمایة و دفن فی خانقاهه چون شیخ محتضر شد خادم خود شیخ عبد الله بن عبد الرحمن
را فرستاد تا ترتیب کفن وی کند وی ببازار رفت و دو کفن خرید تجهیز دو میت
کرد چون باز آمد شیخ رفته بود شیخ را در بر گرفت و الله گفت و جان بداد وی را
در پهلوی شیخ دفن کردند وی گفته است که مرید را در حکم گربه بودن هزار بار
بهتر ازانکه در حکم خود بودن زیرا که صحبت با غیر از برای خدا بود و صحبت با خود از برای
پروردن هوا شیخ عمران ثلثی قدس الله سره ثلث دهی است نزدیک بصره وی
ازانجا می بوده شیخ الاسلام گفت که طریق ابراهیم پیغمبر علیه السلام آن بود که بی مهمان چیزی نخوردی

درخانهٔ او را ابو الضیفان میخواندند و شیخ عمو گفت که نهادندی دیگ پختی تا مهمان نبودی
ونخوردی و شیخ عباس فقیری هروی گفت که عمران طلحی چیزی نخوردی بروز بی مهمان
چون مهمان رسیدی باوی بخوردی وچون نه رسیدی روزه داشتی روزی بیگاه کسی نرسیده
بود ونیت روزه کرده بود روز نزدیک نماز شام رسیده بود ناگاه مهمان در رسید وی را بحدیث
میداشت تا روزه تمام شود که شب نزدیک بود آن شب حق تعالی را بخواب دید که وی را گفت
که عمران تو با ما عادتی داشتی نیکو ما با تو سنتی داشتیم نیکو تو عادت خود بدل کردی ما نیز سنت
خود بدل کردیم بیدار شد رنجه و اندیشه مند دیر نپائید که والی مصر که بده ثلث که ملک عمران
بود عاملی فرستاد تا حساب وی کند و آن عامل ترسا بود بروی زور کرد و وی را از انجا
بایست گریخت شیخ الاسلام گفت که شیخ عباس فقیر گفت مرا که بشیراز بودم پیش شیخ ابو الحسین
سالبه در خانقاه که یکی در آمد ما نشناختیم که وی کیست شیخ ابو الحسین در وی نگریست و
گفت عمران توئی گفت بلی شیخ برخاست و وی را استقبال کرد و در بر گرفت و بجای برد و
بنشاند خجنده[1] دید که در چشم وی میرفت شیخ گفت این چیست که در چشم تو میرود گفت دَرَفی
عَیْنِی شَیْئٌ و در چشم من چیزی است و از ان بیخبر بود عباس گفت که شیخ مرا گفت که هروی
زود و یا بگرمابه بر بگرمابه بردم شیخ جامهٔ تن خود بیرون کرد و بگرمابه فرستاد و چون بیرون آمد جامه
شیخ در وی پوشیدیم و بخانقاه آمدیم آن شب دعوتی ساختند بشکوه که شیخ ابو الحسین
بخانهٔ وی بسیار بوده هر سال همه مشائخ یکبار بخانهٔ وی آمدندی بمصر با آن ده ثلث
وی دعوت کردی شیخ گفت هاری یکچند نزدیک من باشید تا بعضی ازان خدمتها
که وی کرده بود قیام نمایم دیگر روز بامداد عمران پای افزار خواست شیخ گفت میروی
گفت آری شیخ رنجه شد گفت روزی چند اینجا بنشین تا بر آسائی گفت میروم که من مرد
معاتبم مباد اکه مرا برتنعم ببینید نه پسندند بروم سر بمحنت خود باز نهم تا خود چه شود شیخ عباس گفت که
پس انسال وی را در مصر یافتند در ویرانهٔ مرده و موش یک گوش او خورده **ابو الحسین مروالرودی**
رحمه الله وی شبلی را دیده بود و گفته که شبلی را پرسیدند که اکرم الاکرمین که بود گفت آن بود
که وقتی گناه کسی را آمرزیده بود هرگز کسی را بآن گناه عذاب نکند که این آن گناه است که
من فلان دوست و بنده را آمرزیده ام شیخ الاسلام گفت که فردا شادروان کرم
باز گسترد که گناه اولین و آخرین گم گردد **ابو حامد دوستان رحمه الله** وی

[1] قوله خجنده دید یعنی جانوری از حشرات ارض در چشم من چیزیست تفسیر وی یعنی شی است از آن [illegible]

بمرد بوده شیخ الاسلام گفت که من یک تن دیده ام که ویرا دیده احمد چشتی و وقتے دیگر
احمد چشتی گفت که ابو سعید مالینی گفت و این درست تر است که بو سعید مالینی ابو حامد را
دیده بود از وی پرسیدند که متی تسقط الحشمة قال اذا تقدمت الصحبة سقطت الحشمة
شیخ الاسلام گفت که حشمت چیزی است میان هیبت و وحشت چون صحبت قدیم شود وحشت
برخیزد و هیبت بماند شیخ الاسلام ابو سعید مالینی را دیده بود اما نشناخته بود که طفل بود و کسے
تعریف نکرد همانا که آن طیش که ابو حامد را دیده بود ویرا میگفت شیخ الاسلام گفت که احمد
چشتی گفت که ابو حامد دوستان در مرو بر در دکانے نشسته بود سقائے بوے آب داد
ساعتی آب را در دست نگاهداشت سقا گفت ای شیخ چرا نمی خوری گفت مگسی آب میخورد
صبر میکنم تا وے آب بخورد که دوستان وی از حمت چیزے نخورند شیخ الاسلام گفت که زحمت
خوردن آن بود که چیزے میخوری و بر دیگرے ایثار میکنی ایثار ظاهر تا وی نیز ره می بود و آنکه
از وے بیشتر خوری آن خود شره بود یا ایثار پنهان کن یا میانه خور و در شرح تعرف مذکور
است که تعظیم حق سبحانه بر ابو حامد دوستان چنان غالب شده بود که چون بنماز ایستادی
و گفتی الله اکبر تا آنکه اکبر گفتی بیهوش شدی و بیفتادی سالها عمر وے برین گذشت و بهمین
وفات کرد و گویند که وے هرگز بخود جامه نپوشیدی بلکه مریدان جامه بر وے
پوشیدندی و اگر کسے را بآن حاجت بودے فرصت نگاهداشتی چون پیش وی کسی نبودی
جامه از وے گرفتی و پوشاننده و کشنده را نگفتے که چرا چنین می کنی ابو حامد دوستان با
رفیقی میرفت در راہے آن رفیق گفت مرا اینجا کسی است تو اینجا باش تا در شوم و صلهٔ رحم
را بجای آورم در شد و ابو حامد بنشست آن مرد آن شب بیرون نیامد و برفی عظیم آمد دیگر
روز آن مرد بیرون آمد ابو حامد در میان برف می جنبید و برف از وی میریخت آن مرد گفت
تو هنوز اینجائی گفت نگفته بودی که اینجا باش دوستان وفای دوستان دوستان

بنجاه آن زنده **باب فرغانی قدس سره** نام وی عمر است بفرغانه[1] بوده و درویشان آن دیار مشایخ بزرگ را باب خوانند مردی صاحب کرامات ظاهر بوده و صاحب کتاب کشف المحجوب گفته است که وی از اوتاد الارض بوده شیخ الاسلام گفت که شیخ عمو ویرا دیده بود وی گوید که روزی پیش وی نشسته بودم یکی درآمد و گفت دعائی بکن که سرهنگ[2] باز آید و سرهنگ امیری بود که بجنگ آمده و باب بر سر آتشدان نشسته بود و جورب در پای و آفتابه آنجا نهاده بود پای سر آفتابه زد و گفت افگندمش سرهنگ فی الحال بر در شهر نگونسار از اسپ بیفتاد و گردنش بشکست و هم شیخ عمو گوید که یکی درآمد و گفت ای باب دعا کن تا باران آید دعا کرد و باران آمد دیگر هفته هم آن مرد آمد و گفت دعا کن تا باز ایستد که همه خانمان فرود آمد دعا کرد و باران باز ایستاد و صاحب کشف المحجوب گوید که باب را عجوزه بود فاطمه نام چون قصد زیارت باب کردم و نزدیک وی رسیدم گفت بچه آمدی گفتم تا شیخ را ببینم بصورت و وی بمن نظری کند بشفقت گفت ای پسر من خود ترا از فلان روز می‌بینم و تا از منت غائب نگردانند می‌خواهمت دید روز را حساب کردم آن روز ابتدای توبهٔ من بود پس گفت ای پسر سپردن مسافت کار کودکان است پس ازین زیارت بهمت کن که شخص گرامی آن نکند که زیارت وی کنند و اندر حضور اشباح[3] هیچ چیز نیست پس گفت ای فاطمه هرچه داری بیار تا این درویش بخورد طبق انگور تازه بیاورد و وقت آن نبود و بر آن رطبی چند و بفرغانه رطب ممکن نبود

ابو منصور معمر بن احمد الاصفهانی قدس سره شیخ الاسلام گفت که وی شیخ صفاهان بوده و بزرگ و امام و عالم بعلوم ظاهر و علوم حقائق یگانهٔ مشایخ در وقت خود حنبلی مذهب بود شیخ احمد کوفانی ویرا دیده بود و ویرا گفتم که از وی هیچ سخن یاد داری گفت روزی در میان سخن می‌گفت که الفقر عز[4] ویرا گفتم که از پیر هیچ یک سخن تمام بود **ابو النصر سراج قدس سره** ویرا طاوس[5] الفقراء گویند

---

[1] قوله بفرغانه [illegible] فرغانه [illegible] ترکستان [illegible]

[2] قوله [illegible] سرهنگ [illegible] ۱۲

[3] قوله اشباح [illegible] حضور [illegible] زیارت [illegible] ۱۲

[4] قوله [illegible] ۱۲

[5] قوله طاوس الفقراء [illegible] ۱۲

در فنون علم کامل بوده و در ریاضات و معاملات شانی عظیم داشت صاحب کتاب لمع است
وی را تصانیف بسیار است ورای آن در علم طریقت و حقیقت و مسکن وی طوس
بوده است قبر وی آنجاست و مرید ابو محمد مرتعش است و سری سقطی و سهل تستری را دیده
بود گویند که ماه رمضان ببغداد رسید در مسجد شونیزیه وی را خلوتخانه دادند و امامت
درویشان بوی تفویض نمودند تا عید امامت کرد و در تراویح پنج ختم کرد هر شب خادم
قرصی بخانه وی آوردی چون روز عید شد برفت خادم نگاه کرد قرصها همه بجاے خود بود
ابو نصر سراج قدس سره گوید اَلنَّاسُ فِی حِفْظِ الْآدَابِ عَلٰی ثَلٰثِ طَبَقَاتٍ
اَلطَّبَقَةُ الْاُوْلٰی اَهْلُ الدُّنْیَا وَاٰدَابُهُمْ فِی الْبَلَاغَةِ وَالْفَصَاحَةِ
وَحِفْظِ الْعُلُوْمِ وَاَسْمَاءِ الْمُلُوْكِ وَاَشْعَارِ الْعَرَبِ وَالثَّانِیَةُ اَهْلُ
الدِّیْنِ وَاٰدَابُهُمْ فِیْ رِیَاضَةِ النُّفُوْسِ وَتَادِیْبِ الْجَوَارِحِ وَحِفْظِ
الْحُدُوْدِ وَتَرْكِ الشَّهَوَاتِ وَالثَّالِثَةُ اَهْلُ الْخُصُوْصِیَّةِ وَاٰدَابُهُمْ
فِیْ طَهَارَةِ الْقُلُوْبِ وَمُرَاعَاةِ الْاَسْرَارِ وَالْوَفَاءِ بِالْعَهْدِ وَحِفْظِ
الْاَوْقَاتِ وَقِلَّةِ الْاِلْتِفَاتِ بِالْخَوَاطِرِ وَاسْتِوَاءِ السِّرِّ وَالْعَلَانِیَةِ
وَحُسْنِ الْاَدَبِ فِی الْمَوَاقِفِ الطَّلَبِ وَاَوْقَاتِ الْحُضُوْرِ وَمَقَامَاتِ
الْقُرْبِ وقتی شب زمستان بود و در آتشدان آتش می سوخت و در معارف سخنی می رفت
شیخ را حالتی پدید آمد روی باتشدان نهاد و در میان آتش خدای را سجده آورد
در روی او را از آتش آسیبی نرسید شیخ را از آن سوال کردند گفت کسی که بر درگاه
او آبروی خود ریخته بود آتش روی وی را نتواند سوخت از وی آرند که گفت هر جنازه
که پیش خاک من بگذرانند مغفور بود و بحکم این بشارت اهل طوس جنازها را پیش خاک وی

آورد ندی وزمانے بداشتندی واںگاہ برو ندی **شیخ ابوالفضل بن حسن السرخسی**
قدس سرہ نام وے محمد بن الحسن است وی مرید ابونصر سراج است و پیر شیخ ابوسعید
ابوالخیر ہرگاہ شیخ ابوسعید را قبضے بودے قصد خاک پیر ابوالفضل کردی خواجہ ابوطاہر
فرزند شیخ ابوسعید گوید کہ روزے شیخ مارا قبضی رسید در میان مجلس گریان شد و ہمہ جمع
گریان شدند گفت ہرگاہ مارا قبض بودے روی سوے خاک پیر ابوالفضل کردے
ببسط بدل شدے ستور زین کنید در وقت برنشست و جملۂ اصحاب برفتند باوی چون بصحرا
رسیدند شیخ کشادہ گشت و وقت را صفت بدل گشت درویشان نعرہ و فریاد برآوردند
شیخ را از ہر معنی سخن میرفت چون بسرخس رسید او را بسر خاک پیر شد واز قوال این بیت
درخواست **بیت** معدن شادی است این یا معدن جود و کرم + قبلۂ ماروی یار و قبلۂ ہر کس
حرم + و شیخ را دست گرفتہ بودند وگرد آن خاک طواف می کرد و نعرہ می زد و درویشان سرہای
برہنہ در خاک می غلطیدند چون آرامی پدید آمد شیخ گفت این روز را تاریخے سازند
کہ بہتر ازین روز نہ بینید بعد ازان ہر مرید را کہ اندیشۂ حج بودے شیخ وے را
بسر خاک پیر ابوالفضل فرستادے وگفتے آن خاک را زیارت کن و ہفت بار گرد آن
خاک طواف کن تا مقصود حاصل شود صاحب کشف المحجوب بزرگی را نام می برد ومیگوید
کہ بسرخس از وی شنیدم کہ گفت کودک بودم و بمحلتی رفتہ بودم بطلب برگ توت از برای
کرم پیلہ و بر درختے شدہ بودم کرمگاہے وشاخہاے آن درخت میزدم شیخ ابوالفضل
بران کوے می گذشت و مرا ندید ہیچ شک نکردم کہ از خود غائب بود بحکم انبساط سر برآورد
وگفت بارخدایا یکسال بیش است کہ مرد انگی ندادہ کہ موے خود بتراشم با دوستان چنین کنند
گفت در حال ہمہ اوراق واغصان واصول درختان را زرین دیدم گفت عجب کارے
کہ کشایش دل را با تو سخنے نتوان گفت وہم صاحب کشف المحجوب گوید کہ روزی لقمان نزدیک
ابوالفضل حسن آمد ویرا دید جزوے اندر دست گفت یا ابا الفضل اندرین جزو چہ میخواہی
گفت ہمانکہ تو اندر ترک آنی گفت پس این خلاف چراست گفت خلاف تو می بینی کہ از من میپرسی
کہ چہ میخواہی از مستی ہشیار شو واز ہشیاری بیدار گرد تا خلاف برخیزد و بدانے کہ من
تو چہ می طلبم شیخ ابوالفضل بن حسن سرخسی وقتی از ہوا درآمد و بر درختی نشست یکی
آن بدید شیخ ابوالفضل گفت کہ چہ می نگری این ترا می باید گفت از ان تخی یابی کہ می باید یعنی

کہ من طلب نکردہ ام شیخ ابوسعید گوید قدس سرہ کہ پیر ابوالفضل در مے گذشت گفتم ایہا الشیخ
ترا کجا دفن کنیم جواب نداد گفتند بفلان گورستان بر میت گفت اللہ اللہ مرا آنجا نہ برید
گفتند چرا گفت برائے آنکہ آنجا خواجگان و اماما نند و بزرگا نند ما بارے کیستیم
گفتند پس کجا دفن کنیم گفت بسر تل مرا در گور کنید کہ آنجا مقامر انند و گناہگار انند
و خراباتیا نند و دوال بانا نند کہ در خورد ما ایشا نا نند و طاقت آن دیگران نداریم ما
باین گناہگاران میزیم کہ ایشان برحمت او نزدیکتر باشند وہم شیخ ابوسعید فرمودہ
سَمِعْتُ الشَّیْخَ اَبَا الْفَضْل مُحَمَّدَ بْنِ الْحَسَنِ شَیْخَ وَقْتِہٖ بِسَرَخْسَ یَقُوْلُ
لِمَاضِیْ لَا یُذْکَرُوْا الْمُسْتَقْبَلُ لَا یُنْتَظِرُ مَا فِی الْوَقْتِ یُعْتَبَرُ وَ ھٰذَا
صِفَۃُ الْعُبُوْدِیَّۃِ ثُمَّ قَالَ حَقِیْقَۃُ الْعُبُوْدِیَّۃِ شَیْئَانِ الْاِفْتِقَارُ
اِلَی اللّٰہِ تَعَالٰی وَ ھٰذَا مِنْ اَجَلِّ الْعُبُوْدِیَّۃِ وَحُسْنُ الْقُدْوَۃِ بِرَسُوْلِ اللّٰہِ
صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ وَھُوَ الَّذِیْ لَیْسَ فِی النَّفْسِ فِیْہِ نَصِیْبٌ وَلَا رَاحَۃٌ
چون شیخ ابوالفضل از دنیا برفت یاران وے مرقع بیگانہ در وی پوشانیدند دیگر روز
در مسجد نشستہ بودند کسی در مسجد باز کرد و مرقع را در مسجد انداخت و گفت این مرقع
بیگانہ شما را نخواہم و برفت خالوی نیشابوری قدس سرہ نام وے احمد است
بسرخس بودہ و بسرخس برفتہ از دنیا بزرگ بودہ و باولایات ظاہر و کرامات بسیار و پیرا
مریدے محمد بن حسن نام ہمہ دنیائے خود بر وے پاشیدہ بود شیخ الاسلام گفت
پیر را یک مرید تمام بود سخن را یک گوش تمام بود تا ہمہ جہان روشن شود یک صبح تمام
بود خالوے نیشابوری فرادان با محمد حسن گفتی الخچہ تو امن میدہند تازہ فرا تو میدہیم تازہ
شیخ الاسلام گفت محقق آن بود کہ سخن تازہ فرا وے میدہند و وے تازہ فرا مریدان
میدہد وقتیکہ خالوے از دنیا میرفت کارسازے کفن وے میکردند گفت کفن شما را
نخواہم کہ وے مرا در کنار عنایت خود گرفت و جان بداد شیخ ابوالقصاب آملی

رحمه الله نام وے احمد بن محمد بن عبدالکریم است شیخ آمل وطبرستان بود مرید محمد
بن عبدالله الطبری است و وی مرید ابومحمد جریرے صاحب کرامات عظیم و فراست تیز بود
قبله وغوث زمان خویش بود تا زنده بود و همه را رحلت بوے بود و وی گفته بود این بازارک
ما بآخر با خرقانی افتد پس از وی بخرقانی افتاد و ویرا گفتند که شیخ سلمی طبقات کرده ستاریخ
را گفت نام من در ان میان نیاورده گفتند نه گفت هیچ نکرده وے امی بوده اما کلام
ونکتهاے عالی داشته یکے از ائمه طبرستان گفته است که از افضال خدای یکی آنست که
کسی را بے تعلیم وتعلم چنان گرداند که چون ما را در اصول دین و دقائق توحید چیزے مشکل
شود از وی بپرسیم و آن ابوالعباس قصاب است شیخ الاسلام گفته که وی در ایام من بوده است
همواره با شیخ عمو میگفتم که من میخواهم که سه پیر را زیارت کنم شیخ ابوالعباس را بآمل و شیخ احمد
نصر را به نشابور و شیخ ابوعلی سیاه را بمرو وے گفت که من بهار بخواهم رفت ترا با خود
ببرم و او خود بمرو و روزے نبود لیکن پیوسته کسی آمدی از نزدیک وی بخانقاه شیخ عمو
و من احوال وی می پرسیدم هیچکس را احوال و سخن وی چنان معلوم نیست که مرا وی گفته
که وقت کیمیاست شیخ احمد کوفانی گفت که وے همه شب فریاد میکردے و سخن میگفتے
بآخر گفتے مَا بَکَی شَیْءٌ مَا بَکَی شَیْءٌ لَیْسَ کَمِثْلِهِ شَیْءٌ مَا بَقِیَ شَیْءٌ شیخ الاسلام گفت
که من دو تن دیده ام از وے سخن بتمام باز توانستندے گفت یکے شیخ ابوعلی گازر
حکایت آن جوان و سگ گرد دید کر گفتند که کار بنماینده است نه بیننده وے
گفته از دو دیگر شیخ محمد قصاب آملی شاگرد وے شیخ الاسلام گفت که ابوالفارس کرمانشاهی
کس فرستاد بشیخ ابوالعباس که اینجا قحط افتاده است دعا کن شیخ سببی آنجا فرستاد
باران آمد و قحط برخاست شیخ ابوالعباس نماز بسیار کردی وقتی نماز میکرد یکی از درویشان درزی
میکرد و جامه سپید دوخت هانا بتکلف سپید دوخت هر زمانیکه شیخ الاسلام نماز
باز دادے او را دیدے هر درزے که راست نیامده بودی باز می کردی شیخ گفت
آن فی صنمی و آن نیز فی صنمی یعنے آن بت لست بت لست که آنرا می پرستی شیخ ابوسعید
ابوالخیر گوید قدس الله تعالی سره که شخصے نزدیک شیخ ابوالعباس درآمد و از وی طلب
کرامات کرد شیخ ابوالعباس گفت نمی بینی که چیست که آن نه از کرامات است پسر قصابے
بود از پدر قصابی آموخته چیزے با وی نمودند و او را ببردند و ببغداد تا ختند پیش شبلی

و از بغداد بمکه تاخت و از مکه بمدینه تاخت از مدینه به بیت المقدس تاخت به بیت المقدس
حضرت خضر را علیه السلام باو نمودند و در دل خضر افگندند تا وی را قبول کرد و صحبت افتاد و اینجا
باز آورد و عالمی را روی بوی نهادند تا از خرابهاتها می آیند و از ظلمتها بیزار می شوند و توبه می کنند
و نعمتها فدا می کنند و از اطراف عالم سوختگان می آیند و از ما او را می جویند کرامات بیش
ازین بود آن مرد گفت ای شیخ کراماتی باید که بینیم شیخ گفت نیک به بین نه کرم او ست
که پسر برکشتی در صدر بزرگان بنشیند و بزمین فرو نشود و این دیوار بر وی
نیفتد و این خانه بسر وی فرو نیاید بی ملک و ملک ولایت وار دی آلت و کسب
روزی خورد و خلق را خوراند این نه کرامات است و هم شیخ ابوسعید گفت که ما در آمل
بودیم که مردی از مصر بیامد که حدیث شیخ ابو العباس شنیده بود و وی خداناترس
بود از مصر بآمل آمده بود تا صوفی گری کند و شیخ را از جای ببرد چون در آمد سلام نگفت
و پای افزار بیرون نکرد و در طهارت جای شد و کوزها بود که بآن دست در وی
شستندی بر می گرفت و می شکست تا هیچ نماند گفت شیخ خود را بگوئید تا کلا آورد ایشان
کوزه را کلا گویند با شیخ گفتند شیخ گفت که دیگر کلا بیرید گفتند هرچه اینجا بود همه بشکست گفت
از بازار بیارید دیر می آوردند آن غافل از طهارت جای بیرون آمد و گفت چرا کلا نیاورید
اگر کلا ندارید شیخ را بگوئید تا بیاید و ریش خود را فرا من دهد تا بدان استنجا کنم شیخ این سخن
بشنید از جای بجست و محاسنی دراز داشت سفید برد و دست خود نهاد و می رفت و می گفت
کار قصاب پسری بدانجا رسید که ریش او استنجار را شاید آن غافل بشکست و در پای
شیخ افتاد و گفت از نو مسلمان می شوم روزی کودکی اشتر را از مام گرفته بود با بار گران و
در بازار آمل میکشید گل بود پای اشتر از جای بشد و بفتاد و بشکست مردمان
قصد آن کردند که آن بار را از وی فرو گیرند شیخ از آنجا می گذشت گفت اینجا چه بوده است
حال را باز گفتند زمام شتر را بگرفت و روی بسوی آسمان کرد و گفت پای این شتر را
درست کن و اگر درست نخواهی کرد چرا دل قصاب را بگریستن این کودک بسوختی در حال
اشتر برخاست و در رفتن آمد وی گفته که همه عالم را اگر خواهند یا نه با خداوند خود خوی
باید کرد و الا در رنج باشند زیرا که چون خوی بادی کنی در بلا صلی بینی بلا بر تو بلا نیاید
و رنجه دل نگردی که خداوند تعالی برضا و سخط ما تقدیر خود را استغیر نکند پس رضا بحکم موجب

راحتست هرکه بادی خوی کند دلش براحت شود و هرکه از دی اعراض کند بورد و قبضا رنجه دل گردد شیخ احمد نصر قدس سره وی از کبار مشایخ بوده معاصر شیخ ابو العباس قصاب است و حصری را دیده بود در ان وقت که شیخ ابوسعید ابوالخیر از مهنه عزیمت زیارت وصحبت شیخ ابو العباس کرده بود شیخ احمد نصر در شهر نشابور در خانقاهی که بر بالای شهر است برکنار گورستان که خاک مشایخ و تربت بزرگان آنجاست و استاد ابوعلی دقاق آنجا خانقاهی بنا کرده است باشارت مصطفے صلی اللہ علیہ وسلم چون شیخ ابوسعید نزدیک شهر نشابور رسید بشهر در نیامد و بزیر شهر بر دیهها بگذشت و روی به نشمه که دهی است که قبر محمد علیان آنجاست نهاد شیخ احمد نصر از صومعه که در ان خانقاه داشت سر بیرون کرد با جمعی صوفیان که آنجا بودند گفت هرکرا می باید که شاهباز طریقت را ببیند اینک میگذرد به نشمه باید شد تا ویرا آنجا دریابد چون استاد ابو علی دقاق رحمه اللہ تعالی بنسا آمد بزیارت تربت مشایخ صوفیان را بقعه نبود آن شب بخفت مصطفے را صلی اللہ علیہ وسلم بخواب دید و گفت که اورا فرمودند که برای صوفیان بقعه بباز و بآن موضع اکنون خانقاه است اشارت کرد و خط گرد آن در کشید که چندین باید ساخت بامداد استاد ابوعلی دقاق برخاست و بآن موضع آن خط که مصطفے صلی اللہ علیہ وسلم کشیده بود بر زمین همچنان ظاهر بود و همگنان بدیدند و استاد بران خط دیوار خانقاه نهاد و تمام کرد و در گورستان برابر کوه پهلوی آن خانقاه هست تربت چهار صد پیر است از کبار مشایخ و مشاهیر اولیا و بدین سبب صوفیان نسا را شام کوچک گفته اند یعنی چنانکه بشام تربت انبیاست صلوة الرحمن علیهم بنسا اولیاست قدس اللہ ارواحهم احمد نصر بیست حج گزارده بود و بیشتر احرام از خراسان بسته بود یکروز در حرم از اسرار و حقایق این طائفه چیزے در عبارت اصحاب طامات باز گفت دویست و هشتاد تن از پیران حرم بودند گفتند تو چرا این سخن گفتی ویرا از حرم بیرون کردند در همان ساعت حصری از خانهٔ خود در بغداد بیرون آمد و خادم را گفت آن جوان خراسانی که هر سال می آید چون بیاید راهش ندهی چون احمد ببغداد آمد بدر خانهٔ حصری شد خادم گفت شیخ در فلان وقت بیرون آمد و گفت ویرا بار ندهی احمد چون این شنید بیهوش بیفتاد و آن چند شبانروز داشت آخر روزے حصری بیرون آمد گفت آن ترک ادب که بر تو گذشته غرامت آنرا باید که بر دم شوی و یک سال روز

خو کہانی کنی وشب درانجاے کہ در طرطوس کہ کافران از مسلمانان گرفتہ اند ویران کردہ اند تابروز
نماز کنی وزنہار کہ یکساعت نخسپی شاید کہ دلہاے پیران ترا قبول کند احمد چون صادق
بود فی الحال بانچہ شیخ فرمود قیام نمود بعد ازان بدر خانہ شیخ آمد خادم گفت زود
بیا کہ امروز ہفت باشیخ لطلب تو بیرون آمدہ است ناگاہ شیخ بیرون آمد وگفت یا احمد
ویا ولدی وقرۃ عینی وے از شادی لبیک زد وروے بحرم نہاد وپیران حرم ویرا
استقبال کردند وگفتند یا ولداہ ویا قرۃ عیناہ شیخ ابو علی سیاہ قدس سرہ
وی از اکابر مشایخ مرو بودہ وبا ابو العباس قصاب واحمد نصر وغیرہما ازین طائفہ معاصر
بودہ وبا استاد ابو علی دقاق صحبت داشتہ بود در ابتدا دہقانی کردی گویند کہ
سی سال روزہ داشت کہ کس ندانست ہر روز بامداد چون از خانہ بیرون آمدی دونان
برداشتی وگفتی با شریک خود لصحر انخورم ونبرہ راہ بدرویشان دادی واگر در صحرا
شریکان گفتندے چیزے خوردے گفتی بخانہ خوردہ ام وی گفتہ در صحرا ہرچہ کہ
در زمین فرو بردمی دیگران را خاک بر مے آمدے ومرا ہمہ نور دل برمی آمدی شیخ الاسلام
گفت کہ مردے ویرا گفت کہ ہیچکس بود کہ عیب خلق داند گفت بود گفت لیس اللہ ساتر
العیوب نبود شیخ ابو علی گفت خویشتن را ازین بپوشش فی الحال انمرد ناپیدا شد وجامہ
بروے پارہ شد ووے برہنہ گشت پیش شیخ تضرع وزاری کردند تا دعا کرد وآن
مرد بحال خود باز آمد وقتے شخصے را دید از دہ خویش کاغذی در دست گفت آن چیست
گفت فتویست کہ امام ابو علی کہ مفتی آن وقت بود جواب کردہ است گفت آن را پیش امام
باز بر کہ در جواب خطا کردہ است آن شخص فتوی را پیش امام ابو علی برد چون امام تامل کرد
دانست کہ خطا کردہ است ازان شخص پرسید کہ این فتوی را بشیخ دادہ بودی وے
آنرا بخواند گفت شیخ خط نمی تواند خواند امام ابو علی برخاست وپیش وے آمد وگفت
اگر آن بوعلی نبودے این بوعلی باتش دوزخ رسیدہ بودی وفات وی بمرو بودہ
در شعبان سنۃ اربع وعشرین وارلعمایۃ شیخ ابو علی دقاق قدس سرہ نام وی حسن بن محمد
الدقاق است زبان وقت خود بود در نیشابور وامام فن خود بود ودر زمان خود بے نظیر بیانی صریح
ولسانی فصیح داشت مشایخ بسیار دیدہ بود ومرید نصر آبادی بودہ مذکرے کردے
در نیشابور برفتہ از دنیا در ماہ ذو القعدہ سنۃ خمس وارلعمایۃ شیخ الاسلام گفت کہ وے

هر سال جایے رفتی و بشهر دیگر مقام کردے و آخر باز آمدی استاد ابوالقاسم قشیری داماد وی بود و شاگرد وی و مجالس وے جمع کرده بود دقاق شوری داشت و گرم بود وی مگفتی می باید که نجیا بان هری کوک کنم یعنی بانگ زنم که وی در کار هریوگان دور فرا رفته بود گفتند بهری شوی ترا نعره بکشند زیرا که هر کس در مجلس وی نعره زدی وے در برابر ان نعره زدی شیخ الاسلام قدس الله سره گفت که شیخ عمو گفت که در مجلس دقاق بودم کسی او را از نزول حق سبحانه پرسید باین دو بیت جواب داد شعر خَلِيلَيَّ هَلْ اَبْصَرْتُمَا اَوْ سَمِعْتُمَا ٭ بِاَكْرَمَ مِنْ رَبٍّ يَمْشِيْ اِلٰى عَبْدِهٖ ٭ اَتٰى زَائِرًا مِنْ غَيْرِ وَعْدٍ وَقَالَ لِيْ ٭ اُصُوْنُكَ مِنْ تَعْلِيْقِ قَلْبِكَ بِالْوَعْدِ ٭ و هم وی گفته که چون مدعی به بینید دامن وی محکم گیرید که معنے داران محققان برفتند صاحب کتاب کشف المحجوب گوید که از پیرے شنیدم که گفت روزی بمجلس وی در آمدم بنیت آنکه از توکل پرسم وے دستاری طبری نیکو در سر داشت دلم بآن میل کرد گفتم اَيُّهَا الْاُسْتَاذُ توکل چه باشد گفت آنکه طمع از دستار مردم کوتاه کنی این بگفت و دستار را پیش من انداخت بوعلی دقاق گفت اگر هر کار که کنند برود و باز نیاید میدان خالی ماند شیخ الاسلام گفت نه ونه باز است باز آے که قصه دراز است هم بوعلی دقاق گفته درخت خودرو که کسی آنرا نپرورده باشد برگ بر آرد ولے بار نیارد و اگر آرد بے مزه آرد لیس گفت من این طریق از نصرآبادی گرفتم و او از شبلی و او از جنید هرگز نزد نصرآبادی نرفتم تا غسل نکردم روزے پیرے رسید یکے وی را بشناخت گفت آن استاد ابوعلی دقاق است بزرگان آمدند و استدعاے درس کردند قبول نکرد الحاح بسیار کردند و منبر نهادند تا وعظ گوید بمنبر بالا رفت و اشارت براست کرد و گفت اَللّٰهُ اَكْبَرُ

عنده ٭ و ما قلت اجلالا لدیه عندی ٭ یعنی بسیار گفتم از وی بوی از حضرت [illegible]
نزدیک وی بود گفتم که کاشکی وی نزدیک من بودی [illegible]
تعظیم وی [illegible] عبارت [illegible] دلالت کند بر [illegible] عالت [illegible] جلالت اول ۱۲
[illegible] الله اکبر [illegible] ۱۲
شیخ ابوسعید ابوالخیر این بیت دیگر [illegible] است بیت [illegible] شوق [illegible]
مقام محبوب [illegible] نسبت که دل [illegible] و [illegible] شوق [illegible]
میدارم دل [illegible] از او [illegible] وقت [illegible] او [illegible] در مقامات
[illegible] در بیان آن که زیارت را [illegible] بوعده [illegible] وقت [illegible]
فراد [illegible] که آمد [illegible] بنده و آمدن وی [illegible] زیارت بنده [illegible]
الهی [illegible] ای دوستان [illegible] ۵
[illegible] وجود [illegible] ۱۲ قوله خلیلی [illegible]
[illegible] که [illegible] بود که از وی [illegible]

وروی بقبله کرد و گفت وَرِضْوَانٌ مِنَ اللهِ اَکْبَرُ و بجانب جیب اشارت کرد و گفت
فَاللهُ خَیْرٌ وَّاَبْقٰی خلق بیکبار بهم برآمدند و غریو برخاست و چند کس بر جای بمردند استاد
در میان آن شور از منبر فرود آمد و برفت بعد از ان وی را طلب کردند نیافتند مریدی
داشت بازرگان بیمار شد شیخ بعیادت وی آمد پرسید که ترا چه شد گفت شب برخاستم
که وضو سازم تابی بر پشت من افتاد و درد سخت پدید آمد و تب در پیوست استاد
گفت ترا باین فضولی چه کار که نماز شب کنی ترا مردار دنیا از خویشتن دور می باید کرد کسی
را که سر درد کند طلا بر پا نهد هرگز به نشود چون دست نجس کرد دامن شوید هرگز پاک
نگردد و هم استاد ابو علی گفته در مناجات خویش خداوندا مرا رسوا مکن که بس
زده ام بر سر منبر و اگر رسوا خواهی کرد در پیش مجلسیانم رسوا مگردان مرا همچنین در مرقع
صوفیان رها کن و رکوه بیک دستم ده و عصا بدیگر دست که من شیوهٔ صوفیان دوست دارم
آنگاه مرا با رکوه و عصا سر وادی از وادیهای دوزخ فرود تا من اَبَدَ الْآبِدِیْنَ خونابهٔ
فراق می خورم و در آن وادی نوحه می کنم و بر نگونساری خویش می گریم و ماتم بازماندگی خویش
میدارم تا باری اگر قرب توام نبود نوحه توام بود و هم وی گفته خداوندا ما دیوان
خود سیاه بگناه کردیم و تو موی ما را بروزگار سفید کردی ای خالق سیاه و سفید
فضلی بکن و سیاه کرده ما را در کار سفید کردهٔ خویش کن استاد ابو القاسم قشیری پس از
وی را بخواب دید که بسیار بیقراری میکرد و می گریست گفت ای استاد چه بوده است مگر
بازگشتن بدنیا می بایدت گفت آری ولی نه برای مصلحت دنیا و نه برای آنکه مجلس
گویم اما از بهر آنکه میان دربندم و عصا بگیرم و هر روز بیک درِ سرای شوم و حلقه و عصا بر در
میزنم و می گویم مکنید که نمیدانید که باز می مانید گویند در آخر عمر چندان درد بر استاد
پدید آمده بود که هر آخر روزی بر بام بر آمدی و روی بآفتاب کردی و گفتی ای

سرگردان مملکت امروز چون بودے وچون گذرانیدے ہیچ جاے بماند وہمین این حدیث تافتی ہیچ جای از زیر و زبر شدگان این کار و واقعہ خبرے یافتی ہم ازین جنس می گفتے تا آفتاب فرو شدے وگویند سخن وی در آخر حیات چنان شد کہ کس فہم نمی کرد وطاقت نمیداشت مردم اندک ہفدہ یا ہژدہ کس بمجلس وی در آمدی شیخ الاسلام گفتہ است کہ چون بوعلی دقاق را سخن عالی شد مجلس او از خلق خالی شد **ابو علی الشبوئی المروزی** رحمہ اللہ تعالی نام وی محمد بن محمد بن عمر بن شبویہ است كَانَ لِسَانُ الْوَقْتِ بِنَاحِيَتِهٖ وَعَدِيْمُ النَّظِيْرِ بِهَا از اصحاب ابو العباس بن سیار لسیت وَفِيْ تَارِيْخِ الصُّوْفِيَّةِ الْقَاسِمِ بْنِ الْقَاسِمِ اَبُو الْعَبَّاسِ بْنِ بِنْتِ الْاِمَامِ اَحْمَدَ بْنِ سَيَّارِ الْمَرْوَزِيِّ لَهٗ لِسَانٌ فِيْ عُلُوْمِ الْحَقَائِقِ وَاحِدٌ مَنْ بَقِيَ مِنْ اَجِلَّةِ مِنْ صُحْبَةِ مُحَمَّدُ بْنِ عُمَرَ بْنِ شَبُّوْيَةَ وَفِي اَنْسَابِ السَّمْعَانِيِّ اَبُوْ عَلِيِّ الشَّبُّوْئِيِّ يَرْوِيْ عَنْ اَبِيْ عَبْدِ اللّٰهِ مُحَمَّدِ بْنِ يُوْسُفَ الْفَرَبْرِيِّ شیخ ابو سعید ابو الخیر گوید قدس اللہ سرہ کہ استاد ابو علی دقاق نزدیک پیر شبوئی آمد و ما بمرو بودیم و پیر شبوئی صحیح بخاری یاد داشت و ما صحیح بخاری از وی سماع داریم و پیر را ازین معنی آگاہی تمام بودہ است و استاد ابو علی دقاق را با این سخن وی آور دپیر شبوئی استاد ابو علی را گفت کہ ما را ازین معنی نفسی زن استاد ابو علی گفت این سخن بر ما لسعہ است کشادہ نیست گفت روا بود کہ ما نیاز خویش حاضر کنیم تا ترا بر نیاز ما سخن بکشاید آن معنی آتش است ونیاز سوختہ استاد ابو علی اجابت اجازت کرد مجلس نہاد و وی را بر سر منبر سخن می کشاد کہ مردم اہل آن نبودند پیر شبوئی از در مسجد در آمد استاد را چشم بر وے افتاد سخنش بکشاد چون مجلس باخر رسید شبوئی گفت توانی کہ بودے این ما بودیم باید ہیچ راہے بخداوند از نیاز نزدیکتر نیست اگر بر سنگ خارہ افتد چشمہ آب بکشاید روزے در تابستان در گرمگاہ روزے کہ خاک وگرد بود ابو علی شبوئی را دیدند کہ می رفت گفتند یا ایہا الشیخ کجا می روی گفت بفلان خانقاہ می روم کہ آنجا

درویشانند و من بنشسته که در روزی صد و بیست رحمت از آسمان بدرویشان بار دو شصت
در وقت قیلوله اکنون میروم که انجا قیلوله کنم باشد که از ان رحمت نیز بهرهٔ یابم و بزرگان گفته اند خویشتن
را در میان ایشان در خوران و خویشتن را از ایشان و از دوستان ایشان فرانمائی اگرچه دانی که چگونه
رسوائی مصرع عاشق نمائی خویشتن ارچه چنین نهٔ + تا فردا که گویند تو کیستی گوئی من از دوستان
ایشانم و چون سخن ایشان شنوی و اگرچه معنی ندانی سرے جنبانی تا فردا گوئی که از سر جنبانان
ایشانم گویند که بیار تراحقے است مگر بدان سبب بر هی بیت با عاشقان نشین و همه عاشقی
گزین + با هر که نیست عاشق با او مشو قرین + شیخ ابوالقاسم بشر یاسین رحمه الله از جمله
مشاهیر علماء عصر و کبار مشایخ دهر بوده است و لشست وی در مهنه بوده است و انجا
از دنیا برفته در سنهٔ ثمان و ثلثمائه شیخ ابوسعید ابوالخیر قدس الله تعالی روحه گفته است که در کودکی
دران وقت که قرآن می خواندم پدرم بابوالخیر مرا به نماز ادینه برد در راه پیر ابوالقاسم
بشر یاسین پیش آمد گفت ای ابوالخیر این کودک آن کیست پدرم گفت آن ماست نزدیک
ما آمد و بر سر پای نشست و روے بر روی ما باز نهاد چشمهاے وی پر آب گشت گفت
یا ابی الخیر مانتوانستیم رفت ازین جهان که جای خالی میدیدیم و درویشان ضایع می ماندند
اکنون که فرزند ترا دیدیم ایمن گشتیم که ولایتها را ازین کودک نصیب خواهد بود پس پدرم
را گفت چون از نماز بیرون آئی او را نزدیک من آر چون از نماز فارغ شدیم پدرم
ما را نزدیک پیر شیخ ابوالقاسم برد چون در صومعهٔ وی شدیم و در پیش وی نشستیم طاقی
بود نیک بلند دران صومعه پیر ابوالقاسم پدرم را گفت ابوسعید را بر دوش گیر تا قرصے
بران طاق است فرو گیرد پدرم مرا بر دوش گرفت دست دراز کردم و آن قرص را از
طاق فرو گرفتم قرصے بود جوین و گرم که چنانکه دست مرا از گرمی آن خبر می بود شیخ ابوالقاسم
آن قرص را از من بستد و چشم پر آب کرد و آن قرص را بدو نیمه ساخت یک نیمه بمن داد و گفت
بخور و یک نیمه خود خورد و پدرم را هیچ نصیب نداد پدرم گفت ای شیخ چه سبب بود که مرا ازین
تبرک نصیب نکردے شیخ ابوالقاسم گفت ای ابوالخیر سی سال است تا این قرص را بدین
طاق نهاده ایم و ما را وعده کرده اند که این قرص در دست آنکس که گرم خواهد شد
جهانے بوے زنده خواهد گشت و ختم این حدیث بر وے خواهد بود اکنون این بشارت
ترا تمام باشد که آنکس پسر تو خواهد بود شیخ ابوسعید قدس سره گفته است که روزے پیش

ابو القاسم بشر یاسین بودیم ما را گفت ای پسر خواهی که با خدای سخن گویی گفتم خواهیم آری
چرا نخواهیم گفت هر وقت که در خلوت باشی این بگوی و بیش ازین مگوی رباعی من
بی تو دمی قرار نتوانم کرد + احسان ترا شمار نتوانم کرد + گر بر تن من زبان شود هر موئی
یک شکر تو از هزار نتوانم کرد + **شیخ لقمان سرخسی قدس سره** وی در ابتدا مجاهده
بسیار داشته است و معامله و احتیاط ناگاه کشفی افتادش که عقلش برفت گفتند لقمان آن
چه بود و این چیست گفت هر چند بندگی بیش کردم بیش می بایست در ماندم گفتم الهی پادشاهان
چون بنده پیر شود آزادش کنند تو پادشاه عزیزی در بندگی تو پیر گشتم آزادم
کن گفت ندائی شنیدم که ای لقمان آزادت کردیم نشان آزادی آن بود که عقل
از وی برگرفتند پس او از عقلاء مجانین بوده است و شیخ ابو سعید ابو الخیر بسیار گفته است
که لقمان آزاد کرده خداست سبحانه و تعالی از امر و نهی و هم شیخ ابو سعید ابو الخیر گفته که
شبی جماعت خفته بودند و در خانقاه بسته بودند و ما با پیر ابو الفضل بر سر صفه نشسته بودیم
و سخن میرفت در معارف مسئله مشکل شد لقمان را دیدیم که از بام خانقاه در پرید و در پیش
ما بنشست و آن مسئله را بگفت چنانکه اشکال برخواست باز بر پرید و بام بیرون شد
پیر ابو الفضل گفت ای ابو سعید مرتبه این می بینی گفتم می بینم گفت [1] اقتدا را نشاید گفتم چرا
گفت از آنکه علم ندارد و از شیخ ابو سعید پرسیدند در سرخس که ظریف کیست گفت در شهر شما لقمان
گفت سبحان الله در شهر خود هیچکس از وی شوریده تر و خشمگین تر نیست شیخ گفت شما را غلط
افتاده است ظریف پاکیزه بود و پاکیزه آن باشد که با هیچ چیزش پیوند نباشد و هیچکس را از وی
بی پیوند و بی علاقه تر و پاکیزه تر نمی بینیم که در همه عالم با هیچ چیز پیوند ندارد و نه با دنیا
و نه با آخرت و نه با نفس و شیخ ابو سعید گفته است که در سرخس بودیم پیش پیر ابو الفضل یکی
در آمد و گفت لقمان مجنون را بیماری پدید آمده است و فرو مانده و گفته که مارا الفلان باط
بر مدرسه روز است تا آنجاست و هیچکس سخن نگفته است امروز گفت که پیر ابو الفضل را بگویید
که لقمان میرود و پیر ابو الفضل چون این سخن بشنید گفت ای ابو سعید برخیز تا آنجا رویم و
با جماعت آنجا شدند چون لقمان او را بدید تبسمی کرد و پیر ابو الفضل بر بالین او بنشست و وی
در پیر می نگریست و نفسی گرم میزد و هیچ لب نمی جنبانید یکی از جمع گفت لا اله الا
الله لقمان تبسمی کرد و گفت ای جوانمرد ما خراج داده ایم و براة ستده و باقی

[1] قوله گفت اقتدا را نشاید ...

بر توحید داریم آن درویش گفت آخر خویشتن را با یاد می باید داد لقمان گفت ما را عربده
می فرمائی بر درگاه حق پیر ابو الفضل را خوش آمد گفت همچنین است ساعتی بود که نفس وی منقطع
شد وهمچنان در پیر می نگریست وهیچ تغیر در نظرش پدید نیامد بعضی گفتند تمام شد بعضی گفتند
نشد هنوز نظرش راست و درستست پیر ابو الفضل گفت تمام شده است ولیکن تا ما نشسته ایم
وی چشم فراز نکند چون پیر ابو الفضل برخاست لقمان چشم برهم نهاد شیخ محمد قصاب آملی
قدس سره وی بدامغان می بوده است شیخ الاسلام گفته است که شیخ محمد قصاب شاگرد
ابو العباس قصاب است مذکری کردی شیخ ابو العباس وی را از مجلس داشتن باز داشته
بود که عام را سخن نگوید که سخن وی بلند شده بود وی بزرگ بود وهمه دامغان جیفه
بود و وی روح آن و هم شیخ الاسلام گفت اگر خرقانی ومحمد قصاب بجای بودندی
من شمار ابوی فرستادمی نه بخرقانی که وی شمار اسود مندتر بودی از خرقانی یعنی خرقانی
منتهی بود مرید از وی بهره کم یافتی شیخ الاسلام گفت که محمد قصاب با من گفت که هرگز رکان
صفاتی باشند یعنی برحمت وعفو وکرم گرایند بیش از صفات نه بینند ومعامله صوفیان
با ذاتست یا معطی است نه با عطا وهر چه جز ذات اوست حجاب است از وی شیخ ابو الحسن
خرقانی قدس سره نام وی علی بن جعفر است یگانه وغوث روزگار خود بود وقبله
وقت که در روزگار وی رحلت بوی بودی شیخ ابو العباس قصاب گفته بود که این
بازارک ما با خرقانی افتد یعنی رحلت وزیارت پس از وفات وی بخرقانی گشت چنانکه
گفته بود وانتساب شیخ ابو الحسن در تصوف بسلطان العارفین ابو یزید بسطامی است
قدس الله تعالی روحه وتربیت ایشان درسلوک از روحانیت شیخ ابو یزید است و
ولادت شیخ ابو الحسن بعد از وفات شیخ ابو یزید بمدتی است وشیخ ابو الحسن شب سه شنبه
عاشورا سنه خمس وعشرین واربعمائه از دنیا برفته روزی با اصحاب خود گفت که چه چیز
بهتر بود گفتند شیخا هم تو بگوی گفت دلی که در وی همه یاد کرد وی بود از وی
پرسیدند که صوفی کیست گفت صوفی بمرقع وسجاده نبود وصوفی برسم وعادات صوفی
نبود صوفی آن بود که نبود وهم وی گفته که صوفی روزی بود که با فتابش حاجت نبود
وشبی بود که باه وستاره اش حاجت نبود نیستی است که بهستیش حاجت نیست از وی پرسیدند
که مرد چه داند که بیدار است گفت بآنکه چون حق را یاد کند از فرق تا قدمش از یاد کرد حق

خبر داشته باشد و از وے پرسیدند که صدق چیست گفت صدق آنست که دل سخن گوید یعنی آن گوید که در دلش باشد و از وے پرسیدند که اخلاص چیست گفت هر چه برائے حق کنی اخلاص است و هر چه برائے خلق کنی ریاست و از وے پرسیدند که کرا رسد از فنا و بقا سخن گفتن گفت کسی را که بیکبار ابریشم از آسمان در آویخته باشند بادے بیاید که درختها و بناها بیفگند و همه کوهها بر کند و همه دریاها انباشته کند و وے از جایگاه نتواند جنبانید و هم وی گفته که هرگز با کسے صحبت مدارید که شما گوئید خدا و او گوید چیز دیگر و هم وے گفته که اندوه طلب کن تا آب چشمت پدید آید که حق تعالی گریه بندگان را دوست میدارد و هم وے گفته اگر سر وے بگوید و با آن حق را خواهد بهتر از آن بود که قرآن خواند و بدان حق را نخواهد و هم وے گفته وارث رسول آنکس بود که بفعل رسول اقتدا کند نه آن بود که روے کاغذ سیاه کند شبلی گفته است آن خواهم که نخواهم وی گفته است که این هم خواستی است و هم وی گفته که امروز چهل سال است که تا در یک قسم و حق بدلم می نگرد بجز خود را نمی بیند مَا بَقِيَ فِي بَخِيلِ اللهِ شَيْءٌ وَلَا فِي صَدْرِي بِغَيْرِهِ قَرَارٌ و هم وے گفته که چهل سال است که نفسم یک شربت آب سرد میخواهد یا شربت دوغ ترش میخواهد و هنوز ویرا نداده ام و هم وے گفته علما و عباد در جهان بسیار اند ترا از آن باید بودن که روز بشب آری چنانکه حق پسندد و شب بروز آوری چنانکه حق پسندد و هم گفته که روشن ترین دلها آن بود که دران خلق نبود و بهترین کارها آن بود که دران اندیشه مخلوق نبود و حلال ترین نعمتها آن بود که بجهد تو بود و بهترین رفیقان آن بود که زندگانیش با حق بود

شیخ ابو عبد الله الداستانی رح نام وی محمد بن علی الداستانی است و لقب وی شیخ المشائخ عالم بوده بانواع علوم و از محتشمان درگاه حق بوده و ویرا کلامے مهذب است و اشاراتے لطیف از اقران شیخ ابو الحسن بود و نسبت ارادت وی بیک واسطه بشیخ عمی بسطامی که برادر زاده سلطان العارفین و مرید وی است می رسد در ماه رجب سنه سبع عشر و اربعمائة برفته از دنیا و عمر وے پنجاه و نه ساله بوده صاحب کشف المحجوب گوید که من از شیخ سهلکی که از اصحاب وی بود شنیدم که گفت وقتی اندر بسطام ملخ آمد و همه کشتها و درختها از بسیاری آن سیاه شد و مردم دست بخروش بردند شیخ مرا گفت که این چه مشغله است گفتم ملخ آمده است و مردمان بدان رنجه دل می باشند شیخ برخاست

به بام برآمد و روے بآسمان کرد در حال همه ملخها برخاستند نماز دیگر را یکے نمانده بود و
هیچکس را یک شاخ بزیان نرسیده شیخ ابوسعید ابو الخیر قدس سره العزیز نام
وے فضل الله بن ابی الخیر است سلطان وقت بود و جمال اهل طریقت و مشرف القلوب
و در وقت وے همه مشایخ ویرا مسخر بودند پیر وے در طریقت شیخ ابو الفضل بن حسن سرخسی
است شیخ ابوسعید گفته که یکروزی آمدم بر در شارستان سرخس تل خاکستر بود و لقمان مجنون
بر سر آن نشسته قصد وی کردم و بران بالا شدم وے پاره بر پوستین میدوخت و ما بروی وی
مے نگریستم و حضرت شیخ چنان ایستاده بوده است که سایهٔ وی بر پوستین لقمان افتاده
بود چون آن پاره بر پوستین دوخت گفت یا باسعید ماترا باین پاره برین پوستین دوختیم
پس برخواست و دست ما بگرفت و میبرد تا بخانقاه پیر ابو الفضل و پرا آواز داد و بیرون
آمد و گفت یا ابو الفضل این را نگاهدار که از شماست پیر دست ما بگرفت و در خانقاه برد
در صفه بنشست و جزوی برگرفت و در انجا نظر می کرد ما را چنان چه عادت دانشمندان بود
طلبی در سینه پدید آمد که دران جزو چیست پیر بدانست گفت یا باسعید صد و بیست و چهار
هزار پیغمبر را که بخلق فرستادند گفتند با خلق بگوئید که الله ایشان آمدند کسانیکه این
کلمه گفتند درین کلمه مستغرق شدند شیخ گفت این سخن آن شب ما را در خواب نگذاشت
بامداد پیش از آفتاب برآمدن از پیر دستوری خواستیم و بدرس تفسیر پیش بوعلی فقیه
آمدیم چون بنشستیم خواجه ابوعلی را اول درس آن این آیه بود قُلِ اللّٰهُ ثُمَّ
ذَرْهُمْ فِیْ خَوْضِهِمْ یَلْعَبُوْنَ و دران ساعت درے در سینهٔ ما گشادند بسماع
این کلمه و ما را از ما فرستاندند خواجه بوعلی آن تغیر در ما بدید گفت دوش کجا بوده گفتم بنزد
پیر ابو الفضل گفت برخیز و باز انجا شو که حرام بود ترا ازان معنی با این آمدن ما بنزد
پیر ابو الفضل شدیم واله و متحیر همه این کلمه گشته چون پیر ابو الفضل ما را بدید گفت
یا باسعید بیت مستک شده همی ندانی پیش پیش + هان گم نه کنی تو این سررشته خویش +
گفتم که ای شیخ چه میفرمائی گفت درآ و بنشین و این کلمه را باش که این کلمه با تو کارها
دارد و چون پیر ابو الفضل برحمت حق پیوست و ما را در عهد حیات پیر هر اشکال که
بودی بوے رجوع افتادے حل اشکال ما را هیچکس متعین نبود الا شیخ ابو العباس
باآمل رفتیم به نزدیک شیخ ابو العباس و یکسال پیش وے بودیم گویند که شیخ ابو العباس

را در جماعت خانهٔ صوفیان موضعی بود که چهل و یکسال در آنجا نشسته بود در میان جمع اگر شب و دیشی نماز افزونی کردی گفتی ای پسر تو بخسب که این پیر هرچه میکند برای شما میکند که ویرا این هیچ کار نیست و بدین حاجتی ندارد و هرگز دران یکسال شیخ ابوسعید را نگفت که تو بخسب یا نماز کن چنانکه دیگران را و ویرا در برابر خود خانگکی داده بود ندیک شب شیخ ابوالعباس از صومعه بیرون آمد مگر قصد کرده بود و رگش گشاده شده بود و شیخ ابوسعید ازان حال خبر داشت برخاست و زود از زاویهٔ خود بیرون آمد و پیش شیخ آمد و دست وی بشست و ببست و جامه از وی باز کرد و جامهٔ خویش پیش وی داشت شیخ بستد و در پوشید پس جامهٔ شیخ را بشست و نمازی کرد و بر ریسمان افگند و هم در شب خشک شد بمالید و در نوردید و پیش شیخ آورد و شیخ اشارت کرد که ترا در باید پوشید شیخ ابوسعید در پوشید و بزاویهٔ خود رفت چون بامداد شد جماعت برخواستند و حاضر آمدند و در شیخ ابوالعباس نگریستند جامهٔ شیخ ابوسعید دیدند و در شیخ ابوسعید جامهٔ شیخ ابوالعباس در تعجب ماندند شیخ ابوالعباس گفت آری دوش نثارها رفت همه نصیب این جوان منگکی آمد مبارکش باد شیخ ابوسعید گفته است روزی دو کس پیش شیخ ابوالعباس در آمدند و بنشستند و گفتند ما را بایکدیگر سخنی رفته است یکی می گوید اندوه ازل و ابد تمام تر و یکی می گوید شادی ازل و ابد تمامتر شیخ چه می گوید شیخ دست بر روی فرود آورد و گفت الحمد لله که منزلگاه پسر قصاب نه اندوه است و نه شادی لَيْسَ عِنْدَ رَبِّكَ صَبَاحٌ وَلَا مَسَاءٌ اندوه و شادی صفت تست و هرچه صفت تست محدث است و محدث را بقدیم راه نیست پس گفت پسر قصاب بندهٔ خدا است در امر و در نهی و متابعت مصطفی در متابعت سنت اگر کسی دعوی راه از جوان مردان میکند گو هش نیست چون آن دو کس بیرون شدند پرسید کسی که آن دو کس که بودند گفتند یکی ابوالحسن خرقانی است و یکی عبد الله داستانی و هم شیخ ابوسعید گفته است که چون یکسال نزدیک شیخ ابوالعباس مقام کردم گفت باز گرد باید شنوتا روزی چند این علم بر در سرای تو زنند ما بحکم اشارت او باز آمدیم با هزار خلعت و فتوح پیری بوده است بمرو از مشایخ ماوراء النهر نام وی محمد ابونصر حبیبی و هرگز شیخ را ندیده بود وقتی خواجه ابوبکر خطیب که از ائمه مرو بود در بین اشغال شیخ را دیده بود بجهت شغلی قصد نشابور کرد محمد حبیبی نزدیک وی آمد

گفت شنیدم که عزم نشابور داری مرا سوالی است میخواهم که از شیخ ابوسعید بپرسی و جواب باز آری
ولیکن باید که او نداند که این سوال من کرده ام گفت آن سوال چیست گفت از وی بپرس
که آثار را محو بود گفت این من یاد نتوانم داشت بر کاغذی بنویس بنوشت و بوی داد
خواجه ابوبکر خطیب گفت چون بنشابور آمدم و در کاروان سرای فرود آمدم دو صوفی
در آمدند و آواز دادند که خواجه ابوبکر خطیب نام در کاروان مرو کدام است آواز دادم که
منم گفتند که شیخ ابوسعید سلام می رساند و می گوید که ما آسوده نه ایم که در کاروان سرای
فرود آمدی باید که نزد ما آئی گفتم بگرمابه شوم و غسل کنم آنگاه بیایم و از آن سلام و کلام حالی
عظیم بر من آمد به یقین دانستم که کس ویرا خبر نداده است بگرمابه شدم و غسل کردم چون بر آمدم
آن دو درویش را دیدم ایستاده اند با عود و گلاب گفتند شیخ ما را بخدمت تو فرستاده
است چون پیش شیخ آمدم و شیخ مرا دید گفت شعر اَهْلاً لِسَعْدِی الرَّسُوْلِ
وَحَبَّذَا ٭ وَجْهُ الرَّسُوْلِ لِحُبِّ وَجْهِ الْمُرْسِلِ سلام کردم جواب داد و
گفت اگر تو رسالت آن پیر را خوار میداری سخن او نزدیک ما عزیز است تا از مرو بیرون
آمدهٔ ما منزل بمنزل می شماریم بیا تا چه داری و آن هر چه گفته است از هیبت شیخ سوال
از خاطرم رفته بود کاغذ را بیرون آوردم و بدست شیخ دادم شیخ گفت اکنون اگر جواب
گویم بر تو لازم شود که باز گردی شغلی که داری بگذار و چون بگذاری و بر وی جواب گویم
تا در نشابور بودم هر شب پیش شیخ می بودم وقت باز گشتن جواب سوال پیر طلبیدم گفت
آن پیر را بگوی لَا تُبْقِیْ وَلَا تَذَرْ یعنی عین نمی ماند اثر کجا ماند سر در پیش افگندم
و گفتم مفهوم نشد گفت این در بیان دانشمندی نیاید این بیتها یاد گیر و با وی
بگوی رباعی جسمم همه اشک گشت و چشمم بگریست + در عشق تو بی جسم همی باید زیست
از من اثری نماند و این عشق ز چیست + چون من همه معشوق شدم عاشق کیست + گفتم شیخ
بفرماید تا بر جای دیگر ثبت کنند حسن مودب را فرمود تا بنوشت چون بمرو آمدم در وقت
محمد حبیبی آمد قصه را جمله با وی بگفتم و آن بیتها بر خواندم چون بشنید نعره بزد و بیفتاد

قوله اهلاً لسعدی الرسول الخ یعنی خوشا سعدی فرستاده
نبی و خوشا روی فرستاده از جهت
محبت روی فرستنده ۱۲
قوله آن پیر را بگوی الخ یعنی حقیقت
آن ظاهر است که چیزی را باقی نمی
گذارد و در ترکی این چیزی را بالکل
با هیچ چیزی طبیعت که مبدا آثار
و افعال است برده نمود و انتفا
مبدا ابراهیم چیزی مستلزم انتفاء آن چیز
پس چون طبیعت نماند آثار طبیعت کجا ماند

وازانجا دو کس دیگر را بیرون بردند وهفتم روز در خاک بود شیخ قدس سره گفته است مصراع
بر رسته دگر باشد و بر بسته دگر + آنچه از علوم تعلق بتقریر زبان دارد و متمسک آن طائفه
اِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلٰی اُمَّةٍ است بر بسته است تا حیات عاریتی زبان را
تحریک میدهد می کند ودر بیابان غرور رش سرابی می نماید چون ناصیه ملک الموت پدید آید پیرایه
عاریت از سر زبان بردارند ورسوائی مرد ظاهر شود و آنچه تعلق بدل دارد بر بسته است از وی
توقع ثمرات بسیار در دین و دنیا روزی قوال در پیش شیخ این بیت میخواند بیت اندر غزل
خویش نهان خواهم گشتن + تا بر لب تو بوسه دهم چونش بخوانی + شیخ گفت این بیت که گفته است
گفتند عماره گفت خیزید تا بزیارت وی شویم شیخ با جمعی بزیارت وی شدند این رباعی
بر زبان حضرت شیخ گذشته است رباعی در راه یگانگی نه کفر است و نه دین + یک گام زخود
برون نه و راه ببین + ای جان جهان تو راه اسلام گزین - با مار سیه نشین و با خود منشین +
و هم حضرت شیخ گفته اند که این ابیات را در پیش جنازه ما برخوانید ~ خوبتر اندر جهان
ازین چه بود کار + دوست بر دوست رفت و یار بیار + آن همه اندوه بود و این همه شادی
وان همه گفتار بود و این همه کردار + شیخ را پرسیدند از معنی این خبر که تَفَکُّرُ سَاعَةٍ
خَیْرٌ مِّنْ عِبَادَةِ سَنَةٍ شیخ گفت اندیشه یک ساعت در نیستی خود بهتر است از
عبادت یکساله در اندیشه هستی خود بعد از آن گفت رباعی تا روی ترا بدیدم ای
شمع طراز + نه کار کنم نه روزه دارم نه نماز + چون با تو بوم مجاز من جمله نماز + چون بی تو
بوم نماز من جمله مجاز + استاد ابو صالح که مقری شیخ بود بیمار شد حضرت شیخ مر ابوبکر مؤدب
را که ادیب فرزندان ایشان بود بخواند و بفرمود که دوات و قلم و پاره کاغذ بیار
تا برای ابو صالح چیزی بنویسم دوات و قلم و پاره کاغذ آورد شیخ گفت بنویس رباعی
حوران بنظاره نگارم صف زد + رضوان تعجب کف خود بر کف زد + آن خال سیه
بران رخان مطرف زد + ابدال زبیم چنگ بر مصحف زد + خواجه ابوبکر مؤدب آن را
بنوشت و نزدیک ابو صالح بردند و بر وی بستند در حال صحت یافت و همان روز

بیرون آمد روزی شیخ بیرون آمد و در زیر درختی نشست که برگ آن زرد شده بود و این بیت خواند بیت تو از مهر زرد و من از مهر زرد + تو از مهر ماه و من از مهر ماه + شیخ را گفتند فلان کس بر روی آب میرود گفت سهل است بزغی و صعوه نیز بر آب برود گفتند فلان کس در هوا می پرد گفت زغنی و مگسی نیز بر هوا می پرد گفتند فلان کس در یک لحظه از شهری بشهری میرود گفت شیطان نیز در یک نفس از مشرق بمغرب میرود و اینچنین چیزها را بس قیمت نیست مرد آن بود که میان خلق نشیند و داد و ستد کند و زن خواهد و با خلق در آمیزد و یک لحظه از خدای خود غافل نباشد شیخ را پرسیدند که تصوف چیست گفت آنچه در سر داری بنهی و آنچه در کف باشد بدهی و از آنچه بر تو آید نجهی و هم شیخ گفته اَللّٰهُ وَبَسْ وَمَا سِوَاهُ هَوَسٌ وَانْقَطَعَ النَّفَسُ وهم شیخ گفته حجاب میان بنده و خدا زمین و آسمان نیست عرش و کرسی نیست پنداشت و منی تو حجاب است از میان برگیری و بخداوند رسیدی شیخ فرموده اند که در سفر بودیم بدهی رسیدیم گفتیم اینجا از پیران هیچکس بوده است گفتند پیری بوده است که ویرا داد می گفته اند گفتیم هیچکس هست که ویرا دیده باشد گفتند اینجا پیری است دیرینه که ویرا دیده است فرستادیم تا آن پیر بیامد مردی بشکوه بود پرسیدیم که تو او را دیده گفت کودک بودم که ویرا دیدیم گفتیم که از وی چه شنیدی گفت مرا قوت آن نبود که سخن او را بدانستمی لیکن یک سخن یاد دارم که از وی روزی مرقع داری از راه رسید و بنزدیک وی در آمد و سلام کرد و گفت پای افزار بیرون کنم ایها الشیخ که بتو بیاسایم که گرد همه عالم بگشتم خود نیاسودم و آسوده نیز ندیدم پیر گفت چرا از خویش دست نداشتی تا تو خود بیاسودی و خلق هم از تو هم بیاسودندی ما گفتیم این سخن تمام است که آن پیر گفته برتر از این سخن نباشد و هم شیخ فرموده که اصل این حدیث آن باشد که مرد را با و باز نگزارند و رسول صلی اللّٰه علیه و آله وسلم گفته اَللّٰهُمَّ لَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ وَلَا أَقَلَّ مِنْ ذٰلِكَ مرا یک چشم زدن بخود باز مگزار و کم از آن شیخ گفت با مرو بودیم پیری صراف را بدیدیم گفت ای شیخ در همه عالم هیچکس را نگزارد تا شربت آب بمن دهد یا بر من سلام کند و همه خلق میخواهند تا ساعتی از خود برهند و من میخواهم که بدانم که یک ساعت کجا ایستاده ام در آخر عمر آتشی در وی افتاد و بسوخت و هم شیخ فرموده اند لَذِكْرُ اللّٰهِ أَكْبَرُ

له صعوه مرغیست ضعیف که پایها دراز دارد و دم بر آب زند ۱۲

عه قوله بیاسودن ای آسودن ... از خویش ...

سه یعنی ... در آخر عمر آتشی در وی افتاد چون در ابتدا باتبلا بود در انتها نیز باتبلا رفت ۱۲

ذکر خداوند بزرگتر است نه چنانکه تو او را یاد کنی چنانکه او ترا یاد کند ذکر خداوند بزرگتر
بود و ذکر تو پیدا بود که تا کجا بود ترا باید جست این حدیث را بجد فرا پیش باید گرفت و آن
مرد گفت با آن پیرزن که خدا را کجا جویم گفت دوست مادر کجاش جستی که نیافتی هر کجاش
جوئی یابی مَنْ طَلَبَ وَجَدَّ وَجَدَ هر که جست یافت و هر که جد کرد یابد و هم شیخ فرموده اند که جوانی
بنزدیک پیرے در شد و گفت ای پیر مرا سخنے بگوی پیر ساعتے سر فرو برد و تفکر کرد پس سر
برآورد و گفت ای جوان انتظار جواب می بری گفت آری پیر گفت هر چه دون حق است
جل جلاله گرامی سخن نکند و هر چه سخن حق است عز و علا بعبارت در نیاید انّ الله
تَعَالٰی اَجَلُّ مِنْ اَنْ یُّوْصَفَ بِوَصْفٍ اَوْ یُّذْکَرَ بِذِکْرٍ یکے ازین طائفه گفته
است که مدتے پیش شیخ ابوسعید بودم خواستم که ببغداد روم مرا گفت چون ببغداد روی
و ترا پرسند که چه دیدی و چه فائده گرفتے چه خواہے گفت گوئی روئی رشتی و موئی دیدم
گفت تا شیخ چه می فرماید شیخ گفت هر که تازی داند بروی این بیتها خوان شعر
قَالُوْا خُرَاسَانُ اَخْرَجَتْ شَیْئًا ۔ لَیْسَ لَہٗ فِی جَمَالِ ثَانِیْ ۔ فَقُلْتُ لَا تُنْکِرُوْا
مَحَاسِنَہٗ ۔ فَمَطْلَعُ الشَّمْسِ مِنْ خُرَاسَانِ ۔ و هر که تازی نداند این رباعے بروی خوان
آنی که بخلد یادگار از تو برند + سبزی بهشت نو بهار از تو برند + در چین و خطا نقش و نگار از
تو برند + خوبان همه فال روزگار از تو برند + خدمت شیخ از استاد ابوعلی دقاق پرسید که
این حدیث بر دوام بود استاد گفت نه شیخ سر در پیش افگند ساعتے دیگر سر برآورد
و گفت اے استاد این حدیث بر دوام بود گفت نه شیخ دیگر بار سر در پیش افگند ساعتے
دیگر سر برآورد و گفت ای استاد این حدیث بر دوام بود گفت اگر بود نادر بود و شیخ
دست برهم زد و گفت این از آن نادرهاست خدمت شیخ شب جمعه وقت نماز خفتن چهارم
شعبان سنة اربعین و اربعمائة از دنیا برفته و عمر او هزار ماه بوده است شیخ ابوالقاسم
کرکانی قدس سره نام وے علی ست در وقت خود بے نظیر بود و در زمان خود
بے بدیل نسبت وی بسه واسطه که شیخ ابوعثمان مغربی و شیخ ابوعلی کاتب و شیخ ابوعلی
رودباری اند بسید الطائفه جنید میرسد و نیز حالتے قوی بوده است چنانکه همه ارادی بدرگاه
وے بوده است در کشف واقعه مریدان آیتے بوده است ظاهر صاحب کشف
المحجوب گوید که وقتے مرا واقعه افتاد طریق وصل آن بر من دشوار شد قصد

ع قوله ان الله تعالیٰ اجل یعنی تحقیق خداوند تعالیٰ بزرگتر از آنست که وصف کرده شود بوصفی یا ذکر کرده شود بذکرے ۱۲
ع قالوا خراسان ... ۱۲

شیخ ابوالقاسم کرگانی کردم و پیرا در مسجدی یافتم که بر در سرای وے بود تنها بود واقعه مرا بعینها با ستونی میگفت من نا پرسیده جواب خود یافتم گفتم ایها الشیخ این واقعه نیست گفت ای پسر این ستون را خدای تعالی درین ساعت با من ناطق گردانید تا از من این سوال کرد روزے شیخ ابوسعید و شیخ ابوالقاسم قدس اللہ روحہما در طوس با ہم نشستہ بودند بر یک تخت و جمعے درویشان در پیش ایشان ایستادہ بر دل درویشی گذشت کہ آیا منزلت این دو بزرگ چیست شیخ ابوسعید روے بدان درویش کرد و گفت ہر کہ خواہد کہ دو بادشاہ ہم بیند در یک وقت و یکجاے بر یک تخت گو در نگر آن درویش چون بشنید دران ہر دو بزرگ بنگریست حق تعالی حجاب از پیش چشم وے برداشت تا صدق سخن شیخ بر دل وے کشف گشت و بزرگواری ایشان بدید پس بدلش بگذشت کہ آیا خداوند تبارک و تعالی را امروز در زمین ہیچ بندہ ہست بزرگوار تر ازین ہر دو شخص ابوسعید روے بدان درویش کرد و گفت مختصر ملکے بود کہ ہر روزے دران ملک چون ابوسعید و ابوالقاسم ہفتاد ہزار فراتر شدہ ہفتاد ہزار برسد

خواجہ مظفر بن احمد بن حمدان قدس سرہ کنیت وی ابو احمد است خداوند تعالی در بالش ریاست دراین قصہ بروی بگشاد و تاج کرامت بر سر وے نہاد و ویرا بیانے بود نیکو و عبارتے عالی در فنا و بقا شیخ ابوسعید ابوالخیر فرمودہ اند کہ ما را برین درگاہ از راہ بندگی آوردند و خواجہ مظفر را از راہ خداوندی یعنے ما بمجاہدت مشاہدت یافتیم وے از مشاہدت بمجاہدت آمد صاحب کشف المحجوب گوید کہ من از وے شنیدم کہ گفت انچہ بندگان را بقطع بوادے و مفاوز و فیافے روے نمود من در بالش و صدر یافتم و اصحاب رعونت این قول را ازان پیر بدعوی بردارند و آن از نقص ایشان بود بہیچ حال عبارت از صدق حال دعوی نباشد خاصہ کہ با اہل آن روزے خواجہ مظفر در نوقان می گفت کہ کار ما با شیخ ابوسعید ہمچنانست کہ در پیمانہ ارزن یکدانہ شیخ ابوسعید است و باقی من یکی از مریدان شیخ ابوسعید آنجا حاضر بود و از سر گرمی برخاست و پاے افزار کرد و پیش شیخ ابوسعید آمد و انچہ از خواجہ مظفر شنیدہ بود بگفت شیخ گفت برو و خواجہ مظفر را بگوے کہ آن یکی ہم توئی ما ہیچ نیستیم

معشوق طوسی قدس سرہ نام وے محمد است از عقلاے مجانین بودہ است و سخت بزرگوار و صاحب حالت بکمال در شہر طوس می بودہ است و قبر وے آنجاست دران وقت کہ شیخ ابوسعید ابوالخیر ازمنہ عزیمت

حمدان بفتح حاء مهمله و سکون میم و دال مهمله و الف و نون ۱۲ ع

نوقان بضم نون و سکون واو [illegible] در بهجت الدنیا نام [illegible] خراسان ۱۲ ع

نشابور کرده بود بیکی از دیهاے که در نواحے طوس بود رسید درویشی را گفت بشهر طوس باید رفت بنزدیک خواجه محمد معشوق و باوی گفت دستورے هست که بشهر و ولایت تو در آییم چون آن درویش برفت شیخ فرمود تا اسپ زین کردند و بر اثر وے سوار شدند و همه صوفیان در خدمت شیخ چون بیک فرسنگے شهر رسید بموضعی که از انجا شهر را بتوان دید اسپ شیخ بایستاد و همه جمع بایستادند چون آن درویش پیش معشوق رسید و پیغام شیخ بگزارد معشوق تبسم کرد و گفت برو بگوے تا در آید چون معشوق این سخن بگفت شیخ از انجا اسپ براند و جمع روان شدند و در راه آن درویش بشیخ رسید و سخن معشوق باز گفت شیخ هم از راه پیش معشوق آمد و وی شیخ را استقبال کرد و در بر گرفت و گفت فارغ باش که این نوبت که اینجا زنند روزے چند را بر درگاه تو خواهند زد عین القضاة همدانی در بعضے از رسائل خود نوشته است که محمد معشوق نماز نکردے از خواجه محمد حمویه و از خواجه امام احمد غزالی رحمهما الله شنودم که روز قیامت همه صدیقان را این تمنا بود که کاشکی خاکی بودندے که روزے محمد معشوق قدم بران خاک نهاده بودے این محمد معشوق ترک قبا بسته بود یکروز در مسجد جامع طوس آمد شیخ ابوسعید ابوالخیر قدس الله روحه مجلس میداشت این محمد بندے بر قبا زد و شیخ ابوسعید را خاموش کرد و زبانش بر بست چون ساعتی برآمد شیخ ابوسعید گفت که اے سلطان عصر وای سرور وجود بندے قبا را اکشا که بند بر هفت طبقه آسمان و زمین نهادی امیر علی عبو قدس سره عین القضات در بعضی مکتوبات خود در بیان آنکه هیچگونه حضور و غیبت یکسان نبود بلکه دل باوجود قرب القلوب تقاضای قرب الابدان هم می کند که امیر علی عبوی بزرگ بوده مریدے داشت او را احمد شهر آبادی نام یک روز این مرید را بفرستاد تا از بازار چیزے آرد این مرید رفت و هما نا چیزے حاضر نبود در وقت خود را بفروخت و آن چیز که پیر خواسته بود بخرید و بدو فرستاد چون چند روزی برین واقعه برآمد آن کس که آن مرید را خریده بود مگر واقف شد بر حقیقت کار او را اکسیل کرد تا پیش پیر آمد چون در آمد امیر علی او را گفت ای جوانمرد چندین هزار سال جان ما در غیب در عشق آفرینش تو می سوخت این بس نبود که در فراق ظاهر نیز در می بالیست یکهفته قرب ظاهر هم بباید و هم وے گوید در بیان حال جماعتی که بے راهبری راه نا مسلوک رفتند و بعضے از ایشان را مغلوبے در پناه خود نگاه داشت و مستی سایبان سر ایشان شد و هر که با تمیز بود مرش بر داشتند

واز جمله مغلوبان آن دو ترکمان بودند که حسین قصاب از ایشان حکایت کرد که با کاروانی عظیم در
راهی می رفتم ناگاه آن دو ترکمان از میان آن کاروان بیرون شدند و راه نامسلوک را پیش
گرفتند با خود گفتم که این دو ترکمان مگر راهی می دانند ازین راه معهود نزدیک تر پی در پی ایشان
نهادم و می رفتم و کاروان را همچنان بگذاشتم شب درآمد تاریک چون پاره راه برفتم
ناگاه روی ماه پوشیده شد بابری سیاه من راه گم کردم ولیکن چاره ندانستم جز رفتن
چون نیم شبی شد دیگر باره ماه از ابر بیرون آمد و اثر قدم آن دو جوانمرد باز یافتم و می رفتم چون صبح
رسید کوهی پدید آمد آن دو ترکمان مردوار پای بران کوه نهادند و بیک ساعت
بران کوه بالا شدند من نیز جانی می کندم ساعتی بیفتادمی و ساعتی برفتمی آخر بسر آن کوه
شدم آفتاب طلوع می کرد لشکرگاهی عظیم دیدم خیمهای بی نهایت زده و در آن میان خیمهٔ دیدم
عظیم پرسیدم که آن خیمه از آن کیست گفتند از آن سلطان است پای راست از رکاب بیرون
آوردم آوازی شنیدم که سلطان در خیمه نیست بر اسب نشسته و بشکار رفته مرا عقل زائل شد
پای چپ در رکاب بماند و پاشنی راست باز آورده هنوز در انتظار آنم که سلطان باز گردد
عین القضات گوید که آن دو ترکمان یکی محمد معشوق بوده است و یکی امیر علی عبو قدس الله
سرهما شیخ ابوعبدالرحمن السلمی النیسابوری نام وی محمد بن حسین بن موسی السلمی است
صاحب تفسیر حقایق و طبقات مشایخ است و غیر آن مصنفات بسیار دارد و مرید شیخ
ابوالقاسم نصرآبادی است و خرقه از دست وی دارد و نصرآبادی مرید شبلی است
و شیخ ابوسعید ابوالخیر بعد از وفات پیر ابوالفضل بصحبت وی رسیده و از دست وی
خرقه پوشیده شیخ ابوسعید گفته که نزدیک شیخ ابوعبدالرحمن سلمی در شدم اول کرت که

اورا دیدم مرا گفت تو اندکره تو لیسم بخط خویش گفتم بنویس بنوشت بخط خود سمعت جدی
ابا عمرو بن نجید السلمی یقول سمعت ابا القاسم الجنید بن محمد
البغدادی یقول التصوف هو الخلق من زاد علیک بالخلق
زاد علیک بالتصوف واحسن ما قیل فی تفسیر الخلق ما قال
الشیخ الامام ابو سهل الصعلوکی الخلق هو الاعراض عن الاعتراض
صاحب کتاب فتوحات مکیه قدس الله سره فی الباب الحادی والستین والمایة
فی المقام الذی بین الصدیقیة والنبوة می گوید که در محرم سنه سبع وتسعین
وخمسمایة باین مقام درآمدم ومن در سفر بودم در بلاد مغرب حیرت بر من غالب شد و بجهت
تنهائی وانفراد وحشتی روی نمود و نمی دانستم که نام آن مقام چیست با وجود آنکه مرا حاصل بود
پس با آن حیرت و وحشت ازان منزلی که بودم رحلت کردم و بعد از نماز دیگر بخانه شخصی که میان
من و وی موانست تمام بود فرود آمدم وازان حیرت و وحشت با وی سخن می گفتم ناگاه دیدم
که سایه شخصی ظاهر شد از جای خود برجستم گفتم شاید که کسی باشد که نزدیک وی مرا
فرجی حاصل آید مرا معانقه کرد چون تامل کردم دیدم که شیخ ابو عبدالرحمن سلمی است که روح
وی در صورت جسدانی متمثل شده است و حق سبحانه بجهت رحمت بر من وی را بمن فرستاده
با وی گفتم که ترا درین مقام می بینم گفت که درین مقام قبض روح من کرده اند و درین
مقام از دنیا بعقبی رفته ام و همیشه درین مقامم پس ذکر وحشت و عدم موانست خود
دران مقام کردم گفت الغریب مستوحش پس گفت بعد ان سبقت لک
العنایة الالهیة بالحصول فی هذا المقام فاحمد الله یا اخی و راضی
باش با آنکه با خضر علیه السلام مشارک باشی وی را گفتم یا ابا عبدالرحمن این مقام را هیچ
نامی نمیدانم که بآن نامش خوانم گفت هذا یسمی مقام القربة فتحقق به شیخ ابو عبدالرحمن

گفت وحشت تو بنابر آن است که درین مقام غریبی و غریب مستوحش می باشد پس گفت بعد ان سبقت لک یعنی بعد از انکه عنایت الهیه سبقت گرفت در حق تو برسیدن درین مقام [illegible] ... ای [illegible] الغریب یعنی [illegible] این مقام را [illegible] ... مستحقق [illegible]

له قوله سمعت جدی ای شنیدم از جد خود ابا عمرو بن نجید سلمی که می گفت شنیدم ابا القاسم جنید پسر محمد بغدادی که میگفت [illegible] ... تفسیر خلق ابو سهل صعلوکی گفته است که خلق اعراض است از اعتراض بهترین تفاسیر خلق است ... این علامت عرفان است [illegible] ... در باب صد و شصت و یکم [illegible] ... در محرم سنه سبع وتسعین و خمسمایه باین مقام یعنی مقامی که میان صدیقیت و نبوت است در آمدم ... گفت الغریب مستوحش [illegible]

گفته است اَلَّذِیْ لَابُدَّ لِلصُّوْفِیِّ مِنْهُ ثَبَاتُ الصِّدْقِ فِی الْاَحْوَالِ وَ الْاَدَبُ فِی الْمُعَامِلَاتِ وَفِیْ تَارِیْخِ الْیَافِعِیْ اَنَّهُ تُوُفِّیَ السُّلَمِیُّ رَحِمَهُ اللّٰهُ سَنَةَ اثْنَیْ عَشَرَةَ وَاَرْبَعِمَائَةٍ حسین بن محمد بن موسی السلمی قدس الله سره العزیز وی پدر شیخ ابو عبد الرحمن سلمی است از کبار مشایخ با عبد الله منازل و ابو علی ثقفی صحبت داشته است و شبلی را دیده بود و مجاهده دایم داشت و در علوم معاملت کامل بود چون شیخ ابو عبد الرحمن متولد شد هر ملکے که داشت بفروخت و بصدقه داد او را گفتند ترا پسری آمد هیچ برای وی باز نگرفتی گفت اگر صالح بود هو یتولی الصالحین و اگر مفسد بود من آلت فساد ندادہ باشم تُوُفِّیَ رَحِمَهُ اللّٰهُ سَنَةَ نَیِّفٍ وَاَرْبَعِیْنَ وَ ثَلٰثَمِائَةٍ ابو سهل الصعلوکی قدس الله سره نام وی محمد بن سلیمان الصعلوکی الفقیر است کَانَ اِمَامُ وَقْتِهٖ فِیْ عُلُوْمِ الشَّرِیْعَةِ وَوَاحِدُ زَمَانِهٖ وَالْمُتَّفَقُ عَلٰی تَقَدُّمِهٖ عَلٰی لِسَانِ الْوَلِیِّ وَالْعَدُوِّ وَصَحِبَ الشِّبْلِیَّ وَالْمُرْتَعِشَ وَ اَبَا عَلِیِّ الثَّقَفِیَّ وَرَافَقَ اَبَا الْحَسَنِ الْقَوْشَنْجِیَّ وَاَبَا نَصْرِ الصَّفَّارِ النَّیْسَابُوْرِیَّ وَکَانَ حَسَنُ السَّمَاعِ وَطَیِّبُ الْوَقْتِ شیخ ابو عبد الرحمن السلمی گوید که ابو سهل صعلوکی را از سماع پرسیدند گفت یُسْتَحَبُّ لِاَهْلِ الْحَقَائِقِ وَیُبَاحُ لِاَهْلِ الْعِلْمِ وَیُکْرَهُ لِاَهْلِ الْفِسْقِ وَالْفُجُوْرِ و وی گفته که هرگز دست در جیب نکرده ام و گره بر چیزے نکرده ام و مرا قفل و کلید نبوده است و هم وے گفته قَدْ تَحَدّٰی مَنْ تَمَنّٰی اَنْ یَکُوْنَ کَمَنْ تَغَنّٰی ابو عبد الله حتنی گفته که خواجه مشغول است بسخن هیچ چرا چنین نگفت این به است

قد عنی من تمنی ان یکون کمن تغنی شیخ الاسلام گفت این بہست و ہیچکس چنان نگفته
زمن او را بطلب نیا بہذا الطالب باید و توفی ابو سہل الصعلوکی بنیشابور
فی ذیقعدة سنة تسع وستین وثلثمائة وتوفی ابنه ابو الطیب سہل
بن محمد بن سلیمان الصعلوکی الامام فی رجب سنة اربع واربعمائة
شیخ الاسلام گفت که سہل صعلوکی گفت من تصدق قبل اداء یه فقد تصدی
لهوانه روزی سہل صعلوکی در درس گفت که محبة هی زوجته یعنی اہل وی
گفته که در ہمہ قرآن مرا این خوشتر می آید که الله تعالی با موسی میگوید که واصطنعتک لنفسی
شیخ الاسلام گفت که مرا خوش می آید برین سخن که وی گفت **شیخ ابو القاسم قشیری قدس**
سره نام وی عبد الکریم بن ہوازن القشیری است صاحب رساله وتفسیر لطائف الاشارات
است وغیر آن وی را در ہر فنی لطائف بسیار است وتصانیف لطیف مرید ابو علی دقاق است
واستاد ابو علی فارمدی توفی فی شہر ربیع الآخر سنة خمس وستین واربعمائة صاحب کشف المحجوب
گوید که امام قشیری را از ابتدای حالش پرسیدم گفت وقتی مرا سنگی می بایست از بہر روزن خانه
ہر سنگ که می گرفتم گوہری می شد می انداختم واین از آن می بود که ہر دو بنزدیک وی
یکسان بود بلکه ہنوز جوہر خوارتر بود که وی را ارادت آن نبود وارادت سنگ داشت وہم
صاحب کشف المحجوب گوید که از وی شنیدم که گفت مثل الصوفی کمثل البرسام
اوله هذیان وآخره سکون فاذا تمکنت خرست وہم قشیری گفته است
التوحید سقوط الرسوم عند ظهور الاسم فناء الاغیار عند
طلوع الانوار تلاشی الخلائق عند ظهور الحقائق فقد رؤیة الاغیار

الحی و مغفور شدن رویت اغیار است نزدیک اہل حق [illegible]

۱ قوله ... یعنی [illegible] شیخ ابو سہل صعلوکی در ذیقعده [illegible] سال سیصد و شصت و نه [illegible] وفات [illegible] ابو الطیب [illegible] سہل بن محمد بن سلیمان صعلوکی پیشوا [illegible] در رجب سال چهار صد و چهار ۱۲
۲ قوله من تصدق [illegible] اداء [illegible] منعقد می [illegible] ۱۲
۳ قوله [illegible] در مقام صدارت و بزرگی در [illegible] ۱۲
۴ قوله اسم [illegible] ۱۲
۵ قوله [illegible] الله تعالی [illegible] یعنی من ترا برای خود ساختم ۱۲
۶ قوله [illegible] یعنی گردی با این سخن [illegible] ۱۲
۷ قوله [illegible] الصوفی الخ یعنی حال صوفی بحال کسی [illegible] ۱۲
۸ قوله [illegible] وآخره سکون [illegible] ۱۲
۹ قوله التوحید [illegible] تحقیق توحید زوال رسوم [illegible] است نزدیک [illegible]
۱۰ [illegible] اسم الہی و فنای اغیار است [illegible] انوار تجلی و ناچیز شدن [illegible] رویت [illegible] نزدیک [illegible]

عِنْدَ وَجْدِ قُرْبَةِ الْجَبَّارِ جَلَّ ذِكْرُهُ وَمِمَّا أَنْشَدَهُ لِنَفْسِهِ شعر سَقَى اللهُ
وَقْتًا كُنْتُ أَخْلُو بِوُجُوهِكُمْ ❊ وَثَغْرُ الْهَوَى فِي رَوْضَةِ الْأُنْسِ ضَاحِكٌ ❊
أَقَمْنَا زَمَانًا وَالْعُيُونُ قَرِيرَةٌ ❊ وَأَصْبَحْتُ يَوْمًا وَالْجُفُونُ سَوَافِكُ ❊

شیخ ابو العباس شقانی قدس سره نام وی احمد بن محمد است در فنون علم چه اصول چه فروع امام بود و مشایخ بسیار را دریافته بود و از کبار اہل تصوف بود صاحب کشف المحجوب گوید مرا با وے انسی عظیم بود و برابر من شفقتے صادق و در بعضے علوم استاد من بود و هرگز از هیچ صنف کسی ندیدم که شرع را نزدیک وی تعظیم بیشتر بود از آنکه نزدیک وی پیوسته از دنیا و عقبی نفور بودے و بگفتی اِشْتَهِيْ عَدَمًا لَا وُجُوْدَ لَهٗ بپارسی گفت هر آدمی را بایست محالی باشد و مرا نیز بایست محالیست بخواهد بود و آن آنست که میباید که خداوند تعالی مرا بعدمی برد که هرگز آن عدم را وجود نباشد زیرا که هرچه هست از مقامات و کرامات جمله حجاب و بلا اند و آدمی عاشق حجاب خود شده نیستی در دیدار بهتر از آرام با حجاب و چون حق تعالی هستی است که عدم بر وی روا نباشد چه زیان دارد در ملک وی که من نیستی گردم که هرگز مر آن نیستی را هستی نباشد و هم صاحب کشف المحجوب گوید که روزی پیش ابو العباس در آمدم و وی را دیدم که میخواند. ضَرَبَ اللهُ مَثَلًا عَبْدًا مَّمْلُوْكًا لَّا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ و می گریست و نعره می زد پنداشتم که از دنیا بخواهد رفت گفتم ایها الشیخ این چه حالست گفت یازده سالست که تا وردم اینجا رسیده است و از اینجا در نمی توانم گذشت روزی شیخ ابو سعید ابو الخیر در نشابور در خانقاه خود نشسته بود و سید اجل که از اکابر سادات نشابور بود بسلام شیخ آمده بود و در پهلوے شیخ نشسته بود شیخ ابو العباس شقانی در آمد شیخ او را بالاے سید اجل بنشاند سید اجل از آن رنجه شده بود و اثری در اندرون وے پدید آمد شیخ روے بسید اجل کرد و گفت شما را که دوست دارند برای مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم دوست دارند و اینها را که دوست دارند از براے

خدمت خدای تعالی دوست دارند شیخ ابو العباس شقانی گوید که روزی بخانه آمدم سگی زرد دیدم بجای خفته پنداشتم که از محله در آمده است قصد راندن وی کردم بزیر دامن من در آمد و ناپدید شد ابو الفضل محمد بن الحسن الختلی قدس سره وی غیر ابو الفضل بن حسن بن سرخسی است وی در بیت الجن وفات کرده ست که دهیست بر سر عقبه نزدیک بدمشق صاحب کشف المحجوب گوید که اقتدای من در طریقت باوست عالم بوده بعلم تفسیر و روایات مرید حصری و صاحب سر وی از اقران ابو عمرو قزوینی است و ابو الحسن سالبه است و شصت سال بحکم عزلت بگوشها میگریخته و نام خود اندر میان خلق گم کرده بود و بیشتر بجبل لکام بودی عمری نیکو یافت و آیات و کرامات وی بسیار است اما لباس و رسوم متصوفه نداشتی و با اهل رسم شدید بوده و من هرگز از وی هیبت تر مردی ندیدم از وی شنیدم که گفت اَلدُّنْیَا یَوْمٌ وَلَنَا فِیْهَا صَوْمٌ دنیا یکروز است و ما را دران وظیفه روزه است وقتی من بر دست وی آب میریختم بر خاطر من گذشت که چون کارها بتقدیر و قسمت است چرا آزادان بندگی پیران کنند امید کرامت را گفت ای پسر دانستم آنچه اندیشیدی هر حکمی را سببی ست چون حق تعالی خواهد که عوان بچه را تاج مملکت دهد نخست ویرا توبه دهد و بخدمت دوستی مشغول کند تا خدمت کرامت ویرا سبب گردد وقتی دیگر از بیت الجن قصد دمشق داشت باران آمده بود و ما در گل بدشواری میرفتیم نگاه کردم نعلین شیخ خشک بود باوی گفتم گفت آری تا من تهمت از راه توکل برداشته ام و باطن خود را از راه وحشت نگاه داشته خداوند تعالی قدم مارا از وحل نگاهداشته است و هم وی گفته که شیخ من ابو الفضل بن حسن رحمة الله علیه پنجاه و شش سال یکجا مرا داشت که پارها بی تکلف بران میگذاشت و هم صاحب کشف المحجوب گوید که وی می گفت که وقتی اولیاء خدایرا اجتماعی بود در بادیه من با حصری مرا باخود ببرد گروهی را دیدم که هریک بر بختی می آمد حصری بایشان التفات نکرد تا جوانی دیدم می آمد با نعلین گسسته و با عصای شکسته و پای از کار شده سر برهنه اندام سوخته نحیف و نزار گشته حصری برجست و پیش رفت و ویرا بدرجه بلند بنشاند من متعجب شدم بعد از ان از شیخ پرسیدم آن که بود گفت ولیی است از اولیاء خدای تعالی که متابع ولایت نیست بلکه ولایت متابع ویست و بکرامات التفات ننماید علی بن عثمان بن ابی علی الجلابی الغزنوی

له الختلی د اختلف فی هذه النسبة بعضهم یقول هی الی ختلان بلاد مجتمعة وراء بلخ و بعضهم یقول هی بضم خاء و التاء المنقوطة باثنتین مشددة حتی یا بت الختل بضم الخاء والتاء المشددة قریة علی طریق خراسان اذا خرجت من بغداد بنواحی [illegible]

قدس سره العزیز کنیت وے ابو الحسن است عالم و عارف بوده مرید شیخ ابو الفضل بن حسن ختلی است و بصحبت بسیار از مشایخ دیگر رسیده است صاحب کتاب کشف المحجوب است که از کتب معتبرہ مشهوره درین فن است و لطائف و حقائق بسیار دران کتاب جمع کرده است وے گفته که از شیخ ابو القاسم گرگانی رحمة الله علیه پرسیدم که درویش را کمتر چیز چه باید تا اسم فقر را سزاوار گردد گفت سه چیز باید و کم از سه چیز نشاید یکے باید[1] که پارهٔ راست بداند دوخت و دیگر سخن راست بداند گفت و شنید و دیگر پای راست بر زمین تواند زد گروهے از درویشان با من حاضر بودند که این سخن بگفت چون بمنزل خود باز آمدیم گفتیم بیائید تا هر کسے درین سخن چیزے بگوئیم هر یک چیزے گفتند چون نوبت بمن آمد گفتم پارهٔ راست دوختن آن بود که بفقر دوزند نه بزینت چون رقعه بفقر دوزے اگر نا راست دوزی راست باشد و سخن[2] راست آن باشد که بحال شنود نه بمنیت و بحق و جد دران تصرف کند نه بهزل و بزندگانی مر آنرا فهم کند نه بعقل و پاے راست بر زمین زدن آن باشد که بوجد بر زمین زند نه بلهو این سخن را بعینه پیش آن بزرگ نقل کردند گفت اصاب[3] علی جبره الله تعالی وهم وے گفته که بمنه بر سر قبر ابو سعید نشسته بودم تنها کبوترے دیدم سفید که بیامد و در زیر فوطه شد که بر گور فگنده بودند چون برخاستم و نگاه کردم در زیر فوطه هیچ نبود در روز دوم همان بدیدم و روز سیوم نیز در تعجب آن فرو ماندم تا شبے وے را بخواب دیدم و از وے آن واقعه پرسیدم گفت آن کبوتر صفاے معاملهٔ من است که هر روز بمنادمت[4] در گور من آید خواجه احمد حماد[5] سرخسی قدس سره صاحب کتاب کشف المحجوب گوید که مبارز العباد وقت بود مدتے رفیق من بود و از روزگار وے بس عجائبها دیدم روزے از وے پرسیدم که ابتداے تو چگونه بود گفت من از سرخس برفتم و به بیابان در آمدم بر سر اشتران و مدتے آنجا بودم و پیوسته دوست داشتمی که گرسنه بودمی و نصیب خویش بدیگران دادمی

---

[1] دوزد باید که پاره راست الخ یعنی اگر پاره زنی مقید بناشی براستی آن یعنی مطلوب بران لکن اغتران آن راست باشد یعنی حاصل گردد ۱۲

[2] قوله و سخن راست الخ یعنی ازروی تحقیق باشد نه از زردی تصور ۱۲ ع ج

[3] اصاب علی الخ یعنی صواب گفت نقصان وے کنا و هذا تعالی ۱۲ ع ز

[4] بمنادمت الخ یعنی به نزدیکی ۱۲ ع ر

[5] حماد بفتح الحاء المهملة والميم المشددة وبعد الالف دال المهملة آخره بالدال المهملة هذه النسبة الى اجداد المنتسب اليه كذا في الانساب السمعاني ۱۲ منه رحمه الله تعالی

بقول خدای تعالی در پیش دل من تازه همی بود وَیُؤْثِرُوْنَ عَلٰٓی اَنْفُسِهِمْ
الآیه و بدین طائفه اعتقادی داشتم روزی شیری از بیابان برآمد و شتری را از آن من
بکشت و بر سر بالائی بشد و بانگ کرد هرچه اندران بیشه بودند از انواع سباع چون بانگ وی
بشنیدند بروی جمع شدند وی بیامد اشتر را از هم بدرید و هیچ نخورد و باز بر سر بالای شد سباع بجمله
گرگ و شغال و روباه و امثال آن ایشان درافتادند و سیر بخوردند وی می بود تا همه باز گشتند
آنگاه بیامد و قصد کرد که لختی از آن بخورد روباهی از دور پدید آمد شیر برگشت و بر بالا شد
تا آن روباه نیز چندان که بایست بخورد و برفت بعد از آن شیر فرود آمد و لختی بخورد و من از دور
نظاره میکردم بوقت رفتن بزبان فصیح مرا گفت یا احمد ایثار لقمه کار سگان بود و نثار مردان
دین جان باشد چون من این برهان از وی دیدم دست از همه شغلها بداشتم و ابتدای
توبه من این بود ادیب کمندی قدس سره وی از معاصران صاحب کتاب کشف المحجوب
است گویند که بیست سال بر پای ایستاده بود جز بتشهد نه نشستی از وی پرسیدند که چرا
نمی نشینی گفت مرا هنوز درجه آن نیست که اندر مشاهده حق بنشینم ابوالحسن بن مثنی قدس
الله سره نام وی علی بن مثنی است شیخ ابوسعید ابوالخیر گوید که من جوان بودم باستراباد بنزدیک
ابوالحسن مثنی در آمدم و او پیری بافضل و شکوه بود با شبلی صحبت کرده بود و میان ایشان
نقارها رفته بود و در بر من نشسته بود در روپیشی مرا گفت ای پسر ابوالحسن بپرس تا از شبلی
ما را حدیثی بگوید من گفتم ایها الشیخ با ما از شبلی حدیثی بگوی گفت چرا اول رسول صلی الله
علیه وآله وسلم نگوئی که بگوئی من گفتم که از هر دو بگوی او گفت رسول صلی الله علیه وآله وسلم
گفته است که اگر بر است من هیچ سوره فرو نیامدی مگر سورة الکهف خود تمام بودی و هم
شیخ ابوسعید گوید که از شیخ ابوالحسین مثنی شنیدم که گفت در جامع بغداد بر کنار مجلس شبلی
بیستادم شخصی آنجا رسید در کسوت این قوم پرسید که اَیُّهَا الشَّیْخُ مَا الْوَصْلُ شبلی روی

بوی کرد وگفت أَیُّهَا السَّائِلُ عَنِ الْوَصْلِ أَسْقِطِ الْعَطْفَتَیْنِ وَقَدْ وَصَلْتَ
سائل گفت یا أبا بکر مَا الْعَطْفَتَانِ شبلی گفت قَامَ زُرْوَةٌ بَیْنَ یَدَیْکُمْ
تَحْجُبُکُمْ عَنِ اللهِ پس سائل گفت یا أبا بکر مَا تِلْکَ الَّتِی زُرِّفَتْ الدُّنْیَا وَالْعُقْبَی
کَذَا قَالَ رَبُّنَا مِنْکُمْ مَنْ یُرِیدُ الدُّنْیَا وَمِنْکُمْ مَنْ یُرِیدُ الْآخِرَةَ فَأَیْنَ مَنْ
یُرِیدُ اللهَ بعد ازان شبلی گفت إِذَا قُلْتَ اللهَ فَهُوَ اللهُ وَإِذَا سَکَتَّ
فَهُوَ اللهُ یَا اللهُ یَا اللهُ یَا مَنْ هُوَ هُوَ وَلَا یَعْلَمُ أَحَدٌ مَا هُوَ إِلَّا هُوَ
سُبْحَانَهُ سُبْحَانَهُ وَحْدَهُ لَا شَرِیکَ لَهُ بعد ازان غشی کرد وبی خود افتاد دستے را
برداشته بخانه وی بردند **شیخ احمد نجار استرآبادی قدس سره** شیخ الاسلام گفت که
وی شیخ خراسان است وبا شبلی ومرتعش صحبت داشته شبلی وقتی شارب وی باز کرده بود وی
گفته که هرگز پس ازان باز بنایست کرد **شیخ ابوزرعه رازی قدس سره** نام وی احمد
بن محمد است شیخ الاسلام گفت که من سیزده تن دیده ام که ویرا دیده اند شاگرد شبلی است
ویرا گفتند همه روز طیبت می کنی گفت من هیچ مایه ندارم بغیر ازینکه درویشان از سخن من بخندند
شیخ الاسلام گفت که پس از مرگ ویرا بخواب دیدند گفتند حال تو چون شد گفت مرا پیش خواند
وگفت توئی که زره پوشیدی در دین من با خلق من گفتم آری گفت هَلَّا وَکَلْتَ خَلْقِی
إِلَیَّ وَأَقْبَلْتَ بِقَلْبِكَ عَلَیَّ چرا خلق مرا با من نگذاشتی ودروی دل بسوی من نداشتی

شیخ ابوزرعه اردبیلی قدس سره نام وی عبدالوهاب بن محمد بن ایوب اردبیلی است عالم
بوده و زاهد سفر بسیار کرده بود و عمر بسیار یافته با شیخ ابوعبدالله خفیف در راه حجاز تا مدینه
همراه بوده گویند که شیخ ابوعبدالله عزیمت سفر کرده بود پیش ابوزرعه آمد ابوزرعه
مقداری گوشت پخته بوی گرفته آورد شیخ نخورد چون بسفر بیرون رفت در بیابان راه گم کردند
و چهار روز گرسنه ماندند که هیچ نخوردند شیخ اصحاب را گفته طلب کنید شاید که صیدی بیابید
ناگاه سگی دیدند حیله بسیار کردند تا وی را بگرفتند و بکشتند بر مذهب امام مالک و قسمت کردند سر وی
نصیب شیخ افتاد هر کسی نصیب خود بخورد شیخ در خوردن آن تفکر می کرد تا شب بگذشت چون
وقت سحر شد سر آن سگ بسخن آمد و گفت این سزای آن کسی که گوشت بو گرفته از سفره ابوزرعه
اردبیلی نخورد شیخ برخاست و اصحاب را بیدار کرد و گفت بیائید که پیش ابوزرعه رویم و از وی
استحلال کنیم پس بشیراز باز گشتند و از وی عذر خواستند و آنگاه بسفر بیرون رفتند و گویند
ابوزرعه در آخر عمر بر صوفیه بیرون آمد و در ایشان افتاد و شاید که این نسبت ببعضی بوده باشد
که مستحق آن بوده باشند توفی سنة خمس عشرة واربعمائة **ابوعبدالله المشتهر
ببابونی قدس سره** قبر وی از مزارات مشهوره شیراز است گفته اند که وی بود که گفت
اَمْسَیْتُ کُرْدِیًّا وَاَصْبَحْتُ عَرَبِیًّا وقصه وی آن بود که وی یکی از کردان بود روزی
ببعضی از مدارس شیراز در آمد دید که طلبه علم بدرس و مباحثه مشغول اند از ایشان سوالی
کرد همه بخندیدند گفت من میخواهم که از علوم شما چیزی بیاموزم گفتند اگر میخواهی که دانشمند شوی
امشب ریسمانی از سقف خانه خود بیاویز و پای خود را در آنجا محکم ببند و چندانکه توانی
بگوی کَزْبَرَهْ عُصْفُرَهْ که ابواب علم بر تو گشاده خواهد شد و بدان نسبت که با وی
سخریه و استهزا می کنند برفت و همچنان کرد بحسن نیت و صدق یقین آنچه تلقین کرده بودند
همه شب تکرار کرد در وقت سحر حضرت حق سبحانه و تعالی بر دل وی ابواب علوم لدنی
بگشاد و سینه وی با نوار قدس منشرح شد وی شد عالم که از هر مسئله غامض جواب گفتی
و بر هر معاند و معارض غلبه کردی **شیخ ابوعبدالله باکو قدس سره** نام وی علی بن
محمد بن عبدالله است المعروف بابن باکو متبحر بوده است در علوم در جوانی شیخ ابوعبدالله
خفیف را دیده بوده است بعد از آن از شیراز سفر کرده بود در نشابور با استاد امام قشیری
و شیخ ابوسعید قدس الله تعالی اسرارهم ملاقات کرده بود و با شیخ ابوالعباس نهاوندی مدتی

مصاحب بود و میان ایشان در طریقت سخنان بسیار گذشته بود و شیخ ابو العباس بفضل و سبق وی اعتراف نموده و بعد از آن بشیراز مراجعت کرد و در مغاره کوهی که نزدیک است بشیراز منزوی شد و همه مشایخ صوفیه علما و فقرا ملازمت صحبت وی میکردند توفی سنة اثنین و اربعین و اربعمایة و در آن وقت که شیخ ابو سعید ابو الخیر در نشابور بوده اند استاد ابو القاسم قشیری از ایشان استدعا نموده بود که در هفته یکروز در خانقاه ایشان مجلس گویند منبر نهاده بودند و جامه بران پوشیده و مردم سه صف آمدند و سه صف نشستند شیخ ابو عبد الله باکو برسیدن استاد امام آمده بود چون بر نشستند و یکدیگر را پرسیدند شیخ ابو عبد الله گفت این چیست استاد امام گفت شیخ ابو سعید مجلس خواهد گفت بنشین تا بشنوی ابو عبد الله گفت من او را نشنیده‌ام یعنی نامعتقدم استاد ابو عبد الله بنشست استاد امام گفت گوش دار که این مرد مشرف است بر خواطر تا هیچ حرکت نه کنی و هیچ نیندیشی که او حالی باز نماید پس شیخ ابو سعید درآمد و بر منبر شد مقریان قرآن برخواندند و شیخ دعا بگفت چون بسخن آمد ابو عبد الله باکو نخ بر باد کرد و دندان و آهسته با خود گفت پس باد کرد در دهان (دندان) و دست هنوز این سخن تمام نیندیشیده بود که شیخ ابو سعید روی بسوی وی کرد و گفت آری نوزیـ باد معدن باد دست این کلمه بگفت و بسر سخن برفت چون شیخ در سخن گرم شد شیخ ابو عبد الله آن حالت بدید و آن سلطنت و اشراف وی بر خواطر مشاهده نمود و اندیشه کرد که چندین موقف تجرید بایستادم و چندین مشایخ را دیدم که از کودکی باز خدمت ایشان کردم سبب چیست که این همه برین مرد ظاهر می‌شود و بر ما هیچ ظاهر نمی‌شود شیخ ابو سعید در حال روی بوی کرد و گفت ای خواجه بیت تو چنانی که ترا بخت چنانست و چنان، من چنینم که مرا بخت چنین است و چنین، و صلی الله علی محمد و آله اجمعین و دست بروی فرود آورد و از منبر فرود آمد و پیش استاد امام و ابو عبد الله باکو شد چون بنشستند شیخ ابو سعید استاد امام را گفت که این خواجه را بگوی که دل با من خوش کند ابو عبد الله باکو گفت دل آن وقت خوش کنم که هر پنجشنبه که بسلام من می‌آئی بعد ازین نیائی شیخ ابو سعید گفت بسیار مشایخ و بزرگان را چشم بر تو افتاده است ما بدان نظرها می‌آئیم نه برای تو چون شیخ ابو سعید این بگفت گریستن و خروش از جمع برآمد و شیخ ابو عبد الله نیز بسیار بگریست و آن انکار و داوری از درون وی برخاست و صافی شدند و جمله جمع خوشدل برخاستند چون شیخ ابو عبد الله را آن انکار نماند بسلام شیخ ابو سعید می‌رفت اما هنوز بر رقص و سماع ایشان انکار عظیم داشت و گاه گاه اظهار آن میکرد

شبی در خواب دید که هاتفی وی را گفت قوموا و اقصدوا الله بیدار شد و گفت لا حول
و لا قوة الا بالله العلی العظیم این خواب شیطانی است دیگر بار بخفت همچنین
بخواب دید که هاتفی می گوید قوموا و اقصدوا الله بیدار شد و لا حول گفت و ذکری
بگفت و سوره چند از قرآن بخواند و سوم بار بخفت همان خواب دید و دانست که آن خواب
شیطانی نیست و بسبب آن انکاری است که بر شیخ ابوسعید دارد بامداد بخانقاه شیخ ابوسعید
آمد چون بدر خانقاه رسید شیخ ابوسعید بسر زبان خانه می گفت قوموا و اقصدوا الله شیخ
ابوعبدالله را دل خوش شد و انکار وی تمام برخاست شیخ مؤمن شیرازی قدس
سره شیخ الاسلام گفت که ابواسمعیل یاسر گفت که بحج می رفتم بشیراز رسیدم بمسجدی
در آمدم شیخ مومن را دیدم نشسته درزی میکرد سلام کردم بنشستم مرا گفت چه نیت داری گفتم نیت
حج دارم گفت مادر داری گفتم دارم گفت باز گرد پیش او در شو مرا خوش نمی آمد گفت چه می بینی
و من پنجاه حج کرده ام سر و پای برهنه بی زاد و همراه همه ترا دادم تو شادی دل او در خواه شیخ
ابواسحق شامی قدس سره بسیار بزرگ بوده است و قبر وی در عکه است از بلاد شام
از اصحاب شیخ علو دینوری است و وی از اصحاب شیخ هبیرة بصری و وی از اصحاب
حذیفه مرعشی و وی از اصحاب ابراهیم ادهم قدس الله اسرارهم و این شیخ ابواسحق شامی
بقصبه چشت رسیده و خواجه ابواحمد ابدال که مقدم مشایخ چشت است صحبت وی را
دریافته است و از وی تربیت یافته خواجه ابو احمد ابدال چشتی قدس سره
وی پسر سلطان فرسنافه که از شرفای چشت است و امیر آن ولایت بوده و وی را خواهری
بوده بغایت صالحه شیخ ابواسحق شامی بخانه وی آمدی و طعام وی خوردی روزی
وی را گفت که برادر ترا فرزندی خواهد بود که وی را شانی عظیم باشد می باید که محافظت حرم
برادر خود بکنی تا در ایام حمل چیزی که در آن حرمتی یا شبهه باشد نخورد آن ضعیفه صالحه
بموجب فرموده شیخ ابواسحق بدست خود ریسمان رشتی و بفروختی و ما یحتاج حرم برادر خود مهیا
داشتی تا در تاریخ سنه ستین و مائتین که زمان خلافت معتصم بالله بود خواجه ابو احمد متولد شد

هبیره بضم هاء و فتح بای موحده و سکون یای مثناة تحتانیه و فتح رای مهمله ۱۲
علو بضم عین مهمله و سکون لام ۱۲ [illegible]
عکه بفتح عین مهمله و کاف [illegible]
[illegible]

دهقان صالحه در خانهٔ خودش از وجه حلال پرورش میداد و گاه گاه که شیخ ابو اسحاق بخانهٔ وے آمدی ووی آوازان صبی خواجه ابو احمد را بدیدی گفتی که ازین کودک بوی آن می آید که از وی خاندان بزرگ ظاهر گردد و احوال عجیبه و آثار غریبه مشاهده افتد وقتی که خواجه ابو احمد بسن بیست سالگی رسیده بود همراه پدر خود سلطان فرسنافه بقصد شکار بجانب کوه رفت و در اثناء شکار از پدر و ابتلع وی جدا افتاد بمیان کوهی رسید دید که چهل تن از رجال الله بر سر سنگی استاده اند و شیخ ابو اسحاق شامی درمیان ایشان هست حال بر وی بگشت از اسپ فرود آمد و در پای شیخ افتاد و اسپ و سلاح هرچه داشت بگذاشت و پشمینه در پوشید و با ایشان روان شد هرچند پدر و اتباع وی او را طلب کردند نیافتند بعد از چند روز خبر آمد که وی با شیخ ابو اسحاق در فلان موضع از آن کوه ها بوده است پدرش جمعی را فرستاد تا ویرا آوردند هرچند پند دادند و بند نهادند ویرا از آن چه در آن بود باز نتوانستند آورد گویند که پدرش را خمخانه بود روزی فرصت یافت بآنجا درآمد و در آنرا محکم به بست و خمها را شکستن گرفت پدرش را آگاه کردند ببام برآمد و از غایت غضب سنگی بزرگ برداشت که از روزنه بالای بام بروی زند آن روزنه فراهم آمد و سنگ را بگرفت یا سنگ در هوا معلق ایستاد و ویرا هیچ نوعی آفتی نرسید چون پدرش آن حال مشاهده کرد بر دست وی توبه کرد و از وی امثال این کرامات و خوارق عادات نه چندان ظاهر شده است تفصیل ادای آن توان کرد و توفی قدس سره سنه خمس و خمسین و ثلثمایه **خواجه محمد بن ابی احمد الچشتی رحمة الله تعالی علیه** وی بعد از وفات پدر قائم مقام وی بود و بموجب فرمودهٔ پدر با آنکه بیست و چهار ساله بیش نبود تحصیل امور دینی و معارف یقینی کرده بود زهد و ورع تمام داشت و از دنیا و اهل آن بنهایت مجتنب بود و همواره بزهد و ترک دنیا تحریص می نمود و می گفت چون اول و آخر ما ترک دنیا است خود را از غرور و فریب وے نگاه می باید داشت وقتی که محمود سبکتگین بغزو سومنات رفته بود خواجه را در واقعه نمودند که بمددگاری وی می باید رفت در سن هفتاد سالگی با درویشی چند متوجه شد و چون آنجا رسید بنفس مبارک خود با مشرکان و عبدهٔ اصنام جهاد کرد روزی مشرکان غلبه کردند و لشکر اسلام پناه به بیشه آوردند و نزدیک بود که شکست با ایشان افتد خواجه را در چشت مریدی بود آسیابان محمد کاکو نام خواجه آواز داد که کاکو دریاب در حال کاکو را دیدند که اضطراب میکرد

ومحاربه می نمود تا لشکر اسلام نصرت یافت وکافران هزیمت کردند و در همان وقت محمد کاکو را
بحچشت دیده بودند که بکلکه آسیارا برداشته و بر در و دیوار آسیا می زد از وی سبب پرسیده
بودند همین قصه را گفته بود استاد مردان رحمة الله تعالے علیه از قصبه سنجان خواف
است از مریدان خواجه است و سالها کلوخ استنجا و آب وضو وی مهیا میداشت روزی که او بجهت
بوطن امر کرد بگریست وگفت من طاقت مفارقت شما کجا دارم خواجه کرم نمود وگفت هر وقت
که ترا آرزوی دیدار ما باشد حجاب های جسمانی و سانتهای مکانی مرتفع گردد و مارا از همانجا
ببینی و همچنان بود ایما استاد می گفتی که من از سنجان چشت را می بینم توفی رحمه الله سنة احدی
عشر واربعمایة خواجه یوسف بن محمد بن سمعان رحمة الله تعالیٰ علیه وی خواهرزاده
خواجه محمد بن ابی احمد است و مرید و تربیت یافته وی خواجه محمد تا شصت و پنج سال
متاهل نشده بود همشیره داشت که خدمت وی کردی و خوردن و پوشیدن وی از دست
رشته وی بودی و سن وی بچهل رسیده بود بسبب خدمت برادر و اشتغال بطاعت خدای
تعالیٰ میل تزوج نداشت شبی خواجه محمد پدر بزرگوار خود خواجه ابو احمد را در خواب دید که گفت
در ولایت شما فلان مرو لیست محمد بن سمعان نام تحصیل علوم کرده و روزگار بصلاح
گزرانیده خواهر خود را بوی عقد کن خواجه وی را طلب داشت و همشیره خود را با وی عقد
کرد وی هم در چشت متوطن شد خواجه یوسف از ایشان متولد گشت خواجه محمد بعد از شصت و پنج
سالگی متاهل نشده اما هیچ پسر به بزرگی نرسیده بود خواجه یوسف را بمنزله فرزند میداشت و
تربیت می کرد و بتحصیل علوم و سلوک راه خدای تعالیٰ دلالت میکرد و بعد از وفات وی
قائم مقام وی شد خواجه یوسف را بعد از پنجاه سالگی میل انزوا و انقطاع شد خواست
که نزدیک مزار خواجه حاجی مکی که بسیار بزرگ بوده و شیخ ابو اسحٰق زیارت ایشان
میکرده چله خانه در زمین بکند باشارت هاتف غیبی آن موضع را که حالا چله خانه وی است
اختیار کرده چون بیل و کلند آورند زمین بغایت محکم بود چنانکه هیچکس آن را نتوانست
کند خواجه کلند برداشت و بدست مبارک خود از چاشتگاه تا نماز پیشین آنرا با تمام رسانید
و مدت دوازده سال در انجا بسر می برد چندان شکر و دهشت و وله و حیرت بر وی غالب
شده بود که گاه بودی که چون خادم آب وضو بر دست وی ریختی در اثنای وضو از خود غائب
شدی و یک ساعت کما بیش در ان غیبت بماندی و باز حاضر شدی و وضو را با تمام

رسانیدی دران وقت که شیخ الاسلام ابو اسمعیل عبدالله انصاری قدس الله تعالی سره بمزار
چشت رسیده بود باوی ملاقات کرده است و بعد از معاودت بهرات در مجالس و محافل
استحسان وی میکرد توفی رحمه الله تعالی سنه تسع و خمسین و اربعمائة و عمر وی هشتاد و چهار
سال بود و در وقت رفتن بسر سمین خود خواجه قطب الدین مودود را بتحصیل علوم وصیت کرد
و قائم مقام خود گردانید خواجه قطب الدین مودود چشتی قدس الله سره العزیز وی در سن هفت
سالگی تمام قرآن را با واضح آن حفظ کرده بود و بتحصیل علوم اشتغال میداشت چون بسن بیست
و شش سالگی رسید والد بزرگوار وی خواجه یوسف از دنیا برفت و وی را بجای خود بنشاند
و وی بخصال حمیده موصوف بود و بافعال پسندیده معروف و مردم آن ولایت همه
در مقام اعتقاد و محبت و انقیاد و ارادت وی بودند و توفیق شرف صحبت و دولت تربیت
شیخ الاسلام احمد النامقی الجامی قدس الله تعالی روحه نیز دریافته بود دران وقت که
حضرت شیخ الاسلام از ولایت جام بهرات تشریف آورده بودند و خواص و عوام مشاهده
کرامات و خوارق عادات که از ایشان ظاهر می شد نمودند و همه مرید و معتقد وی شدند
و این قصه در اکناف و اطراف آن ولایت انتشار یافت و از نواحی هرات متوجه مزار
متبرکه چشت شد و خبر آمد که خواجه مودود چشتی مریدان بسیار جمع کرده است می آید تا شیخ الاسلام
را از ولایت بیرون کند اصحاب شیخ الاسلام آنرا پوشیده میداشتند و وی خود از همه بهتر
میدانست چون روزی بامداد سفره در آوردند گفت که ساعتی صبر کنید که جماعتی رسولان در
راه اند چون ساعتی برآمد خادم درآمد که آن جماعت رسیدند ایشان را در آوردند و سلام
گفتند و جواب شنیدند و طعام خوردند و سفره برداشتند شیخ الاسلام گفت که شما میگوئید یا
ما بگوئیم که بچه کار آمده اید ایشان گفتند که حضرت شیخ بفرماید فرمود که خواجه زاهد مودود شما را
فرستاده است که احمد را بگوئید که تو بولایت ما بچه کار آمده بسلامت باز گرد و گرنه چنان که باز
باید گردانید ترا باز گردانیم رسولان تصدیق کردند پس بفرمود که اگر مراد بولایت این دیهات
این ملک مردمانست نه از آن اوست و نه از آن من و اگر مراد از ولایت این مردمانند ایشان
رعایای سنجر اند پس شیخ الشیوخ سنجر باشد و اگر مراد از ولایت آنست که من میدانم و اولیاء
خدای عز و جل میدانند فردا با ایشان نمایم که کار ولایت چیست و چگونست چون این
سخن بگفت ابر عظیم برآمد و شبانروزی بببارید و هیچ منقطع نشد روز دیگر بامداد شیخ الاسلام

فرمود که ستوران ساخته کنید تا برویم اصحاب گفتند امکان ندارد که درین ده سه روز بعد
ازانکه دگر نبارد هیچ ملاحی از آب نتواند گذشت شیخ فرمود که سهل باشد که امروز ما ملاحی
کنیم پس روان شدند چون بصحرا بیرون آمدند شیخ الاسلام نگاه کرد و دید که جمعی انبوه سلاح
بسته بهراه ایشان‌اند برسیدند که اینان کیانند گفتند مریدان و محتاجان شمایند شنیده اندکه
جماعتی بعداوت شما می آیند فرمود که اینها را باز گردانید که تیغ و تیر کار سنجر است و سلاح
این گروه سلاح دیگر است شیخ الاسلام با تنی چند روی براه نهادند چون بکنار آب
رسیدند آب بسیار بود شیخ الاسلام فرمود که امروز قرار آنست که با ملاحی کنیم سخنی از
معارف آغاز کردند چندان ذوق بدل‌ها رسید که همه واله و حیران شدند فرمود که همه
چشمها بر هم نهید و بگوئید بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ تا سه بار تکرار کرد هر کس که
چشم زود باز کرد پای او از تر کرد و هر که دیر بگشاد خود را بآن طرف آب یافت پای او از
خشک چو رسولان آن مشاهده کردند بتعجیل پیش خواجه مودود رفتند و آن حال باز گفتند
کس باور نداشت خواجه مودود با دو هزار مرید سلاح بسته متوجه شدند و در راه بشیخ
رسیدند چون نظر شیخ بروی افتاد پیاده شد و بوسه بر پای شیخ داد شیخ دست بر پشت
وی می زد و میگفت کار ولایت چون می بینی ندانسته که ولایت مردان جسم و سلاح
نباشد برو سوار شو کودکی و نمیدانی که چه میکنی چون بدیه در آمدند شیخ الاسلام با اصحاب
در محله فرود آمدند و خواجه مودود با مریدان در محله دیگر روز دیگر مریدان خواجه مودود
گفتند که ما آمده بودیم تا شیخ احمد را از ولایت بیرون کنیم امروز جا با در یکدیه نشست درین
معنی بهتر ازین اندیشه باید کرد خواجه مودود گفت ما را صواب چنان می نماید که بامداد
برخیزیم و بخدمت وی برویم و اجازت خواهیم و باز گردیم که کار وی نه بقوت و بازوی
ماست مریدان گفتند که ما با هم مشورت کرده ایم صواب آنست که جاسوسی بکار کنیم که چون
وقت قیلوله شیخ شود و پیش وی کسی نباشد تنی چند در خدمت تو برویم و سماعی بنیاد کنیم
و حالتی بر آریم و دران میان چیزی بروی زنیم خواجه مودود گفت این صواب نیست
که وی صاحب ولایت و کرامتست اما فائده نداشت چون وقت قیلوله شد اصحاب شیخ
متفرق شدند خادم خواست که جامه بگستر تا شیخ قیلوله کند فرمود که یک ساعت توقف
کن که کاری در پیش هست ناگاه کسی در بکوفت خادم چون در بگشاد خواجه مودود را دید

کہ با جمعے انبوہ درآمدند و سلام گفتند و آغاز سماعی نہادند و نعرہ زدن گرفتند
شیخ الاسلام سر برآورد و گفت هی هی سهلاً کجائی دایٔن سهلاً مردے بود
سرخسی از عقلاء مجانین و صاحب کرامت پیوستہ در خدمت شیخ الاسلام بودی ہم
در لحظہ حاضر شد و بانگ بر ایشان زد ایشان کفش و دستار میگذاشتند و میگریختند ہمین
خواجہ مودود ماند خجل بر پای خواست و با استغفار سر برہنہ کرد و گفت بر شمار وشن
است کہ این نوبت باین رضا نداشتم شیخ الاسلام گفت راست میگوئی اما چرا با ایشان
درآمدن موافقت کردی خواجہ مودود گفت بد کردم عفو فرمایند شیخ الاسلام گفت
عفو کردم برو و این قوم را باز گردان و و خود متکار نگاہ دار د سہ روز توقف کرد چنان
کرد پس بشیخ الاسلام آمد و گفت چنانکہ گفتہ بودی کردم دیگر چہ می فرمائی تا چنان کنم
شیخ الاسلام گفت اول مصلی بر طاق نہ و برو علم آموز کہ زاہد بی علم سخرۂ شیطان است
گفت قبول کردم دیگر چہ می فرمائید فرمود کہ چون از تحصیل فارغ شوی احیای خاندان
خود کن کہ آبا و اجداد تو بزرگ بودہ اند و صاحب کرامت خواجہ مودود گفت چون مرا
احیای خاندان می فرمائید ہم شما بروجہ تبرک و تیمن مرا اجلاس فرمائید شیخ الاسلام
گفت کہ پیشتر آی پیشتر آمد دست وی بگرفت و بر کنار چار بالش خود بنشاند و سہ بار
گفت کہ بشرط علم پس سہ روز در خدمت شیخ الاسلام بود و فوائد گرفت و نوازشہا
یافت و باز گشت و بعد از ان باندک فرصتی بجہت تحصیل علوم و تکمیل معارف بجانب
بلخ و بخارا تشریف برد و مدت چار سال بقدر وسع و امکان دران باب اجتہاد نمود
و دران دیار ہر جا از وی آیات غریبہ و کرامات عجیبہ کہ تفصیل آن بتطویل می انجامد
ظاہر شد و بعد از ان بچشت مراجعت کرد و بتربیت مریدان و مستفیدان مشغول شد و
از اطراف طالبان روی ارادت بصحبت و خدمت وی آوردند شاہ سنجان کہ لقب و
نام وی رکن الدین محمود است و از دیہ سنجان خوافست شرف صحبت خواجہ را دریافتہ
بودہ است و چند وقت در چشت اقامت نمودہ و می گویند کہ در مدت اقامت ہرگز
در چشت نقض طہارت نکردہ چون خواستی کہ طہارت کند سوار شدی و از چشت بیرون
آمدی و دور رفتی و طہارت ساختی و مراجعت نمودی می گفتی کہ مزار چشت منزل مبارک
و مقام متبرک ہست روا نباشد کہ آنجا بی ادبی کنند و گویند کہ پیشتر وی را خواجہ سنجان

می گفتند خواجه مودود ویرا شاه سنجان لقب نهاد و وی همیشه بآن می نازیدے و
مفاخرت می کردی وفات خواجه در سنه سبع وعشرین وخمسمایة بوده است و وفات
شاه سنجان در سنه سبع وتسعین وخمسمایة **خواجه احمد بن مودود بن یوسف الچشتی**
قدس سره وی پیر بزرگ بوده و بعد از پدر بمقام وی نشسته و مقبول همه طوائف
بوده و بر کافهٔ انام شفقتی عام و مروتی تام داشته است گویند که شبی حضرت رسالت
را صلی الله علیه وآله وسلم در واقعه دید فرمود که ای احمد اگر تو مشتاق ما نیستی ما مشتاق تو ایم
چون بامداد شد سه بار موافق اختیار کرده و مجهول وار چنانکه کسی او را نشناسد بزیارت
حرمین شریفین زادهما الله تعالی تشریفاً وتکریماً متوجه شد چون اقامت ارکان و شرائط
حج بجای آورد بحرم محترم مدینه و روضهٔ شریفهٔ مصطفویه علی ساکنها التحیة توجه نمود و مدت
شش ماه مجاورت کرد و گویند که مداومت و مواظبت وی بر مجاورت آن حرم خادمان را
گران آمد خواستند که ویرا برنجانند از روضهٔ شریفه آواز آمد چنانچه همه حاضران شنیدند
که ویرا مرنجانید که از جملهٔ مشتاقان ما است و بعد از مراجعت از مدینه ببغداد رسید و در
خانقاه شیخ شهاب الدین سهروردی فرود آمد شیخ ویرا تعظیم و احترام بسیار کرد و
خلیفه بغداد بنا بر خوابی که دیده بود ویرا طلب کرد و وظائف اکرام و احترام بجای آورد
و وی خلیفه را نصایح جایگیر و مواعظ دلپذیر گفت و همه در محل قبول افتاد و فتوحے
آوردند بجهت استمالت خاطر خلیفه محقری برداشت و بیرون آمد بر فقرا قسمت کرد و
بخراسان توجه نمود ولادت وی در سنهٔ سبع وخمسمایة بوده و وفات وی در سنهٔ
سبع وسبعین وخمسمایة **ابو الولید احمد بن ابی الرجا قدس الله تعالی روحه**
وی از قریهٔ آزادان است که متصل است بهرات عالم بوده بعلوم ظاهری و باطنی از شاگردان
امام احمد حنبل است رضی الله تعالی عنه و امام محمد بخاری در صحیح خود از وی حدیث
روایت کرده است در اوایل مال بسیار داشته همه را در طلب حدیث و حج وغزا صرف
کرده است از هرات سفر میکرد و هر گاه مال وی باخر رسیدی بهرات مراجعت
کردی و بعضی املاک خود بفروختے و باز بسفر رفتی تا جمله مال خود بدین طریق نفقه کرد
گویند یکی از دوستان وی بچهار هزار درم محتاج شد پیش وی اظهار کرد چون بخانه
رفت ابو الولید چهار هزار درم در صره کرد و بوی باز فرستاد چون آن دوست هم خود گفته است

کرد و مدتی برآمد آن مبلغ را نقد ساخته در صره کرد و بوی باز فرستاد ابو الولید قبول نکرد
آن دوست بنزدیک وی آمد و سلام کرد گفت اگر نه رد سلام واجب بودی جواب
تو باز ندادمی آخر چهار هزار درم را چه قدر باشد که آن را باز فرستی توفی رحمه الله تعالی سنة
اثنتین وثلثین ومائتین وقبر وی در قریهٔ آزادانست یزار ویتبرک به ابو اسمٰعیل
عبد الله بن ابی منصور محمد الانصاری الهروی قدس سره لقب وی شیخ الاسلام
است و مراد بشیخ الاسلام هر جا که درین کتاب مطلق واقع شده است ویست چنانچه در صدر
کتاب بآن اشارت رفته است وی از فرزندان ابو المنصور مت الانصاری است و مت
الانصاری پسر ایوب انصاری است که صاحب رحل رسول است صلی الله علیه وآله وسلم
وقت که بمدینه هجرت کردند و مت انصاری مذکور در زمان خلافت امیر المؤمنین
عثمان رضی الله عنه با احنف بن قیس بخراسان آمده بود و در هرات ساکن شده شیخ الاسلام
گفته است که پدر من ابو منصور در بلخ با شریف حمزهٔ عقیلی می بوده است وقتی زنی با شریف
گفت که ابو منصور را بگوی که مرا بزنی کند پدر من گفته است که من هرگز زن نخواهم و
آن را رد کرده است شریف گفته است که آخر زن خواهی و ترا پسری آید و چه پسری چون
بهراة آمده است و زن خواسته است و من بزمین آمده ام شریف در بلخ گفته است که ابو منصور
مارا در هری پسری آمده است چنان هن که جامع مقامات شیخ الاسلام می گوید که این کلمه
آفرین است که همه نیکیها در ضمن آن است یعنی چنانچه صفت نتوان کرد از غایت نیکوئی و
شیخ الاسلام گفته است که من بقهندز زاده ام و آنجا بزرگ شده ام و ولادت من روز جمعه
بوده است در وقت غروب آفتاب الثانی من شعبان سنة ست وتسعین وثلثمائة وهم
وی گفته که من ربیعی ام در وقت بهار زاده ام و بهار را سخت دوست دارم آفتاب
بهفدهم درجه ثور بوده است که من زاده ام هرگاه که آفتاب بدانجا رسد سال من تمام
گردد و آن میانهٔ بهار بود و وقت گل و ریاحین وهم وی گفته که بو عاصم پیر و خویشاوند
من است من در کودکی بوی شدمی وقتی بوی شدم نان و انگشتری آنگاه پیش من نهاد
و مرا قوالی کرد و چیزی برخواند خاتون وی که عجوزه بود محتشم و خداوند ولایت گفت پیر من
یعنی خضر علیه السلام عبد الله را دید گفت وی کیست گفتم فلان کس است گفت از مشرق
تا مغرب همه جهان از وی پر شود یعنی از آوازهٔ وی شیخ الاسلام گفت که این پر سیدن

حضرت رسول در وقت هجرت از مکه بمدینه بار خود را در منزل وی فرود آورده ۱۲

قهندز زاده ام قهندز معرب کهندز است یعنی کهنه حصار ۱۲

فن ولیست خود داند اما پرسد بانو عالیه زنی بوده باشکوه به پوشنگ چون شیخ الاسلام
بزمین آمد خضر علیه السلام ویرا گفت آن کودک را دیدی در هری که از مشرق تا مغرب
از وی پر شود و هم بانو عالیه گفته که پیر من یعنی خضر علیه السلام گفت که در شهر شما بازاری زاده
است هفده ساله نه پدر داند که او کیست و نه مادر و نه وی چنان شود که در همه روی
زمین کس از وی مه نبود یا گفت از مشرق تا مغرب از وی پر شود و احوال این بانو عالیه آن
بود که دخترکی داشت یک و نیم ساله او را خواست یعنی حق را سبحانه دختر را بگذاشت و حج شد
شیخ بو اسامه که شیخ حرم بود بپذیره وی آمد که عم وی بود و این بانو عالیه حجره داشت
فرا پیران می شد که ایچیزی از وی یعنی از حق تعالی برین کاغذ نویسد شیخ الاسلام گفت که
اول مرا در دبیرستان زنی کردند گفتند زیان دارد و چون چهارساله شدم مرا در دبیرستان بالیتی
کردند و چون نه ساله شدم املا نوشتم از قاضی با منصور و از جارودی و چهارده ساله بودم که در مجلس
بنشاندند و من در دبیرستان ادیب خرد بودم که شعر می گفتم چنانکه دیگران را حسد می آمد از من و
هم وی گفته که پسرکی از خویشان خواجه یحیی عمار با من در دبیرستان بود من همه شعرهای
تازی می گفتم و هر چیز که کودکان از من خواستی که در فلان معنی شعری بگوی بگفتمی زیادت
از آنکه آنکس خواسته بودی وقتی آن پسر پدر خود را گفته بود که وی در هر معنی که خواهی
شعر گوید پدر وی فاضل بود گفت چون بدبیرستان شوی از وی خواه که این بیت را
تازی کند بیت روزی که بشادی گذرد روز آنست ✦ و آن روز دگر روز بد اندیشان
است ✦ من در وقت گفتم وَيَوْمُ الْفَتَى مَا عَاشَهُ فِي مَسَرَّةٍ ✦ وَسَايِرُهُ
يَوْمَ الشَّقَاءِ عَصِيبُ ✦ بِرَغْمِ الْوَصْلِ مَا دُمْتَ السَّعَادَةَ فَالدُّجَى ✦
تَنَغُّصُ عَيْشٍ لَا كَرُمْتَ رَقِيبُ و این مصراع را از وی خواستند که
تازی کن مصراع آب آید باز در جوئی که روزی رفته بود ✦ گفتم عَهِدْنَا الْمَاءَ فِي
نَهْرٍ وَمَرْجُوٌّ ✦ كَمَا زَعَمُوا رُجُوعُ الْمَاءِ فِيهِ و هم وی گفته که کودکی بود در دبیرستان

نیکوروی ابو حامد نام گفت برای وی چیزی بگوی من این بگفتم شعر لابی احمد وَجهُهُ
قَمَرُ اللَّیلِ غُلَامُهُ ٭ وَلَهُ لَحْظُ غَزَالٍ رَاشِقُ القَلبِ سِهَامُهُ ٭ وهم وی گفت
مرا شش هزار شعر تازی بیش است که بوزن راست در دست مردمان و برپشت اجزای
من است و هم وی گفته است که وقتی قیاس کردم که چند بیت یاد دارم از اشعار عرب
هفتاد هزار بیش یاد داشتم و در وقتی دیگر گفته است که من صد هزار بیت بتازی از
شعرای عرب چه متقدمان و چه متاخران بتغاریق یاد دارم و هم وی گفته که
بامداد پگاه به مقری شدمی بقرآن خواندن چون باز آمدمی شش روی
ورق بنوشتمی و از بر کردمی چون از درس فارغ گشتمی چاشتگاه با دیب
شدمی و همه روز بنوشتمی روزگار خود را بخش کرده بودم چنانکه مرا هیچ فراغت نبودی
و از روزگار من هیچ بسر نیامدی بلکه هنوز در بایستی و بیشتر روز بودی که تا پس نماز خفتن
برنا هار بودمی و هم وی گفته که بشب در چراغ حدیث می نوشتمی فراغت نان خوردن نبودی
مادر من نان پاره را لقمه کرده بودی و در دهان من می نهادی در میان نوشتن و هم وی
گفته است که حق سبحانه و تعالی مرا حفظی داده بود که هر چه زیر قلم من گذشتی مرا حفظ شدی
و هم وی گفته که من سیصد هزار حدیث یاد دارم با هزار هزار اسناد و هم وی گفته
که آنچه من کشیده ام در طلب حدیث مصطفی صلی الله علیه وآله وسلم هرگز کس نکشیده که مرا از
نشابور تا و زبا و که باران می آمد من در رکوع می رفتم و جزوهای حدیث بشکم باز نهاده بودم
تا تر نشود و هم وی گفته که مرا آن نیت بس که مرا باول علم آموختن بوده از وی یعنی تطلب
دنیا را بود که الله تعالی را بود و نصرت سنت مصطفی را بود صلی الله علیه وآله وسلم و هم وی
گفته که بروزگار من هیچکس آن نکرده که من اگر دست بر اندام خود نهادمی گفتندی که
این چیست آنرا حدیث داشتمی و هم وی گفته که من از سی صد تن حدیث نوشته ام که همه
سنی بوده اند و صاحب حدیث نه مبتدع و صاحب رای و هیچکس را این میسر نشده و هم
وی گفته که بس اسنادهای عالی که بگذاشته ام و ننوشته ام که مرد صاحب رای بود یا از
اهل کلام که محمد بن سیرین گفته إِنَّ هَذَا العِلمَ دِينٌ فَانظُرُوا عَمَّن تَأخُذُونَهُ
و بنشابور قاضی ابوبکر حیری را دریافتم و از وی حدیث ننوشتم که متکلم بود و اشعری
مذهب اگر چه اسنادهای عالی داشت و هم وی گفته که من در تذکیر و تفسیر قرآن شاگرد

خواجه امام یحیی عمارم اگر من وی را ندیدمی دهان باز نداشتمی کرد یعنی در تذکیر و تفسیر من چهارده
ساله بودم که خواجه یحیی تهند زبان را گفت که عبدالله را باز دارید که از وی بوی امامی
می آید خواجه یحیی بن عمار الشیبانی قدس سره وی شیخ ابو عبدالله خفیف را دیده
بود بشیراز و وی را مجلس نهاده بود شیخ الاسلام گفت که رسوم علم بهراة خواجه یحیی آورد و مجلس داشتن
و دین محمد با سنت موافق کردن بسبب وی تازه گشت قاضی ابو عمرو بسطامی بهراة آمد
بمجلس خواجه یحیی آمد چون مجلس تمام گشت فرود آمد و پیش وی رفت وی برخاست و گفت
از شرق تا غرب در بردم بجهد گشتم دین تر و تازه در هراة یافتم و در نشابور نیز با بزرگان گفته بود
طُفْتُ الدُّنْيَا شَرْقًا وَغَرْبًا فَوَجَدْتُ الدِّينَ غَضًّا بِهَرَاةَ وقاضی ابو عمرو
بزرگ بود و امام و یگانه جهان وَفِي تَارِيخِ الْإِمَامِ الْيَافِعِيِّ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى
إِنَّ فِي سَنَةِ ثَمَانٍ وَأَرْبَعِمِائَةٍ تُوُفِّيَ أَبُو عَمْرٍو الْبِسْطَامِيُّ مُحَمَّدُ بْنُ
الْحُسَيْنِ الشَّافِعِيُّ قَاضِي نَيْسَابُورَ وَشَيْخُ الشَّافِعِيَّةِ
بِهَا رَحَلَ وَسَمِعَ الْكَثِيرَ وَدَرَّسَ الْمَذْهَبَ وَأَمْلَى عَلَى الطَّبَرَانِيِّ
وَطَبَقَتِهِ وهم شیخ الاسلام گفته که وقتی خواجه یحیی عمار بیمار شده بود چون بهتر گشت مجلس
کرد بر کرسی خود و دو غلام دست وی گرفته بودند بر منبر بردند گفت یحیی عمار همه عمر خود از این
سر چوب یافته یعنی منبر و کرسی ولیکن اکنون نمی توانم پس گفت شنیده ام که گفته اند یحیی عمار را
پای در کشیدند مصطفی را صلی الله علیه وآله وسلم پای در کشیدند ابوبکر بجای وی نشست و ابوبکر را پای
در کشیدند عمر بجای وی نشست و عمر را پای در کشیدند عثمان بجای وی نشست و عثمان را پای در کشیدند
علی بجای وی نشست رِضْوَانُ اللهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ مرا پای در کشند عبدالله بیاید و بنشیند
بر اینجا و بر دماغ ملحدان و مبتدعان میزند شیخ الاسلام گفت که من آن روز بپای کرسی نشسته بودم

ع۵ یحیی عمار را پای در کشیدند

علوم یاد و مذهب شافعی را درس گفت و بر طبرانی و معاصران و [illegible]
کوچ کرد از نیشاپور بطلب حدیث و از بسیار مردم شنید
حسین شافعی قاضی نیشاپور بود و مقتدای مشایخ [illegible]
سال چهار صد و هشت متوفی شد در نیشاپور ابو عمرو بسطامی محمد بن
امام یافعی یعنی در تاریخ امام یافعی رحمه الله تعالی [illegible]
[illegible]

خواجه اشارت بمن کردند که آن عبدالله گودکست پس ازان شیخ عمو مرا گفت که آن عبدالله
تو بودی ولعمری که چنان بود وَفِی تَارِیخِ الامام الیافعی رحمه الله اِنَّ فِی سَنَة
اثْنَتَیْنِ وَاَرْبَعَمِائَةٍ تُوُفِّیَ الامام الواعظ یحیی بن عمار الشیبانی السجستانی
نزیل هراة شیخ الاسلام گفت که دیدار مشایخ مهنه نسبت است این طائفه را پیشین قرنیه
که این قوم را گویند اکنست که فلان پیر را دیده یا فلان شیخ صحبت داشته وگفت قدس سره دیدار
مشایخ را غنیمت باید گرفت که دیدار پیران اگر از دست بشود آن را در نتوان یافت آن
همیشه نبود عرفان همیشه بود و دیدار ایشان نبود و فایت آنرا تدارک نبود و در نتوان یافت
وگفت قدس سره که مشایخ من در حدیث و علم شرع بسیار اند اما پیر من درین کار یعنی
در تصوف و حقیقت شیخ ابوالحسن خرقانی است رحمه الله تعالی اگر من خرقانی را ندیدمی
حقیقت ندانستمی همواره این با آن در آمیختی یعنی نفس با حقیقت وگفت قدس سره که وی
پیر من است بیک سخن که گفت این که میخورد و می خسپد چیزی دیگر است مرا لوی پس ازین هیچ چیز
نماند که علم حقیقت مرا دیده و دانسته شد وگفت قدس سره که عزیمت حد اسلام کردم تا ری
برفتم و قافله را دران سال بار نبود در بازگشتن بصحبت خرقانی رسیدم مرا بدید گفت
در آمی اِنَّ مَنْ مَاشُوکه تو یعنی معشوقه تو از دریا آمدی از دریا آمدی از دریا آمدی
صاحب مقامات شیخ الاسلام قدس سره گفته یعنی از دریای تفرقه بکنجی جمع آمدی
جزاه الله تعالی ندانند که این چه بود که وی گفت از طیب وگفت قدس سره که
مرا از کرامات وی آن تمام بود که مرا گفت از دریا آمدی واز علم وی آنکه گفت این
که می خورد و می خسپد چیز دیگرست وگفت قدس سره که این سخن بشنیدم خرقانی من بودم وی
مرا تعظیم می داشت در میان سخن می گفت با من مناظره می کن که تو عالمی و من جاهلم من
هیچکس ندیده ام و نشنیده ام ازین دو تن مه خرقانی بخرقان و طاقی بهرات و هیچ کس

نشنیده ام و ندیده که این دو تن ویرا چنان تعظیم داشتند که مرا مریدان خرقانی می گفتند که سی
سال است که تا بوی صحبت میداریم هرگز ندیده ایم که کس را چنان تعظیم کرد که ترا و چنان
نیکو داشت که ترا شیخ الاسلام گفت زیرا که مرا بوی فرستاده بودند و گفت قدس سره که باوی
گفتم ای شیخ سوالی دارم گفت بپرس اَیْ مَنْ سَاَشْتُوکَہٗ تُوْ از وی جز سوال کردم
سه بزبان و دو بدل و همه را جواب گفت و دو دست من در ران خود گرفته بود و از ان
بیخود و نعره می زد و آب چون جوی از چشم وی میرفت و با من سخن می گفت شیخ ابو عبد الله
الطاقی قدس سره نام وی محمد بن الفضل بن محمد الطاقی السجستانی الهروی است مرید یحیی
بن عمار ان جیر فتی است عالم بوده بعلوم ظاهر و باطن شیخ الاسلام گفت که وی پیر منست و استاد
من در اعتقاد حنبلیان که اگر من او را ندیدمی اعتقاد حنبلیان ندانستمی و هرگز هیچکس ندیده ام با هیبت
تر از طاقی و من ویرا نابینا دیده ام مشایخ ویرا تعظیم می داشتند و وی خداوند کرامات
و ولایت بود و فراست نیز داشت و ندیده ام که وی در کار هیچکس چنان در فرا بوده باشد
که در کار من از تعظیم و نیکو داشت من و مرا گفته بود که عبد الله با منصور ست سبحان الله این چه
نور است که الله تعالی در دل تو نهاده شیخ الاسلام گفت چهل سال بربالیست آمد تا من بدانستم
که آن نور چیست که وی می گفت وَتُوُفِّیَ الشَّیْخُ اَبُوْ عَبْدِ اللّٰہِ الطَّاقِیْ قَدَّسَ
اللّٰہُ تَعَالٰی رُوْحَہٗ فِیْ غُرَّۃِ صَفَرٍ سَنَۃَ سِتَّ عَشَرَ وَاَرْبَعِمِائَۃٍ
شیخ الاسلام گفت که مرا بچشم و دل محمد قصاب بزرگ نموده اند اما خرقانی مرا بشناخت و محمد
قصاب مرا تعظیم تمام داشت و با من ببازار آمد که یار من برای پدر خود دستار چه
می خرید با من موافقت کرد و گفت سی سال ست که تا اینجایم درین بازار نرسیده ام
شیخ الاسلام گفت که شیخ ابو عبد الله بن باکو یہ الشیرازی سفرهای نیکو کرده بود و مشایخ
جهان همه دیده بود و حکایات بسیار داشت از ایشان من خود اندو بانتخاب سی هزار حکایت
نوشته ام و سه هزار حدیث شیخ الاسلام گفت که وی ملک بود بهانه تصوف و از همه علوم
با نصیب و وی مرا تعظیم می داشت که کس را نمی داشت هرگه من پیش وی در آمدمی
برپای خاستی و مشایخ نیشابور را چون ابن ابی الخیر و جز او برپای نمی خاست و فراست
عظیم داشت شیخ الاسلام گفت که چون از ری باز گشتم بخانقاه شیخ ابو عبد الله باکو در آمدم
سه دوست بودم را در خانقاه وی یکی شیرازی و یکی ابو الفرج و دیگر ابو نصر ترشیزی

شیخ آواز داد که ابوالفرج وی از خانقاه بیرون دوید و گفت لبیک شیخ گفت چون
دانشمند ازین خانقاه بیرون شد من چه گفتم ترا گفت گفتید وی بسفر می شود و وی نه سفر
راست و سفر نه بابت ویست وی آنراست که در حلقه گرد وی در نشیند و وی از و میگوید
من گفتم کاش باری این سخن آن وقت بگفتی تا این همه رنج و سفر نبود آمدی لیکن
خرقانی را می بایست دید یعنی سفر من برای آن بود **شیخ ابوالحسن بشر سنجری**
قدس سره شیخ الاسلام گفت وی از پیران من است ازین مشایخ که من دیده ام سه تن
مه بودند خرقانی و طاقی هر دو جاسوس القلوب بودند و ابوالحسن بشری و وی ثقه بود
در روایات صوفی بود و مشایخ بسیار دیده بود چنانکه می بایست دید و سخن و سماع از
ایشان باز دانست گفت مشایخ حرم دیده بود چون شیخ سیروانی و سهرکی و ابوالحسن
جهضم و ابوبکر طرسوسی و ابوعمرو نجید و دیگر مشایخ وقت و شاگرد شیخ ابوعبدالله خفیف بود
و حصری و نوری و ابوزرعه طبری را دیده بود **کاکا ابوالقصر بستی**
قدس سره شیخ الاسلام گفت که وی مرد بزرگ بوده در ایام من بوده اما نه بابت پدر
من بوده و مرا بوی نبرده و من خورد بوده ام روز آدینه پدر مرا پیش پیران بردی
تا دست بسر من فرود آورندی و پیش ابوالقصر نبردی و وی هم در مسجد بودے
زیرا که وی مرد ملامتی بوده و پدر من قرا اما شیخ ابوالحسن تنیشه سانو و برادر دوسی شیخ ابو
محمد خادمان و مریدان کاکا ابوالقصر بودند پیران روشن و با نعرهای عظیم بودند و همه
مریدان ابوالقصر چنان بودند که ایشان را نعرهای عظیم بود و هر دو حکایت از وی
کردی **کاکا احمد سنبل و برادر وی محمد خورجه رحمهما الله** شیخ الاسلام گفت
که کاکا احمد سنبل مه از برادر خود بود محمد خورجه و باطن نیکوتر داشت و برادر وی
پاک تر ابود در ظاهر و بانام تر و وی درویش بود و بغایت و خداوند کرامات و ولایات
و در کار من دور ترا بود **ابومنصور محمد الانصاری قدس سره** وی پدر شیخ الاسلام
است و مرید شریف حمزه عقیلی و خدمت ابوالمظفر ترمذی کرده بود و شیخ الاسلام
گفت که شیخ احمد کوفانی مرا گفت که این همه بکردی و گرد بگشتی چون پدر خود ندیدے
شیخ الاسلام گفت که من هفتاد و اند سال علم آموختم و نوشتم و رنج بردم در اعتقاد اول
آن همه از پدر خود آموختم لیکن قرا بود صادق و متقی و با ورع که کسی آنچنان نتوانستی بد

وتتوانستی ورزید کرد وی و هم شیخ الاسلام گفت که پدر من در من سر می داشت عظیم مرا گفته بود
عبدالله چند چون گویی که فضیل عیاض و ابراهیم ادهم از تو فضیل آید و ابراهیم ادهم وی
مرا خوابی دیده بود با من نیم گفت اما میگفت هر روز تعبیر می کنم راست می آید شیخ الاسلام
گفت پدر من در مجردی وقتی صافی داشته بود و فراغت دل در زن و فرزند افتاده بود و
آن از دست وی بشده همواره اظهار ملالت میکرد و تنگدلی می نمود و با ما وقتی
دران تنگدلی گفت میان من و شما دریایی آتش باد من چه گناه کرده بودیم وی زن
خواست و فرزند آمد روزی دران تنگدلی از دکان برخاست و سبحانک اللهم بگفت
و دست از دکان بداشت و به بلخ رفت پیش پیر خود شریف حمزه عقیلی و در تاریخ شعبان سنه
ثلثین واربعمائة از دنیا برفته و در بلخ دفن کرده اند نزدیک شریف حمزه عقیلی ابو منصور
سوخته رحمه الله شیخ الاسلام گفت که با منصور سوخته پیری بود در قهندز وقتی
خویشتن را فرا سوختن داد از بهر اوی سوخت او را سوخته نام کردند مردی صادق بود
با صلابت و متقی شیخ احمد چشتی و برادر وی خواجه اسمعیل چشتی قدس سرهما شیخ
احمد چشتی غیر ابو احمد ابدال است زیرا که وی متقدم است و شیخ الاسلام وی را ندیده بود و غیر
خواجه احمد بن مودود است زیرا که وی متاخر است و شیخ الاسلام را ندیده شیخ الاسلام گفت
من هیچکس ندیده ام قوی تر در طریق ملامت و تمامتر از احمد چشتی و چشتیان همه چنان بودند از خلق
بی باک و در باطن سادات جهان سه بار بسر بادیه رفته بود و باز گشته که از خود دران اخلاص
ندیده بود و همه احوال ایشان با اخلاص و ترک ریا بود و هیچگونه سستی روا نه داشتندی
در شرع تا بتهاون چه رسد و شیخ احمد نجار را دیده بود و غیر او را شیخ الاسلام گفت که احمد چشتی
بزرگ بوده و مرا تعظیم داشتی و حرمت که هیچکس را نداشتی و پیشین کسی که موی خود در پای من
مالیدی وی بود وی بزیارت شیخ بو نصر طالقانی شده بود و این بیت از وی شنیده بیت
در یافت ندانستم همی پنداشتم دانم + ازین پندار گوناگون ازین دانش پشیمانم + البیت
شیخ الاسلام گفت که من هیچکس ندیده ام به دیدار و فراست چون برادر احمد چشتی وی
خدمت من کردی و مرا تعظیم تمام داشتی من در قهندز مجلس می کردم و از مجلسیان من کسی بود
که با وی صحبت داشتی و سخنان من وی را باز می گفت وی می گفت که این دانشمند شما از کوی
ما است خدای داند که آن سخن در سر من چیست یعنی از طمع و آن سخن وی مرا مایه البیت

پس ازان مراد عوت کرد همه دنیاے خود بر من با شد و پس ازان در سپر ما و برف بنباذان شدیم وی مرا بسر بود و در سر کار ما ازانجا بود و بو نصر سوهانگر از یاران حسینی است و وی صاحب فراست عظیم بود و آنوقت که بنباذان رفتیم زمستان بود و شصت و دو تن از مشایخ نواحی همه آنجا جمع آمده بودند چهل واندروز من سخن گفتم ایشان را و بسط و انتشار علم حقیقت اول ازانجا بود و هیچکس ازایشان با من برابر نرفت و همه خداوندان ولایت و کرامت و فراست بودند تا ایشان زنده بودند هیچ ترکمان بخراسان نیامد ابو حفص نغاوردانی قدس سره چون ابو حفص لغاوردان که چشم و گوش فراسخن من میداشته بود وی خداوند کرامت ظاهر بود و بعد شیخ الاسلام گفت که اگر ابو حفص لغاوردان زنده بودی شما جامهٔ خود بروی در کشیدی و در وی ننگریستی و من وی را دیده و بزرگ میدیدم با کرامات ظاهر و فراست عظیم دوستی از دوستان او بود و دوستان او پوشیده باشند از غیرت او تا دوستی نبود از دوستان او دوستان او را نشناسند ابو بشر کواشانی قدس سره و چون بشر بکواشان که کبوترخان است سخن می فرو آمد و چون احمد مرجانه واحمد کانه دستانی قدس سرهما و چون احمد مرجانه و احمد کاه دستانی که بر شاخ توت رقص میکرد چهل واندروز آنجا بودیم هر روز مهمان کسی هزار و دویست جامه فتوح رسیده بود ازان جز کهنه سجاده بخانه نیاوردم روزی دران ایام سماع می کردم و دران شور می کردم جامه پاره می کردم چون از سماع بیرون شدم بمسجد جامع شدم و در خمار سماع بودم که یکی از ایشان فراز آمد مرا گفت آن جوان که بود که در سماع می گشت گفتم چه گوی گفت نوجوانی شاخ نرگس دراز در دست با تو می گشت در سماع هر گاه که آن نرگس را فرا بینی بود داشتی تو در شو دیدی دبی طاقت تر شدی در سماع گفتم کس را مگوی دیگر پس ازان هنوز با هم نرسیدیم مگر با حفص که بوداع من و دوستان آمده بود که بخواست رفت از دنیا و دران هفته برفت و بو بشر کواشانی در مجلس املا را اسحق حافظ مرا گفت دانشمندا ازانجا اینجا آمدی بنشین که من اینجا نیز با تو ام و در سخن بر من بسته شد حرفی گفته نیامد با خود می گفتم که آن چه بود هرگز دیگر چنان باشد تا در پایین آیه رسید که وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ أَنْدَادًا سخن بکشاد و پیوسته گشت شیخ احمد حاجی قدس سره شیخ الاسلام گفت که شیخ احمد حاجی از پیران است شیخ الاسلام حصری را دیده بود و ابوالحسن طرزی و غیر ایشان را و از ایشان حکایت می کرد و بر گفتم که از حصری هیچ چیز یاد داری گفت با یکی از مشایخ بر حصری در آمدیم چیزی نبود از خوردنی

شیخ می گفت نحن دوابك یا سیّدی اعلف دوابك یا سیّدی و دست برهم میزد
شیخ الاسلام گفت دران منگر که بعلف حاجت داشت دران نگر که بجز از وی هیچ حاجت نداشت
شیخ ابو سلمه[1] باوردی قدس سره شیخ الاسلام گفت که شیخ بو سلمه باوردی خطیب
صوفی سیاح از پیران منست پیر مُسن بود و مشایخ بسیار دیده بود چون ابو عبد اللّٰه رودباری و
عباس شاعر و بو عمرو بخند و ابا یعقوب نهرجوری رحمهم اللّٰه شیخ ابو علی کیال قدس سره
شیخ الاسلام گفت که من بو علی کیال را دیده ام اما خُرد بودم وی را نشناخته ام بزرگ بود شیخ
سیستان هست طریق ملامت داشته وی را بکرامات ستایش نتوان کرد که خود همه از کرامات بود
وی و شیخ احمد نصر و شیخ بو سعید مالینی هر سه در صفهٔ سرای صوفیان بوده اند و من آنجا حاضر ابو
علی زرگر رحمة اللّٰه علیه شیخ الاسلام گفت بو علی زرگر از پیران منست و از پیران مهین
صوفی بود شاگرد ابو العباس قصاب آملی مرد جواد بود و شیخ حصری را دیده بود و از وی
حکایت کردی ابو علی بوته گر قدس اللّٰه سره شیخ الاسلام گفت که وی نیز از پیران
منست مرد جواد بود و شیخ حصری را دیده بود و از وی حکایت کردی شیخ ابو نصر قبانی[2]
قدس سره شیخ الاسلام گفت که وی سفرهای نیکو کرده بود و مشایخ بسیار دیده شیخ
بو عمرو اکاف[3] را دیده بود و خدمت کرده بارزون[5] و ابو عمرو بخند را دیده بود و شیخ ابو نصر
عبد اللّٰه مانک را نیز دیده بود و بارغان[4] فارس شاگرد شبلی است و حکایات کرده مرا از ایشان
شیخ ابو اسمعیل نصر آبادی قدس سره شیخ الاسلام گفت که وی بسر بین شیخ ابو القاسم
نصر آبادی است از وی حدیث دارم و حکایت از پدر وی شیخ ابو منصور گازر رحمة
اللّٰه علیه شیخ الاسلام گفت که وی درویشی لشکوه بود و مشایخ بسیار دیده بود و مرا زعمو بو و شیخ
احمد بجار است آبادی را دیده بود و با ابو نصر سراج صاحب لمع را دیده بود شیخ اسمعیل و باس خبرقی
قدس سره شیخ الاسلام گفت که اسمعیل و باس از پیران منست پیر روشن بود و محدث شیخ مومن شیرازی
را دیده بود و از وی حکایت میکرد شیخ ابو سعید معلم قدس سره شیخ الاسلام گفت که بو سعید
معلم پیر روشن بود و نیکو دل و صادق و مرقع سپید پوشیدی شیخ ابراهیم کیال را دیده بود
شیخ محمد ابو حفص کورتی[6] رحمة اللّٰه علیه شیخ الاسلام گفت که شیخ محمد ابو حفص کورتی
بزرگ بوده است خداوند وقت عظیم و از پیران منست وقتی وی را بیماری افتاد قوم نزدیک
وی شدند سخنی معرفت کسی عوی کرد پیش وی طاقت آن نداد درد غیرت بوی در آمد برجست و

[1] سلمه بفتحتین مهمله ولام ۱۲ ع
[2] قبانی بفتح قاف وتشدید بای موحده ونون ۱۲ ع
[3] اکاف بکسر همزه وتشدید کاف ۱۲
[4] ارغیان بفتح همزه وسکون رای مهمله [illegible]
[5] [illegible] دال مهمله [illegible] ۱۲ ع
[6] بفتح کاف وسکون واو [illegible] ۱۲

گفت حق حق حق چون ساعتے گذشت باخود آمد گفت اَستَغفِرُ اللّٰه اَستَغفِرُ اللّٰه اَستَغفِرُ اللّٰه
ضعیف شده ام و عذر خواست شیخ عمو قدس سره کنیت وے ابو اسمعیل است و نام
وے احمد بن محمد بن حمزة الصوفی شیخ الاسلام گفت که شیخ عمو خادم خراسان بود وے
پیر فراشاد من است یعنی آداب و رسوم صوفیان از وے آموخته ام و عمو مرید من بود با مریدی
من ویرا و من همکاسه وے بودمے و چون وے بود وے من برجاے وے بودمے و چون
بسفر بودی نامها همه بمن فرستادی مشایخ جهان دیده بود و شیخ ابو العباس نهاوندی ویرا عمو لقب
نهاده بود چنانکه گذشت شیخ ابو بکر فراء را دیده بود به نشابور و سفر اول حج اسلام با شیخ
احمد نصر طالقانی کرده بود و شیخ ابو بکر را الیزبان را دیده بود بنجار او وے جنید را و شیخ
ابو بکر مفید را دیده بود و وی با جنید و با شیخ شیروانی صحبت داشته بود و با همه مشایخ
حرم چون ابو الحسن جهضم همدانی و شیخ ابو الخیر حبشی و محمد ساخری و شیخ جوال گرد و شیخ ابو اسلم
و ابو الحسن صری و ابو العباس نساوی و ابو العباس قصاب و غیر ایشان مشایخ وقت را دیده
بود و ویرا نواخته بودند و وی خدمتهای ایشان کرده بود نیکو و راحت رسانیده و شیخ
ابو الفرج طرسوسی را دیده بود در رجب سنة اربع و احدی و اربعمایة برفته از دنیا و عمر
وی نود و نه سال بود رحمة اللّٰه شیخ احمد کوفانی قدس سره شیخ الاسلام گفت که شیخ
احمد کوفانی خادم عمو بودی و پیران بسیار دیده بود و سفرهای نیکو کرده و وے مرا
گفت که ما از تو بدانستیم که ما کرا دیده ایم یعنی تو ما ایشان را شناخته به حقیقت تمام ابو الحسن
نجار قدس سره شیخ الاسلام گفت که وی دره گری بود در قهندز و بشکوه و
بزرگ کس ویرا نمی شناخت وقتی در مکه دیده اند ویرا پنجاه رکوه دار باوی از مریدان
وی مرا حکایت کرده از بلال خادم حصری آنکه حصری گفت لا تطلع الشمس الا
باذنی شیخ الاسلام گفت که قاضی ابراهیم باخرزی مرا گفت که الله تعالی را بخواب
دیدم گفتم خداوندا بنده بتو کی رسد گفت آنگاه که او را هیچ مانع نماند که او را از من باز
دارد شیخ الاسلام گفت که مرا دیدار شیخ ابو علی سیاه روزی نبود اما چون از خرقانی
باز گشتم قضا را شیخ عمو از وی باز گشته بود مرا حکایت می کرد از وی و من از خرقانی
و بو علی سیاه مردی بزرگ بود و صاحب سخن و کرامات و ولایت عظیم بود شیخ الاسلام
گفت که پیر محمد کشور تائب بود و صادق ویرا یا خنهاست و صالها کردی وقتی در وصال

بود و من با وے بودم تا چہل روز مرا گفتند کہ وے آنرا ہشتاد روز تمام کرد و گفتند کہ صدر وز
واللہ اعلم مرا گفتہ بود کہ اگر بر من بپائے در شرق و غرب چون تو نبود شیخ الاسلام گفت کہ
محمد شگرف پیرے با شکوہ بود وہ با دعوی و قوت و ملامت و مرا حکایت کردہ شیخ الاسلام
گفت کہ من دو بار بو سعید ابو الخیر بودہ ام و وے دستار خود از سر فرو گرفتہ و گلیم مصرے
خود بمن دادہ و شلغم جوشیدہ در دہان من نہادہ چون نزدیک وے شدم برائے من
بر پائے خاست تمام و وے مرا تعظیم داشت کہ اندک کسی را داشتی لیکن مرا با وے نقارے
از بہر اعتقاد است و دیگر در طریقت نہ طریق مشائخ در زیدے بعضے از مشائخ وقت با وے
نہ نیک بودند شیخ الاسلام گفت احمد خضرویہ روزے پیش بایزید گفت یا رب امید ما از خویشتن
بریدہ مکن بایزید گفت یا رب امید ہائے ما از خویشتن بریدہ کن شیخ الاسلام گفت کہ انچہ
احمد گفت عام راست و انچہ بایزید گفت خاص راست کہ امید علت است امید بر نا موجود
بود بر یافت امید کے بود ابو بکر وسطی گفتہ اَلْعَارِفُ وَالتَّصَوُّفُ لَا یَکُوْنُ
شیخ الاسلام گفت اگر صوفی احوال خویش را متہم کن کہ دعویست و افعال خویش را متہم کن
کہ ریاست و اقوال خویش را متہم کن کہ بے معنی است جوانمردی در بادیہ مضطرب شد گفت
اگر مرا بسلامت بیرون آرے ہرگز ترا یاد نکنم چون از بادیہ بیرون آمد کسی ویرا بخانہ برد و طعام
داد سیر بخورد و بمرد شیخ الاسلام گفت کہ اگر وے بزیستے و یاد نکردے شریعت تباہ شدے
و اگر یاد کردے عہد تباہ شدی صادق بود شغل ویرا کفایت کرد وے نہ از استہزا و خوارے
گفت کہ یاد نکنم از ننگ یاد خود او را چنان گفت ابو علے سیاہ قدس سرہ بمرد و گفتہ کہ از
ہر چیزے کہ چیزے بشود چیزے بماند مگر شریعت کہ چون از ان چیزے بشود چیزے نماند
شیخ الاسلام گفت سخت نیکو گفتہ است و آن چنان ست شریعت ہمگی خواہد زیادت در شریعت
نقصان است شریعت چون آبست آب بمقدار باید اگر بیفزاید ویرانے کند و اگر بکاہد ترا
سیراب نکند مرتعش گوید کہ ہرگز خود را بباطن خاص ندیدم تا خود را بظاہر عام
ندیدم شیخ الاسلام گفت معنے آنست کہ حقیقت من درست نیامد تا شریعت من صافی

نشد عادت شیخ الاسلام چنان بود که هر چه شنیده بودی از خصال حمیده و افعال پسندیده
چه در حدیث و چه در حکایات مشایخ البته خواستی آنرا بکردی وی گفته که چون سنتی بشما رسد
از پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم اگر نتوانید که آنرا ورد کنید و دایم بورزید باری بیکبار بکنید تا
نام شما از زمره سنیان کنند و همچنین از معاملت نیکو و احوال و اخلاق مشایخ که ما را به آن فرموده اند
که بر پی ایشان بروید و سیرت ایشان گیرید اگر همه نتوانید باری چیزی بکنید
وقتی در راهی می رفتم درویشی سوگند بر من داد که مرا شلوار می باید مرا حکایت آن امام یاد آمد
که سوار می آمد و درویشی بروی سوگند می داد بخدای که مرا شلوار دهی آن امام از اسپ فرود
آمد و شلوار بوی داد مردمان گفتند این چرا کردی که این گدایان همه دروغ گوی و رزاق
اند گفت من دانم اما روا نبود که سوگند بخدای بر من دهند و من از وی در گذرم و مراد وی
ندهم شیخ الاسلام گفت که من آن کار نیز کردم شلوار بآن درویش دادم و بی شلوار مجلس
داشتم شیخ الاسلام گفت که من بسیار بجامهٔ عاریتی مجلس کرده ام و بسیار بگیاه خوردن
بسر برده ام و بسیار خشت زیر سر نهاده ام و آن وقت یاران داشتم و دوستان و
شاگردان همه سیم داران و توانگران بودند هر چه من خواستمی بدادندی اما من نخواستمی
و بر ایشان پیدا نکردمی و من گفتمی چرا ایشان خود ندانند که من هیچ ندارم و از هیچ کسی
چیزی نخواهم من خرد بودم هنوز که پدر من دست از دنیا بداشت و دنیا همه بپاشید و ما را
در رنج افگند و ابتداء درویشی ما از آن وقت بود شیخ الاسلام گفت که من زمستان جبه
نداشتم و سرمای عظیم بود و در همه خانهٔ من بوریا یکی بود چندانکه بروی بخفتم و نه پاره که بر
خود پوشیدمی اگر پای را بپوشیدمی سر برهنه شدمی و اگر سر را بپوشیدمی پای برهنه
شدی و خشتی که زیر سر نهادمی و میخی که جامهٔ مجلس بر آن بیاویختی روزی عزیزی درآمد
مرا چنان دید انگشت در دندان گرفت و در گریه ایستاد ساعتی بود دستار از سر فرو
گرفت و بنهاد و برفت شیخ الاسلام گفت مرا دستر سر آن نبود که قاریان مجلس را چیزی دادمی
و از کسی نمی خواستم و بر دل من از آن باری بود شخصی و اینال پیغمبر را علیه السلام بخواب دید که گفت فلان
دکان را بعبدالله گذار تا سیم آن را بقاریان دهد و اینال آن شغل را کفایت کرد و آن مرد سیم
آن دکان را بقاریان می داد شیخ الاسلام گفت که شش من نان لطشونی بود و من سفال ناخ
می خوردم شیخ الاسلام گفت که هرگز در همه عمر خود الله تعالی مرا نیم روزه طلب دنیا ندیده و

اکنون بر من می کشایند اما مرا ازانچه اگر بپذیرم کافر باشم واگر آنرا بر دل من هیچ قدر وخطر باشد کافر باشم تا بآنوقت که ازان برستم وبایست آن از من ببرند آنرا بر من نکشادند واگر ملک سلیمان باشد مرا ازانچه هر چیز که من دیده بودم ومرا خوش آمده بود وبایسته وبروزگار بچشم ودل من گذشته بود آن مرا نقد می کنند که می گویم که این آنست که فلان وقت دیده بودم وبر دل من گذشته آن وقت که مرا می بایست آن بود واکنون می دهد ترکی بود که بملازمت مجلس شیخ می کرد وبر پس سر شیخ الاسلام مقدار سپری نور می دید روزی با شیخ احمد کوفانی گفت تو آن سپر نور می بینی بر سر خواجه گفت می بینم بشیخ الاسلام گفت که نمی دید اما بر نتافت آن مرا که آن ترک چیزی بیند وگوید که من نمی بینم آن ترک بحج رفت وباز آمد پس ازان آن نور ندید شیخ الاسلام گفت که آن ترک گفت اکنون آن نور نمی بینم سبب چیست گفتم اکنون تو خودرا بیامرزیده و خودرا بزرگ در چشم می آری که حج کردم وحاجی ام آنوقت خداوند نیاز وتشنه بودی شیخ الاسلام گفت که هر کس راتبی است یعنی معشوقه آنوقت بهار بت من است که من بهار را دوست می دارم وقتی هوا گرم شد وگلها همه برسیده ومرا می بایست که گل بینم تا چشم من برآساید بگازرگاه می رفتم در باغچه لاله دیدم مقدار شکره سخت نیکو که ممکن نبود که بیش ازان لاله بود شیخ الاسلام گفت که وقتی تنگدل بودم صعب در نزد سرای خود نشسته اندیشناک بسبب امری باوی سخت بجست وکاغذکی هشت سوار زبر در فروافتاد بخط سرخ بران نوشته که فرج فرج شیخ الاسلام گفت که شیخ ابوالخیر تیناتی هشت سال بمکه مجاور بود وهیچ سوال نکرد واین صعب بود که کسی که چیزی ندارد در مکه سوال نکند وقتی هشت شبان روز چیزی نخورده بود بیماری باگرسنگی بپیوست سست شد بحیله خودرا بمقام ابراهیم علیه السلام افگند که دو رکعت نماز بگزارد از سستی در خواب شد الله تعالی را بخواب دید که با وی گفت چه خواهی گفت اشراف بر ملکت گفت بدادم گفت دیگر چه خواهی گفت حکمت گفت بدادم بیدار شد شیخ الاسلام گفت که از اشراف وی بر ملکت یکی آن بود که گفتی بر سرها می بینم بخط سپید که سعید وبر سرها می بینم که شقی ودیگر گفتی که هر که از اقلیمی روی بحج نهد ویرا می بینم شیخ الاسلام گفت که مرا این نباید که بدانم که شقی کیست که دران چه کرامت باشد که غم هر کسی بباید خورد ومن در بدکم بجای آرم اما در خیر زود بجای آرم وبینم ومقام مرد بگویم که مقام وی بنزدیک حق تعالی تا کجا است بیک نگریستن اما شقاوت ندانم ونخواهم که بدانم یعنی اگر خواهم بدانم شیخ الاسلام

گفت که مرا بنگذارند که جدا کنم اهل ولایت را از دیگران وقتی گفتم که جدا کنم مرا بنگذاشتند شیخ الاسلام
گفت کس بود که بگوید بفراست و داند که می گوید یعنی اگر خواهد بداند و آنچه می گوید می بیند و این
دیدار بفراست وی را دایم باشد و کس باشد که وی را این دیدار وقتی باشد و وقتی نباشد در وقت
غلبه و صولت بگوید و بود که آن سخن بر زبان وی بود آن حقیقت باشد و فراست راست
بود وی از ان آگاه نی نزدیک شما کدام مه است پس گفت آن پیشینه که آن فراست وی را دایم است
اهل ولایت است و آن بیشتر ابدال ابرار و زهاد را بود و آن پسینه محقق است که وقت باشد که بر وی
پوشیده بود و گاه بود که آشکارا باشد و اگر بهزل گوید آن حقیقت باشد و اگر در غفلت گوید چون آنرا
پاس دارند همچنان باشد که وی گوید جامع مقامات شیخ الاسلام گوید چنین بود شیخ الاسلام
گفت که ابو الحسن درّاج با آرزوی یوسف بن حسین بر می آمد از بهر که حال وی به سید گفتند
با آن زندیق چه کار داری چون بعد از ماهی بر وی در آمد وی را گفت هیچ بیت یاد داری گفت
دارم بیتی تازی یاد داشت بخواند یوسف بن الحسین در سماع بشورید و طوفان از چشم وی
روانه شد گفت ای ابو الحسین عجب مدار که ماهیست که در ری می گردی و حال من می پرسی
می گویند با آن زندیق چه کار داری از وقت صبح باز قرآن می خواندم اشک از چشم من نیامد بدین
یک بیت که تو خواندی به بین که چه حال ظاهر شد شیخ الاسلام گفت ندانم که از اول وی را
شناخت زنگ بزی می کرد یعنی تلبیس و نگفت تا آنگاه که در غلبه بگفت یا خود در ان حال
غلبه بجای آورد و این مه است از ان پیشین تفصیل حکمتها و نکتهای که بر زبان شیخ الاسلام
گذرانیده بود متعسّر بلکه متعذر است بسیاری از انها گذشته است و شاید که بعضی
دیگر بیاید انشاء الله تعالی و اینجا برین مقدار اقتصار افتاد و وفات وی روز ادینه
بود در بیست و دوم ماه ذی الحجه بوده سنه احدی و ثمانین و اربعمائه و عمر وی هشتاد و چهار
سال بوده شیخ ابو الليث فوشنجی رحمه الله شیخ الاسلام گفت که لیث فوشنجه در گر
بوده و عارف و پای برهنه رفتی وی گفته از بوشنگ بهرات آمدم بآن سبب آنجا
بمانده که بخیابان می گذشتم بگورستان زنی بگوری باز نشسته بود می گفت جان مادر
و یگانهٔ مادر از ان مرا حالی پیدا شد شیخ الاسلام گفت که ابو وایل شقیق بن سلمة الکوفی
از بزرگان تابعین است نوحه بشنیدی و بگریستی یکی ازین طائفه گفته است اَلتَّلَذُّذُ
بِالْبُكَاءِ ثَمَنُ الْبُكَاءِ شیخ الاسلام گفت که باز مانده از صحبت تو از اشک حسرت

سخن سبب افتخار
بر زبان وی جاری
...بضم نا و سکون واو و فتح شین معجمه و سکون نون و کسر جیم
ازین طائفه
یعنی بگریه
قیمت بهای گریه
آن حسرت ۱۲

لذت می یابد یا بنده تو چه یابد قبر لیث فوشنجه بخیابان است چون وی برفت او را یاران
بودند بر سر قبر وی خانگکی ساختند و بر بام خانه چهار طاقکی و دران می بودند تا یک یک
می رفتند و پهلوی وی دفن می کردند رحمهم الله تعالی شیخ عمو می گفت که این قبر فلان
تارفروش است و این آن فلان و بمن می نمودی قبر یاران وی را شیخ الاسلام را خوش
می آمد و می پسندید موافقت و استقامت ایشان را و گفت که محمد عبدالله گازر گفت که
همه نیکوئی که خود را می بینم سبب آن دانم که لیث فوشنجه با من رازی کرد مزه آن در حلق
من فرو شد لیث فوشنجه وقتی در رود هرات غرق شد می طپید گفت الٰهی اکنون مرا گرفتی
برگ آمدن ندارم اگر مرا بسلامت بیرون آری سه بار ترا قُلْ هُوَ اللّٰهُ بخوانم گفت از ان
برستم نه سالست تا در آنم که بخوانم نمی توانم هر گه گویم احد مولی گوید آنم که تو می گوئی دانی که احد
کیست مرا باز باسر برو محمد بن عبدالله الگازر الهروی قدس سره العزیز بزرگ
بوده است ازین قوم در هرات و صاحب کرامات وی را در تاریخ آورده اند وهو محمد بن
عبد الله القصار الهروی من فتیان مشایخ هرات من افتی المشایخ
فی وقته و احسنهم هدیا و خلقا و طریقة و خواجه ابو عبدالله بو زهل
بوی ارادتی داشت عظیم و بهای وی کارها کرده بود وقتی وی را گفت خواجه این همه که نی
آخر تو مرا به شهر بیرون خواهی کرد گفت من گفت تو روزگاری بر آمد و وی رئیس هری بود
محمد عبدالله گازر سخن نیکو می گفت در معاملت و ترک دنیا و در دلها اثر می کرد مردمان دست
از دنیا بداشتند و از املاک خود بیرون آمدند خواجه عبدالله وی را از شهر گسیل کرد و گفت
بباید رفت از شهر بحالی شهر جائی که می خواهی میرو که سخن تو مردمان را زیان دارد یعنی
چون مردم دست از دنیا بدارد سیم سلطان بریده گردد و خواجه ابو عبدالله چهار
سال خدمت شبلی کرده بود بی سؤال و مال عظیم بروی نفقه کرده بود شبلی وی را جواد خراسان
گفتی و خود حافظ بود و ثقه و بکثرت قدر شیخ قدس سره العزیز شیخ الاسلام گفت که وی
پیری بوده درویش بزرگ و خداوند ولایت و فراست هم بگازرگاه مادر قبر است روزی

خواجه ابو عبدالله بوذهل بوی رسید گفت پسر بوذهل کی بود که ترا فرو نشانند و مرا بر نشانند خواجه بود دانست که مرد بزرگ است گفت ای شیخ نتواند بود که ترا بر نشانند و مرا فرو بنشانند هشیار گفت ای پسر بوذهل مرنج چه مزه داشته باشد که مرا بر نشانند و ترا فرو منشانند یکهفته نماند که امیر خراسان ویرا بگرفت و بقلعه قلات برد و در طاقی کرد و در بر آورد تا آنجا برفت

خواجه خیر جه قدس سره العزیز شیخ الاسلام گفت که خیر جه غلامی بوده بگاذرگاه در قبراست خواجه وی از وی چیزها می دید و کرامات عظیم از وی مشاهده می کرد وی را آزاد کرد بگازرگاه آمد و آنجا خانگکی ساخت و مقام کرد شیخ الاسلام گفت که من پسر خواجه ویرا دیده ام و مرا از وی حکایت کرده وی گفت که وقتی سیل آمده بود وی بر سر تل سنگ شده بود و می گفت خداوندا هر کرا سیم باید سیم ده و هر کرا زر باید زر ده و هر کرا غلام باید و زمین ده هر چه باید بده خیر جه را همی توبین شیخ الاسلام گفت که حال آن کرا محل غیر نیست اما اختیار حق سبحانه بندگان را نه بسبب و علت است بلال را با آنکه غلامی بوده حبشی بخواند و بوجهل و عتبه و شیبه که سادات مکه بودند براند وی چه کرد و اینان چه کردند هیچ همه بعنایت و قسمت او باز بسته است و کس را دران سخن نرسد شیخ الاسلام گفت که چون کسی بیمار بودی بازو وی داشتی بخیر جه شدی تا وی الحمد برخواندی و بدمیدی در حال راحت پدید آمدی وقتی دانشمندی را درد دندان گرفت بوی شد الحمد خواند و بدمید به شد آن دانشمند گفت خیر جه الحمد نه راست می خوانی آن را بر تو راست کنم گفت نه تو دل خود را راست کن شیخ الاسلام گفت که من از خیر جه قاسمی الحمد لله شنیدم که وی امی بود الحمد لله نمی توانست گفت و وی سید و غوث روزگار بود

ابو عبدالله احمد بن ابو عبدالله الحسین بن نصر المالینی رحمه الله وی از مهینان مشایخ هرات است از اقران شیخ عمو و با وی حج اسلام کرده بود و مشایخ حرم را دیده و صحبت داشته عالم بوده بعلوم ظاهر و باطن و در زهد و ورع یگانه روزگار در تجرید و ترک دنیا سخن کرد و سخن ویرا در دلها اثر تمام بودی صاحب کرامت و ولایت بوده یکی از اصحاب وی عبدالله بن محمد بن عبدالرحیم بوده است وی گفته است شیخ من ابو عبدالله احمد روزی مرا گفت برو بمکه و فلان کس را بگوی که چنین و چنین کن من گامی چند برداشتم خود را در مکه یافتم آن پیغام بگزاردم بدان کس که گفته بود

وبیش از نماز دیگر بنزدیک شیخ وی آمدم آنوقت که آنجا رسیدم خواستم که حج گزارم آن کس که پیش وی رفته بودم گفت سخن شیخ را خلاف مکن واگرنه باز نتوانی گشت وسه ماه در راه بمانی قبر وی در بالین هرات است شیخ الاسلام قدس سره در اوایل حال بسیار بزیارت وی رفتی **ابو نصر بن ابی جعفر بن ابی اسحق الهروی الخابخه بادی** وقیل ابو نصر محمد بن احمد بن ابی جعفر عالم بوده بعلوم ظاهر وباطن وفقیه روزگار با صل از کرمان بوده سبب توبه وی آن بود که روزی شخصی فتوی آورد که چه می فرمایند ائمهٔ دین درین مسئله که شخصی در جوانی چوبی چند از روی غضب بر دراز گوشی زد وآن دراز گوش روی باز پس کرد وگفت ای خواجه این خشم تیز بر من مظلوم رانده گیرا ما فردا از عهدهٔ این خشم راندن چون بیرون خواهی آمد اکنون بیست سال است که آن شخص می گرید وحالا آب چشم وی بخون بدل شده است حکم طهارت ونماز وی چه باشد چون ابو نصر این فتوی بخواند از هیبت آن سخن بیهوش شد چون بهوش آمد احرام صحبت آن شخص بست چون بمنزل وی رسید وی دران گریه واندوه از دنیا رفته بود پیری دید با روی نورانی وموی ریش سفید وخون از دو دیدهٔ وی دویده وبر روی خشک شده اما می خندید ابو نصر را از خندهٔ وی عجب آمد تکفین وتجهیز وی کردند ونماز گزاردند چون ابو نصر ازانجا باز گشت گریان بر پیری بوی رسید گفت ای جوان چرا می گریی مگر آیتی از کتاب الله بتو رسیده است که بآن کار نکرده اما این گریستن تو بگریستن دامن سوختگان می ماند دل سوختگان آن پیر بگفت وبگذشت ابو نصر را درد بر درد وسوز بر سوز بیفزود واز هرچه دران بود بیرون آمد وسفر وسیاحت پیش گرفت وگویند سی صد پیر را خدمت کرد وصحبت خضر را علیه السلام دریافت ودر حرم مکه ومدینه وبیت المقدس وغیر آنها ریاضات کشید وعبادات کرد ودر آخر بهرات مراجعت کرد وعمر وی بصد وبیست وچهار سال رسید ودر سنه خمسمایه از دنیا برفت وقبر وی در خابجه باد ست بهرات یزار ویتبرک به **سلطان مجد الدین طالبه قدس سره العزیز** گویند که وی از اهل عسکر بوده در ترک وتجرید وتوکل یگانه بوده درویش محمد جر گر که یکی از ابدال بوده در جامع هرات بسر بردی روزی در مسجد خفته بود وکوزهٔ آب وی ریخته خادم مسجد آنجا رسید پنداشت که وی بول کرده است وی را چندان بزد که اعضای وی مجروح گشت جر گر آهی برد وبرفت مسجد از چوب بود آتش

له قوله وقیل ابو نصر الخ یعنی گفته اند که ابو نصر کنیت اوست ونام وی محمد است پسر احمد واحمد پسر ابی جعفر ۱۲

پیدا شد و مسجد بسوخت و از انجا ببازاری که آنرا بازار جمله فروشان گفتندی در آمد سلطان
مجد الدین طالبه را از ان خبر کردند در عقب چرگر روان شد چون بوی رسید گفت چرگر شهر
مسلمانان را چرا می سوزی چرگر بازگشت و آب چشم خود بر آتش افگند آتش فرو مرد و
ناپدید شد و این رباعی بگفت رباعی آن آتش دو شین که برافروخته بود + او سوختن
از دل من آموخته بود + گر آب دو چشم من نداوی یاری + جمله فروشان که هری سوخته بود +
گویند وقتی سیل آمد نزدیک شد که هرات را ببرد خبر بسلطان مجد الدین بروند گفتند
خرقهٔ مرا پیش سیل نهید چنان کردند فی الحال سیل بازگشت امام فخر الدین رازی در
وقت وی بوده است و بصحبت وی تبرک و تقرب جستی چون ویرا وفات رسید در
اندرون شهر هرات میان درب خشک و فیروز آباد دفن کردند و شیخ محمود اشنوی
رحمه الله تعالی که صاحب رسالهٔ غایت الامکان فی معرفة الزمان والمکان است
در گنبد مقبرهٔ وی مدفون است و این شیخ محمود از اصحاب و تلامذهٔ مولانا شمس الدین محمد
بن عبد الملک دیلمی است رحمه الله که از اکابر مشایخ و محققان است و سخن وی در حقیقت زمان
و تحقیق آن چنانکه در مصنفات وی مذکور است در مصنفات دیگران کم یافت می شود

ابو عبد الله مختار بن محمد بن احمد الهروی قدس سره العزیز وی از بزرگان

مشایخ هرات است جامع بوده میان علم ظاهر و باطن صاحب کرامات و ولایت بوده
است گویند که در لوح قبر وی چنین یافته اند که در سنهٔ سبع و سبعین و مائتین برفته از
دنیا وی گفته است که طعام چنان خور که تو او را خورده باشی نه او ترا که اگر تو او را خوری
همه نور شود و اگر او ترا خورد همه دود گردد و جامه چنان پوش که رعونت و فخر و خیلا را در
نهاد تو بسوزد نه آنکه آتش آن علتها را برافروزد و هم وی گفته در هر کار که باشی چنان
باش که اگر عزرائیل ترا دریابد از ان کار ترا بکار دیگر نباید شد و در ان کار همه حالات
تو با تو باشد اگرچه طعام خوردن بود یا عملی مباح باید که در باطن خالصًا لله بود و نیت تو
در ان فعل رضای حق سبحانه و تعالی و نگاهداشت شرع و هم وی گفته که اصل عبودیت
آنست که چنان باشی بظاهر که از تو همه شرع ظاهر بود و چنان باشی بباطن که در تو یاد غیر را
گنجائی نبود و ویرا اصحاب بسیار بوده اند همه صاحب ولایت و کرامت چون ابو العلی
بن مختار العلوی الحسینی رضی الله عنه و از وے کرامات بسیار و خوارق عادات بیشمار

منقول و وی بسید امام مشهور است و قبر وی در پایان بای ابو عبدالله مختار است و
چون فقیه ابو عثمان مرغزی رحمه الله که از غایت شوق و سوختگی ویرا شوق سوخته می گفته
اند و ویرا وقایع غریب و عجیب بوده است گویند که آنروز که سید امام را در هرات وفات
رسید وی در هرات نبود در مرو الرود بود و ویرا آنجا در باطن هیبتی عظیم افتاد چنانکه بیطاقت
شد و بهرات آمد گفتند که در همان وقت سید امام وفات یافته بوده است و اضطراب
وی بسبب آن بوده است چون شوق سوخته وفات یافت ویرا در گورستان چنانچه باد
در پایان بای عبدالله الواحد بن سلم در قبر کردند **شیخ ابوذر بوزجانی قدس سره**
شیخ الاسلام گفت که من یکتن دیده ام که بوذر بوزجانی را دیده بود صیاد گورگیر گفت که در
بوزجان مرا رنجی عظیم رسید و طلب بسیار کردم تا ویرا یافتم و دیدم بوذر خداوند کرامات
ظاهر بوده گویند که در بوزجان مدرسه بود که شیخ ابوذر ساکنان آنرا اولیا می خواند یک روز
بر دران مدرسه خسپیده بود خادم مدرسه بیرون آمد گفت اولیا در چه کار اند خادم
گفت امروز خوردنی نیافته اند دران مدرسه درختی بود توت خادم را گفت برو و آن
درخت را بیفشان خادم آن درخت را بیفشاند هر برگ که بیفتاد زر خالص بود پیش
شیخ آورد گفت بر و برای ایشان طعام بخر روزی سبکتگین پدر سلطان محمود که وفات
وے در سن سبع و ثمانین و ثلثمائة بوده است بدیدن وی آمده بود وی را نصیحتهای
درشت کرد که سلطان محمود هنوز کودک بود ویرا پیش شیخ آوردند بسیار لطف نمود ویرا بر کنار
خود بنشاند و از اشعار ویست شعر لَعَمْرُنَا مَنْ كَانَ مِنْ جِنْسِنَا ٭ وَسَائِرُ النَّاسِ
لَنَا مُنْكِرُوْنَ ٭ و هم از اشعار ویست. تو بعلم ازل مرا دیدی ٭ دیدی آنگه بعیب بخریدی
تو بعلم آن و من بعیب همان ٭ رد مکن آنچه خود پسندیدی ٭ **شیخ الاسلام احمد النامقی
الجامی قدس سره العزیز** کنیت وی ابو نصر احمد بن ابی الحسن است و وی از فرزندان
جریر بن عبدالله البجلی است رضی الله عنه که در سال وفات رسول صلی الله علیه وآله وسلم ایمان
آورده است قَالَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ مَا حَجَبَنِي رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
مُنْذُ أَسْلَمْتُ وَلَا رَآنِي إِلَّا تَبَسَّمَ فِي وَجْهِي بسیار بلند قامت و با جمال
بوده است و امیر المومنین عمر ویرا یوسف این امت نام نهاده است حضرت شیخ را
حق سبحانه وتعالی چهل و دو فرزند داده بوده است سی و نه پسر و سه دختر و بعد از وفات وی

چهارده پسر و سه دختر باقی مانده بود و این چهارده پسر همه عالم و عامل و کامل و صاحب
تصنیفات و صاحب کرامت و صاحب ولایت و مقتدا و پیشوای خلق بوده اند وی اُمّی
بوده است که در سن بیست و دو سالگی توفیق توبه یافته و بکوه رفته و بعد از هجده سال
ریاضت در چهل سالگی وی را بمیان خلق فرستاده اند و ابواب علم لدنی بروی کشاده و زیاده
از سی صد تای کاغذ در علم توحید و معرفت و علم سر و حکمت و روش طریقت و اسرار حقیقت
تصنیف کرده است که هیچ عالم و حکیم بران اعتراض نکرده است و نتوانسته و این تصنیفات
همه بآیات قرآن و اخبار رسول صلی الله علیه و آله وسلم مقید و موید است حضرت شیخ قدس سره
در کتاب سراج السائرین آورده است که بیست و دو ساله بودم که حق عز شانه بلطف و کرم
خود مرا توبه کرامت کرد و چهل ساله بودم که مرا بمیان خلق فرستاد و اکنون شصت و دو ساله
ام که این کتاب را بفرمان جمع می کنم و تا این غایت صد و هشتاد هزار مرد است که بر دست
ما توبه یافته اند و بعد ازان بسیار سال دیگر زیسته شیخ ظهیر الدین عیسی که یکی از فرزندان
ایشان است در کتاب رموز الحقایق آورده است که تا آخر عمر بر دست پدرم شیخ الاسلام
احمد قدس الله تعالی سره ششصد هزار کس توبه کرده اند و از راه معصیت بطریق طاعت
باز آمده شیخ ابوسعید ابوالخیر را قدس الله تعالی روحه خرقه بود که دران طاعت کردی و
چنین گویند که آن خرقه را از ابوبکر صدیق رضی الله عنه میراث مانده بود مشایخ را تا نوبت
بشیخ ابوسعید رسید وی را نمودند که آن خرقه را باحمد تسلیم کن فرزند خود شیخ ابوطاهر را وصیت
کرد که بعد از وفات من بچند سال جوانی تو خط بلند بالا بچشم ازرق بنام احمد از در خانقاه
تو درآید و تو در میان یاران نشسته باشی بجای من زنهار که آن خرقه را بوی تسلیم کنی چون
کار شیخ باخر رسید شیخ ابوطاهر را آرزوی آن بود که ولایتی که حضرت شیخ را بود بوی سپارد
شیخ چشم باز کرد و گفت ولایتی که شما طمع می دارید بدیگری سپردند و علم شیخی ما را بر در خراباتی
زدند و کاری که ما را بود بوی تسلیم کردند کس نداند که حال چیست تا آنکه بعد از چند سال از
وفات شیخ شبی شیخ ابوطاهر در خواب دید که شیخ ابوسعید با جمعی از یاران بتعجیل می رفت
ابوطاهر پرسید که یا شیخ چه تعجیل است شیخ گفت تو نیز برو که قطب الاولیا می رسد شیخ ابوطاهر
خواست که برود بیدار شد دیگر روز شیخ ابوطاهر در خانقاه نشسته بود جوانی بآن صفت
که شیخ گفته بود درآمد شیخ ابوطاهر در حال بدانست وی را اعزاز بسیار کرد اما چنانچه مقتضای

بشریت است اندیشناک شد که خرقه پدر را چون از دست دهم آن جوان گفت ای خواجه در امانت
خیانت روا نباشد خواجه ابوطاهر را وقت خوش شد برخاست و آن خرقه را که شیخ ابوسعید بدست
خویش بر سر میخی نهاده بود و تا آن روز آنجا بود بیاورد و بر سر آن جوان فرو انداخت و گویند
آن خرقه را بیست و دو تن از مشایخ پوشیده بودند و در آخر بشیخ الاسلام احمد حواله شد و بعد
ازان هیچکس ندانست که آن خرقه کجا شد بزرگان گفته اند که چهل مرد ولی شدند که ارادت ایشان
بشیخ بود قدس الله تعالی سره ازانجمله یکی شیخ الاسلام احمد بود و یکی خواجه ابوعلی و همانا که مراد ابوعلی
تار مدلیست و هر دو معروف و مشهوراند در عالم و یکی ازین طائفه گفته اند که خواجه بوعلی را با خاطرها واقف
کردند و باظهار آن ماذون نبود و شیخ الاسلام احمد را بر خاطرها واقف کردند و هم بر ظاهرها حاکم باظهار
آن ماذون بود از حضرت شیخ الاسلام احمد پرسیدند که مقامات مشایخ شنیده ایم و کتب ایشان
دیده از هیچکس مثل این حالات که از شما ظاهر می شود نشده است فرمود که ما در وقت ریاضت
هر ریاضت که دانستیم که اولیای خدای تعالی کشیده اند بجای آوردیم و بران مزیدی نیز
کردیم حق سبحانه و تعالی بفضل و کرم خود هرچه پراگنده بایشان داده بود بیکبار با احمد داد
و در هر چهار صد سال چون احمد شخصی پدید آید آثار عنایت ایزد تعالی در باب او این باشد که
همه خلق ببیند هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّیْ جامع مقامات حضرت شیخ گوید که از بدایت حال ایشان
سوال کردم فرمودند که من بیست و دو ساله بودم که حضرت حق سبحانه و تعالی مرا توبه کرامت
فرمود و سبب توبه من آن بود که چون نوبت دور اهل فسق و فساد بمن رسید شحنه ناحق غائب
بود و حریفان دور طلب داشتند من گفتم شحنه غائب است چون باز آید دور بدهم حریفان
گفتند ما توقف نمی کنیم شاید که او دیرتر آید گفتم سهل است چون باز آید اگر مضائقه کند
دوری دیگر بدهم چون شحنه باز آمد مضائقه کرد و دور دیگر طلب داشت چون بوثاق من
آمدند و طعامی بکار بردند کس بخمخانه رفت تا خمر آرد تمام خمها تهی یافت و دران خمخانه
چهل خم بود تعجبها کردم تا این چه تواند بود و آن حال از حریفان پنهان داشتم از جای دیگر
خمر آوردم و در پیش ایشان نهادم و من بتعجیل تمام درازگوشی در پیش کردم و بجانب رزروان
شدم که آنجا خمر داشتم تا زودتر بیارم رفتم و درازگوش را بار کردم درازگوش در رفتن کندی
می کرد و من ویرا سخت می رنجانیدم تا زودتر باز آیم که دل بحریفان معلق داشتم ناگاه آوازی
سخت بگوش من رسید که احمد این حیوان را چرا رنجه می داری ما او را فرمان نمی دهیم تا برود

از شحنه عذر می خواهی قبول نمی کند از ما چرا عذر نمی خواهی تا از تو قبول کنیم روی بر زمین نهادم
وگفتم الهی توبه کردم که بعد ازین هرگز خمر نخورم فرمان ده این دراز گوش را تا من بروم و در روی
آن قوم خجل نگردم در حال دراز گوش روان شد چون خم پیش ایشان بردم قدحی پیش من
داشتند گفتم من توبه کرده ام ایشان گفتند احمد بر ما می خندی یا بر خود الحاح کردند ناگاه
آوازی بگوش من رسید یا احمد بستان و بچش و همه را ازین قدح بچشان بستدم و بچشیدم
شهد شده بود بامر حق سبحانه و تعالی و همه حاضران را بچشانیدم در حال توبه کردند و از هم پراگندند
و هر کسی روی بچیزی نهاد و من واله وار روی بکوه آوردم و بعبادت و ریاضت و مجاهده
مشغول شدم چون یکچندی در کوه بودم در خاطر من دادند که احمد راه حق چنین روند که تو
می روی قومی صاحب فرضان را رها کرده که حق ایشان در ذمه تو واجب است و ایشان را
ضائع گذاشته بعد از آن خاطری دیگر آمد که در خانهٔ تو بیرون از چیزهای دیگر چهل خم است
که در آن خمر بوده است هرچه دارند گو بر خود خرج کنید چون دانستی که چیزی دیگر نماند
آنگاه بغمخوارگی ایشان مشغول شو چون ساعتی بر آمد بخاطر من فرود دادند که یا احمد نیکو
رونده باشی در راه حق سبحانه که توکل بخم خمر کنی راه غلط کرده چرا توکل بر کرم حق سبحانه و تعالی
نکنی تا او صاحب فرضان ترا از خزانه فضل خود روزی رساند که رزاق بر
حقیقت اوست تو تکیه بر خم خمر کنی نیکو باشد صفرای عظیم بر سر من زد بیخود از کوه در آمدم
و در خمخانه رفتم و عصای در گردانیدم و خمها را شکستن گرفتم شحنهٔ ده را خبر کردند که احمد
از کوه در آمده است و جنون بروی غالب شده خمها را می شکند و می ریزد شحنه کس
فرستاد و مرا از خانه بیرون آورد و در پایگاه اسپان باز داشت من بر سر آخور اسپان
بنشستم و دست برهم می زدم و این بیت می گفتم بیت اشتر بخراس می بگردد صد گرد +
تو نیز زهر دو دست گردی بر گرد + اسپان سر از علف برداشتند و سر بر دیوار زدن گرفتند
و آب از چشمهای ایشان روان شد ستوربان بدید برفت و شحنه را گفت دیوانه را آورده اند
و در پایگاه اسپان باز داشته تا اسپان جمله دیوانه شدند و دهان از علف برداشتند و
سر بر دیوار می زنند شحنه آمد و مرا بیرون آورد و از من عذر خواست من بجانب کوه باز گشتم و
چند سال بیرون نیامدم و حق سبحانه و تعالی از خزانه فضل خویش هر بامداد بر یکی از صاحب
فرضان مرا یکمن گندم بدادی که در زیر بالین ایشان پدید آمدی چنانکه همه را کفایت

کردی واگر مهمانان نیز بر شدندی همه را فرا رسیدی بلکه چیزی بسر آمدی خواجه ابوالقاسم گرد
مردی بوده بزرگ و مالدار و با خیر گفته که مرا حادثه افتاد که هر چه داشتم بکلی
دست از من رفت حال باضطرار رسید عیال بسیار داشتم و هیچ کسی نمی دانستم پیوسته
بخدمت علما و مشایخ و مزارها می رفتم و استمداد همت می کردم که طاقت احتیاج بخلق نداشتم
روزی در مسجد نشسته بودم عظیم دلتنگ پیری از در آمد و دو رکعت نماز بگزارد و پس بنزدیک
من آمد و بر من سلام کرد هیبتی عظیم از وی بر من مستولی شد که بس نورانی و مهیب بود پس پرسید
که چرا تنگدلی قصه خود با وی بگفتم گفت احمد بن الحسن که درین کوه است می شناسی گفتم مرا
دوست دیرینه است گفت برخیز و بنزدیک وی رو که مرد صاحب کرامتست باشد که درد
تو درا از وی درمان یابی روز دیگر برخاستم و پیش وی رفتم سلام کردم جواب داد و پرسید
که حال تو چیست گفتم مپرس و قصه خود با وی بگفتم فرمود که چند روز است که خاطر
ما بتو می کشد دانستم که ترا کاری افتاده است برو و خاطر مشغول مدار که حق تعالی سهل گرداند
قبول کردم که امشب در وقت مناجات بر حضرت حق تعالی عرضه دارم تا چه جواب آید دیگر
روز بامداد بخدمت او رفتم چون چشم مبارک او بر من افتاد گفت پیشتر آی که حق سبحانه تعالی
کار تو راست آورد پس فرمود که هر روز کفایت ترا چند باید گفتم چهار دانگ فرمود که ترا بدان
سنگ حواله کردند می آی و می بر بعضی از افاضل دران زمانها گفته است بیت بوالقاسم
گرد شد چو یک سر مضطر + بگشاد بروز کرامت احمد در + کردند حواله از کفافش بحجر + هر روز
چهار دانگ می آی و بر پیش آن سنگ رفتم پاره زر دیدم از سنگ بیرون آمده برداشتم
و بخدمت شیخ رفتم و گفتم من پیر شده ام و اطفال خرد دارم چون من نمانم حال ایشان چگونه
بود فرمود که تا خیانت نه کنند از فرزندان هر که آید بردارد و بعد از وی مدتی فرزندان می بردند
چون یکی از فرزندان خیانت کردند دیگر نیافتند وقتی حضرت شیخ را عزیمت هرات شد
چون بده شکیبان رسیدند جمعی که از بزرگان هرات بودند برسیدند که حضرت شیخ بهرات
در خواهد آمد شیخ فرمود که اگر نه بندنی که مشایخ ماضی شهر هرات را باغچه انصاریان گفته اند
این خبر بجابر بن عبد الله رسید گفت که ما برویم و شیخ الاسلام احمد را بر دوش گیریم و بشهر
آوریم پس فرمود تا محفه پدر وی شیخ عبد الله انصاری را قدس الله سره بیرون آوردند
و در شهر منادی کردند که همه اکابر باستقبال شیخ احمد بیرون آیند چون بده شکیبان رسیدند

و بخدمت حضرت شیخ درآمدند و نظر مبارک وی برایشان افتاد برجای خود بماندند حالتهای عظیم پیدا آمد روز دیگر محفهٔ درآوردند و استدعا کردند که قرار برانست که شمارا بر دوش بشهر بریم کرم فرمائید و بر محفه نشینید حضرت شیخ اجابت کرد و در محفه نشست و دو بازوی پیش محفه را شیخ جابر بن عبد الله و قاضی ابو الفضل یحیی برگرفتند و دو بازوی پس را امام ظهیر الدین زیاد و امام فخر الدین علی هیصم برگرفتند و روان شدند هیچکس بدیگری نمی دادند حضرت شیخ خاموش می بود تا ساعتی برفتند پس بفرمود که محفه را بنهید تا سخنی بگویم چون محفهٔ را بنهادند فرمود که شما می دانید که ارادت چیست گفتند بفرمائید گفت ارادت فرمان برداریست همه گفتند بلی فرمود که چون چنین است شما سوار شوید تا دیگران محفه بردارند تا هر کس را نصیبی باشد اکابر سوار شدند و دیگران محفه برداشتند چندان خلق از شهر و روستا آمده بودند که بسیار کس بود که نوبت محفه بوی نرسیده چون بشهر رسیدند در خانقاه شیخ الاسلام عبد الله الانصاری نزول فرمودند در شهر هرات مردی بود نام او شیخ عبد الله زاهد مدت سی سال روزهٔ وصال داشته بود مشهور و معروف بود و صاحب قبول و یکی از خواجگان فرزند خود را از راه ارادت بحکم وی کرده بود و دوازده سال در خانهٔ وی بکرمانده بود چون شیخ الاسلام احمد بهرات رسید آن زاهد ضعیفهٔ خود را گفت که جامهٔ من بیار تا نزدیک شیخ احمد روم که می گویند مرد بزرگست تا بنگرم که حال او چیست ضعیفه گفت زنهار اگر از راه امتحان خواهی رفت مرو که نه آن مردیست که تصور کردهٔ و اگر در دل داری آنچه او فرماید فرمان بری و بجای آوری برو و اگر نه گرد او مگرد که زیان کنی زاهد گفت برو و جامه بیار که تو ندانی جامه در پوشید و بخدمت شیخ آمد و سلام کرد حضرت جواب سلام داد فرمود که چون عزم سلام ما کردی می دانی که آن عورت چه گفت فرمان خواهی برد زاهد گفت چون راست می گوئی چون فرمان نبرم فرمود که باز گرد و گذر بر کوی شگین کن و بر دکان محمد قصاب مروزی گردانی گوشت بر قناره آویخته بستان و قدری دوشاب و روغن از بقال بستان و در دست گیر و بخانه بر که مَنْ حَمِلَ سِلْعَةً فَقَدْ بَرِئَ مِنَ الْكِبْرِ[له] بگو تا از ان گوشت قلیه سازند و از ان روغن و دوشاب شربتی سازند و بآن عورت افطار کن و آنچه درین دوازده سال بر تو واجب بوده است بجای آر و کامی فرو برو و غسلی بر آر

له یعنی کسیکه بار خود را برداشت از اهل خود را پاک شد از کبر ۱۲

همدرین ساعت هرچه درین چند سال طالب آن بوده و نیافته اگر ترا حاصل نیاید بیا و دامن
احمد بگیر تا از عهدهٔ آن بیرون آید چون شیخ این بگفت زاهد با خود گفت که مرا کاری
می فرماید که در وسع من نیست و من درین سی سال هیچ قوت در خود نیافته ام با زن بکرچه قوت
دخول کنم حضرت شیخ دانست که زاهد چه می اندیشد فرمود که برو سهل باشد مترس اگر حاجت
افتد از احمد مدد خواه زاهد برخاست وانچه شیخ فرموده بود بجای آورد و قلیه و حلوای
ساختند و باهم افطار کردند درمیان طعام خوردن حرکتی در زاهد پیدا آمد و خواست
که بمباشرت مشغول شود زن گفت چندان توقف کن که از طعام بپردازیم چون از طعام فارغ
شدند زاهد خواست که بمباشرت پردازد در خود قوت آن نیافت از حضرت شیخ استمداد کرد
شیخ درمیان جمع نشسته بود تبسم فرمود و گفت یا زاهد کار را باش و مترس که راست آید زاهد
مقصود را بحصول پیوست و روی بحمام نهاد و چون غسل تمام کرد در ساعت هرچه درون
چهار دیوار شهر بود تمامی بروی کشف شد چون بخدمت شیخ آمد شیخ فرمود که احمد را چه جرم
چون همت تو بیش از چهار دیوار نبود اگر عوض چهار دیوار شهر چهار دیوار دنیا بودی کشف
شدی روزی حضرت شیخ را از خانقاه شیخ الاسلام عبدالله الانصاری رحمه الله بدعوتی
می بردند چون خادم کفش شیخ را راست بنهاد شیخ فرمود که ساعتی توقف کن که کاری
در پیش است بعد از ساعتی ترکمانی با خاتون خود در آمد و پسر دوازده ساله در غایت جمال
اما بدو چشم نابینا در آوردند و گفتند ای شیخ حضرت حق سبحانه و تعالی ما را مال و نعمت بسیار
داده است و فرزند بیش ازین نداریم و حق تعالی از وی هیچ دریغ نداشته است مگر
روشنائی چشم وی را در اطراف عالم گردانیدیم هر جا بزرگی و مزاری و طبیبی شنیدیم
آنجا بردیم هیچ فائده نداشت ما را چنان معلوم شده است که هرچه از خدای تعالی درمیخواهی
راست می شود اگر نظری درکار فرزند ما کنی چشم وی روشن شود هرچه داریم فدای تو
و ما بنده و مولای تو و اگر مقصود ما حاصل نشود خود را درین خانقاه بر زمین می زنیم
تا هلاک شویم شیخ فرمود که عجب کاریست مرده زنده کردن و نابینا بینا کردن و ابرص
را علاج کردن معجزهٔ عیسی است علیه السلام احمد کاین حدیث شنید بی پای خاست
و روان شد مرد و زن خود را درمیان سرای بر زمین زدن گرفتند چون بمیان دالان
خانقاه رسید حالتی عظیم بروی ظاهر شد و بر زبان وی گذشت که ما کنیم ما چنانکه چند

کس از ائمه که حاضر بودند آنرا نشنیدند پس حضرت شیخ باز گشت و بخانقاه در آمد و بر کنار صفه بنشست و فرمود که آن کودک را پیش من آرید آوردند دو ابهام را بر دو چشم کودک بنهاد و بکشید و گفت اُنْظُرْ بِاِذْنِ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ در حال بهر دو چشم بینا گشت بعد از ان جمعی از ائمه سوال کردند که اول بر زبان مبارک شما رفت که اِحْیَاءِ مَوْتیٰ وَاِبْرَاءِ اَکْمَهَ وَاَبْرَصَ معجزهٔ عیسی است علیه السلام و بار دوم بر زبان شما گذشت که ما کنیم ما این دو سخن چون راست آید شیخ فرمود که آنچه اول گفته شد سخن احمد بود و جز ان نتواند بود اما چون بدان رسیدیم بسر ما فرو دادند که احمد باش مرده را زنده عیسی می کرد اِبْرَاءِ اَکْمَهَ وَاَبْرَصَ عیسی می کرد آن ما کنیم تا بانگ بر من زدند و گفتند باز گرد که بار روشنائی چشم آن کودک در نفس تو نهاده ایم این حدیث بر دل من چندان زور کرد که بر زبان بیرون آمد پس آن قول و فعل همه از حق بود اما بر دست و نفس احمد ظاهر شد روزی اکابر هرات بر حضرت شیخ در آمدند و میان ایشان در توحید و معرفت سخنی می رفت شیخ فرمود که شما بتقلید این سخن می گویید ایشان ازین سخن عظیم متغیر شدند و گفتند ما هر یک را بر هستی صانع جل شانه هزار دلیل حفظ باشد ما را مقلد می خوانی شیخ فرمود که اگر هر کدام ده هزار دلیل حفظ دارید که جز مقلد نیستید ایشان گفتند ما را برین سخن برهانی باید شیخ خادم را گفت سه دانه مروارید و طشتی حاضر کنید حاضر کردند شیخ با ایشان گفت اصل مروارید چه بوده است گفتند قطرات باران نیسانی که صدف گرفته است در حوصلهٔ وی بقدرت کاملهٔ حق سبحانه و تعالی مروارید شده شیخ آن مروارید ها را در طشت افگند و فرمود هر که از سر تحقیق روی فرا این طشت کند و بگوید بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ این هر سه مروارید آب گردد و در یکدیگر رود ائمه گفتند این عجب باشد شما بگویید شیخ فرمود نخست شما بگویید چون نوبت بمن رسد من نیز بگویم ایشان بنوبت گفتند مروارید ها همچنان بر قرار بود چون نوبت بشیخ رسید حالتی بر وی ظاهر شد روی فرا طشت کرد و گفت بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ هر سه مروارید آب گشت و در یکدیگر دوید و در طشت می گشت حضرت شیخ گفت اُسْکُنْ بِاِذْنِ اللّٰهِ تَعَالٰی فی الحال یکدانه مروارید ناسفته منعقد شد همه متحیر شدند و بانچه حضرت شیخ فرموده بود اعتراف نمودند ولادت حضرت شیخ در سنه احدی و اربعین و اربعمائة بوده است و وفات وی در سنه ست و ثلثین و خمسمائة خواجه ابو طاهر کرد

قوله اسکن باذن الله یعنی ساکن شو بفرمان خدای تعالی ۱۲

رحمه الله وی صحبت دار خضر بوده است علیه السلام و شیخ الاسلام احمد جام را با وی مؤانست
تمام بوده و بوی می رفته است شیخ الاسلام احمد گفته است که روزی نفس از من زرد آلو خواست با وی گفتم که
یکسال تمام روزه داری ترا زرد آلو دهم قبول کرد چون سال تمام شد نفس گفت من آن خود بجای آوردم
تو نیز موعده خود وفا کن آمدم به رزی که از پدر میراث بود رفتم دیدم که شغال زرد آلو خورده بود
و همچنان و پست افگنده برداشتم و پاک می کردم نفس فریاد برآورد که احمد پاک می کنی چه خواهی
کرد گفتم ترا خواهم داد با تو زرد آلو قرار داده ام این هم زرد آلو ست بیش ازین نیست که
برو ده جانوری گذر کرده است نفس گفت با تو عهد کردم که بعد ازین از تو هیچ آرزو نخواهم این
بمن ده گفتم راست آمد اکنون زرد آلوی چند از درخت باز کردم و تائی چند بخوردم و
تائی چند در آستین نهادم و بخدمت شیخ ابوطاهر کرد که پیر صحبت من بود رفتم و در پیش وی
نهادم و وی ساعتی در رو نگریست پس گفت احمد ما را زرد آلوی وقف آورده گفتم ای
شیخ وقف نیست از درخت ملک خود بدست خود باز کردم گفت احسنت زرد آلوی
وقف می آری و بملک بر ما می بندی و ما را نابینا می نهی من ادب گوش داشتم و خاموش ایستادم
و بباطن با حق سبحانه مناجات می کردم که خداوندا تو می دانی که از درخت ملک خود بدست
خود باز کردم و آن درخت از پدر میراث دارم این حال بروی کشف گردان ساعتی بود پسر را
بخواند و فرمود که برو و گوسفندی از رمه بیار و بکش و بگو تا شوربائی سازند که احمد را صفرای
گرسنگی بر سر و دماغ زده است نمیداند که چه می کند و چه می گوید خاموش می بودم چون طعام آوردند
بدل من در داد ندکه گوشت و شوربا مخور که از وجه حلال نیست من نان می خوردم شیخ ابوطاهر
گفت چرا نمی خوری گفتم این بنده است التماس کرد که راست بگو آنچه بدل در می داده بودند
گفتم پسر را طلبید و احوال گوشت را پرسید گفت رمه دور رفته بود از فلان قصاب گرفتم
قصاب را طلب کردند گفت آن گوشت از گوسفندی بود که شحنه بظلم گرفته بود بمن آوردند
که بکش پاره بشحنه بردند و یک پاره که مانده بود شیخ زاده آمد و برداشت شیخ ابوطاهر سر در پیش
انداخت من برخاستم و در ان نزدیکی صومعه بود بآنجا در آمدم گریستن بر من زور کرد
مناجات کردم که خداوندا بآنکس که من نگذاشتی پیری داشتم که ساعتی با او صحبت
می داشتم چنان کردی که از شرم من بخدمت وی نتوانم رفت ساعتی بود که شیخ ابوطاهر
در آمد نشست من بدل مناجات کردم که خداوندا چنانکه حال گوشت بروی کشف کردی حال

زرد وآلو نیز گشت گردان درین مناجات بودم که خضر علیه السلام درآمد و فرمود یا باطاهر ملک احمد را وقف نام کردی و گوشت شبهه را حلال این از که آموختی ترا بر احمد هیچ باز خواست نرسد که وی بر پایه زبر بر می رود

شیخ ابوعلی فارمدی رحمة الله علیه نام وی فضل بن محمد است شیخ الشیوخ خراسان بوده در وقت خود متفرد بوده بطریقت خاصه خود در تذکیر و موعظت شاگرد استاد ابوالقاسم قشیریست وانتساب وی در تصوف بدو طرف است یکی بشیخ بزرگوار ابوالقاسم گرگانی طوسی و دیگر بشیخ بزرگوار ابوالحسن خرقانی که پیشوای مشایخ و قطب زمان خود بوده است شیخ ابوعلی فارمدی گفته است که در ابتدای جوانی در نشابور بطلب علم مشغول بودم شنیدم که شیخ سعید ابوالخیر از میهنه آمده است و مجلس می گوید من برفتم تا وی را ببینم چون چشمم بر جمال وی افتاد عاشق وی گشتم و محبت این طائفه در دل من بیشتر شد یک روز در مدرسه در خانه خود نشسته بودم آرزوی دیدار شیخ در دل من پدید آمد وقت آن نبود که شیخ بیرون آید خواستم که صبر کنم نتوانستم برخاستم و بیرون آمدم چون بسر چهار سو رسیدم شیخ را دیدم با جمعی انبوه می رفت من هم بر اثر ایشان برفتم بی خویشتن شیخ بجای در رفت و جمع در رفتند من نیز در رفتم و در گوشه شدم چنانکه شیخ مرا نمی دید چون بسماع مشغول شدند شیخ را وقت خوش گشت و وجد بر وی ظاهر شد و جامه شق کرد چون فارغ شدند از سماع شیخ جامه بیرون کرد و پیش وی پاره می کرد شیخ یک آستین با تیریز بهم جدا کرد و بنهاد و آواز داد که ای ابوعلی طوسی کجائی من جواب باز ندادم گفتم مرا نمی بیند و نمی داند مگر از مریدان شیخ کسی ابوعلی طوسی نام دارد شیخ دیگر باره آواز داد جواب ندادم سوم بار آواز داد جمع گفتند شیخ مگر ترا می خواهد برخاستم و پیش شیخ رفتم شیخ آن تیریز و آستین بمن داد و گفت تو ما را چون این آستین و تیریزی آن جامه بستدم و بجای عزیز نهادم و پیوسته بخدمت شیخ می آمدم و مرا در خدمت شیخ بسیار فایده و نشانها پدید آمد و حالها روی نمود و چون شیخ از نشابور برفت من پیش استاد ابوالقاسم قشیری درآمدم و حالی که پیدا می آمد بوی می گفتم و او می گفت برو ای پسر بعلم آموختن مشغول باش و هر روز آن روشنائی زیادت می بود دو سه سال دیگر بتحصیل مشغول می بودم تا یک روز قلم از محبره برکشیدم سفید برآمد برخاستم و پیش استاد امام رفتم و حال باز نمودم گفتم استاد امام گفت چون علم دست از تو بداشت تو نیز دست از وی بدار و بکار مشغول باش

مشغول گرد برفتم درختها از مدرسه بخانقاه آوردم و بخدمت استاد امام مشغول شدم
روزی استاد امام در گرمابه رفته بود تنها من برفتم و دلوی چند آب در گرمابه بروی
ریختم چون استاد برآمد و نماز بگزارد گفت این که بود که آب در گرمابه ریخت من خود گفتم بیخردی
کرده ام خاموش بودم دگربار بگفت هم جواب ندادم سه بار بگفت گفتم من بودم گفت ای ابوعلی
هرچه ابوالقاسم در هفتاد سال بیافت تو بیک دلو آب بیافتی پس مدتی بمجاهده پیش استاد
امام بنشستم یکروز حالتی بمن درآمد که دران حالت گم شدم و آن واقعه با استاد امام بگفتم
گفت ای ابوعلی روش من ازینجا فراتر نیست هرچه ازین فراتر بود براه فراآن ندانم من
با خود اندیشه کردم که مرا پیری بایستی کما زین مقام فراتر بردی و آنحالت زیادت می شد بمن
نام شیخ ابوالقاسم گرگانی شنیده بودم روی بطوس نهادم جایگاه وی نمی دانستم چون بشهر رسیدم جا
او پرسیدم نشان دادند رفتم با جماعتی از مریدان خویش در مجلس نشسته بود من دو رکعت تحیت
مسجد بگزاردم و بوی درآمدم وی سر در پیش داشت سر برآورد و گفت بیا ای ابوعلی تا چه
داری من سلام گفتم و بنشستم و واقعهای خویش بگفتم شیخ ابوالقاسم گفت آری ابتدارت مبارکباد
هنوز بدرجه نرسیده اما اگر تربیت یابی بدرجهٔ بزرگ رسی من با خود گفتم پیر من ایست پیش او
مقام کردم و بعد ازان که مرا مدتی بانواع ریاضت و مجاهده فرموده بود بر من اقبال کرد و
عقد مجلس فرمود و فرزند خویش را بحکم من کرد و هم خواجه علی فارمدی گوید که پیش ازانکه شیخ
ابوالقاسم عقد مجلس فرماید شیخ ابوسعید از میهنه بطوس آمده بود بخدمت وی رفتم گفت ای
ابوعلی زود باشد که چون طوطیکت در سخن آرند لبی بر نیامد که شیخ ابوالقاسم مرا عقد مجلس فرمود
و سخن بر من کشاده گشت **شیخ ابوبکر بن عبد الله الطوسی النساج رحمة الله علیه**
وی نیز از اصحاب شیخ ابوالقاسم گرگانی است و با ابوبکر دینوری نیز صحبت داشته از وی
پرسیدند که دیدار مطلوب را بچه توان دید گفت بدیدهٔ صدق در آئینه طلب و هم وی
فرموده که تصور آب تشنگی نه نشاند و فکرت آتش گرمی نه بخشد و دعوی طلب بمطلوب نرساند
و هم وی گفته تا هستی موهوم سوخته نشود و دیدهٔ دل بسوزن غیرت از غیر او دوخته نشود
خلوتخانهٔ جان بشمع تجلیات جانان افروخته نگردد زیرا که تخم در زمین کاشته نگارند و
نقش بر کاغذ نگاشته نگارند و گویند که در بدایت طلب مجاهده بسیار کشید و مجاهدهٔ وی
بمشاهده نینجامید بدرگاه خداوند تعالی بنالید بسرش ندا کردند که نساج با درد طلب قناعت

لکن ترا بایافت چه کار وهم وی گفته توکل آنست که منع وعطا جز از خدای تعالی نه بینی عین القضاة همدانی در مصنفات خود آورده است که شیخ احمد غزالی گفت که شیخ وی یعنی ابوبکر نساج گفت اِلٰهِیْ مَا الْحِکْمَةُ فِیْ خَلْقِیْ خداوندا در آفریدن من چه حکمت است جواب آمد اَلْحِکْمَةُ فِیْ خَلْقِکَ رُؤْیَتِیْ فِیْ مِرْاٰتِ رُوْحِکَ وَمَحَبَّتِیْ فِیْ قَلْبِکَ گفت حکمت آنست که جمال خود را در آئینه روح تو بینم ومحبت خود را در دل تو افگنم حجة الاسلام محمد بن محمد الغزالی الطوسی قدس سره کنیت او ابو حامد است ولقب وی زین الدین است انتساب وی در تصوف به شیخ ابوعلی فارمدیست ووی گفته لَقَدْ سَمِعْتُ الشَّیْخَ اَبَا عَلِیِّ الْفَارْمَدِیَّ قَدَّسَ اللّٰهُ تَعَالٰی رُوْحَهٗ عَنْ شَیْخِهٖ اَبِی الْقَاسِمِ الْکُرْکَانِیِّ قَدَّسَ اللّٰهُ تَعَالٰی رُوْحَهٗ اَنَّهٗ قَالَ اِنَّ الْاَسْمَاءَ التِّسْعَةَ وَالتِّسْعِیْنَ تَصِیْرُ اَوْصَافًا لِلْعَبْدِ السَّالِکِ وَهُوَ بَعْدُ فِی السُّلُوْکِ غَیْرُ وَاصِلٍ ووی در اوائل حال در طوس ونیشابور بتحصیل علوم وتکمیل آن اشتغال نمود وبعد ازان با نظام الملک ملاقات کرد قبول تمام یافت وباجماعی از افاضل که در صحبت نظام الملک بودند در مجالس متعدد ومناظره ومجادله کرد وبر ایشان غالب شد تدریس نظامیه بغداد بوی تفویض کردند در سنه اربع وثمانین واربعمائه ببغداد رفت همه اهل عراق شیفته وفریفته وی شدند قدری بلند ومنزلتی ارجمند یافت بعد ازان همه را باختیار ترک کرد وطریق زهد وانقطاع پیش گرفت قصد حج کرد در سنه ثمان وثمانین واربعمائه حج گزارد وبشام مراجعت نمود ومدتی آنجا بود وازانجا به بیت المقدس رفت وازانجا بمصر ومدتی در اسکندریه بود بعد ازان بشام مراجعت کرد وآنقدر که خواست آنجا بود وبعد ازان بوطن بازگشت وبحال خود مشغول بود واز خلق خلوت گزید وکتب مفیده تصنیف کرد چون کتاب احیاء العلوم وجواهر القرآن وتفسیر یاقوت التاویل چهل مجلد ومشکوٰة الانوار وغیر آن از کتب مشهوره وبعد ازین همه به نشابور عود کرد ودر نظامیه نیشابور درس گفت وبعد از چندگاه ترک کرد وبوطن بازگشت واز برای صوفیه بنای خانقاهی کرد واز برای طلبه علم بنای مدرسه واوقات خود را بر وظائف خیر توزیع کرد از ختم قرآن وصحبت ارباب قلوب و

تدریس علوم تا آن زمانکه بجوار رحمت حق پیوست در رابع عشر جمادی الآخر سنة
خمس وخمسمائة یکی از اکابر علمای گفته است که روزی میان نماز پیشین و نماز
دیگر بمسجد حرام درآمدم و چیزی از وجد واحوال فقرا مرا فرو گرفته بود نمی توانستم
که بایستم و بنشینم جائی می طلبیدم که ساعتی استراحتے کنم بجماعت خانهٔ بعضی از
رباطها که در حرم داشت درآمدم و بر پهلوی راست در برابر خانه بیفتادم و دست
خود را زیر روی ستون ساختم تا مرا خواب نگیرد و طهارت منتقض نشود ناگاه یکے
از اهل بدعت که بآن مشهور بود آمد و مصلی بر در آن جماعت خانه بینداخت واز جیب
خود لوحی بیرون آورد گمان بردم که از سنگ بود و بر آنجا چیزها نوشته
بودند آنجا ببوسید و پیش روی خود نهاد و نماز دراز گزارد و روی خود را از هر دو جانب
بر آنجا مالید و تضرع بسیار کرد بعد از ان سر خود را بالا کرد و آن را ببوسید و بر چشمهای
خود بمالید و باز ببوسید و در جیب نهاد چون من آن را بدیدم مرا از ان
کراهیت بسیار شد با خود گفتم چه بودی که رسول صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم زنده بودی
تا این مبتدعان را خبر دادی از شفاعت آنچه می کنند و با این تفکر خواب را از خود دور
مے کردم تا طهارت من فاسد نشود ناگاه از حس غائب شدم در میان خواب
و بیداری دیدم که عرصه ایست بسیار کشاده و مردم بسیار ایستاده اند و در دست
هر یک کتابیست مجلد و همه پیش شخصی ایستاده درآمدم از حال ایشان سوال کردم
گفتند حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اینجا نشسته است وانیها همه اصحاب مذاهب
اند می خواهند که عقائد و مذاهب را از کتب خود بر رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم خوانند
و تصحیح مذاهب و عقاید خود کنند شخصی درآمد گفتند شافعی است رضی اللہ عنه و در دست
وی کتابی بمیان حلقه درآمد و بر رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم سلام کرد رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
جواب داد و مرحبا گفت شافعی پیش وی نشست و از کتابی که داشت مذهب و اعتقاد خود
خواند و بعد از وی شخصی دیگر آمد گفتند ابو حنیفه است رضی اللہ عنه و بدست وے
کتابی پهلوی شافعی بنشست و از ان کتاب مذهب و اعتقاد خود خواند و همچنین از
اصحاب مذهب می آمدند تا باقی نماند مگر اندکی و هر که عرض مذهب خود می کرد وی را
پهلوی دیگری می نشاندند چون همه فارغ شدند ناگاه یکے از روافض آمد و در

وست وی جزوی چند جلد ناکروه و در انجا ذکر عقائد باطلهٔ ایشان و قصد کرد که بمیان آن
حلقه در آید و آن را بر رسول صلی الله علیه و آله و سلم خواند یکی از انان که پیش رسول صلی الله
علیه و آله و سلم بودند بیرون آمد و ویرا از جزو منع کرد و جزوها از دست وی گرفت و بینداخت
و ویرا براند و اهانت کرد و من چون دیدم که قوم فارغ شدند و کسی نماند که چیزی خواند پیش
آمدم و در دست من کتابی بود مجلد آواز دادم و گفتم یا رسول الله این کتاب معتقد منست
و معتقد اهل اسلام اگر اذن فرمائی بخوانم رسول صلی الله علیه و آله و سلم گفت چه کتابست
گفتم کتاب قواعد العقائد است که غزالی تصنیف کرده است مرا بقرأت آن اذن داد نشستم و
از اول کتاب خواندن گرفتم تا بآنجا رسیدم که غزالی می گوید وَاللّٰهُ تَعَالٰی بَعَثَ النَّبِیَّ
الْاُمِّیَّ الْقُرَشِیَّ مُحَمَّدًا صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ اِلٰی کَافَّةِ الْعَرَبِ وَ
الْعَجَمِ وَالْجِنِّ وَالْاِنْسِ چون بانجا رسیدم اثر بشاشت و تبسم در روی مبارک
وی صلی الله علیه و آله و سلم ظاهر شد چون بنعت و صفت وی رسیدم بمن التفات کرد و گفت
این الغزالی غزالی آنجا ایستاده بود گفت غزالی منم یا رسول الله و پیش آمد و سلام گفت
رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم جواب داد و دست مبارک خود بوی داد غزالی دست
مبارک وی را صلی الله علیه و آله و سلم بوسید و روی خود بانجا مالید بعد از آن نشست رسول الله صلی الله علیه و
آله و سلم بقرأت هیچکس چندان استبشار نمود که بقرأت من قواعد العقائد را چون از خواب در آمدم
بر چشم من اثر گریه بود از آن کرامات و احوال که مشاهده کرده بودم شیخ ابو الحسن شاذلی
قدس الله تعالی روحه که قطب زمان خود بود از واقعه که دیده چنین خبر داده است که حضرت
رسالت صلی الله علیه و آله و سلم با موسی و عیسی علیهما السلام مفاخرت و مباهات کرده است بغزالی
رحمه الله و حضرت رسالت صلی الله علیه و آله و سلم تعزیر بعضی منکران غزالی را امر فرمود و
اثر سوط تا وقت مردن بر تن وی ظاهر بود و مِنْ کَلَامِهٖ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ فِیْ
مَکْتُوْبٍ کَتَبَهٗ اِلٰی بَعْضِ اَصْدِقَائِهٖ روح هست نیست نمائی است که هر کس
را بدو راه نیست و سلطان و قاهر و متصرف بود و قالب اسیر و بیچاره وی است هر چه
بیند از قالب بیند و قالب از آن بیخبر کل عالم را با قیوم عالم همین مثال است که قیوم عالم
هست نیست نمائی است که هیچ ذره را از ذرات عالم قوام و وجود نیست بخود بل بقیوم
وی است و قیوم هر چیزی بضرورت با وی بهم باشد و حقیقت وجود وی را باشد و وجود

متقوم اوی بر سبیل عاریت بود هُوَ مَعَكُمْ اَيْنَمَا كُنْتُمْ این بود لیکن کسی که
معیت نداند الا معیت جسم با جسم یا معیت عرض با عرض یا معیت عرض با جسم و آن
هر سه در حق قیوم عالم محال باشد این معیت فهم نتواند کرد و معیت قیومیت قسم رابع هست
بلکه معیت بحقیقت اینست و این نیز هست نیست نمای هست کسانیکه این معیت را
نشناسند قیوم را می جویند و باز می نیابند والیه تا منه گرد بادی که در هوای صافی از زمین
برخیزد بر صورت مناره مستطیل بر خویشتن می پیچد کسی در نگرد پندارد که خاک خود را می
پیچاند و می جنباند نه چنانست که یک ذره از آن هوا است که محرک هست لیکن هوا را نتوان دید
و خاک را بتوان دید پس خاک در محرکی نیست هست نمائی است و هوا هست نیست نمای
خاک را در حرکت جز مسخری و بیچارگی نیست در دست هوا و سلطنت همه هوا راست و سلطنت
هوا ناپیدا شیخ احمد غزالی قدس سره العزیز وی از اصحاب شیخ ابوبکر نساج است
تصنیفات و تالیفات معتبر و رسائل بی نظیر دارد و یکی از انها رساله سوانح است که
لمعات شیخ فخر الدین عراقی بر سنن آن واقع است چنانکه در دیباجه لمعات می گوید اما بعد
این کلمه چند در بیان مراتب عشق بر سنن سوانح بزبان وقت املا کرد و یکی از فصول سوانح
اینست که معشوق همه حال خود معشوق است پس استغنا صفت اوست و عاشق همه
حال خود عاشق است پس افتقار صفت اوست عاشق را همیشه معشوق در باید پس افتقار
همیشه صفت اوست و معشوق را هیچ چیز در نیاید که خود را دارد لاجرم صفت او استغنا باشد
بیت همواره تو دل ربوده معذوری + غم هیچ نیازموده معذوری + من بی تو هزار شب بخون
در بوده + تو بی تو شبی نبوده معذوری + روزی در مجلس وعظ وی قاری این آیه برخواند

کریمهٔ یَا عِبَادِیَ الَّذِیْنَ اَسْرَفُوْا الآیة وی گفت[3] شعر فَهِمُوْا بِیَاءِ الْاِضَافَةِ اِلٰی
نَفْسِهٖ بِقَوْلِهٖ یَا عِبَادِیْ ثُمَّ اَنْشَدَ شعر[4] وَهَانَ عَلَیَّ اللَّوْمُ فِیْ جَنْبِ
حُبِّهَا ❊ وَقَوْلُ الْاَعَادِیْ اِنَّهٗ لَخَلِیْعٌ ❊ اَصَمُّ اِذَا نُوْدِیْتُ بِاسْمِیْ وَاِنَّنِیْ
اِذَا قِیْلَ لِیْ یَا عَبْدَهَا لَسَمِیْعٌ ❊ روزی شخصی از وی حال برادرش حجة الاسلام پرسید که
وی کجا است گفت وی در خون است سائل وی را طلب کرد در مسجد یافت از قول شیخ احمد
تعجب نمود و قصه را با حجة الاسلام بگفت گفت راست گفته من در مسئله از مسائل مستحاضه فکر می
کردم یکی از صوفیان از قزوین بطوس رسید بر حجة الاسلام درآمد وی را از حال برادر خود
شیخ احمد پرسید آنچه می دانست گفت گفت با تو از کلام وی هیچ هست گفت آری
جزو وی داشت پیش آورد دران تامل کرد و گفت سبحان الله آنچه ما طلب کردیم احمد یافت
گویند وی وقتی که محتضر بود چار پایان وی کشاده شدند و رم کردند پیش وی گفتند
یا بفراست دانست گفت ما چون فرود آمدیم هر که خواهد گو سوار شو در سنه سبع عشر و خمسمائة
از دنیا برفته و قبر وی در قزوین است خواجه یوسف همدانی قدس سره کنیت وی
ابو یعقوب است اِمَامٌ عَالِمٌ عَارِفٌ رَبَّانِیٌّ صَاحِبُ الْاَحْوَالِ وَالْمَوَاهِبِ
الْجَزِیْلَةِ وَالْکَرَامَاتِ وَالْمَقَامَاتِ الْجَلِیْلَةِ در ابتدا به بغداد رفت و ملازمت
مجلس شیخ ابو اسحق شیرازی کرد و کار وی بالا گرفت و بر اقران خود در علم فقه و غیر آن
خصوصا در علم نظر فائق آمد و شیخ ابو اسحق وی را با صغر سن بر بسیاری از اصحاب خود تقدیم
می کرده و از جمعی کثیر در بغداد و اصفهان و سمرقند حدیث سماع کرد بعد ازان ترک همه کرد و
طریق عبادت و ریاضت و مجاهده پیش گرفت و مشهور آن است که انتساب وی در
تصوف بشیخ ابو علی فارمدی است و گفته اند با شیخ ابو عبد الله جوینی و شیخ حسن سمنانی نیز صحبت
داشته است و در مرو ساکن شد و ازانجا بهرات آمد و چندگاه اقامت کرد بعد ازان اهل مرو از

---

[1] قوله یا عبادی الذین الخ یعنی ای بندگان من که اسراف کردید [illegible] ۱۲

[2] قوله فهم الخ یعنی فهمیدند یاء الاضافة [illegible] ۱۲

[3] قوله وهان الخ یعنی آسان [illegible] ۱۲

این دو بیت [illegible]

[illegible]

التماس مراجعت بمرو کردند بمرو آمد باز بهرات رفت بعد ازان عزیمت مراجعت بمو کرد و در
راه فوت یافت در شهور سنه خمس وثلثین وخمسمایه هم انجا که فوت شد دفن
کردند و بعد از چندگاه بمرو نقل کرده شد و مزار وی در مرو ظاهر و مشهور است شیخ محی الدین
العربی در بعضی از مصنفات خود می گوید که در سنه اثنین وستمایه شیخ اوحد الدین حامد کرمانی
در شهر قونیه در منزل من بود وی گفت در بلاد ما خواجه یوسف همدانی که زیاده از شصت
سال بر سجاده شیخی وارشاد نشسته بود روزی در زاویه خود بود که خاطر بیرون رفتن در دل
وی خطور کرد وعادت وی آن نبود که در غیر جمعه بیرون آید وآن بروی گران آمد ونمی دانست که
کجا باید رفت و بر مرکبی سوار شد و سر وی را بگذاشت تا هر کجائی که خدای تعالی خواهد وی را
ببرد آن مرکب او را از شهر بیرون برد و بهادیه درآمد تا بمسجدی ویران رسانید و بایستاد
شیخ فرود آمد و بمسجد درآمد دید که شخصی سر در کشیده است بعد از ساعتی سر بالا کرد جوانی
بود با هیبت گفت یا یوسف مرا مسئله مشکل شده است و ذکر کرد شیخ آن را بیان فرمود
بعد ازان گفت ای فرزند هرگاه که ترا مشکلی شود بشهر درآی و از من بپرس و مرا در رنج
میفگن شیخ گفته است که آن جوان بمن نظر کرد و گفت هرگاه مرا مشکلی شود هر سنگی مرا یوسفی
است مثل تو شیخ ابن العربی می گوید که من از انجا دانستم که مرید صادق بصدق خود تحریک
شیخ خود بجانب خود می تواند کرد و شیخ نجیب الدین برغش شیرازی قدس سره فرموده که وقتی
جزوی چند از سخن مشائخ بدست من افتاد مطالعه کردم مرا خوش آمد طالب آن می بودم که تا
بدانم که آن تصنیف کیست از کلام وی چیزی دیگر بدست آورم شبی بخواب دیدم که پیری
با شکوه و وقار محاسنی سفید ولباسی بغایت نورانی باندرون خانقاه درآمد و بمتوضا رفت تا وضو سازد
وجامه سفید نیکو پوشیده بود و بران جامه بخطی درشت باب زر آیة الکرسی نوشته چنانکه
سر تا پای جامه را گرفته بود من در عقب وی برفتم جامه را بیرون کرد و بمن داد و در زیر آن جامه
جامه سبز پوشیده بود از ان نیکوتر و بهمان طریق آیة الکرسی بران نوشته آن را نیز بمن داد
و گفت نگاهدار تا وضو سازم چون وضو ساخت گفت ازین جامه یکی را بتو می دهم کدام را
می خواهی من اختیاری نکردم گفتم هرچه تو خواهی نیک آید جامه سبز را در من پوشانید
و سفید را خود بپوشید پس گفت مرا می شناسی من مصنف آن جزوها یم که طالب وی بودی
ابو یوسف همدانی و آن را منازل الحیوة نام است و مراد دیگر مصنفات است

ازان خوبتر مثل منازل السایرین و منازل السالکین چون از خواب بیدار شدم عظیم خرم شدم چنین گویند که وقتی در نظامیهٔ بغداد وعظ می گفت فقیهی معروف با بن السقا در مجلس برخاست و مسئله پرسید گفت بنشین که در کلام تو رائحهٔ کفر می یابم و شاید که مرگ تو نه بر دین اسلام باشد بعد ازان بمدتی نصرانی برسم رسالت از بادشاه روم بجانب خلیفه آمد ابن سقا بجانب وی رفت و ازوی التماس مصاحبت کرد و گفت می خواهم که دین اسلام را بگذارم و در دین شما درآیم نصرانی او را قبول کرد و با وی بقسطنطنیه رفت و ببادشاه روم بپیوست و نصرانی شد و بر نصرانیت بمرد گویند ابن سقا قرآن حفظ داشت در مرض موت ازوی پرسیدند که هیچ از قرآن بر خاطر تو مانده است گفت هیچ باقی نمانده است الا این آیه که رُبَمَا یَوَدُّ الَّذِینَ کَفَرُوا لَوْ کَانُوا مُسْلِمِینَ و بعضی قصه ابن سقا را بر غیر این وجه حکایت کرده اند چنانکه در ذکر شیخ محی الدین عبدالقادر گیلانی قدس سره بیاید انشاء الله تعالی خلفای خواجهٔ یوسف همدانی قدس الله تعالی سره چهار اند خواجه عبدالله برقی و خواجه حسن اندقی و خواجهٔ احمد یسوی و خواجه عبدالخالق غجدوانی قدس الله تعالی اسرارهم و بعد از خواجهٔ یوسف هر یک ازین چهار در مقام دعوت بوده اند و خلفای دیگر بطریق ادب در خدمت وی بوده و چون خواجه احمد یسوی بطرف ترکستان عزیمت کرد جمیع یاران را بمتابعت خواجه عبدالخالق دلالت کرد همچنین است و در رسالهٔ بعضی از متاخران مشایخ این خاندان رحمهم الله خواجه عبدالخالق غجدوانی قدس سره العزیز روش ایشان در طریقت حجت است و مقبول همه فرق اند علی الدوام در راه صدق و صفا متابعت شرع و سنت مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم و مجانبت و مخالفت بدعت و هوا کوشیده اند و روش پاک خود را از نظر اغیار پوشیده اند ایشان را سبق ذکر دل در جوانی از حضرت خواجهٔ خضر بوده علیه السلام و بدان سبق مواظبت نموده اند و خواجهٔ خضر ایشان را بفرزندی قبول کردند و فرمودند که در حوض آب درآی و غوطه خور و بدل بگو لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ الرَّسُوْلُ اللّٰهِ چنان کردند و این سبق را گرفتند و بکار مشغول شدند و کشادها یافتند و از اول حال تا آخر حال روزگار ایشان بر فرد یک همه خلق مقبول و محمود بوده بعد ازان شیخ الشیوخ عالم عارف ربانی خواجه امام یعقوب یوسف همدانی قدس الله تعالی سره ببخارا آمدند و خواجه عبدالخالق صحبت ایشان را دریافتند

ومعلوم کردند که ایشان را ذکر دل بوده و صحبت ایشان می بودند تا مدتی که در بخارا
بودند گفته اند که خواجه خضر پیر سبق ایشانند و خواجه یوسف پیر صحبت و خرقه و بعد از
خواجه یوسف خواجه عبد الخالق بریاضت مشغول شدند و احوال خود را پوشیده می داشتند
ولایت ایشان چنان شد که در یک وقت نماز بکعبه می رفتند و می آمدند و در شام
ایشان را مرید بسیار پدید آمد و خانقاه و آستانه پیدا شد در ایام عاشورا جمعی انبوه در
خدمت خواجه نشسته بودند و ایشان در معرفت سخن می گفتند ناگاه جوانی درآمد بصورت
زاهدان خرقه در بر و سجاده بر کتف و در گوشه بنشست خواجه بوی نظر کردند بعد از ساعتی
آن جوان برخاست و گفت حضرت رسالت صلی الله علیه وآله وسلم فرموده است اِتَّقُوْا
فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ فَاِنَّهٗ یَنْظُرُ بِنُوْرِ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ سر این حدیث چیست
خواجه رحمه الله تعالی فرمود سر این حدیث آنست که زنار ببری و ایمان آری آن جوان گفت
نعوذ بالله که مرا زنار باشد خواجه بخادم اشارت فرمود خادم برخاست و خرقه از سر آن جوان
برکشید در زیر خرقه زناری پیدا شد آن جوان فی الحال زنار ببرید و ایمان آورد حضرت
خواجه فرمودند ای یاران بیائید تا ما نیز در موافقت این نوعهد زنارها قطع کنیم و ایمان
آریم چنانکه وی زنار ظاهر را ببرید ما نیز زنار باطن را که عبادت از عجب است ببریم تا چنانکه
وی آمرزیده شد ما نیز شویم حالتی عجب بر یاران ظاهر شد و در قدمهای خواجه می افتادند
و تجدید توبه می کردند روزی درویشی پیش خواجه می گفت اگر خدای تعالی مرا مخیر گرداند
میان بهشت و دوزخ من دوزخ را اختیار کنم چه من در همه عمر بر مراد نفس رفته ام و در آن
حالت بهشت مراد نفس من بود و دوزخ مراد حق تعالی خواجه این سخن رد کردند فرمودند
که بنده را باختیار چه کار هر کجا گوید رو رویم و هر کجا گوید باش باشیم بندگی اینست نه آنکه
تو می گوئی آن درویش گفت شیطان را بر روندگان راه هیچ دست باشد خواجه فرمودند
که رونده که بسر حد فنای نفس نرسیده باشد چون در خشم شود شیطان بروی دست یابد
اما آن رونده که بفنای نفس رسیده باشد وی را خشم نبود غیرت بود و هر کجا غیرت بود شیطان
بگریزد و انچنین صفت آن کس را مسلم شود که وی براه حق دارد و کتاب خدای عز و جل
بدست راست گیرد و سنت رسول را بدست چپ گیرد و در میان این دو روشنائی راه
را سلوک کند روزی مسافری از راه دور بحضرت خواجه آمده بود ناگاه جوانی خوبصورت

سلّه قوله اتقوا فراسة المومن الخ یعنی بپرهیزید از فراست مومن زیرا که مومن می بیند بضیای حق تعالی که وی را داده است نظر می کند در سرائر بندها ۱۲ منه

سلّه قوله دوزخ مراد حق الخ یعنی دوزخ بسبب نفس بجا آوردن بر خلاف نفس خواهد آن از آن که مثل بود تا اختیار آن است که دوزخ باشد ۱۲

بحضرت خواجه و طلب دعائی کرد خواجه دعائی فرمودند آن جوان ناپیدا شد آن مسافر
پرسید که این جوان کی بود خواجه فرمودند که فرشته بود که مقام وی در آسمان چهارم
بود و بسبب تقصیری از مقام خود دور افتاده بود باسمان دنیا آمده بود با فرشتگان دیگر
گفت چه کنم که حق تعالی مرا بآن مقام رساند فرشتگان ویرا بجانب ما نشان دادند آمد و دعا
درخواست کرد دعا کردیم و اجابت شد و باز بمقام خود رسید آن مسافر گفت خواجه مرا
بدعای ایمان مدد کن باشد که ازین دامگاه شیطان جان بسلامت بریم خواجه فرمودند
وعده آنست که بعد از ادای فرایض هر کس دعا کند مستجاب شود تو بر کار باش و ما را بدعای خیر
یاد کن بعد از فرایض و ما ترا و تو نیز ما را یاد کنیم باشد که درین میان اثر اجابت ظاهر شود بعضی در
حق تو و هم در حق ما **خواجه عارف ریوگری** خواجه عبدالخالق را سه خلیفه بوده‌اند یکی
خواجه احمد صدیق و خواجه عارف ریوگری و خواجه اولیای کلان و سلسله
نسبت ارادت حضرت خواجه بهاء الحق والدین نقشبند رحمه الله تعالی
ازین جماعت بخواجه عارف می رسد **خواجه محمود انجیر فغنوی قدس سره** وی
از خلفای خواجه عارف است **خواجه علی رامیتنی رحمة الله علیه** وی از خلفای خواجه
محمود است و لقب ایشان درین سلسله حضرت عزیزان است و ایشان را مقامات عالیه و کرامات
ظاهره بسیار بوده و بصنعت بافندگی مشغول می بوده‌اند و این فقیر از بعضی اکابر چنین استماع دارد
که اشارت بایشان است آنچه مولانا جلال الدین رومی قدس سره در غزلیات خود فرموده
است **بیت** گر نه علم حال فوق قال بودی کی شدی * بنده اعیان بخارا خواجه نساج را * و قبر
ایشان در خوارزم مشهور است یزار و یتبرک به از ایشان پرسیدند که ایمان چیست
فرمود که کندن و پیوستن و نیز از ایشان پرسیدند که مسبوق بقضای مسبوقانه کی برخیزد فرمودند
که پیش از صبح و از ایشان منقول است که فرموده‌اند اگر در روی زمین یکی از فرزندان خواجه
عبدالخالق غجدوانی قدس سره بودی منصور هرگز بر سر دار نرفتی **خواجه محمد بابا سماسی**
قدس سره وی خلیفه حضرت عزیزان است و خدمت خواجه بهاء الدین را نظر قبول بفرزندی
از ایشان بوده است و ایشانند که بارها بر قصر هندوان می گذشته‌اند و می فرموده‌اند که ازین خاک
بوی مردی می آید و زود باشد که قصر هندوان قصر عارفان شود تا روزی از منزل امیر سید
کلال که از خلفای ایشانند بطرف قصر عارفان متوجه شدند و فرمودند که آن بوی زیادت شده است

له ... ایشان از جمیع منتسبین ... برجستہ بود ...
سمه ... قضا نشود ... نماز ... صبح
نه یعنی اگر یکی از فرزندان معنوی وی بودی منصور را ازان مقام ... گذرانیدمی ۱۲

همانا که آن مرد متولد شده است چون نزول فرمودند بولادت حضرت خواجه سه روز گذشته بود جد ایشان معامله بر سینهٔ ایشان گذاشت و بنیاز تمام بخدمت خواجه محمد بابا بردند فرمودند که وی فرزند ماست و ما او را قبول کردیم و توجه باصحاب کردند و گفتند این آن مرد است که ما بوی وی شمیده بودیم مقتدای روزگار شود و امیر سید کلال را فرمودند که در حق فرزندم بهاؤالدین تربیت و شفقت دریغ نداری و ترا بحل نه کنم اگر تقصیر کنی امیر فرمودند مرد نباشم اگر در وصیت خواجه تقصیر کنم حضرت خواجه بهاؤالدین می فرموده اند که چون خواستم که متاهل شوم جدّ من مرا بحضرت خواجه محمد بابا فرستاد بالتماس که برکت قدم ایشان باین منازل برسد چون بلقاء ایشان مشرف شدم اول کرامتی که مشاهده کردم آن بود که دران شب در من نیازی و تضرعی پیدا شده بود برخاستم و در مسجد ایشان درآمدم و دو رکعت نماز گزاردم و سر بسجده نهادم و تضرع و نیاز تمام نمودم دران میان بر زبان من گذشت که الٰهی قوت کشیدن بار بلای خود و تحمل محنتِ محبتِ خود مرا کرامت فرمای چون بامداد بحضرت خواجه رسیدم فرمودند ای فرزند در دعا چنین باید گفت که الٰهی آنچه رضای حضرت تو در آنست این بندهٔ ضعیف را بران دار بفضل و کرم خود اگر خداوند تعالی بحکمت خود بدوستی بلا فرستد بعنایت خود آن دوست را قوت آن بار دهد و حکمت آن را بروی ظاهر گرداند باختیار طلب بلا دشوار است گستاخی نباید کرد بعد ازان طعام حاضر شد چون بخوردیم قرصی بمن دادند در خاطر من گذشت که اینجا سیر خوردیم و همین ساعت بمنزل خواهیم رسید این نان ما را بچه کار آید چون روان شدند من در رکاب ایشان به نیاز تمام می رفتم و اگر تفرقه در باطن من پیدا می شدی فرمودند خاطر را می باید نگاهداشت در راه بمنزل یکی از محبان رسیدند بشناخت و نیاز تمام پیش آمد چون نزول فرمودند دران فقیر اثر اضطرابی مشاهده نمودند گفتند حقیقت حال چیست براستی باز نمای گفت سر شیر حاضر است ولی نان نیست خواجه توجه بمن کردند فرمودند که آن قرص را بیار که عاقبت بکار آید و مرا از مشاهدهٔ آن احوال یقین بحضرت ایشان زیاده شد سیّد امیر کلال قدس سره وی خلیفهٔ خواجه محمد بابا مذکور است و خدمت خواجه بهاءالدین را نسبت صحبت و تعلیم آداب سلوک طریقت و تلقین ذکر از ایشان است و فی مجمعی عظیم بود خدمت امیر خواجه را طلبیدند و روی با ایشان کردند و گفتند فرزندم بهاءالدین نقش حضرت خواجه محمد بابا سماسی را قدس سره در حق شما بتمامی بجا آوردیم که

گفته بودند که آنچه از تربیت در حق تو بجای آوردم در حق فرزندم بهاء الدین بجای آری و دریغ
نداری چنان کردم و اشارت بسینهٔ خود کردند و گفتند پستان را برای شما خشک کردم
تا مرغ روحانیت شما از بیضهٔ بشریت بیرون آمد اما مرغ همت شما بلند پرواز افتاده است
اکنون اجازتست هر کجا که بوی بمشام شما می رسد از ترک و تاجیک طلبید و در طلبگاری
بموجب همت خود تقصیر مکنید چنین آرند از حضرت خواجه که فرمودند چون این نقش از
خدمت امیر رحمه الله ظاهر شد آن واسطه ابتلا شد که اگر بر همان صورت متابعت امیر می
بودیم از ابتلا دورتر و بسلامت نزدیکتر می بود روزی خدمت امیر حضرت خواجه را گفتند چون
استاد شاگرد را تربیت کند هر آئینه خواهد که اثر تربیت خود را در شاگرد مطالعه کند تا وی را
معلوم شود بر آنکه تربیت وی جایگاه افتاده است و اگر خللی در کار شاگرد بیند آن خلل را اصلاح نماید
آنگاه فرمودند فرزند من امیر برهان حاضر است و هیچکس دست تصرف بوی نهاده است
و تربیت معنوی نکرده است در نظر من بتربیت وی مشغول شوید تا اثر آنرا مطالعه نمایم و مرا
بر صفت شما اعتماد شود حضرت خواجه مراقبه نشسته بودند و متوجه امیر شده و از غایت رعایت
ادب در امتثال آن امر متوقف گشته خدمت امیر سید کلال فرمودند توقف نمی باید کرد
حضرت خواجه امتثال امر ایشان کردند و متوجه باطن امیر برهان شدند و تصرف در باطن
وی مشغول شدند در حال آثار آن تصرف در باطن و ظاهر امیر برهان پیدا
گشت و حالی بزرگ در وی پدید آمد و اثر سکر حقیقی ظاهر شد **قثم شیخ قدس
سره** وی از مشایخ ترک است از خاندان خواجه احمد یسوی خدمت خواجه
بهاء الدین بر موجب آن نقش که خدمت امیر کلال با ایشان گفتند که اکنون اجازتست
هر جا که بوی بمشام شما می رسد از ترک و تازیک طلبید و در طلبگاری تقصیر مکنید بنزدیک
قثم شیخ رفتند در اول ملاقات خربزه می خورد پوست خربزه را سوی ایشان انداخت ایشان
از غایت حرارت طلب پوست را همچنان بر سبیل تبرک تمامی خوردند سه بار در آن مجلس
همچنین واقع شد در همان مجلس خادم شیخ در آمد و گفت سه شتر و چهار اسب غائب کرده ام
شیخ اشارت بحضرت خواجه کردند و بترکی گفتند آنی بخشی تو تو بگیر چهار کس از مریدان
چنان بهیبت وی ایشان افتادند که گوئی خونی در میان است حضرت خواجه قدس سره فرمودند
هر که را شناخت صفت مشایخ ترک نباشد هر آئینه از آن طریقهای ایشان بکلی از ایشان

نومید شود و متعرض شود خواجه در مراقبه بدو زانوی ادب در آمدند متوجه گشتند بعد از ادای
نماز شام خادم در آمد و گفت اسپان و شتران خود آمدند خدمت خواجه دو سه ماه کم و بیش مدد
متابعت و ملازمت قثم شیخ رحمة الله بودند آخر الامر ایشان را تشریف داد و گفت مرا پسر
اند و هم توئی و تو بر همه مقدم و سالها چون از نواحی نخشب به بخارا آمدی خواجهٔ رعایت او
کردندی و او گفتی این صفت طلبگاری که در تو می بینم در هیچکس از طالبان و صادقان مطالعه
نه کرده ام و این قثم شیخ از غایت انقطاع و کمال بی تعلقی که داشت در آخر حیات بیکبار از تیمهای
بخارا در آمد و انواع سوداها کرده بیرون آمد و آثار صحت در وی ظاهر بود بر دکانچه نشست
و آنانکه با وی بودند از فرزندان و متابعان همه را بخواند و گفت زمان نقل ما رسیده
است کلمهٔ توحید را بر موافقت بگوئیم بگفت و دیگران بگفتند و در حال جان تسلیم کرد
خلیل آتا قدس سره حضرت خواجهٔ بهاء الدین فرموده اند که شبی در اوائل این کار
در خواب دیدم خلیل آتا رحمه الله که از کبار مشائخ ترک اند مرا بدرویشی سپارش می نمایند
چون بیدار شدم صورت آن درویش در خاطر من بود مرا جدهٔ بوده صالحه والدهٔ پدر
من آن خواب را با ایشان گفتم فرمودند که ای فرزند ترا از مشائخ ترک نصیبی خواهد بود
من دایم طالب آن درویش می بودم تا روزی در بازار بخارا با او ملاقات افتاد او را
شناختم پرسیدم نام او خلیل بود و در ان وقت با او مجالسه و مکالمه میسر نشد چون
بمنزل رفتم شب رسید قاصدی بیامد که آن درویش خلیل ترا می طلبد و ایام تیره ماه بود با
میوه برگرفتم و نزدیک او رفتم چون او را دیدم خواستم که آن خواب را با او بگویم بزبان ترکی
گفت آنچه در خاطر تست پیش ما عیان است حاجت بیان نیست حالت من دیگر شد و میل
خاطر بصحبت او بسیار شد و در صحبت او احوال شگرف و چیزهای غریب عجیب مشاهده شد
از و و بعد از مدتی او را پادشاهی مملکت ماوراءالنهر میسر شد و مرا ملازمت و خدمت وی
می بایست نمودن و در اوقات ملازمت نیز چیزهای بزرگ مشاهده می افتاد
و با من شفقت بسیار می کرد گاهی بلطف و گاهی بعنف مرا آداب خدمت در می آموخت
و از آن جهت فوائد بسیار بمن می رسید و در مقام سیر و سلوک درین راه قوی بکار آمد مدت
شش سال بدین طریق در خدمت او بودم که در ملا رعایت آداب سلطنت او می نمودم و
در خلا محرم صحبت او بودم و پیش از ملک شش سال دیگر با او مصاحبت افتاده

وبسیار وقت در حضور خواص بارگاه خود می گفت هر که از جهت رضای حق تعالی مرا خدمت
کند در میان خلق بزرگ شود و مرا معلوم می شد که مقصود او کیست بعد از ین مدت چون ملکت
مجازی او را زوال شد و در لحظهٔ آن ملک و خدم و حشم هباءً منثوراً شد و تمامی کار دنیا
بر دل من سرد شد به بخارا آمدم و در ریوَرتُون که از دیهای بخاراست ساکن شدم خواجه
بهاء الحق والدین النقشبند رحمه الله نام ایشان محمد بن محمد البخاری است و ایشان را
نظر قبول بفرزندی از خواجه محمد بابا سماسی است و تعلم آداب طریقت بحسب صورت
او سید امیر کلال چنانکه گذشت اما بحسب حقیقت ایشان اویسی بوده اند و تربیت
از روحانیت خواجه عبد الخالق غجدوانی یافته اند چنانکه می فرموده اند که شبی در مبادی
احوال و غلبات جذبات به مزارات متبرکهٔ بخارا رسیدم بهر مزاری چراغی دیدم افروخته
و در چراغدان روغن تمام و فتیله اما فتیله را اندک حرکت می بایست داد تا از روغن بیرون
آید و تمامگی برافروزد و در مزار آخرین متوجه قبله نشستم و در ان توجه غیبی افتاد مشاهده
کردم که دیوار قبله شق شد و تختی بزرگ پیدا آمد پرده سبز در پیش آن کشیده و گرداگرد آن
جماعتی خواجه محمد بابا را در میان ایشان شناختم دانستم که ایشان از گذشتگانند
از ان جماعت یکی مرا گفت که بر تخت خواجه عبد الخالق اند و آن جماعت خلفای ایشان
و بهر یک اشارت کرد خواجه احمد صدیق و خواجه اولیای کلان و خواجه عارف ریوگری
و خواجه محمود الخیر فغنوی و خواجه علی رامیتنی قدس الله تعالی ارواحهم و چون بخواجه محمد بابا
رسید گفت ایشان را خود در حال حیوة دریافته شیخ تو اند و ترا کلاهی داده اند و ترا آن
کرامت کرده اند که بلای نازل شده از برکت تو دفع شود آنگاه آن جماعت گفتند گوش دار
و نیک شنو که حضرت خواجهٔ بزرگ سخنان خواهند فرمود که در سلوک راه حق سبحانه ترا از ان
چاره نباشد از ان جماعت درخواستم که بر حضرت خواجه سلام کنم و بر جمال مبارک ایشان
مشرف شوم پرده از پیش برگرفتند پیری دیدم نورانی سلام کردم جواب دادند آنگاه
سخنانی که مبدأ سلوک و وسط و نهایت تعلق دارد با من در میان آوردند و گفتند آن
چراغها که بآن کیفیت بتو نمودند اشارت و بشارت است ترا باستعداد و قابلیت این
راه اما فتیلهٔ استعداد او را در حرکت می باید آورد تا روشن شود و اسرار ظهور کند و دیگر
فرمودند و مبالغه نمودند که در همه احوال قدم بر جادهٔ امر و نهی و عمل بعزیمت و سنت

بجای آوری واز رخصتها و بدعتها دور باشی و در ایا احادیث مصطفی صلی الله علیه وآله وسلم
پیشوای خود سازی تتفحص متجسس اخبار رسول صلی الله علیه وآله وسلم وصحابه کرام رضی الله
عنهم باشی بعد ازین سخنان آن جماعت مرا گفتند شاهد صدق حال تو آنست که فردا
علی الصباح فلان جای بروی فلان کار بکنی وتفصیل آن در مقامات ایشان مذکور
است وگفتند بعد از آن متوجه نسف شو بخدمت امیر سید کلال چون بموجب فرموده
ایشان به نسف رفتم وبخدمت امیر قدس سره رسیدم عنایت امیر الطاف نمودند
والتفاتها فرمودند ومرا تلقین ذکر کردند و بطریق نفی واثبات بطریق خفیه مشغول ساختند
وچون در واقعه مامور بودم بعمل بعزیمت بذکر علانیه عمل نکردم کسی از ایشان سوال کرد
که درویشی شما موروث است یا مکتسب ایشان فرمودند بحکم جذبة من جذبات
الحق توازی عمل الثقلین باین سعادت مشرف گشتم باز از ایشان پرسید که در طریق
شما ذکر جهر وخلوت وسماع می باشد فرمودند که نمی باشد پس گفت بنا بر طریقت شما چیست
فرمودند خلوت در انجمن بظاهر با خلق وبباطن با حق سبحانه وتعالی بیت از درون شو
آشنا وز برون بیگانه وش + اینچنین زیبا روش کم می بود اندر جهان + آنچه حق سبحانه وتعالی
می فرماید که رجال لا تلهیهم تجارة ولا بیع عن ذکر الله اشارت باین مقام
است گویند که حضرت خواجه را هرگز کنیزک وغلام نمی بوده است ایشان را ازین معنی سوال
کردند فرمودند بندگی با خواجگی راست نیاید کسی از ایشان پرسید که سلسلهٔ شریف حضرت شما بکجا
می رسد فرمودند که از سلسله کسی بجائی نمی رسد بعد فرموده اند نفس را تهمت نهید که هر که بعنایت حق سبحانه
نفس خود را به بدی شناخته باشد مکر وکید او را دانسته نزد او این معنی سهل است از روندگان این
راه بسیار بوده اند که گناه دیگری را بر خود نهاده اند و بار آن کشیده اند و می فرمودند
قوله تعالی یا ایها الذین آمنوا آمنوا بالله اشارت بآنست که در هر طرفة العین .

تصدیق است که آن را ایمان حقیقی گویند و عبارت است از

نفی این وجود طبیعی می باید کرد و اثبات معبود حقیقی می باید نمود شیخ جنید قدس سرہ می فرمودہ اند شصت سال است کہ در ایمان آوردنم و می فرمودہ اند کہ نفی وجود نزدیک ما اقرب طرق است و لیکن جز بترک اختیار رود بہ قصور اعمال حاصل نمی شود و می فرمودہ اند تعلق بما سوی روندہ این راہ را قید و حجابی بزرگ است بیت

تعلق حجابست و بیحاصلی ٭ چو پیوندہا بگسلی واصلی ٭

اہل حقیقت ایمان را چنین تعریف کردہ اند کہ اَلْاِیْمَانُ عَقْدُ الْقَلْبِ بِنَفْیِ جَمِیْعِ مَا تَوَلَّهَتِ الْقُلُوْبُ اِلَیْهِ مِنَ الْمَنَافِعِ وَالْمَضَارِّ سِوَی اللّٰہِ تَعَالٰی و می فرمودہ اند طریقہ ما صحبت است و در خلوت شہرت است و در شہرت آفت خیریت در جمعیت است و جمعیت در صحبت بنظر بودن در یکدیگر و آنچہ آن بزرگ فرمودہ است تَعَالَ نُؤْمِنْ سَاعَةً اشارت بر آنست کہ اگر جمعی از طالبان این راہ با یکدیگر صحبت دارند و در آن خیر و برکت بسیار امید است کہ ملازمت و مداومت بر آن منتہی بایمان حقیقی شود و می فرمودہ اند کہ طریقہ ما عُرْوَةُ الْوُثْقٰی است چنگ در ذیل متابعت حضرت رسالت صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم زدن است و اقتدا باثار صحابہ کرام رضی اللہ تعالی عنہم کردنست و درین طریقہ باندک عمل فتوح بسیار است اما رعایت متابعت سنت کاری بزرگ است ہر کہ ازین طریقہ روی بگرداند خطر دین دارد و می فرمودہ اند طالب می باید کہ در زمانیکہ با دوستی از دوستان حق تعالی صحبت می دارد واقف حال خود باشد و زمان صحبت را

بازمان گذشته موازنه کند اگر تفاوت یابد بحکم اَحْبَبْتُ فَاَلْزَمْ صحبت آن عزیز را غنیمت
دارند و می فرموده اند که لا اله نفی آلهٔ طبیعت است الا الله اثبات معبود بحق جل جلاله
محمد رسول الله خود را در مقام فَاتَّبِعُونِی در آوردن است مقصود از ذکر
آنست که بحقیقت کلمهٔ توحید رسد و حقیقت کلمه آنست که از گفتن کلمه ماسوی بکلی نفی
شود و بسیار گفتن شرط نیست و می فرموده اند که حضرت عزیزان علیه الرحمة والغفران
می گفته اند که زمین در نظر این طائفه چون سفرهٔ ایست و ما می گوییم روی ناخنی است هیچ چیز
از نظر ایشان غائب نیست و می فرموده اند بسر توحید می توان رسید اما بسر حد معرفت رسیدن مشکل
است وقتی که حضرت خواجه بسفر مبارک می رفته اند یکی از بزرگان زادگان خراسان با تعلیم ذکر کرده بوده اند
در وقت مراجعت با ایشان گفتند که فلان کس بتکرار سبق ذکر که تعلیم گرفته بود کم مشغولی
کرد فرموده اند که باکی نیست پس از وی پرسیدند که ما را هیچ خواب دیدی گفت
آری فرمودند که همین بس است ازین سخن معلوم می شود که هر که را اندک رابطهٔ باین
عزیزان می باشد امید است که آخر الامر ملحق بایشان گردد و آن سبب نجات و رفع درجات
او شود شخصی در حضرت ایشان گفت فلان کس بخور است توجه خاطر شریف در یوزه می دارد
فرمودند اهل بازگشت خسته می باید آنگاه توجه خاطر شکسته از خدمت ایشان طلب کرامات
کردند فرمودند که کرامات ما ظاهر است با وجود چندین بار گناه بر روی زمین می توانیم
رفت و می فرموده اند که از شیخ ابوسعید ابوالخیر قدس سره پرسیدند که در پیش جنازه شما
کدام آیت بر خوانیم فرمودند که آیت خواندن کار بزرگ است این بیت خوانید بیت
چیست ازین خوبتر در همه آفاق کار ÷ دوست رسد نزد دوست یار بنزدیک یار + پس
حضرت ایشان فرمودند در پیش جنازهٔ ما این بیت خوانید بیت مفلسانیم آمده در کوی تو
شیئاً لله از جمال روی تو + از خدمت مولانا جلال الدین خالدی رحمه الله تعالی پرسیدند

۳ وجود تواند گرفت اما ثانی وجود نتواند گرفت بنا بر آنکه نه نهایت است ۱۲ ع

کہ نسبت سلوک و طریقۂ خواجہ بہاء الدین از متاخران مشایخ بطریقہ کہ مناسبت دارد
فرمودند سخن از متقدمان گویند دویست سال زیادہ است کہ تا این نوع ظہور آثار
ولایت کہ بر حضرت خواجہ بہاء الدین بعنایت الٰہی شدہ است بر ہیچکس از متاخران نشدہ
است شیخ قطب الدین نام پیری از اصحاب خواجہ بخراسان تشریف آوردہ بود وی گفت
کہ من خرد سال بودم حضرت خواجہ مرا فرمود کہ بفلان کبوتر خانہ رو و کبوتر بچہ چند بیار و چون
کبوتر بچگان می آوردم مرا خاطر بآن میل کرد یک کبوتر بچہ زندہ نگاہ داشتم و بحضور خواجہ
نیاوردم چون کبوتر بچگان را بپختند و بر حاضران قسمت کردند و مرا دادند و گفتند فلان
کس نصیب خود زندہ گرفتہ است وفات ایشان در شب دوشنبہ سیم ماہ ربیع الاول
سنۃ احدی و تسعین و سبعمایۃ بودہ است قدس اللہ تعالیٰ روحہ **خواجہ علاء الدین
عطار قدس سرہ العزیز** نام وی محمد بن محمد البخاری است از کبار اصحاب خواجہ
بہاء الدین بودہ است و حضرت خواجہ در ایام حیات خود حوالۂ تربیت بسیاری
از طالبان با یشان می کردہ اند و مے فرمودہ اند کہ علاء الدین سے خیلے بار
بر ما سبک کردہ است لاجرم انوار ولایت و آثار آن علی الوجہ الاتم
الاکمل از ایشان بظہور پیوستہ است و بیمن صحبت و حسن تربیت ایشان بسیاری
از طالبان از پایگاہ بعد و نقصان بہ پیشگاہ قرب و کمال رسیدند و مرتبۂ
تکمیل و اکمال یافتند این فقیر از بعضے عزیزان شنیدہ است کہ قُدْوَۃُ
الْعُلَمَاءِ الْمُحَقِّقِیْنَ وَاُسْوَۃُ الْکُبَرَاءِ الْمُدَقِّقِیْنَ صَاحِبُ
التَّصَانِیْفِ الْفَائِقَۃِ وَالتَّحْقِیْقَاتِ الرَّائِقَۃِ اَلسَّیِّدُ الشَّرِیْفُ الْجُرْجَانِیْ
رَحِمَہُ اللّٰہُ تَعَالٰی کہ توفیق انخراط در سلک اصحاب ایشان یافتہ بودہ است
و نیاز و اخلاص تمام بخادمان و ملازمان ایشان داشتہ بارہا مے گفتہ کہ
تا من بصحبت شیخ زین الدین علی کلال رحمہ اللہ تعالیٰ نرسیدم از رفض نرستم
و تا بصحبت خواجہ عطار قدس سرہ نپیوستم خدا ے را نشناختم بعضے از کلمات
قدسیۂ ایشان را کہ در مجلس صحبت می فرمودہ اند حضرت خواجہ محمد پارسا در قید
کتابت آوردہ بودند چندے از ان بہ نیت تبرک واسترشاد مذکور می گردد
سابقۂ عنایت ازلی را مے باید دید و از امیدواری بآن عنایت بی علت و طلب

آن عنایت لحظهٔ غافل نمی باید بود و از استغنا خود را نگاه می باید داشت و اندک حق سبحانه و تعالی را بزرگ می باید شمرد و ترسان و لرزان بود از ظهور استغنا حقیقی خاموشی از سه صفت باید که خالی نبود یا نگاهداشت خطرات یا مطالعهٔ ذکر دل که گویا کشته باشد یا مشاهدهٔ احوال که بر دل گذرد و خطرات مانع نبود احتراز از ان دشوار باشد اختیار طبیعی که مدت بیست سال در نفی آن بودیم ناگاه به نسبت خطره گذشت اما قرار نیافت خطرات را منع کردن کار قویست و بعضی بر آنند که خطرات را اعتباری نیست اما نباید گذاشت تا تمکن گردد که تمکن آن سه در مجاری فیض پدید آید بنا برین دایما متفحص احوال باطن باید بود و خود را بنفس زدن تهی کردن ظاهرا با مر مرشد در حضور یا غیبت برای نفی خطرات است که تمکن یافته است در باطن و بسبب آن انسبت که هر معنی در لباس صورتی بود هر وقت خود را به نفس زدن از خطرات موانعی که تمکن یافته است

تهی باید کردن درخود رفتن است واز خود رفتن واصل معتبر درین راه اینست وعلامت درخود رفتن از خود رفتن است غیبت از خود وحضور با حق سبحانه بقدر عشق است ونتیجه عشق محبت مفرط است عشق هر که بیشتر غیبت او از خود وحضور با معشوق بیشتر چون ملک وملکوت بر طالب پوشیده شود وفراموش گردد فنا بود وچون هستی سالک هم بر سالک پوشیده شود فنا رفنا بود وبعد از هر نمازی از پنج بار وبعد از مذاکرهٔ علم بیست بار کلمهٔ استغفار گفتن مدد است درسعی وتوجه که ذکر کرده شود وصیقل بر روی آئینه باید نه بر وستهٔ آئینه یا بر پهلو یا بر پشت فائده ندید درین زمان ذکر خفیه که مشغول اند بمعده می گویند نه بدل مقصود بسیار گفتن نیست در یکنفس سه کرت گوید لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ از طرف راست آغاز کند وبدل فرود آرد مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰهِ از جانب چپ از بیرون آرد بی مجاهده نمی شود بیش از صبح وبعد از شام در خلوت وفراغت از خلق شیخ عطار رحمه الله می گوید بیت صد هزاران قطره خون از دل چکید + تا نشان قطره نان نم یافتم + یا در یکنفس نه کرت گوید یا هجده کرت اگر نتیجه ندهد از سر گیرد واز مزارات مشایخ کبار رَوَّحَ اللّٰهُ اَرْوَاحَهُمْ زیارت کننده بهمان مقدار فیض می تواند گرفتن که صفت آن بزرگ را شناخته است وبهمان صفت توجه نموده ودران صفت در آمده اگرچه قرب صوری را در زیارت مشاهد مقدسه آثار بسیار است اما در حقیقت توجه با روح مقدسه را بعد صوری مانع نیست در حدیث نبوی که صَلُّوْا عَلَیَّ حَیْثُمَا کُنْتُمْ بیان وبرهان این سخن است ومشاهدهٔ صور مثالیه اهل قبور کم اعتبار دارد ودر جنب شناختن صفت ایشان دران توجه ودران زیارت وبا این همه خواجه بزرگ قدس الله تعالی روحه می فرمودند مجاور حق سبحانه بودن احق واولی است از مجاورت خلق بحق عز وجل واین بیت بر زبان مبارک ایشان بسیار گذشتی بیت تو تا کی گور مردان را پرستی + بگرد کار مردان گرد رستی + مقصود از زیارت مشاهد اکابر دین رَضِیَ اللّٰهُ تَعَالٰی عَنْهُمْ اَجْمَعِیْنَ می باید که توجه بحق سبحانه بود وروح آن

ع ۱ ۲ نفس نفس ... گردد ۱۲ ع ... بعد
تعیین کردن جائز است و ... نیست
علما در نفس ...
نخشیدن فرموده اند باجماع و
وبنظر موهبت یعنی کسی را مانی
بطریق ذوق وتحقیق آن صفت
جبر شناختن صفت ... بود
۸ باشد ... ۱۲ ع ... ورد
کنتم یعنی درود بر من ...
قوله صلوا علی حیثما

برگزیدهٔ حق را وسیلهٔ کمال توجه بحق گردانیدن چنانکه در حال تواضع با خلق باید که هرچند
تواضع ظاهرا با خلق بود بحقیقت با حق سبحانه باشد زیرا که تواضع با خلق آنگاه پسندیده
افتد که خاص مر خدای را باشد عزوجل با آن معنی که ایشان را مظاهر آثار قدرت
و حکمت بیند ما لا آن صنعت بود نه تواضع طریقهٔ مراقبه از طریقهٔ نفی و اثبات اعلی
است و اقرب است بجذبه از طریق مراقبه بمرتبهٔ وزارت و تصرف در سلک و ملکوت
می توان رسید و اشراف بر خواطر و بنظر موهبت نظر کردن و باطنی را منور گردانیدن از
دوام مراقبه است از ملکهٔ مراقبه و دوام جمعیت خاطر و دوام قبول دلها حاصل است
و این معنی را جمع و قبول می نامند عزیزان را رحمة الله تعالی سوال کرده اند از ذکر
علانیه فرموده اند باجماع علما در نفس اخیر بلند گفتن و تلقین کردن جائز است
و درویش را هر نفسی نفس اخیر است وفات حضرت خواجه علاء الدین قدس الله تعالی
سره بعد از نماز خفتن شب چهارشنبه بیستم رجب سنة اثنین وثمانمائة بوده است
و روضهٔ مطهرهٔ ایشان در ده نوجغانیان است **خواجه محمد پارسا قدس سره العزیز**
نام ایشان محمد بن محمد بن محمود الحافظ البخاری است قدس الله سره ایشان نیز از اکابر اصحاب خواجهٔ
بزرگ اند قدس الله تعالی روحه و حضرت خواجه بزرگ قدس الله تعالی روحه در حق
ایشان فرموده اند و بحضور اصحاب خود با ایشان خطاب کرده اند که حقی و امانتی که از
خلفاء خاندان خواجگان قدس الله تعالی اسرارهم باین فقیر رسیده است و آنچه درین
راه کسب کرده است آن امانت را بشما سپرده ایم چنانکه برادر دینی مولانا عارف بما سپرد
قبول می باید کرد و آن امانت را بخلق حق سبحانه می باید رسانید و ایشان تواضع نمودند و قبول
کردند و در مرض اخیر در غیبت ایشان در حضور اصحاب و احباب در حق ایشان فرموده اند
مقصود از ظهور ما وجود اوست او را بهر دو طریق جذبه و سلوک تربیت کرده ام اگر مشغول
می شود جهانی از و منور می گردد و در محلی دیگر صفت برخ بنظر موهبت او را کرامت
کردند و قصهٔ برخ رضی الله عنه در کتاب قوة القلوب مذکور است و در محلی دیگر بنظر
موهبت وی را نفس بخشیده تا هرچه گوید آن آن شود و در محلی دیگر فرموده اند هرچه او
می گوید الله تعالی آن می کند بحکم حدیث صحیح اِنَّ مِنْ عِبَادِ اللهِ لَوْ اَقْسَمَ عَلَی اللهِ
سُبْحَانَهٗ لَاَبَرَّهٗ می گویم بگوی او می گوید و در محلی دیگر او را تلقین ذکر خفیه فرموده اند

ع من اہم کفایت کن خدای تعالی سوگند آن بنده را راست گرداند که آن بنده را کفایت کند ۱۲ ع

واورا اجازت دادند بعمل برموجب آنچه دانند از دقایق و حقایق آداب طریقت وتعلیم آن
الی غیر ذٰلِکَ مِنَ التَّشْرِیفَاتِ الَّتِی لَا تُعَدُّ وَلَا تُحْصیٰ وچون درمحرم سنه
اثنین وعشرین وثمانمایه بنیت طواف بیت الله الحرام وزیارت نبیه علیه الصلوٰة والسلام
از بخارا بیرون آمدند وازراه نسف بصغانیان وبلخ وترمذ هرات بقصد دریافت
مزارات متبرکه روان شدند همه جا سادات ومشایخ وعلما مقدم شریف ایشان مغتنم
شمروند وباکرام واعزاز تمام تلقی نمودند بخاطر می آید که چون از ولایت جام می گذشتند
وبقیاس چنان می نماید که دراواخر جمادی الاولی یا اوائل جمادی الآخر بوده باشد از
سال مذکور پدر این فقیر با جمعی کثیر از نیازمندان ومخلصان بقصد زیارت ایشان بیرون
آمده بودند وهنوز عمر من پنج سال تمام نشده یکی از متعلقان را گفت که مرا بردوش گرفته
پیش محفه محفوف بانوار ایشان داشت ایشان التفات نمودند ویکسر نبات کرمانی
عنایت فرمودند وامروز از ان شصت سال است هنوز صفائی طلعت منور ایشان
درچشم من است ولذت دیدار مبارک ایشان در دل من وهمانا که از
رابطهٔ اخلاص واعتقاد وارادت ومحبتی که این فقیر را نسبت به خاندان
خواجگان قدس الله تعالی ارواحهم واقع است ببرکت نظر مبارک ایشان بوده
باشد وامید میدارم که بهمین همین رابطه در زمرهٔ محبان ومخلصان ایشان محشور گردم منه
وجوده وچون بنشابور رسیده اند بواسطه حرارت هوا وخوف راه میان اصحاب
سخنی می گذاشته است وفی الجمله فتوری بعزیمتهای همراهان راه یافته بوده است
دیوان مولانا جلال الدین رومی قدس سره را تیفاؤل کشاده اند این ابیات بر
آمده **بیت** رو برای عاشقان حق باقبال ابد ملحق + روان باشید همچون مه بسوی برج
مسعودی + مبارک بادتان این ره بتوفیق وامان الله + بهر شهری وهر جائی بهر دشتی
که بمودی + از انجا این مکتوب را به بخارا فرستاده بودند باسمه سبحانه نوشته
شد این مکتوب درروزی که بیرون آمده شده بود از نیشابور حَمِیَتْ وَسَایِرُ
بِلَادِ الْمُسْلِمِینَ عَنِ الْآفَاتِ وَالْمَخَافَاتِ وآن روز یازدهم بود از
جمادی الآخر سنه اثنین وعشرین وثمانمایه درحال صحت وسلامت رفاهیت وشوق
تمام بفضل واکرام الٰهی جل ذکره وقوت قلب وقوت تعین بفیض فضل نامتناهی بحکم

اشارات وبشارات وَكَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَفَاءَلُ وَلَا يَتَطَيَّرُ
وَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَبْقَ بَعْدِي مِنَ النُّبُوَّةِ إِلَّا الْمُبَشِّرَاتُ
يَرَاهَا الْمُؤْمِنُ أَوْ يُرٰى لَهُ وَهٰذَا حَدِيثٌ مُتَّفَقٌ عَلٰى صِحَّتِهِ شعر
يَا نَبِيَّ الْهُدٰى حَدِيثُكَ غَوْثِي :: وَاعْتِصَامِي بِبَابِكُمْ وَالْتِجَائِي :: وچون
در كنفِ صحت وعافيت وسلامت ورفاهيت بمكه محترمه رسيده اند واركان حج تمام گزارده اند
ايشان را مرضى عارض شده است چنانكه طواف وداع در عمارى كرده اند وازانجا متوجه
مدينه شده اند ودر راه اصحاب را طلبيده اند واملا فرموده اند كه بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
جَاءَ فِي سَيِّدِ الطَّائِفَةِ الْجُنَيْدِ قَدَّسَ اللّٰهُ تَعَالٰى سِرَّهُ فِي ضَحْوَةِ
يَوْمِ السَّبْتِ التَّاسِعَ عَشَرَ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ سَنَةَ اثْنَتَيْنِ وَعِشْرِيْنَ وَثَمَانِمِائَةٍ
عِنْدَ انْصِرَافِنَا مِنْ مَكَّةَ الْمُبَارَكَةِ زَادَهَا اللّٰهُ تَعَالٰى تَكْرِيمًا وَبَرَكَاتًا
وَنَحْنُ نَسِيْرُ مَعَ الرَّكْبِ وَأَنَا بَيْنَ النَّوْمِ وَالْيَقْظَةِ فَقَالَ رَضِيَ اللّٰهُ
تَعَالٰى عَنْهُ فِي زِيَارَتِهِ وَبِشَارَتِهِ الْقَصْدُ مَقْبُولٌ فَحَفِظْتُ هٰذِهِ
الْكَلِمَةَ وَسُرِرْتُ بِهَا ثُمَّ اسْتَيْقَظْتُ مِنَ الْحَالَةِ الْوَاقِعَةِ بَيْنَ النَّوْمِ
وَالْيَقْظَةِ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى ذٰلِكَ وبعد ازان كلمات ديگر هم بعبارت عربى املا فرموده اند

اگر ترجمهٔ آن این می شود که این کلمهٔ واحده که از سید الطائفه قدس سره واقع شد کلمه ایست
جامعهٔ تامه و بشارتیست شاملهٔ عامهٔ ما را و اولاد ما را و اصحاب و احباب و حاضر و غائب ما را
زیرا که قصد ما درین مشاعر عظام و ادعیه که کرده شد بهر موقف و مقام مصالح دینی و دنیوی
همه بود و آن قصد بمقتضای این بشارت مقرون بقبول دا الحمد لله سبحانه حمدًا
طيبًا مباركًا يوافي نعمه ويكافي مزيده و روز چهارشنبه بیست و سوم ذی الحجه
بمدینه رسیده اند و از حضرت رسالت صلی الله علیه و آله و سلم بشارتها یافته اند و آن مسودهٔ املا
طلبیده اند تا بران زیادت کنند چون مطالعه کرده اند فرموده اند که همینها است و زیاده
نه نوشته اند و روز پنجشنبه بجوار رحمت حق پیوسته اند مولانا شمس الدین فناری رحمه الله و می
و اهل مدینه و قافله بر ایشان نماز گزارده اند و شب جمعه و دران منزل مبارک نزول
فرموده اند در جوار قبهٔ شریفهٔ امیر المومنین عباس رضی الله تعالی عنه ایشان را دفن کرده
اند و خدمت شیخ زین الدین الخوافی رحمه الله تعالی از مصر سنگی سفید تراشیده آورده
است و لوح قبر ایشان ساخته و بآن از سائر قبور ممتاز است یکی از ثقات که از مخصوصان ولد
بزرگوار ایشان خواجه برهان الدین ابو نصر رحمه الله بوده است چنین گفته است که حضرت
خواجه برهان الدین ابو نصر چنین فرموده اند که دران وقت که خدمت والد من فوت می شدند
بر بالین ایشان حاضر نبودم چون حاضر شدم روی مبارک ایشان را کشادم تا نظری
کنم چشم بکشادند و تبسم نمودند قلق و اضطراب من زیادت شد به پایان پای ایشان آمدم
و روی خود بر کف پای ایشان نهادم پای خود بالا کشیدند و چون خبر ایشان که در
مدینه رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم نقل کردند ببعضی اکابر عجم رسید این عبارت فرمودکه
هم آنجا یا زید که از آنجا تا زید یکی از مریدان و معتقدان خواجه گوید که چون حضرت خواجه
عزیمت حجاز کردند در وقت وداع می گفتم خواجه شما رفتید فرمودند رفتیم رفتیم و از انفاس
متبرکهٔ ایشان است که بیکی از اصحاب خود نوشته بودند خاطر این فقیر و این گران احوال
ظاهری و باطنی شما می باشد و علی الدوام به نسبت آن برادر منتظر نظرات بی علت
الهی می بود سید الطائفه جنید قدس الله تعالی روحه فرموده است إنَّ بَدَتْ
عَيْنٌ مِنَ الْكَرَمِ أَلْحَقَتِ اللَّاحِقِينَ بِالسَّابِقِينَ و با اینهمه اصل معتبر است
نزد کبراء دین قدس الله تعالی ارواحهم اجمعین آنکه کوشش را مگذارد و بخشش را چشم سعد دارد

حضرت خواجه مارا قدس الله روحه سوال کردند که طریقت بچه توان یافت فرمودند
بتشرع و دیگر بَعْدَ الْمُحَافَظَةِ عَلَى الْأَمْرِ التَّوَسُّطِ فِي الطَّعَامِ لَا فَوْقَ
الشِّبَعِ وَلَا الْجُوعِ الْمُفْرِطِ وَتَقْلِيلُ مَنَامٍ عَلَى طَرِيقِ اعْتِدَالِ الْمِزَاجِ
کوشیدن علی الخصوص اَحْيَاءَ بَيْنَ الْعِشَائَيْنِ وَقَبْلَ الصُّبْحِ بِحَيْثُ لَا يَطَّلِعُ عَلَيْهِ
اَحَدٌ بتوجه در خود رفتن ونفی خواطر علی الخصوص خاطر تمنی بنسبت حال و ماضی و استقبال
نیک موثر است فِي دَفْعِ الْحُجُبِ عَنِ الْقَلْبِ و دیگر اِذَا سَكَتَ اللِّسَانُ عَنْ فُضُولِ
الْكَلَامِ نَطَقَ الْقَلْبُ مَعَ اللهِ سُبْحَانَهُ وَاِذَا نَطَقَ اللِّسَانُ سَكَتَ الْقَلْبُ
وَالصَّمْتُ عَلَى قِسْمَيْنِ صَمْتٌ بِاللِّسَانِ وَصَمْتٌ بِالْقَلْبِ عَنْ خَوَاطِرِ الْاَكْوَانِ
فَمَنْ صَمَتَ لِسَانُهُ وَلَمْ يَصْمُتْ قَلْبُهُ خَفَّ وِزْرُهُ وَمَنْ صَمَتَ لِسَانُهُ
وَقَلْبُهُ ظَهَرَ لَهُ سِرُّهُ وَتَجَلَّى لَهُ رَبُّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَمَنْ لَمْ يَصْمُتْ بِلِسَانِهِ
وَلَا بِقَلْبِهِ كَانَ مَمْلَكَةً لِلشَّيْطَانِ وَسُخْرَةً لَهُ اَعَاذَنَا اللهُ مِنْ ذٰلِكَ وَمَنْ
صَمَتَ قَلْبُهُ وَلَمْ يَصْمُتْ بِلِسَانِهِ فَهُوَ نَاطِقٌ بِلِسَانِ الْحِكْمَةِ سَاكِتٌ عَنْ
فُضُولِ الْكَلَامِ رَزَقَنَا اللهُ تَعَالَى ذٰلِكَ بِفَضْلِهِ وَكَرَمِهِ **خواجه ابو نصر پارسا**

رحمه الله تعالی و بعد از وی بجای وی ثمرهٔ شجرهٔ طیبهٔ وی بود خواجه حافظ الدین ابو نصر
محمد بن محمد الحافظی البخاری رحمه الله تعالی که پایهٔ علوم شریعت و رسوم طریقت را بوالد
بزرگوار خود رسانیده بودند و در نفی وجود و بذل موجود کار را از وی در گذرانیده در ستر
حال و تلبیس بمثابهٔ بودند که هرگز از ایشان چیزی ظاهر نشدی که درین راه قدمی نهاده اند
و از علوم این طائفه بلکه از سائر علوم چیزی دانسته اگر از یشان سؤال کردندی فرمودی که
بکتاب رجوع کنیم چون کتاب بگشادی یا همان محل برآمدی که آن مسئله بودی یا یک دو ورق
پس یا پیش کم ازین تخلف نکردی روزی در مجلس شریف ایشان ذکر شیخ محی الدین ابن العربی
قدس الله تعالی سره و مصنفات وی می رفت از والد خود نقل کردند که ایشان می فرموده اند
که فصوص جانست و فتوحات دل و نیز می فرموده اند که هر که فصوص الحکمت را نیک می داند وی را
داعیهٔ متابعت حضرت صلی الله علیه و آله و سلم قوی می گردد تُوُفِّیَ رَحِمَهُ اللهُ فِی شُهُورِ سَنَةِ
خَمْسٍ وَسِتِّینَ وَثَمَانِمِائَةٍ و قبر ایشان در بلخ است **خواجه حسن عطار رحمه الله
تعالی** ایشان فرزند خواجه علاء الدین عطار اند و ثمرهٔ شجرهٔ ولایت ایشان جذبهٔ قوی
داشته اند و بصفت جذبه هرگاه در هر که می خواسته اند تصرف می کرده اند و وی را از مقام
حضور و شعور باین عالم بکیفیت بیخودی و بی شعوری می رسانیده اند و ذوق غیبت
و فنا که بعضی از ارباب سلوک را علی سبیل الندرة بعد از مشاهدهٔ بسیار میسر می شود
می چشانیده اند در همه ماوراء النهر و خراسان کیفیت تصرف ایشان در طالبان از ایشان
اشتهار تمام دارد هر که بدست بوس شریف ایشان مشرف شدی از پای بیفتادی و
دولت غیبت و بیخودی دست دادی چنین استماع افتاده است که یک روز بامداد از
خانه بیرون آمدند و کیفیتی غالب داشتند هر کرا نظر بر ایشان افتاد همه را کیفیت بیخودی
روی نمودی و بیخود بیفتادندی یکی از درویشان بعزیمت سفر مبارک بهرات رسید
آثار جذبه و غیبت و بیخودی و حیرت از وی ظاهر بود گاهی که در بازارها می گذشت
چنان می نمود که وی را امر باطنی فرو گرفته است و بآمد شد خلق و گفت و گوی ایشان
چندان شعوری ندارد عزیزی ازین سلسله که این فقیر بخدمت ایشان می رسیدم می نمودند
که کار آن درویش بیش ازین نیست که علی الدوام صورت خواجه حسن را مراقب می باشد و
نگاه می دارد و ببرکت این نگاه داشت صفت جذبهٔ ایشان بوی سرایت کرده و خدمت خواجه حسن

چنانکه طریقهٔ سلسلهٔ خواجگان است گاهی بزیر بار بیماران در می آمده اند و بیماری ایشان را
بر می داشته و در وقتی که بعزیمت سفر مبارک بشیراز رسیده اند یکی از اکابر[له] آنجا را که نسبت
با ایشان ارادت و اخلاص تمام واقع شده بوده است مرضی طاری گشته بوده و خدمت
خواجه بزیر بار وی در آمده بوده اند آن عزیز صحت یافته و خواجه مریض شده اند و در آن
مرض نقل کرده اند و نقل ایشان در شب دوشنبه عید قربان سنة ست و
عشرین و ثمانمائة بوده است و نعش مبارک ایشان را از شیراز بولایت صغانیان که مدفن
والد بزرگوار ایشان است نقل کرده اند مولانا یعقوب چرخی رحمه الله در اصل از
چرخ بوده اند که یکی از دیهای غزنین است و از اصحاب حضرت خواجه علاء الدین عطار اند
بلکه از اصحاب خواجهٔ بزرگ قدس سره بوده اند و بعد از وفات خواجه بزرگ بصحبت خواجه
علاء الدین قدس سره رسیده اند و از وی می آرند که فرمود اول بار که بصحبت خواجهٔ بزرگ
قدس سره رسیدم التماس کردم که مرا قبول کنید فرمودند که ما بخود کاری نمی کنیم امشب
ببینیم اگر ترا قبول می کنند ما نیز قبول کنیم خدمت مولانا می فرموده اند که هرگز شب تا آن سختی
بر من نگذشته بود که در فکر آن بودم که این در بر من بقبول بگشایند یا رد کنند چون بامداد
پیش ایشان رفتم فرمودند که قبول کردند اما تو در صحبت خواجه علاء الدین خواهی بود
بعد از آن من بولایت بدخشان افتادم و خدمت خواجه علاء الدین بعد از وفات خواجهٔ بزرگ
بصغانیان آمدند و متوطن شدند پس کس پیش من فرستادند که حضرت خواجهٔ فرموده بودند
که تو در صحبت ما خواهی بود و پیش ایشان رفتم و ما دام حیات ایشان در صحبت ایشان می بودم
و جناب مخدومی ارشاد مآبی خواجه ناصر الدین عبید الله ادام الله تعالی ظلال ارشاده
علی مفارق الطالبین بصحبت ایشان رسیده اند فرمودند که در هرات بودم مرا داعیهٔ
خدمت مولانا یعقوب پیدا شد متوجه ولایت صغانیان شدم و محنت و مشقت بسیار
آنجا رسیدم و از سخنان ایشان چنان معلوم می شد که آن راه تمام یا اکثر پیاده
رفته بودند فرمودند که چون بصحبت ایشان مشرف شدم بر روی مبارک ایشان لکهٔ
بیاضی که موجب نفرت طبیعت می باشد بوده با من در لباس سیاست و درشت گویی
ظاهر شدند چندان سیاست نمودند و درشت گفتند که نزدیک بود که باطن من از ایشان منقطع
شود و مرا یاس تمام حاصل گردد بسیار محزون و مغموم شدم بار دیگر که بمجلس شریف

[له] یکی از اکابر آنجا که مولانا جمال الدین بهبهانی است مردی بزرگ دانشمند و محدث و متقی بوده و ... [illegible]

ایشان رسیدم بر من بصفت محبوبی چنان ظاهر شدند که هرگز هیچکس را چنان محبوب ندیده بودم
با من لطف بسیار نمودند و درین وقت که خدمت خواجه این سخن می فرمودند در نظر این
فقیر بصورت عزیزی بر آمدند که مرا با بطهٔ ارادت و محبت تمام به نسبت وی بود و چند
گاه بود که از دنیا رفته بود و فی الحال خلع آن صورت کردند که مرا تصور آن شد که شاید
آن صورت همین در خیال من بوده باشد بعد از آن از بعضی همراهان شنیدم که وی هم
آن را مشاهده کرده بود و عقیده این فقیر آنست که آن خلع و لبس صورت بشعور و اختیار
ایشان بود اثبات آن معنی را که از خلوت مولانا یعقوب نقل کردند چنین استماع افتاده
است که خدمت مولانا یعقوب می فرموده اند که طالبی که بصحبت عزیزی می آید چون خواجه
عبید الله می باید آید چراغ مهیا ساخته و روغن و فتیل آماده کرده همین کوگردی بآن
می باید داشت خدمت خواجه عبید الله فرمودند که خدمت مولانا یعقوب با شیخ زین الدین
خوافی رحمهما الله همسبق بوده اند پیش مولانا شهاب الدین سیرامی روزی از من پرسیدند
که می گویند شیخ زین الدین بحل وقایع و تعبیر منامات مشغول می نمایند و دران باب اهتمام
تمام دارند گفتم آری چنانست ساعتی از خود غائب شدند و طریقهٔ ایشان چنان بود که
ساعت بساعت از خود غائب می شدند و چون حاضر شدند این بیت را خواندند بیت
چو غلام آفتابم همه ز آفتاب گویم + نه شبم نه شب پرستم که حدیث خواب گویم + خواجه
علاء الدین غجدوانی رحمه الله تعالی حضرت خواجه عبید الله فرمودند که خواجه علاء الدین
غجدوانی از اصحاب خواجه بزرگ بوده و خدمت خواجه دیر بصحبت خواجه محمد پارسا فرموده
بودند وی استغراق تمام داشت و بغایت شیرین سخن بود و گاهی بودی که در میان سخن از خود
غائب شدی و وقتیکه خدمت خواجه محمد پارسا بسفر مبارک می رفته اند برانیز می بوده اند
یکی از اکابر سمرقند گفته است که از خدمت خواجه درخواست کردم که خواجهٔ علاء الدین
بسیار پیر و ضعیف شده است از وی کاری نمی آید اگر وی را ازین سفر معذور دارید
دور نمی نماید خواجه فرمودند با وی هیچکاری نداریم جز آنکه چون وی را می بینیم از نسبت
عزیزان یاد می آید مولانا نظام الدین خاموش رحمه الله تعالی وی از اصحاب
خواجه علاء الدین است و خواجه بزرگ را در اوان تحصیل در صحبت یکی از علمای بخارا
بخارا دیده بوده است و بعد از آن بصحبت خواجهٔ علاء الدین رسیده و پیش از رسیدن

بصحبت ایشان بانواع ریاضات و مجاهدات مشغول می بوده است و در تزکیهٔ نفس و تصفیهٔ
دل جد می نموده می گفته اند که اول بار که عزیمت صحبت خواجه علاء الدین کردم یکی از
اصحاب خواجهٔ بزرگ بیرون منزل ایشان نشسته بودند چون مرا دید گفت مولانا نظام الدین
وقت شد که از زهد و پاکیزگیهای خود بگذری آن بر خاطر من گران آمد چون نزدیک
خواجه در آمدم ایشان نیز همین عبارت فرمودند اما بر خاطر من گران نیامد خدمت مولوی
مخدومی مولانا سعد الدین کاشغری رحمه الله تعالی می گفتند که پیوسته پیش جامهٔ ایشان
چرب می بود و مرا مشکل می بود که سبب آن چیست آخر چنان معلوم شد که وی را اثنای
طعام خوردن بجهت غلبهٔ حالی که داشتند هرچه از دست مبارک ایشان مے افتاد
و شوربائی که می خوردند بر جامه می ریخت و چرب می شد و هم ایشان می گفتند که چون در
صحبت خواجه علاء الدین آثار جذبه و غلبهٔ حال بر ایشان ظاهر شده بوده است خدمت له
خواجه خواسته اند که ایشان را از آن باز آرند فرموده اند تا بغرا پزند و خدمت خواجه
فوطه بسته بوده اند و خود بآن مشغولی می نموده اند چون وقت بغرا انداختن رسیده
مولانا نظام الدین را طلبیده اند و شوشه بدست وی داده اند که بغرا اندازند چون یک
بغرا انداخته اند مغلوب شده اند و شوشه از دست ایشان افتاده خواجه فرموده اند که
مولانا نظام الدین برخیز که کسی را که حق سبحانه و تعالی بخود مشغول گردانیده است ما نمی
توانیم که وی را از آن باز آریم و هم ایشان گفتند که مولانا نظام الدین فرمودند که
روزی خدمت خواجه را عزیمت زیارت خواجه علی حکیم ترمذی قدس سره شد من همراه
رفتم و هم آنجا که بودم متوجه شدم روحانیت ایشان حاضر شد چون حضرت خواجه بمزار
ایشان رسیده بودند خالی یافته بودند همانا که جهت آن را دانسته بودند چون باز آمدند
خواستند که بمن مشغول شوند و تصرفی کنند من نیز متوجه شدم و خود را بمثابهٔ کبوتری یافتم
و خدمت خواجه را چون شاهبازی که در عقب من پروازی کرد بهر جا که می گریختم در دنبال
من بودند آخر مضطر گشتم پناه بروحانیت حضرت رسالت صلی الله علیه و آله وسلم بردم و در
انوار بی نهایت آن حضرت محو شدم خدمت خواجه را مجال تصرف نماند از آن غیرت بیمار
شدند و هیچکس سبب بیماری را نمی دانست و هم ایشان می گفتند که یکی از معتقدان و مخلصان
ایشان را مرضی قوی عارض شد گفتند بعیادت وی می رویم در راه می رفتند گفتند که فلان

له یعنی خدمت خواجه [illegible] بر بالای جامه [illegible] بسته بوده اند [illegible]

کس ما را بسی خدمتهای شایسته کرده است می باید که چون عبادت وی کنیم بزیارت وی
در آئیم و مرض وی را برداریم خاطر من از آن سخن بسیار ترسان شد چون بر بالین وی نشستند
وی بر روی بستر افتاده بود و مجال سخن و حرکت نداشت خدمت مولانا ساعتی متوجه شدند
آن شخص باز نشست و آغاز سخن گفتن کرد ایشان سر بر آوردند و گفتند این بار هم حواله به
تست که بسیار سخن می گوئی چون بیرون آمدند گفتند دیدیم که وی رفتنی است و بار وی برداشتنی
نیست باز آن را بوی حواله کردیم و آن شخص بعد از آن مرض رفت و هم ایشان می گفتند که یک شب
یکی از منکران نسبت با ایشان سختی می گفت و من در مقابله نیز سختی می گفتم چنانکه سخن دراز کشید
و از آنجا که ما بودیم تا منزل ایشان مسافت بعید بود که امکان نبود که آواز برسد چون بامداد
پیش ایشان رفتم گفتند دوش آواز تو ما را تشویش می داد باید که هر کس آنچه گوید خاطر خود با آن
مشغول نداری و در کار خود باشی جناب مخدومی خواجه عبید الله ادام الله تعالی بقاءهم
فرمودند که یک روز احرام ملازمت ایشان بسته بودم یکی از آشنایان مرا در راه پیش
آمد وی خمر خورده بود و آثار آن بر وی ظاهر بود و مرا بسخن نگاه داشت چون بصحبت
ایشان رسیدم گفتند مگر تو خمر خورده گفتم نی گفتند پس ترا چه حالتست گفتم در راه مستی
رسیدم و با هم سخنی چند گفتیم گفت پس این حالت اوست که بتو سرایت کرده است و هم
ایشان فرمودند که خدمت مولانا نظام الدین گفتند که یکی از اکابر سمرقند که نسبت بما
اخلاص و محبت و ارادت بسیار داشت بیمار شد و مشرف بموت گشت فرزندان و متعلقان
وی نیاز مندی بسیار کردند مشغولی کردم دیدم که وی را امکان بقا و حیات نیست مگر در
ضمن وی را در ضمن گرفتم صحت یافت بعد از چندگاه نسبت بما تهمتی واقع شد که مقتضی اهانت
و اذلال ما گشت و آن شخص می توانست که در آن باب سعی نماید و آن را دفع کند اما خویشتن
داری کرد و خود را با آن نیاورد خاطر ما از وی گرفته شد و وی را از ضمن اخراج کردیم بیفتاد
و بمرد و هم ایشان فرمودند که روزی خبر بمن آوردند که خدمت مولانا بیمار شده اند
چون پیش ایشان رسیدم ایشان را تب محرقی عظیم گرفته بود چنانکه آتش کرده بودند و جامهای
بسیار بر ایشان پوشیده و آن هیچ تسکین نیافته بود ساعتی بنشستم یکی از اصحاب ایشان
که گندم با سیا برده بود در آمد با جامه های تر و سرمای بسیار خورده که در راه آسیا
بر آب افتاده بود چون خدمت مولانا وی را دیدند گفتند وی را گرم سازید که این سرمای

ولیست که بمن سرایت کرده است چون چنان کردند توجه ایشان تسکین یافت و بحال خود باز آمدند

خواجه عبد الله امامی اصفهانی رحمه الله تعالی وی نیز از اصحاب خدمت خواجه علاء الدین است قدس الله تعالی روحه وی گفته است که اول بار که بصحبت خواجه سید ام الدین رسیدم خواندند بیت تو ز خود گم شو کمال اینست و بس ❊ تو ممان اصلا وصال اینست و بس ❊ وی در بعض رسائل خود ذکر کرده است که طریقهٔ توجه طائفهٔ علائیه و پرورش نسبت باطنی ایشان چنانست که هرگاه که خواهند که بدان اشتغال نمایند اولا صورت آن شخص که این نسبت از و یافته اند در خیال آورند تا آن زمانکه اثر حرارت و کیفیت معهودهٔ ایشان پیدا شود و بعد از ان آن خیال را نفی نکنند بلکه آن را نگاه دارند و بچشم و گوش و همه قوی بآن خیال متوجه بقلب شوند که عبارتست از حقیقت جامعهٔ انسانی که مجموع کائنات از علوی و سفلی مفصل آنست اگرچه آن از حلول در اجسام منزه است اما چون نسبتی میان او و میان این قطعهٔ لحم صنوبری واقع است چشم و فکر و خیال و همه قوی را بران باید گماشتن و حاضر آن بودن و بر در دل نشستن و ما شک نداریم که درین حالت حالت کیفیت غیبت و بیخودی رخ نمودن آغاز می کند آن کیفیت را از پی فرض می باید کردن و از پی آن رفتن و هر فکری که درآید متوجه بحقیقت قلب خود گشته نفی آن فکر کردن و به آن چیز مشغول نشدن و بدان مجمل لکلی گریختن و تا آن نفی شود التجا بصورت آن شخص باید کردن و آن لحظ نگاه داشتن تا باز آن نسبت پیدا شود آن زمان خود آن صورت نفی می شود اما باید که شخص متوجه آن صورت را نفی نه کند و هم وی گفته است در معنی کلمهٔ طیبه نفی عبارتست از راجع گردانیدن کثرت و صور اشیا به آن عین واحد که مقصود و مطلوب همه سالکان است و اثبات عبارت است از مشاهده کردن آن عین واحد در همه صور و انها را عین آن واحد دیدن پس لَا اِلٰهَ یعنی آن صور متوهمه غیریتش منفی است و راجع بآن یک اصل است و اِلَّا اللّٰه یعنی این معنی واحد است که باین صور می نماید **مولانا سعد الدین کاشغری** رحمه الله تعالی در اوائل حال به تحصیل علوم اشتغال داشته اند و کتب متداوله جمع کرده و مطالعه کرده بودند و جمعیت صوری نیز داشته اند چون داعیهٔ این طریق پیدا کرده اند ترک و تجرید تمام کرده به صحبت مولانا نظام الدین پیوسته اند می گفتند که بعد از چند سال که بصحبت ایشان مشرف شدم مرا داعیهٔ زیارت حرمین شریفین زادهما الله تعالی تشریفا

له قوله آن خیال را نفی نکنند از جهت آنکه واسطه است و دیگر آنکه شخص تحقیق نیست متوجه بقلب شوند مراد بقلب آنانست شخص است و او مجمل کائنات است بامعنی که از هر نوع موجود نمونه است در وی

۲ و حقیقتیست از حقایق و مطلوب مکون کون است و حقیقة الحقایق ۱۲

دیگر توانایی شد از ایشان اجازت خواستم فرمودند که هر چند که می نگرم ترا امسال در میان قافلهٔ حاجیان نمی بینم و پیش ازان واقعها دیده بودم که ازان متوهم می بودم و ایشان گفته بودند که پرمترس گفتند چون می روی آن واقعها را بخدمت مولانا زین الدین عرض کن که مردی متشرع است و بر جادهٔ سنت ثابت و مراد ایشان شیخ زین الدین خوافی بود رحمه الله تعالی که آن روز در خراسان در مقام ارشاد و شیخوخیت متعین بودند چون بخراسان رفتم رفتن بحج چنانچه مولانا نظام الدین گفته بودند در توقف افتاد و بعد ازان بسالهای بسیار میسر شد و چون بخدمت شیخ زین الدین رحمه الله رسیدم و آن واقعها را عرض کردم ایشان فرمودند که با ما بیعت کن و در قید ارادت ما درآی گفتم عزیزی که این طریق از ایشان گرفته ام هنوز در قید حیات اند شما امینید اگر می دانید که در طریقت این طائفه این جائز است چنان کنم ایشان فرمودند که استخاره کن گفتم مرا بر استخارهٔ خود اعتماد نیست شما استخاره کنید گفتند تو استخاره کن که ما هم استخاره کنیم چون شب رسید استخاره کردم دیدم که طبقهٔ خواجگان بزیارتگاه پیری که خدمت شیخ مولانا زین الدین آن وقت آنجا بودند درآمدند و درختها را می کندند و دیوارها می افگندند و آثار قهر و غضب بر ایشان ظاهر بود دانستم که آن اشارت بمنع ست ازانکه بر طریقهٔ دیگر درآیم خاطر من فارغ شد پای دراز کردم و بآسودگی در خواب شدم چون بامداد بمجلس شیخ درآمدم بی آنکه من واقعهٔ خود با ایشان بگویم گفتند طریق یکی است و همه بیکی باز می گردد بهمان طریق مشغول باش اگر واقعی یا مشکلی پیش آید با ما بگو آن قدر که توانیم مدد کنیم بر خدمت مولوی غلبه و استیلا معنی که بآن مشغول می کردند ظاهر بود باندک توجهی آثار غیبت و کیفیت بیخودی روی می نمود کسی را که بآن معنی وقوف نبود توهم آن می کرد که مگر ایشان را خواب می آید در اوائل که بصحبت ایشان رسیدم در مسجد جامع پیش ایشان نشسته بودم ایشان چنانکه عادت ایشان بود از خود غائب شدند مرا گمان آن شد که مگر ایشان را خواب می آید گفتم اگر ساعتی باستراحتی اشتغال نمایند دور نمی نماید ایشان تبسم نمودند و گفتند که مگر اعتقاد نداری که ما را ورای خواب امر دیگرے می باشد روزی می گفتند که بعضے از درویشان فرق میان خواب و بیداری جز به آن نمی توانند کرد که در خود خفتی که بعد از خواب می باشد می یابند و الا کیفیت مشغولی ایشان در خواب و بیداری بیک طریقه است بلکه در حالت خواب که بعضی موانع مرتفع می شود صافی تر و قوی تر می باشد و مرا گمان چنانست که

قوله مقصود از ان واقعها این است که خدمت مولانا نظام الدین را بوجهی میدیده که ظاهر شریعت آن را تحمل نکند ۱۲

آنچه می گفتند اشارت بحال خود میکردند والله تعالی اعلم یکے از درویشان که بصحبت ایشان
میرسید چنین حکایت کرد که مرا در مجلس وعظ که معارف درویشان می گذشت تغیر بسیاری شد
ونعره وفریاد بسیار میزدم وازان محجوب می بودم یکروز آنرا بایشان گفتم گفتند هروقت که ترا
تغیر افتد مرا در خاطر درمی آور دران وقت که ایشان بسفر حجاز رفته بودند مرا در یکے از مدرسها
که آنجا عزیزے وعظ میگفت آغاز تغیر شدن گرفت بایشان توجه کردم دیدم که از در
مدرسه در آمدند وبیغل من رسیدند ودو دست خود را بر دوشهای من نهادند من ازخود
بیرون رفتم وبیهوش افتادم آن زمان را که بحال خود آمدم مجلس وعظ بر شکسته بودند واهل
مجلس رفته وآفتاب بمن رسیده بود وآن روز آخرین پنجشنبه بود از ماه رمضان که بعد
ازان تا عید دیگر پنجشنبه نبود آنرا در خاطر خود گرفتم که چون ازمکه بیایند بایشان بگویم چون
ایشان ازمکه تشریف آوردند وبخدمت ایشان مشرف شدم جمعے پیش ایشان بودند که خواستم
که آنرا بایشان بگویم روے بمن کردند وگفتند پنجشنبی بود که بعد ازان تا عید دیگر پنجشنبه
نبود وتُوُفِّیَ رَحِمَهُ اللهُ فِی اَثْنَاءِ صَلٰوةِ الظُّهْرِ مِنْ یَوْمِ الْاَرْبَعَاءِ التَّاسِعِ مِنْ
شَهْرِ جُمَادَی الْاُخْرٰی سَنَةَ سِتِّیْنَ وَثَمَانِمَائَةٍ **خواجه عبید الله** ادام الله
برکات وجوده علی مفارق الطالبین امروز مظهر آیات ومجمع کرامات وولایات
طبقه خواجگان ورابطه التیام وواسطه انتظام سلسله شریفه ایشان قدس الله تعالے
اسرارهم حضرت خواجه ومخلصان ونیازمندان ایشانند امید وارهی چنان است که ببرکت وجود
شریف ایشان التیام وانتظام این سلسله الی یوم القیام امتداد یابد وهرچند که ازین فقیر
امثال این سخنان صورت گستاخی دارد اما چندانکه باخود اندیشه کرد از خود در نیافت که خاطر
را بران قرار تواند داد که این مجموعه که مقصود از جمع آن ذکر معارف ونشر مناقب این طائفه
است از ذکر ایشان خالی باشد لاجرم شرح مناقب واحوال این سلسله شریفه را ببعضے
از کلمات قدسیه که رقم زده خامه معارف نگار ایشان شده است مِسْکِیَّةُ الْخِتَامِ گردانید
بدین وتهی شدن دل از غیر حق سبحانه وتعالی دلیلست بر مظهریت دل مر تجلی حق سبحانه را
بوصف احدیت که نیل معارف بحقائق اسما وصفات بی این معنی متعذر است چه قابلیت
قبول عکوس انوار تجلیات ذات ـ بے تهی شدن از التفات بهر چه وسمت حدوث یافته
است میسر نیست تهی شدن دل موقوف افتاده است بر تجلی ذات بوصف احدیت وحصول

---

[1] قوله تهی شدن دل از التفات مراد بتهی شدن از التفات بغیر آنست که شعور بغیر نماند بطریق مزاحمت نه آنکه شعور مطلقا منتفی گردد زیرا که سقوط شعور نا مستحسن باشد

[2] قوله مع انتفا لطف [illegible] مزاحمت [illegible] شعور [illegible] لفظ مزاحمت [illegible] [illegible] شعور [illegible] مزاحمت [illegible]

این معنی

این معنی را بعد از تحقق بایمان باللہ و برسول اللہ و بما جاء من عند اللہ و من عند رسول اللہ علی مراد اللہ و علی مراد رسول اللہ اسباب ست از اتخاذ ریاضات کہ شریعت از اخذ آن منع نکردہ است و دوام ذکر بشرط وجدان مذکور بوصف انکسار از اتخاذ ریا و خضوع بکمال بر متابعت مر رسول را صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم لیکن ہیچ سببی در تحصیل این نسبت قوی تر از آن نیست کہ بصدق و نیاز تمام مجالست بجماعتی لازم وقت خود گردانند کہ باطن ایشان مظہر این تجلی گشتہ باشد و بہ سطوت این تجلی چسان وجود غیر از پیش بصیرت ایشان برداشتہ شدہ و از شہود غیر تمامی آزاد گشتہ و بفنای حقیقی از مزاحمت شعور بخود و غیر خود خلاص گشتہ بعد از تحقق بفنا رحق سبحانہ و تعالی ایشان را از نزد خود بوجود موہوب حقانی مشرف گردانیدہ از بیخودی و سکر حال افاقت یافتہ دیگران را واسطہ حصول سعادت حقیقیہ کہ عبارت از بقا و فنا است شدہ درین مقام ہیچ چیز از مکنات ایشان را از شہود حق سبحانہ محجوب نتواند گردانید پس واجب بر آنکہ کیا آنکہ در تخلیص از گرفتاری دل بوجود اکوان کہ بحقیقت حجاب عبارت ازین گرفتاری است اشیای کہ سبب خلاصی می شود تمسک نمودہ خود را پیش از مردن خلاص گردانند اگر مناسب استعداد خود اشتغال بذکر دانند تقصیر و اہمال را در خود مجال ندہند و اگر در خود استعداد آن دانند کہ بصحبت ارباب شہود دل از گرفتاری زودتر خلاص می شود خود را بصحبت این برگزیدگان نگاہ داشتہ اداب صحبت التزام کنند زمان خلاصی دل از گرفتاری بغیر حق بحقیقت زمان وصول و شہود است چون دل از مزاحمت شعور بوجود غیر نجات یافت غیر گرفتاری بشہود حق سبحانہ ہیچ نیست **مصراع** بلا دمحنت شیرین کہ جز بآن نبا سائی + بعد از انکہ سطوت نفی ما دون حق دل از غبار التفات بغیر حق آزاد گشت غیر اثبات حق ہیچ نماند + **بیت** تیغ لا در قتل غیر حق براند + در نگر ان پس کہ غیر حق چہ ماند + ماند الا اللہ باقی جملہ رفت + شاد باش ای عشق شرکت سوز گشت + زبان غیبت از ما دون حق سبحانہ بحقیقت زمان وصول شہود و وجود است زیادت از ان غیبت کم بحسکم اِنَّمَا الْاَعْمَالُ بِخَوَاتِیْمِہَا ارباب کشف و وجود پیش از تمکین درین معنی ارباب ذوق را از بالغان بر این مقام عالی نشمردہ اند ظہور این معنی مقدمہ فنا است و مبشر است بظہور تباشیر صبح سعادت وصول از مطلع احدیت کہ استغراق و استہلاک است در شہود ذات بی جہت

شعور بوجود غیری بلکه درین مقام اگر ترقی واقع شود شعورش از ذوق تجلیات اسما نیز منقطع شود اشارت آن بزرگ به این فرموده است که سالک می تواند بود که متصف شود باوصاف حق سبحانه فهو بعد غیر واصل این معنی خواهد بود چه از وصل مقصود شهود ذاتی است بی مزاحمت شعور بوجود کثرتی مرتبهٔ اتصاف باوصاف که مرتبهٔ تجلیات صفات است بی کثرت از وجهی متعذر است اگر خواهی که در مقام حضور با حق سبحانه از مکر و وسوسهٔ شیطان آزاد باشی بلکه ملک را اطلاع بر حضور تو نشود بلکه نفس ترا وقوفی بر حضور تو نشود بر تو باد که همنشینی با مردی کنی که دل و جان ایشان در ذکر ذات مستغرق شده باشد و از خود رهائی یافته تعبیر ازین معنی بعضی بشهود و بعضی بوجود کرده اند و بعضی بتجلی ذات و بعضی بیاد داشت کرده اند اگر این سعادت دست ندهد باید که طریقه ذکر یا طریقهٔ توجه و جذبهٔ خواجگان را قبول کرده همگی خود را در ورزش این طریقه برسانی تا بدین دولت عظمی که فوق آن متصور نیست برسی لَيْسَ[1] وَرَاءَ اللّٰهِ الْمُنْتَهٰى وَاِلٰى رَبِّكَ الْمُنْتَهٰى لَيْسَ وَرَاءَ عَبَّادَانَ[2] قَرْيَةٌ نظم عاشقان را شادمانی و غم اوست + مزد کار و اجره خدمت هم اوست + غیر معشوق ار تماشائی بود + عشق نبود هرزه سودائی بود + عشق آن شعله است کو چون بر فروخت + هر چه جز معشوق باقی جمله سوخت + باید که شغل نگاهداشت آگاهی باین وصف بود که در خروج و دخول نفس واقف باشد که در نسبت حضور مع الله فتوری واقع نشود تا برسد بآنجا که بی تکلف نگاهداشت او همیشه این نسبت حاضر دل او بود و بتکلف نتواند که این صفت از دل دور کند گاه باشد که او را از خود تمام بستانند نه از خودش خبر بود نه از وقوف قلبی بمقصود باید که چون او را بخود دهند بر طریقهٔ مقرره در نگاهداشت نسبت آگاهی کمال سعی بجا آرد تا فتوری بواسطهٔ عوارض نفسانیه بآن راه نیابد و دوام التجا و افتقار بصفت انکسار بجناب حق سبحانه قوی ترین سببی است در دوام این نسبت باید که همیشه از حق سبحانه بوصف نیاز تقاضای این صفت جوید اگر بعم

[1] لیس وراء الله المنتهی یعنی نیست ورای الله منتهایی یعنی نیست در ورای تو غایت و نهایت نیست نهایت تو [illegible] تو است پس نهایت سلسلهٔ موجودات است جز او ۱۲

[2] لیس وراء عبادان قریة یعنی نیست ورای عبادان کر نهایت دهی ۱۲ عبادان دهی است و [illegible] نیست [illegible] است از دیار عجم و در انجا [illegible] عف ۱۲ [illegible]

ابدی در نگاهداشت این نسبت سعی کند هنوز حق وی گزارده نشود عزیزی لا یقضی دینه گویا
درشان این نسبت است معنی مشاهده نه آنست که حق را سبحانه بجاسه بصر توان دید حق
لمعه از لوائح بی نهایت بر ارواح واشباح تاختن آرد جمله گان لم یکن چنان نیست گردند که
از ایشان نه نام ماند نه نشان بلکه این بآن معنی است که چون حضور دل بحقیقت ذکر که منزه است
از حرف وصوت بواسطه مواظبت بر ذکر بدرجه ترقی کند که دیگرے را در حقیقت دل
گنجائی نماند و درین حال دل را مشاهده گویند وحق را شاهد و کمال ذوق ازین مشاهده
وقتی دست دهد که آگاهی او از وصف حضور لیشو و حضوری باشد. بی مزاحمت شعور چه
بمقدار شعور بحضور نقصانی در حضور حق سبحانه واقع شود و ذات مقدس او از ان برتر است
که در دیده بصیرت دل آید تکلیف که در نظر حسن آید ازینجاست که عطش متعطشان زلال
وصال بمشاهده سری هرگز تسکین نیابد بلکه تشنگی بر ایشان زیادت گردد والله اعلم
بحقائق الامور شبی سخن در محبت ذاتیه می رفت که عبارت از ارتباط و تعشقی است بحضرت
حق سبحانه وتعالی بی آنکه او را سببی دانند یا موجبی شناسند بلکه میل و انجذابی است که بر
دفع آن قدرت نباشد فرمودند که از دو پسرک در نواحی تاشکند این نسبت را یافتیم یکی
دایم بگرد حلقه اصحاب ما می گشت واز دور می نشست و گردن کج می کرد یک روز بجهت
طهارت برخاستم بجانب ابریق طهارت مسارعت نمود چون فارغ شدم از وے
پرسیدم که سبب آمدن تو اینجا چیست و چند گرد این صحبت میگردی گفت من هم نمی دانم
اینقدر میدانم که هرگه که اینجا می آیم در باطن خود کششی بحضرت حق سبحانه وتعالی بازمی یابم و خود را از همه

[illegible]

بابستها خالی می بینم وازان لذتی عظیم بمن می رسد چون بیرون می روم ازان نسبت تهی می شوم وآن پسرک دیگر صورتی بنهایت خوب داشت و باصحاب مختلط بود ودران نواحی مردم بسیار تعلق خاطر بوی داشتند واصحاب مارا باین مطعون می داشتند گفتم اورا عذر خواهید هر چند مبالغه کردند سود نداشت آخر درگریه شد واضطراب بسیار کرد وگفت آخر شمارا درین چه فائده است که من اینجا نیایم و در بیرون مرا مردم مشوش می دارند وباطن من در کشاکش بابستها افتد وازین نسبت جمعیت که اینجا از خود باز می یابم دور افتم یاران اورا معذور داشتند کار او بجائی رسید که مغلوب این نسبت شد بمثابه که بارها راه خانه خود گم می کرد وهرگاه مارا با او مهمی بودی چون از منزل بیرون آمدی یا بر در خانه بودی یا در راه بودی و چون خواستمی که اورا کاری فرمایم آن کار کرده بودی یا می کردی رهانیدن مرغ لاهوتی که محبوس قفس ناسوتی است بی تاثیر جذبه که لازم است مقام محبوبی راکه بازبسته بمتابعت مصطفویست میسر نگردد فعلیک باتباعه صلی الله علیه وسلم ان کنت متوجها الی حقیقة الحقائق التی لها وجه فی کل موجود وبه تحققت الموجودات گویا اشارت ولله المشرق والمغرب فاینما تولوا فثم وجه الله باین حقیقت است اینجا بدانی وهو معکم از کجاست بلیت او که از بالیسی نزدیکتر داند آن کس کو زخود دارد خبر برخورداری از حیات کسی راست که دلش از دنیا سرد باشد وبذکر حق سبحانه گرم حرارت قلبش نگذارد که محبت دنیا گرد حریم دل گردد تا چنان گردد که اندیشه اش جز حق سبحانه هیچ نباشد فیض نخستین را مظاهر کثیره است هر چه موجود است اورا از تجلی ذات نصیب است که آن را وجه خاص می گویند این وجه را انجذاب بحق سبحانه واقع است بحسب دوام توجه اگر به تاثیر اسم الهادی از تصرف اسم المضل نجات یابد بدوام انجذابش بذات مقدسه از خود بکلی نیست شده بهمین ملحق شده غیر از حق سبحانه نه بیند ونداند والعیاذ بالله اگر بتاثیر اسم المضل طریقه مستقیمه انجذاب بذات گم کند گرفتار خود گشته جز خود نه بیند وجز خود نداند همه آن کند که ظلمتش بر ظلمتش افزاید همیشه محجوب وممنوع از شهود وحدت گردد نه اورا روح درطاعت باشد بلکه طاعت نیز نباشد همه عذابهای دنیوی واخروی صوری ومعنوی را مستعد ومهیا گردد خلاصی ازین بلیه را اسباب هست از توبه نصوح

عمه الله انتظار او سست بنابر آنکه انتظار و استغفار نتیجه است و استغفار نتیجه بعد از قطع مسافت و دو دیگر وازین جهت که انتظار نهایت سیر است

و مباشرت اعمال صالحه بهترین آنکه از سر صدق بخدمت طائفه که محبت ذاتی از خود رهائی
یافته اند قیام نماید تا بتمامی خود را در ایشان گم کند رزقنا الله و ایاکم و دانی که پیر
کیست پیر آن کس است که آنچه مرضی رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم نیست از وی نیست شده
باشد و آنچه نه از دست صلی الله علیه وآله وسلم نمانده بلکه او و هستی او از وی تمام گم شده باشد و او
آئینه شده باشد که جز اخلاق و اوصاف نبوی در وی هیچ نباشد درین مقام بواسطهٔ اتصاف بصفات
نبویه مظهر تصرف حق سبحانه گشته و بتصرف الهی در بواطن مستعدان تصرف کرده و تمام از خود خالی
شده و بمراد حق سبحانه ایستاده بیت از بس که در کنار همی گیرد آن نگار + بگرفت بوی یار
و رها کرد بوی طین + مرید آنکه بتأثیر آتش ارادت هستی او سوخته باشد و از مرادات او
هیچ نمانده و به بصیرت دل در آئینهٔ پیر جمال مراد دیده روی از مجموع قبلها گردانیده و قبله
او جمال پیر گشته و در بندگی پیر از آزادی فارغ آمده و سر نیاز جز بر آستانهٔ پیر نینداخته
و اعراض از مجموع کرده سعادت خود را قبول او دانسته و شقاوت خود را در رد او بلکه رقم
نیستی بر ناصیهٔ وجود کشیده و از تفرقهٔ شعور بوجود غیر پیر خلاص گشته بیت آن را که در سرای
نگاریست فارغست + از باغ و بوستان و تماشای لاله زار + اگر پرسند که توحید چیست
بگوی تخلیص دل و تجرید او از آگاهی بغیر حق سبحانه اگر پرسند که وحدت چیست بگو خلاصی
دل از علوم و شعور بوجود غیر حق سبحانه اگر پرسند که اتحاد چیست بگو استغراق در هستی حق سبحانه
اگر پرسند سعادت چیست بگو خلاصی از خود بدید حق سبحانه اگر پرسند شقاوت چیست
بگو بخود در ماندن و از حق باز ماندن اگر پرسند وصل چیست بگو نسیان خود بشهود نور وجود حق
اگر پرسند فصل چیست بگو جدا کردن سر از غیر حق سبحانه اگر پرسند سکر چیست بگو ظاهر شدن
حالی بر دل که دل نتواند که پوشیده دارد چیزی را که پوشیدن آن چیز بیش ازین حال
واجبست خدمت خواجه عبیدالله فرمودند که مولانا حسام الدین شاشی از اصحاب امیر
حمزه فرزند امیر سید کلال بود رحمهم الله تعالی و استغراق تمام داشت وی را بقضای بخارا
تکلیف کرده بودند در محکمهٔ وی حاضر می شدم در مقابلهٔ وی پنجره بود که من وی را می دیدم
و وی مرا نمی دید انجا می نشستم و نظارهٔ وی می کردم و هرگز از وی ذهولی و فتوری فهم
نکردم و هم ایشان فرمودند که خدمت مولانا حسام الدین رحمه الله می گفت که این کار
را هیچ لباسی از اشتغال بافاده و استفاده در صورت اهل علم بهتر نیست و هم ایشان

فرمودند که خواجه بزرگوار را قدس سره در خواب دیدم که در من تصرف کردند و من بیخود بیفتادم
چون با خود آمدم خواجه از من گذشته بودند خواستم که در عقب بروم پایهای من در هم می‌پیچید
بجهت بسیار بخواجه رسیدم فرمودند که مبارکباد و هم ایشان فرمودند که یکبار خواجه پارسا
قدس سره را در خواب دیدم خواستند که در من تصرف کنند اما میسر نشد همانا که جهت آن بوده
باشد که خواجه بزرگ تصرف کرده بودند این فقیر در زمانی که به بخارا رسیدم و بشرف خدمت
مولانا حسام الدین و مولانا حمید الدین شاشی مشرف شدم در بین فقرا اضطرابی و اضطراری
بود ایشان فرمودند مراقبه بحقیقت انتظار است و حقیقت مراقبه ازین انتظار است
نهایت سیر عبارت از حصول این[1] انتظار است بعد از تحقق باین چنین انتظار که ظهورش
غلبه محبت است راهبر جز این انتظار نیست بیت گر ندارم از شکر جز نام بهر + این بسی
بهتر که اندر کام زهر + آسمان نسبت بعرش آمد فرود + ورنه بس عالی است پیش خاک تود +
چون امثال ما فقیران را الطریق ذوق دریافت این معانی میسر نیست گرفتاری باین چنین
گفت و گوی شیرین تر می‌نماید از اشتغال بغیر این گفتگو رزقنا الله و ایاکم انتظاره
به یغنینا عنا بحرمة محمد صلی الله علیه وسلم از ذکر بعضی احوال و اقوال
خانواده خواجگان و بیان روش طریقه ایشان قدس الله اسرارهم معلوم شد که طریقه
ایشان اعتقاد اهل سنت و جماعت است و اطاعت احکام شریعت و اتباع سنن
سید المرسلین صلی الله علیه وآله وسلم و دوام عبودیت که عبارتست از دوام آگاهی بحق سبحانه
بی مزاحمت شعور بوجود غیری پس گروهی که نفی این عزیزان کنند بواسطه آن تواند بود که ظلمت
هوا و بدعت ظاهر و باطن ایشان را فرو گرفته است و غبار رد حسد و عصبیت دیده بصیرت
ایشان را کور ساخته لاجرم انوار هدایت و آثار ولایت ایشان را نه بینند و این نابینایی
خود را بجحود و انکار آن انوار و آثار که از مشرق تا مغرب گرفته است اظهار کنند هیهات هیهات
قطعه نقشبندیه عجب قافله سالارانند + که برند از ره پنهان بحرم قافله را + از دل سالک
ره جاذبه صحبت شان + می‌برد وسوسه خلوت و فکر چله را + قاصری گر کند این طائفه را طعن
قصور + حاش لله که برآرم بزبان این گله را + همه شیران جهان بسته این سلسله‌اند + روبه
از حیله چسان بگسلد این سلسله را شیخ ابوالحسن بستی رحمه الله تعالی وی چون خواجه
یوسف همدانی از اصحاب شیخ ابوعلی فارمدیست و این رباعی مشکل مشهور چنانکه از رسائل

[1] یعنی نهایت سیر الهی انتظار است بنابر آنکه انتظار او انتظار نتیجه است و انتظار نتیجه بعد از قطع مسافت وجود گم داردن جهت که انتظار نهایت سیر است

گویند سیر نهایات مقامات بدایت این طائفه خواجگان است قدس الله تعالی اسرارهم یعنی آخر دیگران ابتدای ایشان در ابتدا آن امر فرمانبردار عرف

عین القضاة همدانی معلوم می شود ازان وی است ؎ دیدیم نهان گیتی واصل جهان
وز علت وعار برگذشتیم آسان + آن نور سیه زلا نقط برتر دان + زان نیز گذشتیم نه این
مانده آن + **شیخ حسن سکاک سمنانی رحمه الله تعالی** وی از اصحاب شیخ ابوالحسن بستی است
وخانقاه سکاکیه در سمنان است وشیخ رکن الدین علاء الدوله رحمه الله تعالی در اوائل در
انجا می بوده زار بعینات برآورده وبعضی املاک بر آنجا وقف کرده منسوب بوی است
محمد بن حمویه الجوینی رحمه الله تعالی کنیت وی ابوعبدالله است واز اصحاب شیخ
ابوالحسن بستی است بعلوم ظاهری وباطنی آراسته بوده است عین القضاة در یکی از
مکتوبات خود می گوید که کم کسی ازین طایفه علوم ظاهری داند خواجه امام ابوحامد غزالی
وبرادرش شیخ احمد غزالی ازین جمله اند وخواجه امام محمد حمویه بکویان نیز ازین جمله است
چه دانم که علم داند واز بزرگان است در سلوک ویرا کتابیست در تصوف ویرا سلوة الطالبین
نام ودر انجا بسی حقایق ودقایق این طریق درج کرده است **عین القضاة همدانی
قدس الله تعالی روحه** کنیت ونام وی ابوالفضائل عبدالله بن محمد المیانجی است
وعین القضاة لقب ویست با شیخ محمد حمویه صحبت داشته است وبا شیخ امام احمد غزالی
نیز وفضائل وکمالات صوری ومعنوی وی از مصنفات وی ظاهر است چه عربی وچه فارسی
آن قدر کشف حقایق وشرح دقایق که وی کرده کم کسی کرده است واز وی خوارق
عادات چون احیاء اموات بظهور آمده ومیان وی وشیخ احمد مکاتبات ومراسلات
بسیار است واز انجمله رساله عینیه است که شیخ احمد بوی نوشته که در فصاحت وبلاغت
وروانی وسلاست توان گفت که آن را نظیری نیست عین القضاة در کتاب زبدة الحقایق
می گوید که بعد ازان که از گفت وگوی علوم رسمی ملول شدم بمطالعه مصنفات حجة الاسلام
اشتغال نمودم ومدت چهار سال دران بودم چون مقصود خود ازان حاصل کردم
پنداشتم که بمقصود خود رسیدم وواصل شدم با خود گفتم **بیت** أَنْزِلُ بِمَنْزِلِ زَيْنَبَ
وَرَبَابِ ✤ وَأَدَبَعُ فَهٰذَا مَرْبَعُ الْأَحْبَابِ ونزدیک بود که از طلب باز ایستم
وبر انچه حاصل کرده بودم از علوم اقتصار نمایم ومدت یکسال درین بماندم تا ناگاه سیدی
ومولائی الشیخ الامام سلطان الطریقه احمد بن محمد الغزالی رحمه الله تعالی بهمدان که موطن
من بود تشریف آوردند ودر صحبت وی در بیست روز برمن چیزی ظاهر شد که از من وطلب

من غیر خود هیچ چیز باقی نگذاشت اِلَّا مَا شَاءَ اللّٰهُ و مرا اکنون شغلی نیست جز طلب فنا
دران چیز و اگر چنانچه عمر نوح یابم و درین طلب فانی سازم هیچ نکرده باشم و آن چیز همه عالم
را فرو گرفته چشم من بر هیچ چیز نیفتد که روی وی را دران نه بینیم و هر نفسی که استغراق من
دران بیفزاید بر من مبارک مباد و هم وی گفته که پدرم و من و جماعتی از ائمه شهر ما حاضر بودند
در خانه مقدم صوفی پس ما رقص می کردیم و بوسعید ترمذی بیتکی می گفت پدرم بنگریست
و گفت خواجه احمد غزالی را قدس الله روحه دیدم که با ما رقص می کرد و لباس وی چنین چنین
بود نشان می داد ابوسعید گفت مرگم آرزوست من گفتم بمیر در حال بیهوش شد و بمرد مفتی
وقت حاضر بود گفت چون زنده را مرده می کنی مرده را نیز زنده توانی کرد گفتم مرده کیست
گفت فقیه محمود گفتم خداوندا فقیه محمود را زنده گردان در ساعت زنده شد و هم وی
گفته که ای عزیز کاری که با غیر منسوب بینی بجز از خدای تعالی آن مجازی میدان نه
حقیقی فاعل مطلق حقیقی خدا را دان آنجا که گفت قُلْ یَتَوَفّٰکُمْ مَلَکُ الْمَوْتِ
الَّذِیْ مجازی می دان حقیقتش آن باشد که اَللّٰهُ یَتَوَفَّی الْاَنْفُسَ حِیْنَ مَوْتِهَا
راه نمودن محمد صلی الله علیه و آله و سلم مجازی میدان و گمراه کردن ابلیس مجازی میدان
یُضِلُّ مَنْ یَّشَاءُ وَیَهْدِیْ مَنْ یَّشَاءُ حقیقت میدان گیرم که خلق را اضلال ابلیس می کند
ابلیس را بدین صفت که آفرید مگر موسی علیه السلام از بهر این می گفت اِنْ هِیَ اِلَّا فِتْنَتُکَ
همه جور من از بلغاریان است * که مادام همی باید کشیدن * گنه بلغاریان را نیز هم
نیست * بگویم گر تو بتوانی شنیدن * خدایا این بلا و فتنه از تست * ولیکن کس نمی یارد
چخیدن * همی آرند ترکان را ز بلغار * ز بهر پرده مردم دریدن * لب و دندان آن
خوبان چون ماه * بدین خوبی نبایست آفریدن * شیخ برکه همدانی رحمه الله تعالی
عین القضاة همدانی رحمه الله تعالی در مصنفات خود از وی حکایت کند یکجا می گوید

هرگز جز فاتحه و سوره چند از قرآن یاد ندارد و آن نیز بشرط بر نتواند خواند و قال یقول نداند که چه بود و گر راست پرسی حدیث موزون هم بزبان همدانی هم نداند کردن و لیکن می دانم که قرآن او داند درست و من نمی دانم الا بعضی از آن بعض هم نه از راه تفسیر و غیر آن دانسته ام از راه خدمت وی دانسته ام و جای دیگر گفته است که از خواجه احمد غزالی شنیده ام که گفت هرگز شیخ ابوالقاسم گرگانی نگفته است که ابلیس چون نام او بردی گفتی که خواجه خواجگان و سر مهجوران چون این حکایت با برکه گفتم گفت سر مهجوران به است که خواجه خواجگان و جای دیگر گفته که برکه رضی الله عنه حکایت کرد که مردی بود فرزند خود را گفت هرگز ریش گاو بوده گفت ریش گاو که بود و چه بود گفت آنکه بامداد از خانه بدر آید گوید امروز گنجی یابم پسر گفت ای پدر تا من بوده ام ریش گاو بوده ام شیخ فتحه رحمه الله تعالی عین القضاة در مصنفات خود از وی حکایت کند و یکجا می گوید که از ثقتی شنیدم که فتحه گفت از خدای تعالی خبر بخلق نه رسد و جای دیگر می گوید که از برکه قدس سره شنیدم که فتحه گفتی ابلیس گفت در عالم از من سیاه گلیم تر فتحه بود و بس و ازین سخن بگریستی و جای دیگر گفته که پیران چون کامل باشند دانند که هر مریدی بکدام مقام رسد بعاقبت کار چنانکه از فتحه بسیار شنیده بودند که فلان را قدم فلان خواهد بود و فلان را قدم فلان شیخ ضیاء الدین ابو نجیب عبد القاهر السهروردی قدس سره در علوم ظاهر و باطن بکمال بوده است مصنفات و مولفات بسیار دارد نسب وی بده واسطه بابو بکر صدیق میرسد رضی الله عنه و نسبت وی در طریقت بشیخ احمد غزالی است و وی در کتاب آداب المریدین گفته است وَاَجْمَعُوا عَلٰی اَنَّ الْفَقْرَ اَفْضَلُ مِنَ الْغِنَا اِذَا کَانَ مَقْرُوْنًا بِالرِّضَا فَاِنْ اِحْتَجَّ مُحْتَجٌّ بِقَوْلِ النَّبِیِّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ اَلْیَدُ الْعُلْیَا خَیْرٌ مِّنَ الْیَدِ السُّفْلٰی قِیْلَ

غنا را از جهت الفاق و عطا بر فقر با آن کسی ماند که تفضیل نهاده معصیت را بر طاعت از جهت آنکه ...

لَهُ الْيَدُ الْعُلْيَا تَنَالُ الْفَضِيلَةَ بِإِخْرَاجِ مَا فِيهَا وَالْيَدُ السُّفْلٰى تَجِدُ الْمَنْقَصَةَ بِحُصُولِ الشَّيْءِ فِيهَا فَفِي تَفْضِيلِ السَّخَاءِ وَالْعَطَاءِ دَلِيلٌ عَلٰى فَضْلِ الْفَقْرِ فَمَنْ فَضَّلَ الْغِنٰى لِلْإِنْفَاقِ وَالْعَطَاءِ عَلَى الْفَقْرِ كَانَ كَمَنْ فَضَّلَ الْمَعْصِيَةَ عَلَى الطَّاعَةِ لِفَضْلِ التَّوْبَةِ در تاریخ امام یافعی می گوید که یکی از اصحاب شیخ ابو النجیب سهروردی رحمہ اللہ گفت که روزی با شیخ در بازار بغداد می گذشتم بدکان قصابی رسیدم گوسفندی آویخته بود شیخ بایستاد و گفت این گوسفند می گوید که من مرده ام نه کشته قصاب بخود بیفتاد چون بخود باز آمد بصحت قول شیخ اقرار کرد و تائب شد توفی رضی اللہ عنہ فِي شُهُورِ سَنَةَ ثَلَاثَ وَثَلَاثِينَ وَخَمْسَمِائَةٍ

شیخ عمار یاسر قدس اللہ تعالیٰ روحہ وی از اصحاب شیخ ابو النجیب سهروردی است و تکمیل ناقصان و ترتیب مریدان و کشف وقایع ایشان کمال تمام داشته است شیخ نجم الدین کبری در کتاب فواتح الجمال آورده است که چون بخدمت شیخ عمار رسیدم و باذن وی بخلوت در آمدم بخاطر گذشت که چون اکتساب علوم ظاهری کرده ام چون فتوحات غیبی دست دهد آن را بر سر پای منبر بطالبان حق برسانم چون به این نیت بخلوت در آمدم اتمام خلوت میسر نشد بیرون آمدم شیخ فرمود اول تصحیح نیت کن بعد از ان بخلوت در آی پرتو نور باطن او بر دل من تافت کتابها را وقف کردم و جامهار الفقرا بخشیدم بغیر یک جبه که پوشیده بودم و گفتم این خلوت خانه قبر منست و این جبه کفن مرا دیگر امکان بیرون آمدن نیست و عزم کردم که اگر داعیه بیرون آمدن غالب شود آن جبه را پاره سازم تا عورت را ستر نماند و استحیا مانع خروج شود شیخ در من نظر کرد و گفت در آی که نیت درست ساختی چون در آمدم اتمام خلوت دست داد و همین هست شیخ ابواب فتوحات بر من بکشاد

شیخ روزبهان الکبیر مصری قدس اللہ تعالیٰ روحہ وی گازرونی الاصل است اما در مصر می بوده از مریدان شیخ ابو النجیب سهروردیست و اکثر اوقات در مقام استغراق می بوده و شیخ نجم الدین کبری بصحبت وی رسیده و آنجا بریاضت اشتغال نموده و خلوتها نشسته و شیخ روزبهان وی را بدامادی قبول کرده است و وی را از دختر شیخ دو پسر آمده وَفِي كِتَابِ تُحْفَةِ الْبَرَرَةِ سَمِعْتُ شَيْخَنَا أَبُو الْجَنَابِ يَقُولُ سَمِعْتُ رُوزْبَهَانَ بِمِصْرَ يَقُولُ قِيلَ لِي مِرَارًا أُتْرُكِ الصَّلٰوةَ فَإِنَّكَ لَا تَحْتَاجُ

الیہما فقلت یا رب انی لا اطیق ذلک کلفنی شیأ آخر

شیخ اسمعیل قصری قدس اللہ تعالی سرہ

وی نیز از اصحاب شیخ ابو النجیب سہروردیست و شیخ نجم الدین بصحبت وی رسیدہ است و خرقۂ اصل از دست وی پوشیدہ است و وی از محمد بن مالکیل و وی از محمد بن داود المعروف بخادم الفقرا و وی از ابو العباس ادریس و وی از ابو القاسم بن رمضان و وی از ابو یعقوب طبری و وی از ابو عبد اللہ بن عثمان و وی از ابو یعقوب نہرجوری و وی از ابو یعقوب سوسی و وی از عبد الواحد بن زید و وی از کمیل بن زیاد قدس اللہ تعالی ارواحہم و وی از امیر المومنین علی بن ابی طالب رضی اللہ تعالی عنہ و وی از حضرت رسالت صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم کذا ذکرہ الشیخ رکن الدین علاء الدولۃ السمنانی قدس اللہ تعالی سرہ فی بعض مصنفاتہ

شیخ نجم الدین الکبرے قدس اللہ تعالی روحہ

کنیت وی ابو الجنابست و نام وی احمد بن عمر الخیوقی و لقب وی کبری و گفتہ اند کہ ویرا کبری ازان لقب کردند کہ در آوان جوانی کہ بتحصیل علم مشغول بود با ہر کہ مناظرہ و مباحثہ کردی بروی غالب آمدی فلقبوہ بہذا السبب بالطامۃ الکبری ثم غلب علیہ ذلک اللقب فحذف الطامۃ ولقبوہ بالکبری وہذا وجہ صحیح نقلہ جماعۃ من اصحابہ ممن یوثق بہم وقال بعضہم ہو ممدود بفتح الباء الموحدۃ ای ہو نجم الکبراء جمع تکسیر الکبیر والصحیح الاولی کذا فی تاریخ الامام الیافعی رحمہ اللہ تعالی و ویرا شیخ ولی تراش نیز گفتہ اند بسبب آنکہ در غلبات وجد

نظر مبارکش بر هر که افتادی بمرتبهٔ ولایت رسیدی روزی بازرگانی بر سبیل تفرج بخانقاه شیخ
درآمد شیخ حالتی قوی داشت نظرش بران بازرگان افتاد و در حال بمرتبهٔ ولایت رسید
شیخ پرسید که از کدام مملکتی گفت از فلان مملکت وی را اجازت ارشاد نوشت تا در مملکت خود خلق
را بحق ارشاد کند روزی شیخ با اصحاب نشسته بودند بازی در هوا صعوه را دنبال کرده بود
ناگاه نظر شیخ بران صعوه افتاد صعوه برگشت و باز را گرفته پیش شیخ فرود آورد روزی
تحقیق و تقریر اصحاب کهف می رفت شیخ سعد الدین حموی را رحمه الله تعالی که یکی از مریدان
شیخ بود بخاطر گذشت که آیا درین امت کسی باشد که صحبت وی در سگ اثر کند شیخ بنور
فراست بدانست برخاست و بدر خانقاه رفت و بایستاد ناگاه سگی آنجا رسید و بایستاد
و دنبال می جنبانید شیخ را نظر بر وی افتاد در حال بخششی یافت و متحیر و بیخود شد و روی
از شهر بگردانید و بگورستان رفت و سر بر زمین می مالید تا آورده اند که هر کجا که می آمد و
می رفت قرب پنجاه و شصت سگ گرد اگرد او حلقه کردندی و دست پیش دست نهادندی
و آواز نکردندی و هیچ نخوردندی و بحرمت بایستادندی عاقبت همان نزدیکی بمرد شیخ
فرمود تا وی را دفن کردند و بر سر قبر وی عمارت ساختند و شیخ در تبریز بر یکی از شاگردان
محی السنه که سند عالی داشت کتاب شرح السنه را می خواند چون بآواخر رسید روزی
در حضور استاد جمعی از ائمه نشسته بودند و شرح السنه می خواندند درویشی درآمد که وی را نمی شناخت
اما از مشاهدهٔ وی تغیر تمام بشیخ راه یافت چنانکه مجال قرارش نماند پرسیدند که این
چه کسی است گفتند این بابا فرج تبریزیست که از جملهٔ مجذوبان و محبوبان حق است سبحانه شیخ
آن شب بیقرار بود و بامداد بخدمت استاد آمد و التماس کرد که برخیزید که بزیارت بابا فرج
رویم استاد با اصحاب موافقت کردند بر در خانقاه بابا فرج خادمی بود بابا شادان نام
چون آن جماعت را دید درون رفت و اجازت خواست بابا فرج گفت اگر چنانچه
بدرگاه خدای تعالی روند می توانند آمد گو درآیند شیخ گفت چون از نظر بابا بهره مند
شده بودم معنی سخنش دانستم هرچه پوشیده بودم بیرون آوردم و دست بر سینه
نهادم استاد و اصحاب موافقت کردند پس پیش بابا فرج درآمدیم و نشستیم بعد از لحظهٔ حال
بر بابا متغیر شد و عظمتی در صورت او پدید آمد و چون قرص آفتاب درخشان گشت و جامهٔ
که پوشیده بود بر وی شگافته شد چون بعد از ساعتی بحال خود باز آمد برخاست و آن جامه را

درس بپوشید و گفت ترا وقت دفتر خواندن نیست وقت است که سر دفتر جهان شوی
حال بر من متغیر شد و باطن من از هر چه غیر حق بود منقطع گشت چون از آنجا بیرون آمدیم استاد
گفت که از شرح السنه اندکی مانده است بدو سه روز آنرا بخوان و دیگر تو دانی چون باز بسر
درس رفتم بابا فرج را دیدم که در آمد و گفت دیروز هزار منزل از علم الیقین بگذشتی امروز
باز بسر علم می روی من ترک درس کردم و بریاضت خلوت مشغول گشتم علوم لدنی و واردات
غیبی روی نمودن گرفت گفتم حیف باشد که آن فوت شود آن را می نوشتم بابا فرج را دیدم
که از در در آمد و گفت شیطان ترا تشویش می دهد این سخنان را منویس دوات قلم را بینداختم و
خاطر را از همه بپرداختم امیر اقبال سیستانی در کتابی که در آنجا همه سخنان شیخ خود شیخ رکن الدین
علاء الدوله قدس الله تعالی سره جمع کرده است از شیخ نقل می کند که شیخ نجم الدین کبری
بهمدان رفت و اجازت حدیث حاصل کرد و شنید که در اسکندریه محدثی بزرگ است
باسناد عالی هم از آنجا باسکندریه رفت و از وی نیز اجازت حاصل کرد و در بازگشتن رسول
را صلی الله علیه وآله وسلم در خواب دید و از آن حضرت درخواست کرد که مرا کنیتی بخش رسول صلی الله
علیه وآله وسلم فرمود که ابو الجناب پرسید که ابو الجناب مخففه فرمود لا مشدده چون از واقعه باز آمد
در معنی وی را این روی نمود که از دنیا اجتناب می باید کرد در حال تجرید کرد و در طلب
مرشد مسافر گشت و هر کس که می رسید ارادت درست نمی کرد بسبب آنکه دانشمند بود و سر
بهیچکس فرود نمی آورد و چون بملک خوزستان رسید در دزفول در آمد آنجا رنجور شد
هیچکس او را مقامی نمیداد که آنجا نزول کند عاجز گشت و از کسی پرسید که درین شهر هیچ
مسلمانی نباشد که مردم رنجور و غریب را جایی دهد تا من روزی چند آنجا بر آسایم آن کس
گفت اینجا خانقاهی هست و شیخی اگر آنجا روی ترا خدمت کنند گفتم نام او چیست گفت شیخ
اسمعیل قصری شیخ نجم الدین آنجا رفت او را جای دادند در صفهٔ مقابل صفه درویشان آنجا
ساکن شد و رنجوری وی دراز کشید و می گفت با این همه از رنجوری چندان رنج بمن نمی رسید
که از آواز سماع ایشان که من سماع را بغایت منکر بودم و قوت نقل مقام کردن نداشتم
شبی سماع می کردند شیخ اسمعیل از گرمی سماع ببالین من آمد و گفت می خواهی که برخیزی
گفتم بلی دست من بگرفت و مرا بکنار کشید و بمیان سماع برد و زمانی نیک مرا بگردانید
و بر روی دیوارم تکیه داد من گفتم که در حال خود خواهم افتاد چون با خود آمدم خود را تندرست

دیدم چنانکه هیچ بیماری در خود نے دیدم مرا ارادت حاصل شد روز دیگر بخدمت وی رفتم و دست
ارادت گرفتم و بسلوک مشغول شدم و مدتی آنجا بودم چون مرا از احوال باطن خبر شد و علم وافر
داشتم مرا شبی بخاطر آمد که از علم باطن با خبر شدی و علم ظاهر تو از علم شیخ زیادتست بامداد شیخ
مرا طلب کرد و گفت برخیز سفر کن که ترا بر عمار یاسر می باید رفت من دانستم که شیخ بران
خاطر من واقف شد اما هیچ نگفتم و برفتم بخدمت شیخ عمار و آنجا نیز مدتی سلوک کردم و آنجا
شبی مرا همین بخاطر آمد بامداد شیخ عمار فرمود که نجم الدین برخیز و بمصر رو بخدمت روزبهان
که این هستی را وی بسیلی از سر تو بیرون برد برخاستم و بمصر رفتم چون بخانقاه وی در رفتم شیخ
آنجا نبود و مریدان او در همه مراقبه بودند هیچکس بمن نپرداخت آنجا کسی دیگر بود از وے
پرسیدم که شیخ کدام است گفت شیخ در بیرون است و وضو می سازد من بیرون رفتم شیخ
روزبهان را دیدم که در آب اندک وضو می ساخت مرا در خاطر آمد که شیخ نمی داند که درین قدر آب وضو
جائز نیست چگونه شیخی باشد او وضو تمام ساخت و دست بر روی من افشاند چون آب وی بمن
رسید در من بیخودی پیدا شد شیخ بخانقاه در آمد من نیز در آمدم و شیخ بشکر وضو مشغول شد
من بر پای بودم منتظر آنکه شیخ سلام باز دهد او را سلام کنم همچنان بر پای ایستاده غایب شدم
دیدم که قیامت قائم شده است و دوزخ ظاهر گشته و مردمان را می گیرند و به آتش می اندازند
و بر راه گذر آتش پشته ایست و شخصی بر سر آن پشته نشسته است و هر که می گوید که من تعلق بوی
دارم او را رها می کنند و دیگران را در آتش می اندازند ناگاه مرا بگرفتند و بکشیدند چون آنجا رسیدم
گفتم من تعلق بوی دارم مرا رها کردند من بر پشته بالا رفتم دیدم که شیخ روزبهان است پیش
او رفتم و در پای او افتادم او سیلی سخت بر قفای من زد چنانکه از قوت آن بر زمین در افتادم
و گفت پیش ازین اهل حق را انکار مکن چون بیفتادم از غیبت باز آمدم شیخ سلام نماز داده بود
پیش رفتم و در پای او افتادم شیخ در شهادت نیز همچنان سیلی بر قفای من زد و همان لفظ
بگفت آن رنجوری باطن از من برفت بعد از آن امر کرد مرا که باز گرد و بخدمت شیخ عمار رو و
چون باز گشتم مکتوبی بشیخ عمار نبشت که هر چند مس داری می فرست تا زر خالص گردانم و باز
بتو فرستم از آنجا بخدمت شیخ عمار آمدم و مدتی آنجا بودم چون سلوک تمام کردم فرمود مرا که
بخوارزم رو من گفتم آنجا مردمان عجب اند و این طریق را و مشاهده را در قیامت نیز منکر اند
گفت برو و باک مدار بخوارزم آمدم و این طریق را منتشر گردانید و مریدان بسیار بروی جمع آمدند

و بارشاد مشغول شد چون کفار تتار بخوارزم رسیدند شیخ اصحاب خود را جمع کرد و زیادت بر شصت بودند و سلطان محمد خوارزمشاه گریخته بود و کفار تتار پنداشتند که وی در خوارزم است و بخوارزم درآمدند شیخ بعضی اصحاب را چون شیخ سعد الدین حموی و شیخ رضی الدین علی لالا و غیر ایشان طلب داشت و گفت زود برخیزید و ببلاد خود روید که آتشی از جانب مشرق برافروخت که تا نزدیک بمغرب خواهد سوخت این فتنه ایست عظیم که درین امت مثل این واقع نشده است بعضی از اصحاب گفتند چه شود که حضرت شیخ دعای کند شاید که این از بلاد مسلمانان مندفع شود شیخ فرمود که این قضائی است مُبرم دعا دفع آن نتواند کرد پس اصحاب التماس کردند که چارپایان آماده است اگر چنانچه حضرت شیخ نیز با اصحاب موافقت کنند تا در ملازمت ایشان بخراسان متوجه شویم دور نمی نماید شیخ فرمودند که من اینجا شهید خواهم شد و مرا اذن نیست که بیرون روم پس اصحاب متوجه خراسان شدند چون کفار بشهر درآمدند شیخ اصحاب باقیمانده را بخواند و گفت قُومُوا عَلَی اسْمِ اللّٰهِ نُقَاتِلُ فِی سَبِیلِ اللّٰهِ و بخانه درآمد و خرقهٔ خود را پوشید و میان محکم ببست و آن خرقه پیش کشاده بود و بغل خود را از هر دو جانب پر سنگ کرد و نیزه بدست گرفت و بیرون آمد چون با کفار مقابله شد در روی ایشان سنگ می انداخت تا آن غایت که هیچ سنگ نماند کفار وی را تیرباران کردند یک تیر بر سینهٔ مبارک وی آمد بیرون کشید و بینداخت و بران برفت گویند که وقت شهادت پرچم کافری را گرفته بود از شهادت ده کس نتوانستند که وی را از دست شیخ خلاص دهند عاقبت پرچم او را ببریدند بعضی گفته اند که حضرت مولانا جلال الدین رومی قدس سره در غزلیات خود اشارت برین قصه و انتها خود بحضرت شیخ کرده آنجا که گفته است رباعی ما ازان محتشمانیم که ساغر گیرند + نه ازان مفلسگان که بز لاغر گیرند + بیکی دست می خالص ایمان نوشند + بیکی دست دگر پرچم کافر گیرند + وَكَانَتْ شَهَادَتُهُ قَدَّسَ اللّٰهُ رُوحَهُ شُهُورَ سَنَةِ ثَمَانَ عَشَرَةَ وَسِتِّمِائَةَ حضرت شیخ را مریدان بسیار بوده اند اما چندی از ایشان یگانهٔ جهان و مقتدای زمان بودند چون شیخ مجد الدین بغدادی و شیخ سعد الدین حموی و بابا کمال جندی و شیخ رضی الدین علی لالا و شیخ سیف الدین باخرزی و شیخ نجم الدین رازی و شیخ جمال الدین گیلی و بعضی گفته اند که مولانا بهاء الدین ولد والد مولانا جلال الدین رومی نیز از ایشان بوده است قدس الله تعالی ارواحهم شیخ مجد الدین بغدادی

قدس الله تعالی روحه کنیت وی ابوسعید است و نام وی مجد الدین شرف بن المؤید بن
ابی الفتح البغدادی رحمه الله تعالی وی باصل از بغداد است خوارزم شاه از خلیفهٔ بغداد
التماس طبیبی کرد پدر وی را فرستاد و بعضی گفته اند از بغدادک است که یکی از دیه های خوارزم
است وی از مقربان سلطان بود شیخ رکن الدین علاء الدوله فرموده است که آنکه می گویند
که وی امرد بوده است که بصحبت شیخ رسیده خلاف واقع است مردی تمام بود اما صورت
لطیف داشت وی را شیخ اول بخدمت متوضا مشغول ساخت والدهٔ او بشنید و او طبیبه
بود و شیخ نیز طبیب بود والدهٔ وی کسی پیش شیخ فرستاد که فرزند مجد الدین مرد نازک است و این کار
نیست عجب است اگر شیخ بفرمایند من ده غلام ترک بفرستم تا خدمت متوضا کنند و وی را بخدمت دیگر
مشغول کنند شیخ فرموده که او را بگویید که این سخن از تو عجب است که علم طب دانی اگر پسر ترا تپ
صفراوی زحمت دهد من دارو بغلام ترک دهم پسر تو صحت یابد شیخ رکن الدین علاء الدوله
گفته است که روزی یکی از مریدان سلطان بایزید که مردی درویش صاحب وجد و کار کرده بود با من گفت که چون
است تو باین خاندان ارادت آوردی و سلوک جز بمتابعت بایزید کردی گفتم من این نمی دانم
اما یک نوبت وضو می ساختم در اثنای آن دیدم که دیوار قبله گشاد و از آن سو فضای پیدا شد
و آسمان و ستارهٔ مشتری می نمود پرسیدم که این چیست یکی گفت این نور سلطان بایزید
است ساعتی شد آسمان دیگر دیدم تمام نورانی همچو خورشید گفتم این چیست یکی گفت این نور مجد الدین
بغدادی است آن درویش متعجب شد بعد از آن گفتم که این سخن نه بآن می گویم که در مراتب ایشان
بیانی می کنم یا ترجیح می نهم شیخ مجد الدین را بر سلطان بایزید اما هر کس را حق تعالی حواله کرده است
بمشربی چون او توجه بآن مشرب کرد و متابع آن طریق شد حق تعالی جهت ثبات قدم او را
در آن طریق شیخ وی را اعلی مراتب بر وی جلوه کرد و اگر نه علی الخصوص مراتب در قیامت
پیدا شود و نشان علو مرتبه درین عالم جز متابعت حبیب مطلق صلی الله علیه و آله و سلم نیست
هر کس را که متابعت وی بیشتر مرتبهٔ وی عالی تر روزی شیخ مجد الدین با جمعی از درویشان
نشسته بود سکری بروی غالب شد گفت ما بیضهٔ بط بودیم بر کنار دریا و شیخ ما شیخ نجم الدین
مرغی بود بال تربیت بر سر ما فرود آورد تا از بیضه بیرون آمدیم ما چون بچهٔ بط بودیم در دریا
رفتیم و شیخ بر کنار بماند شیخ نجم الدین بنور کرامت آن را دانست بر زبان ایشان گذشت
که در دریا میرد شیخ مجد الدین او را شنید بترسید به پیش شیخ سعد الدین حموی آمد و تضرع

بسیار کرد که روزی که حضرت شیخ را وقت خوش بود مرا خبر کن تا بحضرت آیم و عذری
بخواهم وقتی شیخ را در سماع حال خوش شد شیخ سعدالدین شیخ مجدالدین را خبر کرد شیخ مجدالدین
پای برهنه کرده بیامد و طشتی پر آتش کرد و بر سر نهاد و بجای کفشگاه بایستاد و شیخ بوی
نظر کرد فرمود که چون بطریق درویشان عذر سخن پریشان می خواهی ایمان و دین بسلامت
بردی اما سرت برود و در دریا میری و ما نیز در سر تو شویم و سرهای سروران ملک خوارزم
در سر تو شود و عالم خراب گردد شیخ مجدالدین در قدم شیخ افتاد و باندک فرصتی سخن شیخ
بظهور آمد شیخ مجدالدین در خوارزم وعظ می گفت و مادر سلطان محمد عورتی بود بغایت جمیله
بوعظ شیخ مجدالدین می آمد و گاه گاه بزیارت او میرفت مدعیان فرصت جستند تا شبی
که سلطان محمد بغایت مست بود عرضه داشتند که مادر تو بمذهب امام ابوحنیفه به نکاح
شیخ مجدالدین در آمده است سلطان رنجه شد فرمود که شیخ را در دجله اندازند انداختند
خبر به شیخ نجم الدین رسید متغیر گشت و گفت اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَیْهِ رَاجِعُوْنَ فرزند
مجدالدین را در آب انداختند و مرد پس سر بسجده نهاد و زمانی نیک در سجده بود پس سر
از سجده بر آورد و گفت از حضرت عزت درخواستم تا بخونبهای فرزندم ملک از سلطان محمد
باز ستانند اجابت فرمود سلطان را از آن خبر دادند بغایت پشیمان شد پیاده بحضرت شیخ
آمد و طشتی پر زر بیاورد و شمشیر و کفن بر سر آن نهاده و سر برهنه کرده در صف نعال
بایستاد و گفت اگر دیت می باید اینک زر و اگر قصاص می کنید اینک شمشیر شیخ در جواب
فرمود که کَانَ ذٰلِکَ فِی الْکِتَابِ مَسْطُوْرًا دیت او جملهٔ ملک تست و سر تو برود
و سر بسی خلق و ما نیز در سر شما شویم سلطان محمد نومید باز گشت و عنقریب چنگیز خان خروج
کرد و رفت آنچه رفت روزی قوال در مجلس شیخ مجدالدین این بیت را خواند بیت
خوش یافته اند در ازل جامهٔ عشق * گر یک خط سبز بر کنارش بودی * شیخ محاسن خود را
بگرفت و تیغ دست بر گلو نهاد و گفت * گر یک خط سرخ بر کنارش بودی * و همانا که باین
اشارت بشهادت خود کرده شد و بعد از آن این رباعی بگفت رباعی در بحر محیط غوطه
خواهم خوردن * یا غرق شدن یا گهری آوردن * کار تو مخاطر است خواهم کردن * یا
سرخ کنم روی ز تو یا گردن * در خدمت شیخ نجم الدین قدس سره درویشی بود از قریه
بسکر آباد و ویرا ادیکی بسکردی می گفتند و بمقام عالی رسیده بود تا غایتی که تا وی را

خلوت بیرون نیامدی سماع برنخواستی روزی در اثنای سماع وقت او خوش شد از زمین برخاست و طاقی بلند بود آنجا بران طاق بلند نشست در وقت فرود آمدن از بالا بگردن شیخ مجدالدین بغدادی جست و پایها فرو آویخت و شیخ مجدالدین همچنان چرخ میزد و این زنگی مردی بلند و گران بود و شیخ مجدالدین بس نازک و لطیف چون از سماع فارغ شد گفت ندانستم که زنگی است برگردن من یا گنجشکی و چون از گردن او فرو آمد رخساره او را بدندان گرفت چنانکه نشان بماند بارها شیخ مجدالدین گفتی که مرا در قیامت همین مفاخرت تمام است که اثر دندان زنگی بر روی من باشد شیخ رکن الدین علاء الدوله قدس سره گفته است که شیخ مجدالدین بغدادی فرموده که در واقعه از حضرت رسالت صلی الله علیه وآله وسلم پرسیدم که مَا تَقُوْلُ فِیْ حَقِّ اِبْنِ سِیْنَا قَالَ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ هُوَ رَجُلٌ اَرَادَ اَنْ یَّصِلَ اِلَی اللّٰهِ تَعَالٰی بِلَا وَاسِطَتِیْ فَحَجَبْتُهُ بِیَدِیْ هٰکَذَا فَسَقَطَ فِی النَّارِ من این حکایت را پیش استاد مولانا جمال الدین جلبی می گفتم او گفت عجب و بعد ازان فرموده که از بغداد بشام می رفتم تا از انجا بروم روم چون بموصل رسیدم شب در مسجد جمعه بودم چون در خواب شدم دیدم که کسی می گوید که آنجا نمی روی که فائده گیری من نظر کردم جمعی دیدم که حلقه زده بودند و شخصی در میان ایشان نشسته و نوری از وی بآسمان پیوسته وی سخن می گفت و ایشان می شنیدند گفتم این کیست گفتند مصطفی صلی الله علیه وآله وسلم من پیش رفتم و سلام گفتم جواب گفتند و مرا در حلقه جای دادند چون بنشستم پرسیدم که یا رسول الله مَا تَقُوْلُ فِیْ حَقِّ ابن سینا فرمود که رَجُلٌ اَضَلَّهُ اللّٰهُ تَعَالٰی عَلٰی عِلْمٍ دیگر گفتم مَا تَقُوْلُ فِیْ حَقِّ شہاب الدین المقتول گفت هُوَ مِنْ مُتَّبِعِیْهِ بعد ازان گفتم از علمای اسلام پرسیدم که ما تقول فی

حقّ فخر الدّين الرّازی گفت هو رجل معاتب گفتم ما تقول فی حقّ حجّة الاسلام محمّد الغزالی گفت هو رجل وصل الی مقصوده گفتم ما تقول فی حقّ امام الحرمين گفت هو ممّن نصر دينی گفتم ما تقول فی حقّ ابی الحسن الاشعری گفت انا قلت وقولی صدق الايمان يمان والحکمة يمانية و بعد از ان کسی که نزديک من بود مرا گفت ازين سوال اجمع بيکلی دعائی درخواست کن که ترا فائده کند بعد ازان گفتم يا رسول الله مرا دعائی بياموز فرمود که قل اللّهمّ تب علیّ حتّی اتوب واعصمنی حتّی لا اعود وحبّب الیّ الطّاعات وکرّه الیّ الخطيئات بعد ازان از من پرسيد که بکجا می روی گفتم بروم فرمود که الرّوم ما دخله المعصوم و من از واقعه باز آمدم در انجا غرفه بود مولانا موفق الدين کواشی آنجا بود و در آخر عمر ضرير گشته بود بزيارت وی رفتم پرسيد که تو کيستی بگفتم گفت از کجا می آئی گفتم از بغداد گفت بکجا می روی گفتم بروم گفت بروم ميروی گفتم بلی گفت الرّوم ما دخله المعصوم من متعجب شدم و دست در دامن او زدم گفتم مگر شما در مجلس بوده ايد گفت دعنی دعنی و دست از وی باز داشتم و باز گشتم شيخ رکن الدين علاء الدوله قدس سره گويد که مولانا جمال الدين مردی عزيز بود و او را تصانيف مشهوره در علوم بسيار هست و ميان وی و امام غزالی دو واسطه بيش نبوده است و اين حکايت وی دليل است بر صحت واقعه شيخ مجد الدين را چون شيخ مجد الدين را در سنة سبع وستمائة وقيل سنة ست عشر وستمائة شهيد کردند و خاتون وی که از نشاپور بود نقل کرد و در سنة ثلاث وثلاثين وثمان مائة وی را باسفراين نقل کرده اند

شيخ سعد الدين حموی قدس الله تعالی روحه نام وی محمد بن المؤيد بن

ابی بکر بن ابی الحسن بن محمد بن حمویه است از اصحاب شیخ نجم الدین کبری است قدس الله تعالی روحه
و فی تاریخ الامام الیافعی کان صاحب احوال و ریاضات وله اصحاب و
مریدون و کلام سکن سفح قاسیون مدة ثم رجع الی خراسان
فتوفی هناک در علوم ظاهری و باطنی یگانه است مصنفات بسیار دارد چون کتاب محبوب
و سجنجل الارواح و غیر آن و در مصنفات وی سخنان مرموز و کلمات مشکل وارقام و اشکال دوایر
که نظر عقل و فکر از کشف و حل آن عاجز است بسیار است و همانا که تا دیده بصیرت بنور کشف
منفتح نشود ادراک آن متعذر است وی گفته است بشعره فی الله سبحانه وقال من
اصغی کلامک بحسن القبول والاعتقاد فی ذکری وتعریفی فقد
اندرجت فیه نطفة العلم والمعرفة وان التبس علیه فی الحال
فقد تمت له النصیب فی طور من اطوار ٭ شیخ صدر الدین قونیوی قدس الله
تعالی سره بصحبت وی میرسیده است می گوید که از وی شنیدم که می گفت مواثیق هفت است
و در میثاق الست بربکم منحصر نیست آنرا با شیخ خود شیخ محی الدین قدس الله سرهما گفتم
گفت کلیات را می گوید و اگر نه جزئیات اثان بیش است شیخ مؤید الدین الجندی در شرح
فصوص الحکم می گوید که شیخ صدر الدین روزی در مجلس سماع با شیخ سعد الدین حاضر بود
شیخ سعد الدین در اثنای سماع روی بصفه کرد که دران منزل بود بادب تمام مدتی بر پای
بایستاد و بعد از ان چشم خود را بپوشید و آواز داد که این شیخ صدر الدین چون شیخ
صدر الدین پیش آمد چشم بر روی او بکشاد و گفت حضرت رسالت صلی الله علیه وآله وسلم دران
صفه حاضر بودند خواستم که چشمی که بمشاهده جمال آنحضرت مشرف شده است اول بسوی تو بکشایم

وی گفته است که وقتی روح مرا عروجی واقع شد و از قالب منسلخ گشت سیزده روز چنان بماند آنگاه بقالب آمد و قالب درین سیزده روز چون مرده افتاده بود حرکت نمی کرد و چون روح بقالب آمد قالب برخاست خبر نداشت که چند روز افتاده است دیگران که حاضر بودند گفتند که سیزده روز است تا قالب تو چنین افتاده است و از اشعار ویست که در کتاب محبوب درج کرده است این رباعی عربی **شعر** یا راحة مهجتی و نور البصر ۞ استیقظ قلبی بک وقت السحر ۞ ناجیت ضمیر خاطری یا قمری ۞ انی انا فیک وانت لی فی نظری ۞ و این رباعیات فارسی نیز از ان قبیل است **رباعی** کافر شوی ار زلف نگارم بینی ۞ مومن شوی ار عارض یارم بینی ۞ در کفر میا منزو در ایمان منگر ۞ تا عزت یار و افتقارم بینی ۞ **ع** بی تو نظری نیست مرا در کاری ۞ بی روی تو خوش نیایدم گلزاری ۞ در باغ رضای چون تو زیبا یاری ۞ پیدا و نهان روی تو بینم باری ۞ **ع** بی تو نه بهشت بایدم نی رضوان ۞ نی کوثر و زنجبیل و بحر حیوان ۞ با قهر تو دوزخ است دار رضوان ۞ با لطف تو دوزخ همه روح و ریحان ۞ و این شعر نیز از ان قبیل است ۞ **شعر** انت قلبی وانت فیه حبیب ۞ ولسقم القلوب انت طبیب ۞ لیس فی قلب من یحبک صدقا ۞ غیر ذکراک حالة یستطیب ۞ انت سقمی وصحتی وشفائی ۞ وبک الموت والحیوة یطیب ۞ واذا ما نظرت فی بلطف ۞ عن فوادی واعینی لا تغیب ۞ لک سری ومهجتی وضمیری ۞ ساجد شاهد ومالی نصیب ۞ عمر وی شصت سال

بوده است و در روز عید اضحی سنهٔ خمسین و ستمائه از دنیا رفته است و قبر وی در بحر
آباد است رحمة الله تعالی شیخ سیف الدین باخرزی قدس الله تعالی سره
وی از خلفاء شیخ نجم الدین کبری است بعد از تحصیل و تکمیل علوم بخدمت شیخ آمد و تربیت یافت
در اوائل که ویرا بخلوت می نشاندند در اربعین دوم بدر خلوت وی آمد و انگشت مبارک
بر در خلوت وی زد و آواز داد که ای سیف الدین بیت منم عاشق مرا غم ساز وار است +
تو معشوقی ترا با غم چه کار است + برخیز و بیرون آی آنگاه دست ویرا بگرفت و از خلوت
بیرون آورد و بطرف بخارا روانه گردانید وقتی از برای شیخ نجم الدین از خطا کنیزکی
آورده بودند شب زفاف باصحاب گفته است که امشب بلذتی مشروعه اشتغال خواهیم کرد
شما نیز در موافقت ما ترک ریاضت کنید و بفراغت و آسودگی بسر برید چون حضرت
شیخ این بگفت شیخ سیف الدین آن شب ابریقی بزرگ پر آب کرد و بر در خلوت شیخ بایستاد
چون وقت صبح شیخ بیرون آمد ویرا دید گفت نه ما گفته بودیم که امشب بلذت و حضور خود
مشغول باشید چرا خود را باین ریاضت و رنج انداختی گفت شما فرمودید که هر کس بلذت و حضور
خود مشغول شود مرا هیچ لذتی ورای آن نیست که بر آستانه حضرت شیخ بحضرت بایستم شیخ
فرمود که بشارت باد ترا که سلطانان در رکاب تو بدوند روزی یکی از سلاطین بزیارت
شیخ سیف الدین آمده در وقت بازگشتن از شیخ درخواست که اسپی نذر شیخ کرده ام التماس
می نمایم که شیخ قدم رنجه فرمایند تا بدست خود سوار کنم شیخ التماس وی را مبذول داشت
بدر خانقاه آمد بادشاه رکابش بگرفت تا سوار شد اسپ سرکشی کرد و عنان در ربود قریب
به پنجاه گام در رکاب شیخ بدوید شیخ با بادشاه گفت حکمت در سرکشی این اسپ آن بود
که ما شبی در خدمت شیخ الاسلام شیخ نجم الدین بوده یم ما را بشارت داد که بادشاه در رکاب
تو بدوند اکنون این مصدق سخن شیخ شد و من کلماته القدسیة ع هر شب بشبال
پاسبان کویت + می گردم گرد آستان کویت + باشد که بر آید ای صنم روز حساب + نامم ز
جریدهٔ سگان کویت + ع هر چند گهی ز عشق بیگانه شوم + با عافیت آشنا و همخانه شوم +
ناگاه پری رخی بمن برگذرد + برگردم ازان حدیث و دیوانه شوم + روزی بجنازهٔ
درویشی حاضر شد گفتند شیخا تلقین فرمایند پیش روی میت آمد و این رباعی فرمود رباعی
گر من گنه جمله جهان کردستم + لطف تو امید است که گیرد دستم + گفتی که بوقت عجز دستت

گبرم + عاجز تر ازین مخواه کاکنون هستم + توفی قدس الله تعالی سره فی سنه ثمان وخمسین ستمائة
قبر وی در بخاراست مشهور

الشیخ العالم عین الزمان جمال الدین گیلی رحمه الله تعالی

وی نیز از خلفای شیخ نجم الدین است بسیار دانشمند و فاضل بوده است در اوائل که عزیمت
صحبت حضرت شیخ کرد و بکتب خانه در آمد و از لطائف علوم عقلی و نقلی مجموعه انتخاب کرد که در
سفر مونس وی باشد چون نزدیک خوارزم رسید شبی در خواب دید که شیخ با وی گفت که
ای گیلک پشته بینداز و بیا چون بیدار شد اندیشه کرد که پشته چیست من از دنیا هیچ
ندارم و اندیشه جمع آن نیز ندارم شب دوم همین خواب دید و شب سوم نیز از شیخ پرسید که
شیخا پشته چیست گفت آن مجموعه که جمع کرده چون بیدار شد آنرا در جیحون انداخت چون
بحضرت شیخ رسید گفت اگر آن مجموعه را نینداختی ترا هیچ فائده نمی بود پس ویرا در بر خرقه
پوشانید و در اربعین نشاند بعد از تمام اربعین عین الزمان لقب نهاد شیخ جمال الدین
در قزوین می بوده است یکی از سادات قزوین را عزیمت شیراز شد از شیخ التماس بشارتی
بپادشاه شیراز که بشیخ ارادت تمام داشت کرد شیخ پاره کاغذ طلبید و بر آنجا نوشت که
عَسَل وَدَاذِیانه و بوی داد چون آن سید بشیراز رسید قصد ملاقات بادشاه کرد گفتند که وی
درد شکم دارد و در حمام است بدر حمام رفت دید که بادشاه در سر حمام نشسته است و از
درد شکم تشویش عظیم دارد پیش رفت و سلام کرد گفت از کجا می آئی گفت از قزوین از وی
احوال شیخ پرسید کاغذ را بوی داد بگشاد و دید که در وی نبشته که عَسَل وَدَاذِیانه
گفت شیخ بنور فراست و کرامت علاج ما نوشته فرمود تا آنرا حاضر کردند بخورد و فی الحال
شفا یافت و آن سید را رعایت بسیار کرد

بابا کمال جندی رحمه الله تعالی

چون خدمت بابا کمال جندی در صحبت شیخ نجم الدین مرتبه تکمیل و اکمال یافت حضرت شیخ
خرقه بوی داد و گفت در دیار ترکستان مولانا شمس الدین مفتی را فرزندیست که وی را
احمد مولانا می گویند خرقه ما را بوی برسان و تربیت از وی دریغ مدار چون بابا کمال بجند
رسید جمعی کودکان بازی می کردند و احمد مولانا چون هنوز کودک بود در میان ایشان
بود اما بازی نمی کرد جامهای ایشان نگاه می داشت چون بابا کمال را دید برخاست
و استقبال وی کرد و سلام گفت بعد از آن گفت چند ما جامهٔ دیگران نگاه داریم و
شما جامهٔ ما را نگاه دارید خدمت بابا ویرا در کنار گرفت و بخانهٔ مفتی آمد بمفتی گفت این فرزند

مجذوب است شاید که خدمت شایسته نتواند کرد برادر خرد تر وی دانشمند مولانا بغایت زیرک است و مؤدب با گفت وی نیز با نصیب گردد اما با جواله شیخ بخدمت وی آمده ام احمد مولانا در اندک فرصتی تربیت تمام یافت وصیت کمالات وی منتشر شد و بسی از طالبان در صحبت وی تربیت یافتند و بمرتبه کمال رسید و یکی از آنها شیخ بهاءالدین کبری است که تربیت برادر خود دانشمند مولانا را که محمد نام داشته حواله بوی کرده بود و شیخ بهاءالدین تربیت فرزند خود ابوالفتح را حواله به دانشمند مولانا کرده است و همانا که خدمت خواجه ابوالوفاء خوارزمی را انتساب با بوالفتح است چنانکه در بیان سلسله مشایخ خود گفته است **نظم**

رسید فیض علی را ز احمد مختار + پس از علی حسن آمد خزینه اسرار + حبیب و طائی و معروف پس سری و جنید + دو بوعلی است و گر مغربی سر اخیار + عقیب این همه بوالقاسم و پس از نساج + امام احمد و پس سهروردی و عمار + پس از اکابر مذکور شیخ نجم الدین + که بود قدوه اخیار و سرور ابرار + کمال واحد و آنگه بهاء ملت و دین + دگر محمد و پس بوالفتح فخر کبار +

خواجه ابوالوفا خوارزمی رحمه الله تعالی خدمت خواجه ابوالوفا را از مشارب صافیه ارباب توحید و اصحاب اذواق و مواجید شربی تمام بوده است چنانکه از رسائل و اشعار ایشان بتخصیص رباعیات این معنی ظاهر است و اثبات این دعوی را رباعی چند آورده می شود **رباعی** ای آنکه توئی حیات جان و جانم + در وصف تو گرچه عاجز و حیرانم بینائی چشم من توئی می بینم + دانائی عقل من توئی می دانم + **ـه** من از تو جدا نبوده ام تا بودم + انیست دلیل طالع مسعودم + در ذات تو ناپدیدم ار معدومم + ور نور تو ظاهرم اگر موجودم + **ـه** چون بعض ظهورات حق آمد باطل + پس منکر باطل نشود جز جاهل + در کل وجود هر که جز حق بیند + باشد ز حقیقة الحقایق غافل + **ـه** او هست نهان و آشکارا است جهان + بل عکس بود شهود اهل عرفان + بل اوست همه چه آشکارا چه نهان + گر اهل حقی غیر یکی هیچ مدان + **ـه** یکیست ولی نه آن یکی کش دانی + یکی که نباشد آن یکی را ثانی + خود را ز قیود اگر رهانی + دانیش نه از دلایل برهانی + **ـه** بد کردم و اعتذار بدتر ز گناه + چون هست درین عذر سه دعوی تباه + دعوی وجود و دعوی قدرت و فعل + لاحول ولا قوة الا بالله + دلمرده دل خود مگو به بیگانه و خویش + هر شر بلیت کز زین آیدپیش + جز صبر مدان چاره کار دل خویش + تسلیم و رضا سپر شناس ای درویش + وفات خواجه ابوالوفا در شهور سنه خمس و ثلاثین و ثمان مائة بوده است

رحمه الله تعالی **شیخ نجم الدین رازی المعروف بدایه رحمه الله تعالی** وی نیز از اصحاب
شیخ نجم الدین کبری است که تربیت وی را حواله بشیخ مجد الدین کرده بوده است صاحب مرصاد العباد
و تفسیر بحر الحقایق است وی را در کشف حقایق و شرح دقایق قوت و قدرت تمام بوده است
در واقعه چنگیز خان از خوارزم بیرون آمد و بروم رفت و وی را با شیخ صدر الدین قونیوی و مولانا
جلال الدین رومی اتفاق ملاقات افتاد گویند که وقتی در یک مجلس جمع بودند نماز شام قایم شد
از وی التماس امامت کردند در هر دو رکعت قُلْ یَا اَیُّهَا الْکَافِرُوْنَ خواند چون نماز تمام
کردند مولانا جلال الدین رومی با شیخ صدر الدین بروجه طیبت گفت که ظاهر یکبار برای شما خوانده
و یکبار برای ما وفات وی در سنه اربع و خمسین و ستمایه بوده است و در شونیزیه ببغداد
بیرون مقبره شیخ سری سقطی و شیخ جنید قبری بود می گفتند که قبر وی است والله اعلم از مقولات
وی است این رباعی رباعی شمع ارچه چو من داغ جدائی دارد + با گریه و سوز آشنائی دارد
سر رشته شمع به که سر رشته من + کان رشته سری بروشنائی دارد + **شیخ رضی الدین**
علی لالا الغزنوی قدس الله تعالی سره وَهُوَ عَلِیُّ بْنُ سَعِیْدِ بْنِ عَبْدِ الْجَلِیْلِ
اللَّالَاءِ الْغَزْنَوِیُّ و این شیخ سعید که پدر شیخ علی لالا است پسر عم حکیم سنائی است بعزم حج
بخراسان آمده و بصحبت شیخ ابو یعقوب یوسف الهمدانی رحمه الله رسیده در آن وقت
که شیخ نجم الدین کبری بهمدان می رفت بطلب حدیث در یک فرسنگی دیهی که شیخ علی لالا آنجا
می بوده فرود آمده بود اتفاقا همه شب شیخ علی لالا در واقعه دید که نردبانی نهاده بود تا آسمان
و شخصی بر سر نردبان ایستاده بود و مردمان یک یک پیش او می آمدند و او دست ایشان
می گرفت و می بر دتا در آسمان و آنجا شخصی ایستاده بود که دست ایشان را بدست او می داد
و ایشان را در آسمان می برد شیخ علی لالا نیز برفت و او را بر نردبان بالا بردند و دستش
بدست او دادند و او را با آسمان در بردند چون آن واقعه را پیش پدر بگفت پدرش گفت آن
شخص را می شناسی گفت می شناسم و نام او میدانم گفت طلب او می باید کرد که کلید تو در

دست اوست پس شیخ علی لالا بطلب او مسافر شد و چندین سال گرد عالم سفر کرد و ازوی
نام و نشانی نیافت تا آن زمان که شیخ نجم الدین بخوارزم آمد و این طریق را
منتشر گردانیده در آن وقت شیخ علی لالا در ترکستان بود در خانقاه شیخ احمد یسوی روزی
شخصی از خوارزم آمده بود شیخ علی لالا در خلوت بود می شنید که شیخ احمد ازوی می پرسید که
در خوارزم هیچ درویشی هست و مردمان بچه مشغول‌اند آن شخص گفت این زمان جوانی آمده است و بارشاد
خلق مشغول شده و خلقی بروی جمع شده اند پرسید که چه نام دارد گفت نجم الدین کبری چون شیخ علی
لالا این نام بشنید از خلوت بیرون جست و میان بسفر دربست شیخ احمد یسوی فرمود که چه بوده است
گفت سفر می کنم فرمود که صبر کن تا زمستان بگذرد گفت نتوانم بخدمت شیخ نجم الدین آمد و بسلوک
مشغول شد بعد از آن بچند گاه شیخ مجد الدین بیامد و مرید شد و شیخ نجم الدین بسی و پنج سالگی
نزدیک بوده است که بسلوک مشغول شده و شیخ مجد الدین بسه چهار سال از شیخ علی لالا زیاده
بوده است اما شیخ علی لالا بصحبت بسیاری از مشایخ رسیده بود و در اول جوانی مشغول
شده بوده و ایشان آن وقت هنوز بسلوک مشغول نشده بودند و تحصیل می کردند و گویند
که از صد و بیست و چهار شیخ کامل مکمل خرقه داشته است و بعد از وفات وی از آن جمله
صد و سیزده خرقه باقی بوده و سفر هندوستان کرده بوده و صحبت ابو رضا رتن رضی الله عنه
دریافته و امانت[1] رسول صلی الله علیه وآله وسلم ازوی گرفته چنانکه شیخ رکن الدین علاء الدوله آنرا
تصحیح فرموده و گفته که صحب یعنی ای شیخ رضی الدین علی لالا صاحب رسول الله صلی الله
علیه وسلم اَبا الرِّضا رَتَن بِالنَّصر رَضِیَ اللهُ عَنهُ فَاَعطاهُ مُشطاً مِن اَمشاطِ
رَسُولِ اللهِ صَلَّی اللهُ عَلَیهِ وَسَلَّمَ و شیخ رکن الدین علاء الدوله آن شانه را در خرقه
پیچیده و آن خرقه را در کاغذی نهاده و بخط مبارک خود بر آن کاغذ نوشته هذا المشط

---

[1] له و ازو امانت رسول الله
صلی الله علیه وآله وسلم از حضرت سید
ای شیخ علی لالا دیعنه ۱۲ عه وگفته که صحب یعنی
له یعنی صحبت داشت شیخ رضی الدین علی لالا با صحبت دار
رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم ابو الرضا رتن بن نصر رضی الله عنه پس
داد وی شانه از شانهای رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم را ان
کاغذ نوشته بخط مبارک خود هذا المشط من امشاط رسول الله رضی
این شانه از شانهای رسول است صلی الله علیه وآله وسلم
با این ضعیف رسیده از صحبت دار رسول صلی الله
علیه وآله وسلم یعنی ابو الرضا و این خرقه رسید باین
ضعیف انا ... الرضا لیکن ابو الرضا ۱۲

مِنْ اَمْشَاطِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ وَصَلَ اِلٰی هٰذَا الضَّعِیْفِ
مِنْ صَاحِبِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ وَهٰذِهِ الْخِرْقَةُ وَصَلَهٗ
بِنْ اَبِی الرِّضَاء رَتَنَ اِلٰی هٰذَا الضَّعِیْفِ وهم شیخ رکن الدین بخط مبارک خود نوشته است
که چنین گویند که آن امانت برای شیخ رضی الدین علی لالا بوده است از رسول صلی الله
علیه وآله وسلم وَهٰذِهِ الرُّبَاعِیَّةُ مِنْ اَنْفَاسِهِ الْقُدْسِیَّةِ مَنْقُوْلَةٌ مِنْ خَطِّهِ
بِیَدِهٖ **رباعی** هم جان بهزار دل گرفتار تو است + هم دل بهزار جان خریدار تو است +
اندر طلبت نه خواب باید نه قرار + هر کس که در آرزوی دیدار تو است + تُوُفِّیَ قُدِّسَ
سِرُّهٗ فِی الثَّالِثِ مِنْ رَبِیْعِ الْاَوَّلِ سَنَةَ اثْنَتَیْنِ وَاَرْبَعِیْنَ وَسِتِّمِائَةٍ **شیخ
جمال الدین احمد جورفانی رحمه الله تعالی** وی از اصحاب شیخ رضی الدین علی لالا است
شیخ رکن الدین علاء الدوله گفته است که شیخ احمد عجب مردی ذاکر بوده است مرتبه
عالی دارد من در غیب مرتبهٔ سلوک او را مناسب یافتم با شیخ ابو الحسن خرقانی و از آنان شیخ
رضی الدین علی لالا را با سلطان بایزید قدس الله تعالی ارواحهم شیخ رضی الدین علی لالا
گفته هر که با خاموشی احمد ما در سازد آنچه از جنید و شبلی یافته اند از وی بیابد روزی
شیخ سعد الدین حموی بجورفان رسید کسی فرستاد و شیخ احمد را طلب داشت شیخ احمد
نیت عزلت کرده بود نیامد باز کس فرستاد که می باید آمد که مرا اشارتی رسیده است
که چون از جهت تو شیخ علی اجازت نامه نوشته من نیز بنویسم شیخ احمد جواب فرستاد که من
خدای تعالی را با اجازت نامه نخواهم پرستید شیخ رکن الدین علاء الدوله گفته که این سخن
مرا از وی بسیار خوش آمده است وقتی شیخ جمال الدین احمد یکی از مریدان را دید که مراقبه
کرده بود کفش بیرون کرد و چند کفش محکم در پس گردن بزد مرید گفت مراقبه کرده ام شیخ
چرا بخش می نمایند فرمود مراقبه کسی را بود که هفته طعام نخورده باشد چون آواز پای کسی شنود
در خاطرش نیاید که این کس برای من طعام می آورد وی در سلخ ربیع الآخر سنه تسع
وستین وستمائة از دنیا رفته **شیخ نور الدین عبد الرحمن اسفراینی کسرقی رحمه الله
تعالی** وی از اصحاب شیخ احمد جورفانی است در تسلیک طالبان و تربیت مریدان
و کشف وقایع ایشان شأنی عظیم داشته است شیخ رکن الدین علاء الدوله گفته است
که پدرم از من پرسید که درین زمانه از اولیای که دام مانده اند گفتم

ابن عجیل است و در یمن و شمس الدین ساوجی است در شوشتر و خواجه حاجی است
در ابهر رحمهما الله تعالی و چند کس را از مشایخ که بر صراط مستقیم بودند برشمردم گفت چون است
که این همه هستند و تو ارادت شیخ نور الدین عبدالرحمن آوردی و با اینها التفات نکردی
گفتم مرا مقصودی بود که جز بارشاد او راست نمی آمد من می خواستم که سلوک کنم و این طریقه
بشناسم و بدان وقت در همه عالم استادی بجز او نبود و مرا با آن کاری نبود که بنشینم که
بزرگان که اند تا هر کرا بزرگتر نشان دهند بخدمت او روم چه اگر کسی را با آهنگری کاری باشد
و بدکان زرگری رود عقل بروی خندد و هم شیخ رکن الدین علاء الدوله قدس سره
گفته که در آخر الزمان اگر نه وجود شیخ نور الدین عبدالرحمن قدس الله تعالی روحه بودی
سلوک بکلی محو شدی و نشان نماندی اما چون حق تعالی این طریق را تا قیامت باقی خواهد
داشت بوی مجدد گردد و هم وی گفته که روزی در جماعتخانه غائب شدم امام غزالی را دیدم که نشسته
بود و سر بر زانو نهاده و قلم میان دو انگشت گرفته متحیر او و پرسیدم که چه می شود
ترا امام در چه فکر است گفت چگونه متفکر نباشم که من در دینار سیمرغ را سی صفت نبشته ام و این
ساعت می بینم همه غلط بوده و این واقعه را بخدمت شیخ نور الدین عبدالرحمن گفتم فرمود که عجب
من نیز در وی نگران بودم و آن وقت مرا در معرفت سخن گفتن شده تمام بود در غیبت می بینم
که حق تعالی امر امی گوید که تو نمی دانی که از هر حسرتی که هست امام غزالی را هیچ حسرت بان
نرسید که سلوک تمام ناکرده بحضرت ما آمد بعد از آنکه از غیبت باز آمدم بر زبان خود عقده
یافتم و خاموشی پیشه کردم و بکار خود مشغول شدم ولادت وی در شوال سنة تسع و
ثلاثین و ستمایة بوده است و در بغداد از دنیا برفته ابو المکارم رکن الدین علاء الدوله
احمد بن محمد البیابانکی السمنانی قدس الله تعالی سره وی در اصل از ملوک سمنان است
بعد از پانزده سالگی بخدمت سلطان وقت شغل گرفت و در یکی از حروب که سلطان را با اعدا
بوده وی را جذبه رسید بعد از ان در شهور سنة سبع و ثمانین و ستمایة در بغداد بصحبت
شیخ نور الدین عبدالرحمن کسرقی رسید و در وقت مراجعت از حجاز و در سنة تسع و ثمانین و
ستمایة اذن ارشاد یافت و بعد از سنة عشرین و سبع مایة در خانقاه سکاکیه در مدت شانزده
سال صد و چهل اربعین برآورد و گویند که در سایر اوقات صد و سی اربعین دیگر برآورده
است و چون عمر وی بهفتاد و هفت سال رسید شب جمعه بیست و دوم رجب سنة ست و ثلاثین

ﻪ عجیل بکسر عین مهمله و جیم مشدد و سکون یای مثناة تحتانیه و لام ۱۲ احمد بن موسی بن عجیل در نشان وی گفته اند مثل احمد بن موسی در میان اولیا مثل یحیی ذکریاست در میان انبیا علی نبینا و علیه الصلوٰة والسلام

[illegible]

و سبعمائه در بیع احرار صوفی آباد بجوار رحمت حق پیوست و در حظیره قطب زمان عماد الدین عبدالوهاب مدفون گشت روزی بادشاه چوپان پیش شیخ آهوئی فرستاد و سلام رسانید و نیازمندی نمود که این گوشت صید است بخورید و حلال باشد شیخ گوید که مرا درین حال حکایت امیر نوروز یاد آمد که آن وقت که در خراسان بود و من بزیارت مشهد طوس رفته بودم و او بشنید و با پنجاه سوار از عقب من بیامد و گفت می خواهم که مادام که در خراسان باشی با تو باشم چند روزی با وی مصاحبت افتاد یک روز آمد و خرگوش آورد و گفت من خورده ام بخور گفتم گوشت خرگوش است و هر کس که زده است من نخواهم خورد گفت چرا گفتم بقول امام جعفر صادق رضی الله عنه حرام است و چون یکی از بزرگان او را حرام داشته است ناخوردن آن بهتر است برفت و روزی دیگر بیامد و آهوی بیاورد و گفت این آهوی را من زده ام به تیری که خود را تراشیده ام و بر اسپی نشسته بودم که از پدران ما در رسیده پیش از غارت تمر بتجمار رسیده است گفتم این همان حکایت مولانا جلال الدین درگزینی است که یکی از امرای مغول که در حوالی همدان می نشست و با وی دعوی ارادت می کرد روزی پیش وی در آمد و دو مرغابی آورد و پیش او بنهاد و گفت این را باز من گرفته است و حلال باشد مولانا تناول فرماید مولانا گفت سخن در مرغابی نیست سخن بر آنست که باز تو تا دوش مرغ کدام پیرزن خورده است که امروز او را قوت گرفتن این مرغابی حاصل آمده است بردار و هر که لایق شما است اسپ تو تا دوش جو کدام مظلوم خورده است که او را قوت دویدن حاصل آمده است تا تو در پشت او آهو می توانی زد مرا خوردن آن روا نباشد القصه هر چند گفت گوشت را نخوردم اما گفتم درویشان را بخورید شاید که چون به نیاز آورده کاری برآید و ببرکت نیاز مندی او درویشی از شیخ سوال کرد که چون این بدن را در خاک ادراک نیست و بدن مکتسب بارواح از وی مفارق شده اند و در عالم ارواح حجاب نیست چه احتیاج است بسر خاک رفتن و فائده چیست چه در هر مقامی که توجه کنند بروح بزرگی همان باشد که بسر خاک وی رفت شیخ فرمود فائده بسیار دارد یکی آنکه چون بزیارت کسی می رود چندانکه می رود توجه او زیادت می شود و چون بسر خاک رسید و بحس مشاهده کند خاک او را حس او نیز مشغول او شود و بکلی متوجه گردد فائده بیشتر باشد و دیگر آنکه هر چند ارواح را حجاب نیست و همه جهان او را یکی است اما در بدنی که هفتاد سال با او صحبت داشته باشد و بدان محشور

او که بعد از حشر ابدالآباد خواهد بود آنجا باشد بآن موضع گذر او و نظر او و تعلق او بیشتر بود که بمواضع دیگر پس حکایت کرد که یک نوبت در خلوت جنید قدس سره بودم و در خلوت وی ذوق تمام می رسید بسبب جنید قدس سره که در ان خلوت می بوده بیرون آمدم و بسر خاک او رفتم آنجا آن ذوق نیافتم این معنی را با خدمت شیخ قدس سره بگفتم فرمود که آن ذوق بسبب جنید یافتی یا نه گفتم بلی گفت در موضعی که در عمر خود پیدا است که چند نوبت آنجا بوده باشد وقتی که ذوق حاصل می شود در بدنی که چندین سال دایم با او صحبت داشته بود اولی باشد که ذوق بیشتر حاصل شود اما نشاید که بسبب مشغولی حس بر سر خاک در توجه تقصیری افتاده باشد آخر در خرقه که اهل دل پوشیده باشد ذوق آن مشاهده می توان کرد و بدن از خرقه نزدیک تر است و فواید زیارت بسیار است کسی که اینجا توجه کند بروحانیت مصطفی صلی الله علیه و آله و سلم فائده یابد اما اگر بمدینه رود روحانیت مصطفی صلی الله علیه و آله و سلم از رفتن او و رنج راه او با خبر باشد و چون آنجا رسد بحس ببیند روضه پاک آن حضرت را و بکلی متوجه شود فائدهٔ آن را با فائده این چه نسبت و اهل مشاهده را این معنی تحقیق باشد وی فرموده که جملهٔ انبیا برای آن آمده اند تا چشم را بگشایند بعیب خود و کمال حق بعجز خود و بقدرت حق و بظلم خود و بعدل حق و بجهل خود و علم حق و بذلت خود و عزت حق و به بندگی خود و خداوندی حق و بفقر خود و غنای حق و بتقصیر خود و نعمتهای حق و بفنای خود و بقای حق و بغنای خود و هم برین قیاس نیز شیخ برای آن است که چشم مریدان را باین معنی بگشاید پس هر چند مرید باثبات خود و کمال خود بیش کوشد یا عملی کند تا کمال او ظاهر شود شیخ بیشتر از وی رنجد چه شیخ این همه رنج از برای آن می کشد تا چشم کمال بین نفس او را بدوزد و چشمی که کمال حق بیند بگشاید و او هر لحظه در کمال خود چشم دیگر می گشاید پس در ضعیف رنج شیخ می کوشد در حق خویش درویش می باید که در کمین نفس باشد تا هر چشمی که بکمال خود می گشاید حالی آنرا می نبدد و گر نه چنین کند تا او را خبر شود نفس او از سر هر موی چشم بدیدن کمال خود بگشاید و از دیدن حق کور گرداند که خاصیت نفس او نیست و هم وی فرموده که این مردمان عجب اعتقادها دارند البته می گویند که درویش می باید که گدا و محتاج باشد نمیدانند که حق تعالی هرگز هیچ مرشد را محتاج نداشته است بخلق و چرا باید که بندگان خدای تعالی جز بخدای تعالی

محتاج

محتاج باشند آخر این دنیا را با این همه نعمت بر که ایشان بپاسے میدارد بلکه مقصود از آفرینش ایشانند نه آخر شیخ مجد الدین البغدادی را قدس الله روحه هر سال خرج سفرهٔ خانقاه دویست هزار دینار زر سرخ بوده است و من حساب می کنم پانصد هزار دینار املاک خرید کرده و وقف کرده ام بر صوفیه که بر طریقهٔ ما باشند و هم وے فرموده که حق تعالے این زمین و مزارع را بحکمت آفریده و میخواهد که معمور باشد و فایده بخلق رسد و اگر خلق بدانند که از عمارت دنیا که برای فایده و دخل بکنند نه بوجه اسراف چه ثواب است هرگز ترک عمارت نه کنند و اگر بدانند که از ترک عمارت و گذاشتن زمین را معطل چه گناه حاصل می شود هرگز نگذارند که اسباب او خراب شود هر کس زمینی دارد که از آن هر سال هزار من غله حاصل می تواند کرد اگر بتقصیر اهمال پانصد حاصل کند و بسبب او آن صد من از حلق خلق دور افتد بقدر آن از وے باز خواست خواهند کرد و اگر کسے را حالی هست که بدنیا و عمارت آن نمی پردازد خوش وقت او و اگر چنانچه از کاهلی ترک عمارت زمین کند و آن را ترک و زهد نام نهد جز متابعت شیطان چیزی دیگر نیست و هیچکس کمتر از آدمی بیکار نیست أُخْرَوِيًّا وَدُنْيَوِيًّا و هم وے فرموده که ممکن نیست که کسی بمرتبهٔ ولایت برسد الا که حق تعالی پرده بر سر او بپوشد و او را از چشم خلق نهان دارد و معنے أَوْلِيَائِي تَحْتَ قِبَابِي اینست و این قباب صفت بشریت است نه پرده ایست از کرباس و غیره و صفات آنست که درویش عیبے ظاهر کند یا هنرے را از و در چشم مردم بعیب فرا نماید و معنی لَا يَعْرِفُهُمْ غَيْرِي آنست که تا نور ارادت باطن کسے را منور نکند او آن ولی را نشناسد پس آن نور او را نشناخته باشد نه آن کس و هم وے فرموده که درویشانی که بکار مشغول اند باید که بطال را در میان ایشان نباشد که یک بیکار صد مرد و رکار را از کار باز دارد عَدْوَى الْبَلِيدِ إِلَى الْجَلِيدِ سَرِيعَةٌ ﴿ وَالْجَمْرُ يُوضَعُ فِي الرَّمَادِ فَيَخْمُدُ ﴾ و هم وے فرموده که می باید که درویشان جهد نمایند تا در وقت لقمه خوردن نیک حاضر باشند که تخم اعمال در زمین قالب انسانی لقمه است چون بغفلت تخم انداز ند ممکن نیست که هرگز جمعیت خاطر حاصل شود و اگر چه لقمه حلال باشد و هم وے فرموده که ترمذی و جماعتے از مشایخ گفته اند که بِدَايَةُ الْأَوْلِيَاءِ نِهَايَةُ الْأَنْبِيَاءِ روزی در بغداد در خدمت شیخ بودیم قدس الله سره فرمود آن جماعتے که گفته اند

بِدَایَةُ الْاَوْلِیَاءِ نِهَایَةُ الْاَنْبِیَاءِ آنرا عذرے ہست والیشان ازان سخن این خواستہ اند کہ بِدَایَةُ الْاَوْلِیَاءِ نِهَایَةُ الْاَنْبِیَاءِ فِی الشَّرِیْعَةِ وَنِهَایَةُ الْاَوْلِیَاءِ بِدَایَةُ الْاَنْبِیَاءِ فِی الطَّرِیْقَةِ زیراکہ چون کمال شریعت در آخر کار نبی تمام شد کہ اَلْیَوْمَ اَکْمَلْتُ لَکُمْ دِیْنَکُمْ وولی تا شریعت را بکمال فرا نہ گیرد قدم در ولایت نتواند نہاد پس آنچہ نبی را در شرایع بانتہار کار باشد ولی را بابتدا باشد زیراکہ اگر کسی بدان احکام کہ در مکہ نازل شد سلوک کند وباحکامی کہ در آخر عمر در مدینہ نازل شد التفات نہ نماید ہرگز بولایت نرسد بلکہ اگر انکار کند کافر گردد پس ابتدار ولایت آنست کہ ہمہ شرایع را بکمال قبول کند ومتابعت نماید اما در طریقت آنست کہ ہرچند ولی سعی کند ومرتبہ او عالی شود روح او را آن نوع معراجے کہ بجسم نبی را بودہ باشد حاصل نشود ومحال بود کہ شود پس چون در انتہار ولایت روح ولی مشابہت می یابد بجسم نبی در طریقت نہایة الاولیار بدایة الانبیار باشد وہم وے فرمود انبیار علیہم السلام از اکتساب گناہ عامدًا معصوم اند واولیا از خواروداشت گناہ محفوظ واز مصطفٰے صلی اللہ علیہ وسلم مرویست اِنْ تَغْفِرِ اللّٰهُمَّ فَاغْفِرْ جَمًّا وَاَیُّ عَبْدٍ لَکَ لَا اَلَمَّا ونزدیک این بیچارہ ہیچ گناہی بدتر ازان نیست کہ بندہ خود را مجرم ومقصر نداند اخی سعلے[1] مصری رحمہ اللہ تعالیٰ وی شیخے بودہ در ملک شام در روم ومریدان بسیار بروی جمع آمدہ اما چون مردے منصف بود جمعے از مریدان خود را کہ مستعد بودند بالیشان گفت اگر شما طالب حق اید من نیز طالبم ومرشدی نیافتہ ام کہ بہ بین او سلوک کردمی اکنون در واقعہ دیدہ ام ودر شہادت نیز می شوم کہ در خراسان مرشدی است مکمل برخیزید تا بروم واو را بیابیم ودر خدمت مرشدے روزی چند سلوک کنیم واز آنچہ خلق بما گمان می برند چیزے حاصل کنیم القصہ بنا برین قضیہ آمدہ بود ودر حلقہ مریدان شیخ داخل شدہ با جمعی از اصحاب خود شیخ فرمود کہ ارادت ایشان تو بعد ازین ارادت منست ووساطت تو درمیان ایشان راسود کند چہ نزدیک من میان شیخ ومصطفٰے صلی اللہ علیہ وسلم ہرچند کہ خرقہ بیشتر است روشن تر وسلوک آسان تر است بخلاف اسناد حدیث کہ آنجا ہرچند واسطہ کمتر است حدیث صحیح تر است چہ آنجا کہ خبر است ہرچند کہ واسطہ بیشتر بود احتمال تغیر بیشتر بود اما اینجا کہ خرقہ است ہرچند کہ نور مشایخ بیشتر بود راہ روشن تر بود ومدد ایشان بیشتر بود در روزے

[1] قولہ در حلقہ مریدان شیخ داخل شد یعنی آخر سید علاء الدولہ ۱۲

حکایت منصور حلاج در افتاد اخی علی مصری از حال وے استفسار کرد حضرت شیخ بعد از آن که
در باب وے سخنان بسیار فرمودند گفتند در آن وقت که مرا حال گرم بود بزیارت وی رفتم چون
مراقبه کردم روح وی را در علیین یافتم در مقام عالی مناجات کردم وگفتم خداوندا این چه حالتست
که فرعون أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَىٰ گفت وحسین منصور أَنَا الْحَقُّ گفت وهر دو دعوی خدائی
کردند اکنون روح حسین منصور در علیین و روح فرعون در سجین درین چه حکمت است در سر من
ندا کردند که فرعون در خود بینی در افتاد وهمه خود را دید وما را گم کرد وحسین منصور همه ما را دید
وخود را گم کرد بنگر چه فرق باشد شیخ نجم الدین محمد بن محمد الأدکانی رحمه الله تعالی وی مرید
شیخ رکن الدین علاء الدوله است قدس الله تعالی سره عمر وے بهشتاد رسیده بود در
شهور سنه ثمان وسبعین وسبعمائة از دنیا برفته ودر حصارے از اعمال اسفراین مدفون گشته وی
گفته در قول رسول صلی الله علیه وسلم عَلَيْكُمْ بِالسَّوَادِ الْأَعْظَمِ ای بالقرآن اخی محمد
دهقانی رحمه الله تعالی شیخ فرموده است که در اربعین شب پنجشنبه سی ونهم اربعین در
غیب دیدم که جماعتی مسافران برسیدند ودر میان ایشان جوانی بود که حق تعالی را با او
نظرے از عنایت است واو را بمن حوالتست چون بشهادت آمدم خادم را گفتم زنهار که هیچ مسافر
را اجازت مده تا بیرون آمدن من که برو قضارا همان ساعت جماعتے مسافران رسیدند گفتم
فردا روز جمعه چون اربعین تمام شده باشد در مسجد جمعه آنجا که من می نشینم ایشان را بیاور تا ایشان را
به بینم چون روز جمعه بمسجد رفتم درویشان مسافر بیامدند وسلام کردند چندانکه نظر کردم آنرا که
من دیده بودم در میان ایشان نبود گفتم مگر قومے دیگر خواهند آمد نماز بگزاردیم وبخانقاه
آمدیم خادم آمد وگفت ازین درویشان یک تن که بخدمت ایشان مشغولست مگر پیش خیمهای
ایشان بوده ومسجد نیامده درخواست میکند که شما را به بیند گفتم نیک باشد چون در آمد از
دور او را بدیدم ودانستم که اوست بیامد وسلام کرد وساعتی بنشست وبیرون رفت من خادم
را طلب کردم وگفتم برو واین جوان را که بیرون رفت بگوے که می باید که اینجا روزی چند با ما باشی

وازین جماعت باز گردی و مارا بتو کار هست چون خادم بیرون رفت اورا دید که بازگشته بود
وایستاده خادم ازو پرسید که حال چیست گفت می خواهم که با خدمت شیخ بگویی تا مرا
قبول کند و هم اینجا بخدمت درویشان مشغول شوم خادم گفت شیخ مرا از پی تو باین مهم فرستاده
و اورا در آورد و مسافران برفتند و اورا بخدمت مشغول گردانیدم خدمتی که از آدمی بهتر از آن
ممکن نباشد بکرد و بعد از سه سال که ذکر بگفت و خلوتی چند بنشست و حالهای نیکو وارد وی
نمود روزی در سفری بودیم و او در صفه نشسته بود و من آنجا که بودم نظر بر حال وی
افتاد دیدم که وا از وی عالی بروی نازل می شد و حالی بس شگرف بروی کشف می گشت
حالی برخاستم و آنجا رفتم که او بود مغلوب شده بود و مست آن حال گشته بانگ بروی زدم و
گفتم در چه حالی و چه دیدی بگو گفت نمی توانم گفتم تا از منع ای بگوی بزجر بگفت الحق مقامی
بس عالی بود اما چون دیدم که در وی عجبی ازین پیدا می شود گفتم این چیزی نیست و آن را نفی
کردم باری دران مقام چیزی پیدا بکرد و مدتی مدید ازو ماسخ او نمی رفت تا بعد از ان بچند گاه
دیگر تجلی صمدیت متجلی شد و آن مقامی هست که درانجا احتیاج بالکل از سالک برمی خیزد چون
دران حال خود را بدید غروری در وی پیدا شد و با خود گفت ناخوردن صفت حق است
و این صفت مرا حاصل است و در باطن وی دعوی خدائی سر بر زدن گرفت و ترک خوردن گرفت
چندانکه چیزی پیش می بردم و چوب در دهان او می کردم و شربت در دهان او می ریختم باز بدر می ریخت
و بحلق وی فرو نمی رفت بگذاشتم تا مگر بخوشی خود بخورد هیچ نخورد تا شش سال برین آمد و
بخدمت قیام می نمود و یک سعادت او آن بود که خود را هرگز از من بی نیاز ندانسته است
و اگر نه این بودی هم دران مدت هلاک شدی و من مدتی هست و هفت سال است تا باشارت
شیخ بارشاد مشغولم و چندین طالبان را دیده ام همچنین مردی که این محمد است که او را بلذت
دنیا و نفس خود هیچ میلی نباشد ندیدم و مدت بیست و پنج سال است که در میان درویشان
است و برادر او خادم است و دیگر خادمان که پیش ازین بوده اند هیچکس از لفظ او نشنیده
باشد که مرا چیزی می باید نه از طعام نه از جامه هرگز چیزی که بحظ نفس تعلق داشته باشد
کسی از زبان او نشنیده با آنکه بجوریها کشیده هرگز کسی اورا خفته ندیده و با کسی نخفته
و از هیچ آفریده دوانه طلبیده القصه دران مقام ناخوردن بماند تا شش سال بعد
از ان بکعبه می رفتم اورا با خود همراه بردم و قصد من آن بود که میدیدم که جماعتی این حال را

ف؛ از تجلی صمدیت استغناء عدم احتیاج است و غرض بنده ازین صفت استغنا

تعجب می داشتند و در قدرت خدای تعالی بشک بودند و ایشان را زیان می داشت تا در راه به بینند و بیگمان بدانند که چیزی نمی خورد و آن شبهه رفع گردد برفتیم و آن جماعت را شک برخاست و چون بمدینه رسیدیم او را گفتم اگر امت رسول صلی الله علیه و آله وسلم و مرید منی آن می باید کرد که رسول صلی الله علیه و آله وسلم کرده است و من می کنیم و اگر نه برخیز و برو که پیش ازین در صحبت ما نتوانی بود و علی دوسی حاضر بود لقمه در دهان او نهادم سه لقمه تعیین کردم که در روزی بخورد تا بمکه بعد ازان در مکه گفتم که همچنانکه درویشان می خورند می خورد و ازان ورطه خلاصی یافت

ابو البرکات تقی الدین علی دوسی السمنانی رحمه الله تعالیٰ

وی نیز از اصحاب شیخ رکن الدین علاء الدوله است روزی حضرت شیخ می فرمودند که مادام که سالک در وقت تجلی صورتی ادراک می کند آن تجلی صوری باشد و حق تعالیٰ را ازان صورت منزه باید داشت چنانکه موسی علیه الصلوة والسلام آواز از درخت شنید اِنِّیٓ اَنَا اللّٰہُ هر که گوید که درخت خدا بود کافر شود و هر که گوید این سخن خدا نگفت کافر شود پس تجلی صوری را بدین نوع اعتقاد باید کرد و دران روز اخی علی دوسی حاضر بود شیخ فرمودند که مرا امسال واقعه علی دوسی بغایت خوش آمد و بجهت ثبات اعتقاد درویشان بگویم حق تعالیٰ امسال بر وی یکنوبت در صورت کل موجودات تجلی کرد بعد ازان وی تسبیح حق و تنزیه او از صور بلفظی که حق تعالیٰ بزبان وی میراند می گفت حق تعالیٰ بخودی خود از وی پرسید که مرا دیدی گفت نه خداوند تعالیٰ فرمود که پس اینها که دیدی چه بود گفت آثار و افعال و صور صفات تو و تو از همه صور منزهی حق تعالیٰ وی را دربن سخن ثنا گفت و این معنی را از وی پسندیده داشت

امیر سید علی بن شهاب بن محمد الهمدانی قدس الله تعالیٰ سره

جامع بوده است میان علوم ظاهری و باطنی وی را در علوم اهل باطن تصنیفات مشهوره است چون کتاب اسرار النقطه و شرح اسماء الله و شرح فصوص الحکم و شرح قصیده خمریه فارضیه و غیر آن وی مرید شیخ شرف الدین محمود بن عبد الله المزدقانی بود اما کسب طریقت پیش صاحب السرین الاقطاب تقی الدین علی دوستی کرد و چون شیخ تقی الدین علی از دنیا برفت باز رجوع بشیخ شرف الدین محمود کرد و گفت فرمان چیست وی توجه کرد و گفت فرمان آنست که در اقصای بلاد عالم بگردی سه نوبت ربع مسکون را سیر کرد و صحبت هزار و چهار صد

ولی را دریافت وچهارصد را دریک مجلس دریافت سادس ذی الحجه سنه ست وثمانین
وسبع مائه نزدیک بولایت کبر وسواد فوت شد واز انجا بجلانش نقل کردند شیخ عبدالله
غرجستانی رحمه الله تعالی وی از اصحاب شیخ رکن الدین علاء الدوله است واز یکی
دیهای غرجستان است خرد بوده است که پدر وی فوت شده و مادر وی شخص دیگر
راشوهر کرده روزی از وی امری واقع شده بود واز ان شخص متوهم گشته وگریزان از
وی بیرون آمده دران نواحی درختی بوده بزرگ ودر پای آن درخت چشمهٔ آبی بان
درخت برآمده ودرمیان شاخ وبرگ آن پنهان شده اتفاقاً جماعتی از درویشان محله آنجا
نزول کرده اند ودر چشمهٔ آب عکس وی را دیده اند وی را از درخت فرود آورده اند وهمراه
خود برده گذر ایشان بجانب سمنان افتاده بصحبت شیخ رفته اند ووی را همراه برده چون نظر
شیخ بروی افتاده بنور فراست کمال قابلیت وی را درین طریق دریافته بعد از ان که درویشان
سفر کرده اند کسان فرستاده ووی را باز گردانیده درویشان اضطراب بسیار
کرده اند وبحاکم وسلطان وقت رجوع نموده اند چون حقانیت حضرت شیخ برهمه ظاهر
بوده هیچ سود نداشته پس حضرت شیخ بتربیت او مشغول شده وبحسن التفات شیخ
بمقامات عالیه رسیده وآنقدر التفات واهتمام که شیخ را نسبت بوی بوده است معلوم نیست
که بکس دیگر بوده باشد چنانچه از رباعیاتی که در مخاطبهٔ وی گفته اند معلوم می شود
وچون بمرتبهٔ تکمیل وارشاد طالبان رسیده حوالهٔ وی ولایت طوس شده است آنجا آمده و
بارشاد طالبان مشغول گشته پادشاه وقت از وی استدعا نموده که با وی در بعض
محاربات که با اعدا داشته همراه باشند همراه شده ودران محاربه مرتبهٔ شهادت یافته
وجسد مبارک وی را بطوس نقل کرده اند وقبر وی آنجاست بابا محمود طوسی رحمه الله
تعالی وی از مریدان شیخ عبدالله بوده است وقتی شیخ عبدالله جمعی درویشان را در اربعین
نشانده بود یک شب خادم خانقاه را گفت که امشب دو درویش را از وی قوتی
خواهد رسید واقف باش که بیخودی نه کنند واز دریچهٔ خلوت بیرون نه دوند خادم حاضر می
بود ناگاه بابا محمود نعره زنان وفریاد کنان از خلوت بیرون جست ویک درویش
دیگر که نام وی همه والیاس بود نیز در عقب بابا محمود بیرون جست خادم در عقب
ایشان دوید چندوالیاس رسید وی را بگرفت وبابا محمود روی بکوه وصحرا نهاد

هندو الیاس بحسن تربیت و سیاست شیخ فی الجمله بحال خود باز آمد و بابا محمود همچنان مجذوب
بماند و از وی کرامات و خوارق عادات بسیار ظاهر شده است چنانچه مشهور است

اخی علی قتلق شاه رحمه الله تعالی وی نیز از مریدان شیخ عبدالله است و بحسن تربیت
وی بمرتبهٔ کمال بلکه بمرتبهٔ تکمیل رسیده بود در آن وقت که شیخ عبدالله را بلشکر استدعا
کرده بودند اخی علی در سفر بوده است شیخ فرموده است که ما درین لشکر بسعادت شهادت
خواهیم رسید بعد از ما بجای ما اخی علی را بنشانند **شیخ حافظ بهاء الدین عمر ابردهی**
رحمه الله تعالی از مریدان اخی علی است گویند وی خرد بود که والد وی فوت شد
چون بسن تمیز رسید خویشان وی را بدکان درزی فرستادند تا درزی گری بیاموزد
در آن فرصت مولانا رضی الدین علی مایانی رحمه الله تعالی که از مریدان شیخ عبدالله
غرجستانی است و صحبت دار خضر علیه السلام بابرده رسیده و پرسیده که فرزند عمر کجا است
گفته اند که وی پیش درزیان است مولانا گفته است هر که پیش درزیان باشد درزیان
باشد او را طلبید طلبیده آمد مولانا او را بطوس برده است و بحافظی صالح سپرده است
تا قرآن یاد گیرد و خدمت مولانا بعد از چندگاه باز بر آنجا گذشته است شیخ حافظ را دیده
است و متغیر شده استاد وی را گفته که ما نا فرزند عمر را از طعامی می دهی که خود می
خوری گفته است چه کنم چیز دیگر ندارم مولانا فرموده است که با وی بابرده رو و آنجا می
باش چندانکه وی قرآن حفظ کند چنان کرده است شیخ حافظ گفته است که در اوایل
که مرا داعیهٔ سلوک راه خدای تعالی پیدا شد در نشابور مولانا شمس الدین خلیفه
بارشاد مشغول بود و وعده وی را با شیخ اخی علی و در هر ولایتی نام عزیزی می شنیدم
متردد بودم که کجا روم شبی در واقعه دیدم که منزلی است بس رفیع و عمارتی عالی و
در آنجا جماعتخانهٔ در غایت روح و پاکی و در پیشان آن رواقی و در پیشان رواق
پرده آویخته و در آنجماعت خانه خلق بسیار و در رواق نیز جمعی از اکابر نشسته اند
و مولانا شمس الدین خلیفه برکنار رواق نشسته و از میان آنجماعت خانه تاجی آویخته
بودند و مولانا می گفت که این تاج بر سر هر کس که راست آید معنی ما حواله بوی است هر کس
می آمد و امتحان می کرد بر سر هیچکس راست نمی آمد و من در گوشه ایستاده بودم و نظاره می کردم
ناگاه خدمت مولانا بمن نظر کرد و گفت فرزند تو نیز پیش آی که من خواستم که پیش آیم

ناگاه دیدم که آن پرده که در پیشان رواق بود در حرکت آمد و از پس آن پرده شخصی باهیبت بیرون آمد و مرا برگرفت و در کنار علی اخی نهاد و فرمود بگیر این طفل را و شیر ده از هیبت آن خواب درآمدم با خود گفتم حواله بخدمت اخی علی شدا حرام ملازمت وی بستم چون نظر وی بر من افتاد گفت حافظ دیر باشیر آمدی دست بیعت بوی دادم و توبه کردم و تلقین گرفتم هم وی گفته است که چون در سفر حجاز ببغداد رسیدم در خانقاه شیخ نورالدین عبدالرحمن اسفراینی رحمه الله تعالی نزول کردم دران وقت نبیره وی شیخ نورالدین عبدالرحمن شیخ الاسلام بغداد بود و خلیفه جد بزرگوار خود بود در وقت وداع وصیت کرد که چون بشرف زیارت روضه شریفه حضرت رسالت صلی الله علیه وآله وسلم دریابی نیازمندی ما باآنحضرت رسالت صلی الله علیه وآله وسلم برسانی و باین عبارت بگویی که پیری عاصی از عاصیان امت تو عبدالرحمن بغدادی دعا رسانید چون بشرف زیارت رسیدم و شرایط آن بجای آوردم وصیت شیخ بخاطرم آمد بهمان عبارت که وصیت کرده بود گفتم حضرت رسالت صلی الله علیه وآله وسلم ابروی مبارک درهم کشیدند و مرا گفتند که تو چنین بگوی که وی از غایت تواضع چنین گفته است و وی از اکابر امت منست بعد از مراجعت آن را بشیخ گفتم خوشدلی بسیار نمود و مرا دعای خیر کرد و هم وی گفته است که وقتی درین ولایت وبائی عظیم افتاد چنانکه اکثر خلق از حیات خود مایوس گشتند روزی خدمت رضی الدین مایانی از ده مایان بابوده تشریف آورد و در بیرون ده نزول فرمود و مرا طلبید و گفت امر چنین است که همراه من بیائی و در سر قبر شیخ محمد خالد رحمه الله تعالی در قریه اسجیل قرآن ختم کنی شاید که خدای تعالی این بلیت را دفع کند امتثال نمودم اما بواسطه آنکه دران فرصت خواجه عبدالرحمن گهاره که قدس الله تعالی سره که از محبوبان و مجذوبان حق بود جل ذکره در قریه اسجیل بر سر سنگی که بر در تربت شیخ محمد خالد است می نشست و سخنان بلند می گفت و خدمت مولانا رضی الدین علی در غایت تشرع بود من متفکر شدم که مبادا که امری واقع شود که مردم بلیت دو بار ابا ز طلبند چون بنزدیک اسجیل رسیدم شخصی بیرون آمد و برا از احوال خواجه پرسیدم گفت حالی بر سر سنگ نشسته است ناگاه گفت که فوجی می آید که من حریف کله گوی نیستم از آنجا برخاست و در آن نزدیکی خراسی بود بآنجا درآمد و در مغاکی نهان شد چون بده رسیدیم و در سر تربت فرود آمدیم و مردم ده جمع شدند خبر رسید که امیر علی بیگ که حاکم ولایت بود بزیارت

مایان و اسجیل دیهاست از اعمال نسف ۱۲

خواجه می آید مردم ده با مولانا گفتند که خواجه بسبب شما باین خراس در آمده است اگر علی بیگ
بیاید و خواجه را نه بیند جای آن دارد که بر ما غضب کند خدمت مولانا متوجه خراس شدند چون
بخراس در آمد فرمودند که مهمان را چنین دارند چون خواجه آواز مولانا را شنید از آن مغاکی بیرون
آمد و یک دیگر را در کنار گرفتند و خواجه چیزی در گوش مولانا گفت مولانا در گریه شد مدتی همچنان
ایستاده بودند شخصی مرا گفت که امیر علی بیگ بر در ایستاده و انتظار می کشد من مولانا را تنبیه
کردم مولانا فرمود که امیر علی بیگ منتظر شما است خواجه بیرون رفت و امیر علی بیگ خواجه را دریافت
خواجه گفت مغولک برد که مهمان عزیز دارم علی بیگ روان شد و خواجه از عقب وی نعره
میزد که هی مغولک برد و دوی میدوید تا از نظر خواجه غائب شد بعد از آن خواجه و مولانا بزیارت
در آمدند و من از بیم آنکه مبادا خواجه سخنی بلند بگوید با مولانا گفتم که من قرآن بیک شبانروز ختم
می توانم کرد مولانا فرمود که امر بسه شبانروز است من ختم آغاز کردم و در اثنای تلاوت خواجه
آغاز سخن بلند کرد مولانا بانگ بروی زد و دیگر تا آخر صحبت خواجه از آن سخنان هیچ نگفت چون
ختم تمام شد و از دعا فارغ شدند یک دیگر را وداع کردند حق سبحانه و تعالی آن بلیه را بمحض
رافت و رحمت خود دفع کرد مولانا فخر الدین نورستانی رحمه الله تعالی وی تحصیل علوم
ظاهری کرده بوده است همیشه در خاطر میداشته است که بعد از تحصیل علوم بسلوک راه خدای
تعالی اشتغال نماید وقتی در یکی از مدارس مصر خانه داشته و در آنجا بمطالعه مشغول بوده وی را
از مطالعه کلالی حاصل شد از برای تشحید خاطر از خانه خود بیرون آمده داعیه سلوک
بر دلش تازه گشته با خود گفته است آخر روزی از آنچه در آنم بیرون می باید آمد امروز آن روز
است و دیگر بخانه خود باز نه رفته است و همچنان خانه را با کتابها و متاعهای دیگر در باز گذاشته است
و بپیش شیخ شیء لله رحمه الله تعالی که در آن وقت در مصر بارشاد متعین بوده رفته و
بسلوک مشغول گشته و تا وی زنده بود در صحبت وی بوده و چون از دنیا رفته است
در طلب کاملی مکمل سفر اختیار کرده در آن وقت شیخ محی الدین طوسی که از اولاد امام
غزالی است رحمه الله تعالی شهرتی تمام داشته است و در شهر طوس می بوده بصحبت
وی آمده آنچه می خواسته است آنجا نیافته از آنجا بدیاری پیش فرزندان اخی علی قتلغشاه
رفته است آنجا نیز آنچه می خواسته نیافته چون از آنجا سفر می کرده فرزندان علی اخی وی را
گفته اند که یکی از درویشان پدر ما در قریه ابرده می باشد اگر وی را ببینی و درستی نماید

باخود گفته است شیخ خراسان آن و شیخزادگان این درویش دیگر چه خواهد بود اما احتیاط
را با برده رفته چون بآنجا رسیده شیخ حافظ بجهت مهمی بده دیگر رفته بوده آنجا بنور ولایت
از آمدن وی خبر یافته باصحاب گفته که ما را مهمان عزیز رسیده مهمات ناساخته با برده بازگشته
چون چشمش بر مولانا افتاده این مصراع مشهور را خوانده که مصراع یار در خانهٔ و ما گرد جهان
می گردیم + درمیان ایشان صحبت درگرفت و تا شیخ حافظ زنده بوده است در صحبت وی بوده است
بهاوی ربعینها نشسته و تربیتها یافته و بعد از وفات وی بولایت جام تشریف آورده و در جوار
تربت مقدسه حضرت شیخ الاسلام احمد قدس سره اربعین نشسته و مشایخ جام را هیچکس از مشایخ
وقت آن قدر اخلاص و اعتقاد نبوده که نسبت بوی می گفته است که حضرت شیخ الاسلام
احمد را قدس الله تعالی روحه بهمه اولاد خود التفات بسیار است تا غایتی که بخواجه محمد خلوتی
که ظاهری لبس پریشان داشته است التفات بسیار دار و یکی از علماء هرات که بزهد و ورع مشهور
بوده و در سلوک راه خدای تعالی جد تمام داشته بصحبت وی آمده بود و اظهار طلب کرده وی را
گفته است که بهرات رجوع می باید کرد و با اهل بیت خود می باید بود هر چند الحاح کرده
فائده نداشته چون بموجب امر وی بازگشته و بهرات رسیده عنقریب بیمار شده
و بجوار رحمت حق پیوسته بخاطر می آید که در حرّ خرّه و جام در سرای که تعلق بوالدین فقیر
می داشت نزول فرموده بود و من چنان خرد بودم که مرا پیش زانوی خود نشانده بود
و بانگشت مبارک خود نامهای مشهور چون عمر و علی بر روی هوا می نوشت و من
آن را می خواندم تبسم می نمود و تعجب فرمود آن شفقت و لطف وی در دل من تخم محبت
ارادت این طائفه شد و از ان وقت باز هر روز نشو و نمای دیگر می یابد امید می دارم
که بر محبت ایشان زیم و در محبت ایشان میرم و در زمرهٔ محبان ایشان برانگیخته شوم
اَللّٰهُمَّ اَحْيِنِيْ مِسْكِيْنًا وَاَمِتْنِيْ مِسْكِيْنًا وَاحْشُرْنِيْ فِيْ زُمْرَةِ الْمَسَاكِيْنِ بعد از سنه عشرین و
ثمانمائه از خراسان عزیمت زیارت حرمین شریفین زادهما الله تعالی شرفا کرد و از انجا
بمصر رفت و آنجا بجوار رحمت حق پیوست و قبر وی در قرافه است نزدیک بقبر امام شافعی
رضی الله تعالی عنه و آنجا بسیدی فخر الدین مشهور است شاه علی فراهی رحمه الله
تعالی وی از مریدان شیخ رکن الدین علاء الدوله است پدر وی حاکم فره بوده و معمر
گشته بود خواست که از حکومت استعفا کند و در آخر حیات منزوی شود و بطاعت و عبادت

اشتغال نماید پسر خود شاه علی را بجانب اردوی بادشاه وقت فرستاد تا منشور حکومت
بنام خود بستاند و پدر وی را معذور دارند گذر وی بر نواحی سمنان بود وی را دران نواحی با قطاع
الطریق محاربه افتاد چنانچه همه متعلقان وی کشته شدند و وی نیز زخمها خورده
درمیان کشتگان افتاد شیخ رکن الدین علاء الدوله را در غیب نمودند که در فلان موضع
جمعی کشتگانند و درمیان ایشان یکی زنده مانده است و قابلیتی تمام دارد وی را دریاب
شیخ بآن موضع رفت هیچکس را زنده نیافت بار دیگر بهمان مامور شد دیگر بار بهمان موضع
رفت هیچکس را زنده نیافت بار سوم بهمان مامور شد تفحص بسیار کرد در یکی از ایشان فی الجمله
اثر حیاتی تفرس کرد وی را برداشته همراه خود برد و تعهد وی کرد چنانکه بحال خود باز آمد
و جراحتهای وی نکو شد و روی برآورد شیخ وی را گفت اکنون که صحت یافتی بجهت کفایت
مهم خود خواهی به پیش بادشاه رو و خواهی بجانب پدر شو وی گفت مرا خاطر نمی خواهد که
از خدمت شیخ مفارقت نمایم می خواهم که دست ارادت در دامن حضرت شیخ زنم آخر پیش پدر
رفت و از وی اجازت خواست و بصحبت شیخ مراجعت نمود و بحسن تربیت شیخ رسید بانچه رسید
شیخ محمد شاه فراهی رحمه الله تعالی بعلوم ظاهری و باطنی آراسته بوده است و بیک
واسطه مرید شاه علی فراهی است مدتها آخر حیات عزم حج کرد از راه هرموز چون بمنوجان رسید
بیمار شد و همانجا وفات یافت و قبر وی آنجاست صاحب کشف و کرامات و الهام بوده است
گویند که در سفر حج بشهری رسید که آنجا خراباتی بود مراقب نشسته بود ناگاه صیحه زد یکی از
علما که همراه بود سبب آن پرسید گفت خرابات این شهر بر من کشف شد زنی دیدم بغایت
جمیله گفتم خداوندا او را بمن بخش بسر من ندا دادند که حیا نگویی که تا او را بخشیم آن زن در همان
وقت توفیق توبه یافت شیخ بهاء الدین عمر قدس الله تعالی روحه وی خواهرزادهٔ
شیخ محمد شاه است و مرید وی و از بعضی اکابر استماع دارم که می گفت معلوم نیست که در
سلسلهٔ اصحاب شیخ رکن الدین علاء الدوله چون اوی بوده باشد از صغر سن مجذوب بوده
است و آثار جذبه بر وی ظاهر بود در اوقات اداء صلوة کسی را می نشاند که بر کمیت
اعداد رکعات وی را تنبیه می کرد که بخود نگاه داشت آن نمی توانست وقتی در اوائل حال
از غایت تعطشی که این طائفه را می باشد با خال خود شیخ محمد شاه از نایافت مقصود سخنی میگفته
است خال وی این بیت خوانده بوده است بیت اگر ناله کسی ناله که یاری در سفر دارد

تو باری از چه می نالی که یاری در بغل داری + عادت وی چنان بود که چون در مسجد جامع حاضر شدی با حکام و خواص ایشان در باب کفایت مهمات مسلمانان سخنی گفتی و اکثر احوال وی بدان گذشتی عزیزی از محرمان وی از وی سوال کرده است سبب آنکه در مسجد این همه سخن گفته می شود چیست گفته بود اگر خاموش می نشینم و خود را باین گفت و گوی مشغول نمی سازم مغلوب و مستهلک می گردم حواس من از کار می افتد نه گوش می شنود و نه چشم می بیند روزی درویشی در وقت طلوع آفتاب پیش وی در آمده بود سر بزانوی مراقبه نشسته بوده سر بر داشته و فرموده که هیچ می تواند بود که از وقت نماز بامداد تا این ساعت کسی حضرت حق را سبحانه و تعالی پنجاه هزار سال طاعت و عبادت کند ازین سخن چنان معلوم می شود که دران وقت ویرا نسبت بوی بسطی واقع شده بود و پنجاه هزار سال نموده و آنرا صرف طاعت کرده وی صایم الدهر بود خدمت مخدومی مولانا سعد الدین کاشغری رحمه الله حکایت می کرد که ویرا در بیابان مکه مرضی عارض شد هر چند اصحاب مبالغه کردند افطار نکرد یک روز دیدم که جماعتی از اهل غیب بجانب محفه وی می رفتند چون بدر محفه وی رسیدند در نیامدند و بگذشتند من آن قصه را با وی گفتم گفت آری قطب بود و اصحاب وی آن وقت که بدر محفه رسیدند من پای دراز کرده بودم دانستند برگذشتند من پای خود گرد آوردم باز گشتند و پیش من آمدند و فاتحه خواندند خدمت مولانا می فرمود که همان روز آثار صحت بر وی ظاهر شد و احتیاج بآن نشد که افطار کند این فقیر را این بیت از وی بر خاطر است که در وقتی که بعضی فقیران را بدوام توجه و اقبال بر مطلوب حقیقی که ترغیب می کردند میخواند بیت دلارامی که داری دل درو بند + دگر چشم از همه عالم فرو بند + توفی قدس الله تعالی سره یوم الثلثا سلخ ربیع الاول سنة سبع و خمسین و ثمانمائة علیه الرحمة و المغفرة و چون وفات یافت فرزند بزرگوار او و سائر اصحاب وی در قریه چغارد در همان منزل که روزها می نشست بحفر قبر وی اشتغال نمودند سلطان[1] وقت استدعا نمود که قبر وی در نزدیک شهر باشد قبول کردند و چون سلطان بجنازه وی حاضر شد جنازه وی را مقداری راه بدوش خود گرفته ببردند بجانب شمال عیدگاه هرات دفن کردند و عمارت عالیه فرمود و حالا معروف و مشهور است یزار و یتبرک به مولانا شمس الدین محمد اسد رحمه الله تعالی در علوم ظاهر بجودت طبع و حدت فهم شهرتی تمام داشت می فرمود

[1] له مراد سلطان وقت شاه رخ میرزا

که درآوان تحصیل مراد اعیهٔ سلوک راه خدای تعالی قوی شد دران وقت خدمت زین الدین
خوافی رحمه الله تعالی بارشاد طالبان وتربیت مریدان مشغول بود روزی بمجلس وی رسیدم
با جمعی بیعت می کرد وایشان را توبه میداد وتلقین ذکر می کرد وقاعدهٔ درویشان می باشد
کردقتی که شیخ دست درویشی را در وقت بیعت می گیرد بعضی دامن آن درویش را می گیرند
و بعضی دامن آن دوم را تا بجائی که برسد من نیز دامن بعضی آنها را گرفتم چون ازان مجلس
بیرون آمدم در مدرسه در همان خانه که تحصیل می کردم بذکر مشغول می بودم و در خود روز بروز
تاثیر ذکر را زیادت مے دیدم تا آنکه باطن من بالکلیه بآن جناب منجذب شد و ترک تحصیل کردم
و با خدمت شیخ بهاء الدین عمر صحبت بسیار داشته بود واربعینات نشسته چنانکه مردم را اعتقاد
آن بود که مرید وی است اما وی بآن اعتراف نداشت و بصحبت مولانا فخر الدین اورستانی
نیز رسیده بود و خدمت مولانا جامهٔ خود در وی پوشانیده بود و آنرا گاهی بر سبیل تبرک
می پوشید و در آخر با خدمت مولانا سعد الدین کاشغری هم بسیار صحبت می داشتند و
خدمت مولانا سعد الدین تعظیم وتقدیم وی میکرد یکبار در راهی با وی می رفتم بتقریب سخن
وی بانجا رسید که گفت مرا درین چند روز امری واقع شد که هرگز مرا بخود گمان آن نمی بود
و توقع آن نمی داشتم و بر سبیل اجمال اشارتی بآن کرد بروجهی که من ازان تحقیق وصول
بمقام جمع فهم کردم والله تعالی اعلم قَالَ بَعْضُ الْعَارِفِيْنَ إِذَا تَجَلَّى اللهُ سُبْحَانَهٗ بِذَاتِهٖ
لِأَحَدٍ يَرٰى كُلَّ الذَّوَاتِ وَالصِّفَاتِ وَالْأَفْعَالِ مُتَلَاشِيَةً فِيْ أَشِعَّةِ ذَاتِهٖ
وَأَفْعَالِهٖ وَيَجِدُ نَفْسَهٗ مَعَ جَمِيْعِ الْمَخْلُوْقَاتِ كَأَنَّهَا مُدَبِّرَةٌ لَهَا وَهِيَ
أَعْضَاؤُهٗ وَلَا يُلِمُّ بِوَاحِدٍ مِّنْهَا شَيْءٌ إِلَّا وَيَرَاهُ مُلِمًّا بِهٖ وَيَرٰى ذَاتَهُ الذَّاتَ
الْوَاحِدَةَ وَصِفَتَهٗ صِفَتَهَا وَفِعْلَهٗ فِعْلَهَا لِاسْتِهْلَاكِهٖ بِالْكُلِّيَّةِ فِيْ عَيْنِ التَّوْحِيْدِ

قوله بعض العارفين الخ
یعنی گفته اند بعضی عارفان که چون تجلی
تعالی بذات خود بکسی تجلی کند این کس جمیع ذوات موجودات
وصفات وافعال ایشان را متلاشی یابد در اشعهٔ ذات وصفات
وافعال سبحانه ونسبت نفس خود بموجودات چنان یابد که گویا وی
مدبر آن موجودات است واین موجودات نسبت با وی اعضای
وی اند و نزد وی نمی آید چیزی بهیچ وجهی ازین موجودات و مخلوقات
الا آنکه خود را می بیند که بآن فرود آمده و می بیند ذات خود را ذات
حق واحد وصفت خود را صفت وی وفعل خود را فعل وی بنا بر آنکه
بالکلیه مستهلک شده در عین توحید واستهلاک در عین توحید
مستلزم است که هیچ منسوب باو بخود منسوب یابد
ودست ایشان را در توحید مقامی
و ورای این مرتبه نبود

وَلَيْسَ لِلْاِنْسَانِ وَرَاءَ هٰذِهِ الْمَرْتَبَةِ مَقَامٌ فِي التَّوْحِيْدِ وَلَمَّا انْجَذَبَ بَصِيْرَةُ الرُّوْحِ اِلٰى مُشَاهَدَةِ جَمَالِ الذَّاتِ اسْتَتَرَ نُوْرُ الْعَقْلِ الْفَارِقِ بَيْنَ الْاَشْيَاءِ فِي غَلَبَةِ نُوْرِ الذَّاتِ الْقَدِيْمِ بِهِمَّةٍ وَاِذْ تَقَعُ التَّمْيِيْزُ بَيْنَ الْقِدَمِ وَ الْحُدُوْثِ لِزُهُوْقِ الْبَاطِلِ عِنْدَ مَجِيْءِ الْحَقِّ وَتُسَمّٰى هٰذِهِ الْحَالَةُ جَمْعًا روزی پیش وی خربزه برید ند بسیار لطیف و شیرین بود چون چشید دست ازان باز کشید سبب پرسیدند گفت التذاذ بآن مرا ازانچه درانم باز می آرد وی را حالی تمام و وجدی عظیم بود چون در مجلس سماع حال بروی متغیر شدی صیحات و زعقات زدی اثر آن بمجلسیان سرایت کردی و همه را وقت خوش گشتی توفی رحمه الله لیلة الجمعة غره رمضان سنة اربع وستین و ثمانمائة و قبروی در گازرگاه ست در پایان قبر شیخ الاسلام قدس الله تعالی سره شیخ بهاء الدین ولد رحمه الله تعالی بعضی گفته اند که وی بصحبت شیخ نجم الدین کبری رسیده است و از خلفای وی است نام وی محمد بن الحسین بن احمد الخطیب البکری است از فرزندان امیر المومنین ابا بکر است رضی الله تعالی عنه و مادر وی دختر پادشاه خراسان علاء الدین محمد بن خوارزم شاه بود حضرت رسالت صلی الله علیه وآله وسلم وی را در خواب بشارت فرمود که دختر خود را به حسین خطیبی نکاح کن و بعد از نهم ماه بهاء الدین ولد متولد شد و چون دو ساله شد والد وی نقل کرد و چون بسن تمیز رسید بتحصیل علوم دینی و معارف یقینی مشغول شد تا کمال وی بجائی رسید که حضرت رسالت صلی الله علیه وآله وسلم وی را در واقعه سلطان العلماء لقب نهاد و چون وی را ظهوری تمام حاصل شد و مرجع خواص و عوام گشت جمعی از علما را چون امام فخر الدین رازی و غیره را بروی عرق حسد بجنبید وی را بخروج بسلطان وقت متهم داشتند و وی از شهر بلخ عذر خواستند و دران وقت مولانا جلال الدین خرد سال بود از راه بغداد بکه توجه نمودند چون ببغداد رسیدند جمعی پرسیدند که اینان چه طائفه اند و از کجا می آیند و بکجا می روند مولانا بهاء الدین فرمود که مِنَ اللهِ وَاِلَی اللهِ وَ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللهِ این سخن را بخدمت شیخ شهاب الدین سهروردی رسانیدند فرمود کا هٰذَا اِلَّا بَهَاءُ الدِّیْنُ الْبَلْخِیْ و خدمت شیخ استقبال کرد چون برابر مولانا رسید از استر فرود آمد و زانوی مولانا را بوسید و بجانب خانقاه استدعا کرد مولانا گفت موالی را مدرسه مناسبتر است در مستنصریه نزول کرد و خدمت شیخ بدست خود موزه وی را کشید و روز سوم عزیمت مکه مبارکه نمودند و بعد از مراجعت بجانب روم متوجه شدند چار سال در

آذربایجان روم بودند و هفت سال در لارنده بودند و در لارنده خدمت مولانا جلال الدین را در سن هژده سالگی کدخدا ساختند و در ثلاث و عشرین و ستمایه سلطان ولد متولد شد و چون سلطان ولد بزرگ شد هر کس ایشان را نشناختی و با مولانا جلال الدین بدید برادر ان پنداشتی و بعد از آن سلطان ایشان را از لارنده بقونیه استدعا کرد و مولانا بهاء الدین ولد آنجا بجوار رحمت حق پیوست سید برهان الدین محقق رحمه الله تعالی وی سید است حسینی از ترمذ است از مریدان و تربیت یافتگان مولانا بهاء الدین ولد و بسبب اشراف او بر خواطر در خراسان و ترمذ بسید سردان مشهور بود همان روز که مولانا بهاء الدین ولد وفات شد وی در ترمذ با جمعی نشسته بود گفت دریغا که حضرت استاد و شیخم ازین عالم رحلت فرمود و بعد از چند روز بجهت تربیت مولانا جلال الدین بقونیه متوجه شد و خدمت مولانا مدت نه سال تمام در خدمت و ملازمت وی نیازمندی نمود و تربیتها یافت گفته اند که چون خدمت شیخ شهاب الدین سهروردی بروم آمده بود بدیدن سید برهان الدین آمد سید بر خاکستر نشسته بود از جای بجنبید شیخ از وی تعظیم کرد و بنشست و سخنی واقع نشد مریدان پرسیدند که موجب سکوت چه بود شیخ فرمود که پیش اهل حال زبان حال می باید نه زبان قال پرسیدند که وی را چگونه یافتید گفت دریاییست مواج از درر معانی و حقایق محمدی بغایت آشکار و بغایت نهان و خدمت شیخ صلاح الدین رحمه الله تعالی از جمله مریدان سید بوده سید می فرموده که عالم را بشیخ صلاح الدین بخشیدم و قالم را بمولانا و مزار متبرک سید در دار الفتح قیصریه است سلام الله تعالی و تحیاته علیه و علی جمیع عباد الله الصالحین مولانا جلال الدین محمد البلخی قدس الله تعالی سره ولادت خدمت مولانا در بلخ بوده است در ششم ربیع الاول سنة اربع و ستمایه می گویند که بر خدمت مولانا از پنج سالگی باز صور روحانی و اشکال غیبی یعنی سفرهٔ ملائکه و بررهٔ جن و خواص الانس که مستوران قباب عزت اند ظاهر می شده اند و متمثل می گشته بخط مولانا بهاء الدین ولد نوشته یافته اند که جلال الدین محمد در شهر بلخ شش ساله بوده که روز آدینه با چند کودک دیگر بر بامهای خانهای ما سیر می کردند یکی از آن کودکان با دیگری گفته باشد که بیا تا ازین بام بر آن بام جهیم جلال الدین محمد گفته است این نوع حرکت از سگ و گربه و جانوران دیگر می آید حیف باشد که آدمی باینها مشغول شود اگر در جان شما قوتی هست بیایید تا سوی

آسمان پریم دوران حالت از نظر کودکان غائب شد فریاد برآوردند بعد از لحظهٔ رنگ وی
دیگرگون شده وچشمش متغیر شده بازآمده گفت آن ساعت که با شما سخن می گفتم دیدم که
جماعتی سبز قبایان مرا از میان شما برگرفتند وبگرد آسمان ها گردانیده وعجائب ملکوت را
بمن نمودند وچون آواز فریاد وفغان شما برآمد باز باین جایگاه فرود آوردند وگویند که دران
سن در هر سه چهار روز یکبار افطار می کرد وگویند که دران وقت که بمکه رفته اند در
نشاپور بصحبت شیخ فریدالدین عطار رسیده بود وشیخ کتاب اسرارنامه بوی داده بوده و
آن را پیوسته با خود می داشته خدمت مولوی می فرموده است که من این جسم نیستم که در نظر
عاشقان منظورم بلکه من آن ذوقم وآن خوشی ام که در باطن مریدان از کلام من سر می زند
الله الله چون آن دم را یابی وآن ذوق را بچشی غنیمت میدار وشکرها می گذار که من آنم
در خدمت مولوی گفتند فلان می گوید که دل وجان من بخدمت است فرمود که خمش در میان
مردم این دروغ مانده است که می گویند او آن چنان دل وجان را از کجا یافت که در خدمت
مردان باشد بعد از ان روسوی چلبی حسام الدین کرد که الله الله با اولیای حق زانو بزانو
باید نشستن که آن قرب را اثرها است عظیم رباعی یکی لحظه از دوری نشاید +
کز دوری خرابیها فزاید + بهر حالی که باشی پیش او باش + که از نزدیک بودن مهر زاید +
وفرموده است که مرغی که از زمین بالا پرد اگرچه بآسمان نرسد اما اینقدر باشد که از دام
دورتر باشد وبرهد وهمچنین اگر کسی درویش شود وبکمال درویشی نرسد اما اینقدر باشد که
از زمرهٔ خلق واهل بازار ممتاز باشد واز زحمتهای دنیا برهد وسبکبار گردد که نَجَا[1]
الْمُخَفَّفُونَ وَهَلَكَ الْمُثْقَلُونَ یکی از ابنای دنیا پیش خدمت مولوی عذر خواهی می کرد
که در خدمت مقصرم فرمود که حاجت باعتذار نیست آن قدر که دیگران از آمدن تو منت
دارند ما از ناآمدن منت داریم یکی از اصحاب را غمناک دید فرمود همه دل تنگی از دل
نهادگی برین عالم است مردی آنست که آزاد باشی ازین جهان وخود را غریب دانی
ودر هر رنگ که بنگری وهر مزه که بچشی دانی که بآن نمانی وجائی دیگر روی هیچ دلتنگ
نباشی وفرموده است که آزاد مرد آن است که از رنجانیدن کس نرنجد وجوانمرد آن باشد که
مستحق رنجاندن را نرنجاند مولانا سراج الدین قونیوی صاحب صدر وبزرگ وقت بوده
اما با خدمت مولوی خوش نبوده پیش وی تقریر کردند که مولانا گفته است که من با هفتاد وسه

[1] قوله نجا المخففون وهلک المثقلون یعنی نجات یافتند سبکباران وهلاک گشتند گرانباران ١٢

مذهب یکی ام چون صاحب غرض بود خواست که مولانا را برنجاند و بی حرمتی کند یکی را از نزدیکان خود
که دانشمند بزرگ بود بفرستاد که بر سر جمعی از مولانا بپرس که تو چنین گفته اگر اقرار کند او را دشنام
بسیار بده و برنجان آن کس بیامد و بر مولانا سوال کرد که شما چنین گفته اید که من با هفتاد و سه مذهب
یکی ام گفت گفته ام آن کس زبان بگشاد و دشنام و سفاهت آغاز کرد مولانا بخندید و گفت
با این نیز که تو می گوئی هم یکی ام آن کس خجل شد و بازگشت شیخ رکن الدین علاء الدوله گفته
است که مرا این سخن خوش آمده است خدمت مولوی همواره از خادم سوال کردی که در
خانهٔ ما امروز چیزی هست اگر گفتی خیر است و هیچ چیزی نیست منبسط گشتی و شکرها کردی که
الحمد لله که خانهٔ ما امروز بخانهٔ پیغمبری ماند صلی الله علیه وآله وسلم و اگر گفتی ما لابد مطبخ مهیا است
منفعل گشتی و گفتی ازین خانه بوی فرعون می آید و گویند در مجلس وی شمع بر نکردند الا نادر بغیر
از روغن و چراغ گفتی هٰذا لِلْمُلُوکِ وَهٰذا لِلصُّعْلُوکِ روزی در مجلس وی
حکایت شیخ اوحد الدین کرمانی رحمه الله تعالی می کردند که مردی شاهد باز بود اما پاکباز بود
و کاری ناشایست نمی کرد فرمود کاشکی کردی و گذشتی بیت ای برادر بی نهایت درگهی
است + بر هر انچه می رسی بروی مایست + روزی می فرمود که آواز رباب صریر باب
بهشت است که ما می شنویم منکری گفت ما نیز همان آواز می شنویم چونست که چنان گرم نمی
شنویم که خدمت مولانا خدمت مولوی فرمود کلا و حاشا انچه ما می شنویم آواز باز شدن
آن در است و انچه وی می شنود آواز فراشدن و فرموده است که کسی بخلوت درویشی درآمد
گفت چه تنها نشسته گفت این دم تنها شدم که تو آمدی و مرا از حق مانع آمدی جماعتی از خدمت
مولوی التماس امامت کردند و خدمت شیخ صدر الدین قونوی نیز در ان جماعت بود
گفت ما مردم ابدالیم بهر جائی که می رسیم می نشینیم و می خیزیم امامت را ارباب تصوف و تمکین
لایق اند بخدمت شیخ صدر الدین اشارت کرد تا امام شد فرمود مَنْ صَلّٰی خَلْفَ إِمَامَ
تَقِیٍّ فَکَأَنَّمَا صَلّٰی خَلْفَ نَبِیٍّ خدمت مولانا در سماع بود درویشی را در خاطر گذشت
که سوال کند که فقر چیست مولانا در اثنای سماع این رباعی خواند رباعی اَلْجَوْهَرُ
فَقْرٌ وَسِوَی الْفَقْرِ عَرَضٌ ؛ اَلْفَقْرُ شِفَاءٌ وَسِوَی الْفَقْرِ مَرَضٌ ؛ اَلْعَالَمُ
کُلُّهُ خِدَاعٌ وَغُرُورٌ ؛ وَالْفَقْرُ مِنَ الْعَالَمِ سِرٌّ وَغَرَضٌ ؛ از وی پرسیدند که درویش
گناه کند گفت مگر طعام بی اشتها خورد که طعام بی اشتها خوردن درویش را

گناہی عظیم است و فرمودہ است کہ صحبت عزیز است لَا تُصَاحِبُوا غَیْرَ اَبْنَاءِ الْجِنْسِ[1]
و گفتہ کہ درین معنی حضرت خداوندم شمس الدین تبریزی قدس سرہ فرمودہ کہ علامت مرید
قبول یافتہ آنست کہ اصلا با مردم بیگانہ صحبت نتواند داشتن و اگر ناگاہ در صحبت بیگانہ افتد
چنان نشیند کہ منافق در مسجد و کودک در مکتب و اسیر در زندان و در مرض اخیر با اصحاب
گفتہ است کہ از رفتن من غمناک مشوید کہ نور منصور رحمہ اللہ تعالی بعد از صد و پنجاہ سال بر روح
شیخ فریدالدین عطار رحمہ اللہ تجلی کرد و مرشد او شد و در حالتی کہ باشید با من باشید و مرا یاد کنید تا
من شما را مدد و معاون باشم در ہر لباسی کہ باشم دیگر فرمود کہ در عالم ما را دو تعلق است یکی بہ بدن و
یکی بشما و چون بعنایت حق سبحانہ فرد و مجرد شوم و عالم تجرید و تفرید روی نماید آن تعلق نیز از آن
شما خواہد بودن خدمت شیخ صدرالدین قدس سرہ بعیادت وی آمد فرمود کہ شَفَاكَ اللّٰهُ شِفَاءً
عَاجِلًا رفع درجات باشد امید است کہ صحت باشد خدمت مولانا جان عالمیان است فرمود
کہ بعد ازین شَفَاكَ اللّٰهُ شما را باد ہمانا کہ درمیان عاشق و معشوق پیراہنی از شعر بیش
نماندہ است نمی خواہید کہ نور بنور پیوندد بیت من شدم عریان زتن او از خیال * می خرامم
در نہایات الوصال * شیخ با اصحاب گریان شدند حضرت مولانا این غزل فرمود ؎
چہ دانی تو کہ در باطن چہ شاہ ہمنشین دارم * و خدمت مولانا در وصیت اصحاب چنین فرمودہ است
اُوْصِیْكُمْ بِتَقْوَی اللّٰهِ فِی السِّرِّ وَالْعَلَانِیَةِ وَبِقِلَّةِ الطَّعَامِ وَقِلَّةِ الْمَنَامِ وَ
قِلَّةِ الْكَلَامِ وَهِجْرَانِ الْمَعَاصِیْ وَالْاٰثَامِ وَمُوَاظَبَةِ الصِّیَامِ وَدَوَامِ الْقِیَامِ
وَتَرْكِ الشَّهَوَاتِ عَلَی الدَّوَامِ وَاحْتِمَالِ الْجَفَاءِ مِنْ جَمِیْعِ الْاَنَامِ وَتَرْكِ
مُجَالَسَةِ السُّفَهَاءِ وَالْعَوَامِ وَمُصَاحَبَةِ الصَّالِحِیْنَ وَالْكِرَامِ وَاِنَّ خَیْرَ
النَّاسِ مَنْ یَنْفَعُ النَّاسَ وَخَیْرُ الْكَلَامِ مَا قَلَّ وَدَلَّ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَحْدَهٗ

---

[1] قولہ لا تصاحبوا الخ یعنی مصاحبت مکنید بغیر ابنای جنس [illegible] [illegible] دزد است و از زلہ [illegible] صحبت این [illegible]
[2] قولہ من شدم عریان الخ یعنی [illegible] تعلق نفس ببدن [illegible] پیراہن [illegible]
[3] [illegible] بتقوی اللہ یعنی وصیت می کنم شما را [illegible] و دوام [illegible] و ترک [illegible]

سوال کردند که بخلافت مولوی مناسب کیست فرمود که چلپی حسام الدین تا سه بار این سوال و جواب مکرر شد چهارم بار گفتند که نسبت به سلطان ولد چه می فرماید فرمود که وی پهلوان است حاجت بوصیت نیست چلپی حسام الدین پرسید که نماز شما را که گذارد فرمود که شیخ صدر الدین فرمود که یاران ما را ازین سو می کشند و مولانا شمس الدین آنجانب می خواند یَا قَوْمَنَا اَجِیْبُوْا دَاعِیَ اللّٰہِ ناچار رفتنی است توفی قدس اللہ تعالی روحه وقت غروب الشمس خامس جمادی الآخره سنة اثنتین وسبعین وستمائة از شیخ مؤید الدین جندی سوال کردند که خدمت شیخ صدر الدین در شان خدمت مولوی چه می گفت گفت واللہ روزی با خواص یاران مثل شمس الدین ایکی و فخر الدین عراقی و شرف الدین موصلی و شیخ سعید فرغانی و غیرهم نشسته بودند سخن از سیرت و سریرت مولانا بیرون آمد حضرت شیخ فرمود اگر بایزید و جنید درین عهد بودندی غاشیهٔ این مرد مردانه را برگرفتندی و منت بر جان خود نهادندی خوان سالار فقر محمدی اوست ما بطفیل وی ذوق می کنیم همه اصحاب انصاف دادند و آفرین کردند بعد از ان شیخ موید گفت من نیز از جملهٔ نیازمندان آن سلطانم و این بیت را بخواند شعر لَوْ کَانَ فِیْنَا لِلْاُلُوْهِیَّةِ صُوْرَةٌ ❊ هِیَ اَنْتَ لَا اَکْنِیْ وَلَا اَتَرَدَّدُ مولانا شمس الدین محمد بن علی بن ملک داود التبریزی رحمه اللہ تعالی خدمت مولوی در القاب وی چنین نوشته است اَلْمَوْلَی الْاَعَزُّ الدَّاعِیْ اِلَی الْخَیْرِ خُلَاصَةُ الْاَرْوَاحِ سِرُّ الْمِشْکٰوةِ وَالزُّجَاجَةِ وَالْمِصْبَاحِ شَمْسُ الْحَقِّ وَالدِّیْنِ نَوَّرَهُ اللّٰہُ فِی الْاَوَّلِیْنَ وَالْاٰخِرِیْنَ وی گفته است هنوز در مکتب بودم و مراهق نشده بودم اگر چهل روز بر من گذشتی از عشق سیرت محمدی مرا آرزوی طعام نبودی و اگر سخن طعام گفتندی بدست و سر منع آن کردی وی مرید شیخ ابوبکر سله باف تبریزی بوده است و بعضی گفته اند مرید شیخ رکن الدین سنجاسی بوده است که شیخ اوحد الدین کرمانی نیز مرید وی است و بعضی گویند که مرید بابا کمال جندی بوده است و می شاید که بصحبت همه رسیده باشد و از همه تربیت یافته بود و در آخر حال پیوسته سفر کردے و نمد سیاه

قوله یا قومنا اجیبوا داعی الله یعنی ای قوم ما اجابت کنید [illegible] ۱۲
[illegible] شمس الدین که بجانب [illegible] ۱۲
قوله لو کان فینا [illegible] یعنی اگر در میان ما مخلوقات [illegible] صورتی و نمونه بودی آن صورت [illegible] بودی و [illegible] ۱۲

[illegible]

پوشیدی و بهر جائیکه رفتی در کاروان سرای فرود آمدی گویند که چون بخطهٔ بغداد رسید شیخ اوحد الدین کرمانی را دریافت پرسید که در چه کاری گفت ماه را در طشت آب می بینم مولانا شمس الدین فرمود اگر بر گردن دنبل نداری چرا بر آسمان نمی بینی و گویند در آن وقت که مولانا شمس الدین در صحبت بابا کمال جندی بوده شیخ فخر الدین عراقی نیز بموجب فرمودهٔ شیخ بهاء الدین زکریا آنجا بوده است و در هر فتحی و کشفی که شیخ فخر الدین عراقی را روی می نمود آن را در لباس نظم و نثر اظهار می کرده نظر بابا کمال جندی می رسانیده و شیخ شمس الدین اظهار نمی کرده روزی بابا کمال وی را گفت فرزند شمس الدین از آن اسرار و حقایق که فرزند فخر الدین عراقی ظاهر می کند بر تو هیچ لایح نمی شود گفت بیش از آن مشاهده می افتد اما بواسطهٔ آنکه وی بعضی از مصطلحات ورزیده است تواند که آنها را در لباس نیکو جلوه دهد و مرا آن قوت نیست بابا کمال فرمود که حق سبحانه و تعالی ترا مصاحبی روزی کند که معارف و حقایق اولین و آخرین را بنام تو اظهار کند و ینابیع حکم از دل او بر زبانش جاری شود و بلباس حرف و صوت در آید طراز آن لباس نام تو باشد گویند مولانا شمس الدین در تاریخ سنهٔ اثنین و اربعین و ستمایه از انتهای مسافرت بقونیه رسید در خان شکر ریزان فرود آمد و حضرت مولانا در آن زمان بتدریس علوم مشغول بود روزی با جماعتی فضلا از مدرسه بیرون آمد و از پیش خان شکر ریزان می گذشت حضرت مولانا شمس الدین پیش آمد و عنان مرکب مولانا را بگرفت و گفت یا امام المسلمین بایزید بزرگتر است یا مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم مولانا گفت از هیبت آن سوال گوئیا که هفت آسمان از یکدیگر جدا شد و بر زمین ریخت و آتشی عظیم از باطن من بر دماغ من زد و از آنجا دیدم که دودی تا ساق عرش بر آمد بعد از آن جواب دادم که مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم بزرگترین همه عالمیان است چه جای بایزید است گفت پس چه معنی دارد که مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم می فرماید که ما عرفناک حق معرفتک

سله قوله ماه را در طشت آب می بینم یعنی در نقش مظاهر صوری می بینم مولانا شمس الدین گفت اگر دنبل نداری یعنی اگر تقید بمظاهر صوری نداری چرا بر آسمان نمی بینی یعنی چرا در عین ذات [illegible] صوری از مرتبهٔ ذات و اسماء و صفات نمی بینی کمال نزدیک این طایفه عدم حصر او دست در جمع فرق و تقید بمجالی ذوق نقصان [illegible] تو اظهار کند چنانچه مولانا [illegible]

سله قوله مختص بنام شیخ شمس الدین کرده ۱۲ منه

سله قوله مصطفی می فرماید ما عرفناک یعنی نه شناختیم ترا حق شناختن ۱۲ منه

و ابویزید می گوید سُبحانِي مَا اَعظَمَ شَانِي وَاَنَا سُلطَانُ السَّلَاطِين نیز گفته است
گفتم که ابویزید را تشنگی از جرعه ساکن شد و دم از سیرابی زد و کوزه ادراک او از ان پر شد آن
نور بقدر روزنه خانه او بود اما مصطفی را صلی الله علیه وآله وسلم استسقاء عظیم و تشنگی در تشنگی بود
و سینه مبارکش بشرح اَلَم نَشرَح لَکَ صَدرَکَ اَرضُ اللّٰهِ وَاسِعَةً گشته
بود لاجرم دم از تشنگی زد و هر روز در استدعاء زیادتی قربت بود مولانا شمس الدین نعره
بزد و بیفتاد و مولانا از استر فرود آمد و شاگردان را فرمود تا او را برگرفتند و بمدرسه بردند
تا بخود باز آمد سر مبارک او بر زانو نهاده بود بعد از ان دست او را بگرفت و روانه
شد و مدتی سه ماه در خلوت لیلاً و نهاراً بصوم وصال نشستند که اصلا بیرون نیامدند
و کسی را زهره نبود که در خلوت ایشان درآید روزی خدمت مولانا شمس الدین از مولانا
شاهدی التماس کرد مولانا حرم خود را دست گرفته در میان آورد و فرمود که او خواهر
جانی منست نازنینی پسری می خواهم فی الحال فرزند خود سلطان ولد را پیش آورد
فرمود که وی فرزند منست حالیا اگر قدری شراب دست میداد ذوقی میکردیم مولانا
بیرون آمد و سبوئی از محله جهودان پر کرده بیاورد مولانا شمس الدین فرمود که من قوت
مطاوعت و سعت مشرب مولانا را امتحان می کردم و از هرچه گویند زیادت است و
فرموده است ازین مشایخ می پرسیم که لِي مَعَ اللّٰهِ وَقتٌ[۴] این وقت مستمر باشد
گویند که نی مستمر نباشد و فرموده که شخصی درویشی را از امت حضرت محمد صلی الله علیه وآله وسلم
دعا کرد و گفت خدای تعالی ترا جمعیت دهاد گفت هی هی این دعا مکن مرا دعا کن
که یارب جمعیت ازو بردار خدایا تفرقه اش ده که من عاجز شده ام در جمعیت و
فرموده است که یکی گفت در سقایه نام حق نباید گفت قرآن نشاید خواند بلی آهسته گفتم
آن را چکنم که او را از خود جدا نمی توانم کرد شاه از اسب فرو نمی آید اسب بیچاره چه کند
و بعضی گفته اند که چون خدمت مولانا شمس الدین بقونیه رسید و بمجلس مولانا در آمد خدمت
مولانا در کنار حوض نشسته بود و کتابی چند پیش خود نهاده پرسید که این چه کتابهاست
مولانا گفت که این را قیل و قال می گویند ترا با این چه کار خدمت مولانا شمس الدین
دست دراز کرد و همه کتابها را در آب انداخت خدمت مولانا بتأسف تمام گفت هی
درویش چه کردی بعضی از انها فواید والد بود که دیگر یافت نیست شیخ شمس الدین

[۴] ازین مشایخ الخ حدیث نبوی است و معنی وی اینست که مرا با حق سبحانه حالی می باشد که در ان حالی نه ملک مقرب [illegible]

دست در آب کرد و یگان یگان کتابها را بیرون آورد و آب در هیچ یک اثر نکرده بود خدمت مولانا گفت این چه سر است شیخ شمس الدین گفت این ذوق و حالست ترا ازین چه خبر بعد از آن بایکدیگر بنیاد صحبت کردند چنانکه گذشت شبی خدمت شیخ شمس الدین با خدمت مولانا در خلوت نشسته بودند شخصی از بیرون در شیخ را اشارت کرد تا بیرون آید فی الحال برخاست و با مولانا گفت بکشتنم می خوانند بعد از توقف بسیار خدمت مولانا فرمود اَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْاَمْرُ تَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِيْنَ هفت کس دست یکی کرده بودند و در کمینگاه ایستاده کارد براندند شیخ نعره زد چنانکه آن جماعت بیهوش شدند و بیفتادند یکی از ایشان علاء الدین محمد بود فرزند مولانا که بداغ اِنَّهٗ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ اتسام داشت و چون آن جماعت بهوش باز آمدند غیر از چند قطره خون هیچ ندیدند از آن روز تا این غایت نشانی از آن سلطان معنی پیدا نیست وَكَانَ ذٰلِكَ فِيْ شُهُوْرِ سَنَةِ خَمْسٍ وَاَرْبَعِيْنَ وَسِتِّمِائَةٍ و آن ناکسان در اندک زمانی هر یک ببلائی مبتلا شدند و هلاک گشتند و علاء الدین محمد را علتی عجب پیدا شد و هم در آن ایام وفات یافت و خدمت مولانا بجنازهٔ وی حاضر نشد و بعضی گفته اند شیخ شمس الدین در جنب مولانا بهاء الدین ولد مدفونست و بعضی گفته اند آن ناکسان بدن مبارکش را در چاهی انداخته بودند شبی سلطان ولد در خواب دید که شیخ شمس الدین اشارت کرد که در فلان چاه خفته ام نیم شب یاران محرم را جمع کرد و در مدرسهٔ مولانا پهلوی بانی مدرسه امیر بدر الدین دفن کردند والله اعلم شیخ صلاح الدین فریدون القونوی المعروف بزرکوب رحمه الله تعالی او وی در بدایت حال مرید سید برهان الدین محقق ترمذی بود روزی خدمت مولانا از حوالی زرکوبان می گذشت از آواز ضرب ایشان حالی در وی ظاهر شد و بچرخ در آمد شیخ صلاح الدین به الهام از دکان بیرون جست و سر در قدم مولانا نهاد خدمت مولانا وی را در بر گرفت و نوازش بسیار کرد از وقت نماز پیشین تا نماز دیگر خدمت مولانا در سماع بود و این غزل فرمود بیت یکی گنجی پدید آید درین دکان زرکوبی * زهی صورت زهی معنی

القونوی بضم قاف و سکون واو و سکون نون

شیخ صلاح الدین [illegible]

قوله مولانا [illegible] ... قوله [illegible] یعنی [illegible] ... قوله [illegible] شیخ شمس الدین [illegible] در ماههای سال شش صد [illegible]

زهی خوبی زهی خوبی + شیخ صلاح الدین فرمود تا دکان را یغما کردند و از دوکان آزاد شد
و در صحبت مولانا روانه شد خدمت مولانا همان عشقبازی که با شیخ شمس الدین داشت
با وی پیش گرفت و مدت ده سال با وی موانست و مصاحبت داشت روزی از خدمت
مولانا سوال کردند که عارف کیست گفت آنکه از سر تو سخن گوید و تو خاموش باشی و آن چنان مرد
صلاح الدین است و چون سلطان ولد بدرجهٔ بلوغ رسید خدمت مولانا دختر شیخ
صلاح الدین را بجهت وی خطبه کرد و چلبی عارف از آن دختر بود و خدمت شیخ صلاح الدین
در قونیه مدفون است در جوار مولانا بهاء الدین قدس الله تعالی سرهما شیخ حسام الدین
حسن بن محمد بن الحسن بن اخی ترک رحمه الله تعالی و چون شیخ صلاح الدین
بجوار رحمت حق پیوست عنایت خدمت مولانا و خلافت وی بچلبی حسام الدین منتقل شد
و عشقبازی با وی بنیاد نهاد و سبب نظم مثنوی آن بود که چون چلبی حسام الدین میل
اصحاب را به الهی نامهٔ حکیم سنائی و منطق الطیر شیخ فرید الدین عطار و مصیبت نامهٔ وی دریافت
از خدمت مولانا درخواست کرد که اسرار غزلیات بسیار شد اگر چنانچه بطرز الهی نامهٔ سنائی
یا منطق الطیر کتابی منظوم گردد تا دوستان را یادگاری بود غایت عنایت باشد خدمت
مولانا فی الحال از سر دستار خود کاغذی بدست چلبی حسام الدین داد و در انجا هژده بیت
از اول مثنوی نوشته از انجا که ؎ بشنو از نی چون حکایت میکند + از جدائیها شکایت
می کند + تا آنجا که ؎ پس سخن کوتاه باید والسلام + بعد از آن خدمت مولانا فرمود که پیش
از انکه از ضمیر شما این داعیه سر بزند از عالم غیب در دلم این القا کرده بود که این نوع کتابی
نظم کرده شود و با هتمام تمام در نظم مثنوی شروع نمود گاه گاه چنان بودی که از اول شب
تا مطلع فجر خدمت مولانا املا می کرد و چلبی حسام الدین می نوشت و مجموع آن نوشته را باواز
بلند بر خدمت مولانا می خواند و چون مجلد اول با تمام رسید حرم چلبی حسام الدین وفات
یافت و در میانه فترتی واقع شد بعد از دو سال چلبی حسام الدین بخدمت مولانا نیاز کنندی
تمام بتقدیم رسانید و بقیهٔ مثنوی را استدعا نمود چنانکه در مفتتح مجلد ثانی بآن اشارت رفته
است بیت مدتی این مثنوی تاخیر شد + مهلتی بایست تا خون شیر شد بعد از ان تا آخر
کتاب خدمت مولانا می فرمود و چلبی حسام الدین می نوشت روزی چلبی حسام الدین گفت
که وقتی که از اصحاب مثنوی مخدومی را می خوانند و اهل حضور در نور آن مستغرق می شوند مخدوم

که جماعت غیبیان بکف دور باشها و شمشیرها گرفته حاضر می شوند و هر که از سر اخلاص آن
اصغا نمی کند بیخ ایمان او را و شاخهای دین او را می برند و کشان کشان بسقر
می برند خدمت مولانا فرمود که چنانست که دیدی س دشمن این حرف اینَدَم در نظر
شد ممثّل سرنگون اندر سقر ای حسام الدین تو دیدی حال او حق نمودت پاسخ افعال او
سلطان ولد قدس الله تعالی روحه دی سید برهان الدین محقق و شیخ شمس الدین
تبریزی را خدمتهای شایسته کرده بود و با شیخ صلاح الدین که پدر خاتون وی بود
ارادت تمام داشت و یازده سال چلپی حسام الدین را قایم مقام و خلیفهٔ پدر خود می داشت
و بسا لهای بسیار کلام والد خود را بلسان فصیح و بیان صحیح تقریر می کرد و ویرا مثنوی است
بر وزن حدیقهٔ حکیم سنائی که بسی از معارف و اسرار در آنجا درج کرده است بارها خدمت
مولانا ویرا خطاب کردی که اَنْتَ اَشْبَهُ النَّاسِ بِیْ خَلْقًا وَخُلُقًا و عظیم دوستش
داشتی گویند که بقلم سطر بر دیوار مدرسه خود نوشته بود که بهاءالدین ما نیک بخت است خوش
زیست و خوش می رود والله اعلم و گویند که روزی ویرا نوازش می فرمود و می گفت بهاءالدین
آمدن من باین عالم جهت ظهور تو بود این سخنان قول منست و تو فعل منی روزی خدمت
مولانا ویرا گفت بدمشق رو بطلب مولانا شمس الدین و چندین سیم و زر با خود ببر و در کفش
آن سلطان ریز و کفش مبارکش را طرف روم بگردان چون بدمشق رسی در صالحیه خانی است
مشهور یکسره بآنجا رو که ویرا آنجا یابی که با فرنگی پسری صاحب جمال شطرنج می بازد چون وی
می برد زر می ستاند و چون آن پسر می برد سیلی می خورد زنهار که انکار نیاری که آن پسر
هم ازین طایفه است اما خود را نمی داند می خواهد که ویرا بوی شناسا گرداند چون سلطان ولد
بجانب دمشق رفت مولانا شمس الدین را هم آنجا که نشان داده بود یافت که با آن
پسر شطرنج می باخت با جماعت همراهان پیش وی سر نهادند و رقتها کردند آن فرنگی
پسر چون آن را بدید بزرگی ویرا دانست از بی ادبیهای خود خجل شد سر برهنه کرد و ایمان
آورد و بانصاف بایستاد و خواست که هرچه دارد ببخشد مولانا شمس الدین نگذاشت
فرمود که بفرنگستان بازگرد و عزیزان آن دیار را مشرف گردان و قطب آن جماعت
باش بعد از آن سلطان ولد زر و سیمی که آورده بود در کفش مولانا شمس الدین ریخت
و کفش ویرا بطرف روم گردانید و از زبان خدمت مولانا و سائر مخلصان روم

سلہ قولہ مولانا ویرا خطاب الخ یعنی تو مانند ترین مردمانی بمن از روی صورت و سیرت ۱۲ منہ

استدعای کردی قبول فرمود اسبی که داشت پیش کشید مولانا شمس الدین سوار شد
و سلطان ولد پیاده در رکاب وی روان گشت مولانا شمس الدین فرمود که بهاء الدین سوار شو
سر بر زمین نهاد و گفت شاه سوار و بنده سوار این هرگز روا نباشد از دمشق تا قونیه در
رکاب وی پیاده رفت چون بقونیه رسید مولانا شمس الدین خدمتهای سلطان ولد
را با مولانا تقریر می کرد و می گفت که من وی را چنین گفتم و وی جوابم چنین داد و بشاشت بسیار
می نمود پس گفت مرا از موهبت حق تعالی دو چیز است سر و سر را در راه مولانا با خلاص
فدا کردم و سر را به بهاء الدین ولد بخشیدم اگر بهاء الدین را عمر نوح بود سے و همه را
درین راه صرف کردی آنش میسر نشدی که درین سفر از من بوی رسید امید است
که از شما نیز نصیبها یابد چون خدمت مولانا بجوار حق پیوستند بعد از روز هفتم
چلبی حسام الدین برخاست و با جمیع اصحاب پیش سلطان ولد آمد و گفت می
خواهم که بعد الیوم بر جای پدر نشینی و مخلصان و مریدان را ارشاد کنی و شیخ ما
باشی و من در رکاب تو غاشیه بر دوش نهاده بندگی کنم و این بیت بخواند بیت بر خانه
دل ای جان آن کیست که ایستاده + بر تخت شه که باشد جز شاه و شاهزاده + سلطان
ولد سر نهاد و بسیار گریست و فرمود که اَلصُّوفِیُّ اَوْلٰی بِخِرْقَتِهٖ وَالْیَتِیْمُ اَحْرٰی بِحُرْقَتِهٖ
همچنانکه در زمان والدم خلیفه و بزرگوار بودی همچنین درین زمان خلیفه و بزرگوار مائی وی
گفته که روزی والدم گفت که بهاء الدین اگر خواهی که دایما در بهشت برین باشی با همه کس
دوست شو و کین کسی را در دل مدار و این رباعی را بخواند رباعی بهشتی طلبی ز هیچکس هیچ
مباش + چون مهر و موم باش چون نیش مباش + خواهی که ز هیچکس بتو بد نرسد + بد گوی
و بد آموز و بد اندیش مباش + تمامی انبیا علیه السلام این کرده اند و این سیرت را بصورت
آورده لاجرم کافهٔ عالمیان مغلوب خلق ایشان گشته اند و مجذوب لطف ایشان شده
چون دوستان را یاد می کنی بوستان درونت از خوشی می شگفد و از گل و ریحان پر می شود
و چون ذکر دشمنان می کنی باغ درونت از خار و مار پر می شود و پژمرده خاطر می گردی گویند
که در شب وفات خود این بیت می خوانده است بیت امشب شب آنست که بینم شادی +
دریابم از خدای خود آزادی + تُوُفِّیَ قُدِّسَ سِرُّهٗ لَیْلَةَ یَوْمِ السَّبْتِ الْعَاشِرِ
مِنْ شَهْرِ رَجَبَ سَنَةَ اِثْنَیْ عَشَرَ وَسَبْعَمِائَةٍ شیخ شهاب الدین سهروردی

وسوز و مفارقت پدر ... قوله توفی یعنی متوفی شد در شب ... دهم رجب سال هفتصد و دوازده ۱۲

قدس اللہ تعالیٰ روحہ امام یافعی در القاب وی چنین نوشتہ است کہ اُستاذ زمانہ فرید
اوانہ مَطلَعُ الاَنوَارِ وَمَنبَعُ الاَسرَارِ دَلِیلُ الطَّرِیقَۃِ وَتَرجُمَانُ الحَقِیقَۃِ اُستَاذُ
الشُّیُوخِ الاَکَابِرِ الجَامِعُ بَینَ عِلمَیِ البَاطِنِ وَالظَّاھِرِ قُدوَۃُ العَارِفِینَ وَعُمدَۃُ
السَّالِکِینَ العَالِمُ الرَّبَّانِی شِھَابُ الدِّینِ اَبُو حَفصٍ عُمَرُ بنُ مُحَمَّدٍ البَکرِی
السُّھرَوَردِی قَدَّسَ اللہُ سِرَّہٗ از اولاد ابوبکر صدیق است رضی اللہ عنہ و
انتساب وی در تصوف بعم وی ابو النجیب سہروردیست و بصحبت شیخ عبد القادر گیلانی
رسیدہ و غیر ایشان از مشائخ بسیاری را دریافتہ است و گفتہ اند کہ مدتی با بعضی از ابدال
در جزیرہ عبادان بودہ و خضر را علیہ السلام دریافتہ شیخ عبد القادر وی را گفتہ است اَنتَ اٰخِرُ
المَشھُورِینَ بِالعِرَاقِ وی را تصانیف است چون عوارف و رشف النصایح و اعلام الہدیٰ
و غیرہا عوارف را در مکۂ مبارک تصنیف کردہ است ہرگاہ کہ بروی امرے مشکل شدی
بخدای تعالیٰ بازگشتی و طواف خانہ کردی در رفع اشکال و دانستن آنچہ حق است بروی
حل شدی در وقت خود شیخ الشیوخ بغداد بود و ارباب طریقت از بلاد دور نزد یک استفتاء
مسائل از وی کردندی کَتَبَ اِلَیہِ بَعضُھُم یَا سَیِّدِی اِن تَرَکتُ العَمَلَ خَلَدتُ
اِلَی البَطَالَۃِ وَاِن عَمِلتُ دَخَلَنِی العُجبُ فَکَتَبَ فِی جَوَابِہٖ اِعمَل وَاستَغفِرِ
اللہَ مِنَ العُجبِ و در رسالۂ اقبالیہ مذکور است کہ شیخ رکن الدین علاء الدولہ گفتہ
است کہ از شیخ سعد الدین حموی پرسیدند کہ شیخ محی الدین عربی را چون یافتی گفت
بَحرٌ مَوَّاجٌ لَا نِھَایَۃَ لَہٗ گفتند شیخ شہاب الدین سہروردی را چگونہ یافتی گفت نُورُ
مُتَابَعَۃِ النَّبِیِّ صَلَّی اللہُ عَلَیہِ وَسَلَّمَ فِی جَبِینِ السُّھرَوَردِی شَیءٌ اٰخَرُ ولادت
وی در رجب سنہ تسع و ثلاثین و خمسمایہ بودہ است و وفات وی در سنہ اثنین و

موج زن و دریا نہایت نیست ۱۲ قولہ گفت از متابعت الخ یعنی از متابعت نبی صلی اللہ علیہ وسلم در پیشانی سہروردی چیزی دیگر است ۱۲

لہ قولہ امام یافعی در القاب وی الخ یعنی استاد اہل زمانہ خود و یگانہ وقت خود و محل طلوع انوار حقائق الٰہی و منبع اسرار و علم بجای راہ نمائی طریقت و بیان حقیقت استاد بزرگتران مشائخ جامع میان علم ظاہر و باطن مقتدای عارفان و عمدہ سالکان عالم ربانی شہاب الدین ابو حفص عمر بن محمد البکری السہروردی ۱۲ سلہ قولہ انت آخر الخ یعنی تو آخر مشہوران عراقی ۱۲ سلہ قولہ کتب الیہ بعض الخ یعنی بعضی ارباب طریقت بوے نوشت کہ ای خواجہ من اگر عمل را ترک می کنم بطالت و بیکاری و اگر عمل می کنم در من عجب در آید پس در جواب وی نوشت کہ عمل کن و در مغفرت حق آمرزش خواہ ۱۲ سلہ قولہ گفت بحر مواج الخ یعنی محی الدین دریای بیکران است

ثلاثین وستمایة شیخ نجیب الدین بن برغش الشیرازی قدس الله تعالی روحه وی عالم بوده وعارف وسرچشمهٔ علوم ومعارف پدر وی از ابنای تجار واغنیاء کبار بود واز شام بشیراز آمده بود وآنجا متاهل ومتوطن شده بود وشبی در خواب دید که امیر المؤمنین علی رضی الله عنه پیش وی طعامی آورد وبا وی بخورد ویرا بشارت داد که حق سبحانه تعالی ترا فرزندی نجیب صالح خواهد داد چون آن فرزند بزاد ویرا علی نام نهاد بنام حضرت امیر رضی الله عنه ولقب نجیب الدین کرد ووی از بدایت حال محبت فقرا می ورزید وبا ایشان می نشست هر چند پدر ویرا لباسهای فاخر می ساخت وطعامهای لذیذ می داد بآن التفات نمی کرد ومی گفت من جامهٔ زنان نمی پوشم وطعام نازکان نمی خورم وجامهای پشمین می پوشید وطعامهای بی تکلف می خورد تا آن زمان که بزرگ شد وداعیهٔ طلب در وی قوت یافت ودر خانه تنها بسر می برد یک شب در خواب دید که از روضهٔ شیخ کبیر پیری بیرون آمد ودر عقب وی شش دیگر پیر همراه می رفتند راست یکی در عقب دیگری آن پیر اول در روی وی تبسم کرد ودست وی بگرفت وبدست پیر آخرین داد وگفت این ودیعتی است که خدای تعالی نزد تو فرستاد چون بیدار شد خواب را با پدر بگفت پدرش گفت این خواب را تعبیر نمی توانم کرد مگر شیخ ابراهیم ووی دران زمان از مجانین عقلا بود کسے پیش وے فرستاد که از تعبیر آن خواب سوال کند چون شیخ ابراهیم آن را بشنید گفت این نیست مگر خواب علی برغش پیر اول شیخ کبیر است وپیران دیگر آنانکه این طریقه از وی گرفته اند ومی باید که آن پیر آخرین زنده باشد که حوالهٔ تربیت وی باو کرده است می باید که آن شیخ را طلب کند تا بمقصود برسد از پدر اجازت خواست که آن شیخ را طلب کند وبجانب حجاز روان شد چون شیخ شهاب الدین سهروردی رسید ویرا بشناخت که همان کس است که در خواب دیده بود وشیخ نیز بر حال وی اطلاع داشت مضمون خواب ویرا با وی بگفت وپیش شیخ ملازم شد وسالها بسر برد وخرقه پوشید ومصنفات شیخ وغیره آن را از شیخ شنید وباذن شیخ بشیراز مراجعت کرد ومتاهل شد وخانقاهی بنا کرد وبارشاد طالبان مشغول گشت حالات وکرامات وی میان خلق اشتهار یافت وویرا سخنان لطیف ورسالهای شریف است که از آن بوی انفاس حضرت شیخ شهاب الدین می آید روزی ویرا گفتند که مریدی را

بمثالی روشن کن گفت دو آئینه و سیبی یکی از فضلا حاضر بود این معنی را بنظم آورد و گفت
شیخی کامل نجیب دین پیر کهن ✦ این حرف نو آورده بصحرای کهن ✦ گفته که
ز وحدت ار مثالی خواهی ✦ سیبی و دو آئینه تصوری کن ✦ روزی دیگر فرمود که پیوسته
وصف خال معشوق می کنم و این عجب که او را خود خالی نیست پس فرمود که می خواهم که کسی
این معنی را بنظم آورد همان زمان فاضلی حاضر بود گفت رباعی ای آنکه ترا بحسن همتا
نیست ✦ چون حال من از خال رحمت خالی نیست ✦ وصافی من همه ز خال رخ تست
وین طرفه که بر رخ تو خود خالی نیست ✦ توفی فی شعبان سنة ثمان وسبعین وستمائة
ظهیر الدین عبد الرحمن بن علی بن بزغش رحمه الله تعالی وی خلف صدق و
خلیفه بحق بود مر پدر خود را چون مادر وی بوی حامله شد شیخ شهاب الدین برای وی
پاره از خرقه مبارک خود فرستاد چون متولد شد آنرا در وی پوشانید نداول خرقه
که در دنیا پوشید آن بود و چون بزرگ شد بخدمت پدر مشغول شد و تربیت یافت
و در ایام حیات پدر بحج رفت شب عرفه دید که بروضه شریفه رسول صلی الله علیه وآله وسلم
آمد و سلام گفت از حجره شریفه آواز آمد وعلیك السلام یا ابا النجاشي پدر وی
بران حال مطلع شد و اهل خود را از ان خواب خبر داد و بشارت داد ایشان را که مراد
حاصل شد بعد از ان درس گفت و حدیث روایت کرد و تصنیف کرد و از تصانیف
وی یکی آنست که عوارف را ترجمه کرده است و در انجا تحقیقات صادر از کشف و
الهام بسیارست و بمقامات بلند رسید و بکرامات ارجمند مشهور شد و این دو بیت را
از اشعار شیخ شهاب الدین سهروردی بسیاری می خوانده است شعر وَقَدْ كُنْتُ لَا اَرْضَى مِنَ
الْوَصْلِ بِالرِّضَى ✦ وَاَخَذْنَا مِنْ فَوْقِ الرِّضَى مُتَبَرِّمَا ✦ فَلَمَّا تَفَرَّقْنَا
وَشَطَّ مَا لَنَا ✦ قَنَعْتُ بِطَيْفٍ مِنْكَ يَاتِي مُسَلِّمَا ✦ تُوُفِّيَ فِي رَمَضَانَ
سَنَةَ سِتَّ عَشَرَةَ وَسَبْعِمِائَةٍ رَحِمَهُ اللّٰهُ تَعَالٰی شیخ محمد یمنی رحمه الله تعالی
شیخ نجیب الدین بزغش قدس سره فرمود که روزی با جمعی الاصحاب در خدمت

شیخ شهاب الدین قدس سره بودم شیخ فرمود که یکی از اصحاب این خانقاه بیرون رود و مردی
غریب که آنجا باید درون آرد که بوی آشنائی بمشام من می رسد یکی از اصحاب
بیرون رفت کسی نیافت. باز آمد که کسی نیافتم شیخ بهیبت فرمود که دیگر بار برو که بیابی دیگر بار
برفت سیاهی دید اثر غربت و سفر بروی دید درون آورد قصد آن کرد که در صف نعال
نشیند شیخ گفت ای شیخ محمد نزدیک آی که از تو بوی آشنائی می آید بگذشت و پهلوی
شیخ بنشست شیخ و وی بایکدیگر در سر سخنها گفتند پس آن سیاه بوسه بر ران شیخ داد شیخ فرمود
تا سفره حاضر کردند و چیزی خوردند و من روزه دار بودم شیخ فرمود هر که روزه دار است
بحال خود باشد دران سفره انار بود شیخ انار می خورد و دانه آن را از دهن بیرون می آورد و پیش
خود می نهاد و در خاطر من درگذشت که من دانها برگیرم که برکت آب دهان شیخ بآن رسیده
است و بآن افطار کنم چون این بر خاطر من گذشت آن سیاه دست فراز کرد آنرا برگرفت
و بخورد و بمن نگریست و تبسم کرد من دانستم که خاطر مرا دانست چون سفره برداشتند
شیخ گفت شیخ محمد حافظ قرآن است ولی چند وقتست که تنها خوانده است کسی می خواهد که
هر روز جزوی بروی خواند هر که از اصحاب شیخ قرآن ضبط داشت چون عنایت شیخ را
با وی دانستند استدعای آن کردند و مرا نیز در خاطر گذشت اما بزبان نیاوردم و حواله
باختیار شیخ کردم شیخ وی را حواله بمن کرد و گفت شیخ محمد هر روز پیش علی شیرازی می رود و
جزوی بروی می خوان چون شب درآمد شیخ عیسی که خادم شیخ بود بیامد و اناری بیاورد و بعضی
از ان خورده بمن داد و گفت شیخ بعضی ازین خورده است و باقی نزد او فرستاده تا بدان
افطار کنی و گفته که بوی بگوی که این عوض آن انار است که شیخ محمد بخورد پس بدان
افطار کردم چون نماز صبح بگزاردم در خانه خود رفتم آن سیاه درآمد و سلام کرد من جواب
گفتم بنشست و هیچ نگفت و من نیز هیچ نگفتم که وی را هیبتی داشت یک جزو از اول قرآن
بخواند و روان برخاست و بخانه خود رفت و روز دوم همچنین کرد و روز سوم چون وظیفه
خود بخواند بایستاد و گفت میان من و تو حق استاد و شاگردی شد من از یمنم
و شیراز ندیده ام مرا وصف مشایخ شیراز بگوی من آغاز کردم و نام هر کس
از مشایخ که دران عصر بود در شیراز می گفتم چون نام همه بگفتم گفت نام زهاد و گوشه نشینان
نیز بگوی بگفتم چون تمام شدی از هوش برفت چنانکه من ترسیدم که نگر بمرد که نفسش

منقطع گشته بود زمانی دراز در آن بود بعد از آن بهوش آمد و گفت رفتم و همه را دیدم اکنون تو نام ایشان
یک یک باز می گوئی تا من صفت ایشان بگویم من نام یک یک می گفتم و وی چنان صفت ایشان می کرد
که سلوک ایشان و حال ایشان و لباس ایشان چگونه است که گوئی که در برابر وی نشسته بودند
و وی ایشان را می دید من تعجب کردم پس وی آخر گفت یکی از ینها که یاد کردیم که وی را حسین فلان
گویند از مرتبه ولایت افتاد و نام وی از درجهٔ اولیای محو کردند گفتم سبب چه بود گفت
پادشاه شیراز اتابک بوبکر را بوی ارادتی پدید آمد و پیش وی رفت و وی را مال و نعمت
داد و بسبب آن از نظر حق بیفتاد پس من این سخن وی را یاد داشتم چون بشیراز آمدم همچنان
بود که وی گفته بود پس گفت دیگری ازین نها که یاد کردی یکی ترا نشانهٔ داده است
و با تست ظاهر کن تا به بینیم هر چند اندیشه کردم بخاطر من نیامد نظر در کفش من کرد و گفت
آن چیست مرا یاد آمد که زاهدی بود در شیراز کفش دوختی چون بسفر بیرون می آمدم مرا
یک جفت کفش تبرک داد و گفت نشانهٔ باشد که مرا ابدها یاد داری چه راحتها و روحها
که از صحبت وی بمن رسید آنگاه از خدمت شیخ خرقه پوشید و شیخ او را اجازت الباس
خرقه داد و بولایت خود باز گشت و آنجا مشهور شد و خلق بسیار مرید وی شدند شیخ ابراهیم
مجذوب رحمه الله تعالی وی همانست که ذکر وی در بیان احوال شیخ نجیب الدین
علی بزغش گذشت شیخ نجیب الدین گفته است که دیوانهٔ عجب بود و خلق می گفتند که وقت
باشد که چند روز هیچ نخورد و وقت باشد که بیک دفعه صد من بخورد و وی را احوال و
کرامات عجیبه گفتند مرا آرزوی صحبت وی می بود وی را گفتم بیا تا یک روز هم صحبت
باشیم اجابت نمی کرد یکبار آخر روزی وی را در بازار دیدم میان مستان گفت این ساعت
وقت آنست که هم صحبت باشیم لیکن بشرط آنکه امشب در مسجد باز باشیم با وی در مسجد
رفتم گفتم طعامی بیاورم گفت من سیرم پس برفت و باران آمدن گرفت و ناودانها
روان گشت چون نماز شام و خفتن بگزاردیم و خلق از مسجد بیرون رفتند و من با وی تنها
ماندم گفت من گرسنه ام چیزی بیاور تا بخورم شب تاریک بود و برف و باران عظیم
می آمد چند دینار زر داشتم وی را دادم و گفتم معذور دار که عذر واضح است این زر را فردا
قوت ساز زر را بستد و ساعتی صبر کرد و باز گفت من گرسنه ام برخیز چیزی بیار تا بخوریم
خانه من از آن مسجد دور بود اما نزدیک آن مسجد مرا خویشی بود منعم بخانهٔ وی رفتم و چون

شنیده بودم کردی چیز بسیار می خورد گفتم مرا جماعتی مهمانان رسیده است و این با آن معنی
بگفتم که هر یک تن در حقیقت جمعی است از این لطائف که در وی هست از نفس و قلب
و روح و غیرها ایشان گفتند دیرگاه است و طعامی پخته نمانده است خدمتگاران داشتند
هر یک را طبقی بر سر نهادند بعضی پر از برنج خام و بعضی پر باقلای خام و بعضی پنیر و بعضی
نخود و گندم و یک دنبه قدید و با من بمسجد آوردند گفتند خود ببرید من اینها پیش وی
نهادم و با خود تخمین کردم آن همه پنجاه من بود گفتم صبر کن تا اینها بپزم گفت من همچنین میخورم
همه را همچنان خام بخورد ساعتی صبر کرد آواز سائلی از راه گذر برآمد که دریوزه می کرد از مسجد
بیرون دوید و هر چه جمع کرده بود زنبیلی بستد مقدار ده من نان پاره ها و طعامها بمسجد
درون آورد و همه را بخورد چون از شب نیمه گذشت مرا گفت برخیز و در گوشهٔ مسجد
رو و بخسپ که بسیار زحمت از من کشیدی اما اگر حرکتی کنی یا بجنبی ترا هلاک کنم من بگوشه
مسجد برفتم و بخسپیدم و زهرهٔ آن نداشتم که حرکتی کنم چنانکه اگر عضوی از من خارش میکرد
زهرهٔ خاریدن نداشتم و در آن مسجد سنگی بزرگ نهاده بود هر ساعت برخاستی و آن سنگ
را برگرفتی و ببالین من آوردی و با خود گفتی این سنگ را بوی فرو کوبم و وی را هلاک
کنم پس هم خود گفتی که روا نباشد که پدرش مردی پیر است فردا جزع کند آن سنگ را باز بجای
خود نهادی چند نوبت چنین کرد و مرا از ترس خواب نمی آمد اما خود را چنان نمودم که در خوابم
پس مرا گفت می دانم که نه در خوابی ترا زحمت بسیار می دادم اکنون ترا بخدای بخشیدم بر بام
مسجد بیرون می روم تا تو ایمن گردی و خواب کنی پس ببام رفت و بر سر نردبان مسجد یک خانه
بود و کتاب بسیار در آنجا که امام مسجد نهاده بود بآن خانه رفت من از ترس برفتم و در خانه از
بیرون بربستم و بخفتم آواز چیز خوردن وی می آمد و من در تعجب بودم که وی چه می خورد که می دانستم
که در آن خانه هیچ خوردنی نیست چون بامداد بیرون آمد و برفت در خانه رفتم دیدم که
جلدهای همه کتابها خورده بود شیخ جمال الدین لور رحمه الله تعالی شیخ نجیب الدین
گفته است که وقتی که مرا کسی گفتی لوری غریب بدین شهر آمده است نام وی جمال الدین و
جذبهٔ قوی دارد و در مسجد جامع می باشد بمسجد جامع رفتم دیدم که جذبهٔ عظیم دارد و استغراق تمام
و دو چشمش از اثر آن چون دو کاسهٔ خون پیش رفتم و سلام کردم جواب داد گفت مرا با سفید
سیاه کنان کاری نیست یعنی مرا با فقها و نویسندگان کاری نیست کسی حاضر بود

گفت این شخص از صوفیان است پیش او نشستم و احوال و سوال کردم گفت من مردی ام
لور و امی و چیزی نمی دانم مرا با ستوران داشتن خوش بود پیوسته ستوران داشتمی یک روز
در پایگاه برابر ستوران نشسته بودم ناگاه حالی بر من مکشوف شد و جذبه ظاهر شد
و حجاب منی از پیش من برداشتند بیهوش شدم و بیفتادم و در روست و پای ستوران
می غلطیدم چون با هوش آمدم مرا سر توحید مکشوف شده بود و هم شیخ نجیب الدین گفته
است که وی پیوسته شطحیات گفتی چنانکه جمیع از علما و صلحا بانکار وی برخاستند و او را
بکفر نسبت کردند و بتکفیر وی فتوی نوشتند و پیش اتابک ابوبکر که پادشاه شیراز بود بردند
و عرضه کردند و اجازت قتل او خواستند اتابک گفت که اگر دو شخص دیگر که در شیراز اند فتوی
دهند بتکفیر وی اجازت دهم یکی شیخ نجیب الدین بزغش و یکی شیخ معین الدین که بزرگ
دیگر بوده است و در آن وقت فتوی پیش من آوردند من بر آن نوشتم که او مجذوب است
و مغلوب و کشتن وی جائز نیست و شیخ معین الدین نیز همین نوشت اتابک بقتل وی
اجازت نداد و هم وی گفته است که یک روز وضو می ساختم جمال الدین بر من نگریست
چون آب بروی کمی رسانیدم گفتم ارفع الحدث جمال الدین گفت هیچ حدثی مانده است
که می گوئی ارفع الحدث بگو ارفع الحدث شیخ شمس الدین صفی رحمه الله تعالی
وی از مشایخ کبار بوده است و صاحب حالات عظیم و کرامات بزرگ در وقتی که شیخ
نجیب الدین به نیت خدمت شیخ شهاب الدین قدس سره عزیمت بغداد کرده است شیخ
شمس الدین رفیق وی بوده است وی بر شیخ نجیب الدین قرآن خوانده بود و شیخ نجیب الدین
بر وی چیزی از فقه در خدمت شیخ با یکدیگر صحبت می داشتند شیخ نجیب الدین گفته است
که چون بشیراز مراجعت می کردم خدمت شیخ برای من اجازت الباس خرقه نوشت و برای
شیخ شمس الدین نیز نوشت و چهل عدد کلاه باد او بفرستاد بمن و بیست به شیخ شمس الدین
و بر هر یکی نام یکی از بزرگان نوشته و فرمود که چون بشیراز برسید اول به نیابت ما
اینها را با آنان در پوشانند که نامهای ایشان بر آنجا نوشته است آنگاه الباس
خرقه دیگران کنید شیخ نور الدین عبد الصمد نطنزی رحمه الله تعالی وی

مرید شیخ نجیب الدین علی بن بزغش است عالم بوده بعلوم ظاهری و باطنی شیخ عزالدین محمود کاشی و شیخ کمال الدین عبدالرزاق کاشی رحمهما الله تعالی هر دو مرید وی اند شیخ کمال الدین عبدالرزاق در تفسیر تاویلات می گوید «قد سمعت شیخنا المولی نور الدین عبد الصمد قدس الله تعالی روحه العزیز عن ابیه انه کان بعض الفقراء فی خدمة الشیخ الکبیر شهاب الدین قدس الله تعالی روحه شهود الوحدة و مقام الفناء و له ذوق عظیم فاذا هو فی بعض الایام یبکی و یتاسف فساله الشیخ عن حاله فقال انی محجوب فی الوحدة بالکثرة و رددت علی فلا اجد حالی فنبهه الشیخ علی انه بدایة المقام البقاء و ان حاله بهذه اعلی او ارفع من حال الاولی» قامنه

شیخ عزالدین محمود الکاشی رحمه الله تعالی

وی صاحب ترجمهٔ عوارف است و شارح قصیدهٔ تائیهٔ فارضیه و بسی حقائق بلند و معارف ارجمند درین دو کتاب درج کرده است و قصیده را شرح مختصر مفید نوشته است و کشف معضلات و حل مشکلات آن بمقتضای علم و عرفان و ذوق و وجدان خود بی آنکه مراجعت کند بشرح دیگر چنانکه در دیباچهٔ آن می گوید «لم ارجع فی املائه الی مطالعة الشروح کیلا یرتسم منه فی قلبی رسوم و اثار تسد باب الفتوح و کتبت باذیال الشروح فاستوتلوا العنبر واخذت حذوه فی السیر و ابی فی التحریر

تفریغُ القلبِ مِن مَظانِ الرّیبِ وَتوجیهِ وَجههِ بِلقاءِ مددٍ مِن الغیبِ استنزالاً للفیضِ الجدیدِ واستفتاحاً لابوابِ المزیدِ وی از اجازت نامه بعضی از تلامذه خود نوشته است وَانا اَرْوِی الکتابَ یعنی کتابَ عوارفِ المعارفِ عَن شیخی وَمولائی نورِ الدّینِ عبدُ الصّمدِ بنِ الشّیخِ علیٍّ الاصفهانی وَمِن الشّیخِ العالمِ ظهیرِ الدّینِ عبدُ الرّحمانِ بنِ علیِّ بنِ بزغشٍ وهما عن شیخهما الامامُ العالمُ العارفُ نجیبُ الدّینِ بنِ بزغشٍ الشّیرازی وهو عن شیخهِ قطبُ الاولیاءِ سیّدُ العارفینَ مصنّفُ الکتابِ رحمهُ اللهُ وعلیهم اجمعینَ ولی فی کشفِ حقایقهِ وبیانِ معضلاتهِ طریقٌ خاصٌّ فی الرّوایةِ عن مصنّفهِ بلا واسطةٍ وهو انّی رأیتهُ فی مبشّرةٍ فقرأتُ علیهِ کتابهُ المذکورَ فنبّهنی علی حقایقهِ ودقایقهِ واللهُ الموفّقُ من یشاءُ لما یشاءُ وهو علی کلِّ شیءٍ قدیرٌ و از معارف وی است این چند رباعی که مسطور می گردد رباعی دل گفت مرا علم لدنی هوس است + تعلیم کن اگرت بدین دست رس است + گفتم که الف گفت دگر گفتم هیچ + در خانه اگر کس است یک حرف بس است + رباعی ای عکس رخ تو داده نور بصرم + تا دگر رخ تو بنور تو می نگرم + گفتی منگر بغیر ما آخر کو + غیر از تو کسی که آید اندر نظرم + ه ای دوست میان ما جدائی تا کی + چون من تو ام این تو و مائی تا کی + با غیرت تو مجال غیری چو نماند + پس در نظر این غیر نمائی تا کی + و این دو قطعه نیز از معارف وی است ه کثرت چو نیک درنگری عین وحدت است + ما را شکی نماند درین گر ترا شک است + در هر عدد ز روی حقیقت چو بنگری + گر صورتش ببینی و ز ماده یکی است + ه تا تو ای در میانه خالی نسبت + چهرهٔ وحدت از نقاب شکی + هر گز حجاب وی بر اندازی + عشق و معشوق و عاشق است یکی +

قوله وانا اروی الکتاب الخ یعنی من روایت می کنم کتاب عوارف المعارف از شیخ خود و خواجه خود نور الدین عبد الصمد ابن شیخ علی اصفهانی و از شیخ عالم ظهیر الدین بن عبد الرحمن بن علی بزغش و ایشان از شیخ روایت می کنند از شیخ خود عالم عارف نجیب الدین علی بن بزغش شیرازی و وی روایت می کند از شیخ خود قطب الاولیا رهبر عارفان مصنف کتاب رحمه الله علیهم اجمعین و مرا در کشف حقائق این کتاب و بیان مشکلات این کتاب طریقی دیگر است در روایت از مصنف که در وی واسطه نیست و آن طریق این است که مصنف این کتاب را بخواب دیدم که خواندم این کتاب را بر وی و مرا تنبیه کرد بر حقائق و دقائق این کتاب همانا که بنسبت با وی

شیخ کمال الدین عبد الرزاق کاشی رحمہ اللہ تعالی وی مرید شیخ نور الدین
عبد الصمد نطنزی است جامع بوده میان علوم ظاهری باطنی وی را مصنفات بسیار است چون تفسیر
تاویلات و کتاب اصطلاحات صوفیه و شرح فصوص الحکم و شرح منازل السائرین و غیر آن
از رسائل با شیخ رکن الدین علاء الدوله قدس الله سره معاصر بوده است و میان ایشان
در قول بوحدت وجود مخالفات و مباحثات واقع است و دران معنی بیکدیگر مکتوبات نوشته اند
امیر اقبال سیستانی در راه سلطانیه با شیخ کمال الدین عبد الرزاق همراه شده بوده از وی
استفسار آن معنی کرده وی را دران معنی غلو تمام یافته پس از امیر اقبال سیستانی پرسیده که
شیخ تو در شان شیخ محی الدین عربی و سخن او چه اعتقاد دارد و در جواب گفته است که او را
مردی عظیم الشان می داند در معارف امامی فرماید که درین سخن که حق را وجود مطلق گفته
غلط کرده و این سخن را نمی پسند وی گفته اصل همه معارف او خود همین است و ازین بهتر
سخنی نیست عجب که شیخ تو این را انکار می کند و جمله انبیاء و اولیاء و ائمه برین مذهب
بوده اند امیر اقبال این سخن را به شیخ خود عرضه داشت کرده بوده است شیخ در جواب
نوشته است که در جمیع ملل و نحل بدین رسوائی سخن کس نگفته و چون نیک باز شکافی
مذهب طبیعیه و دهریه بهتر به بسیاری از عقیده که در نفی و ابطال این سخنان بسیار
نوشته و چون این خبر بشیخ کمال الدین عبد الرزاق رسید بشیخ رکن الدین علاء الدوله
مکتوبی نوشته است و شیخ آنرا جواب نوشته هر دو مکتوب را بعبارت ایشان نقل کرده
می شود **مکتوب شیخ کمال الدین عبد الرزاق کاشی رحمه الله تعالی**
امداد تائید و توفیق و انوار توحید و تحقیق الحضرت احدیت بظاهر اظهر و باطن انور
مولانا الاعظم شیخ الاسلام حافظ او ضاع الشرع قدوهٔ ارباب الطریقه
مقیم سرادقات الجلال مقوم استار الجمال علاء الحق و الدین غوث الاسلام
و المسلمین متوالی باد و در جات ترقی در مدارج تَخَلَّقُوا بِأَخْلَاقِ
اللهِ الْمُتَعَالِي باد و بعد از تقدیم مراسم دعا و اخلاص می نماید که این درویش
هرگز نام خدمتش بی تعظیم نام نبرده باشد لیکن چون کتاب عُرْوَه مطالعه کردم دو بحث
در انجا مطابق معتقد خویش نیافتم بعد از ان در راه امیر اقبال می گفت که خدمت شیخ
علاء الدوله طریقهٔ محی الدین العربی را در توحید نمی پسندد و عالی گفت از مشایخ هر کرا

دیدم وشنیدم بر همین بوده اند آنچه در عروه یا فتم نه برین طریق است مبالغه نمود که چیز سے بنویس درین باب گفتم شاید که موافق مذهب ش نیفتند ورنجش نمایند اکنون نمودند که بمجرد نقل این سخن رنجش قوی می نماید وتشنیع وتخطیه بتکفیر می رساند از روی درویشی غریب یافت مرا هرگز صحبتی با ایشان نیفتاده وبمجرد خبر تکفیر کردن لائق نیست یقین دانند که آنچه نوشتم از تحقیق است نه از سر نفس ورنجش وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ پوشیده نیست که هرچه نه بر قانون کتاب وسنت نبی بود نزد این طائفه اعتباری ندارد وچه طریق متابعت می سپرند وبنای این معنی برین دو آیت است سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ أَلَا إِنَّهُمْ فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَاءِ رَبِّهِمْ أَلَا إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطٌ ومردم در سه مرتبه مرتب اند اول مرتبه نفس واین طائفه اهل دنیا واتباع حواس اند واصحاب جهل منکر حق اند چون حق وصفات او را نشناسند قرآن را سخن محمد می گویند وایشان را خدای تعالی فرمود قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ثُمَّ كَفَرْتُمْ بِهِ مَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ فِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ واگر کسی از ایشان ایمان آرد رستگار شود واز دوزخ خلاص شود دوم مرتبه قلب اهل این مقام ازان مرتبه ترقی کرده باشند وعقول ایشان صافی گشته وبدان رسیده که بآیات حق استدلال کنند وتفکر در آیات که افعال وتصرفات الٰهی اند ومظاهر آفاق وانفس بمعرفت صفات واسماء حق رسند چه افعال آثار صفات اند وصفات واسماء مصادر افعال پس علم وقدرت

وحکمت حق بچشم عقل مصفا از شوب ہوا ببینند و بسمع و بصر و کلام حق در عین انفس انسانی و آفاق این جانی باز یابند و بقرآن و حقیقت آن معترف شوند حتّٰی یَتَبَیَّنَ لَهُمْ اَنَّهُ الْحَقُّ واین طائفہ اہل برہان باشند و در استدلال ایشان غلط محال بود چون بنور قدس و اتصال بحضرت واحدیت کہ محل تکثر اسماء است عقول ایشان چنان منور شود کہ بصیرت گردد و بتجلیات اسماء و صفات الٰہی بینا شود و صفات ایشان در صفات حق محو گردد و انچہ طائفہ اول دانند این طائفہ بینند ہر دو قسم را نفس ناطقہ بنور قلب مزکی شود ولیکن ذو العقل متخلق باخلاق الٰہی باشند و ذو البصیرت متحقق بآن پس بدخلقی از ایشان محال باشد و ہمہ را در مراتب خود معذور باید داشت وَنَرْجُوْا اَنْ نَكُوْنَ مِنْهُمْ سوم مرتبہ روح بود و اہل این مقام از مرتبہ تجلی صفات گذشتہ بمرتبہ مشاہدہ رسیدہ باشند و شہود جمع احدیت یافتہ و از خفی نیز در گذشتہ و از حجب تجلیات اسماء و صفات و کثرت تعینات رستہ و در حضرت احدیت حال ایشان اَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ اَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيْدٌ واین طائفہ خلق را آئینہ حق بینند یا حق را آئینہ خلق و بالاتر ازین استہلاک است در عین احدیت ذات و محجوبان مطلق را فرمود اَلَا اِنَّهُمْ فِيْ مِرْيَةٍ مِّنْ لِّقَاءِ رَبِّهِمْ و ماندگان در مقام تجلیات اسماء و صفات ہر چند بسبب یقین از شک خلاص یافتہ اند از بقای علی الدوام و معنی كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ وَّيَبْقٰى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلٰلِ وَالْاِكْرَامِ قاصرند و محتاج بتنبیہ اَلَا اِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيْطٌ و شہود این حقیقت و بمعنی كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهٗ جز طائفہ اخیر ظفر نیافتہ اند و درین حضرت هُوَ الْاَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ عیان است و در کل متعینات وجہ حق مشہود و در وجوہ اسمائے و تعینات آن تنزہ فَاَيْنَمَا تُوَلُّوْا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ محقق شان شدہ ؎ گر ز خورشید بوم بے نیر و ست ✣ از بے ضعف خود نہ از بے او ست ✣

اکنون ازین احاطت معلوم گردد که حق تعالی از جمیع تعینات منزه است و تعین و تعین ذات خویش واحدیت اوست احدیت عددی تا او را ثانی باشد چنانکه سنائی رحمه الله تعالی گفته است رباعی احد است و شمار از و معزول + صمد است و نیاز از و مخذول + آن احد نی که عقل داند و فهم + وان صمد نی که حس شناسد و وهم + چه حس و عقل و فهم و وهم همه متعینان اند هرگز متعین لغیر متعین محیط نشود وَاللّٰهُ اَکْبَرُ اَنْ یَتَقَیَّدَ اَوْ یَتَعَیَّنَ فَیَکُوْنَ اَوَّلَ اٰخِرٍ هُوَ وَاحِدٌ لَا عَیْنَ ثَانِیَةٍ وَّلَا مَوْجُوْدٌ ثَمَّهُ غَیْرُ مُکَاثِرٍ هُوَ اَوَّلٌ هُوَ اٰخِرٌ هُوَ ظَاهِرٌ هُوَ بَاطِنٌ کُلٌّ وَلَمْ یَتَکَاثَرْ پس هر کرا این مرتبه باشد حق تعالی ورا از مراتب تعینات مجرد گرداند و از قید عقول برهاند و بکشف و شهود بآن احاطت رسد والا در حجب جلال باند و در سخن ساقی کوثر امیر المومنین علی رضی الله تعالی عنه آمده است اَلْحَقِیْقَةُ کَشْفُ سُبُحَاتِ الْجَلَالِ مِنْ غَیْرِ اِشَارَةٍ چه اگر اشارت حسی یا عقلی در وقت تجلی جمال مطلق باند عین تعین پیدا شود و جمال عین جلال گردد و شهود نفس احتجاب سُبْحَانَ مَنْ لَا یَعْرِفُهُ اِلَّا هُوَ وَحْدَهٗ و انصاف آن است که هر بحثی که در عروه در نفی این معنی فرموده دلائل آن بر نهج مستقیم و طریق برهان نیست ازین جهت دانشمندانی که معقولات دانند نمی پسندند و وصف خضر سرگشته که فرموده است از شیخ الاسلام مولانا نظام الدین هروی سلمه الله پرسیدم فرمود که این خضر ترکمان است و بیچاره حال خضر ترجان می پرسید و چون در اوایل جوانی از بحث فضلیات و شرعیات فارغ شده بود

وانان بحثها بحث اصول فقه واصول کلام بهیچ تحقیقی نکشود وتصور افتاد که بحث معقولات و علم الهی وانچه بران موقوف بود مردم را بمعرفت می رساند وازین تردد ها باز رهاند مدتی در تحصیل آن صرف شده و استحضار آن بجای برسید که بهتر ازان صورت نه بندد وچندان وحشت واضطراب واحتجاب ازان پیدا شد که قرار نماند ومعلوم گشت که معرفت مطلق از طور عقل برترست چه دران علوم هر چند حکماء از تشبیه بصور واجرام خلاص یافته اند در تشبیه بارواح افتاده اند تا وقتیکه صحبت متصوفه وارباب ریاضت ومجاهده اختیار افتاد وتوفیق حق دستگیر شد واول این سخنان بصحبت مولانا نور الدین عبد الصمد نطنزی قدس الله تعالی روحه رسید واز صحبت او همین معنی توحید یافت وفصوص وکشف شیخ یوسف همدانی را عظیم می پسندید وبعد ازان بصحبت مولانا شمس الدین کیشی رسیدم چون از مولانا نور الدین شنیده بودم که درین عصر مثل او در طریق معرفت کسی نیست واین رباعی سخن اوست ﴿ هر نقش که بر تختهٔ هستی پیداست ✤ آن صورت آنکس است کان نقش آراست ✤ دریای کهن چو برزند موجی نو ✤ موجش خوانند وحقیقت دریاست ✤ وهمین معنی در توحید بیان می کرد ومی گفت که مرا بعد از چندین اربعین این معنی کشف شد وآن وقت در شیراز هیچکس نبود که با او این معنی در توحید میان توان نهاد و شیخ ضیاء الدین ابو الحسن را این معنی نبود ومن ازان در حیرت بودم تا فصوص انجا رسید چون مطالعه کردم این معنی باز یافتم وشکر کردم که این معنی طریق موجود است وبزرگان بآن رسیده اند وآنرا یافته اند وهمچنین بصحبت مولانا نور الدین ابرقوهی وشیخ صدر الدین روزبهان بقلی وشیخ ظهیر الدین برغش ومولانا اصیل الدین وشیخ ناصر الدین وقطب الدین ابناء عم ضیاء الدین ابو الحسن وجمعی بزرگان دیگر رسیدم همه درین معنی متفق بودند وهیچکس مخالف یکدیگر نه اکنون بقول یک کس خلاف آن قبول نمی توان کرد باآنکه تا چون خود باین مقام نرسیده بودم هنوز دل قرار نمی گرفت تا بعد از وفات شیخ الاسلام مولانا وشیخنا نور الملة والدین عبد الصمد نطنزی مرشدی که بود دل قرار گیر دنمی یافت هفت ماه در صحرائی که آبادانی نبود در خلوت نشست وتقلیل طعام بغایت کرد تا این معنی بکشود ودران قرار گرفت ومطمئن شد والحمد لله علی ذلک وهر چند خدای تعالی گفت فلا تزکوا انفسکم لیکن فرموده اما بنعمت ربک فحدث بعد ازان چون

در بغداد بصحبت شیخ بزرگوار شیخ نور الدین عبد الرحمن اسفراینی قدس سره رسیدم انصاف
میداد و میفرمود که مرا حق تعالی علم تعبیر وقایع و تاویل منامات بخشیده است بمقامی برتر
ازین نرسیده ام بمجرد آن تخمها بطریق معقول و نهج مستقیم نیست ترک این معنی که بشهود
مے آید نمی توان کرد و نیز سخن شیخ عبد الله انصاری قدس الله سره همه اینست و آخر
جمیع مقامات در درجهٔ سوم بتوحید صرف رسانیده و در سخن شیخ شهاب الدین سهروردی
چند موضع تصریح فرموده است چنانکه در شرح سخن امام محقق جعفر صادق رضی الله تعالی
عنه آمده است إِنِّي أُكَرِّرُ الْآيَةَ حَتَّى أَسْمَعَ مِنْ قَائِلِهَا فرموده که او زبان خویش درین
معنی چون شجرهٔ موسی یافت که إِنِّي أَنَا اللَّهُ ازو شنید و اگر متعین بودے در دو
صورت چگونه ظهور یافتے و در قرآن مجید وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَٰهٌ وَفِي
الْأَرْضِ إِلَٰهٌ چگونه صادق بودے و در حدیث پیغمبر صلی الله علیه وسلم لَوْ دُلِّيَ
أَحَدُكُمْ بِحَبْلِهِ لَهَبَطَ عَلَى اللَّهِ کے راست آمدے و با هر که در عالم است
اقرب از حبل الورید چگونه بودے آخر درین معنی نظر باید کرد که بنص قرآن ثالث ثلاثه
کفر است لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ و رابع ثلاثه صرف ایمان است
و توحید مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ هرچه اگر ثالث ثلاثه بودے

متعین بودی ویکی از ایشان ما رابع ثلاثه گفت که بوجود حقائق خویش که بحکم وَلَا اَدْنٰی
مِنْ ذٰلِكَ وَلَا اَكْثَرَ اِلَّا هُوَ مَعَهُمْ ثانی واحد وثالث اثنین ورابع ثلاثه وخامس اربعه و
سادس خمسه است یعنی محقق حقائق این اعداد وباهمه بی مقارنت وغیر همه بی مزایلت چنانکه
امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه فرموده است که هُوَ مَعَ كُلِّ شَيْءٍ لَا بِمُقَارَنَةٍ وَغَيْرُ كُلِّ شَيْءٍ لَا بِمُزَايَلَةٍ
واین ضعیف دران مدت که صحبت باخواجه جهان حضرت افضار دولة میداشت هرچند بعضی طعن
میزد وحق علیم است که بدین سبب بود که در استعداد معنی يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ
می یافت اعتماد کلی بران داشت که او بسخن مخالفان از حق برنگردد وما گو نیز اگر بعیان نیافتی
وقول چندین بزرگ درین معنی متوافق ومتطابق نیافتے این بیان را مکرر نکردے
ودلایل بسیار نگفتی برین معنی چنانکه در اول شرح فصوص وغیره بیان افتاده است تا
دانشمندان محقق که اصحاب فهوم ذکی باشند تقریر کنند از تطویل واملال احتراز کردم
وَمَنْ لَمْ يُصَدِّقْ فِي الْجُمْلَةِ فَبِأَنْ عَلَيْهِ اَنْ لَا يُصَدِّقَ فِي التَّفْصِيلِ حق تعالی همگنان
را هدایت سوی جمال خویش کرامت کناد وَاِنَّا اَوْ اِيَّاكُمْ لَعَلٰى هُدًى اَوْ فِي ضَلَالٍ
مُبِينٍ وَاللهُ الْمُوَفِّقُ وَالْمُعِينُ جواب مکتوب وی که شیخ رکن الدین
علاء الدوله برظهر آن نوشت وبایشان فرستاد قُلِ اللهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ
الآية بزرگان دین وروندگان راه یقین باتفاق گفته اند از معرفت حق برخورداری
کسی یابد که طیب لقمه وصدق لهجه شعار ودثار او باشد چون این هردو مفقود است ازین
طامات وترهات چه مقصود تا مانچه از شیخ نور الدین عبد الرحمن اسفراینی قدس الله تعالی

روحہ روایت کردہ است مدت سی و دو سال شرف صحبتش یافتہ ام ہرگز این معنی بر زبان او نرفت بلکہ پیوستہ از مطالعہ مصنفات ابن العربی منع فرمودہ تا حدیکہ چون شنیدہ است کہ مولانا نورالدین حکیم و مولانا بدرالدین رحمہما اللہ تعالے فصوص جہت بعض طلبہ درس میگویند بشب آنجا رفت و آن نسخہ از دست ایشان باز ستاند و بدرید و منع کلی فرمود و دیگر آنچہ بفرز مذاعزم صاحب قران اعظم ایدہ اللہ بجند التوفیق و اقر عین قلبہ بنور التحقیق حوالہ کردہ بر زبان مبارکش رفت کہ من ازین اعتقاد و معارف بیزارم ای عزیز در وقت خوش خود برفق اشارت کتاب فتوحات را محشی میکردم بدین تسبیح رسیدم کہ گفتہ است سُبْحَانَ مَنْ اَظْهَرَ الْاَشْيَاءَ وَ هُوَ عَيْنُهَا نوشتم کہ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَسْتَحْيِيْ مِنَ الْحَقِّ اَيُّهَا الْمُسَبِّحُ لَوْ سَمِعْتَ مِنْ اَحَدٍ اَنَّهٗ يَقُوْلُ فُضْلَةُ الشَّيْخِ عَيْنُ وُجُوْدِ الشَّيْخِ لَا تُسَامِحُهُ الْبَتَّةَ بَلْ تَغْضَبُ عَلَيْهِ فَكَيْفَ يَسُوْغُ بِعَاقِلٍ اَنْ يُنْسَبَ اِلَى اللّٰهِ هٰذَا الْهَذْيَانَ تُبْ اِلَى اللّٰهِ تَوْبَةً نَّصُوْحًا لِتَنْجُوَ مِنْ هٰذِهِ الْوَرْطَةِ الْوَعْرَةِ الَّتِيْ يَسْتَنْكِفُ مِنْهَا الدَّهْرِيُّوْنَ وَالطَّبِيْعِيُّوْنَ وَالْيُوْنَانِيُّوْنَ وَالشُّكْمَانِيُّوْنَ وَالسَّلَامُ عَلٰى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدٰى اما آنچہ نوشتہ بود کہ در عرده برہان ہیچ مستقیم نیست چون سخن مطابق واقع باشد خواہ برہان منطقی راست باش خواہ مباش و چون نفس را اطمینان در مسئلہ حاصل شود و مطابق واقع باشد و شیطان بر آنجا

اعتراض نتواند کرد مارا کا نیست والحمد علی المعارف التی هی تطابق الواقع عقلاً ونقلاً بحیث لا یمکن للنفس تکذیبها وللشیطان تشکیکها وتطمئن القلوب علی وجوب وجود الحق ووحدانیته ونزاهته ومن لم یؤمن بوجوب وجوده فهو کافر حقیقی ومن لم یؤمن بوحدانیته فهو مشرک حقیقی ومن لم یؤمن بنزاهته من جمیع ما یختص به الممکن فهو ظالم حقیقی لانه ینسب الیه ما لا یلیق بکمال قدسه والظلم وضع الشیء فی غیر موضعه ولذلک لعنهم الله فی محکم کتابه بقوله الا لعنة الله علی الظالمین سبحانه وتعالی عما یصفه به الجاهلون فصل بالخیر چون نوبت دوم که مکتوب مطالعه کردم نظر بر باعی الیشی افتاد بخاطر آمد که آنچه دران مقام مکشوف شده است وبدان مبتهج گشته که بر حقیقت آن اطلاع یافته آنست که روزی چند درا وایل این ضعیف دران مقام افتاد و خوش آمدش آن مقام ولیکن ازان مقام بگذشت یعنی چون از بدایت و وسط مقام مکاشفه درگذشت و بنهایت مقام مکاشفه در رسید غلط آن اظهر من الشمس معلوم شد و در قطب آن مقام یقینی پیدا شد که شک را در انجا مدخل نیست پس ای عزیز می شنوم که اوقات شما بطاعات موظف است و عمر بآخر رسیده دریغ باشد که در بدایت مقام مکاشفه بطریقی که بودکان را بموزی چند بفریبند تا بمکتب روند بمعارفی چند که چون حدوث

باشد باز مانند و اکثر آیات بینات قرآن را جهت آیتی چند معدود متشابه تاویل کنند چنانکه آیت محکم این آیت است که قُلْ اِنَّمَا اَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ و اخوات آن را این تاویل کنند وَمَا رَمَيْتَ اِذْ رَمَيْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ رَمٰى را مقتدا سازند و ندانند که جهت تفهیم خلق تا خصوصیت رسول صلی الله علیه وسلم بدانند فرموده است چنانکه پادشاهی که مقربی را بمملکتی فرستد گوید که دست او دست منست و زبان او زبان من و شیخ نیز مریدے را که بارشاد قومی فرستد در اجازت او همین نویسد که دست او دست من است غرض آنکه از آیت اَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظَّالِمِيْنَ غافل شدن و از آیت اِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوْهُ عَدُوًّا و امثالها اعراض کردن و تمسک بآیت هُوَ الْاَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ کردن و ندانستن که مراد آنست که هُوَ الْاَوَّلُ الْاَزَلِيُّ يَنْتَهِيْ اِلَيْهِ سِلْسِلَةُ الْاِحْتِيَاجِ فِي الْوُجُوْدِ فَضْلًا عَنْ شَيْءٍ اٰخَرَ وَهُوَ الْاٰخِرُ الْاَبَدِيُّ بِاَنَّهُ اِلَيْهِ يَرْجِعُ الْاَمْرُ كُلُّهُ وَهُوَ الظَّاهِرُ فِيْ اٰثَارِهِ الظَّاهِرَةِ بِسَبَبِ اَفْعَالِهِ الصَّادِرَةِ عَنْ صِفَاتِهِ الثَّابِتَةِ لِذَاتِهِ وَهُوَ الْبَاطِنُ فِيْ ذَاتِهِ لَا تُدْرِكُهُ الْاَبْصَارُ وَلَا يَعْرِفُ ذَاتَهُ اِلَّا هُوَ وَقَدْ صَحَّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنَّهُ قَالَ كُلُّ النَّاسِ فِيْ ذَاتِ اللّٰهِ حَمْقٰى اَيْ فِيْ مَعْرِفَةِ ذَاتِهِ

۵ وقد صح عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم در روایت صحیح ثابت شده از پیغامبر صلی الله علیه وآله وسلم ... سرگردان اند ... در ذات خدای ...

وقال علیه السلام تفکروا فی آلاء الله ولا تفکروا فی ذات الله آمدیم باسر سخن چون در وسط مقام مکاشفه مثل آن معرفت که در رباعی گیشی خوانند حاصل آمد و آن آن بود که حق در صورت دریائے در نظر آمد که بصفت مواجی و مثبتی و ماحی متصف است و دوایر همچون مخلوقات بعضی وسیع و بعضی ضیق و نعم بعضے که مظهر لطف اند بقدر سعت دائره و استقامت و بعضے که مظاهر قهراند تالم ایشان از ضیق دائره و انحراف و بصفت مثبتی بعضی را اثبات میکند و بصفت ماحی بعضی را محو میکند و بصفت مواجی باز دوائر را بتجدید پیدا میکند تا چون قدم در نهایت مقام مکاشفه نهادم باد حق الیقین وزید و شگوفهاے معارف بدایت و وسط را ریزانید و ثمرهٔ حق الیقین از غلاف عین الیقین بیرون آمد ای عزیز من علم مجرد که اعتقاد جازم مطابق واقع است نسبت بشریعت دارد و علم الیقین ببدایت مقام مکاشفه و عین الیقین بوسط مقام مکاشفه و حق الیقین بنهایت مقام مکاشفه و حقیقت حق الیقین که عبارت از یقین مجرد است لقوله تعالی وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰی یَأْتِیَكَ الْیَقِیْنُ بقطب درجات مقام مکاشفه تعلق دارد و هر که بدینجا رسد هرچه گوید من جمیع الوجوه مطابق واقع باشد وانچه نموده که آخر همه مقامات در منازل السائرین توحید است نه همچنان است بلکه او در هشتادم مقام افتاده است آخِرُ مَقَامَاتِ الْمِائَةِ الْعُبُوْدِیَّةُ وَهُوَ عَوْدُ الْعَبْدِ اِلٰی بِدَایَةِ حَالِهٖ مِنْ حَیْثُ الْوِلَایَةِ الْمَفْتُوْحِ وَاَوْهَادَائِرًا مَعَ الْحَقِّ فِیْ سَعْیُوْنِ

تجلیاتہ تمکنا از جنید پرسیدند که ما نِهَایَةُ هٰذَا الْاَمْرِ قَالَ الرُّجُوعُ اِلَى الْبِدَايَةِ
ای عزیز در بدایت و وسط مقام توحید خاصه در خلال سماع امثال این رباعیها
بسیار بر قوال داده باشم و دران ذوق مدتها مانده یکے اینست ؎ این من نه منم
اگر منی هست توئی + در در بر من پیرهنے هست توئی + در راه غمت نه تن بمن ماند نه جان +
ورزانکه مرا جان و تنی هست توئی + و دران مقام که حلول کفر می نمود و اتحاد توحید گفته بودم ؎
؎ اَنَا مَنْ اَهْوٰى وَمَنْ اَهْوٰى اَنَا ٭ لَيْسَ فِي الْمِرْاٰتِ شَيْءٌ غَيْرُنَا ٭ قَدْ سَهَى
الْمُنْشِدُ اِذْ اَنْشَدَهٗ ٭ نَحْنُ رُوحَانِ حَلَلْنَا بَدَنَا ٭ اَثْبَتَ الشِّرْكَةَ شِرْكًا
وَاضِحًا ٭ كُلُّ مَنْ فَرَّقَ فَرْقًا بَيْنَنَا ٭ لَا اَنَا دِيهِ وَلَا اَذْكُرُهٗ ٭ اِنَّ ذِكْرِي
وَنِدَائِي يَا اَنَا ٭ الی آخره بعد ازان چون قدم در نهایت مقام توحید نهادم غلط محض
بود اَلرُّجُوعُ اِلَى الْحَقِّ خَيْرٌ مِّنَ التَّمَادِي فِي الْبَاطِلِ برخواندم ای عزیز تو نیز اقتدا
بمن کن و چون نظر بر قول خدای تعالی افتاد که فَلَا تَضْرِبُوا لِلّٰهِ الْاَمْثَالَ بکلے محو آن
مثال کردم والسلام شیخ نورالدین عبدالرحمٰن المصری رحمه الله تعالیٰ
وے بسیار بزرگ بوده است در وقت خود قبله طالبان بوده و در دیار مصر
بتربیت و ارشاد ایشان متعین و در مقام شیخوخت متمکن در اوائل ارادت مرید یکے
از مشایخ آن دیار بوده اما کار وے بیمن آن شیخ تمام نشده بوده است لیکن
وی را گفته است که کار تو پیش یکی از مشایخ عجم تمام خواهد شد و وی انتظار آن میداشته

تا آن زمان که شیخ جلال الدین یوسف کورانی بمصر رسیده در صحبت وی بکمتر از بیست روز کار وی تمام شده است و ویرا اجازت ارشاد داده و درا جازت ویرا پیر نوشته زیراکه پیر و معمر بوده و نسبت شیخ جمال الدین بدو کس است یکی بشیخ حسام الدین تمشیری و دیگری بشیخ نجم الدین محمود اصفهانی و این هر دو مرید شیخ نور الدین عبد الصمد نطنزی اند قدس الله تعالی ارواحهم **شیخ زین الدین ابوبکر الخوافی قدس الله تعالی** روحه خدمت خواجه محمد پارسا قدس الله تعالی سره در بعضی مکتوبات القاب ایشان را چنین نوشته است ذُو الْعِلْمِ النَّافِعِ وَالْعَمَلِ الرَّافِعِ مَلَاذُ الْجُمْهُورِ شِفَاءُ الصُّدُورِ صَفْوَةُ الْعُلَمَاءِ وَالْعُرَفَاءِ رَافِعُ اَعْلَامِ السُّنَّةِ قَامِعُ اَضَالِيلِ الْبِدْعَةِ نَاهِجُ مَنَاهِجِ الْحَقِيقَةِ سَالِكُ مَسَالِكِ الشَّرِيعَةِ وَالطَّرِيقَةِ الدَّاعِي اِلَى اللّٰهِ سُبْحَانَهُ عَلٰى طَرِيقِ الْيَقِيْنِ سَيِّدُنَا وَمَوْلَانَا زَيْنُ الْمِلَّةِ وَالدِّيْنِ وی جامع بوده است میان علوم ظاهری و باطنی و از اول تا آخر توفیق استقامت برجادهٔ شریعت و متابعت سنت که بزرگترین کراماتی پیش محققان این طائفه آن است یافته است و نسبت وی در طریقت بشیخ نور الدین عبد الرحمن مصری است و شیخ نور الدین عبد الرحمن بعد از کمال تربیت و بلوغ بمرتبهٔ تکمیل و ارشاد درا جازت وی چنین ثبت کرده اند که لَمَّا اسْتَحَقَّ الْخَلْوَةَ وَقَبُوْلَ الْوَارِدَاتِ الْغَيْبِيَّةِ وَالْفُتُوْحَاتِ اِسْتَخَرْتُ اللّٰهَ تَعَالٰى وَاَخْلَيْتُ خَلْوَةَ الْمَعْهُوْدَةَ وَهِيَ سَبْعَةُ اَيَّامٍ مَنَّ اللّٰهُ تَعَالٰى فِيْهَا عَلَيَّ بِمَا مِنْ فَضْلِهٖ فَفَتَحَ اللّٰهُ عَلَيْهِ اَبْوَابَ الْمَوَاهِبِ مِنْ عِنْدِهٖ فِيْ لَيْلَةِ الرَّابِعِ وَازْدَادَ فِي التَّرَقِّيَاتِ فِيْ دَرَجَاتِ الْمَقَامَاتِ اِلٰى مَقَامِ حَقِيْقَةِ التَّوْحِيْدِ وَاَنْفَكَّتْ مِنْهُ قُيُوْدُ التَّفْرِقَةِ فِيْ شُهُوْدِ الْجَمْعِ قَبْلَ تَمَامِ الْاَيَّامِ السَّبْعَةِ

له قوله لما استحق الخلوة وقبول الواردات یعنی چون مستحق ... [illegible]

ثُمَّ فِی اِتْمَامِ مَا ظَهَرَ لَهٗ لَوَامِعُ التَّوْحِیْدِ الْحَقِیْقِیِّ الذَّاتِیِّ الْمُشَارِ اِلَیْهِ
عَلٰی لِسَانِ اَهْلِ الْحَقِیْقَةِ بِجَمْعِ الْجَمْعِ وَهُوَ لِقُوَّةِ اِسْتِعْدَادِهٖ بَعْدُ فِی
التَّرَقِّیْ وَالزِّیَادَةِ وَاِنِّیْ عَلٰی رَجَاءٍ مِنَ اللّٰهِ اَنْ یَاخُذَهٗ مِنْهُ اِلَیْهِ
تَمَامًا وَیُبْقِیَهٖ بَقَاءً دَوَامًا وَیَجْعَلَهٗ لِلْمُتَّقِیْنَ اِمَامًا وی فرموده که اجازتی
که شیخ نورالدین عبدالرحمن نوشته بود در وقت مراجعت بخراسان در بغداد بماند
بعد از مدتی مدید که از خراسان بجانب مصر معاودت واقع شد و حضرت شیخ از دنیا
رفته بود بخلوت خانهٔ وی در آمدم و در انجا اجازت خود را یافتم بی تفاوت مگر بحرفی چند با وجود
که آن خلوت مضبوط بود و در آن کشاده می بود نمی دانم که آن مسوده که اصل بود که اجازت
مرا از انجا نوشته بود یا خود بنور ولایت دانسته بود که اجازت من فوت شده و بآنجا
معاودت خواهم کرد آن را ثانیا براهی من نوشته بود و گذاشته و بهر تقدیر بقای
آن مدتی مدید در خلوت چنانکه مذکور شد محض کرامت بود و هم وی فرموده است که
چون از مصر می آمدم و ببغداد رسیدم طاقیه که شیخ نورالدین بمن داده بود و بر سر اکابر
دیگر از مشایخ رسیده بود همراه داشتم با پیر تاج گیلانی اتفاق ملاقات افتاد آن طاقیه
را از من طلبیده چنانکه مقتضی فقر و درویشی باشد بوی دادم شب در واقعه دیدم که آن
طاقیه پیش من استغاثه می کند و بزرگانی را که بر سر ایشان رسیده بود می شمرد و می گوید
که من بر سر فلان رسیده ام حالی مرا بر سر حماری نهادی که بشرب خمر اشتغال
می کند چون بامداد شد با یکی از اصحاب بطلب وی بیرون رفتیم شنیدیم که وی در خرابات
است و بشرب خمر مشغول است بآنجا رفتیم گفتند در فلان خانه است بآن خانه در آمدیم
مست افتاده بود و طاقیه بر سر وی مصاحب من مرا گفت که تو بیرون رو که من طاقیه
را بیارم من بیرون آمدم وی طاقیه از سر وی برداشت و در خانه را بالای وی
بست و پیش من آورد گویند که در آخر حیات وی را واردی رسید که سه شبانروز بالکلیه
از خود غائب بود و چون وی را از آن غیبت باز آوردند قریب یک سال خاموشی
بر وی غالب بود و سخن کم می گفت روزی از درویش احمد سمرقندی پرسید که در هیچ جا
دیده که جذبهٔ مذکور شده باشد که جذبات پی در پی گردد و اصلا منقطع نشود و درویش احمد
در جواب گفت که این معنی را هیچ جا ندیده ام و درویش احمد سمرقندی از مریدان کار کرده وا

خلفای وی بود سخنان صوفیه را دیده بود و بر بالای منبر آن را نیک بیان می کرد و بدرس
و مطالعه فصوص اشتغال می نمود بخط وی دیده ام که در آخر فصوص نوشته بود که بعد
از آنکه حضرت رسالت صلی الله علیه و آله و سلم مرا بدرس فصوص الحکم اشارت کرد و در دمشق یا بغداد
در خلوت بودم که آنحضرت را دیدم پرسیدم که یَا رَسُولَ اللّٰهِ مَا تَقُولُ فِی فِرْعَوْنَ قَالَ
صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ قُلْ کَمَا کَتَبَ ثُمَّ قُلْتُ یَا رَسُولَ اللّٰهِ مَا تَقُولُ فِی الْوُجُودِ
قَالَ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ مَا تَرَاهُ یَقُولُ الْوُجُودُ فِی الْقَدِیمِ قَدِیمٌ وَ فِی

[illegible]

الحَادِثِ حَادِثٌ ثُمَّ قَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَنْتَ اِلٰهٌ وَاَنْتَ مَاْلُوْهٌ اَنْتَ اِلٰهٌ بِظُهُوْرِ الصِّفَاتِ الْاُلُوْهِيَّةِ فِيْكَ وَمَظْهَرِيَّتِكَ لِلْاُلُوْهِيَّةِ وَاَنْتَ مَاْلُوْهٌ لِحَصْرِكَ وَتَعَيُّنِكَ وَخَلْقِيَّتِكَ وَهُوَ عَلٰى مَا اَقُوْلُ شَهِيْدٌ توفی الشیخ زین الدین رحمہ اللہ تعالی لیلۃ الاحد الثانی من شوال سنۃ ثمان وثلاثین وثمانمایہ اول ویرا در قریہ مالین دفن کردند وازانجا بدرویشاباد نقل فرمودند وازدرویشاباد بجوار عیدگاہ ہرات وحالا بر سر مزار متبرک وی عمارت عالی ساختہ اند وچنان معمور ومردم نشین شدہ کہ نماز جمعہ می گزارند واللہ اعلم امیر قوام الدین سنجانی رحمہ اللہ تعالی وی در بدایت حال از ستر کاہ قریہ سنجان کہ خواف بود ونسخہ جمع وخرج وتوحید وتخصیص آن قریہ بعہدہ وی بودہ ووی می نوشتہ ناگاہ ویرا جذبہ رسید از ہرچہ دران بودہ بیرون آمدہ وبیکبارگی براہ آخرت مشغول شدہ می گویند کہ دست خود را وقف مسلمانان کردہ بودہ ہر کسی کہ کاغذ بیاوردی ووی را کتابت فرمودی خواہ مصحف وخواہ غیر آن نام آن کس را بران کاغذ نوشتی ومیان طالبان بہ ترتیب نگاہ داشتی بہمان ترتیب کہ کاغذ آوردہ بودندی کتابت کردی در مجالس معارف بسیار گفتی سے فرمودہ است کہ موسی علیہ السلام مرا کاسہ شربت دادہ است این گویائی من ازان است

ویرا اشعار بسیار است و بعضی غزلیات مولانا جلال الدین رومی را جواب گفته است
و کتابی تصنیف کرده است جنون المجانین نام نهاده و در انجا سخنان غریب درج کرده
و با خدمت شیخ زین الدین معاصر بوده و میان ایشان مکاتبات واقع است خدمت
شیخ فرموده که امیر قوام الدین سنجانی روح الله روحه وقتی که در مقام خواف بود
مکتوبی باین فقیر نوشته بود و در اول مکتوب این بیت نوشته بود شعر گر از زین نیست
شین بود + عین اگر نیست نور عین بود + وقت بران داشت تا در جواب وی این ابیات
نوشته آمد بیت غین در پیش عین شین بود + زین اگر هست هم رزین بود + یعنی حجاب
رقیق در پیش عین بصیرت عیب بود و اگر وجود زین باقی است خوف حجاب بود هر که فانی
نشد خوف آن است که باز بواسطه بشریت در حجاب افتد نعوذ بالله بیت شربت وحدت
علی الاطلاق + گر بود با قوام زین بود + وحدت علی الاطلاق در تجلی ذات من حیث
هی باشد و مشاهده وحدتی که در ضمن تجلیات صفات باشد مقید بمعانی آن صفات
بود اگر مشاهده این وحدت علی الاطلاق تمام بود انگاه این شربت مادة الحیات
با قوام بود و تمامی مشاهده این وحدت آن باشد که عارف از مشاهده وحدتی که در ضمن
همه صفات باشد محظوظ شده باشد انگاه این معرفت وحدت زینت پذیر باشد
و درین مشاهده ثنویت برخیزد و نه زین ماند در میان و نه قوام و در ضمن ایهام تنبیه قوم
مفهوم می شود بیت مشرب موسی اگرچه علی است + در شهود جلیس عین بود + آن گفت
که مراد موسی علیه السلام کاسه غربت داد این گویائی مرا ازان پیدا شد تنبیه نموده آمد
که اگرچه این مشرب بلند است اما در مشاهده حبیب صلی الله علیه و آله و سلم حجاب است
هر که می خواهد که از مشرب حبیب بالنصیب باشد در فنای خود سعی باید نمود بیت
وادی ایمنی قدم خواهی + در عدم سیر فرض عین بود + موسی علیه السلام چون بوادی
ایمن رسید از همه غمها خلاص یافت هر که می خواهد که معنی قدم که چون وادی ایمن است
دریابد در نیستی سعی باید نمود بیت راندن معرفت حجاب آرد + گشته اند در سکوت
رهین بود + طریقه او این بود که در مجلس سخن گفتی و این معنی را فضیلتی می دانست تنبیه
نموده آمد که این فضیلت متضمن رذیلت حجاب است و خدمت شیخ رحمة الله علیه ازین
مقوله ابیات با شرح معانی آن از بیست زیادت ایراد کرده و اند جهت طلب اختصار

برین اختصار افتاد و مولانا یحیی قهستانی در تاریخ ولادت و وفات امیر قوام الدین گفته
است ؎ امیر تارک سالک قوام ملت و دین ✤ که در طریق طلب مشعل شاه ادهم بود بسال
هفتصد و سی و چهار میلادش ✤ سلخ روزه و آغاز عید عالم بود شب مفارقتش بر شهور هفتصد و
بیست ✤ بر اقتضای قضا پنج شب مقدم بود ✤ خواجه شمس الدین محمد الکوسی الجامی
رحمه الله تعالی وی از اولاد کبار و احفاد بزرگوار حضرت شیخ الاسلام احمد الجامی
النامقی است قدس الله تعالی سره و خرقهٔ حضرت شیخ که می گویند همان خرقه است
که از شیخ ابوسعید ابوالخیر قدس الله تعالی سره بوی رسیده و در گریبان آن وصلهٔ
از پیراهن حضرت رسالت صلی الله علیه و آله وسلم موجود است از میان همه اولاد و نبیره
ایشان رسیده جامع بود میان علوم ظاهری و باطنی در اوراد صبح و شام و ذکر جهر
بر طریقهٔ خدمت شیخ زین الدین می رفت و بصحبت شیخ بهاء الدین عمر بسیار می رسید
و اعتقاد و ارادت تمام داشت در اوایل حال وی را جذبه رسیده بوده است
چنانکه چند روز از حس غائب بوده و نمازها از وی فوت شده می فرمود که
دران جذبه مشایخ وقت چون شیخ زین الدین خوافی و شیخ بهاء الدین عمر بقصد
تربیت و اصلاح من بر من ظاهر شدند اما من هیچکدام را تسلیم نه شدم خدمت شیخ
زین الدین بر سینهٔ من نشست و عملی می کرد از آن آوازی می آمد چنانچه
حلاجان پنبه را از پنبه دانه جدا کنند این ذکر جهر آن آواز است که بمن رسیده است و
می فرمود که بعد از آن حضرت شیخ الاسلام احمد قدس سره در صورت خواجه ابوالمکارم
که از اولاد بزرگوار وی بود بر من ظاهر شد و نفس مبارک خود در من دمید فی الحال
بهوش باز آمدم و از وقت نماز پرسیدم و بقضای فوایت مشغول شدم مصنفات
شیخ محی الدین بن العربی را معتقد بود و مسئلهٔ توحید را بموافق وی تقریر می کرد
و آن را بر سر منبر در حضور علمای ظاهر چنان بیانی می فرمود که هیچکس را با آن مجال
انکار نمی بود و با سرار و حقائق قرآن و احادیث نبوی و کلمات مشایخ بغایت
تیز فهم بود و باندک توجهی معانی بر وی فایض می شد که بعد از تامل بسیار بخاطر دیگران
کم رسیدی خدمت مولانا سعد الدین کاشغری و مولانا شمس الدین محمد اسد و مولانا
جلال الدین ابویزید پورانی و غیر ایشان از عزیزانی که دران وقت بودند بمجلس

وی جامع میشدند و معارف و لطائف وی را استحسان میکردند در اثنای وعظ و مجلس
سماع وی را وجدی عظیم میرسید و صیحهای بسیار می‌زد و اثر آن بهمه مجلسیان سرایت
میکرد و در بعضی اوقات مردمان را در صور صفات غالبه بر نفوس الیشان میدید
روزی میگفت که اصحاب ما گاه گاهی از صورت انسانی بیرون می‌آیند اما زود
بحال خود باز میگردند و یک دو کس را نام می‌برد و میگفت که هر گاه که پیش من می‌آیند
در صورت سگان چهارچشم می‌نمایند بسیار بوده است که در صحبت وی چیزی بخاطر
کسی گذشتی آنرا اظهار کردی بر وجهی که غیر آن کس ندانستی توفی رحمه الله ضحوة النهار یوم
السبت السادس والعشرین من جمادی الاولی سنة ثلاث وستین وثمانمائة و در تاریخ
وفات وی گفته اند شیخ اکمل قدوهٔ کمل که بود + اهل صورت را بمعنی رهنمون + خواجه شمس الدین
محمد کز غمش + آسمان پوشیده دلق نیلگون + ساخت چادر ساحت قدس قدم + خیمه زد از
خطهٔ امکان برون + چرخ دون چون پایهٔ قدرش نبود + سال تاریخش بپرس از چرخ
دون + و قبر وی در حوالی مسجد جامع هرات است نزدیک بمزار متبرک فقیه ابو یزید مرغزی
رحمهما الله تعالی مولانا زین الدین ابو بکر تایبادی رحمه الله تعالی
وی در علوم ظاهری شاگرد مولانا نظام الدین هروی است اما بو اسطهٔ ورزش
شریعت و متابعت سنت ابواب علوم باطنی بر وی مفتوح شده بوده است
و احوال و مقامات عالیه ارباب ولایت میسر گشته و وی بحقیقت اویسی بوده
است و تربیت از روحانیت شیخ الاسلام احمد النامقی الجامی قدس الله تعالی سره
یافته است و ملازمت تربت مقدسهٔ وی بسیار میکرده است چنین گویند که پیش
از انکه خدمت مولانا مدتی بریاضات و مجاهدات اشتغال نمود شیخ الاسلام احمد قدس
سره بر وی ظاهر شد و گفت که خدای تعالی داروی درد تو در شفاخانه بلهاده است
خدمت مولانا مدت هفت سال پیاده بیشتر پای برهنه از تایباد بتربت مقدسه الیشان
میرفتی و بتلاوت قرآن مشغول می‌شدی و چون بتربت مقدسه رسیدی در گنبدی
که محاذی آنست بایستادن و تلاوت قرآن مشغول شدی و در هر چند وقت اندکی
بیشتر می‌آمدی تا مدت هفت سال را به پیش مرقد شریف وی رسیده بعد از ان هرگاه که
پیش مرقد وی رسیدی بنشستی و وی را از اختلاف احوال که چند وقت می ایستادگاه

و در درگاه نزدیک و در آخر می نشست بی توقف سوال کردند جواب داد که همه بامر و اشارت
آنحضرت بود و بعد از انکه سی سال برین طریق بود و بعضی از اصحاب وی گفته اند که آنچه مرا
معلوم شده است هزار ختم قرآن برین طریق کرده بود و از روحانیت حضرت شیخ الاسلام
اشارت بآن رفت که احرام زیارت مشهد مقدس رضوی سلام الله علی من حل فیه
بندد بآنجا رفت و خلعتها و نوازشها یافت و از آنجا عزیمت طواف مزارات طوس کرد و شب
در مزار متبرک شیخ ابو نصر سراج بود حضرت رسالت را صلی الله علیه و آله وسلم در خواب دید
که فرمودند که فردا در طوس ترا درویشی عریان پیش آید ویرا تعظیم کن و حرمت دار و لیکن
سجده مکن چون بامداد بشهر طوس درآمد بابا محمود طوسی را که مجذوب بود دید بران صفت
که حضرت رسالت صلی الله علیه و آله وسلم گفته بود می آمد چون مولانا را دید خود را بر زمین افگند
و سر در پیش کشید مولانا پیش او رسید و زمانی بر پای ایستاد و بعد از ساعتی
پای خود از نمد بیرون کرد و بر پای خاست و با خود می گفت ای بی ادب کسی را
تعظیم می کنی که دوش پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم در تربت شیخ ابو نصر سراج با وی ملاقات کرده
وی را بتو نشان داد فرشتگان آسمان از وی شرم می دارند مولانا بر وی سلام کرد
جواب داد و گفت برد که اولیاء رود بار منتظر قدوم تو اند و گویند که خدمت مولانا بعد از آن
هر سال یکی از خواص خود را بملازمت بابا محمود فرستادی و سخنان وی را نوشته
بیاوردی و اگر چنانچه آن سخنان نه بطریقه ارباب عقل بودی خدمت مولانا معنی آن را
فهم کردی و مقصود از آن بدانستی خدمت خواجه محمد پارسا قدس الله تعالی روحه
در کرت اخیر که بحج می رفته است و بزیارت مرقد مطهر خدمت مولانا آمده بوده فرموده که
اول بار که همراه خواجه بزرگ خواجه بهاء الدین قدس الله تعالی سره بحج می رفتیم بمرو رسیدیم
قافله دو فرقه شدند بعضی میل بجانب مشهد مقدس رضوی کردند و بعضی میل بجانب
هری مقرر بر آنکه همه در نشابور بهم رسند حضرت خواجه میل بجانب هری کردند و فرمودند که
می خواهیم که بصحبت مولانا زین الدین ابوبکر برسیم من جوان بودم و از احوال خدمت مولوی
آگاهی نداشتم بمشهد رفتم و خواجه محمد برین معنی اظهار ندامت می کرده اند می گویند که چون
حضرت خواجه بتایباد رسیده و نماز بامداد با خدمت مولانا بجماعت گزارده و در صف
اول چنانچه طریقه ایشان بوده بمراقبه نشسته بوده چون مولانا از اوراد فارغ شده بجانب

وپیش ایشان آمده ومعانقه کرده ونام پرسیده خدمت خواجه فرموده اند که بهاء الدین
مولانا گفته که برای ما نقشی ببند خواجه فرموده اند که آمده ایم که نقش بریم و خدمت مولانا
ایشانرا بخانه برده اند و دو سه روز صحبت داشته اند یکی از اصحاب خواجه عزیمت حج
کرده بوده است خواجه وی را وصیت کرده بوده که بصحبت و زیارت مولانا زین الدین
ابوبکر برسی که وی از ورزش شریعت بمقامات عالیه ارباب طریقت وحقیقت رسیده
است در کتابی که شیخ عالم مفسر شیخ معین الدین جنید شیرازی در شرح مزارات شیراز تصنیف
کرده است نوشته است که مولانا روح الدین ابو المکارم محمد بن ابی بکر البلدی که از
مشاهیر اهل علم وفضل بود باوصاف شریفه موصوف و با خلاق حمیده معروف و
استادان بزرگوار را خدمت کرده بود وسندهای عالی داشت وسالها در جامع عتیق
بدرس اشتغال داشت در سنه سبع وثمانین وسبعمایه وفات کرد بعد از چند روز از وفات
وی وی را بخواب دیدم گفت علما را درجات است وچه درجات که میان ایشان وانبیا
تفاوت نیست مگر بیک درجه از وی سوال کردم که از علمای که اکنون در قید حیات اند
کدام از ایشان اقرب است بخدای تعالی گفت مولانا زین الدین ابو بکر تایبادی
ومن وی را نمی دانستم چون از خواب در آمدم تجسس کردم کسی که وی را در خراسان دیده
بود تعریف وتوصیف کرد توفی رحمه الله فی منتصف النهار من یوم الخمیس سلخ محرم الحرام
سنه احدی وتسعین وسبعمایه وملک عماد الدین زوزنی در تاریخ وفات وی گفته است
قطعه سنه احدی وتسعین بود تاریخ ✣ گذشته هفتصد از سلخ محرم ✣ شده نصف النهار
از پنجشنبه ✣ که روح پاک مولانا ء اعظم ✣ سوی خلد برین رفت و ملایک ✣ همه گفتند احیان
خیر مقدم ✣ مولانا جلال الدین محمود زاهد مرغابی رحمه الله وی نیز در علوم
ظاهری شاگرد مولانا نظام الدین هرویست وبجهت ورزش شریعت ومتابعت سنت
الدین طریق خطی کامل ونصیبی تمام یافته بوده است در تقوی وورع جدی بلیغ می نموده
می آورند که بزرگری یکی از آلات دهقانی را که وقف کرده بود در زراعت وی
کار فرموده بوده چون از ان وقوف یافته حاصل آن زراعت را تصرف نکرده وفرموده
تا بر فقرا و مستحقان تصدق نموده اند ملک هرات یک صره زر برسم هدیه بوی فرستاد قبول
نمود حالی صوفی گفت اگر این را به پیش ملک باز بری ملول خواهد شد بر فقرائی که شاگردان

شمایند و در مدرسه می باشند قسمت کنید فرمود که تو خود آن را بمدرسه ببر و بهر کس که قبول
کند بوی ده اما بشرط آنکه بگوئی که این زر از کجاست زر را بمدرسه برد هیچ کس آن را
قبول نکرد در ماه ذوالحجه سنه ثمان و سبعین و سبع مائة از دنیا رفته بود و قبر وی در
مرغاب هرات است رحمة الله تعالی **مولانا جلال الدین ابو یزید پورانی رحمه الله
تعالی** وی کسب علوم شرعی کرده بوده و بواسطه رعایت شریعت و متابعت سنت
بمقامات عالیه رسیده اکثر اوقات وی بعد از ادای وظائف طاعات بکفایت مهمات
مسلمانان گذشتی هر کسی در هر مهمی که بوی رجوع کردی بقدر وسع در آن
اهتمام نمودی و در کفایت آن هر که از ابنای دنیا رجوع با وی کردی بنفس خود رجوع
کردی هر سخن از مواعظ و نصائح که بر زبان وی گذشتی آن را در نفوس مستمعان
تاثیر عظیم بودی اگرچه آن را بارها شنیده بودندی و بر خاطر داشتندی و وی را در طریقت
بحسب ظاهر پیری نبوده است همانا که اویسی بوده است می گفته است که هرگاه که مرا
اشکالی می افتد روحانیت حضرت رسالت صلی الله علیه وآله وسلم بی واسطه آن را دفع
می کند گویند که روزی یکی از اصحاب خود شانه طلبید و گفت حضرت رسالت صلی الله علیه وآله وسلم
فرمود که با یزید گاهی محاسن خود شانه میکن و بصحبت مولانا ظهیر الدین خلوتی می رسیده
است و طریقه وی را بسیار معتقد بوده اگرچه بنسبت ارادت وی در دنیا مده بودی کم بودی
که خانه وی از مهمانان خالی بودی و برای ایشان طعامهای مرغوب مهیا ساختی با آنکه
دخل وی از باغ و زراعت محقری بود روزی می گفت که بیشتر چنان بود که هر وقت
که جماعتی عزیزان از شهر متوجه پوران شدندی بر من ظاهر می شد می دانستم که چند کس
اند و کی خواهند رسید طعامی مناسب ایشان ترتیب می کردم که چون برسند بی انتظار
پیش آرند یک شب در مسجد ختم قرآن تمام می شد یکی از ترکان کنار رود مهند روغن جوشی
بمسجد آورد و سوگند بمن داد که از آن بخور که از وجه حلال است من یک روغن جوشی
برداشتم و دو نیم کردم و باز یک نیم را دو نیم کردم و یکی از آن دو نیم را بخوردم آن معنی
بر من مستور شد از آن وقت بعد از توجه عزیزان باینجانب وقوف نمی یابم و وقت رسیدن
ایشان را نمی دانم در تشویش می افتم روزی با جماعتی بزیارت بخدمت وی رفتیم وقت
انگور بود ما را بباغ انگور در آورد و خود برفت ما طواف باغ کردیم و آن قسم انگور که می بایست

خوردیم یکی ازان جماعت خوشه چند انگور برداشت دیگری با وی گفت که خدمت مولانا
اجازت برداشتن نکرده اند و آن قصه بگفت که از بعض علمای وقت واقع شده بود که
جمعی مهمان وی شده بودند یکی ازان جمع از سفرهٔ وی تبرکی برداشته بود چون خادم
سفره برداشت خادم را گفت چرا نهی منکر نکردی خادم گفت من هیچ منکر حاضر نشدم گفت
فلان کس بی اجازت زله کرده سفره را پیش وی بر تا آن را بر سفره داند لذ خادم سفره پیش
زله بر سفره انداخت بعد ازان خدمت مولانا آمد و از برای ما طعام آورد چون طعام خورده شد
اجازت مراجعت خواستیم در وقت بیرون آمدن پیش در بایستاد و گفت کسی را که اجازت
در آمدن بمبلغ کرده آن اجازت خوردن و بردن همه هست و آنچه آن عالم کرده هست نیکو
نکرده است اگرچه در اول اجازت نکرده بود می توانست که در آخر بحل کند و آن زله را باز نگرداند
یکبار دیگر با جمعی اتفاق زیارت وی افتاد در وقت بازگشتن یکی از ایشان را در خاطر
گذشته بود که اگر خدمت مولانا را کراماتی هست می باید که قدری کشمش بتبرک بمن دهد چون می را
طیر یاد کردیم آن شخص را آواز داد که یکساعت باش بخانه درون رفت و یک طبق مویز بیرون
آورد و بوی داد و گفت معذور دار که در باغهای ما کشمش کمی باشد یکبار پهلوی وی نماز شام میگزاردم
چنان وی را مغلوب و مستغرق یافتم که گوئی بخود هیچ شعوری نداشت در قیام که حی استاده گاهی
دست راست بالای چپ می نهاد و گاهی دست چپ بالای راست توفی رحمه الله تعالی یوم الاثنین
العاشر من ذی القعدة سنة اثنتین و ستین و ثمانمائة و قبر وی در بورانست مولانا ظهیر الدین
خلوتی رحمه الله تعالی وی جامع بوده است میان علوم ظاهری و باطنی مولانا زین الدین
ابوبکر تایبادی می فرموده است که در زیر طاس فلک مثل ظهیر الدین کسی را نمی دانم او مرید شیخ
سیف الدین خلوتی است و پانزده سال در صحبت و خدمت وی بوده است و شیخ سیف الدین
در سنة ثلاث و ثمانین و سبعمائة از دنیا رفته است و قبر وی در مزار خلوتیان است بر سر پل کازرگاه
و شیخ سیف الدین مرید شیخ محمد خلوتی است می گویند که هرگاه که در خوارزم بذکر مشغول شدی
آواز وی چهار فرسنگ رفتی محمود پهلوان یکبار معاصر وی بوده و با وی صحبت می داشته
شیخ ظهیر الدین قاری سبعه بوده است وی گفته است که چون قرآن را تمام بر استاد
خواندم حضرت رسالت را صلی الله علیه و آله وسلم شبی در واقعه دیدم که گفت ظهیر الدین قرآن
را بر من بخوان از اول تا آخر بر وی خواندم گویند که وقتی در اربعین نشسته بود چهار نوبت

افطار کردی با بگزم جوشیده هر ده روز یک نوبت و گویند که هرگاه که بزیارت گازرگاه رفتی
چون از پل گازرگاه درگذشتی پای برهنه کردی و گفتی از اولیاء الله شرم می دارم که پای
با نعلین بر روی ایشان نهم در تاریخ سنه ثمانمائه از دنیا رفته و قبر وی در مزار خلوتیان است
در جوار قبر شیخ وی شیخ بهاء الدین زکریا ملتانی رحمه الله تعالی وی تحصیل علوم ظاهری
و تکمیل آن کرده بوده است بعد از آنکه مدت پانزده سال بدرس و افاده علوم مشغول بوده
هر روز هفتاد تن از علماء و فضلاء استفاده می کردند عزیمت حج کرد و در وقت مراجعت از حج
به بغداد رسید در خانقاه شیخ شهاب الدین سهروردی قدس الله تعالی سره نزول کرد و مرید
شد و این همه منزلت و کمال از آن آستانه یافت شیخ شیخ فخر الدین عراقی و امیر حسینی است
رحمهما الله تعالی و بعد از وی قائم مقام وی در مسند ارشاد فرزند وی شیخ صدر الدین
بوده است و امیر حسینی در کتاب کنز الرموز در مدحت هر دو شان گفته است ؎
شیخ هفت اقلیم قطب اولیا + واصل حضرت ندیم کبریا + مفخر ملت بهاء شرع و دین +
جان پاکش منبع صدق و یقین + از وجود او نبرد دوستان + جنت الماوی
شده هندوستان + منکه رو از نیک و از بد تافتم + این سعادت از قبولش یافتم
رخت هستی چون برون برد از میان + کرد پرواز سوی همایش ز آشیان + آن
بلند آوازهٔ عالم پناه + سرور عصر افتخار صدر گاه + صدر دین و دولت آن مقبول
حق + نه فلک بر خوان جودش یک طبق شیخ نظام الدین خالدی دهلوی معروف
به شیخ نظام الدین اولیاء قدس الله تعالی سره از مشاهیر مشایخ هند است بعد
از تحصیل علوم دینی و تکمیل آن شبی در جامع دهلی بسر می برد چون وقت سحر مؤذن بمناره بر آمد
این آیه برخواند أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ چون آن را
بشنید حال بروی متغیر شد و از هر جانبی بر وی انوار ظاهر شدی چون بامداد شد
بی زاد و راحله روی بدریافت ملازمت و خدمت شیخ فرید الدین شکر گنج نهاد و آنجا
مرید گشت و بمرتبه کمال رسید خدمت شیخ وی را اجازت تکمیل دیگران داده بدهلی
مراجعت فرمود آنجا به تعلیم طلبه علم و تربیت طبقهٔ اهل ارادت اشتغال نمود و حسن و خسرو
دهلوی هر دو مریدان وی اند شیخ فرید الدین خرقه از خواجه قطب الدین بختیار کاکی
دارد و وی از خواجه معین الدین حسن سنجری و وی از خواجه عثمان هارونی و وی از

حاجی شریف زندنی و وی از شیخ الاسلام قطب الدین مودود چشتی رحمهم الله تعالی گویند
شخصی براتی که مبلغ کثیر در انجا نوشته بود گم کرد پیش نظام الدین آمد و قصه گم شدن برات
را بعرض رسانید و اظهار تحیر و اضطراب کرد شیخ یکدرم بوی داد که این را حلوه بخر و
بروح شیخ فریدالدین بدرویشان ده چون آن شخص درم را بحلواگر داد و حلوه گر قدری
حلوا در کاغذ پیچیده بوی داد چون نیک نگاه کرد آن کاغذ برات گم شده وی بود
این نزدیک است بآن که مردی صد دینار پیش کسی داشت بآن در آن باب حجتی گرفته
چون مطالبه رسید حجت را نیافت پیش شیخ بنان جمال آمد و التماس دعا کرد شیخ گفت
من پیرم و شیرینی دوست دارم برو و یک رطل حلوا برای من بخر تا دعا کنم آن مرد حلوا
بخرید و در کاغذ پیچیده و پیش شیخ آورد شیخ گفت کاغذ را باز کن باز کرد حجت وی بود پس
گفت حجت را بستان و حلوا ببر و بخورد بکودکان خود ده هر دو را برگرفت و برفت
گفتند که تاجری را از مولتان دزدان در راه غارت کردند و راس المال وی ببردند
بخدمت شیخ صدرالدین فرزند شیخ بهاء الدین زکریا که صاحب سجاده بود رفت که عزیمت
دهلی دارم و التماس سپارش کرد بشیخ نظام الدین که آنجا التفات نمایند که ویرا سرمایه تجارت
بدست آید شیخ صدرالدین التماس ویرا مبذول داشت و رقعه نوشت چون بدهلی رسید
و رقعه را بشیخ نظام الدین داد شیخ خادم را آواز داد و گفت که فردا از اول بامداد تا وقت
چاشت هر فتوحی که رسد در راه این عزیز نهادیم تسلیم وی کن خادم روز دیگر آن شخص
را جائی بنشاند و هر فتوحی که می رسید تسلیم وی می کرد وقت چاشت دوازده هزار تنکه در
حساب آمد برداشت و برفت وقتی سلطان علاء الدین محمد شاه خلجی منبری از زر و جواهر
پرمند شیخ فرستاد و قلندری در برابر شیخ نشسته بود پیش آمد که ایها الشیخ الهدایا مشترک شیخ
گفت اما تنها خوشتر که قلندر باز پس گشت شیخ فرمود که پیش آی که مقصود آن بود که ترا تنها
خوشتر که چون قلندر خواست که منبر را بردارد قوت تحمل آن وفا نکرد بمددگاری خادم
شیخ محتاج شد وقتی تجدید وضو کرده بود خواست که محاسن شانه کند شانه در طاق بود کسی
نزدیک آن نبود که شانه را بدست شیخ رساند شانه از طاق بجست و خود را بدست شیخ رسانید
شیخ ابوعبدالله الصومعی قدس الله تعالی روحه وی از بزرگان مشایخ گیلان و
روستان زهاد ایشان بود و مردی با احوال عالی و کرامات ظاهر بود و جماعتی از بزرگان

مشایخ نجم را دریافته بود و مستجاب الدعوة بود و قتیکه در غضب شدی حق سبحانه و تعالی از
برای وی زود انتقام کشیدی و هرچه خواستی خدای تعالی چنان کردی و هر چیز که پیش از وقوع
آن خبر کردی چنانچه خبر کرده بودی واقع شدی جماعتی از اصحاب وی بقصد تجارت بسمرقند رفته
بودند نزدیک بسمرقند جماعتی سواران بغارت ایشان بیرون آمدند و جماعت تاجران شیخ
ابو عبد الله را آواز دادند و دیدند که در میان ایشان ایستاده است و مے گوید سُبُّوحٌ
قُدُّوسٌ رَبُّنَا اللّٰهُ دور شوید ای سواران از ما همه سواران متفرق شدند و
هیچکس نتوانست که اسپ خود را نگاه دارد و بعضی بکوهها افتادند و بعضی بوادیها و دو تن
از ایشان با یکدیگر جمع نتوانستند شد از شر ایشان برستند بعد از آن شیخ از میان خود
طلبیدند نیافتند چون به گیلان باز گشتند و قصه را باز گفتند اصحاب شیخ گفتند شیخ هرگز از میان
ما غائب نشد شیخ محی الدین عبد القادر جیلی قدس الله تعالی روحه کنیت وی
ابو محمد است علوی بود حسنی نبیرهٔ ابو عبد الله صومعیست از جانب مادر و مادر وی ام الخیر
امة الجبار فاطمه بنت ابی عبد الله الصومعی گفته است که چون فرزند من عبد القادر متولد شد
هرگز در روز رمضان شیر نخورد و یکبار هلال ماه رمضان بجهت ابر پوشیده ماند از ما در وی
پرسیدند گفت امروز عبد القادر شیر نخورده است آخر معلوم شد که آن روز رمضان بوده
است و ولادت وی در سنه احدی و سبعین و اربعمایة و [illegible] فات وی در سنه احدی و ستین
و خمسمایة وی گفته که خرد بودم روز عرفه بصحرا بیرون رفتم و دنبال گاوی گرفتم بجهت
حراثت آن گاو روی با دیس کرد و گفت یا عبد القادر مَا لِهٰذَا خُلِقْتَ وَلَا بِهٰذَا
اُمِرْتَ ترسیدم و باز گشتم و ببام سرای خود بر آمدم حاجیان را دیدم که در عرفات
ایستاده بودند پیش مادر خود رفتم و گفتم مرا در کار خدای تعالی کن و اجازت ده تا ببغداد
روم و بعلم مشغول شوم و صالحان را زیارت کنم از من سبب داعیه پرسید با وی بگفتم بگریست
و بر خاست و هشتاد دینار بیرون آورد که بمیراث پدر من مانده بود چهل دینار را برای برادر
من گذاشت و چهل دینار را در زیر بغل من در جامهٔ من دوخت و مرا اذن سفر کرد و مرا عهد داد
بصدق در جمیع احوال و بوداع من بیرون آمد و گفت ای فرزند برو که برای خدای تعالی
از تو بریدم و تا قیامت روی ترا نخواهم دید من با قافلهٔ اندک بجانب بغداد توجه نمودم
چون از همدان بگذشتم شصت سوار بیرون آمدند و قافله را بگرفتند و هیچکس مرا تعرض نکرد

سبوح قدوس ربنا الله یعنی پاکست و منزه است [illegible] خداوندی [illegible]

[illegible] علم [illegible] عبد القادر [illegible]

ناگاه یکی از ایشان بر من بگذشت و گفت ای فقیر با خود چه داری گفتم چهل دینار گفت در کجاست گفتم در جامهٔ من دوخته است در زیر بغل من گمان برد که بمن استهزا می کنم مرا بگذاشت و برفت و دیگری بمن رسید و همان پرسید و همان جواب شنید او نیز مرا بگذاشت و هر دو پیش مهتر ایشان بهم رسیدند و آنچه از من شنیده بودند با وی بگفتند مرا طلبید و در بالای تلی که اموال قافله را قسمت می کردند بردند پس گفت با خود چه داری گفتم چهل دینار گفت کجاست گفتم در جامهٔ من دوخته است در زیر بغل من بفرمود تا جامهٔ من بشگافتند و آنچه گفته بودم یافتند پس گفت ترا چه برین داشت که اعتراف کردی گفتم مادر من مرا عهد داده بود بر صدق و راستی و من در عهد وی خیانت نه کنم پس مهتر ایشان بگریست و گفت من چندین سال است که در عهد پروردگار خود خیانت کرده ام و بر دست تو توبه کرد پس اصحاب وی گفتند که تو در قطع طریق مهتر ما بودی اکنون در توبه نیز مهتر ما باش همه بر دست من توبه کردند و آنچه از قافله گرفته بودند باز دادند و اول تائبان بر دست من ایشان بودند وی در سنهٔ ثمان و ثمانین و اربعمائة ببغداد رسید بجد تمام به تحصیل علوم مشغول شد اول بقرات قرآن مشغول شد بعد از آن بفقه و حدیث و علوم ادبیه پیش بزرگانی که در آن زمان متعین بودند و باندک روزگاری بر اقران خود فائق شد و از اهل زمان خود متمیز گشت و در سنهٔ احدی و عشرین و خمسمائة مجلس وعظ نهاد و وی را کرامات ظاهر و احوال و مقامات عالی بوده است وفی تاریخ الامام الیافعی رحمة الله تعالی علیه وَاَمَّا کَرَامَاتُهٗ یعنی الشیخ عَبْدُ الْقَادِرِ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ فَخَارِجَةٌ عَنِ الْحَصْرِ وَقَدْ اَخْبَرَنِیْ مَنْ اَدْرَکْتُ مِنْ اَعْلَامِ الْاَئِمَّةِ اَنَّ کَرَامَاتِهٖ تَوَاتَرَتْ اَوْ قَرُبَتْ مِنَ التَّوَاتُرِ وَمَعْلُوْمٌ بِالْاِتِّفَاقِ اَنَّهٗ لَمْ یَظْهَرْ ظُهُوْرُ کَرَامَاتِهٖ لِغَیْرِهٖ مِنْ شُیُوْخِ الْاٰفَاقِ کَرَامَةٌ وی گفته که یازده سال در یک برج نشستم و با خدای تعالی عهد کرده بودم که نخورم تا بخورانند و لقمه در دهان من ننهند و نیاشامم تا نیاشامانندم یکبار چهل روز هیچ چیز نخوردم بعد از چهل روز شخصی آمد و قدری طعام آورد و بنهاد و برفت نزدیک بود که نفس من بر بالای طعام افتد از بس گرسنگی گفتم والله که از عهدی که با خدای تعالی بسته ام بر نه گردم شنیدم که از باطن من شخصی فریاد می کند و بآواز بلند می گوید الجوع الجوع ناگاه شیخ ابو سعید مخزومی رحمه الله تعالی بمن گذشت و آن آواز بشنید و گفت عبدالقادر این چیست گفتم این قلق و اضطراب نفس است

ترجمه و در تاریخ امام یافعی مذکور است که کرامات شیخ عبدالقادر رضی الله عنه بیرون از حد و حصر است ... متواتر است ... معلوم است باتفاق که ظاهر نشده ظهور کرامات وی دیگری را از مشایخ آفاق ۱۲

واما روح بر قرار خود است در مشاهده خداوند گفت سبحانه ما بیاد در قیت من در کفس خود گفتم بیرون نخواهم رفت ناگاه ابو العباس خضر علیه السلام در آمد و گفت برخیز و پیش ابو سعید رو در فتم دیدم که ابو سعید بر در خانهٔ خود ایستاده است و انتظار من می برد گفت ای عبد القادر آنچه من ترا گفتم بس نبود که خضر را نیز می بایست گفت پس مرا بخانه درآورد و طعامی که مهیا کرده بود لقمه لقمه در دهان من می نهاد تا سیر شدم بعد از آن مرا خرقه پوشانید و صحبت وی را لازم گرفتم الشیخ ابو محمد عبد القادر بن ابی صالح بن عبد الله الجیلی لبس الخرقة من ید الشیخ ابی سعید المبارک علی المخزومی وهو لبسها من ید الشیخ ابی الحسن علی بن محمد بن یوسف القرشی الهکاری وهو لبسها من ید الشیخ ابی الفرج الطرسوسی وهو من ید الشیخ ابی الفضل عبد الواحد بن عبد العزیز التمیمی وهو من ید ابی بکر الشبلی قدس الله ارواحهم و هم وی گفته که وقتی در سیاحات می بودم شخصی بمن آمد که وی را هرگز ندیده بودم گفت صحبت می خواهی گفتم آری گفت بشرط آنکه مخالفت نه کنی گفتم نه کنم گفت اینجا بنشین تا من بیایم یکسال برفت پس باز آمد من همانجا بودم ساعتی نزدیک من بنشست پس برخاست و گفت از اینجا مروی تا من بیایم یکسال دیگر برفت پس باز آمد ساعتی بنشست و برخاست و گفت از اینجا مروی تا من بیایم یکسال دیگر برفت پس باز آمد با خود نان و شیر آورده گفت من خضرم مرا فرموده اند که با تو طعام خورم آنرا بخوردیم گفت برخیز و ببغداد درآی باهم ببغداد درآمدیم شیخ حماد دباس رحمه الله تعالیٰ وی از جمله مشایخ شیخ محی الدین عبد القادر است کَانَ اُمِّیًّا وَفُتِحَ عَلَیْهِ بَابُ الْمَعَارِفِ وَالْاَسْرَارِ وَصَارَ قُدْوَةَ الْمَشَایِخِ الْکِبَارِ شیخ عبد القادر جوان بود و در صحبت شیخ حماد می بود روزی بادب تمام در صحبت وے نشسته بود چون برخاست و بیرون رفت شیخ حماد گفت این عجمی را قدمی است که در وقت وی بر گردن همه اولیا خواهد بود و هر آئینه مامور شود بآنکه بگوید قَدَمِی هٰذِهٖ عَلٰی رَقَبَةِ کُلِّ وَلِیِّ اللّٰهِ و هر آئینه آنرا بگوید و همه اولیا گردن نهند توفی شیخ حماد فی شهر رمضان سنة خمس وعشرین وخمسمائة یکی از علمای شام عبد الله نام گفته است که در طلب علم ببغداد رفتم و ابن سقا در آن وقت رفیق من می بود در نظامیه بغداد بعبادت مشغول می بودیم و بزیارت صالحان می گردیدیم و در آن وقت در بغداد عزیزی بود که وی را می گفتند

قوله کان امیا و فتح یعنی وی ناخوانا بود و بر وی گشوده شد باب معارف و اسرار و گشت مقتدای مشایخ کبار ۱۲

قوله قدمی هذه علی رقبة کل ولی الله یعنی این قدم من بر گردن هر ولی است از اولیاء خدای تعالی ۱۲

که وی غوث است و نیز می گفتند که هر وقت که می خواهد نهان می شود و نیز می گفتند که هر وقت
که می خواهد پیدا می شود پس من و ابن سقا و شیخ عبدالقادر و وی هنوز جوان بود به زیارت
غوث رفتیم ابن سقا در راه گفت از وی مسئله خواهیم پرسید که جواب آن نداند من
گفتم از وی مسئله خواهم پرسید تا به بینم چه می گوید شیخ عبدالقادر گفت معاذ الله معاذ
الله که از وی چیزی پرسم من پیش وی روم و انتظار برکات دیدار وی برم چون
بروی در آمدیم وی را در جای خود ندیدیم ساعتی بودیم دیدیم که بر جای خود نشسته است
پس از سر خشم در ابن سقا نگریست و گفت وای بر تو ابن سقا از من مسئله می پرسی که جواب
آن ندانم آن مسئله این است و جواب آن این می بینم که آتش کفر در تو زبانه می زند بعد از ان
بمن نگریست و گفت ای عبدالله از من مسئله می پرسی و می بینی که چه می گویم آن مسئله
این است و جواب آن این است آئینه فرو گیر د ترا دنیا تا به دو گوش با من بی ادبی کردی
و بعد از ان بشیخ عبدالقادر نگریست و وی را بخود نزدیک به نشاند و گرامی داشت و گفت
ای عبدالقادر خدای و رسول خدای را خوشنود ساختی با دبی که نگاه داشتی
گویا که می بینم ترا در بغداد که بمنبر بر آمده و می گوئی قَدَمِي هٰذِهٖ عَلٰی رَقَبَةِ
كُلِّ وَلِيِّ اللّٰهِ و می بینم اولیای وقت ترا که همه گردنهای خود را پست کرده اند اجلال
و اکرام ترا پس در همان ساعت غائب شد و بعد از ان وی را هرگز ندیدیم و هر چه نسبت
بشیخ عبدالقادر گفت واقع شد و ابن سقا به تحصیل علوم اشتغال بلیغ نمود و بر اقران
خود فائق شد خلیفه وی را برسالت بملک روم فرستاد ملک روم علمای نصرانی را
با وی مناظره فرمود همه را الزام و افحام کرد در نظر ملک بزرگ نمود ملک را دختری بود
خوبروی بروی مفتون شد وی را از ملک خواستگاری کرد گفت بشرط آنکه نصرانی
شوی اجابت کرد و دختر بوی داد پس ابن سقا کلام غوث را یاد کرد و دانست
که آنچه بوی رسید بسبب وی رسید و اما چون به دمشق رفتم نور الدین شهید مرا بر تولیت
اوقاف اکراه کرد و دنیا روی بمن نهاد و سختی که غوث در حق من گفته بود راست
شد روزی شیخ عبدالقادر در رباط خود مجلس می گفت و عامه مشایخ قریب
به پنجاه تن حاضر بودند از ان جمله شیخ علی هیتی بود و شیخ بقا بن بطو و شیخ ابو سعید
قیلوی و شیخ ابو النجیب سهروردی و شیخ جاگیر و قضیب البان موصلی و شیخ ابو السعود

قوله قدمی هذه
علی رقبة کل ولی الله
یعنی قدم من
بر گردن هر ولی
است از اولیای
خدای تعالی ۱۲

وغیر ایشان از مشایخ کبار شیخ سخن می گفت در اثنای سخن گفت قَدَمِی هٰذِهٖ
عَلٰی رَقَبَةِ کُلِّ وَلِیِّ اللهِ شیخ علی هیتی بمنبر بر آمد و قدم مبارک شیخ را بگرفت و بر
گردن خود نهاد و بزیر دامن شیخ درآمد و سائر مشایخ گردنهای خود را پیش داشتند
شیخ ابوسعید قیلوی گفته که چون شیخ عبدالقادر گفت قَدَمِی هٰذِهٖ عَلٰی رَقَبَةِ
کُلِّ وَلِیِّ اللهِ حضرت حق سبحانه و تعالی بر دل وی تجلی کرد و رسول صلی الله علیه وآله وسلم
بر دست طائفه از ملائکه مقربین بحضر اولیای متقدمین و متأخرین که آنجا حاضر بودند احیا
باجساد خود و اموات بارواح خود خلعتی در وی پوشانیدند و ملائکه و رجال غیب
مجلس وی را در میان گرفته بودند و صفها در هوا ایستاده و بر روی زمین هیچ ولی نماند
مگر که گردن خود را پست کرد و بعضی گفته اند که یک کس از عجم تواضع نکرد حال وی
از وی متواری شد شیخ صدقه بغدادی رحمه الله روزی شیخ صدقه سخنی می
گفت که بحسب ظاهر شرع بر وی مواخذه می آمد بخلیفه رسانیدند وی را احضار فرمود
تا تعزیر کنند چون سر وی را برهنه کردند خادم وی فریاد بر آورد که وا شیخاه دست آن
کس که قصد ضرب وی کرده بود شل شد و هیبتی بر وزیر مستولی شد و چون خلیفه
آن را مشاهده کرد بر وی نیز هیبتی استیلا یافت بفرمود که وی را بگذارند از آنجا برباط شیخ
عبدالقادر درآمد دید که شیخ و سائر مردم منتظر شیخ نشسته اند که بیرون آید و سخن گوید
بیامد و در میان مشایخ بنشست چون شیخ بیرون آمد و بمنبر بالا رفت هیچ سخن
نگفت و قاری را هم نگفت که چیزی بخواند اما مردم را وجد عظیم دریافت و حالتی
قوی فرو گرفت شیخ صدقه با خود گفت شیخ چیزی نگفته و قاری هیچ نخوانده این وجد
از چیست شیخ عبدالقادر روی بوی کرد و گفت یا هذا یکی از مریدان من از بیت المقدس
باینجا بیک گام آمده است و بر دست من توبه کرده امروز حاضران در مهمانی وی
اند شیخ صدقه با خود گفت کسی که از بیت المقدس بیک گام در بغداد آید وی را
توبه از چه باید کرد و شیخ چه حاجت دارد شیخ روی بوی کرد و گفت یا هذا وی
توبه می کند از آنکه دیگر در هوا نرود و حاجت وی بمن آن است که وی را بجهت حق سبحانه
راه نمایم شیخ سیف الدین عبدالوهاب رحمه الله تعالی وی فرزند شیخ عبدالقادر
است وی گفته هیچ ماهی از ماهها نبودی مگر که پیش از آنکه نو شدی بیامدی و پیش والد وی

من اگرچنانچه در وی بدی و سختی مقدر شده بودی در صورتے ناخوش بیامدے واگر
نعمت و خیری مقدر شده بودی در صورت نیکو بیامدی آخر روز جمعه سلخ جمادی الاخری
سنه ستین وخمسمایة جمعی از مشایخ در صحبت وی نشسته بودند جوانی خوبروے درآمد
گفت اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ یَا وَلِیَّ اللهِ من ماه رجبم آمده ام تا ترا تهنیت گویم و در من
هیچ بدی و سختی مقدر نشده است دران ماه رجب هیچ ندیدند مردم مگر خیر و نیکوئی
چون روز یکشنبه آمد سلخ رجب شخصی کریه المنظر آمد و گفت اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ یَا وَلِیَّ اللهِ
من شهر شعبانم کآمدم که ترا تعزیت گویم مقدر شده است در من موت و فناے
خلق در بغداد و گرانی در حجاز و قتل و کشتن در خراسان چون ماه شعبان آمد هر جا که
گفته بود واقع شد شیخ در ماه رمضان چند روز بیمار شد روز دوشنبه بیست و نهم
رمضان جمعی از مشایخ پیش وی حاضر بودند چون شیخ علی هیتی و شیخ نجیب الدین
سهروردی وغیرهما شخصی با بها و وقار تمام درآمد و گفت اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ یَا وَلِیَّ اللهِ
من ماه رمضانم آمده ام که اعتذار کنم از انچه بر تو مقدر شده بود در من و وداع کنم ترا که
این اجتماع من است با تو پس بازگشت و در ربیع الآخر سال دوم از دنیا
برفت در رمضان دیگر را در نیافت روزی شیخ مجلس می گفت و شیخ علی هیتی در برابر شیخ
نشسته بود وی را خواب گرفت شیخ اهل مجلس را گفت خاموش باشند و از سر فرود آمد
و پیش شیخ علی هیتی با دب بایستاد و در وی می نگریست چون شیخ علی بیدار شد وی را گفت
حضرت نبی را صلی الله علیه وآله وسلم در خواب دیدی گفت آری شیخ گفت من از برای وی
باد ب ایستاده بودم بچه چیز وصیت کرد ترا گفت بملازمت تو بعد ازان از شیخ علی
پرسیدند از معنی انچه شیخ فرموده بود که من از برای وے باد ب ایستادم شیخ علی
گفت انچه من بخواب می دیدم وی به بیداری مے دید و این شیخ علی هیتی کان
مِنْ مَشَایِخِ الْبَطَائِحِ وَمِنْ جُمْلَةِ کَرَامَاتِهٖ مَنْ ذَکَرَهٗ عِنْدَ تَوَجُّهِ الْاَسَدِ اِلَیْهِ اِنْصَرَفَ
عَنْهُ وَمَنْ ذَکَرَهٗ فِیْ اَرْضٍ مُبْقَاتٍ اِنْدَفَعَ الْبَقُّ عَنْهُ بِاِذْنِ اللهِ تَعَالٰے

شیخ ابو محمد عبدالرحمن الطفسونجی رحمه الله تعالی وزی در طفسونج که از نواحی بغداد است بر منبر گفت اَنَا بَیْنَ الْاَوْلِیَاءِ کَالْکُرْکِیِّ بَیْنَ الطُّیُوْرِ اَطْوَلُهُمْ عُنُقًا شیخ ابو الحسن علی بن احمد که از اصحاب شیخ عبدالقادر بوده از ده جنت که در آن نواحی بود بمجلس وی آمده بود برخاست و دلق را از سر برکشید و گفت مرا بگذار که با تو کشتی گیرم شیخ عبدالرحمن خاموش شد و اصحاب خود را گفت یکسر موی در وی خالی از عنایت الله تعالی نمی بینم وی را فرمود که دلق خود را بپوشد گفت من از آنچه بیرون آمده ام بآن باز نمی گردم پس روی بجانب ده جنت کرد و زوجه خود را آواز داد که ای فاطمه جامه بیار که بپوشم زوجه وی در آن ده بشنید و در راه وی را با جامه پیش آمد پس شیخ عبدالرحمن وی را گفت شیخ تو کیست گفت شیخ من شیخ عبدالقادر گفت من هرگز ذکر شیخ عبدالقادر نشنیده ام مگر درین چهل سال است که در درکات باب قدرتم هرگز وی را آنجا ندیدم و جماعتی از اصحاب خود را گفت به بغداد روید پیش شیخ عبدالقادر و بگوئید عبدالرحمن سلام می رساند و می گوید که چهل سالست که من در درکات باب قدرتم آنجا ترا ندیدم لَا دَاخِلًا وَلَا خَارِجًا شیخ عبدالقادر همان وقت بعض اصحاب را گفت بروید بطفسونج در راه شما با اصحاب شیخ عبدالرحمان طفسونجی پیش خواهند آمد که برسالت پیش من فرستاده است ایشان را با خود باز گردانید چون پیش شیخ عبدالرحمن رسید بگوئید عبدالقادر سلام می رساند و می گوید اَنْتَ فِی الدَّرَکَاتِ وَمَنْ هُوَ فِی الدَّرَکَاتِ لَا یَرٰی مَنْ هُوَ فِی الْحَضْرَةِ وَمَنْ هُوَ فِی الْحَضْرَةِ لَا یَرٰی مَنْ فِی الْمَخْدَعِ وَاَنَا فِی الْمَخْدَعِ اَدْخُلُ وَاَخْرُجُ مِنْ بَابِ السِّرِّ مِنْ حَیْثُ

لَا تَرَانِی یَا مَارَةِ اِنْ خَرَجَتْ لَکَ خِلْعَةُ الْفُلَانِیَّةِ فِی الْوَقْتِ الْفُلَانِیِّ
عَلٰی یَدِی خَرَجَتْ لَکَ وَهِیَ خِلْعَةُ الرِّضَا وَیَا مَارَةِ خُرُوْجِ التَّشْرِیْفِ
الْفُلَانِیْ فِی لَیْلَةِ الْفُلَانِیَّةِ لَکَ عَلٰی یَدِی خَرَجَ لَکَ وَهِیَ تَشْرِیْفُ الْفَتْحِ
وَیَا مَارَةِ عَنْ اَخْلَعَ عَلَیْکَ فِی الدَّرَکَاتِ بِمَحْضَرٍ مِنْ اِثْنَیْ عَشَرَ اَلْفَ
وَلِیِّ اللهِ سُبْحَانَهٗ خِلْعَتُ الْوِلَایَةِ وَهِیَ فَرَجِیَّةٌ خَضْرَاءُ طِرَازُهَا
سُوْرَةُ الْاِخْلَاصِ عَلٰی یَدِی خَرَجَتْ درمیانهٔ راه با اصحاب شیخ عبد الرحمن رسیدند
ایشان را بازگردانیدند و رسالت بشیخ عبد الرحمن رسانیدند گفت صَدَقَ الشَّیْخُ
عَبْدُ الْقَادِرِ هُوَ سُلْطَانُ الْوَقْتِ وَصَاحِبُ التَّصَرُّفِ فِیْهِ تاجری پیش
شیخ حماد درآمد و گفت تجهیز قافلهٔ شام کرده ام و هفت صد دینار را بضاعت دارم
شیخ حماد گفت اگر درین سال می روی مال ترا بغارت می برند و خود کشته می شوی تاجر
بسیار غمگین شد از پیش شیخ حماد بیرون آمد شیخ عبد القادر وی را پیش آمد قصه را باوی گفت
گفت برو که بسلامت خواهی رفت و بغنیمت خواهی آمد ضمان بر من آن شخص بسفر شام
رفت و بضاعت خود را بهزار دینار بفروخت روزی بقضای حاجت بسقایه درآمد
و آن هزار دینار را بر طاقی نهاد و بیرون آمد و آن را فراموش کرد و بمنزل خود آمد و وی را
خواب گرفت در خواب دید که در قافله ایست حرامیان قافله را غارت کردند و اهل قافله را
کشتند و وی را نیز شخصی ضربتی زد و کشته شد از هیبت آن بیدار شد اثر خون بر گردن خود
دید و الم آن ضربت در وجود خود احساس کرد بخاطر وی آمد که هزار دینار را فراموش
کرده است بتعجیل رفت و آن را باز یافت و ببغداد مراجعت کرد با خود گفت اگر اول
شیخ حماد را ببینم وی بزرگتر است و اگر شیخ عبد القادر را ببینم سخن وی راست شده است
ناگاه شیخ حماد او را در بازار دید گفت اول شیخ عبد القادر را ببین که سخن وی حق است
هفده بار از خدای تعالی درخواسته که قتل تو در بیداری مقدر شده بود بخواب
بگذشت و تلف مال تو بفراموشی قرار یافت پس نزد شیخ عبد القادر درآمد گفت آنچه شیخ
حماد گفته که هفده بار درخواست کرده است شیخ عبد القادر گفت سوگند به عزت معبود که
هفده بار هفده هفده بلکه تا هفتاد بار درخواسته ام تا حال چنان شد که شیخ حماد گفت
شیخ شهاب الدین سهروردی قدس الله روحه گفته است که در جوانی بعلم کلام

مشغول شدم چند کتاب دران یاد گرفتم و عم من مرا ازان منع می کرد روزی عم من بزیارت
شیخ عبد القادر رفت و من با وی بودم مرا گفت حاضر باش که بر وی در می آییم که دل
وی از خدای تعالی خبر می دهد و منتظر باش برکات دیدار وی را چون بنشستیم عم من گفت
یا سیدی برادر زاده من عمر بعلم کلام مشغول است هرچند وی را می گویم ازان باز نمی ایستد
شیخ گفت ای عمر کدام کتاب حفظ کرده گفتم کتاب فلانی و کتاب فلانی دست مبارک
خود را بر سینه من فرود آورد و اللہ که یک لفظ ازان کتب بر حفظ من نماند و خدای تعالی
همه مسائل آنها را بر خاطر من فراموش گردانید لیکن سینه مرا از علم لدنی مملو ساخت از
پیش وی بر خواستم بزبانی بحکمت ناطق مرا گفت یَا عُمَرُ اَنْتَ آخِرُ الْمَشْهُوْرِیْنَ
بِالْعِرَاقِ شیخ ابو عمرو صریفینی قدس اللہ تعالی روحه وی گفته که بدایت کار
من آن بود که من شبی در صریفین به پشت افتاده بودم و روی در آسمان کرده
دیدم که هوا پنج حمامه می گذارد و یکی می گفت سُبْحَانَ مَنْ عِنْدَهٗ خَزَائِنُ
کُلِّ شَیْءٍ وَمَا یُنَزِّلُهٗ اِلَّا بِقَدَرٍ مَّعْلُوْمٍ و دیگری می گفت سُبْحَانَ مَنْ
اَعْطٰی کُلَّ شَیْءٍ خَلْقَهٗ ثُمَّ هَدٰی و دیگری می گفت سُبْحَانَ مَنْ بَعَثَ
الْاَنْبِیَاءَ حُجَّةً عَلٰی خَلْقِهٖ وَفَضَّلَ عَلَیْهِمْ مُحَمَّدًا صَلَّی اللہُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ
و دیگری می گفت کُلُّ مَا فِی الدُّنْیَا بَاطِلٌ اِلَّا مَا کَانَ لِلّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ و دیگرے
می گفت یَا اَهْلَ الْغَفْلَةِ عَنْ مَوْلَاکُمْ قُوْمُوْا اِلٰی رَبِّکُمْ رَبٍّ کَرِیْمٍ

يعطي الجزيل و يغفر الله الذنب العظيم چون من او را ديدم و شنيدم بيخود شدم
چون باخود آمدم دوستی دنيا و آنچه در دنياست تمام از دل من رفته بود چون بامداد شد
با خدای تعالی عهد كردم كه خود را تسليم شيخی كنم كه مرا با خدای تعالی رهنمائی كند
روان شدم و نميدانستم كه كجا ميروم ناگاه پيری نيكو ديدار با هيبت و وقار مرا پيش
آمد و گفت السلام عليك يا عثمان جواب سلام وی باز دادم و سوگند بر وی
دادم كه تو كيستی كه نام مرا دانستی و من هرگز ترا نديده ام گفت من خضرم پيش شيخ عبد القادر
بودم گفت يا ابا العباس دوش در صريفين مردی را جذبه رسيده است
و قبولی يافته و از بالای هفت آسمان وی را ندا آمد كه مرحبا بك عبدي وی با خدای
عهد كرده است كه خود را تسليم شيخی كند بسوی وی رو و ويرا پيش من آور پس مرا گفت
يا عثمان عبد القادر سيد العارفين و قبلة القاصدين في هذا الوقت فعليك
بملازمة خدمته و تعظيم حرمته من بخود حاضر نشدم مگر كه خود را در بغداد
ديدم و خضر عليه السلام غائب شد و ويرا نديدم تا مدت هفت سال پيش عبد القادر
در آمدم گفت مرحبا بمن جذبه مولاه اليه بالسنة الطير و جمع له
كثيرا من الخير ای عثمان زود باشد كه خدای تعالی ترا مريدی دهد نام وی
عبد الغنی بن نقطه كه مرتبه وی بلندتر باشد از بسياری از اوليای خدای تعالی بوی
مفاخرت كند بر ملائكه بعد از آن طاقيه خود بر سر من نهاد خوشی و خنكی آن بدماغ من رسيد
از دماغ بدل ملكوت بر من كشف گشت شنيدم كه عالم و آنچه در عالم است تسبيح حق سبحانه
و تعالی می گويند باختلاف لغات و انواع تقديس نزديك بود كه عقل من زائل شود شيخ
پاره پنبه در دست داشت بر من زد عقل من بر قرار بماند بعد از آن چند ماه در خلوت
نشاندند و [illegible] كه مرا هيچ امر ظاهری و باطنی واقع نشد كه پيش از آنكه من بگويم با من بگفت
هيچ حال و مقام و مشاهده و مكاشفه نرسيدم كه پيش از آن كه بآن برسم مرا بگفت و

له قوله [illegible] عبد الغنی [illegible] ١٢ [illegible] اى عثمان عبد القادر [illegible] و مقتدای آن جماعت [illegible] ١٢

له قوله [illegible] جذبه مولاه يعني [illegible] آن بنده را [illegible] ١٢ [illegible] زبان [illegible] ١٢

مرا از چیزهای خبر داد که بعد از اخبار روی بسی سال واقع شد و میان خرقه پوشیدن من
از وی و خرقه پوشیدن ابن نقطه از من بیست و پنج سال در میان شد و ابن نقطه چنان
بود که فرموده بود یکی از علما گوید که پیش شیخ عبدالقادر در آمدم و هنوز جوان بودم و با خود کتابی
از علوم فلاسفه همراه داشتم شیخ بی آنکه در آن باب کتاب نظر کند یا از من بپرسد که آن چه
کتابست گفت یا فلان بئس الرفیق کتابک هذا برخیز و آن را بشوی من عزیمت
کردم که پیش شیخ برخیزم و آن کتاب را در خانه بگذارم و دیگر با خود برندارم و از ترس شیخ
نفس من بشستن آن سامحت نکرد زیرا که چیزهای از آن کتاب دانسته بودم و مرا محبتی
با آن واقع شده بود خواستم که با آن نیت برخیزم شیخ بمن نظر کرد مرا قوت برخاستن نماند
چون کسی که دو پا اینه کرده باشند پس گفت کتاب خود را بمن ده آن را بگشادم همه اوراق
آن را سفید دیدم که بر آن یک حرف نوشته نبود بدست شیخ دادم اوراق او را همه گردانید
و گفت این کتاب فضائل قرآن است و بمن داد دیدم که کتاب فضائل قرآن است
بخوبترین خطی نوشته پس گفت توبه کردی که بزبان نگوئی انچه در دل تو نباشد گفتم آری گفت
برخیز برخاستم و هر چه از آن کتاب یاد گرفته بودم همه فراموش من شده بود هرگز تا این زمان
بخاطر من نیامده است روزی شخصی ابو المعالی نام در مجلس شیخ حاضر شد در اثنای
مجلس وی را تقاضای عظیم گرفت چنانکه مجال حرکت نماند و بی طاقت شد بطریق استغاثه
بجانب شیخ نظر کرد شیخ یک پایه از منبر فرود آمد بر پایه اول سری همچون سر آدمی پیدا
شد پایهٔ دیگر فرود آمد با آن سر دوش و سینه ظاهر شد و همچنین پایه پایه فرود می آمد آن
صورت زیادت می شد تا صورتی شد بعینه مثل صورت شیخ و سخن می گفت باواز شیخ
و بکلامی مثل کلام شیخ و این را غیر آن شخص و من بشار الله تعالی هیچ کس نمی دید شیخ آمد و
بر بالای سر وی بایستاد و آستین خود یا مندیل خود بر سر آن شخص پوشید آن شخص خود را
در صحرای یافت کشاده و در انجا جوی آب بر کنار جوی درختی با خود دسته کلید همراه
داشت بدان درخت بیاویخت و بقضای حاجت مشغول شد بعد از آن وضو ساخت
و دو رکعت نماز بگذارد و سلام داد شیخ آستین یا مندیل از سر وی برداشت خود را
در مجلس دید و اعضای وی از آب وضو تر و تقاضای وی مدفوع شده و شیخ
بر بالای منبر سخن گویان که گویا هرگز فرود نیامده خاموش بود و با هیچکس نگفت و دسته کلید

راطلب کرد و باخود نیافت بعد از مدتی وی را بجانب بلاد عجم عزیمت سفر شد چهارده روز از
بغداد راه رفتند بصحرای فرود آمدند که آنجا آب روان بود برخاست که وضو سازد دید که آن صحرا
بآن صحرا می ماند که آن روز وضو ساخته بود و آن جوی به آن جوی میماند چون اندکی وی
برفت بآن موضع رسید که آن روز وضو ساخته بود و آن درخت را یافت دسته کلید
وی از آنجا آویخته چون ببغداد باز گشت پیش شیخ رفت تا آن قصه را باز گوید شیخ گوش
وی را بگرفت و گفت یا ابو المعالی تا ما زنده ایم این را با کس بگوی روزی شیخ با جماعتی
از فقها و فقرا بزیارت گورستان رفت و پیش قبر شیخ حماد رحمه الله بسیار بایستاد
چنانکه هوا گرم شد بعد از آن باز گشت و آثار بهجت و سرور در روی مبارک وی ظاهر
بود از ایشان پرسیدند که سبب ایستادن پیش قبر شیخ حماد این همه چه بود گفت وقتی
روز جمعه با شیخ حماد و اصحاب بمسجد جمعه می رفتیم چون بسر پلی رسیدیم شیخ حماد دست
بر من زد و مرا در آب انداخت و هوا در غایت خنکی بود من جبه پشمینه پوشیده بودم
و در آستین من جزوی چند بود دست خود بالا داشتم تا آن اجزا تر نشود ایشان مرا
بگذاشتند و برفتند از آب برآمدم و جبه خود را بیفشردم و در عقب ایشان برفتم و
بسیار سرما یافته بودم چون بایشان رسیدم اصحاب وی در باب من سخن گفتند ایشانرا
منع کرد و گفت که من وی را رنجانیدم تا وی را آزمایش کنم وی را کوهی می بینم که از جای
نمی جنبد پس گفت امروز وی را در قبر وی دیدم حله مرصع بجواهر و بر سر وی تاجی از
یاقوت و در دست وی سوارها از زر و در پای وی نعلین از زر اما دست راست
وی از کار رفته بود و فرمان وی نمی برد گفتم این چیست گفت این آن دستیست که ترا بآن
در آب انداخته بودم هیچ توانی که آن را از من در گذرانی گفتم آری گفت پس از خدای
تعالی درخواه که آن را بمن باز دهد پس بایستادم و از خدای تعالی درخواستم و پنج هزار
اولیاء الله در قبرهای خود از خدای تعالی درخواستند که سوال مرا در حق وی قبول کند
پس سوال می کردم چندانکه خدای تعالی دست وی را بوی باز داد و بآن دست مرا
مصافحه کرد چون این سخن در بغداد مشهور شد مشایخ بغداد و صوفیه از اصحاب شیخ
حماد جمع شدند تا شیخ عبد القادر را تحقیق آنچه گفته بود مطالبه کنند بمدرسه شیخ آمدند اما از
هیبت شیخ هیچکس نتوانست که سخن گوید شیخ آغاز سخن کرد و گفت دو تن از مشایخ اختیار کنند

تا تحقیق انچه گفته ام بر زبان ایشان جاری شود ایشان اتفاق کردند بر شیخ ابو یعقوب یوسف
بن ایوب الهمدانی که وی آن روز ببغداد بود و بر شیخ ابو محمد عبد الرحمن بن شعیب الکردی
قدس الله تعالی روحهما و وی مقیم بغداد بود و هر دو از ارباب کشف و احوال بزرگ
بودند پس آن جماعت گفتند ما مهلت دادیم تا جمعهٔ دیگر که ببینیم که بر زبان ایشان چه ظاهر
می شود شیخ فرمودند از جای خود بر مخیزید تا این امر محقق شود و سر در پیش افگند و ایشان
نیز سر در پیش افگندند ناگاه از بیرون مدرسه آواز بر آمد دیدند که شیخ یوسف بشتاب
تمام می آید چون بمدرسه در آمد گفت حق سبحانه و تعالی شیخ حماد را مشاهده من ساخت
و گفت ای یوسف زود بمدرسه شیخ عبد القادر رو و بامشایخی که آنجا حاضرند بگوی که شیخ
عبد القادر در انچه گفته است صادق است و هنوز شیخ یوسف سخن خود تمام نکرده که شیخ
عبد الرحمن کردی در آمد و گفت مثل انچه شیخ یوسف گفته بود از شیخ عبد القادر پرسیدند
که سبب چه بود که لقب شما محی الدین کردند فرمود که روز جمعه از بعضی سیاحات ببغداد می
آمدم پای برهنه به بیماری متغیر اللون نحیف البدن بگذشتم مرا گفت السلام علیک
یا عبد القادر جواب سلام وی باز دادم گفت نزدیک من آی نزدیک وی رفتم
گفت مرا باز نشان وی را باز نشاندم جسد وی تازه گشت و صورت وی خوب شد و رنگ
وی صافی گشت از وی بترسیدم گفت مرا می شناسی گفتم نه گفت من دین اسلامم چنان
شده بودم که اول مرا دیدی مرا خدای تعالی بتو زنده گردانید اَنْتَ مُحْیِی الدِّیْن وی را
بگذاشتم و بمسجد جامع رفتم مردی مرا پیش آمد و نعلینی پیش پای من نهاد و گفت یا شیخ
محی الدین چون نماز بگزاردم مردم از هر طرف بر من ریختند و دست و پای مرا بوسیدند و
می گفتند یا محی الدین و مرا هرگز پیش از آن به این لقب نخوانده بودند یکی از مشایخ گوید
که من و شیخ علی هیتی در مدرسه شیخ عبد القادر بودیم که یکی از اکابر بغداد پیش شیخ آمد و گفت
یَا سَیِّدِیْ قَالَ جَدُّكَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ مَنْ دُعِیَ
فَلْیُجِبْ وَهَا اَنَا اَدْعُوْكَ اِلٰی مَنْزِلِیْ گفت اگر مرا اذن کنند بیایم زمانی سر در پیش
انداخت پس گفت می آیم و بر استر سوار شد و شیخ علی هیتی رکاب راست وی بگرفت
و من رکاب چپ تا بسرای آن شخص رسیدیم همه مشایخ بغداد و علما و اعیان آنجا
بودند سماطی کشیدند بر وی انواع نعمتها و حلواها بزرگ سر پوشیده دو کس بر داشته

سیدی قال جدک رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم ... ای سید من گفت جد تو رسول خدای ...

آوردند و در آخر سماط نهادند بعد از آن آن شخص که صاحب دعوت بود گفت الصلا و شیخ
سر در پیش افگنده بود و هیچ نخورد و اذن خوردن نیز نداد و هیچکس هم نخورد وَاَهْلُ الْمَجْلِسِ
کَاَنَّ عَلٰی رُؤُسِهِمُ الطَّیْرُ مِنْ هَیْبَتِهٖ پس بمن و شیخ علی هیتی اشارت کرد که آن سله
را پیش آرید برخاستیم و آن را برداشتیم و بس گران بود و به پیش شیخ نهادیم و فرمود تا سر
آن را بگشادیم فرزند آن شخص بود نابینائی مادرزاد و برجای مانده و مجذوم و مفلوج
شیخ وی را گفت قُمْ بِاِذْنِ اللّٰهِ مُعَافًا آن کودک برخاست دوان و بینا و وی را هیچ
آفتی نی فریاد از حاضران برخاست شیخ در انبوهی مردم بیرون آمد و هیچ نخورد پیش
شیخ ابوسعید قیلوی رفتیم و آن قصه با وی بگفتیم گفت شیخ عَبْدُ الْقَادِرِ یُبْرِئُ الْاَکْمَهَ
وَالْاَبْرَصَ وَیُحْیِی الْمَوْتٰی بِاِذْنِ اللّٰهِ عجوزه پیش شیخ عبدالقادر آمد و پسر خود را همراه آورد و
گفت دل فرزند خود را تعلق بسیار می بینم بتو من ذمه وی را از حق خود بری گردانیدم برای
خدای تعالی شیخ وی را قبول کرد و بمجاهده و ریاضت فرمود بعد از چند روز به پیش فرزند خود آمد
دید که نان جو می خورد و زرد و لاغر شده از کم خواری و بیداری از آنجا پیش شیخ شد آنجا
طبقی دید بر آنجا استخوانهای مرغ که شیخ خورده بود عجوزه با شیخ گفت یا سیدی تو گوشت
می خوری و پسر من نان جو شیخ دست خود را بر آن استخوانها نهاد و گفت قُوْمِیْ بِاِذْنِ اللّٰهِ الَّذِیْ
یُحْیِی الْعِظَامَ وَهِیَ رَمِیْمٌ آن مرغ زنده شد و بانگ کردن آغاز کرد پس شیخ با آن
عجوزه گفت وقتی که فرزند تو همچنین شود گو هرچه خواهد بخورد یکی از مشایخ عمر نام گوید که
شبی در خلوت بودم ناگاه دیوار بشگافت و شخصی کریه المنظر بیرون آمد وی را گفتم کیستی
تو گفت ابلیس آمده ام برای نیکخواهی تو گفتم نیکخواهی من کدام است گفت آنکه جلسه مراقبه
ترا تعلیم کنم وَجَلَسَ الْقُرْفُصَاءَ وَرَاْسُهٗ مُنَکَّسٌ چون بامداد شد نزدیک شیخ عبدالقادر

؎ واهل المجلس کان علی رؤسهم الطیر یعنی اهل مجلس گویا که بر سرهای ایشان مرغان نشسته یعنی از هیبت آرام گرفته می بودند ۱۲
؎ قوله قم باذن الله یعنی برخیز بفرمان خدای تعالی در حالی که عافیت یافتی با صحت ۱۲
؎ قوله یبری الاکمه یعنی شیخ عبدالقادر نیکو می سازد کور مادرزاد و صاحب برص را و زنده می گرداند مردگان را بفرمان خدای تعالی ۱۲
؎ قوله قومی باذن الله یعنی برخیز باذن و فرمان آنکه زنده می گرداند استخوانها را در حالیکه بوسیده شده ۱۲
؎ قوله جلس القرفصاء یعنی نشست بر قرفصا و در بن نشستن سر وی پیش افتاده ۱۲
؎ قرفصا بضم قاف و سکون رای مهمله و ضم فا و صاد مهمله نشستن است بر نشستگاه و سر بر زانو نهادن ۱۲

در آمدم تا آن را با وی بگویم چون مصافحه کردم وی را دست من بگرفت و پیش از آنکه آن را بگویم گفت یَا عُمَرُ هَمُّكَ قَلْبُكَ وَهُوَ كَذٰلِكَ و بعد ازین از وی هیچ سخن قبول نکنی
چهل سال جلسه آن شیخ بران طریق بود روزی شیخ مجلس می گفت باران در ایستاد بعضی مردمان متفرق شدند شیخ روی ببالا کرد و گفت من جمع می کنم تو تفرقه می کنی فی الحال باران از مجلس باز ایستاد و در بیرون مجلس می بارید یکی از مریدان شیخ گوید که روز جمعه همراه شیخ بمسجد جمعه می رفتیم هیچکس بشیخ التفات ننمود و بر وی سلام نکرد با خود گفتم ای عجب هر جمعه ما به تشویش بسیار بمسجد می رسیدیم از ازدحام بسیار بر شیخ هنوز این خاطر تمام نشده بود که شیخ تبسم کنان بمن نگریست و مردم بسلام روی بشیخ آوردند چنانکه میان من و شیخ حائل شدند با خود گفتم آن حال بهتر ازین حال بود شیخ بمن التفات کرد و گفت این را تو خواستی ندانستی که دلهای مردمان بدست من است اگر خواهم دلهای ایشان را از خود بگردانم و اگر خواهم روی در خود کنم یکی از مشایخ گوید مدتی از خدای تعالی درخواستم که یکی از رجال الغیب را بمن بنماید یک شب در خواب دیدم که زیارت احمد حنبل می کنم و نزدیک قبر وی مردیست در خاطر من افتاد که وی از رجال غیب است چون بیدار شدم بامید آنکه وی را به بیداری به بینم بزیارت امام احمد رفتم آن مرد را آنجا یافتم در زیارت تعجیل کردم وی پیش از من بیرون رفت من در پی وی روان شدم چون بدجله رسید هر دو کنار دجله فراهم آمد بمقدار یک گام از دجله گذشت سوگند بروی دادم که بایست تا سخن گویم بایستاد گفتم مذهب تو چیست گفت حَنِيفًا مُسْلِمًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ در خاطر من افتاد که وی حنفی المذهب است بازگشتم و با خود گفتم بروم و آن را با شیخ عبدالقادر بگویم بمدرسه وی رفتم و بر در سرای وی بایستادم وی از درون سرا آواز داد و گفت از مشرق تا مغرب هیچ ولی از اولیا حنفی المذهب نیست جز وی یکی از مریدان شیخ گوید که بخدمت وی مشغول می بودم و بیشتر شبها بیدار می بودم یک شب از خانه خود بیرون آمد ابریق آب پیش بردم التفات نکرد و روی بدر مدرسه نهاد در کشاده شد بیرون رفت من نیز در عقب وی بیرون رفتم چنانکه گمان من آن بود که وی نمی داند که من همراه ام چون بدروازه بغداد رسید کشاده شد وی بیرون رفت و من هم بیرون رفتم باز در فراهم آمد و اندکی براه رفت ناگاه بشهری رسیدیم که من ندانستم که کجاست برباطی درآمد و آنجا شش تن

نشسته بودند پیش آمدند و بر وی سلام کردند من در پس ستونی پنهان شدم از
یک جانب آن رباط آواز ناله می آمد و اندک زمانی آن ناله ساکن شد ناگاه مردی
در آمد و به آن جانب که آواز ناله می آمد رفت بعد از آن بیرون آمد شخصی را بر دوش
خود گرفته و شخصی دیگر در آمد سر برهنه و مویهای لب دراز شده و پیش شیخ بنشست
و شیخ وی را تعلیم شهادتین کرد و موی سر و لب وی را گرفت و طاقیه پوشانید و محمد نام
نهاد و آن شش تن را گفت که من مامور شدم با نکه این شخص را بدل آن مرده گردانم
ایشان گفتند سمعاً و طاعة پس شیخ بیرون آمد و ایشان را بگذاشت و من هم در عقب
شیخ بیرون آمدم اندکی رفتیم بدروازهٔ بغداد رسیدیم چون بار اول کشاده شد پس
بدر مدرسه رسیدیم آنهم کشاده شد شیخ بخانهٔ خود در آمد چون بامداد شد پیش شیخ بنشستم
تا درس سبق خود بخوانم هیبتی بر من مستولی شد نتوانستم خواند شیخ گفت ای فرزند بخوان سوگند
بروی دادم که آنچه شب دیده بودم با من بیان کن گفت آن شهر نهاوند بود و آن شش
تن ابدال بودند و آنکه ناله می کرد هفتم ایشان بود و آنکه بیرون آمد و شخصی را بر دوش
داشت خضر بود علیه السلام آن مرده را بیرون آورد تا کار وی را بسازد و آن
شخص که وی را تعلیم شهادتین کردم ترسائی بود از قسطنطنیه که مامور شده بودم که وی را
بدل آن مرده گردانم پس وی را آوردند و بر دست من مسلمان شد و اکنون یکی از ایشان
است روزی سخن می گفت ناگاه چند گام در هوا رفت و گفت ای اسرائیلی بایست و کلام
محمدی بشنو و بمکان خود باز آمد پرسیدند که این چه بود گفت ابو العباس خضر علیه السلام بر مجلس
ما می گذشت به تعجیل گامی چند بسوی او نهادم و گفتم آنچه شنیدند خادم شیخ گوید که دویست
و پنجاه دینار زر سرخ شیخ را دین شد از جهت مهمانان روزی شخصی در آمد که من وی را
نمی شناختم و بی آنکه اذن خواهد بر شیخ در آمد و بنشست و با شیخ بسیار سخن گفت
و مقداری زر بیرون آورد و گفت این بجهت دین شماست و برفت شیخ مرا فرمود که این
را بوام خواهان برسان پس گفت این صیرفی قدر بود گفتم صیرفی قدر کیست گفت فرشته
ایست که خدای تعالی می فرستد باولیاء الله تا دین ایشان را ادا کند شیخ بقا بن بطو
رحمه الله تعالی وی گفته که روزی در مجلس شیخ عبد القادر حاضر بودم در اثنای
آنکه سخن می گفت بپایهٔ اول از منبر ناگاه قطع سخن کرد و ساعتی خاموش شد و بزمین فرود آمد

بعد ازان بمنبر بالا رفت و بر پایهٔ دوم بنشست پس من مشاهده کردم که بابی اول کشاده شد چندانکه چشم کار می کرد و فرشی از سندس اخضر انداختند و رسول صلی الله علیه وآله وسلم با صحاب بر انجا نشستند و حضرت حق سبحانه تعالی بر دل شیخ عبدالقادر تجلی کرد چنانکه وی میل کرد که بیفتد رسول صلی الله علیه وآله وسلم وی را بگرفت و نگاه داشت بعد ازان خرد وار شد چون عصفوری بعد ازان ببالید و بزرگ شد بر صورت هائل سهمگین بعد ازان آن همه از من پوشیده شد حاضران از شیخ لقا کیفیت رویت رسول را صلی الله علیه وآله وسلم و اصحابش را پرسیدند گفت خدای تعالی ایشان را تائید کرده است بقوتی که ارواح مطهره ایشان متشکل می شود بصور اجساد و صفات اعیان و می بینند ایشان را کسانی که خدای تعالی ایشان را قوت رویت آن ارواح در صور و اجساد و صفات اعیان داده است بعد ازان از سبب میل کردن و خرد شدن و بزرگ شدن شیخ پرسیدند گفت تجلی اول بصفتی بود که بشر را قوت آن نیست مگر بتائید نبوی ولهذا نزدیک بود که شیخ بیفتد اگر رسول صلی الله علیه وآله وسلم وی را در نیافت و تجلی ثانی بصفات جلال بود که شیخ بگداخت و خرد شد و تجلی ثالث بصفت جمال بود ازین جهت بود که شیخ ببالید و بزرگ شد وَ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَآءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ

قضیب البان موصلی قدس الله تعالی روحه کنیت وی ابوعبدالله است شیخ محی الدین بن العربی قدس الله تعالی روحه در بعضی رسائل می فرماید که ازین طایفه بعضی را دیده ایم که صورت روحانیت ایشان متجسد و متمثل می شود بر صورت جسمانیت ایشان و بران صور متجسده افعال و احوال می گذرانند حاضران می پندارند که آن بر صور جسمانیه ایشان می گذرد و می گویند که فلان کس را دیدیم که چنین و چنین می کرد و حال آنکه آن کس از ان فعل مبراست و ما این را بارها از بسیاری ازین طائفه مشاهده کرده ایم و معائنه دیده ایم و چنین بود حال عبدالله موصلی که معروف است بقضیب البان و باید که برین انکار ننماید که اسرار خدای تعالی در افراد عالم بزرگ و بسیار است و بقوة عقل و ادراک غور آن نمی توان کرد شیخ عبدالله یافعی رحمه الله تعالی گفت که یکی از اهل علم مرا خبر داد که یکی از فقرا را نمی دیدند که نماز می گذارد روزی اقامت نماز کردند و او نشسته بود فقیهی انکار او کرد و وی را گفت برخیز و نماز جماعت بگذار برخاست و با ایشان

تکبیر نماز بست رکعت اول بگزارد و فقیه منکر پهلوی او بود چون برکعت دوم برخاستند فقیر نظر بوی کرد کسی دیگر دید غیر وی که نماز می گزارد از آن متعجب شد در رکعت سوم کسی دیگر دید غیر آن دو کس اول که نماز می گزارد و در رکعت چهارم دیگری دید غیر آنها چون سلام دادند دید که همان کس اول است بر جای خود نشسته و از آن سه کس که در حال نماز بود اثر ندید آن فقیه بوی نظر کرد و بخندید و گفت ای فقیه کدام یک از آن چهار کس با شما نماز گزارد و شیخ عبد الله یافعی گوید که مثل این قضیه شنیده ام که صادر شد از قضیب البان رحمه الله با بعضی از فقها قاضی موصل را نسبت بوی انکار تمام بود یک روز دید که در یکی از کوچهای موصل از مقابل وی می آمد با خود گفت ویرا باید گرفت و قصهٔ ویرا بحاکم رفع کرد تا وی را بسیاستی برساند ناگاه دید که بر صورت کردی برآمد و چون مقداری دیگر پیش آمد بصورت اعرابی برآمد و چون نزدیکتر شد بصورت یکی از فقها ظاهر شد چون بقاضی رسید گفت ای قاضی کدام قضیب البان بحاکم می بری و سیاست می کنی قاضی از انکار خود توبه کرد و مرید شیخ شد پیش شیخ عبد القادر گفتند که قضیب البان نماز نمی گذارد گفت نگویید که همیشه سر وی بر در خانهٔ کعبه در سجود است

محمد الاوانی که بابن القاید معروف است قدس الله تعالی روحه وی از اصحاب شیخ محی الدین عبد القادر است قدس الله تعالی سره در فتوحات مکیه مذکور است که شیخ عبد القادر ویرا مفرد الحضرت می گفت و می گفت که محمد بن قاید من المفردین است صاحب فتوحات مکیه در کتاب می گوید که مفردون جماعتی اند که از دائرهٔ قطب خارج اند و خضر علیه السلام از ایشان است و رسول ما صلی الله علیه وآله وسلم پیش از بعثت از ایشان بود و ابن قاید گفته است همه چیز را بازپس گذاشتم و روی بحضرت آوردم ناگاه پیش روی خود نشان پائی دیدم مرا غیرت کرد این نشان قدم کیست زیرا که اعتقاد داشتم که هیچ کسی بر من سابق نیست گفتند این نشان قدم نبی است صلی الله علیه وآله وسلم خاطر من تسکین یافت

ابو السعود بن الشبل رحمه الله تعالی وی نیز از اصحاب شیخ محی الدین عبد القادر است در فتوحات مذکور است که از کسی که صدق بود و ثقه شنیدم که از شیخ ابو السعود که امام وقت خود بود نقل کرد که گفت بر کنار دجله بغداد می گذشتم در خاطر من گذشت که آیا حضرت حق تعالی را بندگان باشند که وی را در آب می پرستند هنوز این در خاطر

ـــــــ

له ابو الی نفع ... بزه و واو و نون ۱۲
له بفتح قاف و ... و با و دال ۱۲ ع
له الف و با و دال ... صاحب فتوحات ... یعنی قضیب البان ... یعنی بعید ... قطب ۱۲
له ابو السعود بضم سین مهمله و عین مهمله و دال مهمله ۱۲ ع
له شبل بکسر شین معجمه و سکون بای موحده و لام ۱۲ ع

تمام نه شده بود که آب بشگافت و مردی ظاهر شد گفت آری یا ابا السعود خدای
تعالی را مردان هستند که وی را در آب می پرستند و من از ایشانم من مردی بودم از تکریت
از انجا بیرون آمدم و گفتم بعد از پانزده روز آنجا فلان حادثه واقع خواهد شد چون پانزده
روز گذشت آن حادثه بعینها چنانکه گفته بود واقع شد در خصوص مذکور هست که شیخ
ابو السعود با مریدان خود گفت که پانزده سال است که خدای تعالی مرا در مملکت خود
تصرف داده است اما من تصرف نکرده ام ابن قاید روزی از وی پرسید که چرا تصرف
نمی کنی گفت من تصرف را بحضرت حق سبحانه و تعالی باز گذاشته ام که چنانکه خواهد تصرف کند
شیخ رکن الدین علاء الدوله رحمه الله تعالی گفته است که در گورستان امام احمد حنبل رحمه
الله توجه کرده بودم بخاک بزرگی که خاک او معین است نزدیک رسیدم و من یقین می
دانم که وی آنجا نیست اما نیز آن خاک می رفتم در راه گنبد خرابی بود که من هرگز نه شنیده بودم
آنجا خاک کیست چون از ان گنبد می گذرم می بینم که از ان گنبد اشارتی می رسد که کجا می روی
بیا و ما را نیز زیارتی بکن من باز گشتم و به گنبد در آمدم و آنجا وقت من خوش شد می بینم که
روح او با من می گوید که همچنان زندگانی کن که من کرده ام گفتم تو چون زندگانی
کرده گفت از هر چه از حق بتو رسد قبول کن گفتم اگر قبول کردنی باشد قبول کنم گفت باری
امروز بتو چیزی خواهد رسید قبول کن گفت چنین کنم چون بشهر آمدم این قصه را با شیخ
نور الدین عبد الرحمن بگفتم فرمود که هیچ می دانی که در ان گنبد کیست گفتم نی گفت او را
ابا السعود می گویند وی عجب طریقه داشته است هر چه از حق بوی رسیدی رد نکردی
و از کسی چیزی نخواستی و لباس متکلف بپوشیدی و طعام متکلف بخوردی روزی یکی
پیش وی در آمد دستاری دید بر سر وی که دویست دیناری ارزید با خود گفت این
چه اسراف است دستاری که از آن دویست درویش را جامه و سفره توان ساخت
یک درویش چرا بر سر بندد ابو السعود با شراف خاطر دریافت گفت ای فلان ما این دستار را بخود بر سر
نه بسته ایم اگر تو خواهی ببر و بفروش تا از برای درویشان سفره بیاور آن کس برفت و آن
دستار را بفروخت و سفره متکلف راست کرد نماز دیگر بیامد چون در آمد همان دستار را
بر سر شیخ دید متعجب شد شیخ ابو السعود گفت چه تعجب می کنی از فلان خواجه بپرس که این دستار
را از کجا آورده است بپرسید آن خواجه گفت که پارسال در کشتی بودم و باد مخالف برخاست

نذر کردم که اگر بسلامت بیرون روم وستاری خوب بجهت شیخ هدیه برم واکنون ششماه است که در بغداد می طلبم دستاری چنانکه دل من می خواهت نمی یافتم که بسلام شیخ بیایم تا امروز این دستار بر در فلان دکان دیدم گفتم این دستار لائق شیخ است بخریدم وبیاوردم بعد ازان شیخ گفت دیدی که این دستار دیگری بر سر ما می بندد وازین نوع ازین شیخ روایتها بسیار است والله اعلم شیخ ابومدین المغربی قدس الله تعالی سره نام وی شعیب بن الحسین یا والحسن است از اکابر این طائفه بوده است وبسیاری از مشائخ در صحبت و خدمت وی تربیت یافته اند ویکی از انجمله شیخ محی الدین العربی است ودر مصنفات خود ذکر وی بسیار کرده است واز سخنان وی ومعارف وی آورده امام یافعی گوید که اکثر اوقات شیوخ یمن بشیخ عبدالقادر نسبت دارند وبعضی هستند که نسبت بشیخ ابومدین دارند این یکی شیخ مغرب است وآن یکی شیخ مشرق یعنی شیخ عبدالقادر رضی الله عنهما ونفعنا بهما ودر کتاب فصوص مذکور است که بعضی ابدال با یکی از مشائخ گفتند که با ابومدین بگو بعد از ان که سلام بوی برسانی که سبب چیست که بر ما هیچ چیز دشوار نمی گردد ومشکل نمی شود وبر تو مشکل می شود ومع هذا ما بآن مقام که تو داری رغبت داریم وتو با آن مقام که ما در انیم رغبت نداری ودر فتوحات مذکور است که یکی از اولیاء الله شنیدم که گفت یکی ازین طائفه گفت که ابلیس را بخواب دیدم از وی پرسیدم که حال تو با شیخ ابومدین که امام است در توحید وتوکل چون است گفت مثل من با وی چون چیزی در خاطر وی اندازم مثل آن کس است که بول در بحر محیط کند از وی پرسیدند که چرا بول کردی گوید تا بحر محیط ناپاک شود وطهارت بوی نتوان کرد ازین شخص هیچ نادان تر باشد مثل من با دل ابومدین همچنین است وهم در فتوحات مذکور است خلق بجهت تبرک وتیمن دست شیخ ابومدین فرود می آوردند ومی بوسیدند از وی پرسیدند که تو در نفس خویش ازان هیچ اثری باز می یابی گفت حجر الاسود در خود هیچ اثر باز یابد که وی را از حجریت وی بیرون برد با آنکه وی را انبیا ورسل واولیا می بوسند گفتند نی گفت من همان حجر الاسودم وحکم آن دارم روزی شیخ ابومدین در بعضی از دیار مغرب گردن خود را پست کرد وگفت اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اُشْهِدُكَ وَاُشْهِدُ مَلَائِكَتَكَ اِنِّیْ سَمِعْتُ وَاَطَعْتُ اصحاب وی پرسیدند که سبب این چه بود گفت شیخ عبدالقادر امروز در بغداد گفت قَدَمِیْ هٰذِهٖ عَلٰی رَقَبَةِ كُلِّ وَلِیِّ اللّٰهِ بعد ازان بعضی اصحاب

شیخ عبدالقادر از بغداد آمدند و خبر آوردند که شیخ عبدالقادر در همان وقت آن را گفت هرگاه
که شیخ ابومدین این آیه بشنیدی که وَمَا اُوْتِیْتُمْ مِّنَ الْعِلْمِ اِلَّا قَلِیْلًا گفتی این اندکی که
خدای تعالی ما را داده است از علم نه از آن ماست بلکه عاریت است نزدیک ما و به بسیاری
از آن نرسیده ایم پس ما جاهلانیم علی الدوام وہم[1] در فتوحات گفته کَانَ شَیْخُنَا اَبُوْمَدْیَنَ
بِالْمَغْرِبِ قَدْ تَرَكَ الْحِرْفَةَ وَجَلَسَ مَعَ اللّٰهِ تَعَالٰی عَلٰی مَا یَفْتَحُ اللّٰهُ لَهٗ وَكَانَ
عَلٰی طَرِیْقَةٍ عَجِیْبَةٍ مَعَ اللّٰهِ فِیْ ذٰلِكَ الْجُلُوْسِ فَاِنَّهٗ مَا كَانَ یَرُدُّ شَیْئًا یُؤْتٰی
اِلَیْهِ بِهٖ مِثْلَ الْاِمَامِ عَبْدِ الْقَادِرِ الْجِیْلِیْ سَوَاءً غَیْرَ اَنَّ عَبْدَ الْقَادِرِ
كَانَ اَنْهَضَ فِی الظَّاهِرِ لِمَا یُعْطِیْهِ الشَّرَفُ فَقِیْلَ لَهٗ یَا اَبَا مَدْیَنَ لِمَ لَا
تَحْتَرِفُ اَوْ لِمَ لَا تَقُوْلُ بِالْحِرْفَةِ فَقَالَ الضَّیْفُ عِنْدَكُمْ اِذَا نَزَلَ بِقَوْمٍ
وَعَزَمَ عَلَی الْاِقَامَةِ كَمْ تَوَاقِیْتُ زَمَانِ وُجُوْبِ ضِیَافَتِهٖ عَلَیْهِمْ قَالُوْا
ثَلٰثَةَ اَیَّامٍ قَالَ وَبَعْدَ ثَلَاثَةِ الْاَیَّامِ قَالُوْا تَحْتَرِفُ وَلَا یَقْعُدُ عِنْدَهُمْ

[1] ترجمه
در فتوحات گفته کان شیخنا ابومدین
یعنی شیخ ما ابومدین در مغرب که ترک کرده بود
حرفت و صنعت و نشسته بود با خدای و آنچه خدای روی بگشاید
از روزی و بر این نشستن بر طریقه عجیب بود که رد نمی کرد آنچه بوی می آید
چنانچه امام عبدالقادر جیلی نیز بر این وصف می بود و ایشان با هم درین وصف مساوی
بودند مگر اینکه عبدالقادر ایستادگی بیشتر می نمود بتکلفات ظاهری و آنچه موجب عز و شرف است بوی
گفتند کای ابومدین چرا حرفت نمی کنی در جواب گفت که مهمان نزدیک شما چون برسد و عزم اقامت
دل بسته باشد مدت وجوب مهمان داری وی چند است گفتند سه روز گفت بعد از سه روز چه می کند مهمان گفتند بحرفت مشغول می
شود و نمی نشیند بمهمانی گویم در نشستن بمهمان احتمال حج دینی است میزبان را تعجب آید و گفت الله اکبر باید وانصاف دهید که ما مهمان
پروردگاریم تبارک و تعالی از روز ورود آمده ایم در حضرت وی و بطریق اقامت فرود آمدیم نزدیک وی تا ابد که هرگز از حضرت وی غائب نشویم پس متعین شد
پروردگار ما را ضیافت کند زیرا که وی راه می نماید بنده را از خلق نیکو و آنکه وی با انصاف بآن حق اولی است گفتند آری گفت ایام پروردگار
چنانکه خود فرموده اینست که هر روزی وی مقدار هزار سال است کما می شمارید و ضیافت میزبان بحسب ایام وی خواهد بود
یعنی ایام الهی که ما اقامت کنیم نزدیک وی سه هزار سال و این مدت بگذارد و ما بحرفت مشغول نشویم آن هنگام
اعتراض شما بر ما متوجه گردد و ما خود در آن زمان خواهیم بود و دنیا منقضی خواهد شد و بهره ما
پروردگار ابدا باقی داریم از مهمانی شیخ می گوید معترض این سخن را از وی شنید
پسندیده و مستحسن نمود وی را پس نگاه کن بدین نفسی که
شیخ ابومدین رانده اگر تو ازین طائفه لطائفی
بجودت این کلام را بازیابی
۱۲

حتی یخرجهم قال الشیخ الله اکبر انصفونا نحن اضیاف ربنا تبارک وتعالی
نزلنا علیه فی حضرته علی وجه الاقامة عنده الی الابد فتعینت الضیافة
فانه تعالی مادل علی کریم خلق بعبده الا کان هو اولی بالاتصاف به
قالوا نعم قال وایام ربنا کما قال کل یوم کالف سنة مما تعدون
فضیافته بحسب ایامه فاذا اقمنا عنده فی ثلاثة الاف سنة وانقضت
ولا نعترف بتوجه اعتراضکم علینا ونحن نموت وینقضی الدنیا
ویبقی لنا فضلة عنده تعالی من ضیافتنا فاستحسن ذلک منه
المعترض فانظر فی هذا النفس ان کنت منهم وکان ابومدین
یامر اصحابه باظهار الطاعات فانه لم یکن عنده فاعل الا الله
روزی شیخ ابومدین برکنار دریا می گذشت جماعتی از کافران فرنگ وی را اسیر کردند وبر
کشتی خود بردند دید که آنجا جمعی مسلمانانند که اسیر کرده اند چون شیخ درکشتی قرار گرفت کافران
بادبان برکشیدند تا روانه شوند هرچند جهد کردند کشتی از جانب خود نه جنبید باوجود آنکه بادهای
قوی می جست ایشان را یقین شد که کشتی نخواهد رفت بایکدیگر گفتند غالبا این بواسطه
این مسلمان است که حالی گرفته ایم می شاید که وی از ارباب باطن باشد شیخ را اجازت دادند
تا از کشتی بیرون رود گفت بیرون نمی روم تا همه مسلمانان را نگذارید چون چاره نه دیدند
همه را گذاشتند فی الحال کشتی ایشان روان شد وهم وی گفته اذا ظهر الحق لم یبق
معه غیره وهم وی گفته لیس للقلب سوی وجهة واحدة فالی ای
وجهة توجهت حجبت عن غیرها وهم وی گفته ما وصل علی صریح الحریة من
علیه من نفسه بقیة وهم وی گفته من رایته یدعی مع الله حالا
یکون علی ظاهره منه شاهد فاحذروه ومن کان لا احد منه
احب الله من العطاء فما شم رایحة الفقر ومن اشعاره شعر لا تنکر
الباطل فی طوره ؛ فانه من بعض ظهوراته ؛ واعطه منک بمقداره ؛ حتی

توفی حق اتباته توفی رضی الله عنه سنة تسعین وخمسمائة ابو العباس بن العریف الصنهاجی الاندلسی رحمه الله تعالی نام وی احمد بن محمد است عالم بود بعلوم و عارف بود بوجوه قرائت ومتناهی بود در جمیع روایات مریدان وطالبان بسیار پیش وی جمع شدند بادشاه وقت را از وی خوفی در دل آمد وی را طلب داشت در راه فوت شد بعضی گفته اند پیش از رسیدن بپادشاه وبعضی گفته اند بعد از رسیدن وکان ذلک سنة ست وثلاثین وخمسمائة صاحب فتوحات از شیخ خود شیخ ابو عبد الله الغزالی نقل کرده است که وی گفته که روزی از پیش شیخ خود ابن عریف بیرون آمدم ودر صحرا سیری می کردم بهر درخت وگیاهی که می رسیدم می گفت مرا بگیر که من فلان علت را نفع می رسانم وفلان ضرر را دفع می کنم مرا از ان حال حیرتی روی نمود پیش شیخ خود باز گشتم وقضیه را با وی بگفتم شیخ گفت ما نه از برای این تربیت تو کرده بودیم این کان منک الضار والنافع حین قالت لک لا تتجاوز انها نافعة ضارة فقال یا سیدی التوبة شیخ گفت خدای تعالی ترا امتحان وآزمایش کرده است واگر نه من ترا بخدای تعالی رهنمونی کردم نه بغیر او علامت صدق توبه تو آن است که بآن موضع باز گردی وآن درختان وگیاهها با تو هیچ سخن نگویند ابو عبد الله بآن موضع باز گشت از ان سخنان هیچ نشنید خداوند را سبحانه سجدهٔ شکر بجای آورد وبسوی شیخ باز گشت وآن را با وی بگفت شیخ گفت الحمد لله الذی اختارک لنفسه ولم یدعک الی کون مثلک من اکوانه وهم صاحب فتوحات گفته کنت یوما عند شیخنا ابو العباس ابن العریف باشبیلیة جالسا واتانا رجل دنا وانا داخل اعطاء

۱ [illegible] عینی [illegible] سکون با [illegible]
۲ قوله این کان [illegible]
۳ قوله الحمد لله الذی [illegible]
۴ [illegible]
[illegible]

مَعْرُوفٍ فَقَالَ شَخْصٌ مِّنَ الْجَمَاعَةِ لِلَّذِي يُرِيدُ اَنْ يَتَصَدَّقَ الْاَقْرَبُوْنَ
اَوْلٰى بِالْمَعْرُوْفِ فَقَالَ الشَّيْخُ مِنْ فَوْرِهٖ مُتَّصِلاً بِكَلَامِ الْقَائِلِ اِلَى اللّٰهِ فِيْمَا يَرِدُهَا
عَلَى الْكُبْدِ وَاللّٰهِ مَا سَمِعْتُهَا فِيْ تِلْكَ الْحَالَةِ اِلَّا مِنَ اللّٰهِ تَعَالٰى حَتّٰى قِيْلَ لِيْ
اِنَّهَا كَذَا نَزَلَتْ فِي الْقُرْاٰنِ مِمَّا تَحَقَّقْتُ بِهَا وَاَشْرَبَهَا قَلْبِيْ وَكَذَا جَمِيْعَ
مَنْ حَضَرَ فَلَا يَنْبَغِيْ اَنْ يَاْكُلَ نِعَمَ اللّٰهِ اِلَّا اَهْلُ اللّٰهِ وَلَهُمْ خُلِقَتْ وَ
يَاْكُلُهَا غَيْرُهُمْ لِحُكْمِ التَّبْعِيَّةِ فَهُمُ الْمَقْصُوْدُوْنَ بِالنِّعَمِ توفی رحمہ اللہ سنہ
ست وثلاثین وخمسمایۃ **ابو الربیع الکفیف المالقی رحمہ اللہ تعالی** وی از مریدان
ابو العباس بن عریف است روزی با صحاب خود گفت اگر فی المثل دو مرد باشند و
هر یکی را ده دینار باشد یکی از ایشان یک دینار صدقه کند و نه دینار نگاه دارد و دیگر نه
دینار صدقه کند و یک دینار نگاه دارد کدام از ایشان فاضلتر است گفتند
آنکه نه دینار صدقه کند شیخ گفت چرا وی فاضلتر است گفتند از ان سبب که وی بیشتر
تصدق کرده است شیخ گفت انچه گفتید خوب است اما روح مسئله را ندانستید و بر شما
پوشیده ماند گفتند آن کدام است گفت آنکه ما هر دو را در مال برابر فرض کردیم آنکه بیشتر
داد در آمدن وی در مقام فقر بیشتر از آنکس است که کمتر داد پس بنسبت وی بفقر زیادت باشد
پس وی افضل باشد حدیث نبوی وارد است بآن معنی که هفتاد هزار بار کلمه لَا اِلٰهَ
اِلَّا اللّٰه گفتن را در نجات گویند و یا نجات آن کس که آن را به نیت وی گویند اثر تمام است
شیخ ابو الربیع مالقی گفته است که من این ذکر را هفتاد هزار بار گفته بودم ولیکن بنام
کسی معین نساخته بودم تا روزی که بر مائده طعام کسی حاضر شدم با جماعتی و با ایشان
کودکی صاحب کشف بود و در ان وقت که آن کودک دست بطعام برد تا بخورد ناگاه بگریست
گفتندش چرا بگریستی گفت اینک دوزخ را مشاهده می کنم و مادر خود را در وی در عذاب می بینم

شیخ ابوالربیع گفت در باطن با خود گفتم خداوندا تو می دانی که هفتاد هزار بار کلمهٔ لا اله الا الله گفته ام آن را بجهت آزادی مادر این کودک از آتش دوزخ متعین گردانیدم گفت چون من این نیت در باطن خود تمام کردم آن کودک بخندید و بشاشت نمود گفت مادر خود را می بینم که از آتش دوزخ خلاص یافت الحمد لله پس بطعام خوردن مشغول شد با آن جماعت شیخ ابوالربیع می گوید که مرا صحت اسناد خبر نبوی درین باب بکشف آن کودک معلوم شد و صحت کشف آن کودک بخبر نبوی هم شیخ ابوالربیع گفته است که در بعضی سیاحات تنها می رفتم چون شب می رسید مرغی می آمد و نزدیک من شب می گذرانید و با من حکایت می کرد شبی شنیدم که همه شب می گفت یا قدوس یا قدوس چون بامداد شد پرها برهم زد و گفت سبحان الرزاق و پرواز کرد **عدی بن مسافر الشامی ثم الهکاری** رحمه الله تعالی با شیخ عقیل منبجی و شیخ حماد دباس صحبت داشته بود بروی خلق بسیار مجتمع شدند در جبل هکاریه که از توابع موصل است از خلق منقطع گشت و آنجا زاویه بنا کرد و مردم آن دیار همه مرید و معتقد وی شدند در سنهٔ سبع و خمسین و خمسمائه از دنیا برفت و قبر وی در آن دیار از مزارات متبرکه است و وی را کرامات و آیات ظاهره است در تاریخ امام یافعی مذکور است که یکی از مریدان وی را در یکی از صحراها داعیهٔ انقطاع از خلق پیدا شد با شیخ عدی گفت ای شیخ می خواهیم که درین صحرا از خلق منقطع باشم چه بودی که اینجا آبی بودی که بیاشامیدمی و چیزی که قوت من شدی شیخ برخاست آنجا دو سنگ بزرگ بود پای بر یکی نهاد چشمهٔ آب شیرین روان شد و پای بر دیگری نهاد درخت اناری برست درخت را گفت ای درخت یک روز باذن الله تعالی یک انار شیرین میده و یک روز یک انار ترش و آن از بهترین اناری بود که در دنیا می باشد **سیدی احمد بن ابی الحسن الرفاعی** قدس الله تعالی روحه ذو المقامات العلیة والاحوال السنیة

له قوله ذو المقامات العلیة الخ یعنی صاحب مقامات بزرگی و احوال بلند بوده خرق کرد خدای تعالی بردست وی عادات و منقلب گردانید برای وی اعیان که حقیقی را منقلب بحقیقی دیگر ساخت و اظهار عجایب کرد ولیکن اصحاب وی در دور قرآنند نیک و بعد از قم اجرا ست انگه با آتش در می آیند و مارها بازی می کنند و شیخ این طرق را والسنة و صلحای اصحاب وی را منزه بوده پناه می آرم بخدای تعالی از شیطان ۱۲ سه ۶ حکایت نقلها و تنزه برکات وی و دوامی ... عن الشیخ ابو یعقوب اسرائیل بن محمد المقدسی قال وصف الی ابن ساز ...

مرید وا شیخ عقیل المنبجی فانطبعت فی رکوه نفلت ... نماز ... شخص را ... علی بن ... الشیخ عقیل ... الشیخ ...

خرق الله سبحانه على يديه العوايد وقلب له الاعيان واظهر العجائب ولكن اصحابه ففيهم اجيد والردي يدخل بعضهم النيران ويلعب بالحيات وهذا ما عرفه الشيخ ولا صلحاء اصحابه نعوذ بالله من الشيطان

وی از اولاد بزرگوار امام موسی کاظم است رضی الله تعالی عنه ونسبت خرقه وی به پنج واسطه به شبلی می رسد ساکن ام عبیده بوده از بطایح ابوالحسن علی که خواهرزاده وی است گفته است که یکروز بر در خلوت وی نشسته بودم پیش وی آواز کسی شنیدم چون نظر کردم پیش وی کسی نشسته بود که هرگزش ندیده بودم ساعتی دراز با هم سخن گفتند پس آن شخص از روزنی که در دیوار خلوت شیخ بود بیرون آمد و چون برق خاطفه در هوا بگذشت پس پیش شیخ درآمدم و پرسیدم که این مرد که بود گفت تو وی را دیدی گفتم آری گفت او کسی است که خدای تعالی بحر محیط را بوی محافظت می کند ویکی از رجال اربعه است سه روز است که مهجور شده اما نمی داند گفتم یا سیدی سبب مهجوری وی چیست گفت وی در یکی از جزایر بحر محیط مقیم است آنجا سه شبانه روز متصل باران بارید بخاطر وی گذشت که کاش این باران در عمرانات بودی بعد از آن استغفار کرد و بسبب این اعتراض مهجور شده است پس من گفتم یا سیدی وی را بمهجوری وی اعلام کردی گفت نی شرم داشتم گفتم اگر می فرمایی من وی را اعلام کنم گفت می کنی گفتم آری گفت سر بگریبان خود درکش درکشیدم آوازی بگوشم رسید که یا علی سر برآر سر برآوردم خود را در یکی از جزایر بحر محیط دیدم در کار خود حیران شدم برخاستم واندکی برفتم آن مرد را دیدم بر وی سلام کردم و آن قصه با وی بگفتم سوگند بر من داد که هرچه ترا گویم چنان کن گفتم چنان کنم گفت خرقه مرا در گردن من کن و مرا بر روی زمین می کش و منادی می کن که این سزای کسی است که بر خدای تعالی اعتراض کند خرقه با در گردن وی کردم خواستم که وی را بکشم هاتفی آواز داد که ای علی وی را بگذار که ملائکه آسمان بر وی بزاری درآمدند و گریان شدند و خدای تعالی از وی خوشنود گشت چون آواز شنیدم بیخود شدم چون بخود باز آمدم خود را پیش خال خود دیدم و الله که ندانستم که چون رفتم و چون آمدم چون وقتی کسی از سیدی احمد تعویذی طلبیدی کاغذ بیاوردی که بنبیسد و اگر سیاهی نبودی کاغذ را بگرفتی و بی سیاهی بنوشتی وقتی برای شخصی بی سیاهی بنوشت مدتی غائب شد بعد از آن کاغذ را باز آورد بر سبیل امتحان گفت ای شیخ دعا بی ...

له وی خرقه از شیخ علی قاری وا او از وی از شیخ ابوالفضل و وی از شیخ علی ... ابن کاتب ... و وی از شیخ علی باری و وی از شبلی قدس الله تعالی ارواحهم

چون دران کاغذ نگریست گفت ای فرزند این کاغذ نوشته است و بوسے داد
روزی دو تن از اصحاب وی بصحرا رفتند و باہم نشستند و حکایات می کردند یکے
ازان دیگری را پرسید که ترا درین مدت از ملازمت سیدی احمد چه حاصل شده
گفت تو ہر تمنای می خواہی بکن گفت ای سیدی می خواہم که نامۂ آزادی ما از دوزخ
ہمین ساعت از آسمان فرود آید آن دیگری گفت کرم خدای تعالی بسیار ہست و فضل
وی بیحد ست درین حالت که ایشان درین مقال بودند ناگاه ورقی سپید از آسمان
فرود افتاد آن را بر گرفتند دران ہیچ نوشته ندیدند پیش سیدی احمد آمدند و از احوال
خویش ہیچ ناگفته آن ورق بوی دادند چون سیدی دران ورق نگریست خدای را سجده
کرده و چون سر از سجده برداشت گفت یدِ قدرت بسیاہی نمی نویسند این بنور نوشته
ہست که گفت اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِی اَرَانِی عِتْقَ اَصْحَابِی مِنَ النَّارِ فِی الدُّنْیَا
قَبْلَ الْاٰخِرَةِ و گفته اند که وی را با کمال اشتغال بعبادات اشعار لطیف بوده
ہست فمنها شعر اِذَا جَنَّ لَیْلٰی هَامَ قَلْبِیْ بِذِکْرِکُمْ ✢ اَنُوْحُ کَمَا نَاحَ الْحَمَامُ
الْمُطَوَّقُ ✢ وَفَوْقِیْ سَحَابٌ یُمْطِرُ الْهَمَّ وَالْاَسٰی ✢ وَتَحْتِیْ بِحَارُ الْهَوٰی
تَتَدَفَّقُ ✢ سَلُوْا اُمَّ عَمْرٍو کَیْفَ بَاتَ اَسِیْرُهَا ✢ تُفَکُّ الْاُسَارٰی دُوْنَهٗ
وَهُوَ مُوْثَقُ ✢ فَلَا هُوَ مَقْتُوْلٌ فَفِی الْقَتْلِ رَاحَةٌ ✢ وَلَا هُوَ مَمْنُوْنٌ عَلَیْهِ
فَیُطْلَقُ ✢ و بعضی گفته اند که این ابیات را از قوال شنیده است و بران رفته از دنیا
و توفی رضی اللہ عنه یوم الخمیس الثانی والعشرین من جمادی الاولی سنه ثمان وسبعین وخمسمایة

حیوة بن قیس[1] الحرانی قدس الله تعالی روحه صاحب[2] الکرامات الخارقة والانفاس الصادقة والاحوال الفاخرة والانوار الباهرة والمقامات العالیة والمناقب السامیة وی یکی ازان چهار کس است که شیخ ابوالحسن قرشی گفته است که چهار کس می دانم از مشایخ که در قبور خود تصرف می کنند چنانکه احیا می کنند معروف کرخی و شیخ عبدالقادر گیلانی و شیخ عقیل منبجی و شیخ حیوة حرانی قدس الله تعالی اسرارهم یکی از صلحا گفته است که از مین در دریا نشستم چون بمیان دریای هند رسیدیم باد مخالف بر خاست و موج عظیم شده کشتی به شکست من بر تختهٔ پاره ماندم موج مرا بجزیره انداخت پس بگشتم هیچ کس ندیدم خرابهٔ بسیار بود در انجا ناگاه بمسجدی رسیدم که در وی چهار کس نشسته بودند سلام گفتم جواب من دادند و حال من پرسیدند حال با ایشان بگفتم و باقی روز پیش ایشان نشستم از حسن توجه و کمال اقبال ایشان بحضرت حق سبحانه امر عظیم مشاهده کردم چون شب رسید شیخ حیوة حرانی در آمد آن جماعت پیش وی دویدند و سلام کردند پیش رفت و نماز خفتن بجماعت بگذاردند و تا طلوع فجر در نماز ایستادند و شنیدم که شیخ حیوة بمناجات در آمد و در آخر گفت یَا حَبِیبَ[3] التَّائِبِینَ وَیَا سُرُورَ الْعَارِفِینَ وَیَا قُرَّةَ عَیْنِ الْعَابِدِینَ وَیَا اَنِیسَ الْمُنْفَرِدِینَ وَیَا حِرْزَ اللَّاجِینَ وَیَا ظَهِیرَ الْمُنْقَطِعِینَ وَیَا مَنْ حَنَّتْ اِلَیْهِ قُلُوبُ الصِّدِّیقِینَ وَیَا مَنْ اَنِسَتْ بِهٖ اَفْئِدَةُ الْمُحِبِّینَ وَعَلَیْهِ عَکَفَتْ هِمَّةُ الْخَاشِعِینَ بعد از ان بگریست گریستنی سخت دیدم که انوار ظاهر شدن گرفت چنانکه آن مکان روشن چون شب ماه چهارده و بعد از ان شیخ حیوة از مسجد بیرون آمد آن جماعت مرا گفتند که در عقب وی برو برفتم دیدم که زمین و بیابان و دریا و کوه و هامون در زیر پای وی در نورديده می شود و هر گامی که بر می داشت می شنیدم که می گفت یَا رَبِّ حَیْوَةَ کُنْ لِحَیْوَةَ در اندک

---

[1] قیس بفتح قاف و سکون یا و سین مهمله و الحرانی بفتح حای مهمله و تشدید رای مهمله و الف و نون و یای نسبت ۱۲

[2] یعنی صاحب الکرامات الخارقة یعنی صاحب کرامات خارق عادت و صاحب انفاس صادق و احوال بزرگی و انوار غالب و مقامات و صفات رفیع ۱۲

[3] یا حبیب التائبین یعنی ای محبوب تائبان و ای باعث شادی عارفان و ای روشنی چشم عابدان و ای پناه پناه برندگان و ای انیس گوشه نشینان و ای آنکه دلهای صدیقان باو بار آرزومند و ای آنکه دلهای محبان باو انس گرفته بر وی مقیم شده است و ای آنکه همت خاشعان بر وی معتکف است ۱۲

زمانی بحران رسیدیم مردم ہنوز در نماز بامداد بودند و شیخ حیوۃ ساکن حران بوده است تا از دنیا رفتہ است در تاریخ سنۃ احدی و ثمانین و خمسمایہ شیخ جاگیر قدس اللہ تعالیٰ روحہ شیخ ابو الوفا بروی ثنا گفتہ ہست و طاقیہ خود را بدست شیخ علی ہیتی برای وی فرستادہ است و وی را تکلیف حضور نکردہ است و گفتہ است کہ من از خدای تعالیٰ درخواستم کہ جاگیر را از جملہ مریدان من گرداند خدای تعالیٰ وی را بمن بخشید و شیخ جاگیر در اصل از کردان بود در صحرای از صحرای عراق یکروزہ سامرہ متوطن شد و انجا می بود تا در سنہ تسعین و خمسمایہ از دنیا برفت و قبر وی ہم آنجاست وی گفتہ مَنْ شَاهَدَ الْحَقَّ عَزَّ وَجَلَّ فِي سِرِّهِ سَقَطَ الْكَوْنُ مِنْ قَلْبِهِ وہم وی گفتہ مَا اَخَذْتُ الْعَهْدَ عَلٰى اَحَدٍ حَتّٰى رَاَيْتُ اِسْمَهٗ مَرْقُوْمًا فِيْ لَوْحِ الْمَحْفُوْظِ مِنْ جُمْلَةِ مُرِيْدِيْ وَقَالَ اَيْضًا اُوْتِيْتُ سَيْفًا مَاضِيَ الْحَدِّ اَحَدُ طَرَفَيْهِ بِالْمَشْرِقِ وَالْاٰخَرُ بِالْمَغْرِبِ لَوْ اَشَرْتُ بِهٖ اِلَى الْجِبَالِ الشَّوَامِخِ لَهَوَتْ یکی از اصحاب وی گوید کہ روزی با وی بودم گلہ گاوان از پیش وی می گذشتند اشارت بیک گاو کرد و گفت این حاملہ ہست بگوسالہ سرخ چنین و چنین و آن فلان روز خواہد زاد و نذر ما خواہد بود و فلان فلان از ان خواہند خورد و اشارت بگاو دیگر کرد و گفت این حاملہ ہست بگوسالہ مادہ و فلان وقت خواہد زاد و فلان و فلان از وی خواہند خورد و سگی سرخ را از وی نصیب ہست و اللہ کہ این ہر چہ شیخ گفتہ بود واقع شد سگی سرخ بزاویہ درآمد و از ان گوسالہ یکپارہ برد توفی رحمہ اللہ سنہ تسعین و خمسمایہ شیخ ابو عبد اللہ محمد بن ابراہیم القریشی الہاشمی قدس اللہ سرہ امام العارفین و دلیل السالکین صاحب الاحوال الفاخرۃ و الکرامات الباہرۃ وی گفتہ اَلْعَالِمُ مَنْ نَطَقَ عَنْ سِرِّكَ وَاَطْلَعَ عَلٰى عَوَاقِبِ اَمْرِكَ وہم وی گفتہ کہ روزی در منا بودم تشنہ شدم ہیچ جا آب نیافتم و با من

له قوله من شاهد الحق وی گفته من شاهد الحق یعنی کسی که مشاهده کرد حق را از راه دل وی ساقط گشت ۱۲ سه قوله امام العارفین پیشوای عارفان است ۱۲ دلیل السالکین یعنی پیشوای سالکان صاحب احوال بزرگ بوده و راه نمای عارفان کرامات ظاهر ۱۲ سه قوله العالم من نطق عن سرک و اطلع علی عواقب امرک یعنی عالم کسی است که از زبان تو سخن گوید و مطلع باشد بر عاقبت کار تو نه آنکه سخن کند از آنکه دیگران گفته اند ۱۲

هیچ نبود که بآن آب گیرم می رفتم تا چاهی پیدا کنم که از آنجا آب کشم چاهی یافتم که اعاجم بران
گرد آمده بودند و آب می کشیدند یکی از ایشان را گفتم که قدری آب درین رکوه کن مرا بزد
و رکوه را از دست من گرفت و بینداخت تا من گرفتم که رکوه برگیرم و بسیار خاطر شکسته
بودم دیدم که در برکهٔ آب شیرین افتاده است آب برداشتم و بخوردم و رکوه را پر آب
کردم و پیش اصحاب آوردم از آن آب بخوردند قصه را با ایشان بگفتم آنجا رفتند تا آب
برگیرند نه آب یافتند و نه اثر آن دانستم که آیتی بود از آیات الٰهی عن الشیخ بن کسائی
قال مرّ الشیخ ابو عبد الله قدس سره فی بعض قرای مصر ومعه جماعة
من اصحابه فوجدوا القریة عامرة بالبیوت والبساتین ولم
یروا بها احدا فسأل الشیخ عن سبب خلوها فقیل له انها مشهورة لسکنی
الجن ومن سکنها من الناس اذوه اذی قطیعا وقد تفرق اهلها
فی القری فقال الشیخ لبعض الفقراء نادیا علی صوتک فی ارجاء
القریة معاشر الجان قد امرکم القرکیثنی ان یتحلوا عن هذه القریة
ثم لا تعودوا الیها ولا تؤذوا واحدا من اهلها این ما کانوا
ومن خالف منکم هلک فقال الرجل ینادی والفقراء یسمعون
من القریة جلبة ومرجا فقال الشیخ ارتحلوا ولم یبق منهم عنها احد
فتسامع اهل حد القریة وجاؤها وعمرت بالناس ولم یتأذ احد منهم
من الجان بعد ذلک ومن کلامه ما فی الوجود اعز من الاخ فی الله فاذا
ظفرت به فاشدد یدک علیه من لم یحفظ الادب ادرکه العطب
ومن لم یصحب الفقراء بالادب حرم برکتهم ومن اعظم النقم ورود
النقیض علی العبد وهو لا یشعر من لم یکن فی قلبه شاهدا یستحیی منه
فی حرکاته لم یتم له امرا توفی رحمه الله سنة تسع وتسعین وخمسمائة **ابو الحسن علی
بن حمید الصعیدی المعروف بابن الصباغ رحمه الله تعالی** صاحب احوال بلند
و مقامات ارجمند بود و کرامات بسیار و خوارق عادات بیشمار ازوی ظاهر شده است
پدر وی صباغ بود و می خواست که پسرش هم صباغ باشد بروی گران می آمد که وی
بصحبت صوفیه می رفت و طریقهٔ ایشان می ورزید و از صباغی باز می ماند روزی

پدرش آمد دید که جامهٔ مردم را رنگ نکرده است و وقت گذشته است در غضب شد و در دکان تغارهای بسیار بود و در هر یک رنگی دیگر چون غضب پدر را دید همه جامها را گرفت و در یک تغاره نهاد غضب پدر زیاده شد و گفت و یدی چه کردی و جامهای مردم را ضائع کردی هر یکی رنگی خواستی بودند تو همه را یک رنگ کردی ابوالحسن دست دران تغار کرد و همه را بیکبار بیرون آورد هر یکی آن رنگ شده که صاحبش خواسته بود چون پدرش آن بدید حیران بماند و وی بسلوک راه صوفیه باز گذاشت و از صنعت صباغی معذور داشت عادت وی آن بود که مادام که نام کسی را در لوح محفوظ از مریدان خود ندیدی در صحبت خود راه ندادی روزی شخصی از وی طلب صحبت کرد شیخ ساعتے سر در پیش افگند و گفت نزدیک ما هیچ وظیفهٔ خدمتی نمانده است که با آن قیام کنی آن شخص مبالغه کرد که ازان چاره نیست گفت هر روز می رو و یک پشتهٔ حلفا می در دمی آور و بعد از مدتی که آن کار کرد دست وی بدرد آمد آنچه حلفا را بآن می درود بینداخت و ترک صحبت فقرا کرد شبی در خواب دید که قیامت قائم شده است و مردم بر صراط می گذرند بعضی بسلامت می گذرند و بعضی در آتش می افتند خبری طلبید که دست دران زند نیافت متحیر بماند ناگاه دید که یک پشته ازان پشتهای حلفا بر روی آتش می رود خود را بر بالای آن انداخت و وی را از آتش بیرون رود نجات یافت ترسناک و هول زده از خواب درآمد پیش شیخ رفت چون چشم شیخ بر وی افتاد گفت نگفتم که ترا خدمتی پیش نمانده است از شیخ استغفار کرد و بسر کار خود رفت توفی رحمه الله تعالی علیه سنة اثنی عشرة وستمائة

ابواسحق بن ظریف رحمه الله تعالی وی از مشائخ شیخ محی الدین ابن العربی است و مذکور می گوید که وی از بزرگترین مشایخی است که من دیده ام و از وی می آرد که گفت کسانے که را می شناسند همه اولیای الله اند گفتند چون چنین است یا ابا اسحق گفت زیرا که گفت از ایشان از دو حال بیرون نیستند یا آن است که در حق من خیر و نیکوئی می گوید یا غیر آن اگر چنانچه در حق من خیر می گوید مرا صفت نمی کند مگر بآنچه صفت وی شده است اگر چنانچه وی محل آن صفت نبودی و موصوف بآن نگشتی مرا بآن صفت نکردی پس این شخص نزدیک من از اولیای الله است و اگر چنانچه در حق من بد می گوید وی صاحب فراست و کشف است که خدای تعالی وی را بر حال من اطلاع داده است پس این کس هم

از اولیاء الله است وهم در فتوحات می گوید سَمِعْتُ شَیْخَنَا اَبَا عِمْرَانَ مُوْسٰی بْنَ عِمْرَانَ الشُّوَیْمِیْ بِمَنْزِلِهٖ بِمَسْجِدِ الرِّضَا بِاَشْبِیْلِیَهْ وَهُوَ یَقُوْلُ لِلْخَطِیْبِ اَبِی الْقَاسِمِ بْنِ غَفِیْرٍ وَقَدْ اَنْکَرَ اَبُو الْقَاسِمِ مَا یَذْکُرُ اَهْلُ هٰذِهِ الطَّرِیْقَةِ یَا اَبَا الْقَاسِمِ لَا تَفْعَلْ فَاِنَّکَ اِنْ فَعَلْتَ هٰذَا جَمَعْتَ بَیْنَ حِرْمَانَیْنِ لَا یُرٰی ذٰلِکَ مِنْ نُفُوْسِنَا وَلَا تُؤْمِنُ بِهٖ مِنْ غَیْرِنَا وَمَا ثَمَّ دَلِیْلٌ یَرُدُّهٗ وَلَا قَادِحٌ یَقْدَحُ فِیْهِ شَرْعًا وَعَقْلًا ثُمَّ اَشْهَدَ لِیْ عَلٰی مَا ذَکَرَهٗ وَکَانَ اَبُو الْقَاسِمِ یَعْتَقِدُ فِیْنَا فَعَزَّتْ عِنْدَهٗ مَا قَالَهٗ بِدَلِیْلِ تَسْلِیْمِهٖ مِنْ مَذْهَبِهٖ فَاِنَّهٗ کَانَ مُحَدِّثًا فَشَرَحَ اللهُ صَدْرَهٗ لِلْقُبُوْلِ وَشَکَرَنِیَ الشَّیْخُ وَدَعَا لِیْ فَاَحْمَدُ وَاللهَ یَا اِخْوَانَنَا حَیْثُ جَعَلَکُمُ اللهُ مِمَّنْ قَرَعَ سَمْعَهٗ اَسْرَارُ اللهِ الْمَحْجُوْبَةُ فِیْ خَلْقِهٖ الَّتِیْ اخْتَصَّ اللهُ بِهٰذَا مَنْ شَاءَ مِنْ عِبَادِهٖ فَکُوْنُوْا لَهَا قَائِلِیْنَ مُؤْمِنِیْنَ وَلَا تَحْرِمُوا التَّصْدِیْقَ بِهَا فَتُحْرَمُوْا خَیْرَهَا قَالَ الشَّیْخُ اَبُوْ عَبْدِ اللهِ الْقُرَشِیُّ قَدَّسَ سِرَّهٗ لَقِیْتُ مِنَ الْمَشَایِخِ قَرِیْبًا مِنْ سِتِّمِائَةِ شَیْخٍ وَاقْتَدَیْتُ بِاَرْبَعَةٍ اَبِیْ یَزِیْدَ الْقُرْطُبِیِّ وَالشَّیْخِ اَبِی الرَّبِیْعِ الْمَکْفِیِّ وَالشَّیْخِ اَبُو الْعَبَّاسِ الْجَوْزِیْ وَالشَّیْخِ اَبِیْ اِسْحٰقَ بْنِ ظَرِیْفٍ رَضِیَ اللهُ تَعَالٰی عَنْهُمْ

ابن الفارض الحموی المصری قدس الله تعالیٰ سره کنیت وی ابو حفص است ونام وی عمر از قبیله بنی سعد است قبیله حلیمه مرضعه رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم حموی الاصل بود ومصری المولد پدر وی از اکابر علمای مصر بود فرزند وی سیدی کمال الدین محمد گفته است که وی گفته که در اول تجرید وسیاحت از پدر خود اجازت می خواستم ودر وادی بهادکوهها که نزدیک بمصر بود می گشتم وبعد از شبانروزی کم یا بیش از جهت مراعات خاطر وی باز می گشتم وپیش وی آمدم وچون پدر وفات یافت بتجرید وسیاحت وسلوک طریق حقیقت بالکلیه باز گشتم اما بر من هیچ چیز ازین طریق فتح نمی شد تا آن زمانیکه روزی خواستم که بیکی از مدارس مصر درآیم دیدم که بر در مدرسه پیر لیست لقال وضو می سازد ووضوئی نه بر ترتیب مشروع اول دستهای خود بشست بعد ازان پایها را بعد ازان مسح سر کشید بعد ازان روی بشست باخود گفتم عجب ازین پیر درین سن ودر دیار اسلام بر بند مدرسه درمیان فقهای مسلمانان وضوئی می سازد نه بر ترتیب

مشروع آن پیر در من نگریست وگفت ای عمر بر تو در مصر هیچ فتح نمی شود فتحی که ترا
دست دهد در زمین حجاز و مکه خواهد بود قصد آنجا کن که وقت فتح تو رسیده است دانستم که
وی از اولیاء الله است و مراد وی از آن وضوی غیر مرتب اظهار جهل و تلبیس و ستر حال
بوده است پیش وی بنشستم وگفتم یا سیدی من کجا و مکه کجا غیر وقت موسم حج است و
هیچ رفیق وهمراه یافت نیست بدست خود اشارت کرد وگفت اینک مکه پیش روی تست نظر
کردم مکه را دیدم وی را بگذاشتم و روی بمکه نهادم و مکه از نظر من غائب نشد تا بآنجا در
آمدم و ابواب فتح بر من گشاده شد و آثار آن مترادف گشت در کوهها و وادیها مکه سیاحت
می کردم تا آنکه بوادی مقیم شدم که از آنجا تا بمکه ده شبان روز بود وصلوات خمس را در حرم
شریف بجماعت حاضر می شدم و با من در شدن و آمدن سبعی عظیم الخلقه همراهی می کرد و چون
شتر برانو در می آمد و می گفت یا سیدی ارکب من هرگز سوار نشدم پانزده سال برین گذشت
ناگاه آواز آن شیخ بقال بگوش من آمد که یَا عُمَرُ تَعَالَ اِلَی الْقَاهِرَةِ اُحْضُرْ فِی وَفَاتِیْ
بتعجیل تمام بوی آمدم دیدم محتضر است بر وی سلام گفتم و وی نیز بر من سلام گفت
دیناری چند بمن داد که باین تکفین و تجهیز من کن و حمالان تابوت مرا بهر یک دیناری
بده و بفلان موضع ببر از قرافه و می گویند که آن همان موضع است که اکنون قبر شیخ ابو الفارض
آنجاست پس گفت تابوت مرا در این موضع بنه و منتظر باش تا خدای تعالی چه کند چون وی
وفات یافت بوصیت وی عمل کردم و تابوت وی را در آن محل که گفته بود نهادم دیدم که مردی
از کوه فرود آمد چون مرغ شتابان دندیدم که پای وی بر زمین آمده باشد وی را بشناختم
شخصی بود که پیاده در بازارها می گشت و مردم با وی مسخرگی می کردند و بر قفای وی سیلی
می زدند پس گفت ای عمر پیش رو تا بر وی نماز کنیم پیش رفتیم و دیدم که میان زمین و آسمان مرغان
سبز و سفید با ما نماز می گذارند چون از نماز فارغ شدیم یک مرغ سبز عظیم الخلقت از میان
ایشان فرود آمد و زیر تابوت وی بنشست و تابوت وی را فرو برد و با دیگر مرغان پیوست
و همه تسبیح گویان می پریدند تا از نظر غائب شدند من از آن حال تعجب کردم آن مرد گفت
یَا عُمَرُ اَمَا سَمِعْتَ اَنَّ اَرْوَاحَ الشُّهَدَاءِ فِیْ جَوْفِ طَیْرٍ خُضْرٍ تَسْرَحُ مِنَ
الْجَنَّةِ حَیْثُ شَاءَتْ هُمْ شُهَدَاءُ السُّیُوْفِ وَاَمَّا شُهَدَاءُ الْمَحَبَّةِ فَکُلُّهُمْ
اَجْسَادُهُمْ وَاَرْوَاحُهُمْ فِیْ جَوْفِ طَیْرٍ خُضْرٍ وَهٰذَا الرَّجُلُ مِنْهُمْ یَا عُمَرُ

من نیز از ایشان بودم از من زلتی در وجود آمد مرا از میان ایشان براندند و اکنون در بازارها مرا قفا می زنند و بران ذلت تادیب می کنند وی را دیوانیست مشتمل بر عیون معارف و فنون لطائف که یکی از قصائد آن قصیدهٔ تائیه است که هفتصد و پنجاه بیت است کما بیش و له

قَدِ اشْتَهَرَتْ هٰذِهِ الْقَصِيْدَةُ بَيْنَ الْمَشَايِخِ الصُّوْفِيَّةِ وَغَيْرِهِمْ مِنَ الْفُضَلَاءِ وَالْعُلَمَاءِ وَاَهْلِ الْحَقِيْقَةِ الخ

بعد از سیر و سلوک تمام در قصیده از حقایق علوم دینیه و معارف یقینیه از ذوق خود و اذواق کاملان اولیا و اکابر محققان مشایخ روح الله تعالیٰ ارواحهم اجمعین جمع کرده است و چنین نظمی رائق فائق گفته اند که کسی دیگر را میسر نشده است و میسور هیچکس از اهل فضل و هنر بلکه مقدور اکثر نوع بشر نتوانند بود شعر

عَنْ كُلِّ لُطْفٍ فِيْهِ لَفْظٌ كَاشِفٌ ❊ فِيْ كُلِّ مَعْنىً مِنْهُ حُسْنٌ بَاهِرٌ
بَحْرٌ وَّلٰكِنَّ اللَّطَافَةَ وَعَنْبَرٌ ❊ مَرْجٌ وَّلٰكِنَّ الْعُيُوْنَ جَوَاهِرٌ

شیخ رحمه الله تعالیٰ فرموده است که چون قصیدهٔ تائیه گفته شد رسول را صلی الله علیه و آله وسلم بخواب دیدم فرمودند که يَا عُمَرُ مَا سَمَّيْتَ قَصِيْدَتَكَ گفتم یا رسول الله آن را لوائح الجنان و روائح الجنان نام کرده ام فَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا بَلْ سَمِّهَا نَظْمَ السُّلُوْكِ فَسَمَّيْتُهَا بِذٰلِكَ و حکایت کرده از اصحاب که گفتن وی این قصیده را نه بر قاعدهٔ شعرا بود بلکه گاهی وی را جذبه می رسید و روزها هفته یا ده روز کما بیش از حواس خود غائب می شد چون بخود حاضر می شد املا می کرد سی بیت یا چهل بیت یا پنجاه بیت آنچه خداوند سبحانه بروی دران غیبت فتح کرده بود بعد از ان ترک آن می کرد تا آن وقت که مثل آن حالت معاودت کردی شیخ شمس الدین ایکی رحمه الله که از اصحاب شیخ صدر الدین قونوی است

قدس الله تعالی سره و شیخ الشیوخ وقت خود بوده است گفته است که در مجلس شیخ ما یعنی شیخ صدر الدین علما و طلبهٔ علم حاضر می شدند در انواع علوم سخن می گذشت و ختم مجلس بر بیتی از قصیدهٔ نظم السلوک می شد و حضرت شیخ بران بزبان عجمی سخنان غریب و معانی لدنی می فرمود که فهم آن هیچکس نتوانستی کرد مگر کسی که از اصحاب ذوق بودی و گاه بودی که در روز دیگر گفتی که دران بیت معنی دیگر بر من ظاهر شده است و معنی غریب تر و دقیق تر از پیش بگفتی و بسیار می فرمود که صوفی می باید که این قصیده را یاد گیرد و باکسی که فهم آن بکند معانی آن را شرح کند و هم شیخ شمس الدین گفته است که شیخ سعید فرغانی تمامی همت خود را بر فهم آنچه حضرت شیخ می فرموده آورده بود و آن را تعلیق می کرد اولا آن را بالفارسی شرح کرد و ثانیا بالعربی و آن همه از برکهٔ انفاس حضرت شیخ ماست شیخ صدر الدین قدس الله تعالی سره قال الامام الیافعی رحمه الله وقد احسن یعنی الشیخ ابن الفارض فی وصفه راح المحبة فی دیوانه المشتمل علی لطائف المعارف والسلوک والمحبة والشوق والوصل وغیر ذلک من الاصطلاحات والعلوم الحقیقیة المعرفة فی کتب مشایخ الصوفیة ومن ذلک وصفه لها فی هذا البیت المشهور ؎ هنیئا لاهل الدیر کم سکروا بها ⁕ وما شربوا منها ولکنهم هموا ⁕ علی نفسه فلیبک من ضاع عمره ⁕ ولیس له فیها نصیب ولا سهم ⁕ وقال ایضا من المشهور انه وقع للشیخ شهاب الدین سهروردی رحمه الله تعالی علیه قبض فی بعض حجابه فاتی الیه الشیخ الناظم رحمه الله فاستنشده الشیخ شهاب الدین رحمه الله من قریظه فانشده الشیخ الناظم رحمه الله قصیدة واستمر فی انشادها الی ان

قَالَ ؎ اَهْلًا لِمَا لَمْ اَكُنْ اَهْلًا لِمَوْقِعِهٖ ٭ قَوْلُ الْمُبَشِّرِ بَعْدَ الْيَاْسِ بِالْفَرَجِ ٭
لَكَ الْبِشَارَةُ فَاخْلَعْ مَا عَلَيْكَ فَقَدْ ٭ ذُكِرْتَ ثَمَّ عَلٰى مَا فِيْكَ مِنْ عِوَجٍ ٭ فقام الشیخ
شهاب الدین سهروردی رحمه الله فتواجدوا من عنده من شیوخ الوقت
الحاضرین وکان المجلس عامرا بالشیوخ الاجلاء وسادة من الاولیاء
فخلع علیه هو والحاضرون قیل اربعمائة خلعة وقتی از شیخ ابن الفارض هفوه
صادر شد وی را بآن مواخذه کردند و قبضی عظیم که نزدیک بود که روح وی مفارقت
کند واقع شد این بیت جریر بخواند ؎ مَنْ ذَا الَّذِیْ مَا سَاءَ قَطُّ ٭ وَمَنْ لَهُ
الْحُسْنٰی فَقَطْ ٭ شنید که در میان زمین و آسمان کسی می گوید اما شخصی وی را لحی فیه
مُحَمَّدٌ الْهَادِی الَّذِیْ ٭ عَلَیْهِ جِبْرَئِیْلُ هَبَطْ ٭ شیخ برهان الدین ابراهیم جعبری رحمه الله
تعالی گفته است که در نواحی جعبر در سیاحت بودم و با خود حدیث التذاذ بفنا و محبت می کردم
ناگاه مردی چون برق خاطف گذشت و این بیت می خواند ؎ فَلَمْ تَهْوَنِیْ مَا لَمْ
تَكُنْ فِیَّ فَانِیًا ٭ وَلَمْ تَفْنَ مَا لَمْ تَجْتَلِ فِیْكَ صُوْرَتِیْ ٭ دانستم که آن نفس محبی است
در پی وی بجستم و وی را بگرفتم و گفتم که این نفس از کجا بتو رسیده است گفت این انفاس
برادرم شمس الدین ابن الفارض است گفتم اکنون وی کجاست گفت پیش ازین نفس وی
از حجاز می شنیدم و اکنون از جانب مصر می آید و اکنون وی محتضر است و مامور شده ام
با آنکه در وقت انتقال وی حاضر باشم و بروی نماز می گزارم و حالا بسوی وی می روم
و بسوی مصر متوجه شد و من نیز متوجه شدم و بوی آن مرد می یافتم و در عقب بوی می رفتم

تا بر شیخ ابن الفارض درآمدم و وی محتضر بود گفتم سلام علیک رحمة الله و برکاته گفت وعلیک
السلام یا ابراهیم بنشین و بشارت باد ترا که تو از زمرهٔ اولیای خدای سبحانه و تعالی گفتم یا
سیدی می دانم که این بشارت از حضرت حق است سبحانه که بر زبان تو می گذرد اما می خواهم که
جهت آن را بدانم تا دل من از آن اطمینان یابد که نام من ابراهیم است و مرا از سر مقام ابراهیمی
گفت وَلٰكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي نصیبی هست گفت از خدای تعالی درخواستم که در وقت
انتقال من جماعتی از اولیاء الله حاضر شوند و تو حاضر شدی پس لابد تو از ایشان باشی
بعد از آن دیدم که بهشت بر وی متمثل شد چون بآن نظر کرد گفت آه و گریهٔ عظیم بر گرفت و
رنگ وی تغیر پذیرفت و این بیتها خواندن گرفت إِنْ كَانَ مَنْزِلَتِي فِي الْحُبِّ عِنْدَكُمُ
مَا قَدْ رَأَيْتُ فَقَدْ ضَيَّعْتُ أَيَّامِي ؁ أُمْنِيَّةٌ ظَفِرَتْ رُوحِي بِهَا زَمَنًا
وَالْيَوْمَ أَحْسَبُهَا أَضْغَاثَ أَحْلَامِ ؁ من گفتم ای سیدی این مقام بزرگ است گفت
ای ابراهیم رابعه عدویه که زنی بود گفته است وَعِزَّتِكَ مَا عَبَدْتُكَ خَوْفًا مِنْ
نَارِكَ وَلَا رَغْبَةً فِي جَنَّتِكَ بَلْ كَرَامَةً لِوَجْهِكَ الْكَرِيمِ وَمَحَبَّةً فِيكَ
و این مقام نه آن مقام است که من آن را طلب کرده ام و عمر در جست و جوی آن بسر برده ام
بعد از آن آرام گرفت و خندان شد و بر من سلام گفت و وداع کرد و گفت در تجهیز من با
جماعت حاضر باش و بر من نماز کن و سه روز بر سر قبر من بباش بعد از آن ببلاد خود رو
بعد از آن بمخاطبه و مناجات مشغول شد شنیدم که قایلی می گفت که آواز وی می شنیدم
اما شخص وی را نمی دیدم یا عمر فما تروم وی گفت شعر أَرُومُ وَقَدْ طَالَ الْمَدَى
مِنْكَ نَظْرَةً ؁ وَكَمْ مِنْ دِمَاءٍ دُونَ مَرْمَايَ طُلَّتْ ؁ بعد از آن خندان و
گشاده روی بحق پیوست دانستم که مقصود وی بدادند و مراد وی در کنارش نهادند
و هم شیخ برهان الدین ابراهیم جعبری گفته است که در وقت انتقال وی جمعی کثیر از

۱ سلام وقد ۲ ان کان منزلتی فی ... ۳ المحب عن ... ۴ مقام من در دوستی نزدیک شما این است ۵ دیدم تحقیق اوقات ... آرزوها ... ۶ اجمعة ظاهرت ۷ شعر وری ... نبود آن ... ۸ و مادمن گذشته امروز ... ۹ ان ثواب ما شنیده بود ۱۲ ... ۱۰ وقد قال الراغب یعنی می طلبم از تو یک نگاه و حال آنکه ... مدت طلب ... خونها کرده ... شده ۱۲

اولیاء الله حاضر بودند بعضی را می‌شناختم و بعضی را نمی‌شناختم و انا بجمله بود عزیزی
از سبب معرفت من بوی شده بود و من در عمر خود چنانکه از آن بزرگوار تر ندیده بودم و
مرغان سپید و سبز بر سر آن پرواز می‌کردند و مردم بسیار بر حوالی آن گرد آمده بودند و
روح مقدس حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم حاضر آمده بود و بر وی نماز می‌کرد
و روح مقدس حضرت رسالت را و انبیا و اولیا انس و جن طائفه بعد از طائفه
اقتدا بآن حضرت کرده بودند و بر وی نماز می‌کردند و من با هر طائفه نماز می‌کردم
بدین سبب دفن وی تاخیر یافت و تا آخر روز کشید و هر کسی دران سخنی می‌گفتند بعضی
میگفتند این در حق وی تادیبی است که در محبت دعوی بلند مقامی میکرد و بعضی غیر آن میگفتند
و همه از سر کار محجوب بودند اِلَّا مَنْ شَاءَ اللهُ چون آخر روز وی را دفن کردند بمقتضای
وصیت وی سه روز آنجا بماندم و بسی احوال عجیب و غریب مشاهده افتاد که عقول
را طاقت ادراک آن نیست و قتی شیخ برهان الدین مذکور با جمعی از کبار بزیارت
وی رفته بودند دیدند که خاک بسیار گرد قبر وی در آمده و گرد بران نشسته این بیت
بخواند ؎ مَسَاكِينُ أَهْلِ الْعِشْقِ حَتَّى قُبُورُهُمْ ✽ عَلَيْهَا تُرَابُ الذُّلِّ بَيْنَ
الْمَقَابِرِ ✽ بعد از ان آن خاکها و گردها را برفتند و بدامن مبارک خود می‌بردند تا حوالی
قبر وی را پاک ساختند توفی رحمة الله علیه فی الثانی من الجمادی الاولی سنة اثنتین و ثلاثین و سبعمایة
ابراهیم بن معضاد الجعبری رحمه الله تعالی کنیت وی ابو اسحق است صاحب
آیات ظاهره و مقامات فاخره بوده است مذهب وی محو کلی و نفی وجود اقلیمین و بناد اشت
بوده است شیخ عبدالقادر گیلانی قدس الله تعالی روحه گفته است ؎ أَنَا بُلْبُلُ
الْأَفْرَاحِ أَمْلَأُ دَوْحَهَا ✽ طَرَبًا وَفِي الْعَلْيَاءِ بَازٌ أَشْهَبُ ✽ و شیخ ابراهیم در
مقابل آن چنین گفته است ؎ أَنَا صُرَدُ الْمِرْحَاضِ أَمْلَأُ بَيْعَهُ ✽ نَتْنًا وَفِي
الْبَيْدَاءِ كَلْبٌ أَجْرَبُ ✽ روزی یکی از شاگردان وی در آمد و گفت که دو بیت
شنیده‌ام که مرا بسیار خوش آمده است گفت کدام است آن برخواند که ؎

وقائلة انفقت عمرك مسرفا * على مسرف في تيهه ودلاله
فقلت لها كفي عن اللوم انني * شغلت به عن هجره ووصاله

شیخ ابراهیم گفت این نه مقام تست ونه مقام شیخ تو چنین گویند که چون اجل وی نزدیک رسید بموضع قبر خود آمد وگفت یا قبیر قد جاءك دبیر آنجا مقیم شد بی آنکه وی را علتی ومرضی باشد وعنقریب بجوار رحمت حق پیوست فی سنة سبع وثمانین وستمائة

شیخ محی الدین محمد بن علی بن العربی قدس الله تعالی سره وی قدوهٔ قائلان بوحدت وجود است وبسیاری از فقها وعلمای ظاهر در وی طعن کرده اند واندکی از فقها وجماعتی از صوفیه وی را بزرگ داشته اند فعظموه تعظیما عظیما ومدحوا كلامه مدحا كثيرا ووصفوه بعلو المقامات واخبروا عنه بما يطول عنه ذكره من الكرامات كذا ذكره الامام اليافعي رحمه الله في تاريخه وی را اشعار لطیف وغریب است واخبار نادر

عجیب مصنفات بسیار دارد یکی از کبار مشایخ بغداد در مناقب وی کتابی جمع کرده و درانجا آورده است که مصنفات حضرت شیخ از پانصد زیاده است حضرت شیخ بالتماس بعضی از اصحاب رساله در فهرست مصنفات خود نوشته است و درانجا زیادت از دویست و پنجاه کتاب را نام برده بیشتر در تصوف و بعضی در غیر آن و در خطبهٔ آن رساله فرموده که قصد من در تصنیف این کتب نه چون سائر مصنفات تصنیف و تالیف بود بلکه سبب بعضی از تصنیفات آن بود که بر من از حق سبحانه امری وارد می شد که نزدیک بود که مرا بسوزد خود را به بیان ازان مشغول می ساختم و سبب بعضی دیگر آنکه در خواب یا در مکاشفه از جانب حق سبحانه و تعالی بآن مامور می شدم در تاریخ امام یافعی رحمه الله تعالی مذکور است که گفته اند که وی را با شیخ شهاب الدین سهروردی قدس الله تعالی رحمهما اتفاق ملاقات و اجتماع افتاده است و هر یک از ایشان در دیگری نظر کرده اند آنگاه از یکدیگر مفارقت نموده اند بی آنکه درمیان ایشان کلامی واقع شود بعد ازان وی را از حال شیخ شهاب الدین سهروردی پرسیده اند گفته است رَجُلٌ مَمْلُوٌّ مِنْ قَرْنِهٖ اِلٰی قَدَمِهٖ مِنَ السُّنَّةِ و شیخ شهاب الدین را از حال وی پرسیدند گفته است که هو بحر الحقایق و نسبت خرقهٔ وی در تصوف بیک واسطه بشیخ محی الدین عبد القادر گیلانی قدس الله تعالی سره می رسد و نسبت دیگر وی در خرقه بخضر علیه السلام می رسد بیک واسطه قال رضی الله عنه لَبِسْتُ هٰذِهِ الْخِرْقَةَ الْمَعْرُوْفَةَ مِنْ يَدِ اَبِی الْحَسَنِ عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ جَامِعٍ بِبُسْتَانِهٖ بِالْمُقْلَی خَارِجَ الْمُوْصِلِ سَنَةَ اِحْدٰی وَسِتِّمِائَةٍ وَلَبِسَهَا ابْنُ الْجَامِعِ مِنْ يَدِ الْخِضْرِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَفِی الْمَوَاضِعِ الَّتِیْ اَلْبَسَهٗ اِيَّاهَا اَلْبَسَهَا ابْنُ جَامِعٍ وَعَلٰی تِلْكَ الصُّوْرَةِ مِنْ غَيْرِ زِيَادَةٍ وَنُقْصَانٍ و نسبت دیگر وی بخضر علیه السلام می رسد بی واسطه قال رحمه الله علیه صَحِبْتُ اَنَا وَالْخِضْرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَتَاَدَّبْتُ بِهٖ وَاَخَذْتُ عَنْهُ فِیْ وَصِيَّةٍ اَوْصَانِيْهَا شِفَاهًا اَلتَّسْلِيْمَ لِمَقَالَاتِ الشُّيُوْخِ وَغَيْرَ ذٰلِكَ وَرَاَيْتُ مِنْهُ ثَلٰثَةَ اَشْيَاءَ مِنْ خَرْقِ الْعَوَائِدِ رَاَيْتُهٗ يَمْشِیْ عَلَی الْبَحْرِ وَطَیِّ الْاَرْضِ وَرَاَيْتُهٗ يُصَلِّیْ فِی الْهَوَاءِ و اعظم اسباب طعن طاعنان در وی کتاب فصوص الحکم است و همانا که غشار طعن طاعنان یا تقلید و تعصب است یا عدم اطلاع

***دفن کرده شد در بیرون دمشق در دامن کوه قاسیون که حالا بصالحیه مشهور است ۱۲ ع

بر اصطلاحات وی یا غموض معانی و حقایقی که در مصنفات خود درج کرده است و آن مقدار که حقایق و معارف که در مصنفات وی به تخصیص در فصوص و فتوحات اندراج یافته است در هیچ کتاب، یافت نمی شود و از هیچکس ازین طایفه ظاهر نه شده است و این فقیر از خدمت خواجه برهان الدین ابو النصر پارسا قدس سره چنین استماع دارد که می گفت که فصوص جان است و فتوحات دل و هر جا که والد بزرگوار ایشان در کتاب فصل الخطاب قال بعض الکبراء العارفین گفته است مراد بآن حضرت شیخ است قدس سره روی الشیخ مؤید الدین الجندی فی شرحه لفصوص الحکم عن شیخه الشیخ صدر الدین القونوی قدس الله سره انه روی عن الشیخ رحمة الله علیه انه قال لما وصلت الی بحر الروم من بلاد اندلس عزمت علی نفسی ان لا ارکب البحر الا بعد ان اشهد تفاصیل احوال الظاهرة والباطنة الوجودیة مما قدر الله سبحانه علی ولی ومنی الی آخر عمری فتوجهت الی الله سبحانه بحضور تام وشهود عام ومراقبة کاملة فاشهدنی الله سبحانه جمیع احوالی مما یجری ظاهرا وباطنا الی آخر عمری حتی صحبت ابیک اسحق بن محمد وصحبتک واحوالک وعلومک واذواقک ومقاماتک وتجلیاتک ومکاشفاتک وجمیع حظوظک من الله سبحانه ثم رکبت البحر علی بصیرة ویقین وکان ما کان ویکون من غیر اخلال واختلال وهم در فتوحات آورده است حکایت از حال خود رحمه الله ولقد آمنا بالله وبرسوله ما جاء به مجملا ومفصلا مما وصل الینا من تفصیله وما لم یصل الینا ولم یثبت عندنا فنحن مؤمنون بکل ما جاء به فی نفس الامر اخذت ذلک عن ابوی اخذ تقلید ولم یخطر لی ما حکم النظر العقلی فیه من جواز واحالة ووجوب فعملت علی ایمانی بذلک حتی علمت من این آمنت وبماذا آمنت کشف الله عن بصری وبصیرتی وخیالی فرایت بعین البصر ما لا یدرک الا به ورایت بعین البصیرة ما لا یدرک الا به ورایت بعین الخیال ما لا یدرک الا به فصار الامر مشهودا والحکم المتخیل المتوهم

بالتقليد موجودا فعلمت قدر من اتبعته وهو الرسول المبعوث
الى محمد صلی اللہ علیه وسلم وشهدت جميع الانبياء كلهم من ادم
الى محمد عليه الصلوة والسلام واشهدني الله تعالى المؤمنين بهم
كلهم حتى ما بقي من احد ممن كان وهو يكون الى يوم القيمة خاصتهم
وعامتهم ورأيت مراتب الجماعة كلها فعلمت اقدارهم واطلعت
على جميع ما امنت به مجملا مما هو في العالم العلوي وشهدت ذلك كله
فما زحزحني علم ما رأيته وعاينته عن ايماني فلم ازل اقول واعمل
ما اقوله واعمله بقول النبي صلی اللہ علیه وسلم لا بعلمي ولا لعيني ولا
لشهودي فواخيت بين الايمان والعيان وهذا عزيز الوجود في الاتباع
فان منزلة الاقدام بالاكابر انما يكون هنا اذا وقعت المعاينة
لما وقع به الايمان فتعمل على عين لا على ايمان فلم يجمع بينهما
ففاته من الكمال ان يعرف قدره ومنزلته فهو وان كان من اهل
الكشف فما كشف الله له عن قدره ومنزلته فجعل نفسه فعمل
على المشاهدة والكامل من عمل على الايمان مع ذوق العيان
وما انتقل ولا اثر فيه العيان وما رأيت لهذا المقام ذائقا بالحال
وان كنت اعلم ان له رجالا في العالم لكن ما جمع الله بيني و
وبينهم في رؤية اعيانهم واسمائهم فقد يمكن ان اكون رأيت
منهم وما جمعت بين عينه واسمه وكان سبب ذلك اني ما علقت
نفسي قط الى جانب الحق ان يطلعني على كون من الاكوان ولا
حادثة من الحوادث وانما علقت نفسي مع الله ان يستعملني فيما
يرضيه ولا يستعملني فيما يباعدني عنه وان يخصني بمقام لا
يكون لمتبع اعلى منه ولو اشركني فيه جميع من في العالم لم اتأثر
لذلك فاني عبد محض لا اطلب التفوق على عباده بل جعل الله في
نفسي من الفرح اني اتمنى ان يكون العالم كله على قدم واحدة
في اعلى المراتب فخصني الله بخاتمة امر لم يخطر لي ببالي فشكرت

اللہ تعالی بالعجز عن شکرہ مع توفیقی فی التشکر حقہ وما ذکرت
ما ذکرتہ من حالی للفخر لا واللہ انما ذکرتہ لامرین الامر الاحد
لقولہ تعالی واما بنعمۃ ربک فحدث وایۃ نعمۃ اعظم من ہذہ
والامر الاخر لیسمع صاحب ہمۃ فتحدث فیہ ہمۃ لاستعمال نفسہ
فیما استعملتہا فینال مثل ہذا فیکون معی وفی درجتی وانہ
لا ضیق ولا حرج الا فی المحسوس وشیخ صدر الدین قدس سرہ در کتاب فکوک
می فرماید شیخ ما را نظرہ بود مخصوص کہ چون خواستی کہ بر حال کسی اطلاع یافتی نظرے
بوی کردی واز احوال اخروی ودنیوی وی خبر کردی در باب چہل وچہارم از فتوحات
مذکور است کہ شیخ می گوید کہ وقتی مرا از من لبستدند روزگاری بر من گذرانیدند کہ نماز می
گذاردم بجماعت وامام بودم وجمیع اعمال نماز چنانچہ می بایست بجای می آوردم و
مرا بآن ہیچ شعوری نہ نہ بجماعت ونہ بمحل آن ونہ بہیچ چیز از عالم محسوس وباینکہ می گویم
مرا بعد از وفات خبر کردند من بخود می دانستم ہرچہ از من واقع شدہ بود چون حرکات
نایم بود کہ ازوی صادر می شد ووی ازان آگاہ نہ دانستم کہ حق سبحانہ وقت مرا بر من
محفوظ داشتہ بود وبا من چنان کردہ بود کہ با شبلی کردہ بود کہ وی را در اوقات نماز
بوی باز می دادند اما نمی دانم کہ وی را بآن شعور می بود یا نہ آن را با جنید قدس اللہ سرہ
گفتند گفت الحمد للہ الذی لم یجر علیہ لسان ذنب وہم در فتوحات مذکور
است کہ حضرت شیخ این بیت فرمودہ بود ؎ یا من یرانی ولا اراہ کم ذا
اراہ ولا یرانی یکی از اصحاب شیخ گفت چون گفتہ ولا یرانی وی می داند کہ او ترا
می بیند بر سبیل بدیہہ گفت ؎ یا من یرانی مجرما ولا اراہ احد کم ذا
اراہ منعما ولا یرانی لائذا وہم در فتوحات آوردہ است کہ بعد از نماز جمعہ
طواف می کردم شخصی دیدم طواف می کند کہ وی کسی را مزاحمت نمی کرد وکسی وی را بمیان
دو کس در می آمد وایشان را از ہم جدائی کرد دانستم کہ روحی است متجسد شدہ سر راہ
وی نگاہ داشتم وبروی سلام کردم وجواب من باز داد وبا وی ہمراہی کردم ومیان ما
سخنان واقع شد دانستم کہ احمد سبتی است ازوی پرسیدم کہ چرا از روزہای ہفتہ روز
شنبہ را بکسب تخصیص کردی گفت ازان جہت کہ خدای تعالی روز یکشنبہ ابتدای خلق

عالم کرد و در جمعه فارغ شد پس درین شش روز که وی در کار ما بود من در کار وی بودم و برای حظ نفس خود کاری نکردم چون شنبه آمد آن را برای خود گردانیدم و در وی بکسب نفس خود مشغول شدم از برای قوت آن شش روز دیگر از وی سوال کردم که در وقت تو قطب زمان که بود گفت من بودم پس مرا وداع کرد و برفت چون بآن جایی که می نشستم باز آمدم یکی از اصحاب من گفت که امروز مردی غریب دیدم که در مکه ویرا ندیده بودم با تو در اطواف سخن می گفت که بود آن و از کجا آمده بود قصه را باز گفتم حاضران تعجب کردند و هم در فتوحات می آرد که یکی از مشایخ ما را گفتند که دختر فلان بادشاه که خلق را از وی منفعت بسیار است و نسبت بشما اخلاص و اعتقاد تمام دارد بیمار است و آنجا می باید رفت شیخ بآنجا رفت شوهر وی استقبال کرد و شیخ را ببالین وی آورد و دید که در نزع است گفت زود مردی را دریابید پیش از آنکه بر وی شوهرش گفت چون دریابم وی را گفت باز خرید و بیت کامل وی را آوردند نزع و رنج و جان کندن در توقف افتاد و دختر چشم خود بگشاد و بر شیخ سلام کرد شیخ وی را گفت ترا هیچ باک نیست ولیکن اینجا دقیقه الیست که بعد از ان که ملک الموت نازل شد خالی باز نمی گردد چاره نیست از بدلی ما ترا از وی خلاص کردیم این زمان از ما حق خود می طلبد باز نخواهد گشت مگر آنکه جانی قبض کند تو اگر زنده باشی خلق را از تو آسایش بسیار است و تو بسیاری عظیم القدری و فدای تو نمی شاید مگر عظیم القدری مرا دختریست که دوست ترین دختران منست نزدیک من وی را فدای تو می سازم بعد از ان رو بملک الموت کرد و گفت بی آنکه جانی نبری به نزدیک پروردگار خود نمی روی جان دختر مرا بگیر بدل وی که وی را از خدای تعالی باز خریده ام و بعد از ان شیخ پیش دختر خود رفت وی را هیچ بیماری نه و گفت ای فرزند روح خود را بمن بخش زیرا که تو قایم مقام دختر بادشاه نمی توانی شد و در منفعت گفت ای پدر جان من در حکم تست ملک الموت را گفت جان وی بگیر در حال دختر شیخ بیفتاد و بمرد و پس شیخ ابن العربی رحمة الله علیه می گوید که نزدیک ما آنست که از انکه چیزی بدهند و جان مریض را باز خرند چاره نیست و لازم نیست که در عوض جان دیگر بدهند زیرا که ما از خود این مشاهده کرده ایم که جان کسی را باز خریده ایم و هیچ جان در عوض نداده ایم و هم در فتوحات می آرد که در سنه ست و ثلاثین و خمسمائه در مجلس ما حاضر شد یکی از علما که بر مذهب فلاسفه رفتی در اثبات نبوت چنانکه مسلمانان کنند نکردی

وانکار خوارق عادات و معجزات انبیاء علیهم السلام کردی و اتفاقا فصل زمستان بود و در
مجلس منقل آتش افروخته بود آن فلاسفی گفت که عامه می گویند که ابراهیم را در آتش انداختند
و نسوخت و این محال است زیرا که آتش بالطبع محرق است مر اجسام قابله را پس انبیاء تاویل
کرده و گفت مراد با آتش مذکور در قرآن آتش غضب نمرود است و مراد با انداختن ابراهیم در آن
آتش آن است که آن غضب بر وی واقع شد و مراد بآنکه آن آتش وی را نسوخت آنکه غضب
را بر وی نراند بجهت غلبهٔ ابراهیم بر وی بدلیل و حجت چون آن فلسفی از کلام خود فارغ شد بعضی
از حاضران مجلس گفتند ظاهر آن است که شیخ با آن خود را می خواهد گفت چه می گوئی که ترا صدق
بجه که خدای تعالی گفته است که آتش بر ابراهیم علیه السلام برد و سلام گردانیدم بنمایم
و مقصود من از این دفع انکار معجزه ابراهیم است علیه السلام نه اظهار کرامت خویش آن منکر گفت
که این نمی تواند بود گفت این آتش که در این منقل است همان آتش است که تو می گوئی بالطبع
محرق است گفت آری هست منقل را بر داشت و آتشها را در دامن منکر ریخت و مدتی
بگذاشت و بدست خود بهر طرف می گردانید و جامه وی نسوخت باز آن آتش را در منقل
ریخت و منکر را گفت دست خود بیار چون دست وی نزدیک آتش رسید بسوخت پس
گفت روشن شد که سوختن آتش بفرمان خداوند است سبحانه و تعالی نه بمجرد طبع منکر
اعتراف نمود و ایمان آورد و هم در فتوحات می آورد که شیخ ابو العباس حریری در سنه
ثلاث و ستمایه در مصر با من گفت که با شیخ ابو عبد الله قربانی در بازار می رفتیم و وی برای فرزند
صغیر خود قصریه گرفته بود و قصریه ظرفی را گویند از شیشه که کودکان در آنجا بول کنند جماعتی
مردم صالح با ما پیوستند جائی بنشستیم که چیزی خوریم خاطر بر آن قرار گرفت که بجهت نا خورش
قدری شیره شکر بستانیم ظرفی حاضر نبود گفتند آن قصریه نو است هیچ جا باکی در آنجا نرسیده
آن شیره را در آنجا کردند چون بخوردیم و همه بان پراگنده شدند با ابو عبد الله می رفتیم و قصریه
در دست وی و الله که من و ابو عبد الله قربانی هر دو شنیدیم که از آن قصریه آواز آمد که
بعد از آنکه اولیاء خدای تعالی از من چیزی خورده باشند من جایگاه بول و ناپاکی
نشوم سوگند بخدای تعالی که چنین نخواهد بود از دست وی بجست و بر زمین افتاد و خرد
بشکست و از آن صورت حالی عجب در ما تصرف کرد شیخ گفته است رحمة الله علیه که با شیخ
ابو العباس گفتم که شما از موعظهٔ آن قصریه غافل شده اید مقصود نه آنست که شما توهم کرده اید

بسیار نظر شما که درانجا کسانی بهتر از شما چیزی خورده اند و جایگاه ناپاکی شده بلکه مقصود
ازان تنبیه شما بوده است که بعد ازانکه دلهای شما موضع معرفت خدای تعالی شده است
می باید که آن را موضع اغیار نگردانید و درانجا چیزهای که حق سبحانه و تعالی ازان نهی کرده
جای ندهید و آنکه بشکست اشارت برانست که می باید که پیش حق سبحانه همچنین شکسته باشید
شیخ ابو العباس انصاف داد که ما ازانچه تو فرمودی غافل بودیم و هم در فتوحات می آرد که
یکی از اخوان من پادشاه تلمسان بوده است نام وی یحیی بن یغان و در زمان وی شیخی بوده که
وی را ابوعبدالله تونسی می گفته اند از خلق منقطع گشته بوده و در بیرون تلمسان در موضعی
بعبادت مشغول بوده روزی ازان موضع به تلمسان می رفته یحیی بن یغان در خیل و حشم خود در
راه بوی رسیده وی را گفته اند که این ابوعبدالله تونسی است سر اسپ باز کشیده و بر وی
سلام کرده و جامهای فاخر در بر داشته پرسیده است که ای شیخ باین جامها که من پوشیده ام
نماز رواست شیخ بخندیده است یحیی گفته است چرا می خندی گفت از نادانی که کم عقلی تو
حال تو بحال سگی می ماند که در مرداری افتاده باشد وازان سیر خورده باشد سر تا پای وی
از خون و نجاست آلوده باشد چون وی را بول آید پای خود بردارد که ناگاه ازان بول
رشاشه نرسد شکم تو از حرام پر برآمده و مظالم العباد در گردن تو بسیار است و تو ازان می پرسی که
نماز درین جامها رواست یا نی یحیی بگریست و از اسپ خود فرود آمد و ترک سلطنت کرد و ملازم
شیخ شد چون سه روز پیش شیخ بود شیخ ریسمانی آورد و گفت ایام مهمانی تمام شد برخیز و هیزم
می کش و می فروش ریسمانی به ستد و هیزم بر سر خود نهاد و به بازار می آورد و مردم وی را بعد
از سلطنت بآن حال می دیدند و می گریستند هیزمها می فروخت و بمقدار قوت خود می گرفت
و باقی را صدقه می کرد و همیشه در شهر خود بود تا درگذشت وقتی که کسی از شیخ التماس دعا کردی
گفتی التماس دعا از یحیی کنید که وی از پادشاهی خبر آمده و شاید که اگر بآن مبتلا بودی بزهد
نیامدی شیخ رکن الدین علاء الدوله قدس الله تعالی روحه به بزرگی و کمال حضرت
شیخ رضی الله عنه در بسیاری از حواشی فتوحات اعتراض نموده است چنانکه در خطاب بوی
نوشته که اَیُّهَا الصِّدِّیقُ وَ اَیُّهَا المُقَرَّبُ وَ اَیُّهَا الوَلِیُّ وَ اَیُّهَا العَارِفُ الحَقَّانِیُّ
و این حواشی حالا بخط وی بر کنار فتوحات موجود است اما وی را در آن معنی که حضرت حق را
وجود مطلق گفته است تخطیه بلکه تکفیر کرده است و بعضی از اهالی عصر که سخنان هردو شیخ را

شیخ بسیار کرده بود و بهره و اخلاص و اعتقاد تمام داشته است و بعضی از رسائل خود نوشته است که در حقیقت توحید میان ایشان خلاف نیست و تخطئه و تکفیر شیخ رکن الدین علاء الدوله مر شیخ را رضی الله عنه راجع بآن معنی است که وی از کلام شیخ فهم کرده است نه بآن معنی که مراد شیخ است زیرا که وجود را سه اعتبار است یکی از اعتبار وی بشرط شی که وجود مقید است و دوم بشرط لا شی که وجود عام است و سوم لا بشرط شی که وجود مطلق است آنکه شیخ رضی الله عنه ذات حق را سبحانه وجود مطلق گفته بمعنی اخیر است و شیخ رکن الدین علاء الدوله آن را بوجود عام حمل کرده و در نفی انکار آن مبالغه نموده با وجود آنکه خود در اطلاق وجود ذات بمعنی اخیر اشارت کرده است چنانکه در بعضی رسائل فرموده است که اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَی الْاِیْمَانِ بِوُجُوْبِ وُجُوْدِهٖ وَ نَزَاهَتِهٖ عَنْ اَنْ یَّکُوْنَ مُقَیَّدًا مَحْدُوْدًا وَ مُطْلَقًا لَا یَکُوْنُ لَهٗ بُدٌّ مِنَ الْمُقَیَّدَاتِ وُجُوْدًا چون مقید محدود نباشد مطلق نباشد که وجود وی موقوف باشد بر مقیدات ناچار مطلقی خواهد بود لا بشرط شی که هیچ یک از تقید و عموم شروط نباشد و قیود و تعینات شرط ظهور وی باشد در مراتب نه شرط وجود او فی حد ذاته و نزاعی که میان شیخ رکن الدین علاء الدوله و شیخ کمال الدین عبد الرزاق کاشی رحمهما الله تعالی پیش از این مذکور شد آن نیز از این قبیل تواند بود والله تعالی اعلم بالسرائر و در رساله اقبالیه مذکور است که درویشی در مجلس شیخ رکن الدین علاء الدوله پرسید که شیخ محی الدین اعرابی که حق را وجود مطلق گفته است در قیامت بان معاقب باشد یا نه فرمود که من این نوع سخنان را قطعا نمی خواهم که بر زبان مانکم علی ایشان نیز نگفتندی چه سخن مشکل گفتن روا نیست اما چون گفته شد ناکام تاویل می باید کرد تا درویشان را شبهه در باطن نیفتد و نیز در حق بزرگان بی اعتقاد نشوند من می دانم که محی الدین اعرابی از این سخن آن خواسته که وحدت را در کثرت ثابت کند وجود مطلق گفته است تا معراج دوم را بیان تواند کرد که معراج دو است یکی آنکه کَانَ اللّٰهُ وَلَمْ یَکُنْ مَعَهٗ شَیْءٌ و دریافتن این آسان است دوم آنکه وَالْاٰنَ کَمَا کَانَ و شرح این مشکل تر است او خواسته که ثابت کند که کثرت مخلوقات در وحدت حق هیچ زیادت نکند وجود مطلق در خاطر او فتاده است چون یک شق او برین معنی راست بوده است وی را خوش آمده و از شق دیگر که نقصان لازم می آید غافل مانده پس چون قصد وی اثبات وحدانیت بوده باشد حق تعالی او وی عفو کرده باشد

چه هر که از اهل قبله اجتهادی کرده است در کمال حق اگر خطا کرده است بنزدیک من چون مراد وی کمال حق بوده است از اهل نجات خواهد بود و مصیب از اهل درجات. وُلِدَ الشَّیْخُ رَحْمَةُ اللهِ عَلَیْهِ بِمُرْسِیَةَ مِنْ بِلَادِ اَنْدَلُسَ لَیْلَةَ الْاِثْنَیْنِ السَّابِعَ عَشَرَ مِنْ رَمَضَانَ سَنَةَ سِتِّیْنَ وَخَمْسِمِائَةٍ وَتُوُفِّیَ لَیْلَةَ الْجُمُعَةِ الثَّانِیَةِ وَالْعِشْرِیْنَ مِنْ شَهْرِ رَبِیْعِ الْآخِرِ سَنَةَ ثَمَانٍ وَثَلَاثِیْنَ وَسِتِّمِائَةٍ بِدِمَشْقَ وَدُفِنَ بِظَاهِرِهَا فِیْ سَفْحِ الْجَبَلِ قَاسِیُوْنَ وَحَالِیًا عَنْ مَوْضِعٍ بِصَالِحِیَّةٍ مشهور است

شیخ صدر الدین محمد بن اسحٰق قونیوی قدس الله تعالیٰ روحه کنیت ابو المعالی است جامع بوده است میان جمیع علوم چه ظاهری وچه باطنی وچه نقلی وچه عقلی میان وی وخواجه نصیر الدین طوسی اسوله واجوبه واقع است ومولانا قطب الدین علامه شیرازی در حدیث شاگرد وی است کتاب جامع الاصول را بخط خود نوشته است وبر وی خوانده وبآن افتخار می کرده واز این طائفه شیخ مؤید الدین جندی ومولانا شمس الدین ایکی وشیخ فخر الدین عراقی وشیخ سعید الدین فرغانی قدس الله تعالیٰ ارواحهم وغیر ایشان از اکابر در حجر تربیت وی بوده اند ودر صحبت وی پرورش یافته اند با شیخ سعد الدین حموی بسیار صحبت داشته است واز وی سوالات کرده شیخ بزرگ رحمة الله علیه دران وقت که از بلاد مغرب متوجه روم بود در بعض مشاهد خود بوقت ولادت وی استعداد وعلوم وتجلیات واحوال ومقامات وی وهرچه در مدت عمر وبعد از مفارقت در برزخ وبعد از برزخ بروی گذشت وخواهد گذشت مکاشف شد بل شهد اَحْوَالَ وَلَدِهِ الْاِلٰهِیِّیْنَ وَمُشَاهِدَهُمْ وَمَقَامَاتِهِمْ وَعُلُوْمَهُمْ وَتَجَلِّیَاتِهِمْ وَاَسْمَائِهِمْ عِنْدَ اللهِ

وَحِلْيَةِ كُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمْ وَاحْوَالِهِمْ وَاخْلَاقِهِمْ وَكُلِّ مَا يَجْرِي لَهُمْ
وَعَلَيْهِمْ اِلَى اٰخِرِ اَعْمَارِهِمْ وَبَعْدَ الْمُفَادِ تَقَرُّ فِي بَرَازِخِهِمْ وَمَا بَعْدَهَا وچون
به قونیه رسید بعد از ولادت وی و وفات پدرش مادرش بعقد نکاح شیخ درآمد و وی
در خدمت و صحبت شیخ تربیت یافت وی نقاد کلام شیخ است مقصود شیخ در مسئلهٔ وحدت
وجود بر وجهی که مطابق عقل و شرع باشد جز به تتبع تحقیقات وی و فهم آن کما ینبغی میسر نمی شود
وی را مصنفات است چون تفسیر فاتحه و مفتاح الغیب و نصوص و فکوک و شرح حدیث و کتاب
نفحات اللٰهیه که بسیاری از واردات قدسیه خود را در انجا ذکر کرده است و هر کس که می خواهد که
بر کمال وی درین طریق فی الجمله اطلاعی یابد گو آن را مطالعه کن که بسی از احوال و اذواق و مکاشفات
و منازلات خود را در انجا نوشته است در انجا می گوید که در سابع عشر شوال سنه ثلاث و خمسین و
ستمائه در واقعهٔ طویله حضرت شیخ را دیدم و میان من و وی سخنان بسیار گذشت در آثار و احکام
اسمار الٰهی سخنی چند گفتم بیان من وی را بسیار خوش آمد چنانکه روی وی ز بشاشت آن سخنان
گرفت سر مبارک خود را از ذوق می جنبانید و بعضی از ان سخنان را اعاده می کرد و می گفت
بلیغ بلیغ من گفتم یا سیدی بلیغ تو ئی که ترا قدرت آن هست که آدمی را تربیت کنی و بجای رسانی
که چنین چیزها را دریابد و لعمری اگر تو انسانی ماسوای تو همه لا شئی اند بعد از ان بوی نزدیک
شدم و دست وی را ببوسیدم و گفتم مرا بتو یک حاجت دیگر مانده است گفت طلب کن گفتم
می خواهم که متحقق شوم بکیفیت شهود دایم ابدی تو بر تجلی ذاتی را وَكُنْتُ اَعْنِي بِذٰلِكَ حُصُولَ
مَا كَانَ حَاصِلًا لَهُ مِنْ شُهُودِ التَّجَلِّي الذَّاتِي الَّذِي لَا حِجَابَ بَعْدَهُ وَلَا
مُسْتَقَرَّ لِكَامِلٍ دُونَهُ گفت آری و سوال مرا اجابت کرد و گفت انچه خواستی مبذول است
با آنکه تو خود میدانی که مرا اولاد و اصحاب بودند بسیاری از ایشان را کشتم و زنده گردانیدم
و مرد آنکه مرد و کشته شد آنکه کشته شد و هیچ کدام را این معنی میسر نشد گفتم یا سیدی اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ
عَلَى اخْتِصَاصِي بِهٰذِهِ الْفَضِيلَةِ اَعْلَمُ اَنَّكَ تُحْيِيْ وَتُمِيْتُ و سخنان دیگر گفتم که افشای
آن نمی شاید آنگاه از ان واقعه درآمدم وَالْمِنَّةُ لِلّٰهِ عَلٰى ذٰلِكَ میان وی و مولانا جلال الدین
رومی قدس سرهما اختصاص محبت و صحبت بسیار بوده است روزی مجلس عظیم بود و اکابر
قونیه جمع شده بودند و شیخ صدر الدین بر صدر صفه بالای سجاده نشسته بود و خدمت مولوی
درآمد شیخ سجادهٔ خویش را بوی گذاشت مولانا ننشست و گفت بقیامت چه جواب گویم که

برسجادهٔ شیخ چرا نشستم شیخ فرمود که بر یک گوشه تو بنشین و بر یک گوشه من بنشینم مولانا
بنشست شیخ فرمود که سجادهٔ نشستنی ترا نشاید مارا نیز نشاید سجادهٔ برداشت و دور انداخت
خدمت مولانا پیش از وی وفات کرده است و وصیت نماز خود بوی کرده گویند که شیخ
شرف الدین قونوی از شیخ صدر الدین قدس سرهما پرسید که مِنْ اَیْنَ اِلٰی اَیْنَ وَمَا
الْحَاصِلُ فِی الْبَیْنِ شیخ جواب داد مِنَ الْعِلْمِ اِلَی الْعَیْنِ وَالْحَاصِلُ بَیْنَ تَجَدُّدِ
نِسْبَةٍ جَامِعَةٍ بَیْنَ الطَّرْفَیْنِ ظَاهِرَةٍ نَاظِرَةٍ بِالْحُکْمَیْنِ شیخ مؤید الدین
جندی رحمه الله تعالی وی از شاگردان و مریدان شیخ صدر الدین است جامع
بوده است میان علوم ظاهری و باطنی بعض مصنفات شیخ بزرگ را چون فصوص الحکم
و مواقع النجوم شرح کرده است و ماخذ سائر شروح فصوص شرح وی است و در آنجا
تحقیقات بسیار است که در سائر کتب نیست و کمال وی از آن معلوم می شود وی گفته
است که خدمت شیخ صدر الدین قدس سره خطبهٔ فصوص را از برای من شرح کرد و در اثنای
آن واردی غیبی بروی ظاهر شد و اثر آن ظاهر و باطن مرا فرو گرفت آنگاه در من تصرفی کرد
عجب و مضمون کتاب را تمام در شرح خطبه مفهوم من گردانید و چون این معنی را از من دریافت
گفت که من نیز از حضرت شیخ خواستم که کتاب فصوص را بر من شرح کند خطبه را شرح کرد
و در اثنای آن در من تصرفی کرد که مضمون تمام کتاب مرا معلوم شد پس با این حکایت مسرور
شدم و دانستم که مرا بهرهٔ تمام خواهد بود بعد از آن مرا فرمود که آن را شرحی بنویس در حضور
وی اِجْلَالًا لِقَدْرِهٖ وَاِمْتِثَالًا لِاَمْرِهٖ خطبه را شرح کردم و هم وی گفته در محل
بیان این معنی که کمل را قوت ظهور در جمیع مواطن است بعد از مفارقت ازین نشأه که
در بغداد بودم و شخصی در منزل من فرود آمده بود که دعوی وی آن بود که مهدی است
و از من برای این دعوی گواهی طلبید من گفتم که پیش خدای تعالی گواهی میدهم که تو مهدی نیستی
و دروغ می گوئی با من بمعادات و دشمنی برخاست و جماعتی را از ملاحده و نصیریه جمع کرد

وایشان را بایذای من ولایت کرد پناه بروحانیت شیخ بزرگ شیخ محی الدین بردم بجمعیت همت متوجه وی شدم دیدم که شخصی ظاهر شد و بیک دست خود هر دو دست آن مدعی را بگرفت و بیک دست هر دو پای او را و گفت بر زمینش زنم گفتم یا سیدی حکم و فرمان تراست بس بازگشت و برفت و من برخاستم و بمسجد رفتم و آن مدعی با تباع خود بقصد ایذای من اجتماع کرده بودند من با ایشان التفات نه کردم و در پیش محراب رفتم و نماز خود بگذاردم و ایشان بر من هیچ دست نیافتند و شر ایشان را خدای تعالی از من بگردانید بعد از آن آن مدعی بر دست من توبه کرد و مسافر شد و هم وی گفته که از شیخ خود شیخ صدرالدین شنیدم که شیخ بزرگ را با خضر علیه السلام اتفاق ملاقات افتاد گفت که از برای موسی ابن عمران صلوات الرحمن علیه هزار مسئله از اول ولادت وی تا زمان اجتماع بروی گذشته بود مهیا ساخته بودم وی بر سه مسئله از آن صبر نتوانست کرد و اشارت باین معنی است آنکه حضرت رسالت صلی الله علیه وآله وسلم فرموده است که لَيْتَ اَخِي مُوسٰى سَكَتَ حَتّٰى يَقُصَّ عَلَيْنَا مِنْ اَنْبَائِهِمَا و وی را بر طریق ابن الفارض رحمه الله در بیان حقایق و معارف اشعار عربی لطیف است و از آن جمله است این دو بیت که شیخ فخرالدین عراقی در کتاب لمعات آورده اند ؎ اَلْبَحْرُ بَحْرٌ عَلٰی مَا كَانَ فِي قِدَمٍ + اِنَّ الْحَوَادِثَ اَمْوَاجٌ وَاَنْهَارُ ؛ لَا يَحْجُبَنَّكَ اَشْكَالٌ لَا نُشَاكِلُهَا ؛ عَمَّنْ تُشَكَّلُ فِيهَا وَهِيَ اَسْتَارُ + بیت دیگر ؎ هُوَ الْوَاحِدُ الْمَوْجُودُ فِي الْكُلِّ وَحْدَهٗ ؛ سِوٰى اَنَّهٗ فِي الْوَهْمِ سُمِّيَ بِالسِّوٰى و همانا که وی قصیده تائیه فارضیه را جوابی گفته است و از آن قصیده است این دو بیت ؎ فَمَا اَنْفَكُّ يَرْضَانِي بِكُلِّ مَحَبَّةٍ + وَمَا زِلْتُ اَهْوَاهُ بِكُلِّ مَوَدَّةٍ ؛ فَمُمْتَنِعٌ عَنْهُ اِنْفِصَالِي وَوَاجِبٌ ؛ وِصَالِي بِلَا اِمْكَانِ بُعْدٍ مُرَتَّبٍ +

شیخ سعدالدین الفرغانی رحمه الله تعالی

وی از مکمل ارباب عرفان واکابر اصحاب ذوق و وجدان بوده است هیچکس مسائل علم حقیقت را
چنان مضبوط و مربوط بیان نکرده است که وی در دیباجهٔ شرح قصیده تائیه فارضیه کرده
اولاً آن را بعبارت فارسی شرح کرده بوده است بر شیخ خود شیخ صدر الدین قونیوی قدس سره
عرض فرموده شیخ آن را استحسان بسیار کرده و دران باب چیزی نوشته و شیخ سعد الدین آن
نوشته را بعینه بر سبیل تبرک و تیمن در دیباجه شرح فارسی خود درج کرده است و ثانیاً از برای تعمیم و تتمیم
فائده آن را بعبارت عربی نقل کرده و فوائد دیگر بران مزید ساخته جَزَی اللّٰهُ عَنِ الطَّالِبِیْنَ
خَیْرَ الْجَزَاءِ و وی را تصانیف دیگر است مسمی بمناهج العباد الی المعاد در بیان مذاهب ائمه اربعه
رضوان اللّٰه علیهم اجمعین در مسائل عبادات و بعضی از معاملات که سالکان این طریق را
از آن چاره نیست و در بیان آداب طریقت که بعد از تصحیح احکام شریعت سلوک راه حقیقت
بی آن میسر نیست والحق آن کتابی است بس مفید که مالا بد هر طالب مرید است و در انجا آورده است
که انتساب مریدان بمشایخ بسه طریق است یکی بخرقه دوم بتلقین ذکر سوم بصحبت و خدمت و
تادب بآن و خرقه دو است خرقهٔ ارادت و آن را جز از یک شیخ ستدن روا نباشد و دوم خرقهٔ تبرک
و آن را از مشایخ بسیار بجهت تبرک ستدن روا باشد و در میان خرقهٔ ارادت خود گفته است
که وی خرقه پوشید از شیخ نجیب الدین علی بن بزغش الشیرازی قدس اللّٰه تعالی روحه و وی از
شیخ الشیوخ شهاب الدین سهروردی و وی از عم خود شیخ نجیب الدین سهروردی و وی از
عم خود قاضی وجیه الدین و وی از پدر خود ابو محمد عمویه و اخی فرج زنجانی دست هر یک
در پوشانیدن خرقه مشارک دست آن دیگر اما ابو محمد از احمد اسود دینوری خرقه پوشید و
وی از ممشاد دینوری و وی از ابو القاسم جنید و اما اخی فرج از ابو العباس نهاوندی و وی
از عبد اللّٰه خفیف الشیرازی و وی از ابو محمد رویم بغدادی و وی از جنید رحمة اللّٰه علیه و شیخ
الشیوخ شهاب الدین سهروردی رحمة اللّٰه علیه نسبت خرقه را تا با بو القاسم جنید بیش اثبات
نکرده است و از جنید تا مصطفی صلی اللّٰه علیه وآله وسلم بصحبت نسبت داده است نه بخرقه اما
شیخ مجد الدین بغدادی قدس اللّٰه تعالی سره در کتاب تحفة البرره آورده است که نسبت خرقها
متصل است به پیغامبر صلی اللّٰه علیه وآله وسلم بحدیث درست متصل معنعن و فرموده است که
مصطفی صلی اللّٰه علیه وآله وسلم خرقه پوشانید مر امیر المؤمنین علی رضی اللّٰه عنه و وی مر حسن البصری را و
وی مر کمیل بن زیاد را و کمیل مر عبد الواحد بن زید را و وی مر ابو یعقوب نهرجوری را و وی

مر عمرو بن عثمان مکی را وی مر ابو یعقوب طبری را وی مر ابو القاسم رمضان را وی
مر ابو العباس بن ادریس را وی مر داود خادم را وی مر محمد مالکیل را وی مر
شیخ اسمعیل قصری را وی مر شیخ نجم الدین الکبری را وی مر این فقیر یعنی
مجد الدین بغدادی فعلی هذا نسبت خرقه ما بمصطفی صلی الله علیه وآله وسلم متصل شود والله
تعالی اعلم واما نسبت تلقین ذکر این فقیر یعنی شیخ سعید رحمه الله از شیخ خرقه خود شیخ نجیب الدین
علی تلقین گرفت و وی از شیخ الشیوخ شهاب الدین سهروردی و وی از عم خود شیخ ابو نجیب
سهروردی و وی از شیخ الشیوخ احمد غزالی و وی از ابو بکر نساج و وی از شیخ ابو القاسم
گرگانی و وی از ابو عثمان مغربی و وی از ابو علی کاتب و وی از ابو علی
رودباری و وی از سید الطائفه جنید قدس الله تعالی ارواحهم بعد از آن می گوید که
در نسبت خرقه ارادت و نسبت تلقین ذکر از دو شیخ گرفتن مذموم است اما در نسبت صحبت
محمود است لیکن بشرط اجازت یا فوت صحبت شیخ اول چنانکه این فقیر ضعیف بعد از مفارقت
خدمت و صحبت شیخ نجیب الدین قدس الله تعالی سره از خدمت مولانا و سیدنا و شیخنا
صدر الحق والدین وارث علوم سید المرسلین علیه الصلوة والسلام سلطان المحققین
محمد بن اسحق القونوی رضی الله تعالی عنه و از شرف صحبت و ارشاد و هدایت و اقتباس فضائل
و آداب ظاهر و باطن و علوم شریعت و طریقت و حقیقت تربیت یافت و منتفع شد
نهایت الانتفاع همچنین از خدمت شیخ ربانی محی الدین محمد بن السکران البغدادی
نور الله نفسه و از صحبت غیر ایشان از اکابر تربیت پذیرفت و منتفع گشت هر چند از عهده
رعایت حقوق و شرائط خدمت و صحبت شان نتوانست بیرون آمدن لیکن ایشان از
کرم بحسن قبول و ارشاد این بیچاره را تلقین فرمودند فجزاهم الله عنی احسن
الجزاء و هم وی آورده است که از شیخ نجیب الدین رحمه الله شنیدم که شمس الدین
صفی امام جامع شیراز از اکابر صالحان و پاکان بود و همه اوقاتش بذکر و تلاوت و
انواع عبادات مستغرق و معمور لکن از کسی تلقین ذکر نداشت روزی در واقعه ذکر
خود را بصورت نوری مصور شده مشاهده کرد که از دهان وی منفصل می شد
و بر زمین فرو می رفت با خود گفت که این علامت خیر نیست چه نص إِلَيْهِ يَصْعَدُ
الْكَلِمُ الطَّيِّبُ بخلاف این نشان می دهد این نقصان مگر بسبب عدم تلقین

ذکر است از مشایخ یکی از مریدان شیخ روزبهان بقلی قدس الله تعالی روحه رجوع کرد
و از وی تلقین ذکر گرفت همان شب در واقعه ذکر خود را بصورت نوری مشاهده نمود
که بالا می رفت و آسمانها را خرق می کرد و بعد از آن بخدمت شیخ الشیوخ شهاب الدین
سهروردی رضی الله عنه پیوست و در رسید آنجا که رسید شیخ موسی سدرانی
رحمه الله تعالی وی از اکابر اصحاب شیخ ابومدین مغربی قدس الله تعالی
روحه بوده است شیخ سعید الدین فرغانی در شرح قصیده تائیه آورده است که از شیخ
معتبر الحق عبد الله بن طلحة التستری العراقی رحمه الله در سنه خمس و ستین و ستمایه شنیدم
که وی روایت کرد از شیخ عماد الدین محمد بن شیخ الشیوخ شهاب الدین السهروردی قدس الله
تعالی روحه که گفت که وقتی از حجاز باز آمده بودم در میان آنکه طواف خانه می کردم
ناگاه دیدم که شیخ موسی طواف می کرد و خلق بوی تبرک می جستند و وی را زیارت می کردند
بعضی پیش وی تعریف کردند که این فرزند شیخ شهاب الدین است مرا مرحبا گفت و سر مرا
ببوسید و مرا دعای خیر کرد و من این برکت دعای وی را در خود می یابم و امید می دارم که در
آخرت نیز که گفت آن نصیب من باشد پس من پرسیدم که این کیست گفتند که این را شیخ موسی
سدرانی گویند چون از طواف فارغ شدم پیش والد خود رفتم و وی را خبر کردم که من زیارت
شیخ موسی یافتم و مرا دعای خیر کرد والد من بآن بسیار مسرور شد بعد از آن حاضران در
ذکر مناقب شیخ موسی شروع کردند و از آن جمله گفتند که وی را در هر شبانروزی در دست
که ختمه او هفتاد ختم قرآن می کند و والد من خاموش بود ناگاه یکی از کبار اصحاب والد من
سوگند یاد کرد و گفت راست است آنچه از وی می گویند من پیش از این این سخن را شنیده بودم
و در خاطر من فی الجمله انکاری بود تا آن وقت که شبی شیخ موسی را در طواف یافتم در پی وی
ایستادم دیدم که تقبیل حجر الاسود کرد و از اول فاتحه آغاز تلاوت کرد و می رفت و همچنان که معهود
است که مردم در طواف می روند و تلاوت می کرد چنان تلاوتی که حرف حرف را فهم می کردم
چون هم در آن طواف اول از برابر در خانه که از حجر الاسود تا آنجا مقدار چهار گام باشد
کما بیش در گذشت یک ختم تمام کرد چنانکه من تمام آن ختم را حرف بحرف شنیدم در خدمت
والد من با همه اصحاب تصدیق کردند و آنچه گفت قبول کردند بعد از آن از والد از این معنی
سؤال کردند گفت این از قبیل بسط زمان است که بعضی از اولیاء الله را واقع می شود

پس از برای صدق آن قضیه گفت که شیخ الشیوخ ابن سکینه را رضی الله عنه مریدی بود صالح و وظیفه وی آن بود که سجادهای صوفیان را روز جمعه بمسجد جامع می برد و می انداخت و بعد از ادای نماز جمع می کرد و بخانقاه می آورد روزی یکی از جمعها سجادها را بر یکدیگر بست تا بمسجد برد و بکنار دجله رفت تا غسل جمعه بجای آورد و جامها بیرون کرد و بر کنار دجله نهاد و بآب فرو رفت چون سر بیرون کرد و دید که آن دجله نیست و جای دیگر است پرسید که این کجاست گفتند که این نیل مصر است تعجب کرد و از آب بیرون آمد و بشهر درون رفت ناگاه بدکان صابغی رسید آنجا بایستاد و برهنه بود جز میزری که ستر عورت وی کرده بود جامه دیگر نبود صاحب دکان بفراست دانست که وی صباغ است وی را آزمایش کرد دید که آن صنعت را نیک می داند وی را گرامی داشت و بخانه برد و دختر خود را نکاح کرد با وی و از وی سه فرزند آمد و هفت سال بر آن برگذشت روزی بکنار نیل آمد و در آب غوطه خورد چون سر برآورد دید که در دجله بغداد است و در همان موضع که پیش از این هفت سال بآب درآمده بود و جامهای وی همچنانکه نهاده بود بر کنار دجله است جامها را پوشید و بخانقاه آمد دید که سجادهای صوفیان همچنانکه برهم بسته بود بسته است بعضی از اصحاب با وی گفتند که زودتر باش که بعضی از جماعت بنگاه بمسجد رفته اند سجادها را بمسجد برد و پس از ادای نماز بخانقاه آورد و بتعجیل تمام تعجب کنان بخانه خود رفت اهل بیت وی گفتند که مهمانانیکه فرموده بودی که برای ایشان ماهی بریان کنیم بیا ببین که ماهی بریان شده است مهمانان را آورد و ماهی خوردند بعد از آن پیش شیخ خود ابن سکینه آمد و آنچه بروی گذشته بود اخبار کرد و قضیه اولاد خود را بمصر با وی بگفت فرمود که فرزندان را از مصر بغداد حاضر کن چون فرزندان را حاضر کرد آنچه گفته بود راست بیرون آمد شیخ ابن سکینه از وی پرسید که آن روز در چه اندیشه بودی و در خاطر توجه بود گفت از اول روز در خاطر من از این آیت که کَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ دغدغه و نزاعی بود شیخ گفت این واقعه رحمتی است از خدای تعالی بر تو و رفع اشکال و تصحیح ایمان و اعتقاد تست با آنکه خدای تعالی قادر است بر آنکه نسبت به بعضی بندگان خود زمان را مبسوط کند و دراز فرا نماید با آنکه اندک تا باشد نسبت به بعضی دیگر و همچنین است حال در بعضی زمان دراز را کوتاه فرا نماید وَاللّٰهُ الْقَادِرُ عَلٰی مَا يَشَاءُ و نزدیک باین

قضیه هست آنکه صاحب فتوحات رحمة الله علیه ذکر کرده است که شخصی جوهری از خود حکایت کرد که مقدار خمیر از خانهٔ خود بنفرن برد تا نان پزند وی را جنابت رسیده بود بکنار نیل رفت و در آب در آمد تا غسل کند از خود غائب شد و دید همچنانکه کسی در خواب بیند که وی در بغداد هست آنجا کدخدا شد و مدت شش سال با خاتون خود بسر برد از وی فرزندان آمد بعد ازان با خود آمد خود را در میان آب دید غسل تمام کرد و جامه پوشید و بفرن رفت و نان گرفت و بخانه آمد و با اهل خانه واقعه را باز گفت چون ماهی چند بر آمد آن خاتون از بغداد آمد و فرزندان را همراه آورد و خانهٔ جوهری را می پرسید چون باهم ملاقات کردند جوهری خاتون و فرزندان را بشناخت ازان زن پرسیدند که چند گاه هست که ترا زن کرده است گفت شش سال است شیخ عیسی ابن هتار یمنی رحمه الله تعالی امام یافعی گوید که وی روزی بر فاحشه بگذشت وی را گفت بعد از خفتن پیش تو می آیم زن خرم شد و خود را بیاراست بعد از خفتن پیش وی آمد و در خانهٔ وی دو رکعت نماز بگزارد و بیرون آمد آن زن را حال بگشت و توبه کرد از هر چه داشت بیرون آمد و شیخ وی را بزنی بیکی از درویشان داد و گفت که طعام ولیمه را عصیده بسازید و روغن مخرید امیری را که رفیق آن زن بود خبر کردند تعجب کرد گفتند وی را بیکی از درویشان داد و طعام ولیمه عصیده ساخته اند و روغن ندارند امیر بطریق استهزا دو شیشه خمر فرستاد که این را پیش شیخ برید و گوئید که شاد شدیم و شنیدیم که روغن عصیده نیست این را با عصیده بخورید چون فرستادهٔ امیر آمد گفت دیر آمدی یکی ازان دو شیشه را بستد و دست دراز کرد و بر عصیده ریخت و آن دیگری را همچنان کرد و آن فرستاده را گفت بنشین و بخور چون بخورد روغنی دید که هرگز ازان خوشتر نخورده بود پیش امیر رفت و قصه را باز گفت امیر نیز پیش شیخ آمد و بر دست وی توبه کرد شیخ ابو الغیث جمیل الیمنی قدس الله تعالی سره ذو المقامات العلیة والاحوال السنیة والانفاس الصادقة والکرامات الخارقة بود و اول حال از قطاع طریق بود روزی در کمین قافله نشسته بود شنید که هاتفی می گوید یا صاحب العین علیک عینی یعنی ای آنکه چشم بر قافله داری دیگری را چشم بر تست در وی اثر عظیم کرد و ازانچه دران بود باز ایستاد و بر خدای تعالی اقبال نمود و توبهٔ نصوح کرد و بصحبت شیخ ابن الافلح الیمنی پیوست نفس وی پاکیزه شد و دل وی منور گشت و صدق ارادت و سیمای سعادت بر وی پیدا آمد و خوارق عادات از وی بظهور انجامید گویند روزی

۶ ولیمه را یعنی طعام عروسی را عصیده سازند یعنی کاچی

۷ ذو المقامات العلیه یعنی صاحب مقامات بزرگ و احوال بلند بود

القصه آنکه از صحرا هیزم آمد بیرون رفت و درازگوشی با خود ببرد و در میان آنکه در بعضی از
آن بها هیزم جمع کرد درازگوش وی را شیر بدرید چون هیزم آورد که بار کند دید که درازگوش
وی را شیر بدریده است روی با شیر کرد و گفت درازگوش مرا بکشتی هیزم خود را چه بار کنم سوگند
بعزت معبود که آن را بار نخواهم کرد مگر بر پشت تو پس هیزم ها را جمع کرد و بر پشت شیر نهاد و وی را
می راند تا به نزدیک شهر رسانید هیزم را از وی فرو گرفت و گفت هر جا که خواهی برو. روزی
اهل بیت وی از وی قدری عطر طلبیدند به بازار رفت تا بخرد پیش یکی از عطاران رفت و
با وی در آن باب سخن گفت عطار گفت در دکان من هیچ عطر نخواهد بود فی الحال هر عطر که در دکان
وی بود منعدم گشت عطار پیش شیخ وی شیخ ابن الافلح آمد و از وی شکایت کرد شیخ وی را
بخواند و بسبب آنکه اظهار کرامت کرده بود وی را سیاست بسیار کرد و گفت دو شمشیر در یک غلاف
نمی باشد از صحبت من دور باش هر چند ابوالغیث مدارا کرد و تضرع نمود قبول نکرد و از مضا
وی ابا کرد ابوالغیث برفت و طلب شیخ دیگری می کرد تا بصحبت وی منتفع گردد پیش هر شیخ که
رفت گفت ترا همین بسند است محتاج به شیخ نیستی تا آن بود که بشیخ کبیر علی اهدل رسید و التماس
صحبت کرد شیخ وی را قبول فرمود ابوالغیث گفته است که چون بصحبت وی رسیدم گویا قطره بودم که
در دریا افتادم پادشاه یمن خادم وی را بکشت چون خبر بوی رسید در غضب شد گفت تعالی
وَالمجواسة أنا انزل عن المنشاب واترك الزرع در همان وقت پادشاه کشته
شد روزی فقرا گفتند که ما را آرزوی گوشت می کند گفت فلان روز که روز بازار است گوشت
خواهید خورد چون آن روز آمد خبر رسید که قطاع طریق قافله را غارت کرده اند چون ساعتی بر آمد یکی از
قطاع طریق آمد و بجهت شیخ گاوی آورد شیخ فقرا را گفت که این گاو را بکشند و بپزند اما سر وی
چنانکه هست نگاه دارید و بعد از آن دیگری مد و یک خروار گندم آورد شیخ گفت آرد کنید نان
پزید هر چه شیخ گفت کردند بعد از آن شیخ فقرا را گفت بخورید جمعی فقها حاضر بودند ایشان را بر سفره
طلبیدند نیامدند شیخ فقرا را گفت شما بخورید که فقها حرام نمی خورند چون فقرا از خوردن فارغ شدند
ناگاه شخصی پیش شیخ آمد و گفت ایها الشیخ گاوی نذر فقرا کرده بودم حرامیان بغارت بردند شیخ گفت
اگر سر گاو خود را ببینی بشناسی گفت آری شیخ فرمود تا سر گاو را حاضر کردند گفت این سر گاو منست
بعد از آن شخصی دیگر در آمد و گفت ایها الشیخ یک خروار گندم نذر شیخ و فقرا کرده بودم حرامیان بردند
گفت نذر فقرا بفقرا رسید چون فقها آن را مشاهده کردند از ترک موافقت فقرا پشیمان شدند

توفی رحمة الله علیه سنة احدی و خمسین و ستمائة شیخ ابو الحسن المغربی الشاذلی رحمه الله
تعالی نام وی علی بن عبد الله است شریف است حسنی ساکن اسکندریه بوده است و جمعی کثیر آنجا
بصحبت وی پیوسته اند از کبار اولیاء الله و عظماء مشایخ است وی گفته است که در سیاحت بودم
شبی در بیشه خفتم و سباع گرد من گردیدند تا صبح و هرگز انسی چون انس آن شب نیافتم چون بامداد شد
در خاطر من گذشت که مرا از مقام انس با خدای تعالی چیزی حاصل شد برود خانه فرود آمدم کبک
بسیار دیدم که مثل آن ندیده بودم چون آواز پای من شنیدند همه یکبار بر پریدند چنانکه از
ترس مرا خفقان پیدا شد شنیدم که مرا می گویند ای آنکه دوش با سباع انس گرفته بودی
ترا چیست که از پریدن این کبکان ترسانی ولیکن تو دوش با ما بودی و اکنون با نفس خودی هم
وی گفته که یکبار هشتاد روز گرسنه بودم در خاطرم آمد که ترا ازین کار نصیبی حاصل شد ناگاه
زنی دیدم که از مغارهٔ بیرون آمد بغایت خوبرو گویا روی او نور آفتاب بود می گفت منحوسی هشتاد
روز گرسنه بوده و ایستاده و ناز بر خدای تعالی می کند بعمل خود و شش ماه بر من گذشته است
که طعامی نچشیده ام هم وی گفته است که روزی در مغاره بودم گفتم الهی ترا بندهٔ شاکر باشم شنیدم
که مرا می گویند هرگاه که منعم علیه غیر خود را نه بینی گفتم الهی چون منعم علیه غیر خود نه بینم و حال آنکه
بر انبیا انعام کرده و بر علما و بر ملوک انعام کرده شنیدم که گفتند اگر نه انبیا بودندی تو راه راست
نیافتی و اگر نه علما بودندی تو اقتدا بکه کردی و اگر نه ملوک بودندی تو ایمن نبودی
و این همه نعمت است از من بر تو هم وی گفته که رفیقی داشتم با وی در مغارهٔ جای گرفتیم
و طلب وصول بخدای تعالی می کردیم و می گفتیم فردا ما را فتح شود ناگاه مردی در آمد با هیبت
گفتیم تو کیستی گفت عبد الملک دانستیم که وی از اولیاء الله است گفتیم حال تو چیست گفت
حال تو چیست چون باشد حال کسی که می گوید که فردا مرا فتح شود و پس فردا مرا گشاد شود و
نه ولایتیست و نه فلاح ای نفس چرا پرستش خدای عز و جل از برای خدا نکنی ما دانستیم که
وی را چرا بر ما در آورده اند توبه کردیم و استغفار نمودیم و ما را فتح پدید آمد هم وی گفته است
که رسول را صلی الله علیه و آله و سلم بخواب دیدم گفت یا علی طَهِّرْ ثِیَابَکَ مِنَ الدَّنَسِ
تَحْظَ بِمَدَدِ اللهِ فِی کُلِّ نَفَسٍ یعنی پاکیزه گردان جامهای خود را از چرک تا بهره مند
گردی بمدد و تایید الله تعالی در هر نفسی گفتم یا رسول الله ثیاب من کدام است گفت خدای
تعالی بر تو پنج خلعت پوشانیده است خلعت محبت و خلعت معرفت و خلعت توحید و خلعت ایمان

وخلعت اسلام هر که خدای تعالی را دوست دارد بر وی آسان شود هر چیزی و هر که
خدای را بشناسد در نظر وی خرد نماید هر چیزی و هر که خدای را به یگانگی بداند بوی
شریک نیارد هیچ چیزی را و هر که بخدای ایمان آرد ایمن گردد از هر چیزی که هر که باسلام متصف
گردد در خدای عاصی نشود و اگر عاصی شود اعتذار کند قبول افتد شیخ ابو الحسن گوید از اینجا فهم
کردم معنی قوله تعالی وثیابک فطهر شاگرد وی شیخ ابو العباس مرسی گفته است
که از مدینه شریفه قصد زیارت امیر المومنین حمزه رضی الله تعالی عنه کردم در راه کسی دیگر
رفیق من شد چون بآنجا رسیدم در قبه مزاری بسته بود به برکت روحانیت حضرت رسالت
صلی الله علیه وآله وسلم گشاده شد در آمدیم و دیدیم که نزدیک روضه مردی دعا می کند با
رفیق خود گفتم که این مرد از ابدال است و دعا درین ساعت مستجاب است وی دعا کرد که خدای تعالی
وی را یک دینار روزی کند و من دعا کردم و از خدای تعالی عافیت از بلای دنیا و عذاب
آخرت خواستم چون در مراجعت نزدیک مدینه رسیدیم شخصی پیش آمد و رفیق مرا یک دینار بداد
و چون بمدینه در آمدیم و نظر شیخ ابو الحسن بر ما افتاد رفیق مرا گفت یا خسیس الهمة ساعتی یافتی
که در آن ساعت دعا مستجاب شود و آن را بیک دینار صرف کردی چرا چون ابو العباس نکردی
که از خدای تعالی عافیت دنیا و آخرت خواست و خدای تعالی دعای وی اجابت کرد و وی
گفته است که در بدایت حال مرا تردد افتاد میان انقطاع و بودن در بیابان و میان
باز گشتن با آبادانی و شهر و صحبت علما و اخیار و مرا وصف کردند که در سر کوهی ولی هست
بقصد زیارت وی کردم شب هنگامی بآنجا رسیدم با خود گفتم در شب پیش وی نروم بر در
آن غار بخفتم شنیدم که از اندرون می گوید بار خدایا بدرستی که مردمی چند هستند از بندگان
تو که از تو می خواهند که خلق خود را مسخر ایشان گردانی و خلق خود را مسخر ایشان گردانیدی
و از تو بآن راضی شدند و بدرستی که من از تو می خواهم که خلق خود را بد خوی گردانی با من تا
مرا هیچ ملجای نباشد الا بحضرت تو من با خود گفتم ای نفس بشنو که این شیخ از کدام بحر اغتراف
می کند چون بامداد کردم پیش وی در آمدم و سلام کردم و از هیبت و خوف وی بر برآمدم
گفتم یا سیدی حال چون است گفت شکایت می کنم بخدای تعالی از برد و تسلیم خوشی رضا
همچنانکه تو شکایت می کنی از حر تدبیر و اختیار گفتم من حر تدبیر و اختیار می دانم و این زمان
در مانم برد تسلیم و رضا چیست و چرا از آن شکایت می کنی گفت می ترسم که حلاوت آن مرا

مشغول گرداند از خدای تعالی گفتم ای سیدی شنیدم که شب می گفتی بار خدایا بدرستی کا
مردی چند از بزرگان تو هستند که از تو می خواهند که خلق خود را مسخر ایشان گردانی و مسخر گردانیدی
مارا تو بآن راضی شدند شیخ تبسم کرد و گفت ای فرزند عوض آنکه می گوئی اَللّٰھُمَّ سَخِّرْلِیْ مَا بُوْلی
اَللّٰھُمَّ کُنْ لِیْ تو گمان می بری که هر که خدای تعالی وی را باشد بچیزی محتاج شود این بدولی
چیست امام یافعی می گوید که از بعضی مشایخ شنیده ام که چون کسی از وی طلب دعا
کردی می گفت کَانَ اللّٰہُ لَکَ و این کلمه با وجود کوتاهی جامع همه مطلوبات هست زیراک
چون خدای تعالی کسی را باشد همه مطلوبات وی را بدهد اما خدای تعالی کسی را باشد که وی خدای
تعالی را باشد کما قال صلی اللّٰہ علیہ و آلہ وسلم مَنْ کَانَ لِلّٰہِ کَانَ اللّٰہُ لَہٗ شیخ ابو الحسن
گفته اَنَا لَا نَرٰی مَعَ الْحَقِّ مِنَ الْخَلْقِ اَحَدًا اِنْ کَانَ وَلَا بُدَّ فَکَالْھَبَاءِ فِی
الْھَوَاءِ اِنْ فَتَّشْتَهٗ لَمْ تَجِدْ شَیْئًا و هم وی گفته لَا یَکُنْ حَظُّکَ مِنْ دُعَائِکَ
الْفَرَحُ بِقَضَاءِ حَاجَتِکَ دُوْنَ فَرَحِکَ بِمُنَاجَاتِکَ لِمَحْبُوْبِکَ فَتَکُوْنُ مِنَ
الْمَحْجُوْبِیْنَ و هم وی گفته کُلُّ فَقِیْرٍ لَمْ یَکُنْ فِیْهِ اَرْبَعَۃُ اٰدَابٍ فَاجْعَلْهُ وَالتُّرَابَ
سَوَاءً اَلرَّحْمَۃُ لِلْاَصَاغِرِ وَالْحُرْمَۃُ لِلْاَکَابِرِ وَالْاِنْصَافُ مِنَ النَّفْسِ وَتَرْکُ
الْاِنْتِصَافِ لَھَا و وی در سنه اربع و خمسین و ستمائه برفته از دنیا در وقت توجه بمکه مبارکه

در صحرایی که آب شور داشت چون وی را آنجا دفن کردند به برکت وجود وی آب آن صحرا شیرین شد **شیخ عفیف الدین التلمسانی** رحمه الله تعالی نام وی سلیمان بن علی است بعضی از متفقشه فقهاء وی را بزندقه و الحاد منسوب داشته اند و در بیان آن ذکر کرده که وی را گفتند یکبار که اَنْتَ نُصَیْرِیٌّ وی گفت اَلنُّصَیْرُ بَعْضٌ مِنِّیْ و بر واقف اصطلاحات این طایفه پوشیده نباشد که یکی از مقامات ایشان مقام جمع است که صاحب آن مقام همه اجزاء وجود را با جمایل و تفاصیل خود می بیند و همه را در خود مشاهده میکند چنانکه گفته اند ؎ جزو درویش است جمله نیک و بد ✣ وَمِنْ اَشْعَارِهِ الْمُشْعِرَةِ بِذٰلِكَ ؎ فِیْ طَوْرِ كُلِّ حَقِیْقَةٍ لِیْ مَسْلَكٌ وَلِكُلِّ مَرْتَبَةٍ وَذَوْقٍ اَسْلُكُ ✣ اِنَّ دَائِرَ الْاَفْلَاكِ مِنْ حَوْلِیْ تَبِیْ وَعَلٰی دَوْرِیْ مُحِیْطُهَا یَتَحَرَّكُ ✣ می شاید که گفته است النصیر بعض منی بنا بر این معنی باشد خواه بر سبیل تحقیق خواه بر سبیل تقلید و وی کتاب منازل السائرین را که از مصنفات شیخ الاسلام ابو اسمعیل عبدالله الهروی است شرح نیکو کرده است هر کرا اندک چاشنی از مشرب این طایفه باشد داند که سخنان وی که درو گفته است اکثر مبنی بر قواعد علم و عرفان و مبنی از خصایص ذوق و وجدان است و همچنین وی را دیوان شعر است در کمال لطافت و عذوبت هر که آن را مطالعه کند داند که از سرچشمهٔ کذب هرگز چنان زلال صافی نجوشد و از شجرهٔ خبیثه اصلا چنان میوهٔ طیب نیاید و در شرح منازل السائرین در درجهٔ ثالثه از مقام رضا می گوید وَقَدْ ذُقْتُ هٰذَا الْمَقَامَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ تَعَالٰی وَتَحَقَّقَتْ صُحْبَتُهٗ لِیْ فِیْ ثَلٰثِ مَوَاطِنَ اَوَّلُهَا اِنِّیْ اَشْرَفْتُ عَلَی الْقَتْلِ بِسُیُوْفِ الْفِرَنْجِ خَذَلَهُمُ اللّٰهُ تَعَالٰی فَنَظَرْتُ فِیْ قَلْبِیْ فَلَمْ اَجِدْ عِنْدَهٗ تَفَاوُتًا عَنِ الْحَیٰوةِ وَالْمَوْتِ رِضًی بِحُكْمِ اللّٰهِ تَعَالٰی لِغَلَبَةِ سُلْطَانِ الْمَحَبَّةِ وَالْمَوْطِنُ الثَّانِی الَّتِیْ اَشْرَفْتُ عَلَی الْغَرَقِ فَنَظَرْتُ اِلٰی قَلْبِیْ فَمَا رَاَیْتُ تَفَاوُتًا بَیْنَ الْحَیٰوةِ وَالْمَوْتِ رِضًی بِحُكْمِ اللّٰهِ تَعَالٰی

وَالْمَوْطِنُ الثَّالِثُ قِيْلَ لِيْ اِحْذَرْ مِنْ طَرِيْقِ الصُّوْفِيَّةِ لَا تَرَ فِيْهَا اُمُوْرًا تَزِلُّ الْقَدَمُ فِيْهَا نَنَظَرْتُ اِلٰى قَلْبِيْ وَصَحَّحْتُ عَقْدَ الرِّضٰى مَعَ رَبِّيْ وَقُلْتُ اُعْرِضُ بَعْدَ الْاِقْبَالِ وَاَخَافُ مَعَ صِحَّةِ مَحَبَّتِيْ لِلّٰهِ تَعَالٰى مِنَ الضَّلَالِ فَفَاضَتْ عَيْنَايَ بِالدُّمُوْعِ وَسَرَتْ فِيْ وُجُوْدِيْ نَشْرَةُ الْخُضُوْعِ وَالْخُشُوْعِ وَاَخَذَتْنِيْ حَالَةُ وَجْدٍ كِدْتُ فِيْهَا اَنْ اُفَارِقَ نَفْسِيْ بَعْدَ غَيْبَةِ حِسِّيْ فَلَمَّا انْفَصَلْتُ نَظَمْتُ اِرْتِجَالًا شِعْرٌ اَنَا فِيْ عِنَانِ اِرَادَةِ الْمَحْبُوْبِ اَجْرِيْ لَا مُحَالَةَ + اِمَّا اِلٰى مَحْضِ الْهَوٰى طَوْعًا وَاِمَّا لِلضَّلَالَةِ + مِنْهَا اُحِبُّ اُحِبُّهُ اَنَا عَبْدُهُ فِيْ كُلِّ حَالِهِ وَمِنْ اَشْعَارِهِ شِعْرٌ شَهِدْتُ نَفْسَكَ فِيْنَا وَهِيَ وَاحِدَةٌ + كَثِيْرَةٌ ذَاتُ اَوْصَافٍ وَاَسْمَاءٍ وَنَحْنُ فِيْكَ شَهِدْنَا بَعْدَ كَثْرَتِنَا + عَيْنًا بِهَا اتَّحَدَ الْمَرْئِيُّ وَالرَّائِيْ ÷ وتوفی شیخ عفیف الدین سنہ تسعین وستمائۃ یاسین المغربی الحجام الاسود رحمہ اللہ وے از ارباب ولایت و اصحاب کرامت بود اما در صورت حجامی آن را پوشیده می داشت امام نووی رحمۃ اللہ علیہ از جملہ مریدان و معتقدان وی بوده است بزیارت وی می رفته است و بصحبت و خدمت وی تبرک می جسته و نسبت بوی در مقام ارادت بوده بہر چہ اشارة کردی بران موجب

برفتی روزی وی راگفت که کتابهای که پیش تو مستعار است بخداوندانش بازده و بدیار خود مراجعت نمائی و اهل خود را زیارت کن سخن وی را قبول کرد چون بدیار خود رسید اهل خود را دید بیمار شد و وفات کرد توفی الشیخ یاسین فی شهر ربیع الاول سنة سبع و ثمانین و ستمایة و کان عمره ثمانین سنة رحمه الله تعالیٰ و الامام محی الدین النووی رحمه الله فی الرابع و العشرین من رجب سنة ست و سبعین و ستمایة شیخ ابوالعباس المرسی رحمه الله تعالیٰ وی شاگرد شیخ ابوالحسن شاذلی است صاحب مقامات علیه و کرامات ظاهره است روزی شخصی وی را بضیافت برد و بجهت امتحان طعامی که دران شبهه بود پیش شیخ نهاد شیخ وی را گفت اگر حارث محاسبی را رگی در انگشت بودی که چون دست بطعام شبهه بردی حرکت کردی من شصت رگ در دست دارم که مثل آن حرکت می کند صاحب طعام استغفار کرد عذر خواست امام یافعی گوید که چنین بمن رسیده است که یکی از سلاطین امتحان یکی از مشایخ کرد و طعامها پیش آورد که در بعضی گوشت کشته بود و بعضی مرده شیخ میان نشست و گفت ای درویشان من امروز خادم شما ام درین طعام و در ایستاد و هر طعام که دران گوشت کشته بود پیش درویشان می نهاد و هرچه دران گوشت مرده بود دور می کرد که این از برای لشکریان پادشاه است و می گفت الطَّیِّبُ[له] لِلطَّیِّبِ وَالْخَبِیْثُ لِلْخَبِیْثِ سلطان حاضر بود از ان امتحان استغفار کرد گویند که یعقوب که امیرالمومنین ولایت مغرب بود برادر خود را بکشت از برای غیرت بر ملک و از ان پشیمان شد و توبه کرد و توبه که وی را اثر تمام کرد و در باطن وی حالهای نیکو ظاهر شد و واقعهای ارباب ارادت می دید طالب شیخی گشت که خود را تسلیم وی کند وی را بشیخ ابو مدین رحمة الله علیه نشان دادند شیخ را استدعا نمود اجابت کرد و گفت فرمان ابوالامر می باید برد اما من بوی نمی رسم مرا فرموده اند که بتلمسان روم و آن شهریست از مغرب آن روز شیخ در بجایه بود چون بتلمسان رسید رسولان یعقوب را گفت سلام من بصاحب خود برسانید و بگوئید که شفای تو در دست شیخ ابوالعباس مرسی است و شیخ ابومدین در تلمسان وفات کرد رسولان یعقوب پیش وی آمدند و وصیت شیخ را گفتند یعقوب استدعای شیخ ابوالعباس کرد و وی نیز از حضرت حق باجتماع با یعقوب مامور شد در روز اجتماع یعقوب فرمود تا یک خروس بحیه بکشتند و دیگری را گلو بیفشردند و هر یک را جدا بپختند و پیش شیخ آوردند شیخ بخادم اشارت کرد که این یکی را ببر که مردار است و آن دیگری را خوردن گرفت پس ملک یعقوب اسباب را داد و خود را بالکلیه تسلیم شیخ کرد و به برکت نفس شیخ ابومدین و حسن تربیت شیخ ابوالعباس کشایش یافت و در مرتبهٔ ولایت ثابت قدم گشت و سالی

[له] الطیب للطیب والخبیث للخبیث یعنی پاک پاکان راست و پلید پلیدان را

مردم بباران محتاج شدند شیخ ابو العباس با یعقوب بصحرا بیرون رفتند شیخ یعقوب را گفت
نماز بگزار و طلب باران کن برای مسلمانان یعقوب گفت یا سیدی تو به این لائق تری
شیخ گفت ترا باین فرموده اند پس یعقوب نماز بگزارد و دعا کرد و علی الفور اثر اجابت ظاهر
شد و باران آمد شیخ سعد حداد و مرید و مرید وی شیخ جوهر رحمهما الله شیخ جوهر در
اوائل بنده کسی بود آزاد شد در بازار عدن خرید و فروخت می کرد بمجالس فقرا حاضر می
شد و اعتقاد و اخلاص تمام داشت با ایشان و وی امی بود چون وقت وفات وے
شیخ کبیر و شیخ سعد حداد که در عدن مدفون است رسید فقرا وی را گفتند که بعد از تو شیخ که خواهد
بود گفت آن کس که در روز سوم بعد از وفات من در محلے که فقرا جمع می باشند مرغی
سبز بیاید و بر سر وی نشیند چون روز سوم رسید و فقرا از قرآن و ذکر فارغ شدند
منتظر وعده شیخ بنشستند ناگاه دیدند که مرغی سبز فرود آمد و نزدیک با ایشان بنشست
هر کدام از بزرگتران فقرا امید مید اشتند که آن مرغ بر سر ایشان نشیند بعد از زمانی آن
مرغ پرواز کرد و بر سر جوهر بنشست و این معنی هرگز بدل وی نه گذشته بود و در
خاطر هیچ یک از فقرا نیز وی آمدند تا وی را بزاویه شیخ برند و بجای شیخ وی را بنشانند
وی بگریست و گفت مرا چه صلاحیت این کار است مردی بازاری ام و امی و طریق
فقرا و آداب ایشان نمی دانم و بر من مردمان را حقوق است و مرا با ایشان معاملات است
گفتند این امریست آسمانی و ترا ازین چاره نیست خدای تعالیٰ ترا تائید و تعلیم کند هر چه
در بایست باشد گفت مرا چندان مهلت دهید که ببازار روم و حقوق مسلمانان از گردن
خود بیرون کنم پس ببازار رفت و حق هر کس را ادا کرد و آنگاه بزاویه شیخ آمد و صحبت فقرا
لازم گرفت و صار کاسمه جوهرا وله من الفضائل والکمالات ما یطول
ذکره فسبحان الکریم المنان ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء والله
ذو الفضل العظیم احمد بن الجعد و شیخ سعید و کنیت وی ابو عیسی است رحمه
الله امام یافعی گوید رحمه الله تعالی که در بلاد یمن دو شیخ بودند یکی شیخ کبیر عارف بالله
شیخ احمد ابن الجعد و دیگر شیخ کبیر عارف شیخ سعید و هر یک را اصحاب و تلامذه بوده اند روزی
شیخ احمد با اصحاب خود عزیمت زیارت بعضی گذشتگان کرده بود و شیخ سعید رسید شیخ
سعید نیز موافقت کردند چون مقداری راه برفتند شیخ سعید پشیمان شد از موافقت ایشان

بازگشت و شیخ احمد از عزیمت خود برفت و زیارت کرد و باز آمد و بعد از چند روز دیگر شیخ سعید بیرون آمد با اصحاب خود و عزیمت همان زیارت کرد شیخ احمد وی را در راه پیش آمد و باهم ملاقات کردند شیخ احمد شیخ سعید را گفت فقرا را بر تو حقی متوجه شده است که آن روز از موافقت ایشان برگشتی شیخ سعید گفت بر من هیچ حق متوجه نشده است شیخ احمد گفت برخیزد انصاف ده شیخ سعید گفت هر که ما را برخیزاند وی را بنشانیم شیخ احمد گفت هر که ما را بنشاند وی را مبتلا گردانیم هر یک از آن دو بزرگ آنچه دیگری را گفته بود برسید شیخ احمد مقعد شد در جای بماند تا آن وقت که بجوار حق تعالی پیوست و شیخ سعید مبتلا شد بآنکه تن خود را می کند و می برید تا بجوار حق پیوست امام یافعی رحمه الله می گوید احوال فقرا از شمشیرهای برنده تیزتر است چون اصحاب در احوال با یکدیگر برابر باشند احوال ایشان با یکدیگر سرایت می کند و اگر برابر نباشند حال قوی در ضعیف سرایت می کند و گاه باشد که حال سابق تاثیر می کند دون المسبوق و هٰذَا هُوَ الظَّاهِرُ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِحَقِیْقَةِ الْحَالِ شیخ نجم الدین عبدالله بن محمد الاصفهانی رحمه الله تعالی وی شاگرد ابوالعباس المرسی است سالهای بسیار مجاور مکه بوده و مناقب وی بسیار است و کرامات وی بیشمار یکی از علماء مکه گفته است که پدر خود را بیمار گذاشتم و بحج رفتم چون بمکه رسیدم و حج گزاردم خاطر من بجهت پدر پریشان بود با شیخ نجم الدین گفتم چه شود که خاطر بر آن داری که در بعضی مکاشفات خود بر احوال وی مطلع شوی و با من بگوئی در حال بنگریست گفت اینک از بیماری صحت یافته است و بر بالای سر بر خود مسواک می کند و کتابهای خود را گرد خود نهاده و صفت و حلیه وی چنین و چنین است و نشانهای راست باز داد و وی را هرگز ندیده بود و روزی همراه جنازه یکی از اولیاء الله بیرون آمده بود چون ملقن که یکی از کبار فقها بود بر سر قبر نشست که تلقین کند شیخ نجم الدین بخندید یکی از شاگردان بسبب خنده بر سید وی را زجر کرد پس بعد از آن گفت که چون آغاز تلقین کرد صاحب قبر گفت هیچ تعجب نمی کنند از مرده که تلقین زنده می کند و وی را گفتند که هرگز زن خواسته گفت هرگز نخواسته ام و طعامی هم نخورده ام که زنی پخته باشد شیخ وی در بلاد عجم وی را گفته بود که زود باشد که در دیار مصر با قطب ملاقات کنی بطلب

قطب بیرون آمد در راه جمعی از حرامیان وی را بگرفتند و گفتند جاسوس است وی را نگاه داشتند و وی را بربستند می گوید ناگاه دیدم که پیری بر من فرود آمد همچنانکه باز بر شکاری فرود آید بند مرا بگشاد و گفت برخیز ای عبد الله که مطلوب تو منم پس برفتم تا بدیار مصر رسیدم هیچ مطلوب خود را نشناختم و ندانستم که کجاست تا آنکه روزی گفتند که شیخ ابو العباس مرسی آمده است جمعی فقرا گفتند بیائید تا برویم و بر وی سلام کنیم چون چشم من بر وی افتاد بشناختم که وی همان پیر است که مرا بگشاد و وی نیز نشانی گفت که حاضران ندانستند خدمت و صحبت وی را لازم گرفتم تا آن وقت که از دنیا برفت چون شیخ وی وفات کرد متوجه مکه شد در راه بقبر شیخ خود شیخ ابو الحسن شاذلی رحمة الله علیه رسید از قبر خود با وی سخن گفت و گفت بمکه رو و آنجا بنشین چون بطرف حرم شریف رسید شنید که هاتفی گفت که قَدِمْتَ اِلٰی خَیْرِ بَلَدٍ فَسِرْ اَهْلَ پس مجاور مکه بود تا در سنه احدی و عشرین و سبعمائه از دنیا برفت و وی را نزدیک بقبر فضیل عیاض کردند وی را بظاهر در اوقات مجاورت بیرون مکه در مقام دور تا نعرفات ندیده اند اما بحسب باطن دانستن آن راجع بعلما باطن است بعضی از اولیاء الله گفته اند از زیارت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم برگشته بودم و در وی بمکه باشتم و مگر شیخ نجم الدین خادم که هرگز بمدینه شریفه نرفت و زیارت نکرد بحسب باطن بر وی اعتراض می کردم ناگاه سر بالا کردم دیدم که شیخ نجم الدین در هوا بجانب مدینه می رود مرا آواز داد یا محمد و با من سخنان گفت روزی بعضی اصحاب وی با وی گفتند که مردم بر شما انکار بسیار دارند که بزیارت رسول صلی الله علیه و آله و سلم نرفته اید و نمی روید گفت که منکر از دو بیرون نیست متشرع است یا محقق اگر متشرع نیست با وی بگوی که بنده را روا نیست که بی اذن خواجه خود بسفر رود و اگر محقق است بگوی که کسی که همیشه با تست و پیش تو حاضر است هرگز در طلب وی سفر می کنی بخط یکی از اکابر خراسان یافته اند که در تاریخ سنه ثلاث و سبعمائه بسعادت زیارت حرم شریف مکه زادها الله تعالی شرفاً مشرف شدم و در آن وقت شیخ حرم شیخ نجم الدین اصفهانی بود بخدمت وی میرسیدم روزی از من پرسید که این حدیث بتو رسیده است بُدَلَاءُ اُمَّتِیْ اَرْبَعُوْنَ اِثْنَا عَشَرَ فِی الْعِرَاقِ وَ ثَمَانِیَةٌ وَ عِشْرُوْنَ فِی الشَّامِ گفتم رسیده است اما مرا مشکل می شود که چون اکثر این طایفه همین در شام و عراق می باشند شیخ فرمود که حضرت رسالت صلی الله علیه و سلم جمیع عالم را دو قسم کرده است نصف شرقی و نصف غربی از عراق نصف شرقی خواسته است و از شام نصف غربی پس عراق و غیر آن چون خراسان و هندوستان و ترکستان و سائر

---

۱ قوله هاتفی گفت قدمت الی خیر الخ رسیدی به نیکو شهری پس ببر دی ۱۲

۲ قوله بدلاء امتی اربعون یعنی بدلاء امتی چهل است از جمله آنها دوازده در عراق اند و بیست و هشت در شام ۱۲

بلاد شرقی در عراق داخل است و شام و غیر آن چون بلاد مصر و مغرب همه در شام داخل است ناقل
فرشته است که درین وقت در خاطر من افتاد که از حال خواجه قطب الدین یحیی جامی نیشاپوری سوال
کنم بی آنکه من سوال کنم فرمود که خواجه قطب الدین یحیی ازان دوازده تن است که در عراق اند
والله اعلم بالصواب **خواجه قطب الدین یحیی جامی نیشاپوری رحمه الله تعالی** کنیت وی
ابو الفضل است جامی الاصل است و نیشاپوری المولد بعلوم ظاهری و احوال باطنی موصوف و معروف
بوده و صحبت شیخ رکن الدین علاء الدوله و شیخ صفی الدین اردبیلی و شیخ صدر الدین اردبیلی و شیخ
شرف الدین درگزینی رسیده است و هفت بار حج گذارده است روزی در صحرا البسر رمه و گله خود
رفته بود از انجا وی را داعیه زیارت بیت الله قوی شد و هم از انجا روانه گشت و این رقعه باصحاب
نوشت وی روز با طائفه به نیت ارتیاح و ابتهاج بطرف صحرا و نتاج گذری افتاد رباعی در دست
بوستان شمع رهگذری + بر گل نظری نگندم از بی خبری + دلدار الطعنه گفت شرمت بادا + رخسار
من اینجا و تو بر گل نگری + ناگاه غیرت آراو کمین گاه لَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ بیرون تاخت و کمند
جذبة من جذبات الحق در گردن دل متحیر انداخت مصراع ع گر نباید بخوشی موی کشانش آرید +
بوطن نا رفته و ندیده و تفکر را گذاشته هم از طرف صحرا باشارت وَاَذِّنْ فِی النَّاسِ بِالْحَجِّ یَاْتُوْکَ
رِجَالًا بر صوب خانه معظم معلا روان گشت بیت چون نرود از پی صاحب کمند + هوی بیچاره
بگردن اسیر + وَالسَّلَامُ عَلٰی مَنِ اتَّبَعَ الْهُدٰی توفی رحمه الله لیلة الخمیس الحادی العشرین
من جمادی الآخر سنة اربعین وسبعمائة و قبر وی در بیرون درب فیروزآباد است در هرات **ابو محمد
عبد الله المرجانی المغربی رحمه الله تعالی** از بزرگان مشایخ و اکابر صوفیه بود ابواب علوم
الهی و معارف ربانی بروی گشاده شده بود وی را گفتند که فلان گفت که در وقتی که شیخ سخن می گفت
از آسمان تا دهان وی عمودی دیدم از نور چون خاموش گشت آن عمود منقطع شد شیخ بخندید
گفت وی ندانسته بلکه چون عمود منقطع شد من خاموش گشتم یعنی آن عمود نور از آسمان صوت مدد

پنجشنبه بیست و یکم از جمادی الآخر سال هفتصد و چهل در ب ... دروازه ۱۲
علی من اتبع الهدی یعنی سلام بر کسی که پیروی ... ۱۲ توفی یعنی وفات یافت
ایشان را بیایند پیاده ۱۲
کن در میان مردم بحج که چون ... آیند
قوله واذن فی الناس بالحج ... رجالا یعنی ... ۱۲
... عزای تعالی ... ۱۲
... جذبه من جذبات الحق ...

الهی بود چون آن امداد منقطع شد وی خاموش گشت توفی بتونس سنة تسع وستمائة ابو عبد الله
المعروف بابن المطرف الاندلسی رحمه الله تعالی وی مجاور مکه بوده و در هر شبانروزی
ورد داشته که پنجاه اسبوع طواف کردی در سنه سبع وسبعمائة از دنیا برفته و بادشاه مکه از
نهایت اعتقاد و اخلاص که نسبت بوی داشته تابوت وی را بر دوش خود گرفته امام یافعی گوید که
بعضی اصحاب شیخ ابو محمد بکری مغربی رحمه الله تعالی که چون شیخ ابو عبد الله از دنیا برفت شیخ
نجم الدین اصفهانی گفت که مَاتَ الفَقرُ مِنَ الحِجَازِ با من گفت شیخ ابو محمد را عزیمت زیارت نبی
صلی الله علیه وآله وسلم شد بوداع شیخ ابو عبد الله بن المطرف آمد شیخ ابو عبد الله گفت که من شنیده ام
که در فلان منزل آب نیست سختی بشما بسیار خواهد رسید اما عاقبت باران خواهد بارید و آب
خواهید یافت ما چهار کس بودیم چون بآن منزل رسیدیم همچنانکه گفته بود آب نبود در راه در آمدیم
هوا سخت گرم شد و تشنگی غلبه کرد و با ما اندک آبی بود یکی خواست که آن آب را بخورد شیخ ابو محمد
گفت مخور که اگر می خوری میمیری همین گلوی خود بآن تر کن بعد از آن چون سختی بسیار کشیدیم از
تشنگی دیگر ما هیچ سایه نیافتیم که ساعتی بنشینیم شیخ ابو محمد پرسید که شیخ ابو عبد الله معرف چه
گفته بود گفتیم گفته بود که سختی بشما بسیار خواهد رسید گفت سختی ازین بیشتر نمی باشد که ما داریم پرسید که دیگر چه
گفت گفتیم که گفت که در آخر باران خواهد آمد و سیراب خواهید شد گفت بشارت باد شما را با باران ناگاه
دیدیم که پاره ابر یکطرف پیدا آمد و بلند می شد تا بالای سر ما رسید و بارید چندانکه گردا گرد ما
سیل روان شد آب خوردیم و وضو ساختیم و غسل کردیم و آب برگرفتیم و روان شدیم چون گامی
چند برفتیم از باران هیچ اثر نیافتیم شیخ سلیمان ترکمانی مُوَلَّه رحمه الله تعالی
وی در دمشق می بوده کهنه عبائی چرکین در بر از جای خود کم برخاستی و سخن کم گفتی
بعضی از علمای ظاهر با جلالت و بزرگی خود پیش وی نیازمندی می کرده اند و می نشسته اند
می گویند که در رمضان چیزی می خورده است و نماز نمی گزارده اما وی را کشف و اطلاع بر
مغیبات می بوده و اخبار از آن می کرده امام یافعی می گوید می تواند بود که آن از قبیل ستر
حال و تلبیس بوده باشد و در اوقاتی نماز کرده باشد که کسی ندیده باشد و چیزی که در دهان
نهاده باشد و خائیده بگلوی وی در نیامده باشد و مثل این بسیار ازین طائفه
مشاهده کرده اند چنانکه از قضیب البان موصلی و شیخ ریحان و غیر ایشان منقول است
توفی الشیخ سلیمان سنة اربع عشر وسبعمائة شیخ علی کردی رحمه الله تعالی وی

از عقلای مجانین بوده است واز وی انواع کرامات وخوارق عادات ظاهر مے
شده است اهل دمشق همه مرید ومعتقد وی بوده اند وبر ایشان حکم می کرده است
چنانکه مالک بر مملوک کند وانقیاد حکم وی می کرده اند روزے یکی از بزرگان دمشق
را فرمود که برای درویشان فکر دعوتے وسماعے بکن آن شخص ترتیب دعوتی کرد
وقوالان طلبیده ودرویشان مشهور را بخواند چون ایشان جمع شدند شیخ علی
کردی بآن خانه درآمد وآنجا قالبهای شکر دید که نهاده است صاحب خانه را گفت
این همه را در حوض انداز همه را در حوض انداخت ودرویشان شربت مے خوردند
وسماع می کردند تا آخر روز بعد از انکه چیزے بخوردند وباز گشتند شیخ علی کردی با
صاحب خانه گفت که این قالبها را از حوض بیرون آر همه را بیرون آورد همچنان درست که اول
بود هیچ از آن نگداخته بود بعد از آن صاحب خانه را گفت تو بیرون رو ودر را بر
من قفل کن وپیش من میا الا بعد از سه روز چنان کرد روز دوم در راهی شیخ علی رسید بروی
سلام کرد بعد از آن بخانه رفت وخانه را همچنان دربسته دید قفل بکشاد ودر آمد دید که
تمامهای فرش خانهٔ وی را کنده است پیش وی آمد که ای سیدی چرا فرش خانهٔ
ما کندی گفت روا باشد که تو مرد نیکو باشی وبر رخام حرام ضیافت درویشان دوستان
مے کنی گفت ای سیدی این میراث پدر من است شیخ بخشم شد ووی را رها کرد
وبرفت آن شخص مکاشفات شیخ را می دانست تامل بسیار کرد وبخاطرش آمد که یکبار
رخامها کنده بودند واصلاح کرده استادی را که آن کار کرده بود طلب کرد وبمبالغه
تمام از آن استفسار نمود آخر اعتراف کرد که رخام ترا فروخته بودیم ودر خام مسجد
بجاے آن بکار برده در آن وقت که شیخ شهاب الدین سهروردے
قدس الله تعالی روحه برسالت بدمشق آمده بوده است باصحاب گفته است که بزیارت
شیخ علی کردی می رویم گفته اند که وی مردیست که نماز نمی گزارد واکثر اوقات مکشوف
العورت می باشد شیخ گفته است البته وی را می بینیم شیخ سوار شده است وچون بنزدیک
منزل وی رسیده فرود آمده چون شیخ علی دیده است که وی نزدیک سیده است
عورت خود را کشف کرده است شیخ فرموده است ما را از تو این بازنمی دارد امروز ما
خان تو ایم پس نزدیک شد وسلام کرد ونشست ناگاه دو رحمال بیامدند

و با ایشان طعام بسیار شیخ علی گفت پیش شیخ بنهید که مهمان ماست و شیخ را گفت بسم الله که این ضیافت
تست شیخ محمد رد و علی کردی را بزرگ داشت شیخ علی کردی در اوائل در مسجد جامع می بوده است
ناگاه مجذوبی دیگر که او را یاقوت می گفته اند بشهر دمشق درآمده است دران وقت که وی درآمد
شیخ علی از دمشق بیرون رفت و ساکن صحرا شد و بعد ازان بشهر درنیامد تا آنگاه که وفات کرد
و یاقوت در شهر حاکم شد شیخ مفرج رحمه الله تعالی وی از اهل صعید مصر است بسیار
جلیل القدر و کبیر الشان بوده است بندهٔ بود حبشی وی را جذبه رسید قوی که شش ماه طعام و شراب
نخورد و پنداشتند که دیوانه شده است هر چند بزدند هیچ سود نداشت وی را قید نهادند چون آمدند
قید جائی بود و وی جای وی را در زندان کردند چون آمدند در بیرون زندانش یافتند چون این
کرامتها از وی دیدند چند مرغ بریان کرده پیش وی آوردند آنها را گفت بپرید همه زنده شدند
و بپریدن گرفتند باذن الله تعالی یکی از اصحاب وی را روز عرفه در عرفات دید و یکی دیگر همان روز
در خانهٔ خودش دید و تمام روز با وی بود چون آن دو شخص با هم رسیدند و هر یک آنچه دیده بودند
با هم گفتند میان ایشان نزاع شد یکی گفت وی روز عرفه در عرفات بود و بر صدق آن سوگند
بطلاق خورد و یکی گفت تمام آن روز در خانهٔ خود بود و وی نیز سوگند بطلاق خورد و بس خصومت
کنان پیش شیخ مفرج آمدند و آنچه میان ایشان گذشته بود باز گفتند شیخ گفت هر دو راست گفته
اید و زن هیچکدام طلاق نشده است یکی از اکابر می گوید که من از شیخ مفرج پرسیدم که صدق هر یک
موجب حنث دیگریست چون سوگند هیچ یک حانث نشده است و دران مجلس که من این پرسیدم
جماعتی از علمای حاضر بودند شیخ اشارت بهمه کرد که درین مسئله سخن گوئید هر کس چیزی گفت اما
هیچکس جوابی شافی کافی نگفت دران اثنا جواب آن بر من ظاهر شد شیخ اشارت بمن کرد که جواب
آن بگوی من گفتم که چون ولی بولایت متحقق گردد و دران معنی که روحانیت وی مصور بصورتی
تواند شد متمکن شود می تواند بود که در وقت واحد در جهات مختلف خود را بصورتهای متعدد بنماید
چنانکه خواهد پس آنکس که وی را در بعضی ازان صور بعرفات دیده باشد راست و آنکه در بعضی دیگر
ازان صور در خانهٔ خودش دیده باشد هم راست دیده باشد و بسوگند هیچ یک حانث نشود
شیخ مفرج فرمود که جواب صحیح اینست که تو گفتی رضی الله تعالی عنه و نفعنا به شیخ ابو العباس
الدمنهوری رحمه الله تعالی دمنهور موضعی است بمصر یکی از تاجران گفته است که در سفر
بودم با من چارپائی بود که قماش من همه بر وی بود چون بمصر درآمدم و با مردم درآمیختم

آن چهارپای از من گم شد هر چند طلب کردم هیچ چیز نیافتم بعضی از یاران مرا گفتند که پیش شیخ
ابو العباس دمنهوری رو شاید که دعای کند و من نیز پیش از آن وی را می شناختم پیش وی
رفتم و بر وی سلام کردم و حال خود با وی بگفتم گوش بسخن من نکرد لیکن گفت ما را مهمانان رسیده
اند و چندین آرد می باید و چندین گوشت و حوائج دیگر ذکر کرد از پیش وی بیرون آمدم و با خود گفتم
والله دیگر هرگز پیش وی نیایم این درویشان غیر از حوائج خود چیزی نمی دانند پس بر این
نیت برفتم و ناگاه مرا شخصی که پیش وی چیزی داشتم پیش رسید وی را بگرفتم و گفتم تا نمی گذارم
آنچه پیش تو دارم بمن ندهی شصت درم بمن داد گفتم با این درم معامله می کنم یا آنچه رفته است
بیاید یا این هم برود در راه خدای تعالی هرچه شیخ گفته بود بخریدم و چند درهم زیادت آمد با آن
قدری حلوا خریدم و همه را بحمالی دادم و قصد شیخ کردم چون نزد زاویهٔ شیخ رسیدم دیدم که چهارپای
من بر در زاویه شیخ ایستاده است باز گفتم که این چارپای من نخواهد بود بلکه مانند آن است چون
نزدیک رسیدم دیدم که چارپای من است و قماشها همچنان بر پشت وی گفتم آن را بکسی سپارم یا با خود در
زاویه برم تا باز گم نشود و باز گفتم آنکس که بسلامت بمن رسانید برای من خواهد نگاه داشت و پیش شیخ
در آمدم و آنچه آورده بودم بروی عرض می کردم چون بحلوا رسید گفت این چیست گفتم چیزی
زیادت آمده بود بر این دادم گفت این در شرط داخل نبود من نیز چیزی زیادت کنم برخیز و قماشها
خود را ببازار بر و بفروش و تعجیل مکن و هرچه می فروشی فی الحال بهای آن بستان و مترس از آنکه
بعضی تجار بیایند و بازار تو بشکنند دریا در دست راست نشست و بیابان در دست چپ من پس
ببازار رفتم و قماشها ببهای تمام بزیادت بر معهود فروختم و بهای تمام بستدم چون فارغ شدم تاجران از بحر
و بر در رسیدند چنانکه گویی در بند بوده اند که ایشان را آزاد کرده اند شیخ ریحان رحمه الله تعالی
وی در عدن می بوده است یکی از اخیار گفته است که شخصی بساحل دریا بود نزدیک بعدن نتوانست
که بعدن در آید که شب آمده بود و دروازه بسته بودند شب در ساحل بحر بماند و هیچ چیز نداشت
که شام بخورد ناگاه دید که شیخ ریحان بر ساحل است پیش وی می آمد و گفت ای سیدی در دروازه
بستند و هیچ چیز ندارم که شام بخورم می خواهم که هریسه یابم گفت این بار ببینید از من شام می خواهد
این را ببینید نمی خواهد مگر هریسه گویا من هریسه پخته ام گفتم ای سیدی از این چاره نیست ناگاه دیدم
که کاسه هریسه گرم حاضر شد اما روغن نداشت گفتم ای سیدی روغن می باید گفت این بار ببینید
هریسه نمی تواند خورد بی روغن مگر من روغن فروشم گفتم ای سیدی این را بی روغن نخواهم خورد گفت

این رکوه را بر کنار دریا بر و آب بیار تا وضو سازم رفتم و آب آوردم رکوه از من بستد و از آنجا بر سر من
روغن ریخت پس از آن بخوردم و هرگز مثل آن روغن نچشیده بودم دیگری گفته است که در ماه رمضان
بین العشائین ببازار رفتم تا برای اهل خود چیزی خرم ناگاه شیخ ریحان مرا دید و پیش خود کشید
و بهوا بالا برد بسیاری من بگریستم و گفتم می خواهم که مرا بر زمین بازگردانی مرا بر زمین بازگردانید
و گفت می خواهم تفرجی کنی اما تو نخواستی امام یافعی گوید که همانا که وی باین تفرج مطالعه
عجائب ملکوت سماوات خواسته است بعضی از صالحان گفته اند که روزی شیخ ریحان را
گفتم که خاطری با من می دار گفت مادام که این سر در سبست مترس و اشارت بسر خود کرد من
پنداشتم که مرادش آن است که مادام که زنده ام و مراد وی را ندانستم مگر روزی که بحر و با آن سبب که بپای
کوهی می گذشت بیفتاد و سر وی بشکست و بران بمرد رضی الله تعالی عنه شیخ علاء الدین
الخوارزمی رحمه الله تعالی وی بزرگ بوده است امام یافعی گوید رحمه الله تعالی که وی
دوازده روز بیک وضو نماز می گزارد و پانزده سال پهلو بر زمین ننهاد و چند روز می گذشت
که طعام نمی خورد و چون طعام خوردی چیز اندک خشن خوردی با من در منی قدری گوشت بود نمی خورد الا
بعد از سختی بسیار بجهت موافقت و گفتند چند سال است که بجهت سنگرانی کرمی بنیدلی اختیار خود
حج می گزارد که وی را بآن فرموده اند و هم امام یافعی می گوید که شیخ علاء الدین گفت که در بعضی
از بلاد علمای روم گوشه گرفته بودم چون روز عید فطر رسید بدیهی از دیهای مسلمانان بجهت
نماز عید رفتم چون باز آمدم آدمی دیدم که در خلوت من نماز می گزارد و بر ریگی که بر در خلوت
من بود هیچ اثر پای نبود تعجب کردم که از کجا در آمده است بعد از آن بگریست گریستنی زار
من در فکر شدم که از برای وی چه آرم که روز عید است التفات بمن کرد و گفت ای فلان
فکر مکن که در غیب است آنچه تو نمی دانی ولیکن اگر نزد تو آب هست پیش آر برخاستم که ابریق
بیاورم پیش ابریق دو گرده نان دیدم بزرگ گرم و مغز بادام بسیار آن را برداشتم و پیش وی
بردم نان بشکست و مغز بادام پیش من ریخت گفت بخور و در ایستاد و از آن مغز بادام بمن
می داد و من می خوردم و وی نخورد مگر یک مغز بادام و من حضور آن طعام را غریب سمه
دیدم گفت این را غریب مدار که خدای را بندگان هستند که هر جا که باشند هر چه خواهند دریابند
تعجب من زیادت شد با خود گفتم که از وی طلب مؤاخات کنم گفت تعجیل مکن که باز بتو خواهم آمد
ان شاء الله تعالی و از من غائب شد در حال ندانستم که کجا رفت شب هفتم از شوال آمد و با من عقد

مواخات بست رضی الله عنه امام عبدالله الیافعی الیمنی رحمه الله تعالی هو ابو السعادات عفیف الدین عبدالله بن اسعد الیافعی الیمنی نزیل الحرمین الشریفین شرفهما الله تعالی رضی عنه از کبار مشایخ وقت خود بوده است عالم بوده بعلوم ظاهری و باطنی و وی را تصنیفات است از انجمله است تاریخ مرآة الجنان وعبرة الیقظان فی معرفة حوادث الزمان و کتاب روضة الریاحین فی حکایات الصالحین و کتاب در النظیم فی فضائل القرآن العظیم ورای آن تصانیف دیگر دارد و اشعار نیکو نیز گفته است وی گفته است که شیخ علاء الدین خوارزمی گفت رحمه الله تعالی که شبی در بعضی از بلاد شام در خلوت خود بعد از نماز خفتن بیدار نشسته بودم و در خلوت از اندرون لبسته بودم دو مرد دیدم با خود در خلوت ندانستم که از کجا در آمدند و ساعتی با من سخن گفتند و با یکدیگر یاد احوال فقرا کردیم ذکر مردی از شام کردند و بروی ثنا گفتند و گفتند نیک مردیست گر بد انستی که از کجا می خورد و بعد از ان گفتند سلام ما بصاحب خود عبدالله یافعی برسان گفتم او را از کجا می شناسید و وی در حجاز است گفتند بر ما پوشیده نیست و برخاستند و پیش رفتند سوی محراب پنداشتم که نماز خواهند گزارد از دیوار بیرون رفتند و هم وی گفته است که شیخ مذکور گفت که در بعضی از ساحلهای شام در ماه رجب سنه اثنین و اربعین و سبعمائة دو پیر بخلوت من در آمدند بعد از نماز پیشین و ندانستم که از کجا در آمدند و از کدام بلد آمدند چون بر من سلام کردند و مصافحه نمودند با ایشان انس گرفتم گفتم از کجا آمدید گفتند سبحان الله هیچ توئی ازین حال سوال می کنند بعد از آن خشک پاره نان جو داشتم پیش ایشان نهادم گفتند نه از بهر این آمده ایم گفتم پس از بهر چه آمده آید گفتند آمده ایم و ترا وصیت می کنیم برسانیدن سلام بعبدالله یافعی و گفتند بگو که بشارت باد ترا گفتم وی را از کجا می شناسید گفتند خبر وی رسیده ایم و وی بما رسیده است گفتم شما را درین بشارت رسانیدن اذنی هست گفتند آری و چنان ذکر کردند که از پیش ابدالی می آیند که ایشان را راه است در مشرق و فی الحال غائب شدند و هم وی گفته که در اوائل حال متردد بودم که بطلب علم مشغول باشم که موجب فضیلت و کمالات هست یا بعبادت که ثمر حلاوت و سلامت از آفت قیل و قال است و درین کشاکش و اضطراب مرا نه قرار ماند و نه خواب کتابی داشتم که روز و شب بمطالعه آن می گذرانیدم درین بیقراری آن را بگشادم و در وی ورقی دیدم که هرگز ندیده بودم و در وی بیتی چند نوشته که از کس نه شنیده بودم و آن ابیات این بود

شعر کُنْ عَنْ هُمُومِكَ مُعْرِضًا + وَکِلِ الْاُمُوْرَ اِلَی الْقَضَاءِ + فَلَرُبَّمَا اتَّسَعَ الْمَضِیْقُ
وَلَرُبَّمَا ضَاقَ الْفَضَاءُ + وَلَرُبَّ اَمْرٍ مُتْعِبٍ + لَكَ فِیْ عَوَاقِبِهٖ رِضًا + اَللّٰهُ
یَفْعَلُ مَا یَشَاءُ + فَلَا تَكُنْ مُتَعَرِّضًا و من این ابیات را خواندم گویا آبی بر آتش من
زدند و شدت حرارت و اضطراب قلق مرا نشاندند و وی بنای کتاب مراة الجنان را
که در تاریخ نوشته بر سال نهاده است و تا سنه خمسین و سبعمائة بیان حوادث کرده است
معلوم نیست که بعد ازان چندگاه دیگر بوده رضی الله تعالی عنه و نفعنا به شیخ شهاب الدین
السهروردی المقتول رحمه الله تعالی نام وی یحیی بن حبش است و در حکمت مشائیان
و اشراقیان متبحر بوده است و در هر یک ازان تصنیفات لائقه و تالیفات رائقه دارد و بعضی
وی را منسوب بسیمیا داشته است حکایت کنند که روزی با جماعتی از دمشق بیرون آمدند
برمه گوسفندان رسیدند آن جماعت گفتند ما را گوسفندے باید بگیر گوسفند گرفتند و ده درم زیر کان
دادند که صاحب گوسفند بود وی مضایقه می کرد که گوسفندی خردتر ازان بگیرید شیخ اصحاب
را گفت شما بروید و گوسفند ببرید که من وی را خوشنود گردانم ایشان برفتند با وی سخن می گفت
و دل وی را خوش می کرد تا ایشان دور برفتند وی هم در پی ایشان می رفت ترکمان در پی وی
می رفت و فریاد می کرد چون بوی رسید دست چپ وی گرفت و بکشید که کجا می روی دست
وی از شانه جدا شد و در دست ترکمان بماند و خون می رفت ترکمان بترسید وی را بینداخت
و برفت آن را برداشت و بیاران رسید و در دست وی منديلی بود و بس امام یافعی می گوید بد اکارها که
اینهاراست و بدا کسانی که این کارها کنند و بدا سعلے که مفضی بچنین کارها گردد و از

سخنان وی است شعر حرامٌ علی الاجسادِ المظلمة + ان یلحقَ فی ملکوتِ السمواتِ
فوحّدِ اللهَ سبحانهُ وانت بتعظیمه ملآنٌ واذکرهُ + وانت من ملابسِ الاکوانِ
عُریانٌ + وازاشعار ویست ~ خلعتُ هیاکلها بجرعاءِ الحمی + وصبَت لمغناها
القدیمِ تشوّقاً + وتلفّتت نحوَ الدیار فشاقها + ربعٌ عفت اطلالهُ فتمزّقا + وقفت
تسائلهُ فردّ جوابها + رجعُ الصدی ان لا سبیلَ الی اللقا + وکانّها برقٌ
تالّقَ بالحمی + ثمّ انطوی وکانّهُ ما ابرقا + در تاریخ امام یافعی مذکور است که وی را
بخلل در عقیدت و باعتقاد حکمای متقدمین متهم می داشته اند چون بحلب رسید علما بقتل وی
فتوی داده اند بعضی گویند وی را حبس کردند و بخناق وی را کشتند و بعضی گویند قتل و صلب کردند
و بعضی گویند که وی را مخیر ساختند میان انواع قتل و چون بریاضت معتاد بود آن اختیار کرد که وی را
بگرسنگی بکشند طعام از وی باز گرفتند تا بمرد و عمر وی سی و شش سال یا سی و هشت رسیده بود

وکان ذلک فی سنة سبع وثمانین وخمسمائة واهل حلب در شان وی مختلف بوده‌اند بعضی ویرا بالحاد و زندقه نسبت می کردند و بعضی بکرامات و مقامات اعتقاد داشتند وی گفتند که بعد از قتل شهاب الدین کرامات وی ظاهر شد و این موافق می نماید بآنکه شیخ شمس الدین تبریزی قدس سره فرموده که در شهر دمشق شیخ شهاب الدین مقتول را آشکارا کافر می گفتند گفتم حاشا که کافر باشد که چون بصحبت در آمد و در خدمت شیخ شمس الدین کامل گشت من سخت متواضع باشم بر نیازمندان صادق ما سخت با نخوت باشم با منکران آن شیخ شهاب الدین علمش بر عقلش غالب بود و عقل می باید که بر علم غالب باشد و حاکم و دماغ که محل عقل است ضعیف گشته بود در عالم ارواح طائفه ذوق یافتند فرود آمدند و مقیم شدند و از عالم ربانی سخن می گویند اما همان عالم ارواح است که ربانی پندارند مگر بفضل الٰهی در آید یا جذبه باز جذبات یا مردی که او را در بغل گیرد و از عالم ارواح بعالم ربانی کشد

شیخ اوحد الدین حامد الکرمانی قدس الله تعالی سره وی مرید شیخ رکن الدین سنجاسی است و وی مرید شیخ قطب الدین ابهری و وی مرید شیخ ابو النجیب سهروردی قدس الله تعالی ارواحهم بسیار بزرگ بوده است بصحبت شیخ محی الدین بن العربی رسیده و شیخ در کتاب فتوحات و در بعضی رسائل دیگر از وی حکایت کرده است در باب ثامن از فتوحات می گوید که شیخ اوحد الدین کرمانی رحمه الله گفت که در جوانی خدمت شیخ خود مے کردم در سفر بودیم و وی در عماری نشسته بود و علت شکم داشت چون بجای رسیدیم که آنجا مارستان بود در خواست کردم که اجازت ده که دارو بجا بستانم که نافع باشد چون اضطراب من بدید اجازت داد برفتم دیدم که شخصی در خیمه نشسته و غلامان وی بپای ایستاده و پیش وی شمع افروخته اند و وی مرا نمی شناخت و من وی را نمی شناختم چون مرا در میان غلامان خود دید برخاست و پیش من آمد و دست مرا بگرفت و گفت حاجت تو چیست حال شیخ را با وی بگفتم فی الحال دارو حاضر کرد و بمن داد و با من بیرون آمد و خادم شمع را همراه مے آورد تا رسیدم که شیخ آن را ببیند بیرون آید سوگند بر وی دادم که باز گردد بازگشت پیش شیخ آمدم و دارو آوردم و از آن اکرام و احترام که آن شخص کرده بود با شیخ بگفتم شیخ تبسم کرد و گفت ای فرزند چون اضطراب ترا دیدم مرا بر تو شفقت آمد لاجرم ترا اجازت دادم چون آنجا رسیدی ترسیدم که آن شخص که امیر آن موضع است بتو التفات ننماید و شرمنده شوی و خجل و مجروح شوی من بصورت وی بر آمدم و در موضع وی نشستم چون تو آمدی ترا گرامی داشتم

وکردم انچه دیدی در رسالهٔ اقبالیه مذکور است که شیخ رکن الدین علاء الدوله رحمه الله تعالی
گفته است که آن روز که قافله در منی بود یکی از مریدان شیخ شهاب الدین قدس
الله تعالی روحه آنجا بود بزیارت وی رفتیم الحق پس مردی عزیز بود ساعتی
بنشستیم و از هر نوع سخنان می رفت از وی پرسیدیم که ما شنیده ایم که شیخ شهاب
الدین قدس سره شیخ اوحد الدین کرمانی را مبتدع خوانده و پیش خود نگذاشته است
راست است آن پیر گفت بلی و من دران مجمع در خدمت شیخ حاضر بودم کسی ذکر شیخ
اوحد الدین می کرد فرمود که پیش من نام وی مبرید که او مبتدع است اما روز دیگر هم در
خدمت شیخ حاضر بودم که با شیخ گفتند که این سخن را شیخ اوحد الدین شنیده
و گفته که هر چند مرا مبتدع گفت اما مرا این مفاخرت بس که نام من بر زبان
شیخ رفت و درین معنی بیتی عربی گفته است و آن بیت اینست شعر بما ساءنی
ذِکرَاکَ لِی بِمَسَاءَةٍ ٭ بَلْ سَرَّنِی اَنِّی خَطَرتُ بِبَالِکَا شیخ شهاب الدین قدس
سره خلق وی را تحسین کرد می تواند بود که مراد شیخ شهاب الدین قدس سره با بتداع وی
آن بوده باشد که می گویند وی در شهود حقیقت توسل بمظاهر صوری می کرده و جمال مطلق را
در صور مقیدات مشاهده می نموده چنانکه گذشت که شیخ شمس الدین تبریزی قدس سره از وی
پرسید که در چه کاری گفت ماه را در طشت آب می بینم پس شیخ شمس الدین گفت که اگر بر قفای
دنبل نداری چرا بر آسمان نمی بینی و پیش مولانا جلال الدین رومی قدس سره گفتند که وی
شاهد باز بود اما پاکباز بود خدمت مولوی فرمود که کاش کردی و گذشتی و این رباعی
وی هم برین معنی دلالت می کند رباعی زان می نگرم بچشم سر در صورت ٭ زیرا که ز معنی
هست اثر در صورت ٭ این عالم صورت است و ما در صوریم ٭ معنی نتوان دید مگر در صورت ٭
و در بعضی تواریخ مذکور است که چون وی در سماع گرم شدی پیراهن امردان چاک
کردی و سینه بسینهٔ ایشان باز نهادی چون ببغداد رسید خلیفه پسر صاحب
جمال داشت این سخن بشنید گفت او مبتدع است و کافر اگر در صحبت من ازین
گونه حرکتی کند وی را بکشم چون سماع گرم شد شیخ بکرامت دریافت گفت رباعی
سهل است مرا بر سر خنجر بودن ٭ در پای مراد دوست بی سر بودن ٭ تو آمده و
کافری را بکشی ٭ غازی چه توئی رواست کافر بودن ٭ پسر خلیفه سر بر پای

شیخ نهاد و مرید شد قال بعض الکبراء العارفین قدس اللہ تعالیٰ اسرارہم نزد اہل توحید و تحقیق انست که کامل مکمل آن کس بود که جمال مطلق حق سبحانہ در مظاہر کونی حسی مشاہدہ کند بصر ہمچنانکہ مشاہدہ می کند بمظاہر روحانی ببصیرت کَمَا یُشَاہِدُوْنَ بِالْبَصِیْرَۃِ الْجَمَالَ الْمُطْلَقَ الْمَعْنَوِیَّ بِمَا یُعَایِنُوْنَ بِالْبَصَرِ الْحِسِّیِّ الْمُقَیَّدِ الصُّوْرِیِّ وجمال باکمال حق سبحانہ دو اعتبار دارد یکی از اطلاق کہ آن حقیقت جمال ذاتی است من حیث ہی ہی و عارف این جمال مطلق را در فنا فی اللہ سبحانہ مشاہدہ توان کرد و یکے دیگر مقید و آن از حکم تنزل حاصل آید در مظاہر حسیہ یا روحانیہ پس عارف اگر حسن مبیند چنین بیند و آن جمال را جمال حق داند متنزل شدہ بمراتب کونیہ و غیر عارف را که چنین نظر نباشد باید که بخوبان ننگرد تا بہا و بیہ حیرت در نماند وقال ایضاً واز اہل طریق کسانی اند کہ در عشق بمظاہر و صور زیبا مقید اند و چون سالک در صدد عدم ترقی باشد در معرض احتجاب بود چنانچہ بعضی از بزرگان قدس اللہ ارواحہم ازان نیز استعاذہ کردہ اند و فرمودہ اند نَعُوْذُ بِاللّٰہِ مِنَ التَّنَکُّرِ بَعْدَ التَّعَرُّفِ وَمِنَ الْحِجَابِ بَعْدَ التَّجَلِّیْ و تعلق این حرکت حسی بنسبت باین سالک از صورتی ظاہر حسی کہ بر صفت حسن موصوف بود تجاوز نکند ہر چند شہود و کشف مقیدش دست دادہ بود و اگر آن تعلق میل حسی از صورتی منقطع شود بصورتے دیگر کہ بحسن آراستہ باشد پیوند گیرد و دایما در کشاکش بماند تعلق و میل بصورت فتح باب حرمان و فتنہ و آفت و خذلان او شود اعاذنا اللہ عزوجل و سائر الصالحین من شر ذلک حسن ظن بلکہ صادق اعتقاد نسبت بجماعتی از اکابر چون احمد غزالی و شیخ اوحد الدین کرمانے و شیخ فخر الدین عراقی قدس اللہ تعالےٰ اسرارہم کہ بمطالعہ جمال مظاہر صوری حسی اشتغال می نمودہ اند آن است کہ ایشان در انجا مشاہدہ جمال مطلق حق سبحانہ می کردہ اند و بصور حسی مقید نبودہ اند و اگر از بعض کبرا نسبت با ایشان انکارے واقع شدہ است مقصود ازان آن بودہ باشد کہ محجوبان آن را دستوری نسازند و قیاس حال خود بر حال ایشان نکنند و جاویدان در حضیض خذلان و اسفل السافلین طبیعت نمانند واللہ تعالیٰ اعلم باسرارہم و حضرت شیخ اوحد الدین را نظمہای لطیف است از مثنوی وغیرہ در آخر کتاب مصباح الارواح مے گوید نظم تا جنبش و ست ہست مادام

له قوله یشاہدون بالبصیرۃ یعنی مشاہدہ می کنند بنور بصیرت و قوت مدرکہ جمال مطلق غیر محسوس را یعنی کہ مطلق در مقید می یابند و وحدت را در کثرت مشاہدہ می نمایند ۱۲

ع قوله نعوذ باللہ من التنکر الخ یعنی پناہ می گیریم بخدای تعالیٰ از ناشناختن بعد از شناختن و از حجاب بعد ... صور کونیہ بعد از انکشاف حقیقت ۱۲

سایه متحرک است ناکام + چون سایه ز دست یافت مایه + پس نیست خود اندر اصل سایه +
چیزی که وجود او بخود نیست + هستیش نهادن از خرد نیست + هست است ولیک هست مطلق +
نزدیک حکیم نیست جز حق + هستی که بحق قوام دارد + او نیست ولیک نام دارد + بر نقش خود
است فتنه نقاش + کس نیست درین میان تو خوش باش + خود گفت حقیقت و خود شنید +
و آن روی که خود نمود خود دید + بس با دل یقین که نیست والله + موجود حقیقی سوی الله +
و من رباعیاته قدس الله تعالی روحه رباعیات اوحد در دل می زنی آخر دل کو + عمر بیست
که راه می روی منزل کو + در دینی دون بیوفا می گردی + پنجاه دو چله داشتی حاصل کو + جز نیستی
تو نیست هستی بخدای + های هوشیاران خوش است مستی بخدای + گر ز انکه تهی بحق پرستی ناگاه +
حقا که رسی ز بت پرستی بخدای + اسرار حقیقت نشود حل بسوال + نی نیز بدر باختن حشمت
و مال + تا خون نه کنی دیده و دل پنجه سال + هرگز ندهند راهت از قال بحال + ذاتم ز ورای
حرف بیرون ز حد است + وز چشمه لطف آب حیاتم مدد است + علت زاحد با وحد آمد حرفی
علت بگذار کان یکی وحد احد است + امیر سید قاسم تبریز قدس الله تعالی سره
در اوایل ارادت بشیخ صدرالدین اردبیلی رحمه الله داشته بعد از ان بصحبت شیخ صدرالدین
علی یمنی که وی از اصحاب شیخ اوحدالدین کرمانی است قدس الله روحهما رسیده و نسبت
ارادت وی را بخط بعضی معتقدان وی دیده ام در انجا شیخ صدرالدین علی یمنی مذکور بود
نه شیخ صدرالدین اردبیلی و چنین استماع افتاده که خدمت سید قدس سره شیخ صدرالدین
علی یمنی را بسیار می پسندیده اند و اظهار ارادت می کرده اند و بالجمله اهل روزگار در
قبول و انکار دو فرقه اند و از وی دو اثر مانده است یکی دیوان اشعار مشتمل بر حقایق و
اسرار وی که انوار کشف و عرفان و آثار ذوق و وجدان از ان ظاهر است و دیگر
جماعتی که خود را منسوب بوی می دانند و مرید وی می شمارند این فقیر بعضی از ایشان
را دیده و احوال بعضی را شنیده اکثر ایشان از ربقه دین و اسلام خارج بودند و در
دایره اباحت و تهاون بشرع و سنت داخل و می شاید که منشای این آن بوده باشد
که مشرب توحید بر خدمت سید قدس سره غالب بوده و نظر در جمیع امور بر مبدای داشته
و بساط اعراض را بالکلیه سطح کرده بوده و بمقتضای کرم ذاتی که داشته
است فتوحات و نذوری که می رسیده همه صرف لنگری بوده اصحاب نفس و هوا را مقصود

آنجا حاصل بوده و مانعی نه جماعتی از اهل طبع مجتمع شده بوده اند و از معارف وی
سخنان می شنیده اند و از سر نفس و هوا دران تصرف می کرده اند و آن را مقدمهٔ اشتغال
بمشتهیات نفس و اعراض از مخالفات هوا می ساخته و در وادی اباحت و نهادن
بشریعت و سنت می افتاده و وی از این همه پاک یکی از درویشان وی را دیدم پیری
بود روشن و ظائف طاعات را بجای می آورد و دوام ذکر و آگاهی داشت حال وی
پرسیدم گفت من دو بار بخدمت وی رسیده ام یکبار در هرات و یکبار در بلخ هر بار
چون چند روز در خدمت وی بودم گفت بولایت خود باز رو و در میان ایشان مباش
که صحبت ایشان ترا ضرر دهد بعضی از عزیزان می فرموده اند که در آن وقت که خدمت
سید در سمرقند بود با وی ملاقات کردم در اثنای معارفی که می گفت از صدیق اکبر رضی نقل بسیار می
کرد و هر بار که صدیق اکبر می گفت رقت می کرد و قطرات اشک بزرگ بزرگ سفید از چشم وی می ریخت
مریدان می گفتند که اکنون وی در مقام ابوبکر است و بعضی دیگر از عزیزان که به صحبت وی
رسیده بودند می گفتند من بکرم ذاتی وی کسی نه دیده ام و بعضی از مردم خرجرد جام که در قبول
و انکار غالب از تعصب خالی بود از وی بعضی کرامتها که این طائفه را می باشد نقل می کرد
عزیزی که بر سخن وی همه را اعتماد هست از بعضی مسافران معتمد نقل کرد که از تربت مقدسه
جام بعزیمت مشهد مقدس طوس علی ساکنه السلام شبگیر پگاه کرده بودند در راه که می رفته
اند در جانب خرجرد روشنائی در نظر ایشان درآمده بوده است که از زمین مرتفع شده و
به آسمان رسیده در تعجب مانده اند که این چه روشنائی است هم شب بخرجرد رسیده اند و دیده اند
که آن روشنائی در جانب لنگر خدمت سید بهت قدس سره چون بلنگر آمده اند و قصد زیارت
وی کرده اند چنان مشاهده افتاده است که آن نوریست که ازان خانه که مرقد منور شده
وی آنجاست می تابد و از بعضی درویشان چنان استماع افتاده و نیز دریافته ام که توجه بمرقد
منور وی موجب جمعیت تمام است والله تعالی اعلم خدمت مخدومی خواجه ناصر الدین
عبید الله مد الله تعالی ظلال ارشاده فرمودند که خدمت سید قاسم حضرت خواجه بهاء الدین
را قدس الله سره در نواحی ابیورد دیده بود و صحبت داشته و طریقهٔ ایشان را معتقد بود
و از وی فهم می شد که خود را بران طریقه می داشته و دیگر فرمودند که خدمت سید
قدس سره می گفت که هر جا که می رسیدم از مجذوبان می پرسیدم و خود را بصحبت

ایشان

ایشان می رسانیدم چون بردم رسیدم گفتند اینجا مجذوبی هست مولانا جامی نام گفتند
چون پیش وی رفتم وی را شناختم که در آوان تحصیل در تبریز دیده بودم با وی گفتم ترا چه شد
بزبان رومی گفت هر صباح که برمی خواستم مردی بودم در آن فرقه افتاده مرا یکی این
طرف می کشید و یکی آن طرف بامدادی برخاستم مرا چیزی فرو گرفت که از همه خلاص شدم
فرمودند که این سخن را چند بار از حضرت سید شنیدم هر بار که می شنیدم متغیر می شد
و قطرات اشک او می جست معلوم می شد که آن سخن در ان وقت که آن عزیز فرموده بود
در وی تاثیر بسیار کرده بوده است در بعضی از رسائل خود آورده که در تاریخ سنه
تسع و سبعین و سبعمایة بود که در شهر هرات در خانقاه جدید سید در جوار مولانا
ظهیر الدین خلوتی رحمه الله ساکن بودیم ناگاه سحرگاهی خدمت مولانا از خلوت خود
گریان بیرون آمدند و روی بخلوت من نهادند و فریاد بر آوردند که از بهای خدای تعالی
بگوی که می گوید وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيْدِ و شصت سال است که
می دوانند و هنوز نرسیده ام الارباب فقر عزیزی حاضر بود گفت این همان حکایت
مجنون ماوراء النهر است که بخانهای مردم رفتی و هر چند چیزی خوردی چون بیرون آمدی
از وی پرسیدندی که هیچ خوردی تشنیع کردی که چیزی از کجا بود و هیچ نخوردم روزی
امیرزاده وی را بخانه برد و نعمت فراوان از هر جنس پیش وی نهاد و بعد از ان که دیوانه
چندانکه خواست بخورد امیرزاده شمشیر کشید که دیگر بخور دیوانه از ترس شمشیر آن مقدار دیگر که
امکان داشت بخورد و گفت اگر می کشی بکش که گنجائی خوردن ندارم چون دیوانه بیرون
رفت از وی پرسیدند که هیچ خوردی گفت نعمت فراوان بود اما از ترکش شمشیر که چیزی
نمی توانست خورد و در تاریخ سنه ثلثین و ثمانین و ثمان مایة پادشاه وقت را در جامع هرات
شخصی زخمی زد چنان معلوم شد که وی را در لنگر خدمت سید خانه مقفل بوده متهم آنکه مگر آن
موقوف وی بوده از شهر هرات اخراج کرده عذر خواستند بجانب بلخ و سمرقند رفت
و از انجا مراجعت کرد که در جر جرد متوطن شد و در سنه سبع و ثلاثین و ثمانمایة
از دنیا برفت و قبر وی آنجاست رحمه الله حکیم سنائی غزنوی قدس الله
تعالی روحه کنیت و نام وی ابو المجد مجدود بن آدم است وی با پدر شیخ رضی الدین علی
لالا ابنا عم بوده اند از کبرای شعرای طایفه صوفیه است و سخنان وی را باستشهاد

در مصنفات خود آورده اند و کتاب حدیقة الحقیقت بر کمال وی در شعر و بیان اذواق و مواجید ارباب معرفت و توحید دلیلی قاطع و برهانی ساطع است از مریدان خواجه یوسف همدانی است و سبب توبهٔ وی آن بود که سلطان محمود سبکتگین در فصل زمستان بعزیمت گرفتن بعضی از دیار کفار از غزنین بیرون آمده بود و سنائی در مدح وی قصیده گفته بود می رفت تا بعرض رساند بدر گلخنی رسید که یکی از مجذوبان و محبوبان که از حد تکلیف بیرون رفته که مشهور بود بلای خوار زیرا که پیوسته لای شراب خوردی در آنجا بود آوازی شنید که با ساقی خود می گفت که پر کن قدحی بکوری محمودک سبکتگین تا بخورم ساقی گفت محمود مرد غازی است و پادشاه اسلام گفت بس مردکی ناخشنود است آنچه در تحت حکم وی در آمده است در حیز ضبط در نیاورده می رود تا مملکت دیگر بگیرد یک قدح گرفت و بخورد باز گفت پر کن قدحی دیگر بکوری سنائیک شاعر ساقی گفت سنائی مردی فاضل و لطیف طبع است گفت اگر وی لطیف طبع بودی بکاری مشغول بودی که وی را بکار آمدی گزافی چند در کاغذی نوشته که بهیچ کار وی نمی آید و نمی داند که وی را برای چه کار آفریده اند سنائی چون آن را بشنید حال بروی متغیر گشت و بتنبیه آن لای خوار از مستی غفلت هشیار شد و پای در راه نهاد و بسلوک مشغول شد و در سخنان مولانا جلال الدین رومی قدس سره مذکور است که خواجه حکیم سنائی در وقتی که محتضر بود در زیر زبان چیزی می گفت حاضران گوش به پیش دهانش بردند این بیت می خواند بیت باز گشتم زانچه گفتم زانکه نیست ✤ در سخن معنی و در معنی سخن ✤ عزیزی این را شنید گفت عجب حالی است که در وقت باز گشتن از سخن نیز بسخن مشغول بوده است وی همواره منزوی و منقطع می بوده و از مخالفت اهل دنیا معرض یکی از ارباب جاه و جلال را عزیمت آن بوده که بملازمت و زیارت وی رود شیخ مکتوبی بوی نوشته مشتمل بر بسی لطائف از انجمله آنکه این داعی را عقل و روح در پیش خدمت است ولیکن بنیه ضعیف دارد که طاقت تفقد و قوت تعهد ندارد اِنَّ الْمُلُوْكَ[۱] اِذَا دَخَلُوْا قَرْيَةً اَفْسَدُوْهَا کلابهٔ مندرس[۲] چه طاقت بارگاه جباران دارد و ستیر زده تافتهٔ هجران چه تاب پنجهٔ شیران آرد باری عزاسمه داند که هر بار که سراپردهٔ حشمت ایشان درین خطه مختصر زدند حاجت آمد ست این ضعیف منزوی را رخت عافیت بعرب

---

[۱] ان الملوک اذا دخلوا قریة افسدوها یعنی پادشاهان چون بدهی در آیند

[۲] [illegible]

خانه غولان بردن و بضاعت قناعت را بجز ایشان خضر و الیاس سپردن به بزرگی
که ذو الفضل الکبیر با آن بزرگ دین و دنیا کرده است که گوشهٔ دل این گوشه
گرفته را به تفقد سایش خود خراب نه کند که چشم حقیر این بنده نه سزای چشم خداوندی
است و من مقولاته قدس الله تعالی سره + بس که شنیدی صفت روم و چین +
خیز و بیا ملک سنائی ببین + تا همه دل بینی بی حرص و بخل + تا همه جان بینی بی کبر و کین + پای
نه و چرخ بزیر قدم + دست نه و ملک بزیر نگین + نه زر و کان ملکی زیر دست + جو نه
و اسپ فلکی زیر زین + ایضاً منها این جهان بر مثال مرداریست + کرگسان اندرو
هزار هزار + این مر آن را همی زند مخلب + و این مر این را همی زند منقار + آخر الامر بگذرند همه +
وز همه باز ماند این مردار + نظم با همه خلق جهان گرچه از آن + بیشتر گره و کمتر بر نهند +
تو چنان زی که بمیری برهی + نه چنان چون تو بمیری برهند + دلها همه آب گشت و جانها
همه خون + تا چیست حقیقت از پس پرده درون + ای با علمت خرد ز دو گردون فزون
از تو دو جهان پر و تو از هر دو برون + قائم بوجودی از آن شب و روز مقیم + بی همت
رسوم است امیدت به نسیم + با ما نه از آب و خشت باشد بیم + چون سایه شدی
ترا چه جیحون چه جحیم + بر سین سحر سر سیاه آمد عشق + بر میم ملوک ملک ماه آمد عشق + بر کاف
کمال کل کلاه آمد عشق + با این همه یک قدم ز راه آمد عشق + فردے که براه عشق
جان فرساید + باید که بدون یار خود ننگراید + عاشق برو عشق چنان می باید +
کز دوزخ و از بهشت یادش ناید + ای نیست شده ذات تو در پرده هست + وی صومعه
ویران کن و زنار پرست + مردانه کنون چو عاشقان می در دست + گر دور کفر گرد دگر
بر مست + ای من بتو زنده همچو مردم بنفس + در کار تو کرده دین و دنیا بهوس + گر دست
بنیم چو بنگرم با همه کس + سودی همه از آن من داری و بس + ای هجر تو گرد دلم گراید نجسی +
در بر نگذارش که سازد هوسی + در دیده نگه کند بسیار کسی + در سر نگذارش که ماید نفسی +
چون چشم تو ز کوی ما شد پر گرد + زنهار بهیچ آب آلوده مگرد + اندر ره عاشقی
چنان باید مرد + کز دریا خشک آید از دوزخ سرد + ای عقل اگر چند شریفی
دون شو + وی دل ز دلی بگرد همچون خون شو + در پرده آن نگار دیگرگون شو +
بی چشم همه آی و بی زبان بیرون شو + ای عشق تمام روح مقدس منزل +

سودا ای ترا عقل مجرد محمل * سیاح جهان معرفت یعنی دل * از دست غمت دست
بسر پای بگل و وی را قصیده رائیه هست زیادت از صد و هشتاد بیت که آن را
رموز الانبیا و کنوز الاولیا نام نهاده یعنی معارف و حقایق و لطایف و دقایق در آنجا
درج کرده است و اولش این است * شعر طلب ای عاشقان خوش رفتار * طرب
ای نیکوان شیرین کار * تا کی از خانه هین ره صحرا * تا کی از کعبه هین در خمار * در جهان
شاهدی و ما فارغ * در قدح جرعه و ما هشیار * زین سپس دست ما و دامن دوست *
زین سپس گوش ما و حلقه یار * و وی را ورای این حدیقة الحقیقت سه کتاب مثنوی دیگر
است هم بر وزن حدیقه اما مختصر و از آنهاست این ابیات * بیت ای بپرواز بر پریده
بلند * خویشتن را رها شمرده ز بند * باز پر سوی لا یجوز و یجوز * رشته در دست صورتست
هنوز * تا تو در بند جبس و تالیفی * تخته نقش و کلک تکلیفی * تاریخ تمامی حدیقه چنانچه خود به
نظم آورده است سنه خمس و عشرین و خمسمایه بوده است و بعضی تاریخ وفات وی را
همین نوشته اند **شیخ فرید الدین عطار نیشاپوری قدس الله تعالی روحه**
وی مرید شیخ مجد الدین بغدادی است در دیباچه کتاب تذکرة الاولیا که بوی منسوب
است می گوید که یک روز پیش امام مجد الدین بغدادی در آمدم وی را دیدم که می گریست
گفتم خیر است گفت زهی سپهسالاران که درین امت بوده اند بمثابه انبیا علیه السلام
که عُلَمَاءُ اُمَّتِیْ کَاَنْبِیَاءِ بَنِیْ اِسْرَائِیْلَ پس گفت از آن می گریم که دوش گفته بودم خداوندا
کار تو بعلت نیست مرا ازین قوم گردان یا از نظاره کنان این قوم گردان که قسم
دیگر را طاقت ندارم می گریم که مستجاب باشد و بعضی گفته اند که وی اویسی بوده است
در سخنان مولانا جلال الدین رومی قدس سره مذکور است که نور منصور بعد از صد و پنجاه
سال بر روح فرید الدین عطار تجلی کرد و مربی او شد گویند سبب توبه وی آن بود که
روزی در دکان عطاری مشغول و مشغوف معامله بود درویشی بآنجا رسید و چند بار
شیئاً لله گفت وی بدرویش نپرداخت درویش گفت ای خواجه تو چگونه خواهی مرد
عطار گفت چنانکه تو خواهی مرد درویش گفت تو همچون من می توانی مرد عطار گفت بلی
درویش کاسه چوبین داشت زیر سر نهاد و گفت الله و جان بداد عطار را حال متغیر شد
و دکان بر هم زد و باین طریقه در آمد گفته اند که مولانا جلال الدین رومی در وقت رفتن

از بلخ ورسیدن به نیشاپور به صحبت وی در حال کبر سن رسیده است وکتاب اسرارنامه بوی
داده ووی دایما آن را با خود می داشته ودر بیان حقایق ومعارف اقتدا بوی دارد چنانکه می
گوید نظم کرد عطار گشت مولانا + شربت از دست شمس بود ش نوش + ودر موضعی
دیگر فرموده است ۵ عطار روح بود وسنائی دو چشم او + ما از پی سنائی وعطار آمدیم +
وآن قدر اسرار توحید وحقایق اذواق ومواجید که در مثنویات وغزلیات وی اندراج
یافته در سخنان هیچ یک ازین طائفه یافت نمی شود جزاه الله سبحانه عن الطالبین
المشتاقین خیر الجزاء ومن انفاسه الشریفة ۵ ای روی در کشیده
ببازار آمده + خلقی باین طلسم گرفتار آمده + واین قصیده بست بیت زیادت است
وبعضی از اهالی آن را شرحی نیکو نوشته اند ودر شرح این بیت چنین مذکور شده که یعنی
ای آنکه روی خود را که نور ظاهر وجود است بر روی پوش تعینات وصور در کشیده
وپوشیده ببازار ظهور در آمده خلقی برین طلسم صور که بر روی این گنج مخفی کشیده بواسطه
کثرت تعینات مختلفه وآثار متباینه گرفتار بعد وهجران وغفلت وپندار غیرت گشته اند یا خود
بواسطه سرایت پرتو جمال آن نور در روی پوش مظاهر وصور جمیله گرفتار بلای عشق و
محنت ومحبت گشته بعضی عاشق معنی وبعضی عاشق صورت بیت تو لای معنی وبیرون تو
اسم است تو ای گنج وهمه عالم طلسم است + وعشاق صورت بوهم خود از معشوق دور افتاده
اند ونمی دانند که عاشق کیستند ودلربای ایشان چیست ۵ میل خلق جمله عالم تا ابد +
گر شناسند وگر نه سوی تست + وبرین دستور تمام این قصیده را شرح کرده است
از جهت اختصار برین اقتصار افتاد وحضرت شیخ در تاریخ سنه سبع وعشرین وستمایه بدست
کفار تتار شهادت یافته وسن مبارک وی دران وقت می گویند که صد وچهارده سال
بود وقبر وی در نشاپور است رحمه الله تعالی شیخ مشرف الدین مصلح بن عبد الله السعدی
الشیرازی رحمه الله از افاضل صوفیه بود واز مجاوران بقعه شریف شیخ ابو عبد الله خفیف
قدس الله تعالی سره از علوم بهره تمام داشته واز آداب نصیبی کامل سفر بسیار کرده است
واقالیم را گشته وبارها بسفر حج پیاده رفته وبه بتخانه سومنات در آمده وبت بزرگ ایشان
را شکسته واز مشایخ کبار بسیاری را دریافته وبصحبت شیخ شهاب الدین سهروردی رسیده
وبا وی در یک کشتی سفر دریا کرده وگفته اند وی در بیت المقدس وبلاد شام مدتی مدید سقائی

می کرد و آب بروی وی می داد تا خضر علیه السلام رسید و وی را از زلال افضال و انعام خود سیراب گردانید و گفته اند که وی را با یکی از اکابر سادات و اشراف فی الجمله گفت و گوی واقع شد آن شب حضرت رسالت را صلی الله علیه و آله و سلم بخواب دید که وی را عتاب می کرد چون بیدار شد پیش شیخ آمد و عذر خواهی نمود و استرضای وی کرد یکی از مشایخ منکر وی بود شبی در واقعه چنان دید که درهای آسمان گشاده شد و ملائکه با طبقهای نور نازل شدند پرسید که این چیست گفتند برای سعدی شیرازی است که بیتی گفته که قبول حق سبحانه افتاده است و آن بیت اینست بیت برگ درختان سبز در نظر هوشیار ٭ هر ورقی دفتریست معرفت کردگار ٭ آن عزیز چون از ان واقعه درآمد هم در شب بدر زاویهٔ شیخ سعدی رفت که وی را بشارت دهد دید که چراغی افروخته و با خود زمزمهٔ می کند چون گوش کشید همین بیت می خواند در شب جمعه ماه شوال سنه احدی و تسعین و ستمایه برفته از دنیا رحمه الله تعالی شیخ فخرالدین ابراهیم المشتهر بالعراقی قدس الله تعالی روحه وی صاحب کتاب لمعات است و دیوان شعر وی مشهور است از نواحی همدان است و در صغر سن حفظ قرآن کرده بود و بغایت خوش می خوانده چنانکه همه اهل همدان شیفته آواز وی بوده اند و بعد از ان بتحصیل علوم اشتغال نموده چنانکه گویند در سن هفده سالگی در بعضی مدارس مشهوره همدان بافاده مشغول بوده روزی جمعی قلندران بهمدان رسیدند و با ایشان پسری صاحب جمال بوده و بروی مشرب عشق غالب چون آن پسر را دید گرفتار شد مادام که در همدان بودند با ایشان بود چون از همدان سفر کردند و چند روز برآمد بی طاقت شد در عقب ایشان برفت چون بر ایشان رسید نزدیک ایشان برآمد و همراه ایشان بهندوستان افتاد و در شهر مولتان بصحبت شیخ بهاء الدین زکریا رسید گویند که چون شیخ وی را در خلوت نشاند و از چله وی یک دهه گذشت وی را وجدی رسید و حالے بروی مستولی شد این غزل را گفت ٭ نخستین باده کاندر جام کردند ٭ ز چشم مست ساقی وام کردند ٭ و آن را باواز بلند می خواند و می گریست چون اهل خانقاه آن را دیدند و آن بر خلاف طریقه شیخ دانستند که طریقهٔ ایشان در خلوت جز اشتغال بذکر یا مراقبه امری دیگر نمی باشد آن را بر سبیل انکار بسمع شیخ رسانیدند شیخ فرمود که شما را ازینها منع است و او را منع نیست چون روزی چند برآمد یکی از مقربان شیخ را گذر بر خرابات افتاد و شنید که آن بیت را خراباتیان با چنگ و چغانه می گفتند پیش شیخ آمد و صورت حال را باز نمود و گفت باقی شیخ حاکم شیخ سوال کرد که

چه شنیدی بازگو چون بدین بیت رسید که بیت * چو خود کردند راز خویشتن فاش * عراقی را
چرا بدنام کردند * شیخ گفت که کار وی تمام شد برخاست و بدر خلوت عراقی
آمد و گفت عراقی اکنون مناجات در خرابات می کنی بیرون آی بیرون آمد و سر در قدم
شیخ نهاد شیخ بدست مبارک خود سر او را از خاک برداشت و دیگر وی را در خلوت نگذاشت
و خرقه از تن مبارک خود کشید و در وی پوشانید و بعد از آن فرزند خود را بعقد نکاح وی
در آورد و وی را از فرزند شیخ پسری آمد وی را کبیر الدین لقب کردند بیست و پنج سال
در خدمت شیخ بود چون شیخ را وفات نزدیک رسید وی را بخواند و خلیفه خود ساخت
و بجوار رحمت حق پیوست چون دیگران التفات شیخ را نسبت بوی مشاهده کردند
عرق حسد در ایشان بجنبید بپادشاه وقت رسانیدند که اکثر اوقات وی بشعر می گذرد
و صحبت وی بجوانان صاحب جمال است وی را استحقاق خلافت شیخ نیست چون شیخ
عراقی آن را دانست عزیمت زیارت حرمین شریفین زادهما الله شرفا کرد و بعد از زیارت بجانب
روم رفت بصحبت شیخ صدر الدین قونوی قدس الله سره رسید و از وی تربیت یافته
و جماعتی فصوص می خواندند استماع کرد و در اثنای استماع آن لمعات را نوشت چون
تمام کرد بنظر شیخ آورد شیخ آن را بپسندید و تحسین کردند معین الدین پروانه از امراء روم
مرید و معتقد شیخ عراقی بود بجهت شیخ در توقات خانقاهی ساخت و هر روز بملازمت
شیخ می آمد روزی بخدمت شیخ آمد مبلغی زر همراه آورده و بنیازمندی تمام گفت که شیخ
ما را هیچ کاری نمی فرماید و التفاتی نمی نماید شیخ بخندید و گفت ای امیر ما را بزر نتوان فریفتن
کسی بفرست و حسن قوال را با ما رسان و این حسن قوال در جمال دلپذیر بوده و در حسن
صورت بی نظیر و جمعی گرفتار وی بودند و در حضور و غیبت هوادار وے چون امیر
تعلق خاطر شیخ را بوی دریافت فی الحال کسی بطلب وی فرستاد و بعد از غوغای
عاشقان و دفع مزاحمت ایشان وی را آوردند شیخ با امیر و سائر اکابر استقبال وی
کردند چون نزدیک رسیدند شیخ پیش رفت و بر وی سلام کرد و کنار گرفت آنگه شربت
خواست و وی را با یاران وی بدست خود شربت داد و از آنجا بخانقاه شیخ رفتند و
صحبتها داشتند و سماعها کردند و در خدمت شیخ در آن وقت غزلها گفت و از الجمله این
غزل است بیت * ساز طرب عشق که داند که چه ساز است * کز زخمه او نه فلک اندر تگ و تاز است *

و بعد از مدتی حسن قوال اجازت خواست و بمقام خود مراجعت کرد گویند روزی امیر
معین الدین بطرف میدان می گذشت دید که شیخ چوگان در دست میان کودکان
ایستاده امیر با شیخ گفت ما از کدام طرف باشیم شیخ گفت از ان طرف و اشارت براه کرد
امیر روان شد و برفت چون امیر معین الدین وفات یافت خدمت شیخ از روم متوجه
مصر شد و وی را با سلطان مصر ملاقات افتاد و سلطان مرید و معتقد وی شد و وی را
شیخ الشیوخ گردانید اما وی همچنان بی تکلف در بازارها گردیدی و گردشگاهها طواف
کردی روزی گرد بازار کفشگران می گذشت نظر بر کفشگر پسری افتاد شیفتهٔ او
شد پیش رفت و سلام کرد و از کفشگر سوال کرد که این پسر کیست گفت پسر من است شیخ
بلبهای پسر اشارت کرد و گفت ظلم نباشد که این چنین لب و دندانی با چرم خر مصاحب
باشد کفشگر گفت ما فقیریم و خرقهٔ ما اینست اگر چرم خر بدندان نگیرد نان نیابد که بدندان
بگیرد شیخ سوال کرد که هر روز چه مقدار کار می کند گفت هر روز چهار درم شیخ گفت هر روز
هشت درم بدهم و این کار دیگر مکن شیخ هر روز برفتی و با اصحاب بر در دکان کفشگر نشستی
و فارغ البال در روی او نظر کردی و اشعار خواندی و گریستی مدعیان این خبر
بسلطان رسانیدند از ایشان سوال کرد که این پسر را بشب یا بروز با خود می برد یا نه
گفتند نه گفت با وی در دکان خلوتی می سازد گفتند نه دوات و قلم خواست و بنوشت
که هر روز پنج دینار دیگر بر وظیفهٔ خادمان شیخ فخر الدین عراقی بیفزایند روز دیگر که شیخ
را با سلطان ملاقات افتاد سلطان گفت چنین استماع افتاد که شیخ را در دکان
کفشگری با پسری نظری افتاده است حقیری بجهت خرجی شیخ تعیین یافت اگر شیخ خواهد آن
پسر را بخانقاه برد شیخ گفت ما را اعتقاد او می باید بود بر وی حکم نتوانیم کرد بعد از ان شیخ را از
مصر عزیمت شام شد سلطان مصر بملک الامراء نوشت که با جملهٔ علما و مشایخ و اکابر
استقبال کنند چون استقبال کردند ملک الامرای را پسری بود بس صاحب جمال چون
شیخ را نظر بر وی افتاد بی اختیار سر در قدم وی نهاد و پسر نیز سر در قدم شیخ نهاد
ملک الامراء نیز با پسر موافقت کرد اهل دمشق را از ان انکاری در دل پیدا شد اما مجال
نطق نداشتند چون شیخ در دمشق مقام ساخت و شش ماه گذشت فرزندش کبیر الدین از
مولتان بیامد مدتی در خدمت پدر بسر برد و بعد از ان شیخ را عارضه پیدا شد در روز

وفات پسر را با اصحاب بخواند و وصیتها فرمود و وداع کرد و این رباعی بگفت رباعی
در سابقه چون قرار عالم دادند + مانا که نه بر مراد آدم دادند + زان قاعده و قرار کان روز
افتاد + نه بیش بکس قسمت و نه کم دادند + در هشتم ذی القعده سنه ثمان و ثمانین و ستمایه
از دنیا برفت و قبر وی در قفای مرقد شیخ محی الدین بن العربی است قدس الله تعالی
روحهما در صالحیه دمشق و قبر فرزند وی کبیر الدین در پهلوی قبر وی رحمه الله امیر حسینی
رحمه الله تعالی نام وی حسین بن عالم بن ابی الحسین است در اصل از گزیوه است که دیهی
است در نواحی غور عالم بوده بعلوم ظاهری و باطنی و از کتاب وی کنز الرموز چنان متبادر
می شود که وی مرید شیخ بهاء الدین زکریا است بی واسطه و مشهور میان مردم نیز
چنین است اما در بعضی کتب نوشته چنین یافتم که وی مرید شیخ رکن الدین ابو الفتح است
و وی مرید پدر خود شیخ صدر الدین و وی مرید پدر خود شیخ بهاء الدین زکریا مولتانی قدس
الله تعالی ارواحهم و وی را مصنفات بسیار است بعضی منظوم چون کتاب کنز الرموز و
زاد المسافرین و بعضی منثور چون کتاب نزهة الارواح و روح الارواح و صراط المستقیم
و مر او را دیوان اشعار است بغایت لطیف و سؤالات منظوم که شیخ محمود شبستری از آن جواب گفته
است و بنای گلشن راز بر آن است نیز از وی است گویند سبب توبه وی آن بود که روزی
بشکار بیرون رفته بود آهوی پیش وی رسید خواست تا تیری بروی افگند آهو بوی
نگریست و گفت حسینی تیر بما میزنی خدای تعالی ترا برای معرفت و بندگی خود آفریده
است نه از برای این و غایب شد آتش طلب در نهاد وی شعله برآورد از هرچه داشت
بیرون آمد و با جماعتی جوالقیان همراه شد و بمولتان رفت شیخ رکن الدین آن جماعت را
ضیافت کرد و چون شب شد حضرت رسالت صلی الله علیه وآله وسلم را بخواب دید که گفت که
فرزندم را از میان این جماعت بیرون آور و بکار مشغول کن روز دیگر شیخ رکن الدین
با ایشان گفت که در میان شما سید کیست اشارت بامیر حسینی کردند وی را از میان ایشان
بیرون آورد و تربیت کرد تا بمقامات علیه رسید پس اجازت مراجعت بخراسان داد و بهراة
آمد و اهل هرات مرید و معتقد وی بودند در سادس عشر شوال سنه ثمان عشر و سبعمایه
از دنیا برفت و قبر وی در مصرخ هرات است بیرون گنبد عبد الله بن جعفر طیار رضی الله
تعالی عنهم اجمعین شیخ اوحد الدین اصفهانی قدس الله تعالی روحه چنین استماع

افتاده که وی از جملهٔ اصحاب شیخ اوحد الدین کرمانی است قدس سره چنانکه این نسبت
مبنی از آن است و وی را دیوان شعر است در غایت لطافت و عذوبت و ترجیعاتی مشتمل
بر حقایق و معارف و مثنوی بر وزن و اسلوب حدیقهٔ شیخ سنائی جام جم نام و در آنجا بسی
لطائف درج کرده است و از آن مثنوی است این ابیات نظم اوحدی شصت سال سختی
دید + تا شبی روی نیکبختی دید + سر گفتار ما مجازی نیست + باز کن دیده کین ببازی نیست +
سالها چون فلک بسر گشتم + تا فلک وار دیده ور گشتم + بر سر پای چله داشته ام + چون نه
از سر زل داشته ام + از برون در میان بازارم + وز درون خلوتیست با یارم + کس نه بیند
جمال خلوت من + ره ندارد کسی بخلوت من + تا دل من بدست پیوستست + سورها گرد
شهر من بستست + و وی قصیده رائیه حکیم سنائی را جوابی نیکو گفته است و عدد ابیات آن
صد و شصت خواهد بود مفتتح آن این ابیات است بیت سر پیوند ما ندارد یار + چون توان شد
زوصلت برخوردار + کار ما با یکی است در همه شهر + و آن یکی تن نمی دهد در کار + همدمی نیست
تا کر گویم راز + محرمی نیست تا بنالم زار + در خروشم ز صیت آن معشوق + در سماعم ز صوت
آن مزمار + و در تاریخ اتمام جام جم گفته است ؎ چون ز تاریخ بر گرفتم فال + هفتصد
رفته بود سی و سه سال + گوهر این نامهٔ همایون فر + عقد کردم بنام این سرور + چون بسالی
تمام شد بدرش + ختم کردم بلیلة القدرش + و قبر وی در مراغهٔ تبریز است و تاریخ وی بر آنجا
سنه ثمان و ثلاثین و سبعمائة نوشته اند افضل الدین بدیل الحقایقی الخاقانی
رحمه الله تعالی هرچند وی شاگرد فلکی شاعر است و بشعر شهرت تمام یافته چنین گویند
که وی را ورای طور شعر طوری دیگر بوده است که شعر در جنب آن کم بوده چنانکه حضرت مولوی
قدس سره گفته است ؎ شعر چه باشد بر من تا که ز نم لاف از او + هست مرا فن دگر غیر فنون
شعرا + سخنان وی برین معنی شاهد است چنانکه می گوید ؎ صورت من همه او شد صفت من
همه او + لاجرم کس من و من نشنود اندر سخنم + نزنم هیچ دری تا نگویند آن کیست + چونکه بگویند
مرا باید گفتن که منم + حلقه یافتم دو عالم را + دل دران حلقه چون نگین بیدم + و در محلی
دیگر می گوید ؎ عشق بفشرد پا بر بساط کبریا + برد بدست نخست هستی ما را فنا + ای و شمار از نقد
بیخودی ده خوشست + ز آنکه نگنجد در او زحمت ما و شما + و از این قبیل در سخنان وی بسیار است
و از اینها بوی آن می آید که وی را از مشرب صافی صوفیان قدس الله تعالی اسرارهم شربی

تمام بوده است وی در زمان خلافت المستضئ بنور الله بوده است و در قصیده عربی که در
مدح بغداد گفته ذکر وی کرده و توفی المستضئ سنة خمس و تسعین و خمسمائة وی نیز قصیده
رائیه حکیم سنائی را جواب گفته است و عدد ابیات آن از صد و هشتاد گذشته و آن را مسمط المطلع
نهاده و مطلع اولش اینست ۵ الصبوح الصبوح کامد کار + النثار النثار کامد یار + کاری
از روشنی چو آب خزان + یاری از خوشدلی چو باد بهار + چرخ بر کار ما بوقت صبوح + می کند
لعبتان دیده نثار + و در آخر قصیده می گوید ۵ این قصیده بجمع سبعیات + تا نشست از غرائب
اشعار + از در کعبه گرد آویزند + کعبه بر من فشاندی استار + زد قفا نبک را قفائی نیست +
و امرا القیس را فگند از کار + شیخ نظامی رحمة الله تعالی وی را از علوم ظاهری و مصطلحات
رسمی بهره تمام بوده است اما از همه دست باز داشته بوده است و روی بحضرت حق سبحانه
آورده چنانکه می گوید ۵ هر چه هست از دقیقهای نجوم + با یکایک نهفتهای علوم + خواندم
سطر هر ورق جستم + چون ترا یافتم ورق شستم + همه را روی در خدا دیدم + و آن خدا
بهمه ترا دیدم + و عمر گرانمایه را از اول تا آخر بقناعت و تقوی و تجری عزلت و انزوا گذرانیده
است هرگز چون سائر شعرا از غلبه حرص و هوا ملازمت اهل ارباب نکرده بلکه سلاطین روزگار
بوی تبرک می جسته اند چنانکه می گوید ۵ چون بعهد جوانی از در تو + بدر کس نرفتم از در تو +
همه را بر درم فرستادی + من نمی خواستم تو می دادی + چونکه بر درگه تو گشتم پیر +
زانچه ترسیدنی است دستم گیر + مثنویات پنج گانه وی که به پنج گنج مشهور است اکثر
آنها باستدعای سلاطین روزگار واقع شده است باین امید که آن را که نام ایشان
بواسطه نظم وی بر صفحه روزگار بماند استدعا نموده اند و اکثر آنها اگر چه بحسب صورت
افسانه است اما از روی حقیقت کشف حقایق و بیان معارف را بهانه است یکجا
در بیان آن معنی که صوفیه گفته اند که طالبان وصال و مشتاقان جمال حضرت حق را
دلیل وجود او هم وجود اوست و برهان شهود او هم شهود او می گوید ۵ پژوهنده را
یاده زان شد کلید + کز اندازه خویشتن در تو دید + کسی کز تو در تو نظاره کند + ورقهای
بیهوده پاره کند + نشاید ترا جز بتو یافتن + عنان باید از هر دری تافتن + و جای دیگر
درهمین معنی می گوید + بعقل آبله پای و کوی تاریک + وانگاه رهی چو موی باریک +
توفیق تو گر نه ره نماید + این عقده بعقل کی گشاید + عقل از در تو بصر فروزد + گر پای

در دسند لهو زد + و یکجا در ترغیب و تحریص بر اعراض از ما سوای حق سبحانه و تعالی و اقبال
بر توجه بجناب کبریای وی می گوید ؎ بر پر از بین دام که خونخواره ایست + زیرکی از بهر چنین
چاره ایست + گرگ ز روباه بدندان تر است + روبه از ان رست که پردان تر است +
عبد از ان کن که دفا را شوی + خود نه پرستی و خدا را شوی + تاریخ تمام اسکندر نامه که
آخرین کتابهای ویست سنه اثنین و تسعین و خمسمائه بوده است عمر وی در ان وقت از
شصت گذشته بوده رحمه الله تعالی سبحانه خسرو دهلوی رحمه الله تعالی لقب وی
یمین الدین است پدر وی از امرای قبیله لاچین بوده است که از اتراک نواحی بلخ اند وی
بعد از وفات سلطان مبارک شاه خلجی بخدمت و ملازمت شیخ نظام الدین اولیا
پیوست و ریاضات و مجاهدات پیش گرفت که چهل سال صوم دهر داشت و گویند
که بهمراهی شیخ خود شیخ نظام الدین بطریق طی ارض حج گزارده است و پنج بار حضرت
رسالت را صلی الله علیه و آله وسلم در خواب دیده است و باشارت شیخ نظام الدین صحبت
خضر علیه السلام را دریافته است و از وی التماس آن نموده که آب دهن مبارک خود
در دهان وی کند خضر علیه السلام فرموده است که این دولت را سعدی برد و خسرو
با خاطر شکسته بخدمت شیخ نظام الدین آمده است و صورت حال باز نموده شیخ
نظام الدین آب دهان خود در دهان وی انداخته است و برکات آن ظاهر شده
چنانکه نود و نه کتاب تصنیف کرده است و می گویند که در بعضی مصنفات خود نوشته است
که اشعار من از پانصد هزار کمتر است و از چهارصد هزار بیشتر و می گویند که شیخ سعدی
را در ایام جوانی دریافته بوده است و بآن معنی افتخار می کرده وی را از مشرب عشق و محبت
چاشنی تمام بوده است چنانکه در سخنان وی ظاهر است و صاحب سماع و وجد حال
بوده است شیخ نظام الدین می گفته که در قیامت هر کس بچیزی فخر کند فخر من بسوز سینهٔ
این ترک الله یعنی خسرو خواهد بود وی گفته که وقتی در خاطر من افتاد که خسرو نام امراست
چه بودی که اگر نام من نام فقرا بودی که در حشر مرا بآن نام خواندندی و این معنی را بحضرت
شیخ عرضه داشت کردم فرمود که بوقت صالح برای تو نامی خواسته شود خسرو مراقب
این معنی می بود تا آنکه روزی شیخ گفت که بر من چنین مکشوف شد که ترا در قیامت محمد کاسه
لیس خوانند وی در شب جمعه فوت شده است در سنه خمس و عشرین و سبعمائه و مدت عمر وی

هشتاد و چهار سال بوده است و در پایان شیخ خودش دفن کرده اند حسن دهلوی
رحمه الله تعالی لقب و نسبت وی نجم الدین حسن بن علاء السنجری است وی کاتب و
مرید شیخ نظام الدین اولیا بوده باوصاف و اخلاق مرضیه متصف بوده است صاحب
تاریخ هند می گوید که در مکارم اخلاق و لطافت و ظرافت مجالس و استقامت عقل و روش
صوفیه و لزوم قناعت و اعتقاد پاکیزه و در تجرد و تفرد از علایق دنیوی و خوش بودن و خوش
گذرانیدن بی اسباب صوری بجو او کمتر دیده ام و چنان شیرین مجلس و مودب و مهذب
بود که راحتی که از مجالست وی می یافتم از مجالست هیچکس نمی یافتم و هم صاحب تاریخ هند
گوید که سالها مرا با میر خسرو و امیر حسن دوستی و یگانگی بود نه ایشان بی صحبت من توانستند
بود و نه من بی صحبت ایشان و بواسطه من میانه هر دو ایشان چنان رابطه محبت و اتحاد استحکام
یافته بود که بخانهای یکدیگر آمد و شد کردندی و هم وی گوید که از کمال اعتقادی که
امیر حسن را بشیخ نظام الدین بود انفاس متبرکه مبارکه شیخ را که در مجالس صحبت شنیده
بود در چند جلد جمع کرده بوده است و آن را فوائد الفواد نام کرده است و درین روزگار
درین دیار دستور ارباب ارادت شده و وی را ورای آن دواوین متعدده و صحائف
نثر و منظومات مثنویات بسیار است من رباعیاته رباعی دارم دلکی غمین بیامرز و
مپرس + صد واقعه در کمین بیامرز و مپرس + شرمنده شوم اگر بپرسی عملم + ای اکرم
اکرمین بیامرز و مپرس + یکحرف تو چون صباح عالم را نور + یک حرف تو همچو جنت خلد را
پایه حور + حرف سیمین چو ل و لی را دستور + زان چارچو ارکان عالم معمور + شیخ کمال
خجندی قدس الله تعالی سره وی بسیار بزرگ بوده است و اشتغال وی
بشعر و تکلف دران ستر حال و تلبیس را بوده باشد بلکه می شاید که برای آن بوده باشد
که ظاهر مغلوب باطن نشود و از رعایت صورت عبودیت باز نماند چنانکه خود می گوید
این تکلفهای من در شعر من + کلمینی یا حمیرای منست + علی الدوام بریاضات و مجاهدات
مشغول می بوده خدمت خواجه عبید الله ادام الله تعالی بقاءه می فرمودند که وی
چندگاه در تاشکند می بوده است والد من می گفت که وی دران مدت که آنجا بود حیوانی
نمی خورد یکبار از وی التماس کردیم که چه شود که طعامی که دران گوشت باشد بخورد
شود مرا گاوی بود بغایت خوب و فربه خدمت شیخ فرمودند بوجه طیبت که هر گاه که تو

گاو خود را بکشی ما گوشت بخوریم من بی آنکه او را وقوف باشد گاو را بکشتم و از آن طعامی مهیا ساختم بجهت خاطر من از آن گوشت بخورد و در زاویه که در تبریز داشته خلوتی بوده است که شب در انجا بسر می برده است و کسی دیگر کم آنجا می رسیده چون بعد از وفات وی را و دیده اند غیر از بوریائی که بر آنجا می نشسته یا می خفته و سنگی که زیر سر می نهاده چیزی دیگر نیافتند خدمت شیخ زین الدین خوافی رحمه الله می گفته است که در وقت تحصیل علوم در تبریز بصحبت وی رسیده می شد مرا باین طریق دلالت می کرد و می گفت که به نسبت ارادت ما درآی من گفتم که مرا نسبت بشما و غدغها در خاطر می گرد و گفت بگوی تا از آن جواب گویم من هیچ نگفتم اما در آواخر که باین طریق در آمدم و مرا در آن کشادی شد دانستم که وی را در مرتبه ارشاد که پیش وی کار توان کرد بوده است گویند دران وقت که در سرای می بوده است موضعی بوده است که دران وقت که آب طغیان می کرده وران موضع خرابی بسیاری کرده چون وقت طغیان آب نزدیک رسیده آن قصه را با وی گفته اند فرموده است که خیمه مرا دران موضع بزنید خیمه وی را آنجا زده اند و در انجا می بوده است چندانکه وقت طغیان آب گذشته است و دران موضع هیچ خرابی واقع نشده وفات وی در سنه ثلاث وثمان مائة بوده است و قبر وی در تبریز است و بر لوح قبر وی این بیت نوشته است بیت کمال از کعبه رفتی بر در یار + هزارت آفرین مردانه رفتی + مولانا محمد شیرین مشهور بمغربی رحمه الله تعالی وی مرید شیخ اسمعیل سیسی است که وی از اصحاب شیخ نور الدین عبد الرحمن اسفراینی است قدس سره می گویند که در بعضی سیاحات بدیار مغرب رسیده است و از انجا از دست یکی از مشایخ که نسبت وی بشیخ بزرگوار شیخ محی الدین بن العربی قدس الله تعالی روحه می رسیده است خرقه پوشیده با شیخ کمال خجندی رحمه الله تعالی معاصر بوده و صحبت می داشته است گویند که دران وقت که شیخ این مطلع گفته بوده است سه چشم اگر اینست و ابرو این و ناز و عشوه این + الوداع ای زهد و تقوی الفراق ای عشق و دین + چون بمولانا رسیده گفته است که شیخ بسیار بزرگ است چرا شعری باید گفت و جز معنی مجازی محتملی دیگر نداشته باشد شیخ آن را شنیده است از وی استدعای صحبت کرده و خود بطبخ قیام نموده و مولانا نیز دران خدمت موافقت کرده دران اثنا شیخ این مطلع را خوانده است و فرموده است که چشم عین است پس می شاید که بلسان اشارت از عین قدیم که ذات است به آن تعبیر کنند و ابرو حاجب

است پس می تواند بود که آن را اشارت بصفات که حجاب ذات است دارند خدمت مولانا
تواضع نموده است و انصاف داده وقتی شیخ اسمعیل سیسی رحمه الله درویشان را در اربعین می نشانده
خدمت مولانا را نیز طلب داشته است مولانا این غزل گفته است و بعرض رسانیده غزل
ما مهر تو دیدیم ز ذرات گذشتیم + از جمله صفات ازپی آن ذات گذشتیم + در خلوت تاریک ریاضات
کشیدیم + در واقعه از سبع سموات گذشتیم + دیدیم که اینها همه خواب است و خیال است +
مردانه ازین خواب و خیالات گذشتیم + با ما سخن از کشف و کرامات چه گوئی + چون ما ز سر کشف
و کرامات گذشتیم + ای شیخ اگر جمله کمالات تو انیست + خوش باش کزین جمله کمالات گذشتیم + اینها
بحقیقت همه آفات طریق اند + ما در طلب از جمله آفات گذشتیم + ما از پی نوری که بود مشرق
انوار + از مغربی و کوکب و مشکوة گذشتیم + چون شیخ این غزل را شنید وقت وی خوش شد
و استحسان نمود خدمت مولانا در سن شصت سالگی وفات کرد سنه تسع و ثمانمایة رحمه الله
تعالی **شمس الدین محمد الحافظ الشیرازی رحمه الله تعالی** وی لسان الغیب و ترجمان
الاسرار است بسا اسرار غیبیه و معانی حقیقیه که در کسوت صورت و لباس مجاز نموده هر چند
معلوم نیست که وی دست ارادت بپیری گرفته و در تصوف بیکی ازان طائفه نسبت درست
کرده اما سخنان وی چنان بر مشرب این طایفه واقع شده است که هیچکس را آن اتفاق نیفتاده
یکی از عزیزان سلسلهٔ خواجگان قدس الله تعالی اسرارهم فرموده است که هیچ دیوان به از
دیوان حافظ نیست اگر مرد صوفی باشد و چون اشعار وی ازان مشهور تر است که بایراد
احتیاج داشته باشد لاجرم عنان قلم ازان مصروف می گردد وفات وی در سنه اثنین و
تسعین و سبعمایة بوده است رحمه الله تعالی **فی ذکر النساء العارفات الواصلات الی
مراتب الرجال** صاحب فتوحات رحمه الله تعالی در باب هفتاد و سوم از فتوحات بعد
ازانکه ذکر بعضی از طبقات رجال الله کرده می گوید وَكُلُّ مَا نَذْكُرُهُ مِنْ هٰؤُلَاءِ الرِّجَالِ
بِاسْمِ الرِّجَالِ فَقَدْ يَكُونُ مِنْهُمُ النِّسَاءُ وَلٰكِنْ يَغْلِبُ ذِكْرُ الرِّجَالِ قِيْلَ لِبَعْضِهِمْ
كَمِ الْاَبْدَالُ قَالَ اَرْبَعُوْنَ نَفْسًا فَقِيْلَ لَهٗ لِمَا لَا تَقُوْلُ اَرْبَعُوْنَ رِجَالًا فَقَالَ

قد یکون فیهم النساء و شیخ ابوعبدالرحمن السلمی صاحب طبقات المشایخ رحمه الله
تعالی در ذکر احوال نسوهٔ عابدات و نساء عارفات علیحده کتابی جمع کرده است و سرّ
احوال و شرح بسیار از ایشان در بیان آورده قال بعضهم شعر و لو کان النساء کمن
ذکرنا، لفضلت النساء علی الرجال، فلا التانیث لاسم الشمس عیب
و لا التذکیر فخر للهلال، رابعه عدویه رحمها الله تعالی وی از اهل
بصره بود سفیان ثوری رضی الله عنه از وی مسائل می پرسید و بوی می رفت و بموعظت و دعای
وی رغبت می نمود روزی سفیان بروی در آمد و دست برآورد و گفت اللّهم انّی
اسألک السّلامة رابعه بگریست سفیان از وی پرسید که چه می گریاند گفت مرا تو بعرض
گریه در آمد وی سفیان گفت چون گفت ندانسته سلامت از دنیا در ترک اوست و تو بآن
آلوده رابعه گفته است که هر چیزی را ثمره ایست و ثمرهٔ معرفت روی بخدا آوردن است
وهم وی گفته است استغفر الله من قلة صدقی فی استغفر الله سفیان از وی
پرسید که بهترین چیزی که بنده بآن بخدای تعالی تقرب جوید کدام است گفت آنکه بداند
که بنده از دنیا و آخرت غیر وی را دوست نمی دارد روزی سفیان پیش وی گفت واحزناه
گفت دروغ مگوی اگر تو محزون بودی ترا زندگانی خوشگوار نه بودی وهم وی
گفته اندوه من از آن نیست که اندوهگینم اندوه من از آن است که اندوهگین نیستم لبابه المتعبده
رحمها الله تعالی وی از اهل بیت المقدس است وی گفته است که من از خدای تعالی
شرم می دارم که مرا بغیر مشغول ببیند شخصی وی را گفت که بحج می روم چون بآنجا رسم چه
دعا کنم گفت از خدای تعالی آن طلب که از تو خوشنود شود و ترا بمقام خوشنودان از
خود برساند و ترا در میان دوستان خود گمنام گرداند مریم البصریه رحمها الله تعالی

وی از اهل بصره است در روزگار رابعه بوده و با وی صحبت داشته و خدمت وی کرده و بعد از رابعه نیز چندگاه زیسته بوده و در محبت سخن گفتی و چون سخنان محبت شنیدی بیخود گشتی و گویند که وی در مجلسی که از محبت سخن می گفتند حاضر شد زهره وی بدرید و هم در مجلس جان بداد وی گفته است که هرگز غم روزی نخوردم و در طلب آن رنج نکشیدم تا این آیت شنیده ام که وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ریحانه والهه رحمها الله تعالی از متعبدان بصره بوده است در ایام صالح مری رحمه الله تعالی این ابیات را در پیش گریبان خود نوشته بوده است شعر أَنْتَ أُنْسِي وَهِمَّتِي وَسُرُورِي ❊ قَدْ أَبَى الْقَلْبُ أَنْ يُحِبَّ سِوَاكَا ❊ يَا عَزِيزِي وَهِمَّتِي وَمُرَادِي ❊ طَالَ شَوْقِي مَتَى يَكُونُ لِقَاكَا ❊ لَيْسَ سُؤْلِي مِنَ الْجِنَانِ نَعِيمٌ ❊ غَيْرَ أَنِّي أُرِيدُ أَنْ أَلْقَاكَا ❊ معاذة العدویه رحمها الله تعالی از اقران رابعه عدویه است و با وی صحبت داشت چهل سال روی خود بر آسمان بالا نکرد و هرگز در روز چیزی نخورد و در شب خواب نکرد وی را گفتند که ضرر بسیار می رسانی بر نفس خود گفت هیچ ضرری نمی رسانم خواب شب را بروز انداخته ام و خوردن روز را بشب عفیرة العابده رحمها الله تعالی وی از اهل بصره است و با معاذه عدویه صحبت داشته چندان بگریست که چشم وی نابینا شد کسی گفت که سخت است نابینائی وی گفت محجوب بودن از خدای تعالی سخت تر است و کوری دل از فهم مراد خدای تعالی در امرهای وی سخت تر و سخت تر شعوانه رحمها الله تعالی وی از عجم بوده و در ابله می نشست آواز خوب داشت و نغمات خوش وعظ می گفت و چیزی می خواند زاهدان و عابدان

له قوله فی السماء رزقکم وما توعدون یعنی در آسمان است روزی شما و آنچه وعده کرده شده اید یعنی باعتبار [illegible] که حق سبحانه [illegible] وما من دابة فی الارض [illegible]
له ریحانه بفتح را [illegible]
له قوله انت انسی [illegible] یعنی تو انس منی [illegible]
له یا عزیزی ای عزیز و غالب من و مقصود و مراد من [illegible]
له لیس [illegible] بتحقیق [illegible]
سوالی یعنی نیست خواهش من از بهشت [illegible]
له معاذه بضم میم و فتح عین مهمله و فتح دال معجمه ۱۲
عدویه بفتح عین و دال مهملتین [illegible]
له عفیرة العابده بفتح عین مهمله [illegible]

و ارباب قلوب در مجلس وی حاضر می شدند كَانَتْ مِنَ الْمُجْتَهِدَاتِ الْخَائِفَاتِ الْبَاكِيَاتِ الْمُبْكِيَاتِ وی را گفتند می ترسیم که از بس گریه چشم تو نابینا شود گفت در دنیا کور شدن از گریه بسیار مرا دوست تر است از کور شدن از عذاب النار وی گفته است که چشمی که از لقای محبوب خود باز ماند و بدیدار وی مشتاق باشد بے گریہ نیک نمے نماید گویند چندان اندوه بر وی غلبه کرد که از نماز و طاعات باز ماند در خواب کسے بوی آمد و گفت اِذْرِي دُمُوعَكِ اَمَا كُنْتِ شَاجِيَةً ٭ اِنَّ النِّيَاحَةَ يَشْفِي الْحَزِيْنَا ٭ جِدِّي وَقُوْمِي وَصُوْمِي الدَّهْرَ دَائِبَةً ٭ فَاِنَّمَا الدُّءُوْبُ مِنْ فِعْلِ الْمُطِيْعِيْنَا ٭ به طاعت باز گشت و باین ابیات ترنم می نمود و می گریست و زنان با وی می گریستند گویند که چون پیر شد فضیل عیاض بوی آمد و طلب دعا کرد و گفت ای فضیل میان تو و خدای تعالیٰ هیچ چیزی هست که اگر دعا کنم سبب اجابت شود فضیل شهقه بزد و بیخود بیفتاد و کردیه حفصه رحمها الله تعالیٰ از بصره یا اناهواز بود خدمت شعوانه می کرده است وی گفته که شبی پیش شعوانه بودم در خواب شدم پای خود بر من زد و گفت برخیز اے کردیه جای خواب نیست جای خواب گورست وی را گفتند که از برکات صحبت شعوانه بتو چه رسید گفت از آن وقت باز که بخدمت وی رسیدم دنیا را دوست نداشتم و غم روزی نخوردم و هیچکس را از اهل دنیا در چشم من بزرگ ننمود از جهت طمع و هیچ یک از مسلمانان را خرد نشمردم والله اعلم رابعه شامیه رحمها الله تعالیٰ وی زوجه احمد بن ابی الحواری بود احمد بن ابی الحواری گوید که احوال وی مختلف بود گاهی بر وی عشق و محبت غلبه می کرد و گاهی انس

[illegible]

وگاہی خوف درحال غلبۂ محبت نسمے گفت شعر حَبِیْبٌ لَیْسَ یَعْدِلُہٗ حَبِیْبٌ ٭ وَمَا لِسِوَاہُ فِیْ قَلْبِیْ نَصِیْبٌ ٭ حَبِیْبٌ غَابَ عَنْ بَصَرِیْ وَشَخْصِیْ ٭ وَلٰکِنْ عَنْ فُؤَادِیْ لَا یَغِیْبُ ٭ ودرحال انس می گفت ع وَلَقَدْ جَعَلْتُکَ فِی الْفُؤَادِ مُحَدِّثِیْ ٭ وَاَبَحْتُ جِسْمِیْ مَنْ اَرَادَ جُلُوْسِیْ ٭ فَالْجِسْمُ مِنِّیْ لِلْجَلِیْسِ مُؤَانِسٌ ٭ وَحَبِیْبُ قَلْبِیْ فِی الْفُؤَادِ اَنِیْسِیْ ٭ وشنیدم کہ درحال خوف می گفت ع وَزَادِیْ قَلِیْلٌ لَا اَرَاہُ مُبَلِّغِیْ ٭ اَلِلزَّادِ اَبْکِیْ اَمْ بِطُوْلِ مَسَافَتِیْ ٭ اَتُحْرِقُنِیْ بِالنَّارِ یَا غَایَۃَ الْمُنٰی ٭ فَاَیْنَ رَجَائِیْ مِنْکَ اَیْنَ مَحَبَّتِیْ ٭ واحمد بن الحواری رامی گفتہ ع لَسْتُ اُحِبُّکَ حُبَّ الْاَزْوَاجِ ٭ اِنَّمَا اُحِبُّکَ حُبَّ الْاِخْوَانِ ٭ وقتی کہ طعامی پختی گفتی ای سیدی بخور کہ این طعام پختہ نشدہ ہست مگر بہ تسبیح احمد بن ابی الحواری گفتہ ہست کہ روزی پیش وی طشتی بود گفت این طشت را بردارید کہ آنجا بر وی نوشتہ می بینم کہ امیر المومنین ہارون الرشید بمرد تفحص کردند ہمان روز مردہ بود حلیمۂ دمشقیہ رحمہما اللہ تعالیٰ از سادات نساء شام بودہ ہست و استاد رابعۂ شامیہ ہست احمد بن ابی الحواری گفتہ ہست کہ رابعہ گفت کہ بہ حلیمۂ دمشقیہ درآمدم وی بر مصحف قرآن می خواند گفت ای رابعہ شنیدہ ام شوہر تو یعنی احمد بن ابی الحواری بر سر تو زنی دیگری می خواہد گفتم آری گفت وی چون می پسندد باآن عقلی کہ دارد کہ دل

۴ آنرا بلکہ انیست وجز این نیست کہ ترا دوست میدارم چون دوست و دشمن برادران طرا است ۱۲

خود را بدو زنان از خدای تعالی مشغول گرداند مگر بتو نرسیده است تفسیر این آیه که اِلَّا مَنْ
اَتَی اللّٰهَ بِقَلْبٍ سَلِیْمٍ گفتم نی گفت تفسیر این آن است که بخدای تعالی برسی و در دل
تو هیچ چیز نباشد غیر از وی رابعه گوید از پیش وی بیرون آمدم و از اثر آن سخن متمایل کنان
می رفتم و از مردمانکه دران راه پیش آمدند شرم می داشتم که گمان نبرند که من مستم حفصه بنت
سیرین رحمها الله تعالی خواهر محمد سیرین بوده و در زهد و ورع چون برادر خود بوده و وی را
آیات و کرامات بوده است گویند که وی شب در خانه خود چراغ روشن می کرد و برمیخاست و نماز
می گزارد و وقت بودی که چراغ وی بمردی و خانه وی روشن بودی تا صباح رحمها الله تعالی ام
حسان رحمها الله تعالی از زهاد اهل کوفه است سفیان ثوری بزیارت وی می رفته است و بعضی
گفته اند که وی را بزنی بخواسته است سفیان گفته است که وقتی بر وی در آمدم در خانه وی بجز یک پاره حصیر
کهنه هیچ ندیدم گفتم اگر رقعه به بنی اعمام تو نوشته شود رعایت حال تو می کنند وی گفت ای
سفیان در چشم و دل من پیش ازین بزرگتر بودی که اکنون شدی و من هرگز دنیا را سوال نکنم
از کسی که مالک آن است و قادر است بران و متصرف است چون سوال کنم از کسی که قادر نیست بران
ای سفیان والله که من دوست نمی دارم که بر من وقتی گذرد که دران وقت از خدای تعالی
بغیر وی مشغول باشم سفیان ازان سخن بگریست فاطمه نیشاپوری رحمها الله تعالی
از قدماء نساء خراسان بوده است و از کبار عارفات ابو یزید بسطامی قدس الله تعالی سره بروی
ثنا گفته است و ذوالنون مصری از وی سوالها کرده در مکه مجاور بوده گاهی به بیت المقدس
می رفت و باز بمکه مراجعت می کرد بمکه در راه عمره در سنه ثلاث و عشرین و مائتین برفته از دنیا
روزی برای ذوالنون چیزی فرستاد ذوالنون قبول نکرد و گفت در قبول کردن چیزی
از نسوان مذلت است و نقصان فاطمه گفت در دنیا هیچ صوفی ازان بهتر و بزرگتر نیست که سبب
در میان نه بیند ابو یزید گفته است که در عمر خود یک مرد و یک زن دیدم آن زن فاطمه نیشاپوری
بود و از هیچ مقام وی را خبر نکردم که آن خبر وی را عیان نبوده یکی از مشایخ ذوالنون را پرسید
که از بزرگتر دیدی ازین طایفه گفت زنی بود در مکه که وی را فاطمه نیشاپوریه می گفتند
در فهم معانی قرآن سخنان می گفت که مرا عجب می آمدی گفته مَنْ لَمْ یَکُنِ اللّٰهُ مِنْهُ عَلٰی
بَالٍ فَاِنَّهٗ یَتَخَطّٰی فِیْ کُلِّ مَیْدَانٍ وَیَتَکَلَّمُ بِکُلِّ لِسَانٍ وَمَنْ کَانَ اللّٰهُ
مِنْهُ عَلٰی بَالٍ اَخْرَسَهٗ اِلَّا عَلَی الصِّدْقِ وَاَلْزَمَهُ الْحَیَاءَ مِنْهُ وَالْاِخْلَاصَ

وہم وی گفتہ الصَّادِقُ الْمُتَّقِیُّ الْیَوْمَ فِی بَحْرٍ تَضْطَرِبُ عَلَیْهِ اَمْوَاجُهٗ یَدْعُوْ رَبَّهٗ دُعَاءَ الْغَرِیْقِ یَسْأَلُ رَبَّهُ الْخَلَاصَ وَالنَّجَاةَ وہم وی گفتہ مَنْ عَمِلَ لِلّٰهِ عَلَی الْمُشَاهَدَةِ فَهُوَ عَارِفٌ وَمَنْ عَمِلَ عَلٰی مُشَاهَدَةِ اللّٰهِ اِیَّاهُ فَهُوَ الْمُخْلِصُ زیتونہ رحمہا اللہ تعالیٰ نام وی فاطمہ است خدمت ابوحمزہ و جنید و نوری قدس اللہ تعالیٰ ارواحہم کردہ بود وی گفتہ است کہ روزی سرمای سخت بود بر نوری در آمدم و گفتم ہیچ می خوری گفت آری گفتم چہ چیز بیارم گفت نان و شیر و من آوردم پیش وی آتش کردہ بودند و دست وی از خاکستر سیاہ شدہ بود و ہر جا کہ از دست می کرد شیر می سید سیاہی شستہ می شد چون آن را بدیدم با خود گفتم یَا رَبِّ مَا اَقْذَرَ اَوْلِیَائَكَ مَا فِیْهِمْ اَحَدٌ نَظِیْفٌ پس از پیش وی بیرون آمدم بجائی رسیدم کہ زنی و من آویخت کہ اینجا یک رزمہ جامہ بود تو بردہ و مرا پیش امیر برد نوری آن را شنید و در عقب من پیش امیر حاضر شد و گفت وی را مرنجان کہ وی از اولیاء خداوند است سبحانہ امیر گفت من چہ حیلہ کنم کہ خصم وی آن را از وی می طلبد ناگاہ کنیزکی سیاہ پیدا شد و آن رزمہ با وی و گفت او را بگذارید کہ رزمہ را یافتم پس نوری دست مرا گرفت و از پیش امیر بیرون آورد و گفت چرا گفتی مَا اَوْسَخَ اَوْلِیَائَكَ وَاَقْذَرَهُمْ گفت توبہ کردم از آنچہ گفتہ بودم **فاطمۃ البردعیہ** رحمہا اللہ تعالیٰ در اردبیل می بودہ قِیْلَ کَانَتْ مِنَ الْعَارِفَاتِ الْمُتَکَلِّمَاتِ بِالشَّطْحِ

له وہم وی گفت الصادق المتقی یعنی صادق و مخلص در عمل و پرہیزگاری [illegible]

[illegible]

از جملہ زنانیکہ عارفہ بودہ اند [illegible]

بعضی از مشایخ وی را از قول رسول صلی الله علیه وآله وسلم که از حضرت حق سبحانه حکایت کرده است
أَنَا جَلِيسُ مَنْ ذَكَرَنِي سؤال کرد ساعتی با آن سائل سخنان گفت پس بگفت إِنَّ
الذَّاكِرَانَ تَشْهَدُ ذِكْرًا لِمَنْ لَوْ دَلَّكَ مَعَ دَوَامِ ذِكْرِكَ لَهُ فَيَفْنَى ذِكْرُكَ
فِي ذِكْرِهِ لَكَ وَيَبْقَى ذِكْرُهُ لَكَ حِينَ لَا مَكَانَ وَلَا زَمَانَ **ام علی زوجه**
احمد بن خضرویه رحمهما الله تعالی وی از اولاد اکابر بود و مال بسیار داشت
همه را بر فقرا نفقه کرد و با احمد در آنچه بود موافقت نمود و بایزید را و ابوحفص را قدس الله
تعالی روحهما دیده بود و از بایزید سؤالات کرده بود ابوحفص گفته است که همیشه
حدیث زنان را مکروه می داشتم تا آن وقت که ام علی زوجه احمد خضرویه را دیدم
پس دانستم که حق سبحانه معرفت و شناخت خود را آنجا که می خواهد می نهد بایزید قدس
سره گفته است هر که تصوف ورزد باید که همتی ورزد چون همت ام علی زوجه احمد خضرویه
یا با حالی همچون حال او ام علی گفته است که خدای تعالی خلق را بجود خواند بانواع لطائف
و نکوئی اجابت نکردند پس بر ایشان ریخت بلاهای گوناگون تا ایشان را به بلا
بسوی خود بازگرداند زیرا که ایشان را دوست می دارد و هم وی گفته است فوت
حاجت آسان تر است از خواری کشیدن از برای آن زنی از اهل بلخ بوی آمد که آمده ام
که بخدای تعالی تقرب جویم بوسیله خدمت تو مر ورا گفت چرا بواسطه خدمت خدای تعالی
تقرب نمی جوئی **ام محمد والده شیخ ابو عبدالله بن خفیف رحمهما الله تعالی**
کانت من العابدات القانتات همراه پسر خود ابو عبدالله بن خفیف از راه بحر بسفر حجاز
رفت و مر ورا مکاشفات و مجاهدات بسیار است گویند که شیخ در عشر اخیر رمضان احیاء
شب می کرد تا شب قدر دریابد بر بام بر آمده بود و نماز می گزارد و والدهٔ وی

له ان الذاکران تشهد ... یعنی ذکر این است که با وجود دوام ذکر حق سبحانه ملاحظه نماید که ذکر حق سبحانه است ... چون این ملاحظه ... ذاکر ... [illegible]
... نسبت ذکر از تو منقطع گردد و ... در ذکر حق سبحانه فانی گردد ... [illegible]
... چون حق را ذاکر باید ... ذاکر است ... فقد ... [illegible] ۱۲
پس حقیقت ... من العابدات القانتات یعنی ام محمد از عبادت کنندگان فروتنان بود ۱۲ [illegible]

ام محمد در درون خانه متوجه حق سبحانه نشسته بود تا که انوار شب قدر بروی ظاهر شدن
گرفت آواز داد که ای محمد ای فرزند آنچه تو آنجا می طلبی اینجاست شیخ فرود آمد و آن انوار
را بدید و در قدم والده افتاد و بعد از آن شیخ می گفت که از آن وقت باز قدر والده
خود دانستم **فاطمه بنت ابی بکر الکتانی رحمهما الله تعالی** وی در مجلس سمنون محب وقتی
که از محبت سخن می گفت جان بداد و با وی سه نفر دیگر از مردان جان بدادند **فضیه**
رحمها الله تعالی شیخ ابوالربیع مالقی رحمه الله گفته است که شنیدم حال زنی از صالحات
در بعضی از دیهها مرا داعیه زیارت وی شد از برای اطلاع بر کرامتی که از وی شهرت گرفته
بود آن زن را فضه می خواندند چون بآن دیه که آن زن آنجا بود رسیدیم حکایت کردند که
گوسفندی دارد که از وی شیر و عسل می دوشند ما قدحی نو خریدیم و بیامدیم پیش آن زن
و بروی سلام کردیم پس گفتیم که می خواهیم ببینیم آنچه می گویند از گوسفند شما گوسفند را حاضر آورد و ما
بدوشیدیم در آن قدح و بیاشامیدیم شیر بود و عسل از قصه وی پرسیدیم گفت ما را گوسفندکی
بود و ما قومی فقیریم روز عید شوهر من گفت و وی مردی صالح بود که ما امروز این گوسفند
را قربان می کنیم گفتم نه زیرا که ما را رخصت هست در ترک قربان و خدای تعالی احتیاج ما
می داند با این گوسفند اتفاقاً در آن روز مهمانی رسید شوهر را گفتم ما باکرام ضیف ماموریم
برخیز و آن را بکش اما جایی که اطفال ما نه بینند که بر کشتن آن گریه کنند آن را بیرون برد که
در پس دیوار قربان کنند ناگاه دیدم که گوسفندی از دیوار خانه بر جست و بخانه فرود آمد
من گفتم مگر آن گوسفند از شوهر من گریخته است بیرون رفتم دیدم که آن را پوست می کند
در تعجب ماندم و قصه را با وی گفتم گفت شاید که خدای تعالی عوض داده باشد بهتر از آن که مهمان را
گرامی داشتیم بعد از آن گفت ای فرزند بدرستیکه این گوسفند در دلهای مریدان چرا
می کند چون دلهای ایشان خوش است شیر او خوش است و اگر متغیر است شیر او نیز متغیر است
پس شما دلها خوش گردانید امام یافعی رحمه الله می گوید که مراد به مریدان که آن زن گفته
وی و شوهر وی است ولیکن عام ذکر کرد از برای ستر و تلبیس و از برای تحریض مریدان
بر طیب قلوب و معنی آن است که چون خوش است دلهای ما خوش است آنچه نزد ما است
پس شما نیز خوش گردانید دلهای خود تا خوش شود آنچه نزد شما است **تلمیذه سری سقطی**
رحمهما الله تعالی زنی بود شاگرد سری سقطی و آن زن را پسری بود پیش معلم آن پسر را

باسیا فرستاد وی در آب افتاد و غرق شد معلم شیخ سری را ازان خبر داد سری گفت
برخیزید با من بیائید تا بپیش مادر وی رویم برفتند شیخ سری قدس سره با مادر کودک
بنیاد سخن کرد در صبر بعد ازان در رضا آن زن گفت ای استاد مراد تو ازین تقریر چیست
گفت پسر تو غرق شده است گفت پسر من گفت بلی گفت بدرستی که خدای تعالی
این نکرده است شیخ سری باز در صبر و رضا سخن آغاز کرد زن گفت برخیزید با من بیائید
برخاستند و با وی برفتند تا بجوی آب رسیدند پرسیدند که کجا غرق شده است
گفتند اینجا آنجا رفت و بانگ زد که فرزند محمد گفت لبیک ای مادر و آن زن بآب فرو
رفت و دست پسر بگرفت و بخانه برد شیخ سری التفات با شیخ جنید کرد و گفت این چیست
جنید گفت این زن رعایت کننده است هر چیزی را که خدای تعالی بروی واجب
کرده است و حکم هر که چنین باشد آن است که هیچ حادثه حادث نشود بنسبت بوی مگر
که وی را بآن اعلام کنند چون وی را الفوت پسر اعلام نکردند دانست که حادثه نشده
است لاجرم انکار کرد و گفت خدای تعالی نکرده است تحفه رحمهما الله تعالی
سری سقطی گوید رحمه الله تعالی که شبی خوابم نیامد و قلق و اضطرابی عجب داشتم چنانکه
از تهجد محروم ماندم چون نماز بامداد کردم بیرون رفتم و بهر جا که گمان می بردم که شاید
ازان اضطراب تسکینی شود گذر کردم هیچ سودی نداشت آخر گفتم به بیمارستان
بگذرم و اهل ابتلا را ببینم شاید که بترسم و منزجر شویم چون به بیمارستان درآمدم دل
من بگشاد و سینه من منشرح شد ناگاه کنیزکی دیدم بسیار تازه و پاکیزه جامهای
فاخر پوشیده بوی خوش از و بمشام من رسید منظری زیبا و جمالی نیکو داشت و بهر دو
پای و هر دو دست در بند بود چون مرا دید چشمها پرآب کرد و شعری چند بخواند صاحب
بیمارستان را گفتم این کیست گفت کنیزکی است دیوانه شده است خواجه وی وی را بند
کرده مگر با صلاح آید چون سخن صاحب بیمارستان شنید گریه در گلوی وی گره شد
بعد ازان این ابیات خواندن گرفت شعر مَعْشَرَ النَّاسِ مَا جُنِنْتُ وَلٰكِنْ
اَنَا سَکْرَانَةٌ وَقَلْبِیْ صَاحِیْ ٭ اَغْلَلْتُمْ یَدِیْ وَلَمْ آتِ ذَنْبًا ٭ غَیْرَ
جَهْدِیْ فِیْ حُبِّهٖ وَافْتِضَاحِیْ ٭ اَنَا مَفْتُوْنَةٌ بِحُبِّ حَبِیْبٍ ٭ لَسْتُ
اَبْغِیْ عَنْ بَابِهٖ مِنْ بَرَاحٍ ٭ فَصَلَاحِی الَّذِیْ زَعَمْتُمْ فَسَادِیْ

۴ در رسوائی است فساد من است و آنچه شما فساد می دانید که محبت و رسوائی است در کوی محبوب عین صلاح نیست ۱۲

وَفُؤَادِیَ الَّذِی زَعَمْتُمْ صَاحِیْ ؛ مَا عَلَی مَنْ اَحَبَّ مَوْلَی الْمَوَالِی ؛ وَ
ارْتَضَاهُ لِنَفْسِهِ مِنْ جُنَاحِ ؛ سخن وی مرا بسوخت و باندوه و گریه در آورد چون
آب چشم من بدید گفت ای سری این گریه است بر صفت او چون باشد اگر او را
بشناسی چنانکه حق معرفت است بعد از ان ساعتی بیخود شد چون باخود آمد گفتم ای جاریه
گفت لبیک ای سری گفتم مرا از کجا می شناسی گفت جاهل نشدم از ان باز که وی را
بشناختم گفتم می شنوم که یاد محبت می کنی که را دوست می داری گفت آن کس را که شناسا
گردانید ما را به نعمتهای خود و منت نهاد بر ما بعطای خود به لها قریب است و سایلان
را مجیب گفتم ترا اینجا که محبوس کرده است گفت ای سری حاسدان باهم یاری کردند بعد از ان
شهقه بزد که من گمان بردم که مگر حیات از وی مفارقت کرد بعد از ان باخود آمد و بیتی
چند مناسب حال خود بخواند صاحب بیمارستان را گفتم که او را رها کن رها کرد گفتم برو
هر جا که خواهی گفت ای سری بکجا روم و مرا جای رفتن نیست آنکه حبیب دل من است
مرا مملوکه بعضی ممالیک خود گردانیده است اگر مالک من راضی شود بروم والا صبر کنم
گفتم والله که وی از من عاقلتر است ناگاه خواجه وی به بیمارستان در آمد و صاحب
بیمارستان را گفت که تحفه کو گفت در اندرون است و شیخ سری پیش وی است خرم شد و
بمن سلام کرد و مرا تعظیم بسیار کرد گفتم این کنیزک اولی ترست از من به تعظیم سبب چیست
که وی را محبوس کرده گفت از چیزهای بسیار می گوید عقل وی رفته است نمی خورد و
نمی آشامد و خواب نمی کند و مرا نمی گذارد که خواب کنم بسیار فکر و بسیار گریه است و حال
آنکه تمام بضاعت من وی است وی را خریده ام به همه مال خود به بیست هزار درم و امید در بسته
بودم که مثل بهای وی بر وی سود کنم از جهت کمالی که در صنعت خود دارد گفتم صنعت
او چیست گفت مطربه است گفتم چند گاه است که این رحمت بوی رسیده است گفت یک
سال گفتم ابتدای آن چه بود گفت عود در کنار وی بود و تغنی باین ابیات می کرد شعر
وَحَقِّکَ لَا نَقَضْتُ الدَّهْرَ عَهْدًا ؛ وَلَا کَدَّرْتُ بَعْدَ الصَّفْوِ وُدًّا ؛

[illegible]

مَلَأْتَ جَوَانِحِیْ وَالْقَلْبَ وَجْدًا ✤ فَکَیْفَ اَلَذُّ اَوْ اَسْلُوْ وَاَهْدَا ✤ فَیَا مَنْ
لَیْسَ لِیْ مَوْلٰی سِوَاهُ ✤ اَرَاکَ تَرَکْتَنِیْ فِی النَّاسِ عَبْدًا ✤ بعد ازان برخاست
و عود بشکست و بگریه درآمد ما وی را بجبت کس متهم داشتیم و روشن شد که ازان اثری
نبود از وی پرسیدم که حال چنین است با دل خسته و زبان شکسته گفت ؎ خَاطَبَنِیْ
الْحَقُّ مِنْ جَنَانِیْ ✤ فَکَانَ وَعْظِیْ عَلٰی لِسَانِیْ ✤ قَرَّبَنِیْ مِنْهُ بَعْدَ بُعْدٍ ✤ وَ
خَصَّنِیَ اللّٰهُ وَاصْطَفَانِیْ ✤ اَجَبْتُ لِمَا دُعِیْتُ طَوْعًا ✤ مُلَبِّیًا لِلَّذِیْ
دَعَانِیْ ✤ وَخِفْتُ مِمَّا جَنَیْتُ قِدْمًا ✤ فَوَقَعَ الْحُبُّ بِالْاَمَانِیْ ✤ بعد ازان
صاحب کنیزک را گفتم بهای او بر من است و زیاده نیز می دهم آواز برداشت و
گفت وافقراه ترا کجاست بهای او تو مرد درویشی وی را گفتم تو تعجیل مکن تو هم اینجا
باش تا من بهای وی را بیاورم بعد ازان گریان گریان برفتم و بخدای سوگند که از بهای
وی یک درم و یک دینار نزد من نبود و شب دران تحیر و تنها مانده تضرع می کردم
و نمی توانستم که چشم بر هم زنم و می گفتم ای پروردگار من تو می دانی نهان و آشکار من
و من اعتماد بر فضل تو کرده ام مرا رسوا مگردان ناگاه یکی در بزد گفتم کیست گفت
یکی از احباب در بگشادم دیدم با چهار غلام و شمعی با او گفت ای استاد اذن درآمدن می
دهی گفتم درآی چون درآمد گفتم کیستی گفت احمد بن مثنی ام امشب بخواب دیدم که هاتفی مرا
آواز داد که پنج بدره بردار و پیش سری بر و نفس او را بآن خوش کن تا تحفه را بخرد
که ما را با تحفه عنایت است چون این شنیدم سجده شکر کردم بدانچه خدای تعالی مرا داد
از نعمت خود سری گوید نشستم و انتظار صبح می بردم چون نماز صبح بگزاردم بیرون آمدم
و دست وی گرفتم و به بیمارستان درآوردم صاحب بیمارستان چپ و راست

---

۱ ملأت الخ یعنی پر ساختی اطراف سینه و دل را از وجد و حال [illegible] بیشتر از دو ساکن گردم [illegible] یا از لذت یابم باقی [illegible] ای آن کسی که نیست مرا خواجه غیر وی
۲ مرا در میان مردم ذلیل و خوار ۱۲ [illegible]
۳ خاطبنی یعنی خطاب کرد با من حق سبحانه از راه نهانی دل پس وعظ من از الفاظ وی بر زبان من جاری گشت ۱۲
۴ قربنی الخ نزدیک گردانید مرا بخود بعد ازان که دور بودم از وی و مرا مخصوص [illegible] بخود برگزید مرا از ایمان
۵ اجبت الخ یعنی چون خوانده شدم بخوشی اجابت کردم از وی بطوع و رغبت آن کسی را که خواند در حالی که لبیک گویان بودم [illegible]

می نگریست چون ما را دید گفت مرحبا درای بدرستی که تحفه را نزد خدای تعالی قرب و اعتباری هست که دوش هاتفی بمن آواز داد و گفت ؎ اِنَّمَا هُنَّا بِبَالٍ لَیْسَ یَخْلُو مِنْ نَوَالٍ ٭ قُرِّبَتْ ثُمَّ تَوَقَّتْ وَعَلَتْ فِیْ كُلِّ حَالٍ ٭ چون تحفه ما را دید چشم پر آب کرد و با خدای تعالی در مناجات می گفت مرا در میان خلق مشهور گردانید ــــ درین وقت که نشسته بودیم صاحب تحفه بیامد گریان گفتم گریه مکن که آنچه تو گفتی آورده ام به پنج هزار سود کن گفت لا والله گفتم بده هزار گفت لا والله گفتم بمثل بها گفت لا اگر همه دنیا بمن دهی قبول نمی کنم وی آزاد هست خالصاً لله سبحانه گفتم قصه چیست گفت ای استاد دوش مرا توبیخ کردند ترا گواه می گیرم که از همه مال خود بیرون آمدم و در خدای تعالی گریختم اَللّٰهُمَّ كُنْ لِیْ بِالسَّعَةِ كَفِیْلًا وَبِالرِّزْقِ جَمِیْلًا و روی با بن مثنی کردم و ــــ نیز می گریست گفتم چرا می گریی گفت گوییا خدای تعالی بانچه مرا خوانده از من راضی نیست ترا گواه می گیرم که صدقه کردم همه مال خود را خالصاً لله سبحانه گفتم آیا چه بزرگ هست برکات تحفه بر همه بعد ازان تحفه برخاست و جامهای که در بر داشت بیرون کرد و پلاس پاره پوشید و بیرون رفت و می گریست گفتم خدای تعالی ترا رهائی داد گریه چیست گفت ؎ هَرَبْتُ مِنْهُ اِلَیْهِ وَبَكَیْتُ مِنْهُ عَلَیْهِ ٭ وَحَقِّهِ وَهُوَ سُؤْلِیْ لَا زِلْتُ بَیْنَ یَدَیْهِ ٭ حَتّٰی اَنَالَ وَاَحْظٰی بِمَا رَجَوْتُ لَدَیْهِ بعد ازان بیرون آمدیم و چندانکه تحفه را طلبیدیم نیافتیم عزیمت کعبه کردیم و ابن مثنی در راه بمرد و من و خواجه تحفه بمکه درآمدیم و دران وقت که طواف می کردیم آواز مجروحی شنیدیم که از جگر ریش می گفت ؎ مُحِبُّ اللّٰهِ فِی الدُّنْیَا سَقِیْمٌ ٭ تَطَاوَلَ سُقْمُهٗ فَدَوَاهُ دَاهُ ٭ فَهَامَ لِحُبِّهٖ وَسَمَا اِلَیْهِ ٭ سَقَاهُ مِنْ مَحَبَّتِهٖ بِكَاْسٍ فَاَدْوَاهُ الْمُهَیْمِنُ اِذْ سَقَاهُ ٭

فَلَيْسَ يُرِيدُ مَحْبُوبًا سِوَاهُ * كَذَا كَ مَنِ ادَّعَى شَوْقًا اِلَيْهِ * يُهَيِّمُ بِحُبِّهِ حَتَّى يَرَاهُ * پیش او رفتم چون مرا دید گفت ای سری گفتم لبیک تو کیستی که خدای بر تو رحمت کنا دگفت لا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰه بعد از شناختن ناشناختن واقع شد من تحفه ام و وے همچون خیالی شده بود گفتیم ای تحفه چه فائده دیده بعد از ان که تنهائی اختیار کردے از خلق گفت خدای تعالیٰ مرا القرب خود خواند و انس بخشید و از غیر خود وحشت داد گفتم ابن مثنی مرد گفت رحمه الله خدای تعالیٰ وی را از کرامتها چندان بخشید که هیچ چشم نه دیده است و همسایه من است در بهشت گفتم خواجه تو که ترا آزاد کرد با من آمده است دعائی پنهان کرد و در برابر کعبه بیفتاد و بمرد چون خواجه وی بیاید و وے را مرده دید بروی در افتاد برفتم وی را بجنبانیدم مرده بود تجهیز و تکفین ایشان کردیم و بخاک سپردیم رحمهما الله تعالیٰ ام محمد رحمها الله تعالیٰ وی عم شیخ محی الدین عبد القادر گیلانی است رضی الله تعالیٰ عنهما از نساء صالحات بوده است گویند یکبار در گیلان خشک سال شد مردم باستسقا بیرون رفتند باران نیامد همه مردم بدر خانه ام محمد آمدند و دعاے باران خواستند ام محمد پیش خانه خود می رفت و گفت خداوندا من جاروب کردم تو آب بپاش چندان در نیامد که باران در ایستاد چنانکه گوئی دهنا مشکها کشاده اند و باران بسیار بیامد بیبیک مرویه رحمها الله تعالیٰ شیخ ابو سعید ابو الخیر قدس الله تعالیٰ سره گوید که بمرو بودیم پیر زنی بود که آنجا بیبیک مرویه گفتندی بنزدیک ما آمد و گفت ای ابو سعید بتظلم آمده ام ما گفتیم بر گوی گفت مردمان دعا می کنند که بار ایک نفس بما باز گذار سی سال است که می گویم که مرا یک طرفة العین بمن باز گذار تا ببینم که من کیم با من خود هستم هنوز اتفاق نیفتاده است دختر کعب رحمها الله تعالیٰ شیخ ابو سعید ابو الخیر قدس الله تعالیٰ سره گفته است که دختر کعب عاشق بود بر غلامے اما پیران همه اتفاق کردند که این سخن که او می گوید نه آن سخن باشد که بر مخلوق توان گفت او را جائے دیگر کار افتاده بود روزی آن غلام آن دختر را ناگاه دریافت سر آستین وی گرفت دختر بانگ بر غلام زد و گفت ترا این بس نیست که من با خداوندم و آنجا بتبلا یم بتو بیرون دادم که طمع می کنی شیخ ابو سعید گفت سخنی که او گفته است نه چنان است که کسی را در مخلوقی افتاده باشد وی گفته است سه عشق را باز اندر آورد م بند + کوشش بسیار نامد سود مند +

عشق دریائی کرانه ناپدید + کی توان کردن شناب ای هوشمند + عشق را خواهی که
کرتا پایان بری + بسکه بپسندید باید ناپسند + زشت باید دید وانگارید خوب + زهر
باید خورد وانگارید قند + توسنی کردم ندانستم همی + کز کشیدن تنگ‌تر گردد کمند + فاطمه
بنت المثنی رحمها الله تعالی شیخ محی الدین عربی رضی الله عنه در فتوحات می گوید
که من سالها بنفس خود خدمت وی کرده ام و سن وی آن وقت بر نود و پنج سال زیاده
بود و من شرم می داشتم که بروی وی نگرم از تازگی و نازکی رخسارهٔ وی هر که وی را
بدیدی پنداشتی چهارده ساله است و وی را با حضرت حق سبحانه حالی عجیب بود و مرا بر همه
کسانی که از ابنای جنس من بخدمت وی می رسیدند اختیار کرده بود و می گفت مثل
فلان کسی ندیده ام وقتی که پیش من می آید بهمگی خود می آید و در بدن هیچ نمی گذارد و وقتی
که بیرون می رود بهمگی خود بیرون می رود و پیش من هیچ باقی نمی گذارد و هم شیخ می گوید که از وی
شنیدم که می گفت مرا عجب آید از کسی که می گوید که حق را سبحانه دوست می دارم و بوی
شادمانی نمی کند و حال آنکه حق سبحانه مشهود وی است و چشم وی ناظر باوست در هر چیزی
بیک طرفة العین غائب نمی شود این مردمان چون دعوی محبت وی می کنند و می گریند آیا شرم
نمی دارند قرب محب از همه مقربان زیادت است پس برای چه می گویند پس گفت ای فرزند
چه می گوئی در انچه من می گویم گفتم سخن آن است که تو می گوئی بعد از ان گفت والله مرا عجب
می آید حبیب من فاتحة الکتاب را خدمت من فرموده هست والله که هرگز مرا فاتحه از وی
مشغول نساخته هست و حجاب من نشده و هم شیخ می گوید میان آنکه ما پیش وی نشسته
بودیم ضعیفه در آمد و شهری را نام برد که شوهر من آنجا رفته هست و داعیه داشته که زنی
دیگر بکند گفتم می خواهی که باز آید گفت آری روی بفاطمه کردم گفتم ای مادر می شنوی
که چه می گوید گفت تو چه می خواهی گفتم قضای حاجت وی و حاجت وی آن است که شوهر
وی بیاید گفت سمعا و طاعة حالی فاتحة الکتاب را می فرستم و وی را وصیت می کنم که شوهر
این زن را بیاورد و فاتحه را خواندن گرفت و من هم با وی خواندم دانستم که از قرائت
فاتحه صورتی جسدانی انشا کرد و وی را فرستاد و در وقت فرستادن
گفت ای فاتحة الکتاب می روی بفلان شهر و شوهر این زن را می بینی و وی را نمی گذاری
تا نمی آری شیخ می گوید که از فرستادن فاتحه تا آمدن شوهر وی بیش از ان فرصت نشد

که قطع آن مسافت توان کرد جاریه سوداء رحمها الله تعالی ذوالنون گوید کنیزکی بود سیاه دیدم که کودکان وی را بسنگ می زدند و می گفتند این زندیقه می گوید که من الله را می بینم و من در پی او برفتم مرا آواز داد و گفت ای ذوالنون گفتم مرا چه شناختی گفت جانهای دوستان او سپاه او بند با یکدیگر آشنا گفتم این چیست که این کودکان می گویند گفت چه می گویند گفتم که می گویند که تو می گویی که من الله را می بینم گفت راست می گویند تا او را بشناختم هیچ محجوب نبودم امرأة مجهولة رحمها الله تعالی وهم ذوالنون می گوید قدس سره در میان آنکه در طواف بودم دیدم که نوری بدرخشید که برق آن بعنان آسمان رسید در عجب بماندم طواف خود را تمام کردم و پشت بر دیوار کعبه باز نهادم و در آن نور فکری کردم ناگاه آوازی اندوهگینی بگوش من آمد در پی آواز برفتم دیدم که جاریه با ستار کعبه در آویخته است و می گوید شعر أَنْتَ تَدْرِي يَا حَبِيبِي مَنْ حَبِيبِي أَنْتَ تَدْرِي ❊ وَنُحُولُ الْجِسْمِ وَالدَّمْعُ يَبُوحَانِ بِسِرِّي ❊ قَدْ كَتَمْتُ الْحُبَّ حَتَّى ضَاقَ بِالْكِتْمَانِ صَدْرِي ❊ بیکجانب شدم و از درد وی گریان شدم پس گفت إِلٰهِي وَسَيِّدِي وَمَوْلَائِي بِحُبِّكَ لِي إِلَّا غَفَرْتَ لِي گفتم ای جاریه ترا این بس نیست که بحبی لک که میگویی بحبك لی چه می دانی که او ترا دوست می دارد گفت مرخدای را بندگان هستند که ایشان را دوست می دارد پس ایشان وی را دوست می دارند نشنیده قول الله تعالی را که گفت فَسَوْفَ يَأْتِي اللّٰهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ محبت وی مر ایشان را سابق است بر محبت ایشان مر وی را گفتم ترا بس ضعیف و نحیف می بینم مگر بیماری گفت بابیت

مُحِبُّ اللهِ فِي الدُّنْيَا عَلِيلٌ ٭ تَطَاوَلَ سُقْمُهُ فَدَوَاهُ دَاهُ ٭ كَذَا مَنْ
كَانَ لِلْبَارِي مُحِبًّا ٭ يَهِيمُ بِذِكْرِهِ حَتَّى يَرَاهُ ٭ پس مرا گفت باز پس نگر بنگریستم هیچ
کس ندیدم روی بوی کردم وی را نیز ندیدم ندانستم کجا رفت **جاریهٔ مجهوله رحمها الله
تعالی** وهم ذو النون گوید قدس سره که مرا کنیزکی صفت کردند متعبده از حال وی
خبر پرسیدم گفتند در دیر خراب است بآن دیر آمدم کنیزکی دیدم ضعیف جسم که بیخوابی
شب و روزه در وی اثر کرده بود بروی سلام کردم جواب داد وی را گفتم ای
جاریه در مسکن نصاری می باشی گفت سر بردار غیر خدای تعالی در هر دو سرای کی می بینی
گفتم هیچ نی گفتم وحشت تنهائی نمی یابی گفت از من دور شو دل مرا از لطائف حکمت
خود و محبت خود چنان پر کرده است و شوق دیدار خود بر من گماشته که در دل خود هیچ
موضعی از برای غیر او نمی یابم گفت ترا حکیمه می بینم مرا بیرون آر ازین تنگی و راه راست
بر من بگشای گفت ای جوانمرد تقوی زاد خود ساز و زهد طریق خود و ورع بار گیر
خود و سلوک کن در طریق خائفان تا برسی بدری که نه حجاب بینی آنجا و نه بواب خازنان
خود را بفرماید که در هیچ کار نافرمانی تو نه کنند **امراة مصریه رحمها الله تعالی**
در تاریخ امام یافعی یکی از مشایخ روایت کرده است که زنی در نواحی مصر سی
سال بر یکجای اقامت کرد که در سرما و گرما از آنجا نرفت و درین سی سال هیچ نخورد و
هیچ نیاشامید **امراة مصریه اُخری رحمها الله تعالی** وهم امام یافعی در کتاب
روض الریاحین آورده است که یکی از طائفه گفت که در نواحی مصر زنی دیدم واله
حیران سی سال بر دو پای ایستاده بود در زمستان و تابستان نه شب نشست و
نه روز و از آفتاب و باران وی را پناهی نبود و مارها و ثعبانها گرد وی در می آمدند
امراة خوارزمیه رحمها الله تعالی وهم امام یافعی در تاریخ خود یکی از علمای نقل
کرده که گفت در خوارزم زنی دیدم که زیادت از بیست سال هیچ نخورده بود و هیچ
نیاشامیده **جاریهٔ حبشیه رحمها الله تعالی** شیخ محی الدین عبد القادر گیلانی قدس
سره فرموده است که اول بار که از بغداد عزیمت حج کردم بر قدم تجرید و هنوز جوان
بودم تنها می رفتم شیخ عدی بن مسافر مرا پیش آمد و وی نیز جوان بود پرسید که
کجا می روی گفتم بمکه گفت میل صحبت داری گفتم من بر قدم تجریدم گفت من نیز بر قدم تجریدم

با هم روان شدیم و در بعضی از روزها دیدم که جاریه حبشیه پیدا شد برقع بسته و پیش من
بایستاد و تیز تیز در روی من می نگریست پس گفت از کجایی ای جوان گفتم از عجم
گفت امروز مرا در ریخ انگندی گفتم چرا گفت درین ساعت در بلاد حبشه بودم
مرا مشاهده افتاد که خدای تعالی بر دل تو تجلی کرد و ترا عطا فرمود آنچه مثل آن عطا
نفرموده غیر ترا از آنان که من می دانم خواستم که ترا ببینم و بشناسم پس گفت من امروز
در صحبت شمایم و امشب با شما افطار می کنم در روان شد وی در یک طرف وادی می رفت
و ما در یکطرف چون شب شد طبقی از هوا فرود آمد بران شش رغیف با سرکه و سبزی
آن جاریه گفت اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ اَکْرَمَنِیْ وَاَکْرَمَ ضَیْفِیْ[1] هر شب برای من دو
رغیف می آمد امشب برای هر یک دو رغیف فرود آمد بعد ازان سه ابریق آب فرود آمد
بیاشامیدیم در لذت و حلاوت بآبی که برروی زمین می باشد نمی مانست پس دران
شب از ما جدا شد و برفت چون بمکه رسیدیم شیخ عدی را در طواف تجلی واقع شد که بیخود
بیفتاد چنانکه بعضی می گفتند که وی بمرد ناگاه دیدم که آن جاریه بربالای سر او ایستاده
است و می گوید زنده گرداناد ترا آن کس که میرانیده است سُبْحَانَ الَّذِیْ[2] لَا یَقُوْمُ
الْحَادِثَاتُ لِتَجَلِّیْ نُوْرِ جَلَالِهٖ اِلَّا بِتَثْبِیْتِهٖ وَلَا یَسْتَقِرُّ الْکَائِنَاتُ لِظُهُوْرِ
صِفَاتِهٖ اِلَّا بِتَاْیِیْدِهٖ بَلِ اخْتَطَفَتْ سُبُحَاتُ قُدْسِهٖ اَبْصَارَ الْعُقُوْلِ وَ
اَخَذَ نَفَحَاتُ بَهَائِهٖ لُبَابَ الْفُحُوْلِ بعد ازان مرا در طواف تجلی واقع شد

---

[1] قوله الحمد لله الذی اکرمنی یعنی گفت سپاس و ستایش خدای را آن خدای که گرامی کرد مرا و اکرم ضیفی یعنی اکرام کرد مهمان مرا ۱۲

[2] قوله سبحان الذی لا یقوم الحادثات یعنی پاکست آن کسی که حوادث بتحقیق نمی ایستند از جهت تجلی صفت جلالیه وی که صفت واتشاست و موجودی نشوند مگر به تثبیت وی و صفات جمالیه وی چنانکه بحسب فیض مقدس که وجود ظاهر حوادث است و حوادث مستغنی اند با وجب فیض اقدس که وجود علمی است قابلیت داده ظهور صفات او بتأیید و تقویت اوست و چنانکه بصفات جلالیت و جمالیت متصرف است در آفاق و در انفس نیز متصرف است تاره عظمت نزاهت و اطلاق وی که فراهم جمعیت است بر باید دیده های عقول که نظاره آن نیز نمی توانند نظاره و دیدن الطاف و جمال دلهای فحول را می گرداند شیفته خود سازد و همیشه این دو صفت جلال و جمال در کار اند تعالی و دیگر صفت

و از باطن خود خطابی شنیدم و در آخر آن با من گفتند ای عبدالقادر تجرید ظاهر را بگذار و
توحید تفرید را لازم دار و از برای نفع مردمان بنشین که ما را بندگان خاص هستند
که می خواهیم که ایشان را بر دست تو بشرف قرب خود برسانیم ناگاه آن جاریه گفت
ای جوان نمی دانم امروز چه نشان هست ترا که بر سر تو از نور خیمه زده اند و تا عنان آسمان
ملائکه گرد تو در آمده اند و چشم همه اولیا از مقامهای خود در تو خیره مانده است و همه
بمثل آنچه ترا داده اند امیدوار شده اند بعد از آن آن جاریه برفت و دیگر هرگز وی را
ندیدم **امراة اصفهانیه رحمها الله تعالی** یکی از اصحاب عبدالقادر رحمة الله علیه
گفته است که روزی شیخ را بر بالای منبر استغراقی واقع شد و یک گرد از عمامهٔ وی
باز شد و وی نمی دانست حاضران همه بر موافقت وی دستارها و طاقیها
در پای منبر انداختند چون شیخ بحال خود باز آمد و سخن آخر کرد عمامهٔ خود را راست
کرد و مرا گفت دستارها و طاقیها را با اصحاب آنها باز گردان چنان کردم یک عصابه
باقی ماند که صاحب آن پیدا نبود شیخ گفت آن را بمن ده بوی دادم بر دوش خود
انداخت و فی الحال ناپیدا شد من حیران ماندم چون شیخ از منبر فرود آمد با من گفت
چون اهل مجلس عمامها بنهادند ما را خواهریست باصفهان وی هم عصابهٔ خود را بنهاد چون
من آن را بر دوش انداختم وی از اصفهان دست خود دراز کرد و آن را برداشت
امراة فارسیه رحمها الله تعالی شیخ نجیب الدین علی بزغش رحمه الله گفته است
وقتی زنی از شهر کلمیایگان بشیراز آمده بود و تنها بخانهٔ ما می آمد و زنی با خبر بود
وقتی چند روز در خانهٔ ما می بود و مرا دست تنگی روی نموده بود و وی می دانست آن
حال را و ظرفی چند در خانه بود که اگر وقتی حق تعالی از حبوبات مثل گندم و جو چیزی
بفرستادی در آن ظرف کردی و آن ظرفها تهی بود و سرهای آنها را پوشیده بودیم
تا پاک بماند تا وقت حاجت زن پنداشت که مگر چیزی در آن ظرفها هست مرا
گفت چون دست تنگی روی نموده است چرا آنچه درین ظروف است قوت نسازی
گفتم آنها تهی است گفت چون تهی است چرا سرهای آن پوشیده است گفتم تا پاک
بماند آن زن برخاست و سرهای آن را برگرفت و گشاده گذاشت و گفت از آن
تهی است که دهن بر هم نهاده است چون سر آن گشاده باشد همچون دهنی باشد که باز کرده

باشد و گرسنه باشد حق تعالی آن را قوت فرستد و قوت هر چیزی مناسب آن چیز رساند در وقت حاجت پس قوت این ظروف غله است چون تهی شکمی وی ظاهر گردد به غله و حبوب گردانند پس چون آن زن این تصرف بکرد در حال حق تعالی چندان گندم فرستاد که آن ظروف پر کرده شد و آن زن از اولیای خدای تعالی بود تمت

باتمام رسید و باختتام انجامید کتاب نفحات الانس من حضرت القدس که مقصود از آن شرح اخلاق و افعال و بیان مقامات و احوال گرم روانی بود که بقدم صدق راه بادیهٔ طلب را سپرده اند و بدو گام خطوتین وقد وصلت الی کعبهٔ مطلوب برده مورد اخلاق الٰهی گشته اند و مظهر اسمای نامتناهی شده اند حکمت در ایجاد عالم وجود ایشان است و مقصود از اظهار بنین و بنات آدم مقام کشف و شهود ایشان

غزل

حبذا قومی که دید حق بود دیدار شان محو باشند در شهود سر غیب اسرار شان
جمله در کهف فنا از هستی خود خفته اند لیک بیدار اند خواب آلودگان بیدار شان
گرچه اندر پرده اند خورشید جمال خود بگل مشرق و مغرب گرفته پرتو انوار شان
یابی اندر فقر یک دینار شان گرچه ندید کس چو ابراهیم ادهم مالک دینار شان
ریخته باران عرفان از سحاب مکرمت شسته نقش حرف غیر از صفحهٔ پندار شان
از خدا خواهند ستر ذات خود در ذات او این بود ساعت بساعت ذکر استغفار شان
هر یکی را با خود از سودای دل بازارها ز آتش شوق محبت گرمی بازار شان
یکدم از طوف در و دیوار شان منشین که هست صد گشایش از در و صد پستی از دیوار شان
کار شان جز نفی ذات و وصف و فعل خویش نیست ای خدا چه بود که جامی را کنی در کار شان

رباعیه فی تاریخ اتمامه

این نسخه مقتبس ز انفاس کرام کز وی نفحات انس آید بمشام
از هجرت خیر البشر و فخر انام در هشت صد و هشتاد و سوم گشت تمام

خاتمة الطبع از جانب کارپردازان مطبع

الوف ستایش بدرگاه خالق جل و علی و صنوف نیایش نثار مرقد مطهر محمد مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم که درین زمان به برکت اقتران از لمعات انظار توفیقات یزدانی و تجلیات انوار تاییدات ربانی آفتاب عالمتاب حقیقت از افق اقبال طالع شد و ماه شب افروز طریقت از اوج اجلال ساطع یعنی مفتاح کنوز اسرار الهی منشور لامع النور فیوض نامتناهی معدن عرفان و جذبات مخزن معارف و کرامات کتاب مستطاب هر دل عزیز و کمیاب معروف به نفحات الانس از ارشادات حضرت با عظمت رهنمای منازل تصدیق خضر طرائق تحقیق شاهباز عرش آشیان عنقای قاف لامکان قطب الولایة و الارشاد غوث العارفین و الاوتاد وحید عصره فی المعقول و المنقول فرید دهره فی الفروع و الاصول المعروف بمناقب السامی حضرت مولانا عبد الرحمن جامی قدس سره. اگرچه محامد و معارف حضرت مصنف ممدوح از غایت اشتهار معروف دیار و امصار است فاما تیمنا و تبرکا نبذی از ان بطور مشتی از خروار و یکی از هزار برای تفریح طبایع ناظرین نگاشته می آید. اصل وی از اصفهان و مولدش بلده جام از توابع ولایت خراسان است چنانکه خود فرموده اند ع مولدم جام و رشحه قلم - جرعه جام شیخ الاسلامی است + زان سبب در جریده اشعار + به دو معنی تخلصم جامی است + نام والد ماجدش نظام الدین احمد دشتی بود صاحب تصانیف کثیره مثل تحفة الاحرار و سبحة الابرار و یوسف زلیخا و بهارستان و انشای جامی و سلسلة الذهب و نفحات الانس و عقائد نامه و فوائد ضیائیه معروف به شرح ملا و غیرهم + تصانیف عالیه اش در اکثر علوم که فی زماننا بر صفحه روزگار مشهور و یادگار است عددش پنجاه و چهار است موافق عدد اسم سامی وی که جامی است مولانا از بدو فطرت تا زمان رحلت عارف بالله و در عهد خویش مرجع خاص و عام بود و شمار مریدان با اخلاصش از صد درگذشته حتی که بادشاه وقت سلطان حسین هم در خدمت مولانا کمال حسن عقیدت می داشت + و نظام الدین میر علی شیر وزیر بادشاه از ارشد تلامذه اوست و از زمره عقیدتمندان راسخ الاعتقاد + با اینهمه مولانا دین را بر دنیا نظر دوخت و از مال فانی چیزی نیندوخت طبع والاش به فقر و تصوف مائل بود و در مجاهده نفس هر دم مشاغل و در اداک سخن و غواصی بحر هر فن گوی سبقت از همه در ربوده که از معاصران کسی همتایش

نبوده - در فصاحت و بلاغت و موشگافی و ایراد سخن هم ید طولی می داشت و گویند که
رجحان خاطرش بر مذهب همه اوست بود چنانچه روزی مولانا در عین وجد شعری
می خواندند ؎ بسکه در جان فگار و چشم بیدارم توئی * هر که پیدا می شود از دور
پندارم توئی * منکری که حاضر وقت بود گفت اگر خر پیدا شود - مولانا فرمودند پندارم
توئی - و روزی کسی از ارادتمندان بخدمت ایشان خانهٔ غلامان فرستاده تلمیذی
نشسته بود گفت که باغ ما ریش بابا بسیار خوب می شود مولانا فرمودند که از ریش بابای شما خانه
غلامان ما بهتر است - و هر دو قسمی است از انگور - در فن معما هم دخلی تمام داشت - از وست
بر اسم علی که تا حال مثلش نشده ؎ چشم بکشا زلف بشکن جان من * بهر تسکین دل بریان
من * شرح معما از چشم باعتبار ترادف عین مسمی مراد است - و از بکشا بعمل ترادف
امر کرده بفتحه دادن عین - و از زلف باعتبار تشبیه لام مستفاد است - و بشکن بعمل
ترادف امر به کسره دادن لام است - و تسکین دل بریان عبارت از سکون تحتانی است
که در وسط لفظ بریان واقع شده - و معنی ظاهری شعر ظاهر است - تاریخ وفاتش میر علی شیر
چنین گفته ؎ کاشف سر الهی بود بیشک از آن سبب * گفت تاریخ وفاتش کاشف سر اله
بالجمله این کتاب مستطاب مخزنی است در حالات سنیه و واقعات بهیه بزرگان دین مع نام
نامی و اسم گرامی و مقامات سکونت آنها و هم آنچه از ایشان در حین حیات از خرق عادات
و حاجت برآری اهل مرادات و کشف و کرامات بظهور پیوسته بطرز مفصل و مجمل حواله قلم
صداقت رقم مولانا شده چنانچه تعداد اسمای مبارک اولیاء الله که درین کتاب ذکر شده اند
از روی شمار ششصد و هجده است فلله در القائل - پس الحمد لله علی احسانه که این گوهر
شاهوار از صدف مطبع عالی وقار نامی و گرامی مشهور نزدیک و دور منشی نولکشور
واقع لکهنؤ بعالی همتی آقای نامدار جناب معلی القاب منشی پراگ نرائن صاحب دام
اقباله و عم نواله مالک مطبع موصوف بماه جون ۱۹۰۵ء مطابق ماه ربیع الثانی ۱۳۲۳ه بار پنجم
بتصحیح و تحشیه از نسخه قدیمه مولانا سید فرید الدین احمد صاحب برآمده زیب گوشواره
سر تا سر قدردان عالم گردید حق سبحانه و تعالی مقبول دلهای خاص و عام کناد
بحق محمد و آله و اصحابه الامجاد فقط

نام کتاب	قیمت
قصص الانبیا۔ کامل کتاب مستطاب حاوی جملہ حالات انبیائے سلف سے حضرت سید المرسلین صلعم تک جسمین منجانب مطبع علمائے مطبع ہذا سے اس مرتبہ دیگر کتب تواریخ مستندہ سے حالات اضافہ کرائے گئے ہین سابقہ کتب مطبوعہ مطبع ہذا و دیگر مطابع مختصر تھین اب یہ مکمل ہوگئی۔	عہ/۸ پ
صمصام الاسلام۔ یعنی منظوم فتوح الشام مولفہ منشی سید محمد عبد الرزاق صاحب۔	عا/۴ پ
قمقام الاسلام۔ مولفہ سید محمد عبد الرزاق صاحب	۴/ پ
تاریخ مدینۂ منورہ۔ اردو ترجمہ جذب القلوب	۸/
ترجمۂ مجموعۂ فتوحات واقدی۔ ہر چہار حصہ یعنی فتوح عرب و شام و مصر و عجم اور حصص متفرق بھی حسب ذیل فروخت ہوتے ہین۔ ایضاً۔ کاغذ گندہ۔	ہ/ پ
(۱) فتوح العرب یعنی مغازی الرسول۔	عہ/ پ
(۲و۳) فتوح الشام مع فتوح المصر۔	عا/ پ
(۴) فتوح العجم۔	عہ/ پ
منہاج النبوۃ۔ اردو ترجمہ مدارج النبوۃ از خواجہ عبد المجید خان۔	عا/۱۴ پ
ترجمۂ سیر الاقطاب۔ از سید محمد علی۔	۶/
تاریخ مکہ معظمہ۔ مرتبۂ حاجی محمد فخر الدین خان۔	۲/

نام کتاب	قیمت
کتب حالات انبیا و اولیا فارسی	
سفینۂ رحمانی۔ از حافظ عبد الرحمن صاحب۔	۴/
سیر الاقطاب۔ تذکرۂ اولیا از شاہ الہدیہ چشتی	۸/
گنجینۂ سروری۔ حالات اولیا مع مصرع تاریخ ولادت و وفات از مفتی غلام سرور لاہوری مرحوم عمدہ کتاب ہے۔	۹/
مجالس العشاق۔ مصنفۂ سلطان حسین صاحب سلطان تیموریہ۔	۹/
وقائع شاہ معین الدین چشتی۔ مولفہ منشی بابو لال صاحب۔	۲/
خزینۃ الاصفیا۔ حالات انبیا و اولیا۔	عا/۲
اسرار الاولیا۔ از مولوی نظر اسحاق۔	۳/
روضۃ الصفا۔ کامل سات جلد مین یکجائی۔ از محمد خاوند شاہ۔	عا/ پ
شواہد النبوۃ۔ از ملا عبد الرحمن جامی در احوال حضرت پیغمبر صلعم و آل و اصحاب۔	۸/
معارج النبوۃ۔ احوال نبوت مستند معروف از ملا معین الدین کاشفی۔	عا/۸
مدارج النبوۃ۔ از مولانا عبد الحق محدث دہلوی نہایت نفیس کتاب دو جلد مین۔ جلد اولی اور جلد دوم علحدہ علحدہ بھی فروخت ہوتی ہین۔	عا/۱۲

نام کتاب	قیمت
مدارج النبوۃ - جلد اول -	عہ/
ایضاً - جلد دوم	۱۲/
تحریر الشہادتین - شرح سر الشہادتین ازمولانا سلامت اللہ -	۲/۳
جامع طیبی - از شاہ طیب نعمت اللہی	
حالات ختم نبوت بشرح تمام -	۲/۹
تذکرۂ علمائے ہند - مصنفۂ رحمان علی صاحب لکمشنر کونسل ریوان -	۱۲/ب
روضۃ الشہدا - احوال شہدائے کربلا ازملا حسین واعظ کاشفی -	۱۲/۶
سفینۃ الاولیا - از شاہزادۂ داراشکوہ بہادر مرحوم -	۷/
رشحات تذکرۂ اولیا - نہایت نفیس کتاب ازملا حسین واعظ کاشفی -	عہ/
جامع التواریخ - مولفۂ جناب عالم علوم غریبہ مولوی فقیر محمد صاحب -	۸/ب
تجذیب القلوب الی دیار المحبوب مولفۂ شاہ عبد الحق صاحب -	۸/

نایاب کتب متفرقات دینیہ اردو

نام کتاب	قیمت
احیاء القلوب - فی میلاد المحبوب -	
مولد شریف حضرت رسول مقبول صلی اللہ علیہ وسلم کابیان اور دیگر حالات از ابتدا خلقت	

نام کتاب	قیمت
نور محمدی تا حال وفات سرور کائنات و بیان معراج آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مع اشعار نعتیہ - فی الواقع میلاد مبارک کے بیان مین اس کتاب کے ساتھ دوسری کتاب کی ضرورت نہین ہی مصنفۂ مولوی عبد الجلیل صاحب -	۳/۶
اعجاز یوسفی - مجموعۂ وظائف وتعویذات واعمال ودعاوغیرہ ازحافظ محمد یوسف -	۵/
رشید المومنین - عربی واردو رسالہ نایاب متضمن احوال دوزخ وقیامت از محمد سلطان کاغذ سفید -	۸/
گلزار نعت - ازمنشی رحمان علی مطبوعہ نظامی	۲/۶
محامد النبی - مولفۂ مولوی حامد علی صاحب	۵/
علامات القیامۃ - مصنفۂ مولوی محمد خلیل الرحمان کاغذ سفید -	۲/۶
کلمات قدسیہ الہامات غوثیہ - از شیخ فتح علی کاغذ حنائی -	۵/
فضائل الشہور والصیام - سال کے ہر ماہ کے فضائل وعبادات بہ ثبوت احادیث وآیات -	۳/
مہر نبوت - ازنواب محمد مردان علی خان -	۱/

Persian - biography

- Abdul-Rahman Jami
- Nafkhat-ul-Unus with Hawashi Mufeed
- Munshi Naul Keshore Press Lukhnow
- 1905 AD / 1363 H (5th edition)
- 572 Pages (large size)